

TESAM AKADEMİ DERGİSİ

Turkish Journal of TESAM Academy

CİLT VOLUME: 11 SAYI ISSUE: 1 OCAK JANUARY 2024

ISSN: 2148 - 2462 E-ISSN: 2458 - 9217 DOI: 10.30626/tjbe

TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)

Adına İmtiyaz Sahibi Copyright Owner

Dr. Yıldırım DENİZ

Yazı İşleri Müdürü Chief Executive Officer

Muhammet AYDOĞAN

Baş Editör Chef Editor

Prof. Dr. Veysel BOZKURT

Alan Editörleri Section Editors*

Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇCİ (Uludağ Üniversitesi)

Doç. Dr. Filiz ERYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Bursa Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Levent Ersin ORALLI (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Turgay MÜNYAS (Okan Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Yabancı Dil Editörleri Foreign Language Editors

Bülent KARAKUŞ, Neslihan KAYALI

Yayın Koordinatörü Publication Coordinator

Ferzan TAŞPINAR

Yayın Kurulu Editorial Board*

Prof. Dr. Barış ÖZDAL (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan KÖNİ (İstanbul Kültür Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ERYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder KUTLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Yayın Türü Publication Type

Yerel Süreli Yayın

Yayın Periyodu Publication Period

Altı ayda bir Ocak (Kış) ve Temmuz (Yaz) aylarında yayımlanır.

Biannual (Winter & Summer)

TESAM Akademi Dergisi uluslararası katılımlı ve hakemli bir dergidir.

Yayınlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Turkish Journal of TESAM Academy is the official per-reviewed, international journal of the Turkey. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Hakem ve Danışma Kurulu Board of Reviewing Editors*

Prof. Dr. Adem ÇAYLAK (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KOYUNCU (N. Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Burak DARICILI (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Z. SAĞIROĞLU (A. Yıldırım Beyazıt Üni.)
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Manas Üniversitesi)
Prof. Dr. A. Yasemin YALTA (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Barış ADIBELLI (Dumlupınar Üni.)
Doç. Dr. Cüneyt ÖZSAHİN (N. Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU (Uludağ Üni)
Prof. Dr. Deniz Şenol SERT (Özyeğin Üniversitesi)
Dr. Ekaterina CLİMENKO (Stanford University)
Dr. Elmira KHABİBULLİNA (Kazan Fed. Uni.)
Doç. Dr. Erdal BAYRAKÇI (N. Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ (Gelişim Üni.)
Prof. Dr. Fadıl HOCA (International Vision University)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes Üni.)
Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Feridun YILMAZ (Uludağ Ünivesitesi)
Prof. Dr. Fırat Purtaş (Ankara Hacı B. V. Üniversitesi)
Doç. Dr. Furkan KAYA (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan ARIDEMİR (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK (Ankara HBV. Üni.) emekli oldu
Prof. Dr. Hülya KASAPÖĞLU ÇENGEL (Ankara HBV. Üni.)
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Ankara Hacı B. V. Üniversitesi)
Doç. Dr. İlsur NAFİKOV (Kazan Federal Üniversitesi)
Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. İmam Bakır KANLI (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail ERMAĞAN (İstanbul Medeniyet Üni.)
Prof. Dr. I. S. WEKKE (Sekolah Tinggi Agama Islam Negeri)
Prof. Dr. Kamuran REÇBER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet A. AYDEMİR (Muş Alparslan Üni.)
Prof. Dr. Mehmet S. DİLEK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet YÜCE (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Meral SERARSLAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer DEMİREL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Afandi Bin SALLEH (University of Soltan Zainal A.)
Prof. Dr. Mustafa LAMBA (Mehmet Akif Ersoy Üni.)
Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Ankara Hacı B. V. Üni.)
Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ (N.Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Murat ERDOĞAN (Türk-Alman Üni.)
Doç. Dr. M. Nazan ARSLANEL (G.Osmanpaşa Üni.)
Prof. Dr. M. Ozan BAŞKOL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat Sabır BÖKENBAYULI (Batı Kazakistan İnovasyon ve Tek. Üni.)
Prof. Dr. Nejat DOĞAN (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Öner AKGÜL (Milli Savunma Üniversitesi)
Prof. Dr. Özlem OĞUZHAN (Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA (İstanbul Aydın Üni.)
Prof. Dr. Rüveyda KIZILBOĞA ÖZASLAN (Marmara Üni.)
Dr. Öğr. Üyesi Sertaç SERDAR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN (Bakü Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Sıtkı SÖNMEZER (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Prof. Dr. Stephen WILKS (University of Exeter)
Prof. Dr. Tuncay ÖGÜN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Ulvi KESER (Girne Amerikan Üniversitesi)
Doç. Dr. Umut KEDİKLİ (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel KURT (İstanbul Medeniyet Üni.)
Prof. Dr. Yavuz GÜNAŞDI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Zahide ONARAN (İstanbul Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler Editors*

Dr. Öğr. Üyesi Anıl Çağlar Erkan (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)	Doç. Dr. Levent Ersin Orallı (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşe Durgun Kaygısız (Süleyman Demirel Üniversitesi)	Doç. Dr. Mehmet Emin Erendor (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşe Gülce Uygun (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Doç. Dr. Melih Görgün (Yeditepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Burak Hamza Eryiğit (Marmara Üniversitesi)	Doç. Dr. Muharrem Hilmi Özev (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bülent Altay (Afyon Kocatepe Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Müge Yüce (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceren Avcil (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)	Prof. Dr. Oktay Tanrısever (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Özsoy (Nişantaşı Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Omca Altın (Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Emek Barış Kepenek (Başkent Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Özker KOCADAL (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi)
Dr. Emrah Söylemez (Bağımsız Araştırmacı)	Doç. Dr. Rüveyda Kızılboğa Özaslan (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Selma Şekercioğlu Bozacıoğlu (İstanbul Arel Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih Eren (İstanbul Teknik Üniversitesi)	Doç. Dr. Serkan Kekevi (Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Zeynep Özkurt Dördüncü (Nişantaşı Üniversitesi)	Doç. Dr. Sezgin Kaya (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan Ardemir (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Sıla Turaç Baykara (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan Yaş (Trakya Üniversitesi)	Doç. Dr. Uluç Çağatay (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Haydar Çakmak (Ankara HBV. Üni.) emekli oldu	Dr. Öğr. Üyesi Zekeriyya Akdağ (İnönü Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İtr Aladağ Görentaş (Kocaeli Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Deniz Altınsoy (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Doç. Dr. Kaan Kutlu Ataç (Mersin Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Zühal Ünalp Çepel (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Olçar (İstanbul Beykent Üniversitesi)	

*İsme göre alfabetik sırada **In alphabetical order by name**

Indexing-Abstracting

TRDİZİN

EBSCO (Central & Eastern European Academic Source, EBSCO Discovery Service)

DOAJ

ile indekslenmekte ve / veya özetlerine yer verilmektedir.

Tasarım ve Uygulama Graphic Design RMG Medya

Baskı ve Cilt Publisher

Adres: Anadolu Mahallesi Karlıdağ Caddesi No:32 Yıldırım/BURSA

Tel: 0 224 251 04 14

İletişim Correspondence

Küçükbakkalköy Mah. Kayışdağı Cad. Bilgi Plaza

No: 111 K:2 D:8 Ataşehir/İstanbul

Tel: (0216) 461 00 47

E-Posta tesamakademi@gmail.com

<https://dergipark.org.tr/pub/tesamakademi> / www.tesam.org.tr

İÇİNDEKİLER Table of Contents

VIII Editörden / Editorial

XI MAKALELER / ARTICLES

13 Türkiye's Energy Diplomacy and Regional Relations

Türkiye'nin Enerji Diplomasisi ve Bölgesel İlişkileri

Araştırma Makalesi / Research Article

Arzu AL-Yusuf Girayalp ATAN

31 The Struggle of Great and Regional Powers in the War of Ukraine: Russia's Perspective

Ukrayna Savaşı'nda Büyük ve Bölgesel Güçlerin Mücadelesi: Rusya'nın Perspektifi

Araştırma Makalesi / Research Article

Can UYAR - Merve Hazer YİĞİT UYAR

57 Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadelede Muharebe Sahasından Kanıt Toplama

Collecting Evidence from the Battlefield to Fight Foreign Terrorist Fighters

Araştırma Makalesi / Research Article

Cengiz DEMİRTAŞ-Bülent ATASEVER-Dinçer ALPTEKİN-Levent Ersin ORALLI

83 AB Üyelerinin AB'ye ve NATO'ya Güven Eğilimi

Trust Tendencies of EU Members in EU and NATO

Araştırma Makalesi / Research Article

Gözde COURBIS PONCET

109 Bir Güvenlik Stratejisi Olarak Koalisyonlar: Birinci Körfez Savaşı

An Example for Coalitions as A Security Strategy Mechanism: Operation Desert Storm

Araştırma Makalesi / Research Article

İsmail Burak KÜNTAY-Ahu ÖZYURT

- 137** Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yönteminin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Alan Araştırması: Beşiktaş Belediyesi
A Field Study on the Applicability of Remote Working Method in Municipalities: Beşiktaş Municipality
Araştırma Makalesi / Research Article
Kamil ÖZASLAN- Abdurrahman Muhammet BANAZILI- Berna KARAKALE
- 169** Belediye Birliklerinin Akıllı Şehircilik Faaliyetleri: Türkiye, Almanya ve Hollanda Örneklerinin İncelenmesi
Smart Urban Activities of the Union of Municipalities: Review of samples Turkey, Germany and The Netherlands
Araştırma Makalesi / Research Article
Meryem ARSLAN
- 213** İlliberal Demokrasi ve Popülizm Bağlamında Güney Kore Siyasal Sistemi
South Korean Political System in the Context of Illiberal Democracy and Populism
Araştırma Makalesi / Research Article
Nurcan CEYHAN
- 237** Jeopolitik Güç Dengesi Açısından Çin'in Orta Doğu'da İran ve Suudi Arabistan Yaklaşımı
China's Approach to Iran and Saudi Arabia in the Middle East in Terms of Geopolitical Balance of Power
Araştırma Makalesi / Research Article
Orhan KARAOĞLU- Seyedmohammad SEYEDI ASL
- 269** The Interaction Between the Publishing Strategy of Dabiq Magazine and the Terrorist Actions of ISIS in the Western World
Dabiq Dergisi Yayın Stratejisi ile IŞİD'in Batı Dünyasındaki Terör Eylemleri Arasındaki Etkileşim
Araştırma Makalesi / Research Article
Şeref ÇETİNKAYA- Ali Burak DARICILI-Ömer BİLEN

291 The Virus in the Bookshop: How Has The Pandemic Affected Istanbul's Publishing Industry?

Kitapçıdaki Virüs: Pandemi İstanbul'un Yayıncılık Sektörünü Nasıl Etkiledi?

Araştırma Makalesi / Research Article

Özgür SAYIN

313 Türkiye'deki Suriyeliler: Seçkin ve Seçici Politik Aidiyete Doğru Bir İnceleme

Syrians in Turkey: A Study Towards Elite and Selective Political Belonging

Araştırma Makalesi / Research Article

Pelin SÖNMEZ-Pınar ÜZMEZ

343 Doğu Bloku Ekseninden Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerde Ekonomik Değişim

Economic Change in Countries Membership of the European Union from the Eastern Bloc Axis

Araştırma Makalesi / Research Article

Remzi BULUT

377 "Krimigrasyon" Yaklaşımının İtalya'nın Düzensiz Göç ile Mücadele Politikasına Yansımaları

The Reflections of the "Crimmigration" Approach to Italy's Irregular Migration Policy

Araştırma Makalesi / Research Article

Salih TURGAY

401 Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımı ve Beş Ülke Örneği

A Multidimensional Approach to Poverty and the case of Five Countries

Araştırma Makalesi / Research Article

Tülay BATUR

422 DÜZELTME / CORRECTION

423 Sivil Katılımın ve Ulusötesi Yaşlanmanın Sosyal Güvene Etkisi:
Avrupa Örneği

*The Effect of Civic Participation and Transnational Aging on Social Trust:
The Case of Europe*

Araştırma Makalesi / Research Article

Ferhan Saniye PALAZ-Murat Şentürk

460 Yayın İlkeleri

Editorial Policy

EDİTÖRÜN NOTU

Sayın Okurlar,

Geçmişten günümüze gelişmiş ülkelerin, geri kalmış yahut gelişmekte olan ülkelere nazaran farkını bilimsel çalışmaların ve bu çalışmaların niceliği ve bilhassa niteliğinin belirlediğini görmekteyiz. Bu durum gelişmiş ülkeleri bilgi ihracatçısı konumuna getirirken, az gelişmiş ülkeleri bu ülkelere bağımlı hale getirmektedir.

Türkiye'nin gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşması ve hedeflerini gerçekleştirmesi için bilim dünyasına katkı sağlayacak özgün çalışmaların artırılmasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle nitelikli bilginin üretilmesinde önemli role sahip think-tank (düşünce kuruluşu) ve üniversitelere, aktarılması sürecinde ise bilimsel araştırmalara gerekli önem verilmelidir. Yapılan araştırmalar ve yayımlanan akademik çalışmalar bu sürecin temel taşlarını oluşturmaktadır. Araştırma yapmak kadar araştırmanın duyurulması ve bilginin yayılması da önemlidir. Bu bağlamda akademik dergiler araştırmacıların yapmış oldukları araştırmayı duyurabilmeleri için en etkin yöntemlerden birisidir.

Yeni bir sayıyla birlikte, TESAM Akademi Dergisi olarak bilgi ve düşünce dünyasına katkı sağlama yolculuğumuza devam ediyoruz. Bu sayımızda ele aldığımız konular, dünya gündemini yakından takip eden, analitik düşünceye sahip araştırmacılarımızın kaleminden özenle seçildi.

"Türkiye's Energy Diplomacy and Regional Relations" başlıklı makalede, Arzu AL-Yusuf Girayalp ATAN, Türkiye'nin enerji diplomasisini ve bölgesel ilişkilerini inceliyor. "The Struggle of Great and Regional Powers in the War of Ukraine: Russia's Perspective" adlı yazıda, Can UYAR ve Merve Hazer YİĞİT UYAR, Ukrayna Savaşı'nda büyük ve bölgesel güçler arasındaki mücadeleyi Rusya'nın perspektifinden ele alıyor.

Cengiz DEMİRTAŞ, Bülent ATASEVER, Dinçer ALPTEKİN ve Levent Ersin ORALLI'nın birlikte kaleme aldığı "Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadelede Muharebe Sahasından Kanıt Toplama" başlıklı makalede, terörle mücadelede sahadan elde edilen kanıtların önemi ele alınıyor. "AB Üyelerinin AB'ye ve NATO'ya Güven Eğilimi" başlıklı yazıda, Gözde COURBIS PONCET, AB üyelerinin AB ve NATO'ya olan güven eğilimini inceliyor.

Bu sayımızda yer alan diğer makalelerde ise belediyelerde uzaktan çalışma, akıllı şehircilik faaliyetleri, illiberal demokrasi, Çin'in Orta Doğu politikası, terör örgütleri ile yaygın stratejileri arasındaki etkileşim

ve pandeminin İstanbul'daki yayıncılık sektörüne etkisi gibi çeşitli konular ele alınıyor.

Yazarlarımızın özverili çalışmalarıyla hazırlanan bu sayımızın, bilimsel dünyamıza katkı sağlamasını umuyor, değerli okurlarımıza keyifli ve bilgi dolu bir okuma deneyimi diliyoruz.

Editör Kurulu

MAKALELER
ARTICLES

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Türkiye's Energy Diplomacy and Regional Relations

Türkiye'nin Enerji Diplomasisi ve Bölgesel İlişkileri

Abstract

In the intricate web of international relations, Türkiye's energy diplomacy stands out as a crucial determinant of regional dynamics. This article explores the profound impact of Türkiye's energy policies on regional relations, contending that strategic energy maneuvers have yielded positive outcomes. Through ongoing energy projects and collaborative agreements with neighboring countries, Türkiye strategically enhances its regional balance of power. Liberalism and soft power seamlessly integrate into Türkiye's energy diplomacy, framing the nation's approach. The synergy between these concepts and Türkiye's energy initiatives positions it as a key player in regional affairs. Looking ahead, sustainability and renewable energy gain prominence. Türkiye, aligning with global shifts towards eco-friendly solutions, is poised to play a pivotal role. Efforts to become a central energy hub not only reflect national aspirations but also forecast heightened regional influence. In essence, Türkiye's energy diplomacy fortifies regional relations, propelling the nation towards enhanced influence. As sustainable energy policies take center stage globally, Türkiye's adept navigation is expected to solidify its status as a formidable player in evolving international relations.

Keywords: Energy Diplomacy, Regional Relations, Regional Cooperation, Dependency

Öz

Türkiye'nin enerji diplomasisinin bölgesel ilişkilere olan etkisini ve gelecekteki rolünü incelemekte olan bu makale çalışması, Türkiye'nin enerji politikalarının ve enerji kaynaklarına erişim stratejilerinin, bölgesel ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini savunmaktadır. Daha açık bir ifade ile

Arzu AL

Doç. Dr.
Marmara Üniversitesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
arzu.al@marmara.edu.tr
ORCID : 0000-0002-3287-3661

Yusuf Girayalp ATAN

Doktora Öğrencisi
Marmara Üniversitesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
girayatana@gmail.com
ORCID : 0000-0003-0340-0133

Cilt / Issue: 11(1) 13-29
Geliş Tarihi: 23.10.2023
Kabul Tarihi: 29.12.2023

Atıf: Al, A. ve Girayalp, Y. (2024).
Türkiye's energy diplomacy and
regional relation. *Tesam Akademi
Dergisi*, 11(1), 13-29. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1380360>.

hem gerçekleştirilen enerji projeleri hem de komşu ülkelerle imzalanan enerji işbirliği anlaşmaları, Türkiye'nin bölgesel güç dengesine katkı sağlamaktadır. Liberalizm ve yumuşak güç kavramları, Türkiye'nin enerji diplomasisiyle ilişkilendirilmiştir ve bu diplomasiyi desteklemiştir. Gelecekte, sürdürülebilir enerji politikalarının ve yenilenebilir enerji kaynaklarının önem kazanması beklenmektedir. Türkiye'nin enerjide merkezi ülke olma çabaları, bölgesel etkisini de arttırmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin uygulamakta olduğu enerji diplomasisi bölgesel ilişkilerini güçlendirmektedir ve gelecekteki başarılı enerji politikaları ile daha da etkili bir ülke haline gelebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Diplomasisi, Bölgesel İlişkiler, Bölgesel İş Birliği, Bağımlılık

Introduction

Energy, which is at the center of international relations, has a strategic importance. Both access to energy resources between countries and energy policies and energy trade; are among the critical factors shaping international power dynamics and regional relations. Türkiye, which has an increasing importance in regional relations, plays an active role in the field of energy diplomacy. This article aims to provide an in-depth analysis of Türkiye's energy diplomacy.

At the center of the research are the issues of how Türkiye's energy diplomacy works and the impact of this diplomacy on Türkiye's energy resources access strategies, energy policies and regional relations. While doing this, the history and basic principles of Türkiye's energy diplomacy are examined, while important practices such as strategies for access to energy resources, renewable energy investments, energy extraction activities on territorial waters and large energy projects are discussed.

Dependency theory and regional cooperation theories constitute the theoretical framework of this article. Additionally, the concepts of liberalism and soft power are also examined in the article to understand the impact of Türkiye's energy diplomacy on regional relations. The article will conclude by offering predictions about the future of Türkiye's energy diplomacy and aims to draw a perspective on how this diplomacy can shape Türkiye's regional influence. This analysis of how Türkiye's energy policies can create a model in terms of energy security and regional stability aims to make sense of the contribution of energy diplomacy to international relations.

Theoretical Background For Energy Diplomacy

Immanuel Kant is one of the first and most influential thinkers who put forward the theory of Liberalism in international relations. Kant

put forward how international peace can be achieved and the theory of democratic peace in international relations. Immanuel Kant, in his work "Perpetual Peace", suggested that there are three basic principles for ensuring international peace. These can be expressed as: Peaceful Relationship of Republics with Each Other (Inter-Republican Peace Principle), Contract Principle (Contractual Peace Principle), National Self-Government Principle (National Freedom Principle). According to Kant, the combination of these principles can contribute to international peace. Kant's views formed the basis of democratic peace theory. According to Kant's theory of democratic peace, the probability of war between democratic countries is low. Because in these countries, governments have to meet the demands of their citizens. He argues that citizens also tend to live in prosperity and therefore do not want war. He also argues that negotiations among democratic governments will be more active, so that their desire to reach a solution will be more dominant. As an indispensable elements of liberalist theories, he argues that democratic countries will have more widespread economic relations among themselves and that the more economic relations they have, the more they will stay away from war (Kant, 1795, pp: 69-70).

Another of the most influential names in liberalist theories in international relations is Woodrow Wilson, one of the former US Presidents. He published his famous 14 principles to prevent new wars from breaking out in the period after the First World War. However, since he could not pass these principles through his own congress, he did not have the opportunity to implement them worldwide. Wilson put forward the 14 principles in a speech presented to the American Congress on January 8, 1918, with the aim of ensuring a just and lasting peace at the end of the war. Wilson's "Fourteen Points" include the principles that underpin open diplomacy, free trade, disarmament, and international peace. It also supports principles such as the right of nations to self-determination, autonomy, independence and international cooperation. These principles offer a vision for shaping the post-war world order (Wilson, 1918).

Nye argues that not only hard power (military and economic power) is important, but also other factors that create international influence and attractiveness. He argues that soft power is more effective when used together with hard power and helps create a more positive image around the world. It is stated that soft power supports a country's hard power and allows it to gain more cooperation and reputation in international relations. Soft power consists of three basic elements. First, cultural attractiveness, that is, a country's cultural and ideological values are

expressed in an attractive way throughout the world through its art, media and universities. This situation encourages other countries to adopt and take interest in these cultural elements. Secondly, it consists of political values and foreign policy elements. More clearly, a country's democratic values, respect for human rights, the rule of law and other political principles it adopts have a positive impact on other countries. A country's foreign policy shapes its reputation and appeal in the international community. Finally, it consists of the element of diplomacy and communication. What is meant here is that a country's diplomacy can be an impressive tool as a part of soft power. As a matter of fact, foreign policy communication can effectively convey the country's values and goals to the international community (Nye, 1990, p. 25).

Economic dependence constitutes a significant element of international relations, where economic factors play a crucial role. Dependent nations may find themselves compelled to align with the policy preferences of economically influential countries, resulting in constraints on both foreign and economic policies. While economic dependence presents opportunities for collaboration, it concurrently renders dependent countries susceptible to external interventions. Essentially, this theory aids our comprehension of the role of economic factors in international relations and scrutinizes the impacts of economic dependence by taking into account power Dynamics (Nye, 2004, pp.142-146).

Regional Cooperation Theory includes an approach that promotes international peace on the basis of functional cooperation. According to the theory, states come together to solve certain functions (for example, trade or security), and this cooperation forms regional organizations. Regional organizations are characterized by functional autonomy that does not extend beyond national sovereignty. This cooperation and autonomy can promote cooperation and peace rather than conflict (Mitrany, 1933). In the context of these theories, the main reasons behind the events in Türkiye's energy diplomacy practices will be examined. Thus, it can be understood how Türkiye manages the negotiation processes by using both its own energy needs and its geostrategic, geopolitical and geoeconomic position among energy supplying and energy demanding countries as an element of energy diplomacy.

Türkiye's Energy Diplomacy And Its History

Türkiye is an energy dependent country. Most energy resources are imported, which threatens economic stability and national security. Türkiye is trying to develop its energy policies through renewable energy,

nuclear energy, energy efficiency and diversification of energy sources. Significant investments have been made in renewable energy sources, nuclear energy projects have been developed and serious incentive policies have begun to be implemented to increase energy efficiency. Both diversification of energy resources and energy cooperation with neighboring countries have been achieved. Türkiye's future energy policies aim to reduce energy dependency and increase environmental sustainability. For this purpose, more investments are made in renewable energy, policies to increase energy efficiency are implemented, a policy of extracting and using local energy resources and reducing energy imports is implemented. In order to increase energy supply security, Türkiye is conducting an important energy diplomacy. Therefore, in order to understand future plans, it is necessary to carefully examine what has been done in the past and what is being done today.

With its importance on the world stage since the beginning of the twentieth century, oil has become a fundamental factor shaping energy diplomacy and international relations. Following the opening of the first commercial oil well, the invention of internal combustion engines and the rapid development of the automobile industry made oil stand out as a strategic raw material. During this period, the number of vehicles increased rapidly in countries such as the USA, England, France and Germany, and oil was preferred due to its advantages such as cleanliness, storability and energy density. Oil has come to the fore as a factor supporting economic growth, which has increased the dependence of Western countries on oil. Since the beginning of the twentieth century, energy diplomacy has begun to take shape among major powers in order to ensure access and control of energy resources. The relationship between energy diplomacy and international relations has become especially evident with the rising importance of oil. Oil became the main determinant of international relations for the control of oil fields before the First World War. In the post-World War II period, access and control of energy resources has become a critical issue for world politics. After the 1950s, nationalization of energy resources and formations such as the Organization of Petroleum Exporting Countries (OPEC) created new dimensions of energy diplomacy (Akbulut, 2001).

Türkiye's energy diplomacy is a critical factor shaping international relations and diplomacy and plays a vital role for economic development. Türkiye is an important country that affects regional energy balances due to its proximity to energy resources. It sees energy diplomacy as a profitable cooperation between the parties in order to support regional

stability and security. The Caucasus region is one of the regions where Türkiye conducts successful energy diplomacy, and these relations are based on historical ties. Türkiye contributes to regional energy supply security by increasing energy flow through projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline and TANAP. Türkiye cooperates with stakeholders in different geographies to ensure energy supply security. It undertakes various initiatives to develop projects for Asia and Africa and create sustainable business models. In addition, it actively participates in the work of regional and international organizations in order to play an active role in the international arena. Türkiye's energy diplomacy also includes improving relations with the European Union and complying with EU energy standards. In this context, significant efforts are being made in areas such as the management of EU Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) projects and the preparation of energy strategic documents. In addition, meetings and activities regarding major projects are organized for the coordination of foreign capital investments and guidance of investors (T.R. Ministry of Energy and Natural Resources).

The Iraq-Türkiye Crude Oil Pipeline (ITP), was built with the agreement dated 1973 to transport crude oil from Iraq's Kirkuk and other production fields to Türkiye's Ceyhan Marine Terminal. The first pipeline became operational in 1976 and the first oil loading took place in 1977. The second pipeline started to be built in 1985 and was completed in 1987, increasing the annual transport capacity to 70.9 million tons. The operation of this pipeline was extended with the agreement made between Türkiye and Iraq in 2010. The Turkish part of the pipeline is operated by Pipeline Petroleum Transportation Joint Stock Company (BOTAŞ) (T.R. Ministry of Energy and Natural Resources).

Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline (BTC), is an energy project developed as a result of the Intergovernmental Agreement signed between Azerbaijan, Georgia, and Türkiye in 1999. The aim of this project is to transport the oil produced in the Caspian Region with a safe, economical and environmentally suitable pipeline system, starting from Azerbaijan, via Georgia, to Türkiye's Ceyhan Port, and from there to the world markets. The construction of the Turkish section of the BTC pipeline was undertaken by BOTAŞ and its operation was carried out by BOTAŞ International Joint Stock Company (BİAŞ). This pipeline carries oil from Azerbaijan as well as Turkmenistan and Kazakhstan and became operational on June 4, 2006 (T.R. Ministry of Energy and Natural Resources). In short, the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Crude Oil Pipeline is an energy project that has been in operation since 2006, enabling the transportation of

oil extracted from the Caspian Sea to world markets via Türkiye. This project is operated by BOTAŞ International (BIL) and has shipped a total of 4 billion 232 thousand 552 barrels of crude oil using 5,250 tankers to date. The BTC line has a capacity to transport 1 million barrels of oil per day and 50 million tons per year, is 1776 kilometers long and is operated through various stations in Türkiye. In addition, natural gas supply is provided through energy projects called the Southern Gas Corridor (BIL, 2023).

Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP), Türkiye has signed strategic energy projects with Azerbaijan in order to ensure energy supply and meet the increasing demand for natural gas. These projects include the 6 billion m³ Azeri gas supply agreement that started in 2011, the creation of infrastructure for the transit transportation of 10 billion m³ gas to Europe with the TANAP Project in 2012, the investment decision of Shah Deniz Phase II and other projects in 2013, and a total investment of 45 billion dollars. TPAO and BOTAŞ are involved in these projects with significant shares. The TANAP Project started to flow gas to Türkiye in 2018 and to Europe in 2020. These projects are of great importance in terms of increasing energy supply security and promoting regional cooperation (T.R. Ministry of Energy and Natural Resources).

TurkStream Natural Gas Pipeline (TÜRKAĞIM), is an energy project implemented with an Intergovernmental Agreement signed between the Government of the Republic of Türkiye and the Government of the Russian Federation on 10 October 2016. This project involves a gas pipeline system with two lines with an annual capacity of 15.75 billion m³, starting from Russia, extending across the Black Sea to the receiving terminal on the coast of Türkiye, which is then used to transport natural gas to Türkiye's neighboring countries. While the construction and operation of the lines in the sea section were carried out by Russia, one of the lines in the land section was built by BOTAŞ to provide natural gas to Türkiye. The other land section line was established by TurkAğım Gas Transport Joint Stock Company between the relevant companies of the two countries with a 50% partnership share, to transmit gas to Europe. This project prevented interruptions caused by third parties by ensuring the uninterrupted transportation of natural gas from the source country to Türkiye. TurkStream Gas Pipeline system was put into operation on January 1, 2020 (T.R. Ministry of Energy and Natural Resources).

Latest Developments In Türkiye's Energy Diplomacy Steps

The tripartite summit dated December 14, 2022, attended by the presidents of Türkiye, Azerbaijan and Turkmenistan, focused on energy issues. The talks covered the issues of effective trade of energy resources in the Caspian Sea region, strengthening international cooperation, development of electricity trade, energy security and resource diversification, large-scale energy transportation projects and transportation of Turkmen natural gas to Europe. This summit is considered an important platform to increase regional energy cooperation and support energy security goals (Presidency of the Republic of Türkiye). Another country where Türkiye has recently carried out energy diplomacy is Oman. The LNG agreement signed between Türkiye and Oman at an official ceremony held on January 30, 2023 is a reflection of Türkiye's energy security and resource diversification strategy. This agreement, which enables BOTAŞ to gain a solid position in the international arena, includes the annual supply of 1 million tons of LNG from Oman and will be valid for 10 years. This agreement will contribute to Türkiye's natural gas supply and price security and provide greater flexibility by diversifying its energy portfolio. Türkiye's collaborations in the field of energy represent an important step towards the country's leadership goal in the energy sector (BOTAŞ, 2023).

Putin's announcement of establishing a natural gas center in Türkiye is both a result of Türkiye's diplomatic steps and a process that will open the door to new beginnings. Türkiye's geographical location is seen as a central component of energy supply strategies for Europe, and in this context, Türkiye's energy infrastructure can be considered as a strategic main route to facilitate access to Europe's natural gas and fuel resources. In this context, the establishment of a natural gas distribution center in Türkiye can be considered an important step to support regional energy security and sustainability (Abay, 2022).

Regional Effects Of Energy Diplomacy

Türkiye's energy diplomacy is used effectively to achieve a number of important strategic goals. Within the framework of this diplomacy, agreements were made to diversify energy sources, and energy imports were provided from different sources, especially through natural gas and oil pipelines, and this increased the security of energy supply. Additionally, Türkiye has created regional cooperation opportunities through energy projects. In this way, it supports its claim to regional leadership and establishes closer relations with neighboring countries.

Türkiye has gained importance as a transit country thanks to its location at the crossroads of energy transportation routes, and the passage of energy transportation through Türkiye has made it the center of regional energy trade. These diplomatic initiatives also support regional stability through increasing energy supply security. Türkiye's energy projects have created economic cooperation opportunities, increased employment and supported economic growth. Diplomatic relations have been strengthened through energy projects, and these projects have created cooperation platforms by encouraging diplomatic dialogue. Finally, Türkiye has been accepted as a regional stakeholder in energy security and thus has the capacity to cooperate with regional countries on energy supply security. In this context, Türkiye's energy diplomacy stands out as a foreign policy tool with significant effects at the regional level (TASAM, 2016).

Türkiye continues its energy cooperation and relations with its regional neighbors in various dimensions. These cooperation and relations are developed for a number of important purposes such as the safe supply of energy resources, economic cooperation, strengthening diplomatic relations and supporting regional stability. In this context, Türkiye's energy cooperation and relations with its regional neighbors are used as an important foreign policy tool to ensure energy supply security, strengthen diplomatic relations, promote economic growth and support regional stability. These cooperation and relations contribute to Türkiye's strengthening of its regional leadership claim and its acceptance as an important stakeholder in the field of energy (Alodalı ve Usta, 2017, ss. 163-168).

Türkiye's energy diplomacy makes important contributions to the regional balance of power. These contributions consist of five main factors: Secure supply of energy resources, transit country location, regional energy projects, strengthening diplomatic relations and economic cooperation. Türkiye has strong relations with both energy supplier and energy importer countries in the safe supply of energy resources, which contributes to regional energy security. Its position as a transit country allows many energy pipelines to pass through Türkiye, thus assuming a central role in regional energy trade. Türkiye supports and implements regional energy projects together with neighboring countries, and these projects form an important part of regional energy cooperation. Energy diplomacy promotes the strengthening of diplomatic relations and contributes to regional cooperation platforms. Additionally, economic cooperation and dependency is another factor shaping Türkiye's influence on the regional

balance of power. Türkiye's economic growth can increase its regional power. Accordingly, Türkiye's energy diplomacy has a significant impact on the regional balance of power. Türkiye being a natural gas center in its region may also be an important factor that will increase Türkiye's regional power (Alodalı et al., 2020).

The Caspian Basin has become an important oil production center since the early 20th century. Especially the oil coming from Baku met a large part of the oil needs of Russia and the Soviet Union. However, after the collapse of the Soviet Union, the increase in the number of coastal countries of the Caspian brought up the issues of the status of the region and the sharing of energy resources. For this reason, the five riparian states have not yet reached a common agreement on the status of the Caspian Sea and the sharing of energy resources, considering their national and international interests. The status of the Caspian Sea is the focus of international powers and energy projects. The European Union treats these resources with great importance in order to find alternative supply sources for energy resources in the region. Russia aims to protect its interests in the Caspian Sea in order to maintain its competitiveness in the energy sector, and also tries to limit the influence of Western energy companies in the region. The USA, on the other hand, is making efforts to limit Russia's sovereignty in the Caspian Basin. At this point, Türkiye comes to the fore. In this process, Türkiye aims to increase its influence in the region by using the advantage of accessing international energy markets through energy transmission lines (Taşkın, 2014, pp. 29-38).

When we look at the role and impact of Türkiye's energy diplomacy within the framework of regional cooperation theories, it is seen that Türkiye has a critical role in energy geopolitics as it is located at the intersection of the Middle East, Europe, Balkan, Black Sea, Mediterranean and Eurasia regions due to its geographical location. This geographical advantage has led Türkiye to realize energy projects with various countries in order to diversify its energy supply and reduce energy dependency. Especially energy pipeline projects have enabled Türkiye to become a central actor in energy geopolitics. Most northern and southern energy lines pass through Türkiye, making the country a critical transit point in energy transportation. Türkiye's strengthening of its relations with Central Asia and the Middle East has increased its potential to control the main routes in energy transportation. Especially the energy agreements made with Russia have further increased the importance of Türkiye in energy geopolitics. Türkiye's energy investments have become a key component of its economic growth. Additionally, the country's ability

to control energy transmission lines can make Türkiye an indispensable actor in the global energy market, while increasing its capacity to influence the international economy and geopolitical trends. Therefore, Türkiye's energy diplomacy and energy investments both contribute to its economic growth and support it in gaining a strategic position in international relations (Harunoğulları, 2020, pp. 177-211).

Türkiye's role in accessing and sharing energy resources in the Eastern Mediterranean has gained importance due to factors such as tensions with neighboring countries and natural gas reserves. In this context, Türkiye's energy diplomacy contributes to its own energy security and regional power dynamics. Furthermore, energy agreements bolster Türkiye's energy security and create opportunities for economic cooperation with neighboring nations. Türkiye's engagement in international forums reflects its efforts to influence regional and global power balances. Through these activities, Türkiye emerges as an active player in addressing energy issues in the Eastern Mediterranean (Güneş, 2022, pp. 375-376).

In order to diversify its natural gas import sources, Türkiye has carried out energy diplomacy with potential energy suppliers such as Azerbaijan, Northern Iraq and Turkmenistan through the TANAP (Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline) project. This diplomacy enabled Türkiye to create a network of strategic energy relations surrounding Iran. However, these projects pose difficulties for Türkiye as they carry the risk of intervention by Iran and Russia. Therefore, there are two main strategic priorities for the future of Türkiye's energy diplomacy: developing a subsea pipeline from the Leviathan natural gas field to Türkiye in order to increase security of supply and diversify import routes, and encouraging Azerbaijan to sell its stake in TANAP to Iran to reduce the risk of Iranian intervention in Northern Iraq and Turkmenistan projects. Although both options involve difficulties for Türkiye, the strategic logic of successful energy diplomacy based on TANAP makes these options inevitable (Tanchum, 2015, pp. 55-64).

Such steps taken by Türkiye towards energy diplomacy are also effective in Türkiye's regional relations. Its geographical location between energy-supplying countries and energy-demand countries and recent infrastructure investments bring Türkiye closer to the goal of becoming an energy base in its region. In this context, what Türkiye does in this direction will determine what it will do in the future.

The Future Of Türkiye's Energy Diplomacy

In the light of the explanations in the above sections, considering that the future of Türkiye's energy diplomacy will be shaped by a number of factors and dynamics, in our opinion, some possible developments about the future of Türkiye's energy diplomacy can be listed as follows:

1. Energy Diversification: Türkiye's diversification of energy resources will increase energy supply security. In addition, steps such as investing in renewable energy sources and implementing nuclear energy projects can contribute to the diversification of energy supply. Having the ability to produce renewable energy resource technologies while investing in renewable energy resources will enable Türkiye to become an important actor in its region.

2. Strengthening the Transit Country Role: Türkiye can continue to strengthen its position as an important transit country for energy transportation. With the increase in regional energy projects, this role of Türkiye may gain more importance. As a matter of fact, according to the Minister of Energy, negotiations were held with at least 15 countries on this issue and agreements were signed not only for energy imports but also for energy exports. Continuing the steps taken in this direction could be an important factor increasing Türkiye's regional power.

3. Regional Cooperation and Diplomacy: Türkiye's energy diplomacy can continue its efforts to increase cooperation with neighboring countries. Joint energy projects can contribute to strengthening diplomatic relations. As a matter of fact, in addition to steps such as TANAP and Turkish Stream, energy diplomacy steps are being carried out with energy export agreements to neighboring countries.

4. Tensions in the Eastern Mediterranean: Tensions over access to energy resources in the Eastern Mediterranean may continue to affect Türkiye's regional diplomacy. Türkiye's policies and solution proposals on this issue can shape future relations. Among the suggestions for the management of tensions in the Eastern Mediterranean and positive developments for the possible future, the continuation of diplomatic negotiations, the use of international arbitration mechanisms, environmental cooperation and regional cooperation stand out as a priority. It is also important to reduce military tension and take anti-security measures. Future predictions include increased diplomatic efforts, increased regional cooperation, guidance from international arbitration decisions, continued focus on energy resources, continued mediation role of the EU and the USA, and

increased environmental protection measures. These recommendations and predictions represent important steps for the resolution of tensions in the Eastern Mediterranean and the stability of the region.

5. International Cooperation and Agreements: Türkiye can continue to play a more active role in international energy platforms. International energy agreements and cooperation platforms can shape Türkiye's energy diplomacy. In this context, IEA can provide cooperation among member countries on issues such as sharing energy resources, intervention in crisis situations and coordination of energy policies.

6. Geopolitical Developments: Among the factors affecting Türkiye's energy diplomacy, it can be said that instability and conflicts in the Middle East, especially civil wars in Syria and Iraq, may negatively affect access to energy resources and energy transit. In addition, it can be stated that fluctuations in global oil and natural gas prices affect Türkiye's energy import costs, and are therefore an important factor shaping energy diplomacy. Türkiye's relations with the EU and the USA can affect energy policies, and relations are of great importance, especially in terms of providing energy resources to the EU and access to energy markets. Türkiye's energy relations with Russia and energy agreements such as the Turkish Stream project have the potential to critically affect access to energy resources and energy transit. It should not be forgotten that regional energy projects, especially the use of Türkiye as an energy corridor, may affect the regional balance of power. Finally, it should be noted that the increase in global energy demand may increase Türkiye's dependence on energy imports and this factor is a factor shaping energy policies.

7. Technological Advances: Advances in energy technologies can change Türkiye's energy production and consumption patterns. Renewable energy technologies can play an important role in the future of energy diplomacy. Renewable energy sources offer the opportunity to expand Türkiye's energy portfolio and focus more on green energy. This could reduce energy import dependence and increase energy security, while also opening new doors for regional cooperation. Smart grids and energy storage solutions can reduce energy costs by increasing energy efficiency and allow more efficient use of resources. Digitalization can promote greater transparency and data sharing in the energy sector, while technologies such as green hydrogen production and electrification can help Türkiye produce clean energy and gain a competitive position in international energy markets.

8. Discovery of Domestic Energy Resources: Possible energy resources to be discovered, especially in the Black Sea, Gabar and possibly in the Eastern Mediterranean, will strengthen Türkiye's hand in energy diplomacy. While the discovery of domestic energy resources, which will positively affect its regional power, increases Türkiye's energy supply security, it also carries the potential to make Türkiye have a say in the energy markets with the advantages it provides in energy diplomacy.

It is thought that the future of Türkiye's energy diplomacy will be shaped in line with the interaction of these factors and Türkiye's policy preferences. Since energy supply security has an important strategic importance in terms of economic growth and regional cooperation, Türkiye's energy diplomacy is expected to continue actively in the coming years.

Conclusion and Evaluation

Türkiye is seen as an actor that puts energy diplomacy at the center of international relations. Due to its geographical location, proximity to energy resources and potential as a transit country, it plays a role affecting regional energy balances. This diplomacy aims to ensure energy supply security and support regional stability. It contributes to regional energy supply security by increasing energy flow through major energy projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Pipeline and Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP). Türkiye cooperates with stakeholders in different geographies to ensure energy supply security. In addition, it actively participates in the work of regional and international organizations in order to play an active role in the international arena. Türkiye's energy diplomacy also includes improving relations with the European Union and complying with EU energy standards.

Türkiye's energy diplomacy has been effective in establishing closer relations with neighboring countries, encouraging economic growth and increasing employment, especially by creating regional cooperation opportunities. Türkiye's transit country position allows many energy pipelines to pass through Türkiye, thus assuming a central role in regional energy trade.

It appears that Türkiye's energy diplomacy affects the regional balance of power. Factors such as the safe supply of energy resources, its location as a transit country, regional energy projects and strengthening diplomatic relations make Türkiye a regional power. Türkiye's energy projects have created economic cooperation opportunities, increased employment and supported economic growth.

The future of Türkiye's energy diplomacy will depend on energy diversification, strengthening its role as a transit country, regional cooperation and diplomatic efforts. In addition, geopolitical developments, international cooperation and technological advances are among the factors that will affect this diplomacy. Türkiye's energy diplomacy is expected to continue to have the potential to increase energy supply security, create economic cooperation opportunities and contribute to regional power dynamics.

It is stated that Türkiye will continue in important areas such as energy diplomacy, diversification of energy resources and increasing investments in renewable energy. As a matter of fact, these investments are of critical importance in increasing energy supply security and reducing energy dependency. Türkiye continues its efforts to diversify its energy imports and focuses on the balanced use of energy resources. In addition, Türkiye's goal of strengthening regional cooperation is expected to continue. Cooperating with neighboring countries through energy projects and infrastructures will be an important step to increase regional stability and create economic cooperation opportunities. It can be said that it will bring opportunities to combine energy, increase energy trade and contribute to regional peace.

Türkiye's diplomatic efforts will ensure that it continues to shape regional power dynamics and become an effective player in the international arena. It is stated that energy diplomacy will be used as an important tool in Türkiye's regional and global relations. It is expected to continue to seek more cooperation opportunities, especially in areas such as trading natural gas and oil, as well as electricity and renewable energy resources.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

References

Abay E. G. (2022), Rusya Devlet Başkanı Putin: Rusya kışın dahil Avrupa'ya enerji sevkiyatına hazır, top onların sahasında. Retrieved September 20, 2023, from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-devlet-baskani-putin-rusya-kisin-dahil-avrupa-ya-enerji-sevkiyatina-hazir-top-onlari-sahasinda/2709470>.

Akbulut, H. (2001). Enerji Diplomasisi. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 1(2), Retrieved September 20, 2023, from <http://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>.

Alodalı, M. F. B., Kocaoğlu, M., & Usta, S. (2020). Türkiye'de enerji politikaları ve bölgesel işbirliğinin önemi. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 16(2), 189-202.

Alodalı, M. F. B. & Usta, S. (2017). Enerji diplomasisi ve Türkiye. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33), 163-168.

BOTAŞ International. (2023). Bakü-Tiflis-Ceyhan (btc) ham petrol boru hattı'ndan 2006'dan bu yana akan petrol 4 milyar varili aştı. Retrieved September 11, 2023, from <https://www.bil.gov.tr/btcden-2006dan-bu-yana-akan-petrol-4-milyar-varili-asti>.

BOTAŞ. (2023). Türkiye ile Umman arasında tarihi anlaşma. Retrieved September 14, 2023, from <https://botas.gov.tr/Icerik/turkiye-ile-umman-arasinda-tar/725>.

Harunoğulları, M. (2020). Enerji Dağıtım Merkezi perspektifinden Türkiye'nin enerji jeopolitiği. *Mukaddime*, 11(1), 177-211.

Kant, I. (1795). Perpetual peace: A philosophical sketch. (trans. to Perpetual Peace). Ted Humphrey, Hackett Publishing Company, Inc., 1-70.

Güneş, A. (2022). Deniz-Enerji güvenliği ilişkisi bağlamında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarının analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1), 363-391.

Mitrany D. (1933), The progress of international government. Oxford University Press.

Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1972), Transnational relations and World Politics, Harvard University Press.

Nye, J. S. (2004). *Soft Power the means to success in World Politics*. Public Affairs, New York.

Tanchum, M. (2015). Tanap and the Semi-encirclement of Iran: Progress and paradoxes in Türkiye's energy diplomacy. *Turkish Policy Quarterly*, 55-64.

TASAM. (2016). Sivil global programı-sektörel diplomasi kanalları enerji diplomasisi-çalıştay sonuç raporu. Retrieved September 20, 2023, from https://tasam.org/tr-TR/Icerik/39024/enerji_diplomasisi_calistayi_sonuc_raporu.

Taşkın, D. (2014). Enerji diplomasisi açısından siyasallaşan mekân, Hazar: Statü ve paylaşım sorunu. *Türk Coğrafya Dergisi*, (62), 29-38.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2022). Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan üçlü zirvesi'nde yaptıkları konuşma. Retrieved September 14, 2023, from <https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/142120/turkiye-azerbaycan-turkmenistan-uclu-zirvesi-nde-yaptiklari-konusma>.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. Enerji diplomasisi. Retrieved September 20, 2023, from <https://www.enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-diplomasisi-detay>.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (Year). Transit boru hatları, Bakü- Tiflis-Ceyhan ana ihraç ham petrol boru hattı (BTC). Retrieved September 11, 2023, from <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı(Year). Transit boru hatları. Irak-Türkiye ham petrol boru hattı (ITP). Retrieved September 20, 2023, from <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı(Year). Transit boru hatları. Trans- Anadolu doğalgaz boru hattı (TANAP). Retrieved September 13, 2023, from <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı(Year). Transit boru hatları, Türkakım doğalgaz boru hattı (TÜRKAKIM). Retrieved September 13, 2023, from <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>.

USA National Archives.(Year) President Woodrow Wilson's 14 points. Retrieved September 13, 2023, from <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

The Struggle of Great and Regional Powers in the War of Ukraine: Russia's Perspective

Ukrayna Savaşı'nda Büyük ve Bölgesel Güçlerin Mücadelesi: Rusya'nın Perspektifi

Can UYAR

Asst. Prof.
Doğuş University, Department of
International Relations.
cuyar@dogus.edu.tr
ORCID : 0000-0003-0135-8410

Merve Hazer YİĞİT UYAR

Asst. Prof.
Fenerbahçe University, Department
of Political Science and International
Relations.
merve.yigit@fbu.edu.tr
ORCID : 0000-0003-2412-2494

Cilt / Issue: 11(1) 31-54
Geliş Tarihi: 21.08.2023
Kabul Tarihi: 14.11.2023

Atf: Uyar, C. ve Yiğit Uyar, M.
H. (2023). The struggle of great
and regional powers in the War of
Ukraine: Russia's perspective.
Tesam Akademi Dergisi, 11(1),
31-54. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1347303>.

Abstract

This study investigates the Ukraine-Russia War, which started in February 2022, from the perspective of Russia. In the study, why Russia declared war on Ukraine, Russia's policies, official documents and official discourses were examined. Despite the end of the Cold War, enlargement of NATO, which is a military structure, and the Eastern European enlargement of the EU as an economic-political structure has been closely followed in Russia since the Yeltsin period. In the Putin period, it was reflected in the official documents that this was a threat. At this point, it was deduced that this war emerged not only with the influence of Russia's but also the West's policies. Ukraine-Russia War had global effects, for this reason, it has been inferred that Ukraine has become a battleground of major and regional powers. Another finding of the research is that Ukraine is subject to a war that is a reflection of a struggle between great powers. As a result of the research, it was concluded that Russia declared war on Ukraine due to a threat perception coming from the West, especially with the expansion of NATO, its struggle with the USA, and its efforts to preserve its influence in the former Soviet region.

Keywords: International Security, Russia, Ukraine, Territorial Conflict, Conflict Resolution

Özet

Bu çalışma Şubat 2022'de başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı'nı Rusya perspektifinden değerlendirmektedir. Çalışmada Rusya'nın neden Ukrayna'ya savaş ilan ettiği Rusya'nın politikaları, resmî belgeleri ve resmi düzeyde söylemleri ele alınarak incelenmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesine rağmen askerî bir yapı olan NATO'nun ve ekonomik-siyasi yapı olarak AB'nin

Doğu Avrupa genişlemesi Rusya'da Yeltsin döneminden beri yakından izlenmektedir. Putin döneminde ise bunun bir tehdit olduğu resmî belgelere yansımıştır. Bu noktada bu savaşın sadece Rusya'nın değil Batı'nın politikaları etkisiyle de ortaya çıktığı çıkarımı yapılmıştır. Ukrayna – Rusya Savaşı'nın küresel çapta etkileri mevcuttur, bu nedenle de Ukrayna'nın büyük ve bölgesel güçlerin bir mücadele alanı hâline geldiği kanısına varılmıştır. Ukrayna'nın büyük güçler arası bir mücadelenin yansıması olan bir savaşa konu olduğu da araştırmanın bir diğer bulgusudur. Araştırma sonucunda Rusya'nın özellikle NATO'nun genişlemesiyle Batı'dan gelen bir tehdit algısı, ABD ile olan mücadelesi, eski Sovyet bölgesindeki nüfuzu koruma çabası nedenleriyle Ukrayna'ya savaş ilan ettiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Güvenlik, Rusya, Ukrayna, Teritoryal Çatışma, Uyuşmazlık Çözümü

Introduction

In this study, the war in Ukraine was analyzed and the reasons for Russia's intervention in the region as an external actor were evaluated by analyzing the struggle between the great powers. The subject has been examined from Russia's policies and perspective. More precisely, the main question of this study was determined as "Why did Russia declare war on Ukraine in February 2022". In addition, the policies of the United States of America (USA) in this period were perused and the role and influence of this country was included in the subject. Thereby, the struggle between the great powers and the policies of Russia will add up more clearly.

Tensions between the parties peaked in 2014; Russia annexed Crimea following the protests and subsequent events. Separatist groups took action in these regions. In the same year, people's republics were established in Donetsk and Luhansk by referendum. The Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) was trying to play an active role in the region. However, the Ukrainian central government opposed the referendum to be held because the region was unstable, and Russian control was intense. Forasmuch as the pro-Russian supporters were increasing their power in the region and the demographic structure of the region was changing in the process. Donbass was the region with the most Russian population in Ukraine. The conflict in the aforementioned region has been the longest ongoing conflict in Europe since the Second World War. There are also experts who state that the war will not end anytime soon, even that it is a long-term danger (Mearsheimer, Ukraine war is a long-term danger , 2023).

In 1997, an important development took place between Russia and Ukraine. Presidents of the two countries Boris Yeltsin and Leonid Kuchma signed The Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership. This treaty was extended for 10 years in 2008. At that time, the war between the two states was neither predicted nor expected by anyone. However, as will be discussed in this article, the mispolicies implemented and the global situation reversed the expectations. Protests and clashes in Ukraine since 2013, first in Crimea, then in Donetsk and Lugansk regions, have been the first indicators of the war. Tensions between Ukraine's pro-Western governments and its supporters and pro-Russian supporters fueled the annexation of Crimea and territorial conflicts in Donetsk and Lugansk oblasts (Donbass region).

To what extent should this war be studied? It is clear that the war that

took place cannot be considered as a war between two countries that only affects them. Because both the location of the region and the fact that one of the parties (Russia) is a great power necessitates this. The war in Ukraine is a war that needs to be studied on a global scale. Other regional and great powers are also on one side of this war. In this study, the importance of the war for Russia will be examined and the issue will be associated with its regional and global reflections. Because, as a great power, Russia wants to maintain its place in the race between great and regional powers such as the USA, China and India. If the Ukraine issue and Russia's war on this country are examined without taking these into account, the subject would be incomplete. What is tried to be done here is to reveal Russia's reasons for starting the war by associating it with this issue.

At one point, the war had its reflection on the relations between the great powers. In addition, the effects of the war can be observed in the field of global relations. Although China and India seem to support Russia, this does not mean that they are allies. In addition to the border problems between China and India in the 2020-2021 period, India is also involved in a security cooperation (Quadrilateral Security Dialogue-Quad) in the Asia-Pacific, of which the USA, Japan and Australia are a part (Li, 2023).

In addition to these two countries, Turkey, France, Germany, Israel, the UAE, and Saudi Arabia have also developed policies at different levels regarding the war situation between Ukraine and Russia. Although China emphasized the territorial integrity of Ukraine, it did not take a direct stance against Russia. NATO's enlargement also highlights the organization's confrontation with Russia and China (Beal, 2023, p. 59). In this case, these states seek separate solutions for the Russia-Ukraine conflict in line with their own interests. This is among the reasons that prolong the resolution of the issue.

The Evolution of the War and Russia's Responses

External actors generally intervene in a territorial conflict within these three categories: military, economic and political-diplomatic (Uyar, 2021). In addition to the technological developments and the types of interventions related to the cyber space, an "irregular warfare" strategy, a "hybrid" method are as well applied by Russia in the region. As evident in the Ukraine crisis, Russia has implemented all of these intervention types. Finally, Russia declared war and took all its tools to the field. To put a finer point on it, Russia is no longer an external actor, it is the main actor in the issue, it is a side of the war.

Russia has traditionally intervened in the events in Ukraine after 2004, with the annexation of Crimea. As for the Donbass region, although there is no military intervention in the traditional sense, it has intervened within the framework of irregular warfare and new military technology. Russian soldiers, who did not have any military uniforms and signs, supported the pro-Russians in the aforementioned region. In particular, significant efforts were made to support the militias in the region. In addition, a military concentration was made to create pressure in the border region. The operations held every year have been advanced contemporaneously.

Russia does not want other countries to interfere in the conflict politically and diplomatically. It also reacts, and produces policies against Ukraine's accession to the EU (Wierzbowska-Miazga and Iwański, 2013). It also uses it for political and diplomatic interventions. Russia states that it sees the conflict in the Donbass region as Ukraine's internal business. Clashes continue between the central government and pro-Russian separatists in the southeast of the region. However, the fact that former President Yanukovich fled to Russia after the Orange Revolution shows how strong Russia is in the political sense. On the other hand, at the point of signing an agreement between the EU and Ukraine, it warned both the EU and Ukraine over natural gas.

Russia also uses the fact that there is a Russian population close to 40% in the Donbass region. The region has the highest Russian population in Ukraine. It also supported holding a referendum in the region in 2014. Similar to what happened in Crimea, the central government did not want a referendum under conditions of conflict. Another noteworthy situation is the simultaneous pro-Russian protests in Donetsk, Lugansk, Odeas and Kharkiv between March and May 2014. It is thought that Russian-supported social media users have an impact on their emergence. In addition, Russia has also stated in the conventional and social media that a Western-backed coup was carried out and that it was a fascist situation.

In 2015, Ukraine proposed the establishment of a UN mission, but this was rejected. In 2017, President Putin took the initiative and proposed the creation of a UN force on the border, but this would not be met (Oldberg, 2020, p. 12). The offer was not accepted due to a change in circumstances. The momentum now turned in favor of Russia and Russia would be effective in a UN force to be formed. Thus and so, as the Russian separatists grew stronger in the region, Russia was also

realizing a ring in its conflict resolution method: a sign of goodwill to the international community.

Another important difference in the peace process is which of the Trilateral Contact Group (TCG) organized by the OSCE and the Normandy Group will be effective. In the Trilateral Contact Group, Ukraine, Russia and the Donbass region would be parties. The Normandy Group included France, Germany, Ukraine and Russia. Naturally, Russia preferred the latter. Russia also tried to show its influence in the peace process. Thus, it would maintain its influence in the process, including security issues, because the separatists were also parties in the negotiations.

The final point reached in the peace efforts is as follows: The Minsk Protocol was signed on 5 September 2014 by the representatives of Ukraine, the Russian Federation, the Donetsk People's Republic, the Luhansk People's Republic and the OSCE in order to end the conflict in the Donbass region of Ukraine, or rather to stop it. It was an agreement led by the OSCE in Minsk, Belarus. Other attempts were made to stop the conflict in the region, but they were unsuccessful. This protocol established an emergency ceasefire. The conflict could not be stopped with this, and a new package of measures, called Minsk II, was agreed on 12 February 2015. But this was not successful either. Yet these failed Minsk agreements were accepted as a basis for the Normandy Group. Stating that the Minsk II Agreement has not been successfully implemented in the Donetsk and Luhansk regions, some scholars state that Russia will not invade in 2022 (Waslekar, 2023, p. 1). However, scholars such as Alexander Dugin, who stated that Russia should return to its former power, indicate that the state will work for this. (Bremmer, 2023) (J. Burbank, 2022). In other words, the implementation of the Minsk II Agreement would not have changed anything.

Another point that should be evaluated within this framework is Russia's accusations against the West. Referring to the history of the Ukraine crisis, Putin emphasizes that they speak the same language and are one (Putin, Ukraine, 2020). Putin, targeting the West, which fears the union of Ukraine and Russia, sees them as one of the reasons for the division with Ukraine. At the same time, he also accuses Ukrainian nationalists that they have forgotten history. It also sees the West as an obstacle to the development of Ukraine. With such statements, Russia, in a sense, sends a message to Ukraine, warns them not to follow a pro-Western policy and continues its political interventions. On the website of the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Crimea is

demonstrated as part of the federation (Russian Federation, the Ministry of Foreign Affairs, n.d.) (Russie, Le Ministère des affaires étrangères de la Fédération de, 2020).

Judging by the economic interventions, the importance of Ukraine for Russia's economic security is obvious. In addition, Russia is important for Ukraine in terms of both economy and energy. When Russia could not convince Ukraine to join the Customs Union established between Russia, Belarus and Kazakhstan in 2013 and pro-Western Viktor Yushchenko was elected as the president in 2014, its economic pressures intensified. Cutting off natural gas and embargo on Ukrainian goods are examples of Russia's economic interventions. Russia specifically used its energy card against former Prime Minister Yulia Tymoshenko, and it was alleged that the former prime minister was in efforts to harm Gazprom and took bribes (Kuzio, 2015, p. 513). One of the important economic intervention tools used by Russia in conflicts is to cut off energy exports. It also carries out activities to develop economic activities and apply pressure in the region and in Crimea. Efforts are underway to connect Crimea and Russia in the Kerch Strait. The use of nuclear weapons in war has always been the subject of debate. Even if the use of these weapons does not occur, explosions at nuclear power plants and the shift of war to those points create an apprehensive situation.

The hybrid warfare should also be noted that in the conflicts in Ukraine, which Russia has started to use frequently in recent years to intervene in territorial conflicts (Menkiszak, 2014, p. 2). Russia uses information warfare, political and economic pressure and irregular warfare methods as well as mass propaganda through television programs, news and especially social media. Russia is trying to influence the elections held in the national and conflict regions of Ukraine by using them. It is claimed that it gave more money to the militias than its own soldiers and trained them, as in the Donbass region (Oldberg, 2020, p. 8).

Conflicts in Ukraine turned into a war with the attack of Russia on February 24, 2022. The war between Ukraine and Russia continues. It is predicted that this war will continue if Russia follows the old policies of the USA, NATO and the EU. In the following topics, the reasons why Russia started this war were discussed, and the causes of the war were examined from the Russian front at the level of regional and global relations.

NATO Enlargement

Many realists, like John Mearsheimer, argued that NATO's expansion into Eastern Europe would pose significant problems (Mearsheimer, 2022) (Mearsheimer, 2023). Henry Kissinger also suggested that Ukraine stay out of NATO (Kissinger, 2014). There were many more researchers who stated that the expansion of NATO and the continuation of the Cold War mentality would increase the tension between them (Fraser, 2014). The issue also has a political dimension as well as a military and security dimension. The Eastern European enlargement of the European Union (EU) continues. In this context, the following question arises: Could Russia tolerate Ukraine's relations with the EU if Ukraine stayed away from NATO? Would Crimea have been occupied in 2014? There are those who answer this question in the negative. Russia is clearly opposed to NATO's Eastern European expansion, as we will evaluate in this study.

NATO's enlargement to Estonia, Latvia, Bulgaria, Lithuania, Romania, Slovenia, Slovakia in 2004 and Albania and Croatia in 2009 were developments that Russia followed very closely. Especially the 2004 enlargement was a very difficult situation for Russia to accept. In a sense, the expansion into the sphere of influence of the former Union of Soviet Socialist Republics (USSR) was taking place. This created a bad impression on Russia's prestige and influence in other regions, especially in energy security. Russian officials questioned why NATO, a legacy of the Cold War, was still expanding. The Cold War was over, but this legacy (NATO) continued. This created a bad impression on Russia's prestige and influence in other regions, especially in energy security. Russian officials questioned why NATO, a legacy of the Cold War, was still expanding. The Cold War was over, but his legacy continued.

When Putin founded the Eurasian Economic Union, his aim was to assume the leadership of the former Soviet countries and to create a new power in the multipolar world. Russian elites were concentrated in the former Soviet area. This policy was reflected in 1993, 2000, 2010, 2014 Military Doctrine and 1993, 2000, 2008, 2013, 2016 Foreign Policy Concept documents (Krickovic and Pellicciari, 2021, p. 86). In addition, Putin's speech at the 2007 Munich Security Conference was a turning point. This speech was a clear message against Europe and the USA (Putin, 2007). Russia's move from a great power to a leading world power is reflected in official Russian documents, as clearly detected in Putin's speeches. In this case, the Ukraine crisis becomes more meaningful from the Russian point of view (President of the Russian Federation,

2015). According to leaked information, then-CIA Director Williams J. Burns told the then-Secretary of State Condoleezza Rice that Russia's stance against NATO's expansion to Georgia and Ukraine was clear (Burns, 2008). Europe is an important power multiplier for the USA on a global scale, especially against China and Russia. But the same is also true for Russia.

US Repression and the Impact of the Struggle Between the Great Powers

As Lavrov stated, would the world be a safe place if the great powers agreed to influence their spheres of influence, as in the 1815 Congress of Vienna? From a realist point of view this can be considered true. However, the USA and Russia are disrupting this balance by acting with different dynamics of interest in Eastern Europe. Russia is in a struggle with the great powers, especially in the former Soviet sphere of influence and Ukraine. Also, the Ukraine-Russia War is far beyond a European crisis (Chester A. Crocker, 2022, p. 184). The crisis examined is a global crisis in which global and regional actors (such as the USA, Turkey, United Nations (UN), BRICS countries) are actively involved. It affects many areas from energy to grain chain, migrant crisis, nuclear security.

The fact that the war between Ukraine and Russia will last for a long time does not surprise the Realists and remains on the agenda as a high probability. Because this ongoing war, beyond the Ukraine-Russia War, is a reflection of a geostrategic conflict in Eastern Europe with Russia, with the USA and the EU on one side. NATO's military expansion, the EU's political and economic expansion to Eastern Europe has been one of the important causes of the war. After the collapse in 1991 and the end of the liberal unipolar system of the USA, Russia resumed an active policy, especially during the Putin era.

Another situation to be evaluated for Russia is this: Increasing military expenditures in European countries, especially Germany, and US pressure in NATO may lead to a new strategy, autonomy discussions for the EU (B. M. Szewczyk, 2022). Russia may face a new actor. How beneficial would this be for Russia? While the USA, as a global hegemonic power, tries to encircle and limit Russia from all sides, it implements its main move in Europe.

Brzezinski emphasizes that Eurasia is very important for American hegemony. From Portugal to Japan to the Pacific, this region is indispensable for the fight against Russia and China. The struggle with Russia is also reflected in the USA's struggle with China (Brzezinski,

1998, p. 97). Eastern Europe, one of the three important geostrategic regions of the world, continues to maintain its importance for the USA, which is a great power. The fact that its close allies European countries are located in that region and their commercial ties are effective in this. It is clear that Europe continues to form the cornerstone of US strategies (Beal, 2023, p. 57).

According to the West, the purpose of economic sanctions is based on cutting off the energy export of the “draconian” regime in Russia (Haass, 2022). Russia is trying to overcome this energy dilemma through Türkiye and the countries in its close geography. Russia’s location in this region is one of the most important reasons for this. The USA continues to suppress Russia in this war by using its tools, including economic sanctions.

Ukraine’s Geostrategic and Geopolitical Position

The elites who influenced American foreign policy from Mackinder to Brzezinski put Europe and Russia at the center (Mackinder H. , 1996). This also includes the process of Ukraine’s admission to NATO. Why was Eastern Europe so important? Mackinder saw Eastern Europe as the key to controlling Russia. Brzezinski, along with others, agreed. Mackinder’s conclusion that whoever rules Europe rules the world is still one of the main points for American political elites.

Russia’s desire to keep the region under control will reduce the USA’s influence in the region. Strategic industries will shift away from the US, again as the US has no physical contact, its influence on the roads will decrease, and new financial instruments will conflict with the dollar-based Bretton Woods system on which the US laid the foundation (Diesen, 2021, p. 25). One of the reflections of this is the Ukraine-Russia War (Mackinder H. J., 1996). Russia and Eastern Europe, which see a land bridge between the Pacific, Central Asia and Europe economically, have a critical place in world politics from a geopolitical point of view. This is one of the important transit points of China’s Belt and Road Initiative (BRI). As such, as will be discussed below, China is also closely interested in the issue.

Russia also took them into account. The importance of Ukraine for Russia is revealed here (Beal, 2023, p. 57). The USA is trying not only to fight against Russia, but also to break the power of Europe and to maintain its influence in the region economically and especially militarily. The weakness of the military wing of the EU and the fact that NATO is much

more active in the region are indicators of this (Horstmann, 2022). In the Ukraine-Russia crisis, again, the dominant role was played by the US and NATO wing in the military sense.

Luce described the 20th century as the "American Century" in 1941 (Luce, 1921). In the 21st century, important powers, China and Russia, came up against the USA. The Ukrainian-Russian War is also a pointer of this. Ukraine is an important example in terms of the appearance of the conflict between the EU and the Eurasian Economic Union. Kissinger and Brzezinski advocate that this country be a member of both unions.

The main reason for starting this war by Russia is NATO's expansion to Eastern Europe. In 2004, NATO and the EU implemented a policy of large-scale enlargement towards Eastern Europe and new members were accepted. Russia perceives these enlargement policies in the region, which it considers as its own area of domination, as a threat to its national security and interests.

It is clearly stated by Russia that Ukraine is a geostrategic and geopolitically important country for Russia. The fact that Ukraine is a necessary part for Russia to become a great power is emphasized and reflected in politics from Yeltsin's period to this time. This is an accurate approach for Russia in terms of security as a state. Even preventing attacks from the West and ensuring the security of the Western side is a security policy kept in the foreground by the Russian rulers (Kortunov, 1996, p. 148).

Russia's Efforts to Preserve Its Security and Influence

Russia perceives the West's NATO enlargement and the EU's enlargement towards Eastern Europe as threats. From Lenin and Stalin to Putin, Russian expansionism was strategically defensive while tactically expansionist. This situation did not necessitate the destruction of Ukraine. However, it is important in terms of revealing the share of the EU and the USA in the outbreak of the war (Rezvani, 2020). As in 1993, NATO enlargement was cogitated as a potential risk-danger or threat in Russian security documents, while the Russian Military Doctrine of 2014 and 2021 saw NATO enlargement as the main risk. In the Color Revolutions in 2003 Georgia, 2004 Ukraine, 2005 Kyrgyzstan, Russia's efforts to replace pro-Russian leaders after the Soviets, not only in its own country, are included in Russian strategic thought. Again, the Ukraine Square events in 2014 show this (German, 2020).

The Vladimir Putin era is a period when Russia pursues a more active

foreign policy. In terms of both Ukraine and Russia, changes in their national policies began to be produced and implemented more clearly. Between 2000 and 2004, Vladimir Putin also finished the first presidential term and was about to start the second. Putin intended to create policies for Russia to be more effective in the Soviet sphere of influence. Attacks on Russia from the West are mostly carried out through Ukraine but also through Belarus. Kyiv is pondered as the historical capital for Russians and the cradle of Russian civilization. The two important situations mentioned are also included in the discourses of the Russian administrators. These discourses were used much more frequently during the Putin period (Götz and Staun, 2022, p. 486).

In this case, when Ukraine took a pro-EU stance and took political action, it brought Russia to the point of intervening in Ukraine, albeit implicitly. In a sense, Russia was drawing the border with the West, and *the specter of the iron curtain* had emerged. In addition, Russia was escalating the conflict and systematically introduced hybrid warfare methods. When Viktor Yushchenko (president 2005-2010) came to power, Ukraine's balance policy had shifted in a pro-Western direction. After this date, it was understood that the tension between Russia and Ukraine would increase.

The enlargement of NATO in 2004 gave the first signals of tension. Viktor Yanukovich, on the other hand, announced that he gave up on rapprochement with Russia and signing the agreement with the EU. Ukraine would then become the center of protests. These actions, which will be called the "Euromaidan protests" (*Yevromaydan*) would also be the beginning of the unstable days in Ukraine. Russia was effective in these actions.

The protests that started in Ukraine in the last months of 2013 and called the "Orange Revolution" rose to their most violent level in 2014. Russian rulers also described these revolutions as a coup d'état (Götz and Staun, 2022, p. 485). They were also included in Russia's Military Doctrine, Security Strategy and Foreign Policy Concepts in 2014, 2015, 2016. Even after the Euromaidan protests, the Poroshenko and Zelensky governments continued to pursue a pro-Western foreign policy. In the same year, the President of Ukraine, Viktor Yanukovich, fled to Russia. These events and this situation of Ukraine were not accepted by Russia (Putin, 2021).

The coup attempt against Viktor Yanukovich in 2014 and the fall of the government were considered the beginning of hostility towards

Ukraine. It is claimed that Victoria Nuland, who was responsible for European and Eurasian relations during the Obama era, was behind this coup (Leupp, 2021). Putin accuses the perpetrators of this coup as neo-Nazis and claims that the Russians in the Donbass region are oppressed (Darden and Way, 2014). This discourse would continue in 2022, when the war escalated.

Russia invaded Crimea the same year, and a referendum was held in March in the middle of the conflict. Ukraine's EU membership was thought by Russian officials to lead to the country's NATO membership. This discourse was also used by the Kremlin to legitimize Russia's invasion of Crimea (Götz and Staun, 2022, p. 487). The first uprisings and clashes in the Donbass region began in April 2014, and pro-Russian groups turned to secession movements.

These conflicts continue on a 400-kilometer line. The outbreak of a crisis in the Donbass region also prevented Ukraine from technically entering NATO. According to NATO rules, if there is a territorial and ethnic-political conflict in a country, that country cannot be a member of the organization (NATO, 2008). In 2021, conflicts in the Donbass region escalated, but were not completely out of control. However, the conflict went beyond those regions and turned into war. Strategic depth, which is important for Russia, is commented by some scholars as the only way to defend the country. As in the case of Ukraine, the approach of the West and the enlargement of NATO are considered as a threat to Russia's strategic depth (Lukyanov, 2016, p. 36).

Russia has tried to keep Ukraine in its sphere of influence by using many political, economic and military tools. Ukraine's negotiations with the EU, which started in 2009, were followed with suspicion by Russia. NATO enlargement, which is parallel to the political development of the EU in Eastern Europe, has also brought about a situation for Russia to attach more importance to the issue (D'Anieri, 2019). As we mentioned, Henry Kissinger also recommends that Ukraine stay out of NATO (Kissinger, 2014). The Russian Institute for Strategic Studies interprets the cooperation of Ukraine with the USA and NATO as the country's de facto entry into NATO (Götz and Staun, 2022, p. 488). In addition to this military threat, it does not want the region, which it sees as its sphere of influence, to get out of its control economically. In addition, in the economic context, Ukraine has a critical geostrategic importance in terms of Russia's control over the natural gas lines. In addition, Russia, which wants to increase its bases in the Black Sea, wants to keep

control in the Sea of Azov. Along with these, Russia wants to revive its influence in the former Soviet Union region in terms of its own prestige. This flank is the primary threat area for Russia, as NATO and the USA always attacked from the West in Napoleonic France (1803–1815), Nazi Germany (1941–1945), and in the Cold War.

Putin states that they will not be late as in 1940 and 1941, and they will not make the same mistake again (Vladimir Putin, 2022). In a sense, he is trying to make a preemptive strike. Russian officials evaluate the enlargement of the EU and NATO from this perspective. All this shows the importance of Ukraine's geostrategic position both in Eastern Europe and in the Black Sea. Russia's close relations with Serbia and Hungary also demonstrate the division in Europe. Russia is trying to develop these relations. Statements of support for Russia came from both countries during the Ukraine War.

The most important country for Russia's Eurasian project is Ukraine. From the economic potential of this country to issues related to historical ties and security, its importance for Russia is clear (Krickovic and Pellicciari, 2021, p. 91) (Lo, 2015). Obviously, for the post-Soviet one country in Eurasia, namely Ukraine, is more important than the others. This makes it easier to understand why the war broke out in Ukraine.

Struggle in Eurasia

Eurasia is at the center of the Belt and Road Initiative (BRI). One of the consequences of the Ukrainian war, and arguably one of the major motivations of the US strategy that produced it, is the disruption of the Eurasian component of the BRI (Beal, 2023, p. 66). Eastern Europe is of critical importance for the stable and secure continuation of Russian-led institutions such as the Eurasian Economic Union. The connection to Europe is one of the clearest reasons for this. While Putin stated that the efforts for the creation of the Eurasian Economic Union will continue, it is understood from his words that this is a union that will rival the EU (Putin, 2021).

It would be appropriate to say that the importance of Eurasia is also due to Russia's strategic culture (Adamsky, 2018) (Jonsson, 2019). Minister of Foreign Affairs Lavrov also states that NATO is systematically preparing Ukraine against Russia militarily (Lavrov, 2021). Russian policymakers and security experts view joint military exercises and training between Ukraine and NATO as security threats (Götz and Staun, 2022, p. 489).

Besides its anti-Western attitude, Russia has a privileged relationship with its neighbors in Eurasia. In addition, Russia creates a buffer zone by using its terrestrial size. Russia uses all these advantages and does not want to lose it. In this context, rhetorically radicalized discourses have emerged in Russia against Ukraine (Götz and Staun, 2022, p. 483). Tensions in Ukraine and the Black Sea are gradually rising. This was basically a reflection of the tension between the USA and Russia. The announcement that the US would establish a naval operations center in Ochakiv (a city between Odessa and Kherson) was immediately met with a harsh response by Russia (Herzenshorn, 2022). Both the navy commander and Putin stated that Russia would increase its power in the Black Sea with the thought of balancing the powers. For Russia, Ukraine is important not only for the Western land border, but also for the security of the Black Sea. That's why Russia closely monitors USA's military cooperation with Ukraine, and immediately responds. The establishment of the Yaroriv Training Center, where the USA and NATO soldiers train Ukrainians is an example of this (Wezeman and Kuimova, 2018).

Is the USA's main objective to dominate Europe? At the turn of the 20th and 21st centuries this was quite obvious (Johnstone, 2021). This was revealed in the US struggle with the Soviets and now with Russia. The USA is trying to push Europe into this war with its intense propaganda. Putin has described NATO's takeover in Ukraine as "knife to our throat" (Putin, 2022). The fact that the Tomahawk missiles there can easily hit Moscow, and the ballistic missiles reaching Russia within seven to eight minutes from Kharkov are among the examples Putin gave for the security threat.

In his article written in 2021, Putin described Kyiv as the mother of all Russian cities. This rhetoric and influence of Russia paved and accelerated the way to war, like its attempts in Donbass (Putin, 2021). President Biden also accused Putin of pursuing the perspective of imperial aspirations. The United States had taken a clear stand against Russia since its first attacks (The White House, 2022).

Putin expects a change in contact with the United States. Trump may be a better option for Russia. Trump is in a sense accused of lacking imperial power perspective (Cohen, 2020). Trump, who says he will end the war in one day, continues to blame Biden for prolonging the war. NATO members also supported Ukraine by sending weapons, financially and diplomatically. The United States has made it clear, in

another statement, President Biden stated that this war was “the great war between democracy and autocracy” (The White House, Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the people of Ukraine, 2022). If this war was a war between democracy and autocracies, as Biden said, are Brazil and India not democracies just because they are pro-Russian (?) (Hirsh, 2022). Countries that support Russia can act differently from that organization even if they are in an organization.

Some of the ASEAN member states, for example Myanmar directly and openly support Russia, while Singapore openly calls Russia the invader and Ukraine the victim (Kliem, 2023, p. 4). ASEAN countries and much of the non-Western world have no desire to isolate Russia and exclude it from participation in global and regional governance mechanisms. The Ukraine-Russia War can also be seen as a reflection of different global relations networks. On the other hand, Russia is trying to supply energy to the EU, including through Ukraine. In this way, it shows that it is a reliable partner and continues to make a profit for itself (TASS, 2022). Russia uses its energy card to the fullest both politically and economically.

Conclusion

The greatest damage, especially social, economic, cultural and military, of the war on the territory of Ukraine is to Ukraine. Ukraine has literally become a battlefield. As claimed in this article, war was expected in Eastern Europe, one of the three tension zones.

In this article, which focuses on the causes of the war from the perspective of Russia, the reasons for the emergence of the war have been tried to be evaluated. In particular, it was objected to the assessments that the USA and NATO were not responsible for the outbreak of this war. Russia felt trapped as a reflection of a struggle for great powers. The USA was increasing the pressure on Russia, especially through NATO. As we have evaluated above, many Americans opposed this expansion of NATO, and experts stated that a war would break out in this case. It would be appropriate for Ukraine to carry out a balance policy.

Russia's attacks in Ukraine have war violations and crimes. However, the West and NATO must not escape their responsibility. It is clear that they had a share in the outbreak of war and the escalation of tension. In fact, Russia also uses this as the main argument, as reflected above in its military doctrines, strategy documents and the discourses of the authorities.

For good measure, Russia has used conventional and non-conventional tools that can be used by an external actor in order to gain control over Ukraine. Russia also uses relatively new methods such as disinformation, intensive use of social media, energy card, pressure on governments, and irregular warfare. Thus, it tries to ensure that the peace process follows a path in its favor. In other words, it is a very effective actor in both conflict and peace process phases.

Its purpose is to prevent the expansion of NATO and the EU in Eastern Europe and to give a message to the countries of the region, especially Georgia. It also wants to increase its dominance in the Donbass region and the coastal area of the Azov Sea, because the region has a coast to Azov. The Crimea and Donbass region is a geopolitical and geostrategic issue for Russia. It would be wrong to think that Russia will retreat to the background in both regions.

Russia's attack on Ukraine should be evaluated from an ideological and historical point of view, as well as from a national and international point of view. Beyond these, it tries to maintain its place in the great power struggle with the USA. In addition to the crisis between Ukraine and Russia, it has also been inferred that the power struggle between the USA and Russia, together with the conflicts in Crimea and Donbass, is a reflection on Eastern Europe. The struggle of the great powers in the region is experiencing its hottest periods after the Cold War.

An important reason for the territorial conflict in Ukraine to occupy an important place on the world agenda and its prolongation is the involvement of a great power like Russia in the conflict as an external actor in the region. The Ukraine-Russia War is, in a sense, a proxy war in which USA expects Russia to break its resistance against it. Although the war is limited to Ukraine in the military sense, it causes important problems in economic terms due to energy and food supply, politics and immigration (Beal, 2023, p. 57). In this proxy war, the USA gives military support to Ukraine, in addition to the sanctions it has imposed and enforced on Russia. In particular, economic sanctions push Russia the most.

Ukraine, which is stated to have to maintain a balance between the West and Russia, managed to achieve this during Leonid Kuchma's term (Presidential period 1994-2004). In fact, when Ukraine surrendered its nuclear weapons in 1994, the five permanent members of the UN Security Council (including Russia) came to an agreement that guaranteed the country's independence and national integrity.

In addition, the US and Russia, or rather Putin, had gains in the war. Putin has strengthened his own position. With the enlargement of NATO, the USA began to be more effective in Europe and had the opportunity to direct European countries against Russia. The war, which we do not expect to last long, has led to the formation of a camp against the West, in which Russia is supported by Iran and China. NATO also included Sweden and Finland. This clearly shows the impact of the war on European and world history.

In this article, in which the Ukraine-Russia War is evaluated from Russia's perspective, it is clear that Ukraine is important geopolitically and geostrategically for Russia. This was one of the biggest reasons Russia started this war. Since Yeltsin, from the rhetoric of the presidents to the strategy documents, Russia has been cautious against an attack from Ukraine and the East. They do not want to experience the situation in the Second World War.

The prolongation of the war and its global impact can also be contemplated at the point of revealing a polarization. Although China is against the war, it shows its stance on Russia's side. This war also affects global trade and energy policies as a war that directly affects China's Belt and Road Initiative on the Eurasia - Central Asia line.

As a result, Russia should not be considered as the cause of the Ukraine-Russia War. The long-term policies of the USA, NATO and the EU had an impact on the start of this war. This war took place as an expected war when it clashed with NATO and EU enlargements and Russia's policy of influencing the Soviet sphere of influence.

References

Russian Federation, the Ministry of Foreign Affairs. (n.d.). *Russia in the international system*. Retrieved September 11, 2021, from The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation: <https://www.mid.ru/en/maps/ru>.

Adamsky, D. (2018). From Moscow with coercion: Russian deterrence theory and strategic culture. *Journal of Strategic Studies*, 41(1–2), 33-60.

B. M. Szewczyk. (2022). *Scholz and Macron Have a Perilous Ambition for Europe*. Retrieved July 10, 2023, from <https://foreignpolicy.com/2022/09/08/european-strategic-autonomy-eu-security-macron-scholz-ukraine-defense-nato/>.

Beal, T. (2023). Weaponizing Europe, Countering Eurasia: Mackinder, Brzezinski, Nuland and the Road to the Ukraine War. *International Critical Thought*, 13(1), 56-88.

Bremmer, I. (2023, May 31). *No, the US didn't "provoke" the war in Ukraine*. Retrieved July 5, 2023, from GZero: <https://www.gzeromedia.com/no-the-us-didnt-provoke-the-war-in-ukraine>.

Brzezinski, Z. (1998). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books.

Burns, W. (2008). *Nyet Means Nyet: Russia's NATO Enlargement Redlines*. Retrieved July 24, 2023, from wikileaks: https://wikileaks.org/plusd/cables/08MOSCOW265_a.html.

Chester A. Crocker. (2022, October–November). Endings and Surprises of the Russia–Ukraine War. *Survival*, 64(5), 183–192.

Cohen, E. A. (2020). *The End of American Power: Trump's Reelection Would Usher in Permanent Decline*. Retrieved July 18, 2023, from Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-10-27/end-american-power>.

D'Anieri, P. (2019). *Ukraine and Russia: From civilized divorce to uncivil war*. Cambridge: Cambridge University Press.

Darden, K., and Way, L. (2014). *Who Are the Protesters in Ukraine*. Retrieved July 26, 2023, from Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/02/12/who-are-the-protesters-in-ukraine/>.

Diesen, G. (2021). Europe as the Western Peninsula of Greater Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1), 19–27.

Fraser, M. (2014). Ukraine: There's No Way Out Unless the West Understands Its Past Mistakes. *the guardian*. Retrieved July 23, 2023, from <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/03/ukrainethere-no-way-out-unless-the-west-understands-its-past-mistakes>.

German, T. (2020). Harnessing protest potential: Russian strategic culture and the colored revolutions. *Contemporary Security Policy*, 41(4), 541–563.

Götz, E., and Staun, J. (2022). Why Russia attacked Ukraine: Strategic culture and radicalized narratives. *Contemporary Security Policy*, 43(3), 482-497.

Haass, R. (2022). The Dangerous Decade: A Foreign Policy for a World in Crisis. *Foreign Affairs*. Retrieved July 8, 2023, from <https://www.foreignaffairs.com/united-states/dangerous-decade-foreign-policy-worldcrisis-richard-haass>.

Herzenshorn, D. M. (2022, February 24). *Ukraine naval base drew Putin's wrath, then Russian fire*. Retrieved February 23, 2023, from Politico: <https://www.politico.eu/article/naval-base-drewputins-wrath-then-russian-fire/>.

Hirsh, M. (2022, May 11). *Why Biden's anti-Putin democracy crusade is failing*. Retrieved from Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2022/05/11/us-russiawar-ukraine-democracy-autocracy/>.

Horstmann, B. (2022). *The US Is Winning Its War on Europe's Industries and People*. Retrieved July 8, 2023, from <https://www.moonofalabama.org/2022/09/the-us-is-winning-its-war-oneuropes-industries-and-people.html>.

J. Burbank, J. (2022, March 22). *The grand theory driving Putin to war*. ((. G. Essay), Editor) Retrieved July 6, 2023, from The New York Times : <https://www.nytimes.com/2022/03/22/opinion/russia-ukraine-putineurasianism.html>.

Johnstone, D. (2021). *Washington's Green Branches in Europe*. Retrieved July 9, 2023, from <https://consortiumnews.com/2021/05/03/diana-johnstone-washingtons-green-branches-in-europe>.

Jonsson, O. (2019). *The Russian understanding of war. Blurring the lines between war and peace*. Georgetown University Press.

Kissinger, H. (2014, March 5). *How the Ukraine crisis ends*, 5 Mart 2014. Retrieved July 12, 2023, from The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html.

Kliem, F. (2023). Not our war. What ASEAN governments' responses to the Ukraine war tell us about Southeast Asia. *The Pacific Review*, 1-33.

Kortunov, S. (1996). Russia in search of allies. *International Affairs (Moscow)*, 42(3), 148–163.

Krickovic, A. and Pellicciari, I. (2021). From 'Greater Europe' to 'Greater Eurasia': Status concerns and the evolution of Russia's approach to alignment and regional integration. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1), 86–99.

Kuzio, T. (2015, October). Russian Policy toward Ukraine during Elections. *Demokratizatsiya*, 13(4).

Lavrov, S. (2021, November 30). *NATO is Transforming Ukraine Into Military Foothold Against Russia*. Retrieved August 4, 2023, from Sputnik: <https://www.uniindia.com/story/NATOtransforming-Ukraine-into-military-foothold-against-Russia—Lavrov>.

Leupp, G. (2021). *Basic Notes on Victoria ('Fuck the EU!')* Nuland. Retrieved July 26, 2023, from counterpunch: <https://www.counterpunch.org/2021/01/25/basic-notes-on-victoria-fuck-the-eu-nuland/>.

Li, L. (2023). The US factor and the evolution of China-India relations. *China Review*, Vol: 23(1), 107–133.

Lo, B. (2015). *Russia and the new world disorder*. Chatham House.

Luce, H. R. (1921). *American Century*. Retrieved July 9, 2023, from <http://www-personal.umich.edu/~mlassite/discussions261/luce.pdf>.

Lukyanov, F. (2016). Putin's foreign policy: The quest to restore Russia's rightful place. *Foreign Affairs*, 95(3), 30–37.

Mackinder, H. (1996). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. New York: Henry Holt and Company.

Mackinder, H. J. (1996). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. New York: Henry Holt and Company.

Mearsheimer, J. (2022, Mart 19). *Why the West is principally responsible*

for the Ukrainian crisis. Retrieved July 24, 2023, from Economist: <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/>.

Mearsheimer, J. (2023, July 30). Ukraine war is a long-term danger . *The Grayzone*. (A. Mate, Interviewer) Retrieved July 21, 2023, from <https://thegrayzone.com/2023/07/30/john-mearsheimer-ukraine-war-is-a-long-term-danger/>.

Menkiszak, M. (2014). *The Russian-Ukrainian war and European Security*. Nordika programme.

NATO. (2008). *Study on NATO Enlargement*. Retrieved July 20, 2023, from North Atlantic Treaty Organization: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm.

Oldberg, I. (2020). *The Long War in Donbas: Causes and Consequences*. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs.

President of the Russian Federation. (2015). *Russian National Security Strategy*. Retrieved August 5, 2023, from Russian National Security Strategy: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>.

Putin, V. (2007, February 10). *Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*. Retrieved July 23, 2023, from Official Internet Resources of the President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.

Putin, V. (2020, February 21). Ukraine. (Andrei Vandenko, Interviewer) TASS News Agency. Retrieved September 12, 2021, from <http://en.kremlin.ru/events/president/news/62835>.

Putin, V. (2021, October 4). *A New Integration Project for Eurasia: The Future in the Making*. Retrieved July 24, 2023, from European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-ru/dv/dru_2013_0320_06_/dru_2013_0320_06_en.pdf.

Putin, V. (2021, December 7). *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians*. Retrieved July 4, 2023, from Official Internet Resources of the President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>.

Putin, V. (2021, April 21). *Presidential Address to the Federal Assembly*. Retrieved September 9, 2021, from Official Internet Resources of the President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/65418>.

Putin, V. (2022, February 21). *Address by the President of the Russian Federation*. Retrieved July 22, 2023, from Official Internet Resources of the President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>.

Rezvani, B. (2020). Russian Foreign Policy and Geopolitics in the Post-Soviet Space and the Middle East: Tajikistan, Georgia, Ukraine and Syria. *Middle Eastern Studies*, 56(6), 878-899. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00263206.2020.1775590?needAccess=true&role=button>.

Russie, Le Ministère des affaires étrangères de la Fédération de. (2020, March 18). *Statement by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova on the sixth anniversary of Crimea's reunification with Russia*. Retrieved September 11, 2021, from Le Ministère des affaires étrangères de la Fédération de Russie: https://www.mid.ru/fr/press_service/spokesman/official_statement/1429670/?lang=en.

TASS. (2022). *Russian Gas Supplies via Ukraine at Previous Volume, European UGS Facilities 95.4% Full," 2022,*. Retrieved July 9, 2023, from TASS RUSSIAN NEWS AGENCY: <https://tass.com/economy/1535123>.

The White House. (2022, February 24). *Remarks by President Biden on Russia's unprovoked and unjustified attack on Ukraine*. Retrieved July 21, 2023, from The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/24/remarks-by-president-biden-on-russias-unprovoked-and-unjustified-attack-on-ukraine/>.

The White House. (2022, March 26). *Remarks by President Biden on the united efforts of the free world to support the people of Ukraine*. Retrieved from The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/26/>.

Uyar, C. (2021). Bitmeyen Savaş: Koreler Arası Teritoryal Çatışma. In Limon, O., Güneş, Ü. and Karagöz, S., 21. *Yüzyılda Bölgesel Sorunlar* (pp. 453-481). Ankara: Nobel Yayınevi.

Vladimir Putin. (2022, February 24). *Address by the President of the Russian Federation*. Retrieved July 25, 2023, from Official Internet Resources of the President of Russia: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>.

Waslekar, S. (2023). Ukraine war and beyond. *Globalizations*. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14747731.2023.2232185?casa_token=2qp_v_h3AZ6wAAAAA:9JbFVXfrLddVVOG5hJW1E4exmzt5jy7oCinIMz5f-KPD9j6qrlRSQf8DnsXchW4IRcee-WAXxvbnZD-TQ.

Wezeman, S. T., and Kuimova, A. (2018). *Ukraine and Black Sea Security*. SIPRI Background Paper . Stockholm: STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE. Retrieved from <https://www.sipri.org/publications/2018/sipri-background-papers/ukraine-and-black-sea-security>.

Wierzbowska-Miazga, A., and Iwański, T. (2013, August 28). *Russia counteracts Ukraine's moves towards the European Union*. Retrieved September 8, 2023, from Centre for Eastern Studies: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-08-28/russia-counteracts-ukraines-moves-towards-european-union>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Yabancı Terörist Savaşçılarla Mücadelede Muharebe Sahasından Kanıt Toplama

*Collecting Evidence from the Battlefield to Fight Foreign
Terrorist Fighters*

Cengiz DEMİRTAŞ

Emekli Askeri Hâkim Yarbay
demirtas.cengiz@hotmail.com
ORCID : 0000-0001-9204-5051

Bülent ATASEVER

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm
Uzmanı.
bulentatasever@gmail.com
ORCID : 0000-0002-4737-7943

Diñçer ALPTEKİN

Avukat.
alptekinhukuk@gmail.com
ORCID : 0000-0002-0079-7860

Levent ERSİN ORALLI

Doç. Dr.
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü.
ersinlevent@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-7610-4514

Cilt / Issue: 11(1) 57-80

Geliş Tarihi: 29.10.2022

Kabul Tarihi: 04.05.2023

Atf: Demirtaş, C., Atasever, B.,
Alptekin D. ve Orallı, L. E. (2024).
Yabancı terörist savaşçılarla
mücadelede muharebe sahasından
kanıt toplama *Tesam Akademi
Dergisi*, 11(1), 57-80. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429385>.

Öz

Yabancı terörist savaşçı kavramı uluslararası barış ve güvenliğe yönelik büyük bir tehdit olarak öne çıkmaktadır. Devletler ve uluslararası organizasyonlar bu problemle başa çıkmaya çalışmaktadırlar. “Yargıla ya da iade et” ilkesi bu konudaki belirleyici yaklaşımdır. Fakat yargılama konusunda önemli güçlükler yaşanmaktadır. Yabancı terörist savaşçıları yargılamak isteyen devletler kanıtların mahkemelerce kabul edilmemesi nedeniyle birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Günümüzde özellikle Suriye ve Irak’ta ele geçirilen yabancı terörist savaşçıların yargılanması konusu uzunca bir zamandır uluslararası kamuoyunu meşgul etmektedir. Yargılama konusunda istekli olan ülkelerde başlatılan yargılama faaliyetlerinde, ulusal mahkemelerce diğer hükümetlerden söz konusu yabancı terörist savaşçılara ait kanıtların ortaya konulması talep edilmiş, ancak yabancı terörist savaşçılara ilişkin kanıtlar bu hükümetlerce mahkemelere sunulamamış ya da sunulan kanıtlar ceza yargılaması hukukunun aradığı kanıt elde etme kriterlerini karşılamadığından mahkemelerce kabul edilmemektedir. Bu gelişmeler üzerine Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği yabancı terörist savaşçılarla mücadelede, silahlı kuvvetlerin muharebe sahasından kanıt toplamasına ilişkin prensip ve ilkeler belirleme konusunda anlaşmışlardır. Bu çalışmada yabancı terörist savaşçılarla mücadelede yeni bir araç olan “muharebe sahasından kanıt toplama” konusu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Savaşçı, Yabancı Terörist Savaşçı, Kanıt Toplama, Terörizm, Muharebe Sahası

Abstract

The concept of foreign terrorist fighters emerges as a major threat to

international peace and security. States and international organizations are striving to address this issue. The "prosecute or extradite" principle is the decisive approach in this regard. However, significant difficulties are experienced in prosecution. States willing to prosecute foreign terrorist fighters face certain challenges due to the non-admittance of evidence by courts. The issue of prosecuting foreign terrorist fighters captured, particularly in Syria and Iraq, has long preoccupied the international community. In the prosecution activities initiated in countries willing to prosecute, national courts have requested the presentation of evidence related to these foreign terrorist fighters from other governments. However, problems have arisen such as the failure of these governments to submit evidence to the courts or the non-admittance of the presented evidence by the courts as they do not meet the criteria for obtaining evidence required by criminal procedural law. In response to these developments, the United Nations, NATO, the Council of Europe and the European Union have agreed on principles and rules regarding the collection of evidence by armed forces from the battlefield in the fight against foreign terrorist fighters. This study addresses the issue of "collecting evidence from the battlefield," a new tool in the fight against foreign terrorist fighters.

Keywords: Foreign Fighters, Foreign Terrorist Fighters, Collecting Evidence, Terrorism, Battlefield

Extended Abstract

The inability to take unlawfully obtained evidence as a basis for judgment is the mainstay of many national and international judicial systems. There is no rule that determines which evidence is acceptable and which is inadmissible in terms of international law. In order to have a sound trial without violating the right to a fair trial, the evidence obtained in accordance with the law must be brought before the courts. This includes some difficulties depending on the circumstances. It is accepted that if foreign terrorist fighters are caught, they should be tried in accordance with the rules of national and international law.

States generally tended to investigate and prosecute foreign terrorist fighters captured abroad as part of the fight against global terrorism. According to the established jurisprudence of the European Court of Human Rights, one of the internationally recognized judicial bodies, the acceptance and evaluation of evidence is primarily the duty of national courts. In the Court's view, consideration should be given to the quality of the evidence as well as the circumstances in which the evidence was obtained and whether these circumstances cast doubt on the authenticity and reliability of the evidence.

It may not be possible to go to the battlefield to gather evidence while

the fighting is still going on. The subject of the issue of collecting evidence from the battlefield is the members of the armed forces, who are the main officers on the battlefield. The only difference between the evidence collected from the battlefield and known evidence is that it is not collected by the police, gendarmerie and prosecutors, but by other actors on the battlefield. Examples of evidence that can be gathered from the battlefield are; documents and membership records of terrorist organizations, the organization's communication networks, computers, mobile phones, weapons with fingerprints, explosives that can provide forensic information.

Evidence gathering by the armed forces should be considered exceptional. This task should rest with civilian actors, unless states constitute trained and legally trained units within the armed forces to collect and preserve evidence from the battlefield.

Persons who will be sent to collect evidence, whether civilians or soldiers, must undergo detailed training covering all local and international legal mechanisms on this subject. Undoubtedly, it may not be possible for civilian actors to perform these tasks on the battlefield due to the condition of the battlefield. States must decide whether it is appropriate for soldiers to perform these tasks in the context of human rights and delegate this tasks to soldiers in a specific way. In cases where transfer is not possible, a two-pronged mechanism involving civilians and soldiers should be established, and the examinations collected by the soldiers can be quickly transmitted to expert civilians waiting in the background for examination.

All procedural actions taken regarding evidence obtained from the battlefield must comply with national and international law. In the same way, this situation should occur within the standard that institutions such as NATO, the Council of Europe and the European Union deem appropriate. For example, it is very important that it is the responsibility of the relevant country to decide on the giving and sharing of information and material obtained in a NATO operation, by the state obtained, and to preserve the evidence obtained in accordance with national and international law

The rule of law should always be taken into account if the armed forces are entrusted with the task of collecting evidence. Terrorist activities that are foreseen to be punished according to national and international law should be brought to justice in line with the law, especially human rights law and refugee law.

Cooperation mechanisms regarding the transfer process should be established between civilian judicial actors and the armed forces so that the evidence collected by the armed forces can be used in courts. In addition to the task of collecting evidence for the armed forces, states can cooperate in collecting evidence from the battlefield with the support of the armed forces. It should not be overlooked that the information collected for intelligence purposes by the armed forces on the battlefield may be evidence for a criminal investigation. The procedures and principles compatible with the right to a fair trial should be determined at the national level for the evaluation of the evidence collected from the battlefield by the investigative authorities and the courts. By determining these principles and establishing appropriate mechanisms, consensus in terms of international law will be achieved and the dilemma created by the concept of “your terrorist, my terrorist” will be eliminated.

Giriş

Yabancı terörist savaşçıların yakalanmaları ya da kendiliğinden ülkelerine dönmeleri halinde, ulusal ve uluslararası hukuk kurallarına göre yargılanmaları gerektiği kabul edilmektedir (Şahin ve Aydın, 2021, s. 174). Devletler de küresel terörizmle mücadele kapsamında ülke dışında ele geçen yabancı terörist savaşçılar hakkında genel olarak soruşturma ve yargılama yapma eğilimindedirler. Bununla birlikte kendi vatandaşı olan yabancı terörist savaşçıları vatandaşlıktan çıkarıp yargılama sürecinden uzak durmak isteyen ve yargılama işini başka ülkelere bırakmak isteyen ülkelere de rastlanmaktadır (Paulussen ve Mehra, 2021, s.3). Bu ülkelere örnek olarak Birleşik Krallık, Avustralya ve Hollanda örnek gösterilmiştir. Bazı yabancı terörist savaşçıların terör örgütlerine katıldıktan sonra pasaportlarını yaktıkları videoları sosyal medyadan paylaşarak vatandaşlık reddi yaptıkları gözlenmiştir. Danimarka bu davranışta bulunanlar ve bunların çocuklarını vatandaşlıktan çıkarmıştır (Hoffman ve Furlan, 2020, s. 14). Bazı ülkelere ise yabancı terörist savaşçıları yargılama işini özel olarak kurulacak uluslararası ceza mekanizmalarına devretme fikri uzun bir süre savunulmuştur. Örneğin İsveç yabancı terörist savaşçıları terör örgütüne üye olmak suçundan dolayı yargılama konusunda 2020 yılı Ocak ayına kadar hareketsiz kalmıştır (Paulussen ve Mehra, 2021, s. 6).

Özellikle Suriye ve Irak'ta ele geçirilen yabancı terörist savaşçıların yargılanması konusu uzunca bir zamandır uluslararası kamuoyunu meşgul etmektedir (Hoffman ve Furlan, 2020, s. 11). Yargılama konusunda istekli olan ülkelerde başlatılan yargılama faaliyetlerinde ulusal mahkemelerce hükümetlerden söz konusu yabancı terörist savaşçılara ait kanıtların ortaya konulması talep edilmiş, ancak yabancı terörist savaşçılara ilişkin kanıtlar hükümetlerce mahkemelere sunulamamış ya da sunulan kanıtlar ceza yargılaması hukukunun aradığı kanıt elde etme kriterlerini karşılamadığından mahkemelerce kabul edilmemiştir. Kanıtların hiç toplanmaması veya usulüne göre toplanmaması nedeniyle bazı hallerde de ağır suçlar yerine daha hafif suçlardan dolayı dava açılması yoluna gidilmiştir. Aynı sebepten dolayı pek çok yargılamada kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların verildiği de gözlenmiştir (Correa, 2021, s. 36).

Adil yargılama hakkı ihlal edilmeden sağlıklı bir yargılama yapılabilmesi için hukuka uygun olarak elde edilmiş kanıtların mahkemelerin önüne getirilmesi gerekmektedir. Bu ise koşullara bağlı olarak birtakım zorluklar içermektedir. Kanıt toplamak için muharebe sahasına çatışma devam ederken gidilmesi -bazen muharebe sona erse dahi- mümkün olmayabilir.

Suçun işlendiği iddia edilen ülke ile hukuki bir iş birliği anlaşması bulunmayabilir, bulunsa bile meşru hükümetin kanıtların bulunduğu alan üzerinde etkin bir kontrolü olmayabilir. Bu nedenle başka bir ülkede askerî harekât icra edilirken kolluk kuvvetleri ve yargı makamlarının temsilcileri harekât bölgesinde bulunmadıklarından silahlı kuvvetler adeta kolluk kuvveti gibi davranmak zorunda kalabilmektedirler.

Yabancı terörist savaşçıların kolluk kuvvetleri tarafından değil askerler tarafından yakalanması nedeniyle mahkemelerin aradığı kanıt toplama kriterlerinin yerine getirilmediği ve bunun sonucu olarak yabancı terörist savaşçıların cezasız kalması gibi durumların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu nedenle askerî harekâtların yapıldığı sahalarda kanıtların ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak toplanmasına yönelik çalışmalar uluslararası kamuoyunca dile getirilmeye başlanmıştır.

Muharebe Sahası ve Muharebe Sahasından Toplanan Kanıt

Askerî terminolojide “muharip birliklerin fiilen çatıştıkları kesim” olarak tanımlanan muharebe sahası; bu konu kapsamında genel kabul görmüş bir şekilde “*devam eden veya yakın zamanda sona ermiş bir silahlı çatışmadan etkilenen veya teröristler tarafından suç işlenmesi ihtimali yüksek olan bölge*” olarak tanımlanmaktadır. Evrensel olarak kabul görmüş tanıma göre ise kanıt; ceza yargılamasında suçun işlenip işlenmediğinin araştırılmasında yararlanılan her türlü araçtır. Avrupa Konseyi’ne göre ülkelerin ceza hukuklarında bir suçun işlendiğini veya işlenmediğini ortaya koymak üzere usulünce elde edilmiş her türlü bilgi kanıttır.

Muharebe sahasından toplanan kanıt kavramının ise uluslararası alanda kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi (AK) tarafından açıkça tanımlanmayan muharebe sahasından kanıt toplama kavramı, AB tarafından “*çatışma bölgesinde silahlı kuvvetler veya diğer aktörler tarafından toplanan her türlü bilgi ve materyal*” olarak, NATO tarafından ise “*NATO harekâtları ve görevlerinden elde edilen, müttefiklere, ortaklara ve kabul eden devlete kolluk kuvvetlerince ya da yargı organlarınca kullanılmak üzere verilen veya söz konusu devletlerle paylaşılan her türlü bilgi ve materyal*” olarak tanımlanmıştır. Görüleceği üzere yalnızca fiziksel nitelikteki materyaller değil; bilgi de kanıt kapsamında kabul edilmektedir.

Muharebe sahasından kanıt toplama konusunun öznesi muharebe sahasında asıl görevli olan silahlı kuvvetler mensuplarıdır. Bununla birlikte muharebe sahasında bulunan ve asıl görevi kanıt toplamak olmayan devlet görevlileri ile uluslararası organizasyonlarda görevli kişilerin de

icra ettikleri faaliyetler sırasında kanıt değeri taşıyabilecek materyal ve bilgilere rastlayabilecekleri bu nedenle kanıt toplama görevinin yalnızca askerlere özgülenmemesi gerektiği de iddia edilmekte ve uygulamada asker haricindeki aktörler tarafından toplanan kanıtların kullanıldığına rastlanılmaktadır (Cuyckens, 2021, s. 602).

AB, muharebe sahasında askerlerin haricinde uluslararası örgütlerin, hükümet dışı organizasyonların da bulunması sebebiyle silahlı kuvvetler haricindeki unsurlar tarafından elde edilmiş bilgi ve belgelerin de kanıt olarak kabul edilmesi kanaatinde iken AK ise askerlere ve hükümet dışı örgütlere ilave olarak istihbarat birimlerinin de muharebe sahasından kanıt elde edebilecekleri görüşündedir. BM ve NATO ise konuyu yalnızca askerler yönünden ele alarak çalışmalar yürütmektedir.

Muharebe sahasından toplanan kanıtların bilinen kanıtlardan tek farkı normalden farklı olarak polis, jandarma ve savcılar tarafından değil muharebe sahasındaki diğer aktörler tarafından toplanmasıdır (Paulussen ve Mehra, 2021, s. 13).

Muharebe sahasından toplanabilecek kanıtlara örnek olarak; terör örgütlerinin belgeleri ve üyelik kayıtları, örgütün iletişim ağlarının irtibat bilgileri, bilgisayarlar, sosyal medya kayıtlarının olduğu cep telefonları, videolar, fotoğraflar, parmak izi taşıyan ateşli silahlar, kullanılmayan materyaller üzerinden adli tıp bilgileri sağlayabilecek patlayıcılar sayılabilir (Demirden, 2020, s. 36).

Yabancı Terörist Savaşçı

Yabancı savaşçılar genellikle ideolojik saiklerle ve bir dava uğruna, gönüllü olarak vatandaşı olmadığı ülke topraklarında silahlı çatışmaya katılan kişiler olarak ifade edilmektedir. Maddi güdüye sahip yabancı savaşçılar paralı askerlerdir ve bunlar gönüllülük esasına göre hareket etmedikleri için yabancı savaşçı statüsünde kabul edilmezler (Yalçınkaya, 2017, ss. 25, 26). Yabancıların savaşlar için devşirilmesi aslında yeni bir olgu değildir ve tarihte birçok defa tecrübe edilmiştir. Yabancı savaşçılar ulus devletin ortaya çıkışından beri başka coğrafyalara giderek idealist bir fedakârlıkla çatışma alanlarında yer almışlardır. Farklı ülkelerden toplanarak başka coğrafyalara savaşmak adına Haçlı Seferlerine katılanlar, İspanyol İç Savaşındaki uluslararası tugaylara mensup olanlar yabancı savaşçı kavramına tarihi örnekler olarak verilebilir. Günümüzde yeni olan ise yabancı savaşçıların terörist örgütlerce terörist savaşçı şeklinde devşirilmeleridir. Bu da ilk kez 2003 yılındaki Irak Savaşı sonrasında ülkedeki kalkışma ve ayaklanmalarda yoğun ve etkin bir biçimde

görülmeye başlanmıştır. Literatürde yabancı terörist savaşı kavramının 2010 yılı ortalarında yabancı savaşı kavramından doğduğu kabul edilmektedir (Bilkova, 2018, ss. 2, 3).

Yabancı Savaşı ve Yabancı Terörist Savaşı kavramları 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Ek Protokolleri gibi silahlı çatışmaları düzenleyenler de dahil olmak üzere, uluslararası anlaşmalarda ve diğer uluslararası hukuk belgelerinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte yabancı savaşçıların silahlı çatışma hukuku kapsamında en azından Cenevre Sözleşmeleri ortak 3'üncü maddesinde tanınan haklardan yararlandırılmaları genel olarak kabul görmüş bulunmaktadır. Yabancı terörist savaşçıların söz konusu maddenin koruma kapsamında olduğu hususunda ise uluslararası alanda bir uzlaşma bulunmamaktadır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Cenevre Sözleşmeleri ortak 3'üncü maddenin yabancı terörist savaşçılara dahi uygulanabileceğini savunurken başta ABD olmak üzere bazı ülkeler teröristlerin uluslararası silahlı çatışma hukukunun hiçbir kuralına uymamalarını gerekçe göstererek Cenevre Sözleşmeleri ortak 3'üncü maddenin bunlar hakkında uygulanamayacağını savunmaktadırlar (ICRC, 2019, ss. 59,62).

Yabancı terörist savaşı kavramı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından ise ilk kez 2170 (2014) sayılı kararda yer almış ancak tanımlanmamıştır. 2178 (2014) sayılı kararda ise yabancı terörist savaşı ilk kez, *“İkamet etmekte veya vatandaşı olduğu bir devletten başka bir devlette terörist eylemleri gerçekleştiren, planlayan, hazırlığında olan veya katılma amacıyla seyahat eden; ya da silahlı çatışmalarla ilişkili olanlar dahil olmak üzere terör eğitimi alan veya veren kişiler”* şeklinde tanımlanmıştır. Görüleceği üzere BM, yabancı savaşı tanımına teröristliği de ekleyerek yabancı terörist savaşı kavramını tanımlamış ve bu tanımlı hukuki bir platforma taşıyarak yasa dışı ilan etmiştir (Yalçınkaya, 2017, s. 27). Yabancı savaşı ile yabancı terörist savaşı tanımlarındaki farkın terör boyutundan kaynaklandığını gözden kaçırmamak gerekir. BM sisteminde de yabancı savaşı ile yabancı terörist savaşı arasındaki fark çok net olup terörist faaliyetler içinde olan örgütlere katılmak yabancı terörist savaşı sayılmak için yeterli olarak kabul edilmektedir (Şahin ve Aydın, 2021, s. 163).

Muharebe Sahasından Kanıt Toplanmasına Yönelik Olarak BM Tarafından Yürütülen Çalışmalar

BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 (2001) sayılı kararı ile ülkeler, terörizmin finanse edilmesinde, terörist eylemlerin planlanmasında ve icrasında rol alan herkesi adalet önüne çıkarmakla yükümlü kılınmıştır. 2170 (2014)

ve 2178 (2014) sayılı kararlarda yabancı terörist savaşçı sorununa vurgu ve yabancı terörist savaşçılarla mücadelede işbirliği çağrısı yapılmış, 2322 (2016) sayılı karar ile teröristleri adalet önüne çıkarmada “yargıla ya da yargılanmak üzere başka ülkeye gönder” ilkesi öngörülmüştür. 2396 (2017) sayılı karar ile ülkeler, terörizmle mücadele edilebilmesi için askerî operasyonlar sırasında elde ettikleri kanıtlara ulusal ve uluslararası usul ve esaslar çerçevesinde işlem yapmaya, bu konuda tecrübelerini ve birikimlerini diğer ülkelerle paylaşmaya davet edilmişlerdir.

2396 sayılı karar doğrultusunda BM tarafından; BMGK Terörizmle Mücadele Komitesi başkanlığında, BM Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırma Başkanlığı, BM Terörizmle Mücadele Dairesi, BM Uyuşturucu ve Suç Dairesi, BM Barış Harekâtları Başkanlığı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, BM Kalkınma Programı, BM Hukuk İşleri Dairesi gibi birimlerin katılımıyla bir çalışma grubu (görev kuvveti) teşkil edilmiştir. Konunun uluslararası alanda BM tarafından ele alındığı bu ilk faaliyet sonunda söz konusu çalışma grubu tarafından devletler için tavsiye niteliğinde olan “Silahlı Kuvvetler İçin Kanıt Toplama Rehberi” yayımlanmıştır. Yayımlanan belgenin devletlere herhangi bir yükümlülük getirmediği, amacın iç işlerine karışmama ilkesi dikkate alınarak insan hakları hukuku ve insancıl hukuka uygun şekilde muharebe sahasından kanıt toplanması olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu Rehber’e göre BM’nin konuya yaklaşımı şu şekildedir:

- Silahlı kuvvetlerin kanıt toplaması istisnai olarak kabul edilmelidir. Devletler muharebe sahasından kanıt toplamaya ve muhafaza etmeye yönelik olarak silahlı kuvvetler içerisinde eğitilmiş ve yasal olarak eğitilmiş birimler teşkil etmediği sürece bu görev sivil aktörlere ait olmalı, sivil aktörlerin muharebe sahasında bu görevleri icra etmeleri muharebe sahasının durumu nedeniyle mümkün olmadığı takdirde devletler insan hakları bağlamında askerlerin bu görevleri icra etmelerinin uygun olup olmadığına karar vermeli ve sınırları belli bir şekilde bu görevi askerlere tevdi etmelidir.

- Silahlı kuvvetlere kanıt toplama görevi verildiği takdirde hukuk devleti ilkesi her zaman göz önünde tutulmalı, ulusal ve uluslararası hukuka göre cezalandırılması öngörülen terörist aktiviteler insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve mülteci hukuku başta olmak üzere ulusal ve uluslararası hukuk doğrultusunda adalet önüne çıkarılmalıdır.

- Silahlı kuvvetlerin topladığı kanıtların mahkemelerde kullanılabilmesine yönelik olarak sivil yargısal aktörler ile silahlı kuvvetler arasında muharebe sahasından kanıt toplanmasına, toplanan kanıtların muhafaza

ve transfer edilmesine ilişkin iş birliği mekanizmaları tesis edilmelidir.

- Silahlı kuvvetler tarafından muharebe sahasından olağanüstü şartlarda toplanan kanıtların mahkemeler tarafından kabul edilebilirliğine yönelik olarak yeterli güvenceler de sağlanarak özel normlar ihdas edilmelidir.

- Devletler, istisnai durumlarda silahlı kuvvetlere muharebe sahasından kanıt toplama görevi vermeye karar verdikleri takdirde, bunu açıkça duyurmalı ve silahlı kuvvetlere yönelik yönerge, talimat ve devamlı emirlerle bu görevin nasıl yapılacağına dair usul ve esasları belirlemelidir.

- Devletler, silahlı kuvvetlere asli olarak kanıt toplama görevi vermek yerine ulusal düzlemde sorumlu sivil aktörler tarafından silahlı kuvvetlerin yardım ve desteği ile muharebe sahasından kanıt toplanmasını öngörüp bu alanda düzenlemeler yapabilirler.

- Silahlı kuvvetler tarafından muharebe sahasında operatif ve istihbari maksatlı olarak toplanan bilgilerin aynı zamanda bir suç soruşturması veya yargılamasında kanıt olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

BM tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda ortaya konulan rehberde yabancı terörist savaşçı haricinde bir tanıma yer verilmemesi, devletlerin insan haklarına ilişkin olarak yükümlülük altına girdiği bölgesel antlaşmalara hiç değinilmemesi eleştirilse de bu nevi karmaşık bir konuda üzerinde uzlaşmış bir çerçevenin belirlenmiş olmasının önemli olduğu kabul edilmektedir (Cryer, 2020). BM tarafından yayımlanan rehber bugün uluslararası alandaki pek çok çalışmaya da ilham vermiş bulunmaktadır. Örneğin Terörizmle Mücadele Global Forumu tarafından Lahey’de uzmanlar seviyesinde yapılan çalışmalar Abuja’da yapılan zirvede tamamlanmış ve terör suçlarını soruşturmakla görevli olanlara yönelik olarak 28 ayrı başlıkta tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır. Söz konusu kararlarda yabancı terörist savaşçıların işledikleri suçları soruşturmada yaşanan güçlükler, başarılı soruşturma ve yargılamalar için başta kanıt toplamada olmak üzere soruşturma tekniklerindeki ülkeler arası iş birliğinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Tarafından Yürütülen Çalışmalar

Avrupa Konseyince 2018-2022 yıllarına ilişkin olarak kabul edilen Terörizmle Mücadele Stratejisi (4 Nisan 2018 tarihli 2018/6 sayılı karar) doğrultusunda teröristlerin adalet önüne çıkarılması hususunda Bakanlar Komitesi’nde bir mutabakat sağlanmıştır. Müteakiben AK Terörizmle Mücadele Komitesi tarafından teröristlerin işledikleri suçlara yönelik olarak muharebe sahasından toplanan kanıtların ceza

yargılamaında kullanılmasına ilişkin tavsiye karar taslağı hazırlanarak Bakanlar Komitesi'ne sunulmuştur. Söz konusu taslakta silahlı kuvvetler tarafından muharebe sahasından kanıt toplanmasının silahlı kuvvetlerin asli vazifelerini aksatmaması kaydıyla kabul edilebileceğı, toplanan kanıtların ceza yargılamalarında kanıt olarak kullanılabilmesine ilişkin ulusal düzlemde gerekli normların yaratılması gerektiğı, insan hakları hukuku ve insancıl hukuka uymanın ve adil yargılanma hakkının ihlal etmemenin öncelikli olduğı ifade edilmiştir.

AK tarafından hazırlanan taslak tavsiye kararında yalnızca silahlı kuvvetlerin değil istihbarat birimlerinin de muharebe sahasından kanıt toplayabilmesi, bunların da normatif düzenlemeler yapılmak suretiyle ceza yargılamaında kullanılması öngörülmüştür. Taslakta son olarak kamu görevlisi olmayan bazı kişi ve grupların muharebe sahasından elde edebilecekleri kanıtların da kullanılmasının mümkün olması gerektiğı ifade edilmiş, silahlı kuvvetler ve istihbarat birimleri haricindeki aktörler olarak hükümet dışı örgütler, uzmanlar, basın mensupları, özel şirketler ve müteahhitler sayılmıştır.

AB ise uluslararası mahiyetteki suçların soruşturma ve kovuşturması için ülkeler arası bir mekanizmayı esasen uzun yıllar önce kurmuştur. Muharebe Sahasından Kanıt Toplama Muhtırasında da sıklıkla bahsedilen "Genocide Network" adlı bu mekanizma soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının soruşturma ve kovuşturmasında iş birliğı ve koordinasyon amacıyla 2002 yılında oluşturulmuştur. Mekanizmanın daimî nitelikteki sekretaryası 2011 yılında EUROJUST¹ (Avrupa Birliğı Ceza Adaleti İşbirliğı Ajansı) çatısı altında teşkil edilmiştir. Muharebe sahasından kanıt toplama konusu uluslararası kamuoyunda ele alınmaya

¹ 28 Şubat 2002 tarihli Konsey Kararı ile sürekli bir yapı haline dönüşen Eurojust tüzel kişiliğı olan bir Avrupa Birliğı Kurumudur. Özellikle bir veya daha fazla üye devletin karıştığı sınıraşan ciddi suçlar ve organize suçların araştırılması ve soruşturulmasında yetkili ulusal makamlar arasında iş birliğini geliştirmek, araştırma ve soruşturmaları teşvik etmek, koordine etmek, üye devlet ve Konsey'e gerekli uzmanlık bilgisini temin etmek, konuları Eurojust'ın önemli görevleri arasında sayılmaktadır. <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/eurojust28022020101528> (Çevrimiçi 27.01.2023); Bu kurumun avantajı, tüm Üye Devletlerden gelmiş olan uzmanların aynı bina içerisinde, yan yana, beraber çalışması ve böylece anında bürokratik engeller olmaksızın gayri resmi bir şekilde iletişim kurabilmeleridir. Her bir üyenin, kendi ülkesinde ulusal maddi hukukuna ve usul hukukuna dair önemli miktarda uzmanlığı olduğı için, ulusal üyeler arasında hızlı ve bürokratik olmayan bir bilgi paylaşımı gerçekleşir. Ayrıca, ulusal üyeler ile kendi ülkeleri arasında sürekli bir iletişim olması nedeniyle, Eurojust farklı ulusal adli makamlarla birlikte hareket edebilme imkânına sahiptir. (Helmberg, *Eurojust ve Karma Soruşturma Ekipleri: Eurojust Karma Soruşturma Ekiplerini Nasıl Destekleyebilir?*, Çev.Ali Rıza Töngür, Küresel Bakış, Yıl: 5, Sayı:16, 2015, s.2)

başlangıcında, uluslararası mahiyeti bulunan soruşturma ve kovuşturmalar için esasen Genocide Network mekanizmasının aynı amaca hizmet ettiği ve esasen yıllardan beri ülkeler arasındaki iş birliğine yönelik olarak kullanıldığı AB tarafından haklı olarak ifade edilmiştir. AB, benzer amaçlı mekanizmalara sahip olmasına rağmen muharebe sahasından kanıt toplanması hususunda da öncülük eden çalışmalar yürütmüştür.

Avrupa Birliği muharebe sahasından kanıt toplama konusunun çıkış noktasını yabancı terörist savaşçılar olarak belirlemiştir. AB, yabancı terörist savaşçılardan gelen tehditlerin AB için öncelikli olduğuna vurgu yaparak terörizmle mücadele bağlamında soruşturma ve yargılamalar için sağlıklı kanıtlara olan ihtiyacı ortaya koymuştur.

Konuya ilişkin olarak AB bünyesindeki ilk çalışma AB Konseyinin 19 Eylül 2017 tarihli, 12347/17 sayılı ve “Terörizmle Mücadelede Silahlı Kuvvetler, Kolluk Kuvvetleri ve Yargı Arasında Bilgi Paylaşımını Güçlendirme” konulu kararı ile yapılmıştır. 2018 yılında ise EUROJUST tarafından Muharebe Sahasından Kanıt Toplama Muhtırası yayımlanmıştır. Söz konusu muhtıra üye ülkelere gönderilen anketlerden elde edilen cevapların analizi sonucunda hazırlanmıştır. 2020 yılında güncellenen muhtırada; ceza muhakemesi hukukunun genel ilkelerine, adil yargılanma hakkına ve diğer insan haklarına uyulması kaydıyla muharebe sahasından toplanan kanıtların mahkemelerce değerlendirilebileceği, bazı ülkelerin mevzuatında silahlı kuvvetlerin muharebe sahasından kanıt toplamasına ilişkin açık düzenlemeler bulunmakla birlikte pek çok ülkenin mevzuatında açıkça izin veren ya da aksine bir düzenleme bulunmadığı belirtilmiştir.

AB ayrıca EUROJUST aracılığıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılığı ile yapılan müşterek çalışma sonucunda savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar gibi uluslararası suçlara ilişkin olarak gerek ulusal makamlarca ve gerekse de Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yapılacak soruşturma ve yargılamalarda kullanılacak bilgilerin toplanmasında ve korunmasında esas olacak rehber ilkeleri 21 Eylül 2022 tarihinde uluslararası kamuoyuna açıklamıştır. Söz konusu rehber ilkelerin hedefi soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçlarının cezasız kalmamasıdır. Söz konusu hedef, muharebe sahasından kanıt toplamanın hedefi ile benzerlik taşımaktadır. Çalışma ve neticesinde ortaya çıkarılan rehber ilkelerin hedef kitlesi sivil aktörlerdir. Bu yönden ise muharebe sahasından kanıt toplanması çalışmalarından ayrılmaktadır.

AB üyesi devletlerdeki mahkeme kayıtlarına yansıyan muharebe sahası kanıtlarının; ordu tarafından çatışma bölgelerinde toplanan yazılı belgeler, saldırılarla ilgili olarak ordu tarafından çatışma bölgelerindeki

durum hakkında hazırlanan belge ve raporlar, çatışma bölgelerinde ele geçirilen cep telefonlarında veya el yapımı patlayıcılarda bulunan izler, defterler ve günlükler, biyometrik veriler, bir çatışma bölgesinde esirlere aşağılayıcı muameleyi gösteren sosyal medya kayıtları, videolar, fotoğraflar veya bir terör örgütü mensubu tarafından düzenlenen evlilik sözleşmesi gibi belgeler olduğu tespit edilmiştir.

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından muharebe sahasından kanıt toplanması hususunda yapılan çalışmalarda EUROPOL de ön plana çıkmaktadır. EUROPOL, Analiz Projeleri (AP), Temel Uluslararası Suçlar (CIC), AP Gezginleri (APTravellers) ve AP Hydra aracılığıyla, muharebe sahasından kanıt ve uluslararası terörizmle ilgili mücadele bilgileri sağlamakta ve bu anlamda üye devletlerin cezai soruşturmalarında aktif operasyonel destek vermektedir. AP ve CIC gibi oluşumlar, üye devletlerdeki uzmanlaşmış polis birimleri ve savaş suçları birimlerinin yanı sıra, BM tarafından yetkilendirilenler ile diğer bazı uluslararası kuruluşlarla ilişki içinde konu ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.

EUROPOL (Avrupa Polis Teşkilatı) ayrıca, üye devletlerin yargı makamlarını EUROJUST'ta görülen sınır ötesi davalar bağlamında da desteklemektedir. Bu girişimlere bir örnek olarak 2020'nin sonunda EUROPOL, EUROJUST ve Avrupa Komisyonu arasında elektronik kanıtlara sınır ötesi erişimin hukuki karmaşıklığını gidermek amacıyla, yeni bir katkı anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ve bağlı SİRİUS projesi ile, çoğunlukla AB dışı yargı sistemlerine dahil olan çevrimiçi servis sağlayıcıların (OSP) EUROPOL Uzmanlar Platformundaki (EPE) kısıtlı SİRİUS platformuna kayıtları sağlanmıştır. 15 ülkeden fazla üçüncü taraf imzacı ve 6200 üyeye sahip olan platform, AB hukukunun çevrimiçi servis sağlayıcıların sahip olduğu verilere erişmesi için uzun ve hantal yasal prosedürlerin hızlandırılmasını amaçlamaktadır. Program, AB E-kanıt mevzuatı çerçevesinde dijital sınır ötesi soruşturmalar ve özellikle resmi süreçler (yani AB ve Üçüncü Taraflar arasındaki MLA (çok taraflı, Multilateral Agreement) Anlaşmaları), gönüllü iş birliği (AB'den doğrudan yabancı merkezli OSP'lere gönderilen talepler) ve yasal gelişmelerin güncellenmesini de içermektedir.

Bütün bu gelişmelere rağmen, sınır aşan boyuttaki muharebe sahasından kanıt toplama konusunun yeni gelişmekte olan doğası ve birbirinden farklı uluslararası uygulama ve yaklaşımlar nedeniyle EUROPOL'ün etkin çalışmalar yürütmesinde bazı güçlükler ortaya çıkmaktadır. AB ve EUROPOL'ün özellikle UNITAD, Suriye özelinde UN IIIM (BM International, Impartial and Independent Mechanism) ya da Uluslararası

Ceza Mahkemesi (ICC) gibi uluslararası kuruluşlar ile YTS'lere ve aile/yakınlarına yönelik cezai soruşturmalarla ilgili olarak, doğrudan kişisel veri alışverişi yönünde bir dizi ciddi kısıtlama ile karşı karşıya olduğu ifade edilmektedir. (Antoniadis ve Bekou, 2007, s. 623) Muharebe sahası kanıtlarının toplanması ve değerlendirilmesi konusunun küresel boyutta bir iş birliği ile hukuki boyutunun net bir biçimde ortaya konulması gerektiği bütün bu örneklerde bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

NATO Tarafından Yürütülen Çalışmalar

NATO Siyasi Komitesi eşgüdümünde kurulan Muharebe Sahasında Kanıt Toplama Çalışma Grubu tarafından 2020 yılı Ocak ayında konuya ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. NATO ve üyesi ülkeler tarafından icra edilen harekâtlarda elde edilen kanıtların ulusal ve uluslararası yükümlülükler uygun olarak toplanması, işlenmesi ve saklanmasına yönelik NATO siyasasının hazırlanması, Konsey'e uzmanlık alanı ile ilgili tavsiyelerde bulunulması, diğer NATO makamları ile eşgüdüm sağlanması, NATO askeri makamları ile müttefiklerin desteklenmesi, BM, AB, AGİT ve INTERPOL gibi diğer uluslararası örgütlerle tamamlayıcılık ve artı değer oluşturmak maksadıyla yardımlaşılması ve koordine kurulması şeklinde hedefler söz konusu Çalışma Grubu için belirlenmiştir.

Çalışma Grubu tarafından hazırlanan NATO Muharebe Sahasında Kanıt Toplanması Siyaseti (PO (2020)0315) 2020 yılı Ekim ayında onaylanmış, söz konusu Siyaseti doğrultusunda hazırlanan Muharebe Sahasında Kanıt Toplanması Çalışma Programı (PO (2021)0260) 28 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilmiştir. Muharebe Sahasında Kanıt Toplanması Çalışma Programının uygulanmasına yönelik olarak Siyasi Komite'ye bağlı olarak teşkil edilen Çalışma Grubu tarafından hazırlanan Uygulama Planı (AC/342-wp (2021)0001) ise 20 Aralık 2021 tarihinde kabul edilmiştir.

Muharebe sahasından elde edilen kanıtlar konusunda yapılan her usuli işlemin ulusal ve uluslararası hukuka uygun olmasının, bir NATO harekâtında elde edilen bilgi ve materyalin verilmesine ve paylaşılmasına bunları elde edilen devletçe karar verilmesinin, elde edilen kanıtları ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak muhafaza etmenin ilgili ülkenin sorumluluğunda olması öngörülmektedir.

Muharebe Sahasında Kanıt Toplanması Siyasetinde üye ülkelere; muharebe sahasından kanıt toplamaya ilişkin askerler ile yargısal makamlar ve kolluk kuvvetleri arasında işbirliğine imkân veren yasal çerçevenin oluşturulması, ulusal kurumlarda askerler ile yargısal makamlar ve kolluk

kuvvetleri için müşterek eğitim ve öğretim imkânlarının geliştirilmesi, muharebe sahasından elde edilen kanıtların transferi ve elde edilen bilgilerin paylaşımına ilişkin mekanizmalar oluşturulması, askerî unsurların muharebe sahasından kanıt toplamaya yönelik olarak siyasa da belirtilen ve müteakiben çeşitli belgelerde belirtilecek prensiplere ilişkin farkındalıklarının sağlanması hususlarında tavsiyelerde bulunulmuştur.

Muharebe sahasından kanıt toplama ile eşgüdümlü olarak NATO tarafından ayrıca “Teknik Kullanım” başlığı altında da bir çalışma yürütülmektedir. Teknik kullanım; muharebe sahasından elde edilmiş kanıtlar da dahil olmak üzere NATO unsurları tarafından toplanan ham veri, bilgi ve materyalin potansiyel istihbarat ve harekât değeri elde etmek için bilimsel yöntemlerle işlendiği sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Muharebe sahasından kanıt toplama ve teknik kullanım NATO tarafından birbirini tamamlayan iki mekanizma olarak kabul edilmektedir. Muharebe sahasından kanıt toplama kuşkusuz daha çok ceza adaletinin sağlanmasını hedefleyen ve işlenen suçların cezasız kalmaması için yürütülen bir çalışma iken; teknik kullanım ise muharebe sahasından elde edilmiş kanıtlar başta olmak üzere pek çok bilginin bir araya getirilmesi ile yürütülen bir istihbarat faaliyetidir.

ABD Tarafından Yürütülen Çalışmalar

ABD Savunma, Adalet ve Dışişleri Bakanlıklarının ortak girişimi ile 2017 yılında başlatılan çalışmalar sonunda hazırlanan ve 14 rehber ilkenin yer aldığı “*Muharebe Sahasından Toplanan Kanıtların Ceza Yargılamasında Kullanılmasına İlişkin Bağlayıcı Olmayan Rehber İlkeler*” belgesi yayımlanmış ve uluslararası kamuoyu ile paylaşılmıştır.²

Rehberdeki bağlayıcı olmayan ilkeler doğrultusunda ABD, ordudan elde edilen kanıtların yerel ve sivil terör soruşturmalarında ve kovuşturmalarında kullanma konusunda ABD'nin kendi yaklaşımlarını bu doğrultuda ele alabileceğini, geliştirebileceğini ve bu konu üzerine çalışan müttefiklere veya üçüncü taraflara eğitim ve teknik yardımlar anlamında destek olabileceğini deklare etmiştir. Yine bu bağlamda ABD, Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Yürütme Direktörlüğü ve Küresel Terörle Mücadele Forumu tarafından uygulanan benzer muharebe alanı kanıt toplama çalışmalarını tamamlayıcı, destekleyici ve artırıcı roller

² Adalet ve Hukuk Devleti İçin Uluslararası Enstitüsü (International Institute for Justice and the Rule of Law-IIJ), ABD tarafından yayımlanan rehber ilkeler benimsenmiş ve bunların uygulanmasının artırılmasına yönelik olarak 2019 yılından bu yana çalışmalar yürütülmüştür. <https://www.theij.org/battlefield-evidence-workstream/> (çevrimiçi 24.01.2023)

üstlenebileceğini rehberde belirtmiştir.

Rehberde belirtilen ilkeler temel anlamda; “Askeri operasyonlar için bilgilerin toplanmasına ve kullanılmasına izin veren açık yasal yetkiler ve uygulamaların mevcut olduğundan emin olunması; gizli bilgilerin korunması ve askeri olmayan aktörlerle bilgi paylaşımı da dahil olmak üzere, muharebe sahası kanıtlarının kabul edilebilirliğine izin veren yasal çerçeveler geliştirilmesi; mümkün olan her yerde güvenliği ele alan açık yönergeler veya politikalar geliştirilmesi; muharebe sahası kanıtlarının sınıflandırılması; kimlik doğrulamayı sağlamanın bir yolu olarak gözetim/denetim mekanizmalarının oluşturulması, bunun sürdürülmesi ve bilgi ve/veya materyallerin bütünlüğü için politikalar ve prosedürler geliştirilmesi; uzun vadede erişilebilir ve kullanılabilir olmaları için askeri personel tarafından toplanan ve/veya elde edilen kanıtlar anlamında bilgi ve nesnelere korumak için sistematik bir süreç oluşturulması; ordu tarafından toplanan veya elde edilen bilgi ve materyalleri tanımlayıcı verilerin oluşturulması; askeri operasyonlar yoluyla toplanan veya elde edilen bilgilerin sınıflandırılmasını gözden geçirmek ve bilgi kirliliğinin elenmesi için süreçler geliştirilmesi; muharebe sahasında ve kanıtların toplanmasında sivil boyutların terörle mücadele ile çok yönlü bir ilişkide olduğunun gözden kaçırılmaması; muharebe sahası kanıtlarını ortak ülkelerle paylaşmak için çok taraflı ve/veya bölgesel platformların oluşturulması; özellikle ordudaki ve konuyla ilgili hükümet yetkililerinin kanıt dayalı cezai kovuşturmanın değeri hakkında bilgilendirilmesi, eğitilmelerinin sağlanması ile askeri ve kolluk kuvvetlerini içeren ortak eğitimler düzenlenmesi; yargıçlar ve soruşturma hakimleri gibi kilit muhataplara, muharebe sahası kanıtlarının benzersiz doğası ve ordunun kanıt, bilgi, materyal topladığı ve elde ettiği ortamın doğası hakkında eğitim sağlanması; Politika yapımcıların ve uygulayıcıların, muharebe sahası kanıtlarının genellikle doğrulayıcı kanıtlar geliştirme ihtiyacını gerektireceği hakkındaki bakış açılarının geliştirilmesi ve son olarak, muharebe sahası kanıtlarını ele almak için belirlenmiş bütün askeri kuvvetlerin temel bilgilerinin, anlayışlarının ve eğitimlerinin ilettilmesi” olarak belirlenmiştir.

ABD, muharebe sahasından kanıt toplanması konusunda farkındalık oluşması ve bu alanda kendi yaklaşımının da benimsenmesini sağlamak amacıyla özellikle ABD Federal Adalet Bakanlığı Denizaşırı Savcılık İlerleme, Eğitim ve Yardım Ofisi (Office of Overseas Prosecutorial Development, Assistance and Training OPTAD) vasıtasıyla çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye Açısından Konunun Önemi ve Uygulama

Hukuka aykırı şekilde elde edilmiş kanıtların hükme esas alınmaması pek çok ulusal ve uluslararası yargı sisteminin dayanak noktasıdır (Ölçer, 2011, s. 150). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde hangi kanıtların kabul edilebilir olduğunu hangilerinin kabul edilemez olduğunu belirleyen bir kural yoktur. Mahkemenin yerleşik içtihadına göre kanıtların kabulü ve değerlendirilmesi öncelikle ulusal mahkemelerin görevidir. Mahkemeye göre kanıtların kalitesi ile birlikte kanıtların elde edildiği koşullar ve bu koşulların kanıtların gerçekliği ve güvenilirliği üzerinde kuşku doğurup doğurmadığı dikkate alınmalıdır (Doğru ve Nalbant, 2016, s. 638). Bu yaklaşım nedeniyle muharebe sahasından toplanan kanıtların soruşturma makamları ve mahkemelerce değerlendirilebilmesine yönelik olarak adil yargılanma hakkı ile bağdaşır nitelikte usul ve esasların ulusal düzlemde belirlenmesi halinde sözleşmeye herhangi bir aykırılık oluşmayacağı değerlendirilmektedir.

Bir suça ilişkin kanıtların hukuken geçerli olup olmadığına, kabul edilebilir olup olmadığına karar verecek makamlar savcılıklar ve mahkemelerdir. Bazı ülkelerin mevzuatlarında muharebe sahasından elde edilmiş kanıtların kullanılabilirliğine ilişkin açık bir düzenleme yer almazken, bazı ülkelerde ise bunların kullanılabilirliğine açıkça cevaz verildiği görülmektedir. Mevzuatında açık bir düzenleme bulunmayan ülkelerde muharebe sahasından elde edilmiş kanıtların kullanımını yasaklayan herhangi bir norm da bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle kanıt toplamaya ilişkin usul ve esaslara uyulduğu takdirde bunların soruşturma ve yargılamalarda kullanılması mümkündür.

Ceza muhakemesinde kanıt serbestisi ilkesi geçerlidir. Bu nedenle ceza yargılamasında medeni yargılama hukukundan farklı olarak her şey kanıt olarak kabul edilebilir. Burada esas olan yargılamanın bir bütün olarak adil yapılmasıdır. Ancak eldeki kanıtla bir hükme veya kanaate varılabilmesi için söz konusu ispat aracının birtakım özellikler taşıması zorunludur. Bu özelliklerin başında kanıtın hukuka uygun yollardan elde edilmesi gelmektedir (Gökçen ve Çakır, 2019, s. 2913).

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kendisinden önceki 1412 sayılı CMUK'a göre savcılık makamını suç soruşturmasının merkezi olarak kabul etmiş ve soruşturma sırasında kanıtların elde edilmesi ve değerlendirilmesi görevini savcıya bırakmıştır. Mülga CMUK'un 156'ncı maddesinde yer alan ve kolluk kuvvetlerine kanıt toplama yetkisi veren "*Zabita makam ve memurları suçluları aramakla ve işin tenviri için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar tanzim ettikleri*

evraki hemen savcılığa gönderirler...” şeklindeki hüküm 5271 sayılı CMK’ya alınmamıştır. 5271 sayılı CMK’nın 160/2’nci maddesi *“Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”* şeklinde olup, bu hükümden kanıt toplama görevinin savcıya ait olduğu, savcının emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle bu işi yapmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.³ Kanuni düzenleme bu şekilde olmasına rağmen ülkemizde doğrudan ve yalnızca savcıya bağlı bir adli kolluk teşkilatı tam olarak teşkil edilmediğinden savcılarının genel kolluk kuvvetleri marifetiyle kanıt topladıkları görülmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, genel kolluk teşkilatının bir unsuru olmadığı için kanunlarda yazılı istisnai haller haricinde⁴ TSK tarafından genel kolluk yetkilerinin kullanılması mümkün değildir. Bu durumun doğal sonucu olarak TSK unsurlarının kolluk kuvvetlerinin yetkilerini haiz oldukları istisnai durumlar haricinde suç soruşturmasına yönelik kanıt toplamakla görevli ve yetkili olamayacaklarını belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda TSK unsurlarının yurt içinde askerî birlikler içerisinde olsun ya da olmasın karşılaştıkları suç teşkil eden eylemlerde olayı kolluk makamlarına ya da savcılığa iletmekten başka bir işlem yapamayacakları

³ CMUK’un aksine CMK’da adli kolluğa fazla yetki verilmesi kabul edilmemiştir. Genellikle hukuk eğitimi olmayan kolluğun, suçla mücadele sebebiyle her olayda bir suç işlendiği veya muhatap olduğu kişileri potansiyel suçlu olarak görmesi sebebiyle, iyi niyetle de olsa, kişilerin haklarını ihlal edebilmekte veya hukuka aykırı yöntemlere başvurabilmekteydi. Bu nedenle CMK’daki eğilim, hukukçu olsan savcının maddi gerçeğe ulaşmada ve delilleri değerlendirmede terk yetkili olması, bunu yaparken kişilerin temel hak ve hürriyetlerini de korumasıdır. (Öztürk ve arkadaşları, 2018, s.583)

⁴ Örneğin 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması Hakkında Kanunun 2’nci maddesinde Kara sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevinin Kara Kuvvetleri Komutanlığına ait olduğu, bu görevin sınır birliklerince; 1. Kendi sorumluluğunda olan bölgede sınırı korumak ve güvenliğini sağlamak, 2. Gümrük hattındaki giriş ve çıkış kaçakçılığı ile kara sınırları boyunca tesis edilen birinci derece askeri yasak bölge içerisinde suç teşkil eden eylemleri önlemek, suçluları yakalamak, bu bölgede işlenen meşhurat suç faillerini ikinci derece askeri yasak bölgede de takip etmek ve yakalamak, failer hakkında zorunlu yasal işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç delillerini ilgisine göre mahalli güvenlik kuvvetlerine teslim etmek şeklinde yerine getirileceği, sınır birlikleri mensuplarının kendilerine bu Kanun ile verilen görevlerin yapılmasında; diğer kanunların, silah kullanma yetkisi dahil, güvenlik kuvvetlerine tanıdığı bütün hak ve yetkilere sahip oldukları; 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11’inci maddesinde genel kolluk kuvvetlerinin imkân ve kabiliyetlerini aşan durumlarda terörle mücadele için gerekli olması veya terör eylemlerinin kamu düzenini ciddi şekilde bozması hâlinde görevlendirilen Türk Silahlı Kuvvetleri birlikleri ve personelinin 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkileri kullanarak verilen görevleri yerine getireceği hüküm altına alınmıştır.

ortaya çıkmaktadır. O halde sorulması gereken soru yurt dışında icra edilen askerî harekâtlarda ülkemiz yargı yetkisine kapsamındaki olay veya suçlara vakıf olunması halinde ne şekilde hareket edileceğidir.

Yurt dışında işlenmiş olmakla birlikte ülkemiz yargı yetkisine tabi suçlar 5237 sayılı TCK'nın 8 ila 13'üncü maddelerinde sayılmıştır. Biz çalışmanın konusu doğrultusunda yurt dışında yalnızca yabancı terörist savaşçılar tarafından işlenen suçlar yönünden açıklama yapmakla yetineceğiz. TCK'nın 13'üncü maddesi kapsamındaki bu suçların işlenmesi halinde TSK unsurları tarafından kolluk gücü gibi tahkikat yapılabilir mi, kanıt toplanabilir mi? Bu hususta mevzuatımızda herhangi bir norm bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda Cumhuriyet savcılarının talimatıyla adli kolluk görevlilerinin olaya ilişkin tahkikat yapmaları kuşkusuz en uygun hareket tarzı olacaktır. Harekât bölgesindeki silahlı çatışmaların adli kolluk görevlilerinin intikalini ve çalışmasını neredeyse imkânsız kılması halinde ise Cumhuriyet savcılarının talimatıyla TSK unsurları tarafından olaya ilişkin tespitlerin kayıt altına alınmasından ve kanıtların muhafaza altına alınmasından başka çare bulunmamaktadır.

Türkiye'nin Suriye'de icra ettiği terörle mücadele harekâtları PKK-PYD/YPG yanında DAEŞ terör örgütüne karşı da büyük bir darbe teşkil etmektedir. Cezaevlerimizde DAEŞ ile iltisaklı yabancı tutuklu ve hükümlüler bulunmaktadır. Türkiye, yabancı terörist savaşçılar sorunu bağlamında özellikle kaynak ülkelerin daha fazla sorumluluk üstlenmelerinin icap ettiği görüşünü savunmaktadır. Bu bağlamda, çatışma bölgelerinde veya üçüncü ülkelerde ele geçirilen yabancı terörist savaşçıların kaynak ülkelere kabul edilerek buralarda yargılanmalarının zaruret arz ettiği ilgili taraflara her vesileyle hatırlatılmaktadır. ((Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022) 2023) Türkiye, yurt dışında icra edilen askerî harekâtlarda ele geçirdiği PKK-PYD/YPG terör örgütü üyelerini hangi milletten olursa olsun yargılamakta, DAEŞ terör örgütü mensuplarından ise kendi vatandaşlarını yargılamakta, vatandaşı olmayan yabancı terörist savaşçıları ise yargılanmak üzere vatandaşı olduğu ülkelere göndermektedir.⁵

Muharebe sahasından kanıt toplama konusu esasen kolluk kuvvetlerinin ulusal düzeyde icra ettikleri olay yeri incelemesi ve kanıt toplama faaliyetinin muharebe alanında cereyan eden şeklidir. Anılan konular

⁵ 2011 yılından 02.08.2022 tarihinde kadar 102 farklı uyruktan toplam 9.000 yabancı terörist savaşçı sınır dışı edilmiştir. Bu rakama dünyanın birçok bölgesinden DAEŞ'e katılmak üzere Türkiye'ye gelip sınırlarımız dışına çıkmadan yakalananlar da dahildir. <https://www.icisleri.gov.tr/2011-yilindan-gunumuze-102-farkli-uyruktan-9-bin-yabanci-terorist-savasci-sinir-disi-edildi> (çevrimiçi, 10.02.2023)

yurt dışında icra edilen bir harekâta muharebe sahasındaki faaliyetlere dair olduğunda hem uluslararası hukuku (insan hakları hukuku, silahlı çatışma hukuku) hem de iç hukuku ilgilendirmektedir. Bir silahlı çatışma sırasında ya da sonrasında sahadan kanıt toplama faaliyeti silahlı kuvvetler mensupları tarafından bir nevi adli kolluk gibi yerine getirilirken ulusal ve uluslararası hukuka uygun riayet edilmediğinde hem devlet hem de kişisel sorumluluk söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle muharebe sahasından kanıt toplama faaliyetlerinin usul ve esaslarının uluslararası uygulamalar çerçevesinde yürütülmesi önem arz etmektedir.

Suriye ve Irak'ta yürütülen harekâtlar sırasında ele geçirilen terör örgütü mensupları silahlı çatışma hukukuna göre savaşan statüsünde bulunmadıklarından ve bu nedenle Harp Esirlerine Yapılacak Muamele ile İlgili Cenevre Sözleşmesi (3 Nolu Cenevre Sözleşmesi) çerçevesinde savaş esiri kabul edilmediklerinden dolayı, hukuksal olarak yurt dışında devletin güvenliğine karşı suç işleyen kişiler olarak kabul edilmektedirler. Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarında ele geçirilen teröristler hakkında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu mucibince Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından gerekli adli işlemler yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Ele geçirilen teröristlerin yargulamalarının sıhhati bakımından TSK personelinin kanıt toplama, muhafaza gibi kolluk kuvvetlerine özgü faaliyetlerde eğitilmeleri önem arz etmektedir.

DAEŞ ile mücadele bağlamında Uluslararası Koalisyon tarafından ele geçirilen DAEŞ mensubu teröristler uluslararası ceza hukukunda bazı suçlar için (Soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar) kabul edilen "evrensel yargı yetkisi" prensibi doğrultusunda suçların işlendikleri devlet ülkesi dışında da yargılanabilmektedirler. Örneğin TSK unsurları tarafından Suriye'de yakalanan bir DAEŞ mensubunun yargılama yapmaya istekli başka bir ülkeye teslim edilmesi hukuken mümkündür. Yine Suriye'de üçüncü bir devlet unsurları tarafından yakalanan bir DAEŞ mensubunun yargılanmak üzere ülkemize teslim edilmesi de hukuken mümkündür. (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 13'üncü maddesi 1'inci fıkrası fail veya mağdurun Türk vatandaşı olmasını ya da suçun Türkiye'de işlenmesini aramaksızın bazı suçların yabancı ülkede işlenmesi halinde dahi Türk Kanunlarının uygulanmasına cevaz vermiştir.) Evrensel yargı yetkisine tabi suçlarda yakalayan devletten başka bir devletin yargılama yapabilme yetkisinin bulunması muharebe sahasından kanıt toplamayı önemli kılmaktadır. Zira burada yargılamanın yakalayan devletten başka bir devlet tarafından yapılması söz konusu olmaktadır. Askerî harekâtlarda kanıt toplama faaliyetlerinin uluslararası

alandaki usul ve esaslarının belirlenmesi yargılama yapacak devletin yargısal faaliyetini kolaylaştıracak, birtakım usuli eksiklikler nedeniyle ele geçirilen teröristlerin cezasız kalmaları önlenecektir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin normal şartlarda adli süreçler kapsamında muharebe sahasında kanıt toplama görev ve sorumluluğu bulunmamakla birlikte, muharebe sahasında kanıt toplama faaliyetine konu olabilecek olaylar icra edilen yurt dışı harekâtlarda ivedilikle adli makamlara bildirilmekte, adli makamların emir ve talimatları kapsamında delil teşkil edebilecek materyaller muhafaza altına alınmakta ve adli makamların talimatı doğrultusunda kolluk kuvvetlerine teslim edilmektedir. Yurt dışında icra edilen harekâtlarda adli makamların talimatları yerine getirilirken suçluların yasal mevzuat çerçevesinde yargılanmalarını sağlamak amacıyla evrensel insan hakları ile insancıl hukuk prensiplerine titizlikle riayet edilmektedir.

Sonuç

Her devlet küresel terörizmle mücadele kapsamında yabancı terörist savaşçıların yargılanmasına yönelik olarak üzerine düşeni yapmalıdır. Devletler bu manada “yargıla ya da yargılanmak üzere teslim et” prensibini takip etmelidirler. Yabancı terörist savaşçıların yargılamalarının sağlıklı yapılarak sonuç alınabilmesi için bunlar hakkındaki soruşturmaların ulusal ve uluslararası hukukun öngördüğü kurallara uygun yürütülmesi gerekir. Bu kurallardan bir bölümü de kanıtların hukuka uygun toplanması, muhafaza edilmesi ve transferidir.

Başka ülkelerde icra edilen harekâtlar sırasında muharebe sahasından kanıt toplanması görevinin esasen silahlı kuvvetlere tevdi edilmemesi gerektiği yönünde uluslararası kamuoyunda genel bir kabul bulunmaktadır. Bununla birlikte terör örgütlerine yönelik harekâtlar sırasında muharebe sahasının durumunun kolluk kuvvetleri ile savcı ve hakimlerin kanıt toplama faaliyetini gerçekleştirmelerini imkânsız hale getirmesi halinde silahlı kuvvetlerin muharebe sahasından kanıt toplamasının bir ihtiyaç olduğu da kabul edilmektedir. Harekâta katılan silahlı kuvvetlerin askerî öncelikleri ile aslen kolluk kuvvetleri ve adli makamlar tarafından icra edilmesi gereken kanıt toplama faaliyetlerinin gerektirdiği uzmanlık ve kanıtların hassasiyetle toplanmasında yaşanan aksaklıklar dikkate alınarak, silahlı kuvvetlerin muharebe sahasından kanıt toplama zorunda kaldığı zamanlarda başvurulabilecek uluslararası alanda kabul görmüş usul ve esasların bulunması gerektiği son yıllarda uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilmektedir.

Silahlı kuvvetlere kanıt toplama görevi verildiği takdirde hukuk devleti ilkesi her zaman göz önünde tutulmalı, ulusal ve uluslararası hukuka göre cezalandırılması öngörülen terörist aktiviteler insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve mülteci hukuku başta olmak üzere ulusal ve uluslararası hukuk doğrultusunda adalet önüne çıkarılmalıdır.

Söz konusu ihtiyaç nedeniyle silahlı kuvvetlerin muharebe sahasından kanıt toplamasına yönelik olarak insan hakları hukuku ve insancıl hukuk kapsamında yol gösterici mahiyette uluslararası ilkelerin belirlenmesi, ulusal bazda düzenlemeler yapılması uygun olacaktır. Normatif düzenlemelerin yanında silahlı kuvvetlere yönelik olarak eğitim programları planlanmalı, muharebe sahasından kanıt toplanmasına, bunların muhafazasına ve transferine ilişkin silahlı kuvvetler ile sivil aktörler arasında iş birliği mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yurt dışında icra edilen harekâtlar dikkate alındığında, harekât sırasında ve sonrasında ulusal ve uluslararası hukukta öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde sahadan kanıt toplama ve bu kanıtları kolluk kuvvetleri ile yargı mercilerine tevdi etme imkân ve kabiliyetine sahip olunmasının önem arz ettiği, bu nedenle uluslararası örgütlerin başını çektiği çalışma, faaliyet ve projelerin yakından takip edilmesinin son derece faydalı olacağı değerlendirilmelidir.

Ek Beyan/ Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Antoniadis, A. ve Bekou, O. (2007). The European Union and the international criminal court: An awkward symbiosis in interesting times. *International Criminal Law Review*, 7(4), 2-30.

Bilkova, V. (2018). Foreign terrorist fighters and international law. *Terrorism and International Law*, 6(1), 1-23.

Correa, C. (2021). *A Transitional justice approach to foreign fighters*. Newyork: IJTC.

Cryer, R. (2020). *The UN Guidelines on "Battlefield" evidence and terrorist offences: A frame, a monet, or a patchwork?*. Erişim tarihi: 15.12.2022, <https://www.justsecurity.org/72094/the-un-guidelines-on-battlefield-evidence-and-terrorist-offences-a-frame-a-monet-or-a-patchwork/>.

Cuyckens, H. (2021). Foreign fighters and the tension between counterterrorism and international humanitarian law: A case for cumulative prosecution where possible. *IRRC*, 103(916), 581-603.

Çakır, K. ve Gökçen, A. (2019). Ceza muhakemesinde delil, delillerin muhafazası, toplanması, değerlendirilmesi ve delil yasakları. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C21(Özel Sayı), 2911-2952.

Demirden, A. (2020). *Yabancı terörist savaşçılar: Geri dönenler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Doğru, O. ve Nalbant, A. (2016). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (Cilt 1)*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Helmberg, M. (2015). 'Eurojust and joint investigation teams: How Eurojust can support JITs (Çev. Ali Rıza Töngür). *Küresel Bakış*, 5(16), 1-8.

Hoffman, A ve Furlan, M. (2020). *Challenges posed by returning foreign fighters*. Washington: The George Washington University.

ICRC. (2019). *Uluslararası Kızılhaç Komitesi 70. yıl raporu*. Cenevre: ICRC.

Ölçer, P. (2011). Illegally obtained evidence in European Treaty of Human Rights (ETHR) Law. *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, 40(57), 65-153.

Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, R., Gezer, Ö. S., Saygılar, Y., Akcan, E. A., Tok, M. C. (2018). *Nazari ve uygulamalı ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Paulussen, C. ve Mehra, T. (2021). *Evidentiary and charging matters in the context of prosecuting returning foreign fighters before national courts*. Hague: ASSER.

Şahin, G. ve Aydın, A. (2021). Suriye'deki Rus vatandaşı yabancı terörist savaşçıların Rusya'nın iç güvenliğine etkileri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(2), 158-177.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). Erişim tarihi: 19.10.2022, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yabanci-terorist-savascilarla-mucadelesi.tr.mfa.

Yalçınkaya, H. (2017). IŞİD'in yabancı savaşçıları ve tarattığı tehdit: Türkiye'nin tecrübesi (2014-2016). *Uluslararası İlişkiler*, 14(53), 23-43.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

AB Üyelerinin AB'ye ve NATO'ya Güven Eğilimi

Trust Tendencies of EU Members in EU and NATO

Öz

Bugün dünya siyasetinde iki önemli aktör olan Avrupa Birliği'nin (AB) ve NATO'nun (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) temelleri Soğuk Savaş döneminde atılmıştır. NATO, Soğuk Savaş döneminde Avrupa Kıtası'nda dominant güç olmuştur. Soğuk Savaş'tan günümüze gelinen süreçte AB, savunma ve güvenlik alanında birçok mesafe kat ederek Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nı (OGSP) oluştururken, NATO ile olan iş birliğini sürdürmüştür.

Bu çalışmanın amacı günümüzde NATO'ya ve AB'ye güven eğiliminin Soğuk Savaş döneminde ülkeler arasındaki kutuplaşma göz önünde bulundurularak incelenmesi ve NATO'ya güven eğilimine etki eden parametrelere ulaşılmasıdır. Çalışmada günümüzde AB üyesi olan ülkelerin, NATO'ya ve AB'ye olan güven eğilimleri dört grupta (eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri, eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri, NATO üyesi olmayan AB ülkeleri ve bu üç grup dışında kalan AB ülkeleri) incelenmiştir. Soğuk Savaş göz önünde bulundurulduğunda farklı ideolojik geçmişe sahip bu ülkelerin AB içinde gösterdiği farklı güven eğilimlerinin tespiti AB'nin geleceği açısından önem taşımaktadır. Binary Lojistik Regresyon Analizi yöntemi kullanılarak AB'ye güven eğiliminin, ulusal ordulara güvenin, AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına desteğin NATO'ya güven eğiliminde anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, NATO, Soğuk Savaş, Binary Lojistik Regresyon Analizi

Jel Sınıflandırması: F50, F53, N44

Gözde COURBIS PONCET

Doktora Öğrencisi.
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim
Dalı.
gozde.courbis@gmail.com
ORCID : 0000-0001-9990-8323

Cilt / Issue: 11(1) 83-107
Geliş Tarihi: 29.11.2022
Kabul Tarihi: 19.05.2023

Atf: Courbis Poncet, G. (2024), AB
üyelerinin AB'ye ve NATO'ya güven
eğilimi. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1),
83-107. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429391>.

Abstract

The foundations of the European Union (EU) and NATO (North Atlantic Treaty Organization), two important actors in world politics today, were laid during the Cold War period. NATO was the dominant power on the European Continent during the Cold War. From the Cold War to the present, the EU has covered many distances in the field of defense and security while forming the Common Security and Defense Policy (CSDP) and maintaining its cooperation with NATO.

The aim of this study is to examine the tendency of trust in NATO and the EU, considering the polarization between countries during the Cold War period, and to reach the parameters that affect the tendency of trust in NATO. In the study, the trust tendencies of today's EU member countries toward NATO and the EU were examined in four groups (former Warsaw Pact member EU countries, former Yugoslavia member EU countries, non-NATO member EU countries, and EU countries outside these three groups). Considering the Cold War, it is important for the future of the EU to determine the different trust tendencies of these countries with different ideological backgrounds within the EU. By using the Binary Logistics Regression Analysis method, it has been determined that the tendency to trust the EU, the tendency to trust national armies, and support a common defense and security policy among the EU Member States have a significant effect on the tendency to trust NATO.

Keywords: European Union, NATO, Cold War, Binary Logistic Regression Analysis

Jel Classification: F50, F53, N44

Extended Abstract

After the Second World War, the Cold War between the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and the USA brought the world to the door of a nuclear disaster. Europe was polarized between these two great powers. While Europe was in the process of gathering economically, it faced the threat of communism from the USSR and the anxiety of Germany's re-emergence. Due to security concerns, cooperation between countries in Europe and with NATO has emerged. During the Cold War, NATO was the dominant power in Europe.

The EU intervened late in the 1998 Kosovo Crisis due to differences of opinion among its members, and the results were disappointing for the EU when comparing the EU and the US in terms of crisis response power and available possibilities. With the EU's failure to adequately intervene in the Kosovo Crisis, it is time for the EU to self-criticize. For this reason, in 1998, England and France The Malo statement was published, and a step was taken towards the OGSP. The CSDP gained a legal dimension with the Lisbon Treaty signed in 2007.

In this study, the steps taken by Europe, which was tired of the Second World War and split between the USA and USSR during the Cold War, towards establishing security and foreign policy, the process that led the EU to the CSDP, and the cooperation with NATO were examined.

The Cold War period, in which the foundations of NATO and the EU were laid, is of great importance in the formation of these two organizations. Solidarity between the EU and NATO has continued since the Cold War era. Despite the creation of the OGSP, the solidarity between these two organizations continues.

The aim of this study is to examine the trust tendencies of EU members towards the EU and NATO and to reach the parameters that affect the tendency of trust in NATO, considering the polarization between countries during the Cold War period, which is an important period for the EU and NATO. In the study, the trust tendencies of today's EU member countries toward NATO and the EU were examined in four groups (former Warsaw Pact member countries, former Yugoslavia member countries, non-NATO member countries, and countries outside these three groups).

Considering the Cold War, it is important to determine the different trust tendencies of these groups with different political backgrounds within the EU. With the Binary Logistic Regression Analysis method, "H1: The tendency to trust in the EU has a significant effect on the tendency to trust in NATO.", "H2: The tendency to trust in national armies has a significant effect on the tendency to trust in NATO.", "H3: A common defense and cooperation between the EU Member States support for security policy has a significant effect on the tendency to trust in NATO.", "H4: Age has a significant effect on the tendency to trust in NATO.", "H5: Location has a significant impact on the tendency to trust NATO." hypotheses were tested in the study. The Eurobarometer 96.3 data set was used in the study. By using the Binary Logistics Regression Analysis method, it has been determined that the tendency to trust the EU, the tendency to trust the military, and supporting a common defense and security policy among the EU Member States have a significant effect on the tendency to trust NATO.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte tarih sahnesine çıkan iki büyük güç Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında Soğuk Savaş dönemi hüküm sürmüştür. (Sander, 1996, s. 202) İkinci Dünya Savaşı bitmiş olmasına rağmen SSCB'nin askeri imkanlarını hala elinde bulundurması, (Rees, 2019, ss. 2-3) SSCB vasıtasıyla komünizmin Avrupa Kıtası'na yayılma endişesi ABD ve SSCB'yi karşı karşıya getirmiştir. (Macdonald, 1995, ss. 152-155) Almanya'nın hassas konumu, Almanya'nın üzerinde Moskova'nın gölgesi ve gelecekte yaşanması muhtemel her ihtimalin göz önünde tutulması nedeniyle Dunkirk Antlaşması 1947 yılında Fransa ve İngiltere arasında imzalanmıştır. 1948 yılında Çekoslovakya'nın komünistler tarafından işgal edilme hadisesi, kıtada paniğe neden olmuştur. Bunun üzerine aynı yıl Brüksel Antlaşması'nı imzalayan İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda (Creswell, 2002, ss. 4-6) arasında Batı Birliği kurulmuştur. (Croft, 1988, s. 622) 1954 yılına gelindiğinde Federal Almanya ve İtalya Batı Birliği'ne dahil olmuştur ve Batı Birliği, Batı Avrupa Birliği (BAB) adını almıştır. (Deighton, 1998, s. 181) İkinci Dünya Savaşı sonrası toparlanma sürecinde olan Avrupa ülkelerinde mali sıkıntılar yaşanmaktadır. Yaşanılan mali sıkıntılar nedeniyle ülkelerin savunmaları için ayırdıkları bütçe sınırlıdır. Bu nedenle ABD ile iş birliği yapılmıştır ve 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. (Robertson, 2003, ss. 2-7) BAB, Soğuk Savaş döneminde kıtada etkin bir rol üstlenememiştir. (Gençalp, 2004, s. 47)

1951'de Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), 1957'de Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) kurulmuştur. 1992 yılında Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) olarak bilinen Maastricht Antlaşması imzalanmış ve Topluluk, "Avrupa Birliği" adını almıştır. Maastricht Antlaşması ile oluşturulan üç sütunlu yapıda ikinci sütunda Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) yer almıştır. BAB, AB'nin "ayrılmaz bir parçası" olarak kabul edilirken, 1992 yılında BAB tarafından idame edilecek olan "Petersberg Görevleri" kabul edilmiştir. (Börzel, 2013, ss. 218-227)

1994 yılında NATO ve AB arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi amacıyla NATO içinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulmuştur. 1996 yılında BAB'ın NATO'nun sağlayacağı olanaklardan yararlanarak operasyonlara katılması mümkün kılınmıştır. (Cornish, 1996, ss. 759-762, Irondelle ve Mérand, 2010, s. 32)

1998 yılında meydana gelen Kosova krizine, AB'nin yeterli müdahaleyi

yapamadığı açıkça görülmüş, aynı yıl St. Malo Bildirisi, İngiltere ve Fransa tarafından yayınlanarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) için adım atılmıştır. (Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, 2014, ss. 143-144) 2000 yılında gerçekleştirilen Nice Zirvesi'nde AGSP ile ilgili planlama yapılmıştır. (Missiroli, 2004, ss. 64-65) 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile AGSP'ye yasal boyut kazandırılmıştır ve AGSP, OGSP adını almıştır. (Tangör, 2010, s. 51)

AB'nin ve NATO'nun temellerinin atıldığı Soğuk Savaş döneminde farklı ideolojilere sahip, ABD ve SSCB arasında kutuplaşan ülkeler, bugün AB'ye ve NATO'ya tam üyelik statüsüne sahiptirler. Sadece AB üyesi ülkelerin verilerinin kullanıldığı bu çalışmanın amacı AB üyelerinin AB'ye ve NATO'ya güven eğilimlerini, Soğuk Savaş döneminde yaşanan ideolojik kutuplaşmaları da göz önünde bulundurarak dört grupta (eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri, eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri, NATO üyesi olmayan AB ülkeleri ve bu üç grup dışında kalan AB ülkeleri) incelemek, gruplar arası farklılıkları tespit etmek ve AB üyelerinin NATO'ya güven eğilimlerini etkileyen parametrelere ulaşmaktır.

AB'ye ve NATO'ya güven eğilimlerinin incelendiği eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri grubunda Doğu Almanya (Almanya'nın eski Varşova Paktı üyesi olan bölümü), Macaristan, Polonya ve Bulgaristan, Çekoslovakya'nın bölünmesi ile ortaya çıkan Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, eski SSCB'nin günümüzde AB üyesi olan ülkeleri Estonya, Letonya, Litvanya ve Romanya yer almaktadır. İkinci grupta eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri Slovenya ve Hırvatistan bulunmaktadır. Üçüncü grupta NATO üyesi olmayan AB ülkeleri Avusturya, Kıbrıs, Finlandiya, İsveç, Malta ve İrlanda bulunmaktadır. Dördüncü grupta ise bu üç grup dışında kalan diğer AB ülkeleri Fransa, Batı Almanya, Hollanda, İtalya, Lüksemburg, Belçika, İspanya, Portekiz, Danimarka ve Yunanistan bulunmaktadır.

NATO'ya güven eğilimi üzerinde AB'ye güven eğiliminin, ulusal ordulara güven eğiliminin, AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına desteğin, demografik etkenlerin (yerleşim yeri, yaş) etkisi araştırılmıştır. Binary Lojistik Regresyon Analizi yöntemi ile "H₁: AB'ye güven eğiliminin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır.", "H₂: Ulusal ordulara güven eğiliminin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır.", "H₃: AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına desteğin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır.", "H₄: Yaşın, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır.", "H₅: Yerleşim yerinin, NATO'ya

güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır.” hipotezleri çalışmada sınanmıştır. Çalışmada Eurobarometer 96.3 veri seti kullanılmıştır.

NATO ile AB Arasındaki Stratejik İş birliği ve OGSP’ye Giden Süreç

Eylül 1939 tarihinde, Polonya’nın Almanya tarafından işgali ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, 8 Mayıs 1945’te SSCB ve Polonya birliklerinin Berlin’i ele geçirmesi ile Avrupa’da sona ermiştir. 6 ve 9 Ağustos 1945’te atılan Hiroşima ve Nagazaki nükleer bombalarının ardından Japonya, (Hudson ve Urquhart, 2015, ss. 167-172) 15 Ağustos 1945’te teslim olmuştur. (Pałasz-Rutkowska, 2016, s.148) İnsanlık tarihinin en büyük trajedilerinden biri olan İkinci Dünya Savaşı, yaklaşık olarak 60 milyon insanın yaşamını yitirmesi ile sona ermiştir. (Pelz, 2018, s. 197)

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, iki kazanan ülke olan SSCB ile ABD arasında Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. (Sander, 1996, ss. 202-205) İdeolojik olarak farklı ve İkinci Dünya Savaşı’nda kısa bir zaman diliminde ortak hareket etseler de aralarında güvensizliğin bulunduğu, nükleer silahlara sahip bu iki ülke (Lee, 2004, ss. 309-317), ideolojik olarak karşı karşıya gelmiştir. Soğuk Savaş’ın etkisi 1947 yılından başlayarak 1991 yılına kadar sürmüştür. (Haslam, 2003, s. 77) İki büyük güç etrafında toplanan devletlerden, ABD’nin yanında yer alan devletler statükocu, SSCB’nin yanında yer alan devletler ise statükoya karşı bir duruş sergilemişlerdir. (Sander, 1996, s. 208)

ABD’nin Avrupa’ya yerleştirmek istediği kapitalist düzen karşısında, Avrupa’da SSCB’den etkilenen komünist oluşumların boy göstermesi, ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle ABD, Avrupa’nın savaş sonrası kalkınmasını ve olası komünist oluşumlara karşı güvenliğini sağlamak için harekete geçmiştir; çünkü SSCB yapılanması karşısında Avrupa’nın gücünü kazanması dolayısıyla ekonomik olarak güçlenmesi gerekmektedir. (Roberts, 2015, ss. 679-687) 1947 yılında ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, Harvard Üniversitesi’nde bir konuşma yaparak, Avrupa’nın ekonomik olarak kalkınmasının gerekliliğinin üzerinde durmuş ve Amerika’nın da bu iş birliği için yardımda bulunacağını belirterek Marshall Planı’nı açıklamıştır. ABD, Marshall Planı’na istinaden Avrupa’ya büyük bir miktarda mali yardımda bulunmuştur. (Crafts, 2011, ss. 1-3)

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesine rağmen, SSCB’nin askeri birliklerinin önemli bir bölümünü terhis etmemiş olması, Batı Avrupa ve ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. 1940’lı yılların ilerlemesi ile savunma için harekete geçilmesi gerektiği anlaşılmıştır. (Rees, 2019, s.

2) 1947 yılında Doğu Avrupa Ülkeleri'nde komünist partilerin yükselişi, Batı Avrupa'da endişe yaratmıştır. (Akkor, 2017, s. 4) Dönemin şartları itibariyle savunma alanında iş birliğine ihtiyacın arttığı görülmüştür. Bu durum İngiltere ve Fransa'yı bir iş birliği sürecine götürmüştür. 1947 yılında bu iki devlet arasında imzalanan Dunkirk Antlaşması ile Almanya'nın konumu ve durumu itibariyle yeniden silahlanma olasılığının önlenmesi hakkında durum değerlendirilmesi yapılmıştır. (Rees, 2019, ss. 2-3)

SSCB'nin Avrupa Kıtası'nda yarattığı huzursuzluk devam ederken, 1948 yılında Çekoslovakya'da komünist darbe yaşanmıştır. Çekoslovakya'da yaşanan komünist darbe ile harekete geçen Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere ve Lüksemburg aynı yıl içinde Brüksel Antlaşması ile Batı Birliği'ni kurmuştur. (Tangör, 2009, ss. 24-25) 1954 yılında düzenlenen Paris Konferansı'nda Federal Almanya ve İtalya'nın da katılımı ile üyesi sayısı beşten yediye çıkan Batı Birliği'nin adı Batı Avrupa Birliği (BAB) olarak değiştirilmiştir. (Ülger, 2002, s. 55) Federal Almanya'nın BAB'a dahil olmasının perde arkasında, BAB'ın diğer üyeleri tarafından kontrolünün sağlanması yer almaktadır. (Gençalp, 2004, s. 47)

İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik sıkıntılar yaşayan Avrupa, savunma ve güvenlik alanları için yeterli bütçe ayıramamıştır. Dunkirk Antlaşması, Batı Birliği ve BAB oluşumlarından sonra ABD ile iş birliği yapılmıştır. (Rees, 2019, ss. 3-8) NATO, 4 Nisan 1949 yılında "ABD, Kanada, İtalya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, İzlanda, Norveç, Danimarka ve Portekiz" tarafından kurulmuştur. NATO Antlaşması'nın 5. Maddesi'nde "*Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ...*" üye ülkeler arasındaki dayanışmaya vurgu yapılmıştır. (Lee, 2004, s. 314)

Kore Savaşı'nın Haziran 1950'de başlaması, NATO'ya rağmen SSCB'ye karşı duyulan kaygıları yok edememiştir. (Ülger, 2002, s. 51) Güney Kore'nin Kuzey Kore tarafından saldırıya uğraması ve aynı kaderi Batı Almanya'nın da yaşaması ihtimalinin yarattığı korku nedeniyle Federal Almanya'nın olası bir atak halinde kendini savunabilmesi, dolayısıyla silahlanması düşüncesi ABD tarafından olumlu karşılanmıştır. (Akçay ve Göçmen, 2016, s. 55) Soğuk Savaş sürerken, 1950 yılında Fransa Başbakanı Rene Pleven kendi adıyla anılan Pleven Planı'nı sunmuştur. ABD'nin içinde yer almadığı, üyelerin askeri imkanlarını bir araya getirdiği, Federal Almanya'nın da dahil olmasının mümkün kılındığı bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) düşüncesi gündeme getirilmiştir.

AST, 1954 yılında Fransa Parlamentosu'ndan onay alamamış ve başarısız bir girişim olarak tarihe geçmiştir. (Efe, 2007, ss. 4-5)

Avrupa entegrasyonunun perde arkasında Milletler Cemiyeti Eski Genel Sekreteri Jean Monnet'ten gelen fikir doğrultusunda, Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, çağrısı ile savaş ham maddesi olarak kullanılan kömür ve çeliğin denetiminin uluslarüstü bir kuruma verilmesi, böylece kalıcı barışın sağlanması yer almaktadır. 1951 yılında Paris Anlaşması, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında imzalanmış Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. (Akçay ve Göçmen, 2016, ss. 53-56)

AST'nin istenilen sonuca ulaşamamasını takiben (Tangör, 2009, s. 18), bu altı devlet arasında Roma Anlaşması 1957 yılında imzalanarak, Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) kurulmuştur. (Türel, 2017, s. 163) Soğuk Savaş esnasında, ABD'nin ve SSCB'nin elinde askeri imkanların bulunması nedeniyle Avrupa Topluluğu pasif bir duruş sergilemiştir; ancak bir süre sonra harekete geçilerek Davignon Raporu 1970 yılında yayınlanmıştır. Bu raporla Avrupa Siyasi İşbirliği'ni (ASİ) duyurulmuştur. ASİ'nin aktif rol oynaması, Soğuk Savaş'ın etkisinin azaldığı seksenli yılları bulmuştur. (Tangör, 2010, s. 34)

Soğuk Savaş esnasında NATO'nun gerisinde kalan BAB'ın, 1984 yılında Roma Deklarasyonu ile yeniden etkinleştirilmesi kararı alınmıştır. (Efe, 2007, ss. 129-130) Soğuk Savaş'ın sonlarına gelmiş, Berlin Duvarı, Kasım 1989'da yıkılmıştır, 1948 yılında ikiye ayrılan Doğu Almanya ve Batı Almanya, Ekim 1990'da anayasal olarak 42 yıl sonra birleşmiştir. (Roberts, 2010, ss. 742-744) 1991 yılında SSCB'nin dağılması (Sander, 1996, s. 444) ile Avrupa için komünizm tehlikesi sona ermiştir. (Kolasi, 2013, s. 152)

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri AET'e ilgi göstermeye başlamışlardır. ABA 1992 yılında imzalanarak Topluluk, AB adını almıştır. Antlaşma ile birlikte uluslararası alanda etkinlik artırılmış, üç sütunlu yapı oluşturulmuş ve ikinci sütunda ODGP yer almıştır. (Akçay ve Göçmen, 2016, ss. 73-77) Antlaşma vasıtasıyla BAB, AB'nin ilerleme süreci ile özdeşleştirilmiş ve NATO'nun Avrupa'daki sesi olma niteliğine sahip olmuştur. Aynı yıl Petersberg Deklarasyonu'nda, "insani yardım ve kurtarma, barışı koruma, kriz yönetimi ve varışın yeniden tesisi" olan "Petersberg Görevleri" onaylanmıştır (Tangör, 2010, ss. 36-37) ve Petersberg Görevleri'nin tatbikinin, BAB tarafından yapılması uygun görülmüştür. (Çayhan, 2002, s. 48)

1994 yılında yapılan NATO Zirvesi'nde, NATO üyeleri arasında uyumun geliştirilmesi, AB ile NATO arasında bağların güçlendirilmesi, AB'nin savunma ile ilgili adımlarının izlenmesi amacıyla NATO içinde "*ayrılabilir ama ayrı olmayan*" nitelikteki Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) kurulması kararlaştırılmıştır. AGSK'nin gelişimi ile ilgili Haziran 1996'da Berlin'nde düzenlemeler yapılmıştır. Yeni üyelerin adaptasyon süreçleri de göz önünde bulundurularak, değişen dünya koşullarına uyum sağlayarak birlikte hareket etmenin gerekliliği ve dayanışmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca düzenlemelere göre BAB'ın, NATO'nun olanaklarından faydalanarak Petersberg Görevleri'nin tatbik etmesi mümkün kılınmıştır. (Cornish, 1996, ss. 760-763) 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması'nda, ABA yeniden gözden geçirilmiştir ve Avrupa Konseyi'nin uygun görmesi durumunda, BAB'ın, AB ile birleşebileceği düşünceleri dile getirilmiştir. (Efe, 2008, s. 73)

Yugoslavya'da yaşanan kriz ile AB'de fikir ayrılıkları su yüzüne çıkmıştır ve AB kendi içinde zorlu bir sınavdan geçmiştir. İngiltere, oluşabilecek masraflar nedeniyle müdahale için gönülsüz bir tavır sergilemiştir. Almanya ise diğer üyelerin kararlarını yok sayarak Slovenya ve Hırvatistan'ı tanıdığını ilan etmiştir. Üyeler arasında ortak bir tavır geliştirilmediği için krize geç müdahale edilmiştir ve bu nedenle kayıplar artmıştır. (Kaya ve Kaya, 2017, s. 289) AB, 1992 ile 1995 yılları arasında Bosna'na yaşanan savaşta da etkin bir rol oynayamamıştır. Bu durum ise AB'nin öz eleştiri yapmasına neden olmuştur. (Tangör, 2010, s. 38) 1998 yılında başlayan Kosova Krizi ile birlikte ABD ve AB arasındaki krizlere etkin müdahaledeki farklılık göze batacak seviyeye ulaşmıştır. (Çayhan, 2002, s. 51) Kosova'ya yapılan operasyonlarda havadan yapılan müdahalenin %80'i ABD'ye aittir. AB, %2'lik bir orana sahip kuvvetlerinin sevkini gerçekleştirmekte bile zorlanmıştır. AB'nin kendi kıtasında olan bir krize müdahalede zorluk yaşamaması kendi içinde tepkilere yol açmıştır. (Efe, 2007, s. 21)

Kosova Krizi'nde yaşanan hayal kırıklığı ve yapılan öz eleştiri, İngiltere ve Fransa'yı 1998 yılında bir araya getirmiştir ve bu iki ülke tarafından St. Malo Bildirisi'ni yayınlanmıştır. St. Malo Bildirisi ile birlikte AGSP'nin oluşturulması için adım atılmıştır. (Açıkmeşe ve Dizdaroğlu, 2014, s. 144) BAB'ın, ABA'nın 2. sütununda yer alan ODGP'ye aktarılması ile ilgili düşünceler dile getirilmiştir. (Gençalp, 2004, s. 50)

1999 yılında düzenlenen Köln Zirvesi'nde alınan karar ile BAB'ın görevleri, AB'nin bünyesine aktarılmıştır. 1999 yılında düzenlenen Helsinki Zirvesi'nde AGSP'nin yapılandırılması için adımlar atılmıştır. (Tangör,

2010, s. 43) Zirve’de “Temel Hedef” olarak 2003 yılına kadar “Avrupa Acil Müdahale Gücü” oluşturulması kararlaştırılmıştır. Acil Müdahale Gücü’nün (Özdal, 2008, s. 137) Petersberg Görevleri’nin tatbiki için 60 gün içinde mevzilenebilecek ve gerekli donanımına sahip 50.000-60.000 askeri kuvvetten oluşturulması kararlaştırılmıştır. (Tangör, 2010, s. 44)

2000 yılında gerçekleşen Feria Zirvesi’nde sivil kriz yönetimi ile ilgili iyileştirmeler yapılmıştır ve 5000 kişiden oluşturulacak olan polis birliğinin hazırlanması, beşte birine tekabül edecek kadarının ise bir aylık bir süre zarfında, söz konusu sivil kriz yönetimi kapsamında hazır hale getirilmesi kararları alınmıştır. (Tangör, 2010, s. 46) AGSP’nin organizasyonu ve planlanması, 2000 yılında gerçekleşen Nice Zirvesi’nde neticelendirilmiştir (Tan, 2013, s. 2) ve kriz yönetimi ile ilgili fonksiyonlar AB’ye aktarılmıştır. BAB’ın etkinliği sona ermiştir. (Tangör, 2010, s. 134)

11 Eylül saldırısı sonrası Irak’ın işgal edilmesi, AB’nin dış politikası üzerinde sarsıcı bir etki yaratmıştır. 2003 yılında başlayan Irak Savaşı, AB içinde fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Irak Savaşı’nı destekleyen İngiltere ve İtalya, savaş yanlısı bir tutum sergilerken, Almanya ve Fransa savaş karşıtı bir tutum sergilemiştir. İsveç ve Finlandiya ise söz konusu savaş ile ilgili taraf olmamışlardır. (Güneylioğlu ve Savaş, 2016, ss. 115-116)

2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile ABA’da oluşturulan “üç sütunlu yapı”, tek çatı içerisinde bir araya getirilmiştir. (Dinç, 2019, s. 32) Hukuki boyut kazanan AGSP, isminde değişiklik yapılarak OGSP olarak Antlaşma’da yerini almıştır. Üye devletlerin birlik ve beraberliğinin önemine atıf yapan “Dayanışma İlkesi” kabul edilmiştir. AB üyesi bir ülkenin herhangi bir silahlı saldırıya maruz kalması halinde, diğer üyelerin destek ve yardımda bulunacakları Dayanışma İlkesi’nde belirtilmiştir. (Tangör, 2010, ss. 51-52)

Uygulama

Bu bölümde AB üyelerinin NATO’ya ve AB’ye güven eğilimleri eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri, eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri, NATO üyesi olmayan AB ülkeleri ve bu üç grup dışında kalan AB ülkeleri olmak üzere dört grupta incelenmiştir. Gruplar arasında karşılaştırmalar grafikler yardımı ile yapılmıştır.

AB üyelerinin NATO’ya güven eğilimine, AB’ye güven eğiliminin, orduya güven eğiliminin, AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına desteğin, demografik etkenlerin (yerleşim yeri,

yaş) etkisi Binary Lojistik Regresyon Analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünde SPSS 26 programından yararlanılmıştır.

Data ve Değişkenler

Bu çalışmada, 1973 yılından bu yana AB ülkelerinde kamuoyu araştırmaları yapan ve Avrupa Komisyonu'na bağlı olan Eurobarometer'in "Eurobarometer 96.3 (Ocak-Şubat 2022) anketinin veri seti kullanılmıştır. Çalışmada sadece AB'ye üye ülkelerin verileri kullanılmıştır.

AB'ye ve NATO'ya Güven Eğilimi

AB üyesi ülkelerin AB'ye ve NATO'ya güven eğilimleri bu bölümde grafiklerle incelenmiştir. SPSS 26 programı ile ulaşılan istatistikler yardımıyla grafikler oluşturulmuştur. Yorumlamanın daha kolay yapılabilmesi için ankette "Güvenme eğilimindeyim" cevabı "Olumlu" ve "Güvenmeme eğilimindeyim" cevabı "Olumsuz" olarak çalışmaya alınmıştır. "Bilmiyorum" cevabını verenler çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışma 22767 katılımcının cevapları doğrultusunda, SPSS 26 programı ile elde edilen istatistiklerden hareketle grafikler oluşturulmuştur.

AB'ye Güven Eğilimi

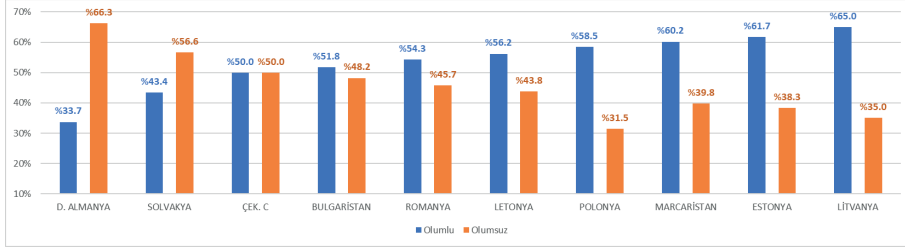
Genel olarak bakıldığında katılımcılardan AB'ye güven eğilimi olumlu olanların oranı %54, olumsuz olanların oranı ise %46'dır. Bu bölümde AB'ye güven eğilimi eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri, eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri, NATO üyesi olmayan AB ülkeleri ve bu üç grup dışında kalan AB ülkeleri olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

Eski Varşova Paktı Üyesi Olan Günümüzde AB Üyesi Ülkelerin AB'ye Güven Eğilimi

Grafik 1'deki eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri Doğu Almanya (Almanya'nın eski Varşova Paktı üyesi olan bölümü), Macaristan, Polonya ve Bulgaristan, Çekoslovakya'nın bölünmesi ile ortaya çıkan Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, eski SSCB'nin günümüzde AB üyesi olan ülkeleri Estonya, Letonya, Litvanya ve Romanya'ya ait AB'ye güven eğilimi istatistikleri verilmiştir.

Grafik 1

Eski Varşova Paktı Üyesi AB Ülkelerinin AB'ye Güven Eğilimi

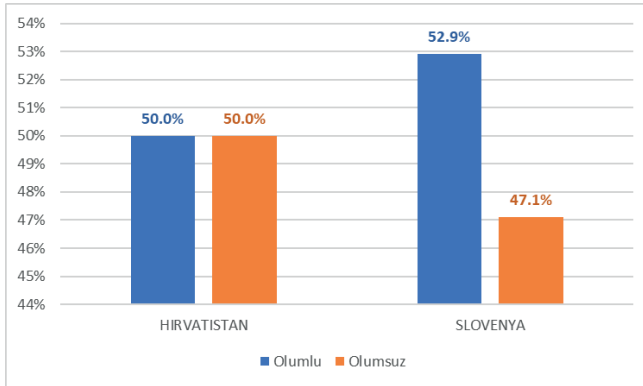
Grafik 1'de AB'ye güvenme eğiliminin en düşük olduğu oranın %33,7 ile Doğu Almanya'ya ait olduğu görülmektedir. AB'ye güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %65 ile Litvanya'ya aittir.

Eski Yugoslavya Üyesi AB Ülkelerinin AB'ye Güven Eğilimi

Eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri Slovenya ve Hırvatistan'ın AB'ye güven eğilimleri Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 2

Eski Yugoslavya Üyesi AB Ülkelerinin AB'ye Güven Eğilimi

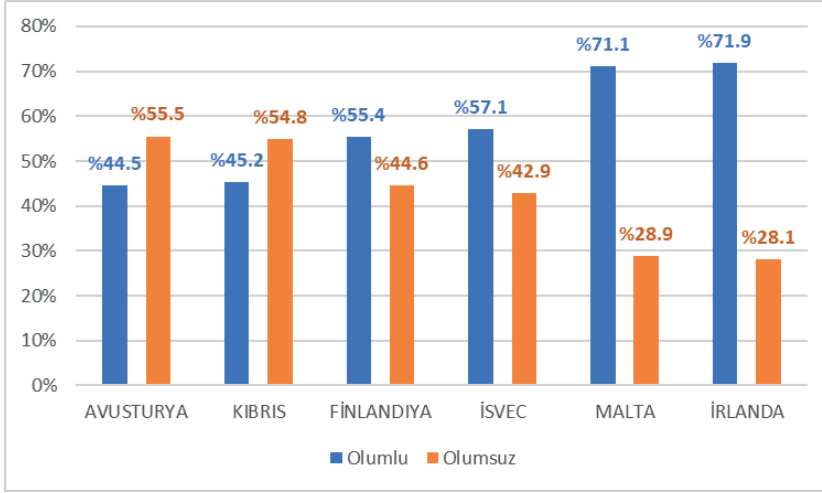
Grafik 2'deki sonuçlara göre Slovenya'nın AB'ye güven eğilimi %52,9 olumlu olup, Hırvatistan'ın AB'ye güven eğilimi %50 olumludur. İki ülke arasında büyük bir fark gözlenmemiştir.

NATO Üyesi Olmayan AB Ülkelerinin AB'ye Güven Eğilimleri

NATO üyesi olmayan AB ülkeleri Avusturya, Kıbrıs, Finlandiya, İsveç, Malta ve İrlanda'nın AB'ye güven eğilimleri Grafik 3'te verilmiştir.

Grafik 3

NATO Üyesi Olmayan AB Ülkelerinin AB'ye Güven Eğilimleri

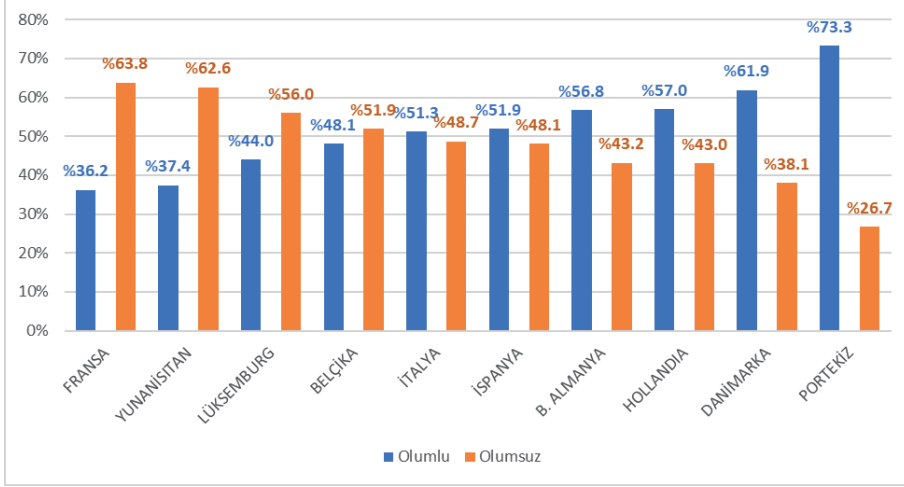
Grafik 3 incelendiğinde AB'ye güven eğiliminin en düşük olduğu oranın %44,5 ile Avusturya'ya ait olduğu görülmektedir. AB'ye güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %71,9 ile İrlanda'ya aittir. %71,1 ile Malta, İrlanda'yı takip etmektedir.

Üç Grup Dışında Kalan Diğer AB Ülkeleri

Üç grup dışında kalan diğer AB ülkeleri Fransa, Batı Almanya, Hollanda, İtalya, Lüksemburg, Belçika, İspanya, Portekiz, Danimarka ve Yunanistan'ın AB'ye güven eğilimleri Grafik 4 ile gösterilmiştir.

Grafik 4

Üç Grup Dışında Kalan Diğer AB Ülkeleri

Grafik 4 incelendiğinde AB'ye güven eğiliminin en düşük olduğu oranın %36,2 ile Fransa'ya ait olduğu görülmektedir. AB'ye güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %73,3 ile Portekiz'e aittir.

NATO'ya Güven Eğilimi

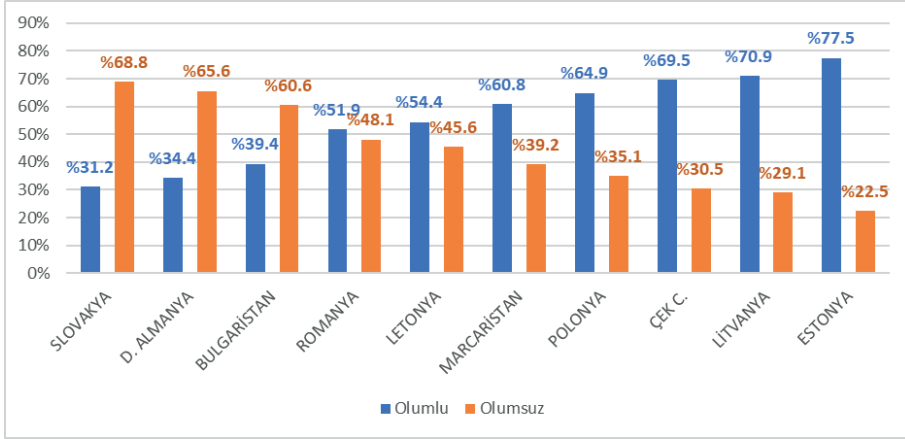
Genel olarak bakıldığında katılımcılardan NATO'ya güven eğilimi olumlu olanların oranı %56,2, olumsuz olanların oranı ise %43,8'dir. Bu bölümde NATO'ya güven eğilimi eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri, eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri, NATO üyesi olmayan AB ülkeleri ve bu üç grup dışında kalan AB ülkeleri olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

Eski Varşova Paktı Üyesi AB Ülkelerinin NATO'ya Güven Eğilimi

Grafik 5'te eski Varşova Paktı üyesi AB ülkeleri Doğu Almanya (Almanya'nın eski Varşova Paktı üyesi olan bölümü), Macaristan, Polonya ve Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, eski SSCB'nin günümüzde AB üyesi olan ülkeleri Estonya, Letonya, Litvanya ve Romanya'ya ait NATO'ya güven eğilimi istatistikleri verilmiştir.

Grafik 5

Eski Varşova Paktı Üyesi AB Ülkelerinin NATO'ya Güven Eğilimleri

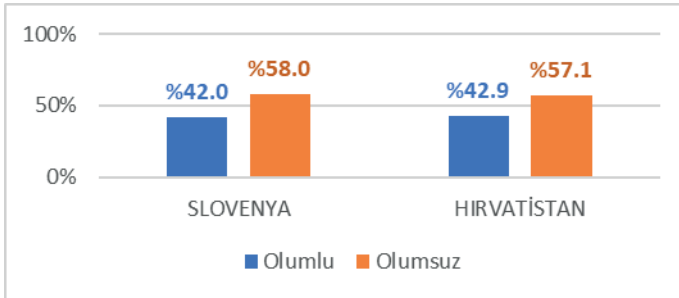
Grafik 5 incelendiğinde NATO'ya güven eğiliminin en düşük olduğu oranın %31,2 ile Slovakya'ya ait olduğu görülmektedir. NATO'ya güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %77,5 ile Estonya'ya aittir.

Eski Yugoslavya Üyesi AB Ülkelerin NATO'ya Güven Eğilimi

Eski Yugoslavya üyesi AB ülkeleri Slovenya ve Hırvatistan'ın NATO'ya güven eğilimleri Grafik 6'da verilmiştir.

Grafik 6

Eski Yugoslavya Üyesi Olan Günümüzde AB Ülkelerinin NATO'ya Güven Eğilimi

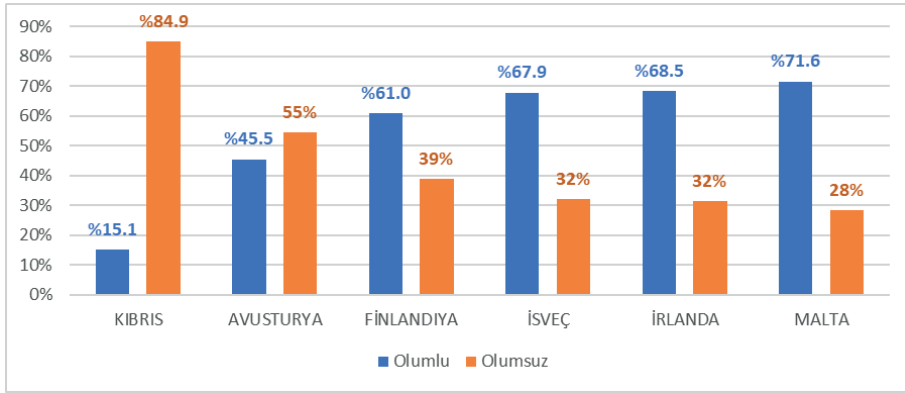
Slovenya'nın NATO'ya güven eğilimi %42 olumlu olup, Hırvatistan'ın NATO'ya güven eğilimi %42,9 olumludur.

NATO Üyesi Olmayan AB Ülkelerinin NATO'ya Güven Eğilimleri

NATO üyesi olmayan AB ülkeleri Avusturya, Kıbrıs, Finlandiya, İsveç, Malta ve İrlanda'nın NATO'ya güven eğilimleri Grafik 7'de verilmiştir.

Grafik 7

NATO Üyesi Olmayan AB Ülkelerinin NATO'ya Güven Eğilimleri

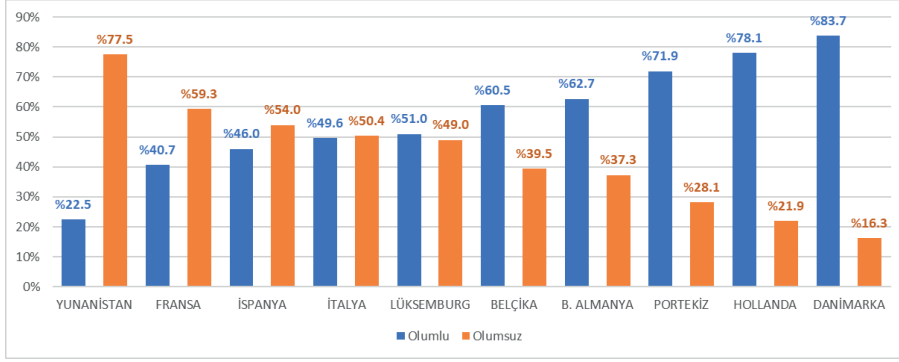
Grafik 7 incelendiğinde NATO'ya güven eğiliminin en düşük olduğu oranın %15,1 ile Kıbrıs'a ait olduğu görülmektedir. NATO'ya güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %71,6 ile Malta'ya aittir.

Üç Grup Dışında Kalan Diğer AB Ülkeleri

Üç grup dışında kalan diğer AB ülkeleri Fransa, Batı Almanya, Hollanda, İtalya, Lüksemburg, Belçika, İspanya, Portekiz, Danimarka ve Yunanistan'ın NATO'ya güven eğilimleri Grafik 8 ile gösterilmiştir.

Grafik 8

Üç Grup Dışında Kalan Diğer AB Ülkeleri

Grafik 8 incelendiğinde NATO'ya güven eğiliminin en düşük olduğu oranın %22.5 ile Yunanistan'a ait olduğu görülmektedir. NATO'ya güven eğiliminin en yüksek olduğu oran ise %83.7 ile Danimarka'ya aittir.

Lojistik Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken

Çalışmada bağımlı değişken "NATO'ya Güven Eğilimi" olmak üzere analizde cevaplar 0=olumsuz ve 1=olumlu olarak kodlanmıştır. Referans kategorisi, 0=olumsuz cevabı alınmıştır.

Bağımsız Değişkenler

Çalışmadaki kategorik bağımsız değişkenlerden ilki olan "AB'ye Güven Eğilimi" olup, cevaplar "0=olumsuz ve 1=olumlu", ikinci bağımsız kategorik değişken olan "Orduya Güven Eğilimi" olup, "0=olumsuz ve 1=olumlu", üçüncü bağımsız kategorik değişken "AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına destek" olup, cevaplar "0=olumsuz ve 1=olumlu", dördüncü bağımsız kategorik değişken "Yerleşim yeri" olup, cevaplar "0=Kırsal alan veya köy 1= Küçük veya orta ölçekli şehir 2= Büyük ölçekli şehir 3= Bilmiyorum" olarak kodlanarak analize dahil edilmiştir.

Metrik yapıdaki bağımsız değişken ise "Yaş" olarak belirlenerek analize dahil edilmiştir.

Modelin Tahmin Sonuçları

Binary Lojistik Regresyon Analizi yönteminin uygulanabilmesi için sağlanması gereken varsayımlar bulunmaktadır. Öncelikle Omnibus test istatistiği incelenmiş ve sonucun $p=0,000<0,05$ olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Ki-Kare değerinin ve model katsayılarının anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Hosmer ve Lemeshow uyum iyiliği test istatistikleri incelenmiştir. $P=0,472>0,05$ ile modelin ve veri uyum düzeyinin yeterli olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler, bağımlı değişkendeki toplam değişimi Nagelkerke R2 istatistiğine göre %43 açıklamaktadır. Modelde NATO'ya güven eğilimi olumlu olanların %78'i ve olumsuz olanların %77,2'si doğru tahmin edilmiştir. Genel olarak bakıldığında ise model %77,5'i doğru tahmin edilmiştir.

Tablo 1

Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
AB'ye Güven Eğilimi (1=Olumlu)	2.186	.035	3965.295	1	.000	8.900
Orduya Güven Eğilimi (1=Olumlu)	1.527	.043	1289.528	1	.000	4.605
AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına destek (1=Olumlu)	.550	.044	153.480	1	.000	1.734
Yerleşim Yeri			3.804	2	.149	
Yerleşim Yeri (1= Küçük veya orta ölçekli şehir) 2= Büyük ölçekli şehir	.052	.042	1.521	1	.217	1.053
Yerleşim Yeri (2= Büyük ölçekli şehir)	-.028	.043	.407	1	.524	.973
Yaş	.002	.001	5.220	1	.022	1.002
Constant	-2.571	.077	1116.802	1	.000	.076

NATO'ya güven eğilimi bağımlı değişkeninde 0=olumsuz referans kategorisini göstermekte olup, sonuçlar referans kategorisi dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde p değeri 0,05'den büyük olan "Yerleşim Yeri" değişkeninin NATO'ya güven eğilimini etkilemediği tespit edilmiştir.

Bu nedenle “ H_5 : Yerleşim yerinin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir. Yaş değişkeninin $Exp(B)$ değerinin 1'e yakın olması dolayısıyla, bu değişkenin bağımlı değişkenin değişimine önemli bir etki etmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle “ H_4 : Yaşın, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır” hipotezi reddedilmiştir.

AB'ye Güven Eğilimi = Olumlu faktörü $p=0,000<0,005$ olup, NATO'ya güven eğilimi üzerinde etkisinin olduğu tespit edilmiştir. $Exp(B)=8,900$ olması dolayısıyla, AB'ye Güven = Olumlu faktörünün bir birim artması durumunda, NATO'ya Güven olumlu yönde 8,900 kat artacaktır. Bu nedenle “ H_1 : AB'ye güven eğiliminin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır” hipotezi reddedilemez.

Orduya Güven Eğilimi = Olumlu faktörü $p=0,000<0,005$ olup, NATO'ya güven eğilimi üzerinde etkisinin olduğu tespit edilmiştir. $Exp(B)=4,605$ olması dolayısıyla, Orduya Güven = Olumlu faktörünün bir birim artması durumunda, NATO'ya güven eğilimi olumlu yönde 4,605 kat artacaktır. Bu nedenle “ H_2 : Orduya güven eğiliminin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır” hipotezi reddedilemez.

AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına destek = Olumlu $p=0,000<0,005$ olup, NATO'ya güven eğilimi üzerinde etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. $Exp(B)=1,734$ olması dolayısıyla, AB'ye Güven = Olumlu faktörünün bir birim artması durumunda, NATO'ya güven eğilimi olumlu yönde 1,734 kat artacaktır. Bu nedenle “ H_3 : AB Üye Devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına desteğin, NATO'ya güven eğilimi üzerinde anlamlı etkisi vardır” hipotezi reddedilemez.

Sonuç

Değişen dünya gündemi ve yaşanan krizler AB'nin OGSP'ye giden yoldaki adımlarına yön vermiştir. Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin etkisi ile komünizmin yayılmasına dair yaşanan kaygılar hakimken, bugün AB üyesi olan eskiden Varşova Paktı'na üye on ülke, eski Yugoslavya üyesi iki ülke bulunmaktadır. Almanya'nın silahlanmasını önlemek için 1947'de İngiltere ve Fransa'yı bir araya getiren Dunkirk Antlaşması yapılmışken, 1989'da Berlin Duvarı yıkılmış Doğu Almanya ve Batı Almanya birleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik sıkıntılara sahip Avrupa'nın yeniden toparlanması ve Sovyet tehdidine karşı güçlenmesi için Marshall Planı devreye girmiştir. Savunma ve güvenlik alanında ekonomik yetersizlikler ABD ile iş birliğini getirmiş ve

1949 yılında NATO kurulmuştur. AB ve NATO'nun yıllardır süre gelen ortaklığı da değişen şartlara ve dünya gündemine binaen reformasyonlara uğramıştır. NATO, Soğuk Savaş zamanı Avrupa'da güvenlik alanında egemen güçken, Kosova krizi ile birlikte St Malo Zirvesi ile AGSP yolunda önemli bir adım atılmıştır. AGSP'ye Lizbon Antlaşması ile hukuki boyut kazandırılmış ve AGSP, OGSP adını almıştır.

Bugünün değişen dünya düzeninde, AB'ye ve NATO'ya olan güven eğilimi bu çalışmada araştırılmış ve Soğuk Savaş döneminde güvenlik endişesi ile yapılan iş birliklerinden OGSP'ye geline bu yolda, bu çalışma dahilinde göze çarpan sonuçlar yorumlanmıştır.

AB'nin kurucusu olan altı ülkeden Fransa'nın AB'ye güven eğiliminin %36,2 ile en düşük orana sahip ülke olduğu görülmekte olup, Lüksemburg ve Beçika'da ise bu oran %50'nin altında kalmıştır. Genele bakıldığında ise AB'ye güven eğiliminin en düşük olduğu ikinci AB ülkesinin Fransa olduğu görülmektedir. Birinci sıra %33,7 ile eski Varşova Paketi üyesi Doğu Almanya'ya aittir. Kurucu altılıdan olan Batı Almanya'nın oranı ise %56,8'dir. Doğu Almanya ile Batı Almanya arasındaki fark NATO'ya güvenme eğiliminde de göze çarpmaktadır. Doğu Almanya'nın NATO'ya güvenme eğilimi %34,4 iken, Batı Almanya'da bu oran %62,7'dir. AB kurucusu altı ülkeden İtalya hariç beş ülkenin NATO'ya güvenme eğilimi, AB'ye güven eğiliminden fazla çıkmıştır. Eski Varşova Paketi ülkelerin AB ve NATO'ya güven eğilimlerinde incelendiğinde ise Rusya'ya sınırı olan %77,5 ile Estonya ve %70,9 ile Litvanya'nın NATO'ya güvenme eğilimleri oldukça yüksektir. Buna karşın Slovakya, Doğu Almanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya güven eğilimleri %40'ın altındadır. Çek Cumhuriyeti'nin AB'ye güven eğilimi %50 iken, NATO'ya güven eğilimi %69,5'tir. NATO üyesi olmayan Kıbrıs'ın NATO'ya güven eğilimi %15,1 ile oldukça düşük olduğu görülmekteyken, AB'ye güveni ise %45,2 ile daha yüksektir. Aynı şekilde Yunanistan'ın NATO'ya güvenme eğilimi %22,5 ile Kıbrıs'tan sonra en düşük orana sahiptir. NATO üyesi olmayan %61 ile Finlandiya ve %67,9 ile İsveç'in NATO'ya güven eğilimleri AB'ye güven eğilimlerinden daha yüksektir.

Binary Lojistik Regresyon Analizi sonuçlarına göre, AB'ye güven eğiliminin olumlu olması, NATO'ya güven eğilimini olumlu etkilemektedir. Yani AB'ye güven arttıkça, NATO'ya güven de artmaktadır. Uzun yıllardır devam etmekte olan bu stratejik iş birliğinde AB'nin savunma ve güvenlik alanında attığı önemli adımlara rağmen bu iki örgüt arasındaki dayanışmanın birbirlerinin geleceği için önemli olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

AB üye devletleri arasında ortak bir savunma ve güvenlik politikasına

destek verilmesi durumu, NATO'ya güveni olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. AB, OGSP'yi geliştirmiştir, savunma ve güvenlik alanında birçok atılım yapmıştır. Ancak bu durum NATO'ya güveni azaltmamıştır. Bu durum AB'nin savunma ve güvenlik alanında gelişim sürecinin devam ettiğini, OGSP'nin tam etkin bir işleyişe henüz ulaşmadığını göstermektedir.

Binary Lojistik Analizi ile ulaşılan bir diğer sonuç ise orduya güven eğiliminin olumlu olması, NATO'ya güven eğilimini olumlu etkilemektedir. Milli bir orduya sahip olmanın önemli olduğunu düşünen ve bunun için kaynak ayıran bir ülke, NATO'ya olumlu bakabilmekte, NATO gibi ittifaklara sahip olmanın önemli olduğunu düşünebilmektedir. Ancak ülkenin milli bir orduya önem vermemesi, NATO gibi askeri bir örgüte güvenin azalması sonucunu getirebilmektedir.

Ek Beyan/ Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Akçay, B. ve Göçmen, İ. (Ed.), (2012). *Avrupa Birliği: Tarihçe, teoriler, kurumlar ve politikalar*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Akgül Açıkmeşe, S. ve Dizdaroğlu, C. (2014). NATO-AB ilişkilerinde iş birliği ve çatışma dinamikleri. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 131-164.

Akkor, M. (2017). II. Dünya Savaşı'nın sonu ve Truman Doktrini'nin ortaya çıkışı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-17.

Arman M.N. ve Cengiz Ç. (2021). *Avrupa Birliği sosyal kültür ve kimlik boyutlarıyla*. Ankara: Astana Yayınları

Besenyó, J. (2013). The European Union mission In Mali-Hungary's involvement in the mission. *Bilten Slovenske Vojske*, 15(3), 25-37.

Blazek, J. (1995). Break up of Czechoslovakia: Roots, 1989, and consequences. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 143-149.

Börzel, T. (2005). 'Mind the gap! European integration between level and scope'. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 217-36.

Crafts, N. (2011). The Marshall Plan: a reality check. *University of Warwick CAGE Working Paper*, 49(6).

Creswell, M. (2002). 'With a little help from our friends': How France secured an Anglo-American continental commitment, 1945-54. *Cold War History*, 3(1), 1-28.

Cornish, P. (1996). European security: The end of architecture and the new NATO. *International Affairs*, 72(4), 751-769.

Croft, S. (1988). British policy towards Western Europe, 1947-9: The best of possible worlds? *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 64(4). 617-629.

Çayhan, B. E. (2002). Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Türkiye. *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3).42-55

De Coning, C. and M. Peter (eds.) (2019). *United Nations Peace Operations in a Changing Global Order*. Cham: Palgrave Macmillan.

Deighton, A. (1998). The last piece of the jigsaw: Britain and the creation of the Western European Union, 1954. *Contemporary European History*, 7(2), 181-196.

Demir, S. (2009). Avrupa güvenlik mimarisinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'nin bu güvenlik mimarisindeki yeri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5(9), 9-50.

Dinç, C. (2019). *Avrupa Birliği: Kimlik, siyaset, ekonomi, genişleme*. Ankara: Seçkin Yayınevi

Efe, H. (2010). Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da ortak dış politika oluşturma çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 9(1), 37-62

Epstein, R. A. (2005). NATO enlargement and the spread of democracy: Evidence and expectations. *Security Studies*, 14(1), 63-105.

Haslam, J. (2003). The cold war as history. *Annual Review of Political Science*, 6(1), 77-98.

Hudson, R. and Urquhart, A. (2015). War and stock markets: The effect of World War Two on the British stock market. *International Review of Financial Analysis*, 40, 166-177.

Irondele, B. and Mérand, F. (2010). France's return to NATO: The death knell for ESDP?. *European security*, 19(1), 29-43.

Gallis, Paul E. (1997). *NATO enlargement: The process and allied views*, (CRS Report 97-666), Washington, DC: Congressional Research Service

Gençalp, E. (2004). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) Avrupa güvenliğindeki rolü ve NATO ile ilişkileri. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 44-54.

Güneylioğlu, M. ve Savaş, C. İ. (2016). Avrupa'da Siyasal birlik projesinin sınırları ve ikilemleri: ODGP üzerine bir değerlendirme. R. İzol, S. Atvur ve T. Öztürk (Ed.), 21, (s. 97-124).

Gürkaynak, M. (2005). Soğuk Savaş sonrasında NATO ve Avrupa Güvenliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 7-27.

Fiott, D. (Eds.), (2020). The CSDP in 2020. *The EU's Legacy And Ambition In Security And Defence*. Paris: European Union Institute for Security Studies.

Kaya, T. Ö. ve Kaya, A. S. (2017). Saint-Malo sonrası dönemde Avrupa

Birliği'nin uluslararası kimliği: Bir sivil güçten daha fazlası mı? *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(29), 283-304.

Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın barışçıl olarak sona ermesi ve Uluslararası İlişkiler teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2), 149-179.

Lee, S. J. (2004). *Avrupa tarihinden kesitler 1789-1980*. Ankara: Dost Kitabevi.

Macdonald, D. J. (1995). Communist bloc expansion in the early Cold War: challenging realism, refuting revisionism. *International Security*, 20(3), 152-188.

Missiroli, A. (2004). ESDP- How it works, In N, Gnesotto (Eds.) *EU Security and Defence Policy The First Five Years* (pp. 55-72). Paris: Institute for Security Studies. New York: Oxford University Press.

Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. yüzyıla: 1990'larda NATO'da devamlılık ve dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 247-265.

Özdal, B. (2008). Lizbon reform andlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na ilişkin düzenlemelerinin analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(7).

Pałasz-Rutkowska. (2016). Difficult beginnings: The problem concerning the restoration of diplomatic relations between Poland and Japan after World War II, *Acta Asiatica Varsoviensia*, 29, 147-164

Pelz, W. A. (2018). *Modern Avrupa halkları tarihi*. Kolektif Yayınları.

Polat, D. Ş. (2017). NATO ve Rusya Federasyonu'nun yeni mücadele alanı: Karadeniz. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(Özel Sayı Nisan 2017), 67-82.

Raineri, L. and Strazzari, F. (2019). (B) Ordering hybrid security? EU stabilisation practices in the Sahara-Sahel region. *Ethnopolitics*, 18(5), 544-559.

Rees, G. Wyn (1998) *The Western European Union at the crossroads: Between trans atlantic solidarity and European integration*. Boulder, CO: Westview Press.

Roberts, J. M. (2015). *Avrupa tarihi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Robertson, L. (2003). NATO and the transatlantic community: The 'Continuous Creation'. *Journal of Transatlantic Studies*, 1(1), 1-7.

- Rubinson, E. (2021). Flexible democratic conditionality? The role of democracy and human rights adherence in NATO enlargement decisions. *Journal of International Relations and Development*, 24(3), 696-725.
- Sander, O. (1996). *Siyasi tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi
- Tan, Ö. (2013). Avrupa Birliği ve Türkiye güvenlik ve savunma ilişkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 1-14.
- Tangör, B. (2009). *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası'nın gelişimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Tangör, B. (2010). *Avrupa Birliği'nin dış güvenlik ve savunma politikaları: OGSP*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Türel, O. (2017). *Küresel tarihçe, 1945-79*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Turan, A. P. (2010). Avrupa Birliği güvenlik aktörü olmaya ne kadar yakın? *Bilge Strateji*, 2(3), 29-57.
- Ülger, İ. K. (2002). *Avrupa Birliğinde siyasal bütünleşme (Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasının oluşumu)*. İstanbul: Gündoğan Yayınları
- Vecsey, M. (2016). The EU's hat-trick in Africa', *Defence Review*, 144, 133-143.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Bir Güvenlik Stratejisi Olarak Koalisyonlar: Birinci Körfez Savaşı

*An Example for Coalitions as A Security Strategy
Mechanism: Operation Desert Storm*

Öz

Üzerinden 30 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına karşın, ABD'nin Ortadoğu'ya ilk resmi müdahalesi olarak tanımlanan Birinci Körfez Savaşı, ya da ABD Savunma Bakanlığı tanımlaması ile "Desert Storm/Desert Shield" sınır ötesi müdahalelerde koalisyon kurmanın ilk büyük örneği olarak tanımlanabilir. I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında süper güçlerden birinin çözülme sürecinde olduğu, diğerinin de bölgesel ve küresel çıkarlarının doğrudan etkilendiği bir dönemde ABD'nin "en geniş koalisyonu" kurma çabaları başarılı olmuş mudur? Soğuk Savaş sonrası bir ilk niteliğindeki bu denli geniş bir koalisyon, daha sonra ABD'nin Ortadoğu, Afganistan, hatta Afrika'da yürüteceği bazı operasyonlar açısından askeri kabiliyet değerlendirmesi, riskin dağıtılması, maliyetlerin paylaşılması, bölgede yeni üsler kurma gibi konularda örnek teşkil etmiş; NATO şemsiyesi dışında operasyon yürütebilme, başka ülkelerin toprak bütünlüğü ve yönetimlerine müdahalede BM çatısının kullanımı, sınırlar ve yaptırımlar açısından içtihat oluşturmanın ve uluslararası dengelerde yeni arayışların da yolunu açmıştır. Bu makale, Başkan George H.W. Bush ve kabinesinin "koalisyon" ve "kolektif güvenlik" tercihlerinin dünya siyasetine ve güvenlik politikalarına etkisini araştırmaktadır. Körfez Koalisyonuna katılanlar arasında hangi ülkelerin nasıl değişimleri tetiklediği, kimin ne kadar kârlı çıktığı ya da bölgeyle hiç alakası olmadığı halde neden koalisyona katılmayı kabul ettiği sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: George H.W. Bush, Askeri ittifak, Körfez Savaşı, Saddam Hüseyin, Irak.

İsmail Burak KÜNTAY

Prof. Dr.
Beykoz Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
burakkuntay@beykoz.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1502-0111

Ahu ÖZYURT

Dr.
ahuozyurt@gmail.com
ORCID: 0009-0008-9943-7312

Cilt / Issue: 11(1) 109-135
Geliş Tarihi: 07.03.2023
Kabul Tarihi: 05.07.2023

Aft: Küntay, İ. B. ve Özyurt,
A. (2024). Bir güvenlik stratejisi
olarak koalisyonlar: Birinci Körfez
Savaşı. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1),
109-135. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429404>.

Abstract

Despite the fact that more than three decades have passed since the “Desert Storm/Desert Shield”, which is the US’ first actual military intervention in the Middle East, the US’ ability to form grand military and security coalitions and sustain their success is still a unique example. While one superpower was in remission and the US’ interest in the region were in limbo, have the efforts to build “The biggest military and political coalition since WWII” been successful? This article aims to look at the consequences of President George H. W. Bush and his cabinet’s decisions and priorities while building a coalition and collective defense systems against Saddam Hussein. Among the participants of the Gulf Coalition, answers were sought to the questions of which countries triggered the changes, how they benefited, or why they agreed to join the coalition even though they had nothing to do with the region in the first place. The main purpose is to compare the reflections of the largest coalition formed by the USA after the Cold War on the security preferences of the participating country versus the US. The article first looks at the formation and expansion processes of the coalition from a theoretical perspective, and then focuses on evaluating the results and the differences between those who participated or did not participate and their reasoning while some of them were not even party to the conflict in the first place.

Keywords: George H. W. Bush, Military Coalition, Desert Storm, Saddam Hussein, Iraq.

Extended Abstract

Despite the fact that more than three decades have passed since the “Desert Storm/Desert Shield”, which is the US’ first actual military intervention in the Middle East, the US’ ability to form grand military and security coalitions and sustaining their success is still a unique example. This article aims to look at the consequences of President George H. W. Bush and his cabinet’s decisions and priorities while building a coalition and collective defense systems against Saddam Hussein. Among the participants of the Gulf Coalition, answers were sought to the questions of which countries triggered the changes, how they benefited, or why they agreed to join the coalition even though they had nothing to do with the region in the first place.

In this article, the steps taken by the USA to force the Iraqi administration to withdraw from Kuwait and the active military operation it carried out afterwards were tried to be evaluated in terms of security theories. The main purpose is to compare the Desert Storm/Desert Shield Coalition on the security preferences of the participating countries and the country that created the coalition.

The article first looks at the formation and expansion processes of the coalition from a theoretical perspective, and then focuses on evaluating the results and the differences between those who participated or did not participate and their long-term effects. In the study, mainly US sources, open sources of the period, biographies written by US decision makers, and articles and books by experts of the period were used as references.

Such a broad coalition, which was a first after the Cold War, set an example for issues such as military capability assessment, risk distribution, cost sharing, establishing new bases in the region, in terms of some operations that the USA would later carry out in the Middle East, Afghanistan and even Africa, and NATO. The ability to carry out operations outside its umbrella, the use of the UN umbrella in intervening in the territorial integrity and administration of other countries, has paved the way for creating jurisprudence in terms of borders and sanctions and for new searches in international balances.

With Operation Desert Storm, The USA had not intended to change the political balance in the region. It even aimed to push Saddam Hussein, who posed a potential risk to the main players in the region, to a certain line, and accepted from the beginning that the impact of the operation would be limited. The US Administrations main goal at that time was to keep focusing on the new European security architecture. Yet, what it did in the Middle East had long term consequences.

The main foreign policy priority of the US administration during the Reagan and Bush presidencies was to end the Cold War without a hot conflict and not to divert from the post-Cold War negotiations. While it was not possible for the US administration to foresee that Iraqi leader Saddam Hussein would take such a risk, despite such a historical success, and as Baker noted, it is seen that they received the suggestion in their telephone conversation with their allies in the region that Saddam Hussein could not invade Kuwait.

The US administration actively used the UN Security Council to deter and to discourage Saddam Hussein to further advance. It is noteworthy to say that the UN and the US, with some help from the Soviet Union used participatory peacemaking efforts, mediation and even TV and public diplomacy to stop the war from happening. At the same time, Washington forced a remarkable and wide military coalition to intervene in Kuwait and push Iraqi forces to its territories. George H.W. Bush Administration had never envisioned nor felt the need to overthrow Saddam Hussein because it would have created a bigger chaos in that

specific time. Yet, it would be the beginning of policy changes towards the Middle East as Condoleeza Rice would elaborate in her landmark article. Operation Desert Storm/Desert Shield also accelerated the Israeli-Palestinian peace talks and paved the way for the Oslo negotiations which laid the ground work for the historic handshake by Arafat, Rabin and Peres while bringining critical actors like Hafez Assad of Syria to the world stage. To this day, some of the negotiated outcomes of that era remain relevant to the parties.

The most important ideological outcome of Operation Desert Storm was the beginning of preparations within the US administration and in Iraq to create a game plan against Saddam and similar regimes. Technocrats such as Condoleeza Rice, Dick Cheney, and Douglas Feith, as well as neo-con ideologists such as Paul Wolfowitz and Donald Rumsfeld, saw that the current system in the Middle East was unsustainable and began to lay the groundwork for the search for a new system.

Giriş

Türkiye'nin ve yakın çevresinin dış politikasından ekonomik büyümesine kadar pek çok karara etki eden gelişmelerin çıkış noktası 1990-91 Irak Krizi ve Birinci Körfez Savaşı olarak değerlendirilebilir. Saddam Hüseyin yönetiminin, İran'la yürüttüğü savaşın ardından güneyindeki petrol zengini komşusu Kuveyt'i hedef alması, işgal etmesi ve sonrasında ABD'nin önderliğinde kurulan koalisyon tarafından Kuveyt'ten çıkarılması Türkiye'nin güvenlik politikalarında karar alma ve uygulama şeklinde önemli değişikliklerin kapısını açmıştır.

Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında ABD'nin bölgeye müdahale süreci güvenlik teorisi açısından; güç geçişi, caydırma ve cezalandırma, dengeleme ve peşine takılma gibi prensipler ışığında incelenebilir. Ancak bu makalenin de konusu olan Soğuk Savaş'ın son dönemine denk gelmesi açısından ABD yönetiminin ilk kez denediği "kolektif güvenlik ve koalisyon (ittifak) oluşturma teorisi" 1990'lardan sonra büyük ölçüde uluslararası ilişkiler ve hukuka da etki etmiş bir yaklaşımdır.

Bu makalede, ABD'nin Irak yönetimini Kuveyt'ten çekilmeye zorlamak için attığı adımlar ve sonrasında yürüttüğü aktif askeri operasyonun güvenlik teorileri açısından değerlendirilmesine çalışılmıştır. Ana amaç, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası oluşturduğu en geniş koalisyonun, katılan ve koalisyonu yaratan ülkenin güvenlik tercihlerine yansımalarını kıyaslamaktır. Makalede, önce teorik açıdan koalisyonun oluşum ve genişleme süreçlerine bakılmış, ardından da sonuçlar ve katılan ya da katılmayanlar arasında oluşan farklılıkları, uzun soluklu etkilerini değerlendirmeye odaklanılmıştır. Çalışmada, ağırlıklı olarak ABD kaynakları, dönemin açık kaynakları, ABD'li karar alıcıların yazdığı biyografiler ve dönemin uzmanlarının makale ve kitapları kaynak olarak kullanılmıştır.

İlk bölümde ittifaklar ve koalisyonlara teorik yaklaşımlar değerlendirilmiş, ikinci kısımda ABD'nin kendi başına yapabileceği kısa süreli bir harekâta neden ittifak kurma tercihini kullandığı, koalisyonun oluşum süreci yorumlanmıştır. İttifak çeşitleri ya da ittifaka katılım tercihlerinin sıralandığı üçüncü kısım ile birlikte koalisyonun hukuki meşruiyetini oluşturan BM kararları sıralanmıştır. Harekât için diplomatik ve siyasi zeminin hazırlanmasının ardından "askeri ve sert gücün" oluşumu ve güç dağılımı dördüncü kısımda yer almaktadır. Harekât ve koalisyonun, katılan ve katılmayan ülkeler üzerindeki etkileri ve koalisyonun uzun vadeli sonuçları da makalenin son bölümünü oluşturmuştur.

Soğuk Savaş sonrası bir ilk niteliğindeki bu denli geniş bir koalisyon, daha sonra ABD'nin Ortadoğu, Afganistan, hatta Afrika'da yürüteceği bazı operasyonlar açısından askeri kabiliyet değerlendirmesi, riskin dağıtılması, maliyetlerin paylaşılması, bölgede yeni üsler kurma gibi konularda örnek teşkil etmiş, NATO şemsiyesi dışında operasyon yürütebilme, başka ülkelerin toprak bütünlüğü ve yönetimlerine müdahalede BM çatısının kullanımı, sınırlar ve yaptırımlar açısından içtihat oluşturmanın ve uluslararası dengelerde yeni arayışların da yolunu açmıştır.

Koalisyonun altı aya ulaşan oluşum sürecini daha iyi anlayabilmek için Irak'ın Kuveyt'i işgaline giden nedenleri de ortaya koymak gerekmektedir. Irak'ın 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgali ile başlayan Birinci Körfez Savaşı süreci, pek çok açıdan klasik sayılabilecek bir güvenlik teorisi incelemesidir. 1970'lerden başlayan ekonomik büyüme ve silahlanma, İran Devrimi sonrası Irak'ın kendisini de tehdit altında hissetmesi ve Batı'yla ilişkilerini sıkılaştırması, silah ve askeri teknolojiye harcadığı petrol gelirleri ile komşusu ile savaş noktasına gelmesi, sekiz yıllık bir İran-İrak Savaşı'nın iki ülkeyi de ekonomik ve sosyal olarak çökertmesi dönemin Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'de bölgedeki liderlik konumunu kendince tahkim etme ihtiyacı yaratmıştır (Allen, Berry ve Polmar, 1991). Saddam Hüseyin aynı zamanda en büyük müttefiki olan Sovyetler Birliği'nin (Al-Khalil, 1990) de artık bölgede etkili olmadığını gören bir lider konumundadır. Ortadoğu'daki Baas partileri Soğuk Savaş sonrası sürece hazırlanırken, Saddam Hüseyin uzunca bir süre Batı ile olan ilişkilerini sıcak tutmuştur. Ama İran'la savaşın ekonomik etkilerini ortadan kaldıracı ve olası iç karışıklıkları kontrol altında tutabilmek için ekonomik desteğe ihtiyaç duymuş ve Körfez'deki diğer komşuları ile kaynak görüşmeleri yapmaya başlamıştır. Suudi Arabistan ve Kuveyt, Saddam'ın ilk başvurduğu komşuları ve kaynak arayış noktaları olmuştur (Allen ve ark., 1991).

Irak'ın Kuveyt'i işgal sürecinde sadece ekonomik kaygılar değil aynı zamanda Saddam Hüseyin perspektifinden tarihsel bazı gerekçeler de yer almaktadır. Saddam Hüseyin, Kuveyt'in yapay bir devlet olduğu, topraklarının aslında Irak'ın parçası olduğu iddiasını dönem dönem özellikle OPEC toplantılarında dile getirmiş, akademik çevrelerde de konu hareket sonrasında tartışılmıştır (Abidi, 1991). Yine aynı bakış açısı ile Saddam Hüseyin, Suudi Arabistan'ın ABD'nin bölgedeki en kuvvetli müttefiki olduğunu görmektedir ama Kuveyt için Batı'nın bir adım atmaya istekli olmayacağını düşünmektedir. Irak Devlet Başkanı aynı zamanda ABD'nin Vietnam Savaşı sonrası, vatandaşlarını riske

atabilecek büyük bir savaşa eninde sonunda girmeyeceğini ve ABD'nin demokratik "denge ve denetleme mekanizmaları" olan Kongre'nin savaş kararını onaylamayacağını hesaplamıştır. Saddam Hüseyin, ABD kamuoyunun Ortadoğu'ya bakışında çatışmadan uzak durmanın ağır basacağı, böylelikle Kongre'nin Başkan Bush'a savaş yetkisi vermeyeceği ön kabulü ile hareket etmiştir.

Burada Irak Lideri'nin ABD'nin Bağdat'taki diplomatları ile yaptığı temaslardaki "belirsizliğin" etkisi olduğu iddiaları da dikkate alınacak seviyededir. Ama belirtmek gerekir ki, Washington yönetimi için SSCB içindeki karışıklıklar, Doğu Blok'undaki çözülme süreci ve Soğuk Savaş'ın nükleer cephaneliğin kimin elinde kalacağı endişesi daha acil bir meseledir. ABD, Sovyetleri ürkütmemek ve bölgedeki mevcut dengeleri daha da sarsmamak için zamana yayılan geniş bir koalisyonla hareket etmek ve Irak'ı son noktada bile askeri müdahaleden caydırmayı önceliklendirmiştir.

Teori Penceresinden Birinci Körfez Koalisyonu

ABD merkezli askeri ve siyasi koalisyon Irak'a karşı önce caydırma, sonra cezalandırma ve yeniden caydırma teorisini kullanmıştır. Bu aşamalar ileriki satırlarda daha da detaylandırılacaktır. Ancak konuya giriş yapmak gerekirse Irak'ı caydırmak için bir nihai tarih ile müzakere yürütülmüş, çekilmesi için bir tarih verilmiş ve bu süreçte yoğun bir askeri mobilizasyon ile Kanada'dan, Afgan mücahidlerine, Senegal'den Honduras'a hatta Japonya'ya uzanan geniş bir coğrafyada 35 ülkeli bir koalisyon meydana getirilmiştir. Bu koalisyonun, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir araya gelen en büyük askeri güç olduğu belirtilmektedir. Nitekim oğul Bush, 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra bile bu büyüklükte bir koalisyon oluşturmamıştır. Bu yapının bu denli kısa sürede bir araya getirilmesi için Kuveyt ve Suudi Arabistan toplam 32 milyar dolar harcamıştır (Allen ve ark., 1991).

Burada varılan uzlaşıda, Rıfat Öncel'in Savunma ve Uluslararası Güvenlik başlıklı SETA makalesinde de belirttiği gibi "tek bir devletin korunmasından ziyade sistemin korunması önemlidir." (Öncel, 2021). Bunu yaparken kullanılan kolektif güvenlik yaklaşımında da sistem içinde anlaşılan "prensipleri ihlal ederek agresif davranışlara giren devletlere karşı koalisyon şeklinde yanıt verilmesi sistemi" korunmuştur. Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesinden sonra da koalisyon ana oyuncularını ile güvenliği korumayı sürdürmüş, Kuzey'de özellikle Türkiye'yi çok ilgilendiren, Operation Provide Comfort (Çekiç Güç) operasyonu da hem caydırıcılık hem de kolektif güvenlik prensipleri ile çalışmıştır (Prados, 1999).

Güvenlik ikilemi, Robert Jervis'e göre bir devletin güvenliğini arttırmak için girdiği çabanın diğer ülkelerin güvenliğini azaltıcı sonuçlar üretmesi olarak tanımlanmaktadır (Jervis, 1978). Bir devlet saldırgan bir niyet taşımaya bile güvenliğini sağlamak için silahlanmasını arttırdıkça, uluslararası ilişkilerdeki belirsizlikler nedeniyle diğer devletler tarafından bir tehdit olarak algılanmaya başlar. Buna çevresindeki ülkelerin asimetrik zenginleşmesi ya da belli ölçüde kuvvetlenmesi de eklenirse ülkeyi yönetenlerin aldıkları kararlarda risk artacaktır (Öncel, 2021). Saddam Hüseyin yönetiminin başlarda çevresine saldırgan niyetler taşımadığını düşünsek bile ekonomik kaygılar, iç karışıklıklar, uzun süren İran-İrak Savaşı'nın yarattığı sosyal gerginlikler silahlanmasını arttırmaya devam ettiğini göstermiştir. Nitekim nükleer kapasite geliştirme isteğini de petrol geliri olan bir ülke olarak sadece ekonomik kaygılara bağlamak mümkün değildir. Irak, İran'ın da İsrail'in de nükleer kapasite geliştirdiğinden haberdardır ve bu ülkelerle çatışmak yerine gücü eşitlemek ve Körfez ülkelerine göre daha güçlü bir lige çıkmayı da hedeflemektedir.

ABD yönetimi Sovyetler Birliği'nin çözülme sürecini önceliklendirerek, Irak'a olan müdahalesinde riski ve maliyeti paylaşmayı, koalisyonu olabildiğince geniş ve operasyonu da olabildiğince kısıtlı tutmayı tercih etmiş ve bunda kısmen başarılı da olmuştur. ABD yönetimi ve o dönem Türkiye'nin de içinde yer aldığı uluslararası koalisyon, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini de aktif olarak kullanmayı başarmış, bunu yaparken de Sovyetler Birliği'ni kısmen yanına alabilmiş ya da en azından veto kartını kullanmasını engelleyebilmiştir.

Saddam Hüseyin cephesinde ise Soğuk Savaş'ın bitişinden kaynaklı başka kaygılar görülmektedir. Özdal ve Karaca'nın da kaydettiği üzere *"Bu dönemde Romanya'da Nikolai Çavuşesku'nun kanlı bir şekilde devrilmesi Saddam Hüseyin'in korkularını arttırmıştır."* (Özdal ve Karaca, 2020). Kendisi aynı sonu yaşamamak için dış hedef belirleme, böylece iç muhalefetin tepkilerini bastırma stratejisini seçmiştir. (Karsh, 1996). Kuveyt'in işgaline giden süreçte Irak'ın küçümsediği gerçek, realist dış siyaset uygulayan ABD'nin ve bölge ülkelerinin kurmak konusunda hızlı davranacağı bir "kolektif güvenlik" anlayışı ve koalisyon ya da ittifaktır.

Koalisyon, bir NATO ülkesi olmasına rağmen Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinin önce iyi, sonra oldukça kötüleşmesine yol açacak bir dizi olayı beraberinde getirmiş ama Körfez ülkelerinin birbirleriyle ilişkilerinde yeni bir kuşağın önünü açmıştır. Pakistan, Kuveyt, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri yepyeni bir güvenlik mimarisinin içine ilk adımı atmışlar ve Hafız Esad'ın Suriye'si bile bu operasyona asker

desteği vermiştir. Koalisyonun işleyip işlemediğini aldığı sonuca göre değil, 30 sene sonraki etkilerine göre tanımlamak daha akılcı olacaktır.

İttifak Kurma İhtiyacının Arkasındaki Nedenler

Reagan ve Bush dönemi başkanlıklarında ABD yönetiminin temel dış politika önceliği Soğuk Savaş'ı sıcak çatışmasız bir biçimde sona erdirebilmektir. Washington'ın Reagan döneminde başlayan Sovyetler Birliği sonrası dünyayı şekillendirme mesaisi George H. W. Bush döneminde daha da derinleşerek devam etmiştir. İki ülke arasındaki teknik görüşmelerin özellikle Bush döneminin Dışişleri Bakanı James Baker ve Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Edvard Şevardnadze arasında yürütüldüğü görülmektedir. Baker'ın anılarında da yer aldığı şekilde Avrupa'da geçen sert pazarlıkların ardından İki Almanya'nın resmen birleşmesini kayda geçiren 12 Eylül 1990 tarihli anlaşma, Irak'ın Kuveyt'i Ağustos ayındaki işgali gölgesinde imzalanmıştır (Baker ve Glasser, 2020).

ABD yönetiminin bu denli tarihi bir başarının içindeyken Irak lideri Saddam Hüseyin'in böyle bir risk almasını öngörmesi mümkün olmadığı gibi Baker'ın da kaydettiği üzere bölgedeki müttefikleri ile yaptıkları telefon trafiğinde Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal edemeyeceği telkinini aldıkları görülmektedir. ABD tarafı bu süreçte Sovyetler Birliği'nin o dönemki güçlü isimlerinden Saddam'ı durdurmaları için devreye girmelerini de istemiş, "Bundan bir şey çıkmaz" yanıtı alarak Irak'ın tavrını küçümsemişlerdir. Bir yandan da Sovyetler Birliği'nden Irak'ın elindeki silahların yapısı, yaşı gibi teknik bilgileri almayı başarmışlardır (Baker ve Glasser, 2020).

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesi dünya petrol rezervlerinin %20'sinin kontrolünü ele geçirmesi demektir. ABD'nin esas kaygısı Saddam'ın askeri ve insani kapasitesini tam olarak bilememekten kaynaklanmıştır. Eğer Saddam Hüseyin ve askerleri Suudi Arabistan'a doğru devam etme cüretini gösterirse, dünya ham petrolünün yarısını yönetmeye cüret edebilecektir. Belgelerden ve Baker'ın anlatılarından açık olan nokta aslında ABD'nin de ne yapacağını tam olarak bilmediğidir. Washington'ın temel kaygısının ekonominin motoru olan petrol fiyatlarının seyri olduğu anlaşılmaktadır (Üşümezsoy ve Şen, 2003). Yönetimdeki Baker, Cheney ve Başkan George H.W. Bush gibi isimler Teksas petrol endüstrisinin yakından tanıdığı isimlerdir. Bunun da ötesinde Reagan yönetimi ile başlayan ABD iç ekonomisini düzeltme yolunda alınan mesafenin hasara uğramaması kurmayların esas kaygısıdır. Sadece bu nedenle bile Irak'a askeri müdahale için Kongre'nin de onayı istenmiştir.

ABD yönetimini o dönemde ittifaklar kurmaya iten neden, hem ABD Kongresi'nden alınan kolay olmadığı "War Powers" yani yasama onaylı savaş açma yetkisi hem de İkinci Dünya Savaşı sonrası girdiği müdahalelerde yaşadıklarıdır. ABD askeri tarihinde, Kore Savaşı bir başarı (ittifakla yapıldığı için) ama Vietnam Savaşı (tek başına hareket ettiği için) çok büyük bir başarısızlıktır. ABD yönetimleri seçimlere "ülkeye ceza getirmeme" sözü ile gitmektedirler ve ülke dışındaki askeri varlık da büyük ölçüde NATO şemsiyesi altında kolektif bir savunma prensibine bağlıdır. ABD'nin doğrudan tehdit edilmedikçe tek başına müdahalede bulunmaması yaklaşımı 1960 ve 1970'lerden kalan, İran rehine krizi, Lübnan'daki Deniz Piyadeleri Üssüne saldırı gibi bazı travmatik gelişmelerin de sonucu sayılmalıdır.

Irak politikasının kilit isimlerinden Peter W. Galbraith'e göre ABD, Irak'a hiçbir zaman hedef olabileceği işaretini vermemiştir (Galbraith, 2006).

"İran'ı işgal ettiğinde Carter yönetimi BM'den işgali sonlandırması için karar çıkartmadı. Reagan yönetimi savaş boyunca istihbarat ve başka somut destekler verdi. 1983 yılında Reagan yönetimi yüz milyonlarca dolar destek verir vermez, İran askerleri üzerinde hardal gazı kullanmaktan çekinmedi. 1987'de USS Stark gemisine saldırdığında ABD, İran'ı suçladı. 1988'de Kürtlere karşı kimyasal silah kullandığında Reagan yönetimi Kongre'den yaptırım kararı çıkmasını canhıraş şekilde engelledi. Bir yıl sonra Bush yönetimi hala Irak'a mali destek veriyordu. Kuveyt'i işgale haftalar kala bile ABD Kongresi'nin yaptırım kararını Beyaz Saray durdurmuştu."

Bu şartlar altında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'e yapacağı bir müdahale, kesin işgal olmasa bile karşılıksız kalabileceği ya da en fazla yaptırım göreceği ihtimaline açık kapı bırakmıştır. Bu arada Almanya'nın birleşme ve Soğuk Savaş'ın nihayetlenme işaretleri, ABD'nin askeri varlığını belli noktalarda sabitleme gereği yaratmıştır. Kuveyt'in işgali ihtimaline karşın bile ABD'nin Panama'da, Orta Avrupa'da tutması gereken gücü azaltması mümkün değildir. Dolayısıyla, ABD müdahale için gücü ve riski paylaşmak zorunda kalmıştır. Temmuz 1990 ortalarından Ağustos başına kadar geçen süre kısmen müzakere, ateşkes, arabuluculuk ile cereyan etmiş ama bu arada Saddam Hüseyin Kuveyt sınırındaki askeri kapasitesini 100.000 askere çıkarmıştır. Bu güç yığılması karşısında ABD'nin içeride de dışarıda da ittifaklar ya da askeri koalisyon kurması kaçınılmaz hale gelmiştir.

İttifak Çeşitleri

Güvenlik araştırmaları ve uluslararası ilişkilerin temel konularından biri olan ittifaklar ya da güvenlik koalisyonları, antik Yunan'dan beri devletlerin kullandığı bir mekanizmadır. Pelepones Deniz Savaşları'ndan bu yana ülkelerin ve güçlerin yanyana gelme nedenleri araştırılırken, referans olarak Stephen Walt'un yazdıkları alınmaktadır. Walt'a göre, ülkeler ya da devletler, yükselen bir tehdide karşın daha önce hiçbir ortaklıkları olmayan ülkelerle bile yanyana gelebilmekte, agresif tarafın yanına geçmektense karşısında yer almaktadırlar. Ama her devletin ittifakta yer alma şekli de birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Başlıca ittifakta yer alma çeşitleri şöyle sıralanabilir (Walt, 1987, s.1-2):

Sorumluluktan Kaçma / Buck-passing: Çok kutuplu sistemlerde sorumluluktan kaçarak, güvenlik tehditlerine karşı yeterince sorumluluk almamak.

Prangalanma / Chain-ganging: Güç asimetrisinin olduğu ittifaklarda özellikle küçük devletlerde görülen şekilde kendi çıkarlarına olmayacak bazı ittifakların içinde kalmak.

Katara Katılma / Bandwagoning: İttifakın dışında kalmanın maliyetinin, içeride olmaktan fazla olduğunu hesaplayıp, sürece dahil olmak.

Dengeleme / Balancing: Potansiyel bir saldırgana karşı güçlerini birleştirmek suretiyle aradaki güç asimetrisini kapatmak.

ABD yönetimini birinci Körfez Savaşı'na yani Irak'a müdahaleye yönlendiren şartlar ve uygulanan yöntemlere bakıldığında kurulan koalisyon, BM'den karar çıkarma, müdahalenin kapsamını ve ölçeğini belirlemek açasından bir "kolektif savunma" koalisyonu olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Arnold Wolfers'in "Collective Defense vs Collective Security" (Ubelejit, 2014) başlıklı makalesine göre Saddam Hüseyin yönetimini Kuveyt'ten çekilmeye zorlamak amacıyla oluşturulan geniş koalisyon *saldırı değil, caydırıcılık unsuru* taşımaktadır. Belirli ve üzerinde uzlaşılmış bir tehdide karşı hazırlanmıştır. Bu nedenle Kolektif Savunma tanımı altına girmesi daha doğrudur.

BM Yasal Zemini ile Körfez Koalisyonu'nun Oluşumu

Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından ABD ve uluslararası camia uzun soluklu bir ittifak oluşturma arayışına girmiştir. Burada BM'den gerekli hukuki kararları çıkarmak, farklı ülkelerin vatandaşlarını ikna etmek, askeri hazırlıkları tamamlamak ve savaşmadan çözüme bir fırsat daha vermek gibi süreçler yürütüldüğünü görmek mümkündür.

Ağustos -Aralık 1990 tarihleri arasında ABD yönetimi BM'den 12 tane önemli karar çıkartmıştır. Bunlar kınama kararı ile başlayıp, ilaç ve çocuk gıdası dışındaki ürünlerin ticaretini durdurma, petrol boru hatlarını kapattırma, diplomatik personele ülkeyi terketme çağrısı yapma, gemileri aramak için deniz gücü kullanma, Kuveyt'in haklarını kayıt altına alma gibi geniş bir çerçeveye kadar uzanmaktadır. 29 Kasım 1990 tarihine gelindiğinde artık "çekil ya da savaşa hazır ol" mesajı da veren 678 sayılı BM Kararı 15 Ocak 1991'i bir nihai tarih olarak belirlemiş ve üye ülkelerin her türlü yolla (*by any means necessary*) Irak'ı Kuveyt'ten çıkarabilmesinin önünü açmıştır. BM kararlarının tarihi akışı da hem koalisyonun oluşumu hem de yıllar içinde BM'nin benzeri sınır ötesi müdahalelere vereceği tepkileri görmek açısından önemlidir. Güvenlik Konseyi oylamalarında dönemin Sovyetler Birliği'nin de kabul oyu vermesi dikkat çekicidir. Oylamalarda Yemen ve Küba dışında çekimser ya da red oyu kullanan olmamıştır.

- 2 Ağustos 1990: 660 Sayılı Karar, Irak'ın Kuveyt'i işgalinin kınanması kararı BM Güvenlik Konseyi'nden 14 (Kabul) - 0 (Red) şeklinde oybirliği ile çıkmıştır.
- 6 Ağustos 1990: 661 Sayılı Karar, İlaç ve insani malzemeler dışında Irak'la bütün ticareti durdurma (Küba ve Yemen Çekimser oy kullandı).
- 9 Ağustos 1990: 662 Sayılı Karar, Irak'ın Kuveyt'i ilhakını yok sayma (Oybirliği ile).
- 18 Ağustos 1990: 664 Sayılı Karar, Irak'taki diplomatik ve sivil personelin ülkeyi terketmesine izin verilmesi ve Kuveyt'teki diplomatik misyonları kapatmasının reddedilmesi talebi (Oybirliği ile).
- 25 Ağustos 1990: 665 Sayılı Karar, Kargo aramak da dahil olmak üzere ambargonun kontrolü için deniz gücü kullanımına izin verilmesi (Küba ve Yemen çekimser oy kullandı).
- 13 Eylül 1990: 666 Sayılı Karar, Uluslararası gruplarca insani amaçlarla dağıtılmak için Irak ve Kuveyt'e gıda yardımına izin verilmesi (Küba ve Yemen red oyu kullandı).
- 16 Eylül 1990: 667 Sayılı Karar, İşgal edilen Kuveyt topraklarındaki Fransız ve diğer diplomatik misyonlara ateş açılmasını kınama (Oybirliği ile).
- 24 Eylül 1990: 669 Sayılı Karar, Irak'a uygulanan ambargodan zarar

gören ülkelerin sıkıntılarını tespit etmek için Yaptırım Komitesi kurulması (Oybirliği ile).

- 25 Eylül 1990: 670 Sayılı Karar, Irak ve Kuveyt'ten insani yardım dışında uçuşların yasaklanması (Küba red oyu kullandı).
- 29 Ekim 1990: 674 Sayılı Karar, İşgalden kaynaklı insan hakları ihlalleri ve mali zararların ülkeler tarafından kayıt altına alınması talebi (Küba ve Yemen çekimser oy kullandı).
- 28 Kasım 1990: 677 Sayılı Karar, Kuveyt'ten kaçırılarak BM Genel Sekreteri'ne ulaştırılan, işgal öncesi ülkenin nüfus sayımı belgelerinin korunması (Oy birliği ile).
- 29 Kasım 1990: 678 Sayılı Karar, 15 Ocak 1991 tarihinden önce Kuveyt'ten çekilmemesi halinde üye ülkelerin Irak'a karşı 'her türlü yolu kullanması' izni. BMGK'de 12 Kabul, 2 Red (Küba ve Yemen), 1 Çekimser (Çin Halk Cumhuriyeti) oyla kabul edildi.

İttifakın Taşıyıcı Kolonları ve Askeri Hazırlık

ABD yönetimi, Saddam Hüseyin'e karşı bir koalisyon kurmaya hazırlandığında yanında gördüğü ilk müttefiki stratejik partneri ve tarihi ortaklığı da olan Birleşik Krallık'tır. Onu süratle Kanada takip etmiştir. Körfez ülkelerinden Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri en hızlı koalisyona katılanlar arasında yer almıştır. Türkiye de çarpıcı biçimde Yumurtalık petrol boru hattını kapatarak koalisyonun asli üyelerinden biri olacağını göstermiştir. Bu anlamda Türkiye'nin ittifaktaki durumu katara katılma/bandwagoning ile balancing/dengeleme arasında bulunmaktadır. Kıta Avrupa'sı ülkelerinin hem Soğuk Savaş konjonktüründeki değişiklik hem de Irak ile olan büyük ticari ilişkileri nedeniyle ittifakta çok da görünür olmadığı, sorumluluğu paylaşsalar da üst perdeden devreye girmedikleri görülmüştür. Bu anlamda Avrupa'nın tavrı klasik bir *Sorumluluktan Kaçma* örneği sayılabilir.

Arjantin gibi bir ülke bile dünyanın öbür ucundan 100 asker ve iki savaş gemisi göndermiş, Bangladeş Müslüman bir ülkeye karşı müdahale olmasına karşın askeri koalisyona 2.000 asker ile katılmış, Mısır ise daha da kuvvetli bir varlık ile 40.000 askerini Birleşik Arap Emirlikleri'ne koruma amaçlı konuşlandırmıştır. Afrika'dan Senegal ve Sierra Leone de koalisyona katkıda bulunmuş, belki de en çarpıcı askeri varlığı, Saddam Hüseyin'in komşusu ve Baas kardeşliğinin parçası olan Suriye 15.000 asker ile yapmıştır. ABD kaynaklarına göre Sovyetler Birliği de "askeri alan" dan geri kalmamak için 2 savaş gemisi ile Körfez'e gelmiştir (Allen

ve ark., 1991, s.96).

Koalisyonlar ülkeler için bir sonraki güç dengelerinin belirlendiği ve hizalanmaların olduğu yerlerdir. Soğuk Savaş'ın sonlarının yaklaştığı hissindeki pek çok eski Doğu Bloku ülkesi (Çekoslovakya gibi) Körfez Savaşı öncesi büyüyen ittifaka dikkatle yaklaşmış ama dışında da kalmamıştır. Özellikle Ortadoğu ülkelerinin pek çoğu Baas rejimlerinin Moskova ile olan bağlantılarında artık eski güçte olmayacaklarını gerçekçi bir şekilde fark etmiş ve Saddam Hüseyin'e karşı kurulan bu ilk koalisyona uluslararası meşruiyet de kazandığı için dahil olmayı tercih etmişlerdir.

Örneğin, Bangladeş, Sierra Leone gibi ülkelerin koalisyona katılımı "Prangalama" sayılabilir ama Suriye ve Mısır'ın katılımının "Katara Katılma" ya da "Dengeleme" olarak nitelendirilmesi daha doğru olacaktır. Çünkü belli ki Ortadoğu'daki bu iki büyük ülke, Irak'ın silahlanmasından rahatsız olmuş, güç dengesinin aleyhlerine bozulacağını görmüş, İran ile sekiz yıl savaşmayı ve Körfez'i tehdit etmeyi göze alan bir gücün bir noktada Arap coğrafyasının liderliği ya da toprak talepleri ile kendi egemenliklerini de tehdit edebileceğini düşünmüşlerdir. Her iki ülkenin en az Saddam kadar uzun süreli liderleri Hüsnü Mübarek ve Hafız Esad, uzun soluklu iktidarlarını Soğuk Savaş sürecinden Batı ve Sovyet bloğu arasında dikkatle yürüttükleri dengeye borçlu olmuşlardır. Mısır, İsrail ile vardığı barış süreci ile ABD'nin en çok askeri ve ekonomik yardım aldığı ülke olurken, Suriye kapalı rejimi ile Lübnan üzerinde etki edebilme gücüne sahip olmuştur. Saddam Hüseyin'in maceracı ve belki de o dönem için revizyonist sayılabilecek adımları iki ülke açısından da potansiyel tehdittir.

Thomas C. Schelling, Arms and Influence kitabında caydırıcılığı Soğuk Savaş sonrası dönem için yeniden tanımlarken kullandığı iki terime yoğunlaşmaktadır (Schelling, 2008, s. 37):

Coercion: Zorlamak/Dayatmak. Bir eylemi yapmaktan alıkoymak için güç kullanmak ya güç kullanma ihtimalini masada tutmak.

Compellence: Mecbur etmek. Sonuçlardan endişe ederek bazı eylemleri yapmak zorunda olmak. (Ya da yapmamanın maliyetini hesaplayarak bazı ittifaklara destek vermek)

Washington yönetiminin Saddam karşısında koalisyonu oluştururken ve uluslararası uzlaşma ararken verdiği mesaj "karşı gelmemenin maliyetinin uzun vadede daha yüksek olacağı" şeklindedir. ABD müttefiklerini

koalisyona girmeye mecbur etmemiş hatta askeri açıdan kalabalık ve bu denli çok uluslu bir gücü yönetmenin lojistik bir kabus ve sahada yenilgiye dönüşebileceği kaygılarını da yaşamıştır. Nitekim, James A. Baker, Türkiye ile yürüttüğü görüşmelerde Yumurtalık Boru Hattı'nın kapatılmasını açıkça söylemese de ima etmiş, Türkiye'nin Irak'tan petrol almaya ve uluslararası pazarlara satmaya devam etmesi halinde Akdeniz'deki ABD gemilerinin bu satışları engelleyebilme ihtimalini ve buna bağlı BMGK kararını masada tutmuştur (Oran, 1996, s. 42).

Nihayetinde Fransa gibi Irak'la köklü ticari ilişkileri olan bir ülke lejyonerlerden oluşan bir birliğini, Suudi Arabistan hem kara hem de hava kuvvetlerini, İtalya Tornado uçaklarını koalisyona dâhil etmiştir. Soğuk Savaş tecrübesi olan ve Irak'ın mühimmat ve silah stokunu en iyi bilen ülkelerden biri olan Çekoslovakya ise 170 kişilik bir kimyasal silahla mücadele timi ile sembolik ama çok önemli bir varlık göstermiştir. Soğuk Savaş silah stoku konusunda Çekoslovakya örneği daha sonra ABD'nin Kıta Avrupa'sındaki yeni ittifak şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

ABD yönetiminde ilk aylarda Saddam Hüseyin'i yaptırımlar kozu ile çekilmeye ikna etme fikri daha belirgindir. Baker ve Powell'dan oluşan ekip BM üzerinden müttefiklerle yürütmeyi ve geniş bir koalisyon oluşturmayı Başkan Bush'a sunduklarında temel amaç hem ülke içinde Vietnam sonrası bu boyutta bir çatışmaya girmenin yaratacağı alternatif maliyet hem de olası siyasi sonuçları dağıtabilmektir. Cheney'nin başı çektiği, Brent Scowcroft ve Margaret Thatcher'ın da Atlantik ötesinden destek verdiği "müdahaleciler" ise Saddam Hüseyin'in en kısa zamanda vurulması gerektiğini savunmaktadır. İttifakta ABD'den daha şahin taraflar bulunduğunu gösteren bir olay, Khannaqin isimli bir Irak gemisinin BM ambargosunu delerek Yemen'e doğru ilerlemesi ve ABD gemilerinden uyarı ateşi açılmasıdır. Bush'a telefon eden Thatcher'ın "O gemiyi vurun ya da batırın" dediği kayıtlarda yer almıştır (Baker ve Glasser, 2020). İngiltere yönetimi, Bush ekibini Irak konusunda fazla yumuşak ve ittifaklar konusunda da gereksiz detaycı bulmuştur. Ağustos-Aralık 1990 süreci, ABD'nin BM'de bir dizi Irak aleyhine kararlar aldırması, yaptırım kozunu oynaması ve yoğun diplomasi trafiği arasında ittifaklar örmesi ile geçmiştir. Saddam Hüseyin bu zamanı lehine kullanacağını hesaplamış, ittifakın kendi içindeki görüş ayrılıklarından da faydalanarak krizi buzdolabına koyabileceğini düşünmüştür.

Baba Bush Kabinesi'nde Ortadoğu Bakışı

ABD yönetiminde o dönemde görev alan Peter W. Galbraith'e göre de

Saddam'ın davranışının Washington'da da temelleri vardır. Galbraith, Bush yönetimindeki Irak taraftarı grubun İran-Irak Savaşı sonrası Saddam'ın halkın taleplerine yöneleceği yanılığısına düştüğünü kaydetmektedir. Galbraith'e göre, Irak'ın ABD ile ticaret yapacağı beklentisinde olanlar vardı. Ancak Saddam yönetiminin Batı ülkelerine 65 milyar dolar kredi, Sovyetlere milyarlarca dolar askeri ekipman ve Körfez ülkelerine de İran'a karşı kullanılmak üzere verilen 80 milyar dolara yakın borcu vardı. Kuveyt'in borcun tahsilatını istemesi de savaşın tetikleyicilerindendir (Galbraith, 2006).

ABD yönetiminde Saddam'ın bölgede önemli bir aktör olduğunu kabul edenler kadar, bölgenin değişmesi için Saddam Hüseyin gibi yöneticilerin resimden çıkması gerektiğini düşünenler de vardır. Nitekim, ABD'nin bölgeye yönelik politikasındaki değişiklik ise Irak'ın Kuveyt'i işgalinden çok önce başlamıştır. Bush yönetiminde Baker ve ekibi Soğuk Savaş ve Avrupa'nın geleceği üzerine çalışırken bu ekibe Stanford Üniversitesi'nden Sovyetolog Condoleeza Rice da katılmıştır. Rice, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ne yönelik politikaların şekillenmesinde rol oynarken, 1989'da Paul Wolfowitz'in başını çektiği Pentagon ekibi Ortadoğu politikasının değiştirilmesi için planlamaya girişmiştir. Wolfowitz, 1970'lerde kendisinin başlattığı ve Suudi Arabistan'daki petrol alanlarının güvenliği konulu çalışmayı daha da genişletmeyi tercih ederek, Suudi petrollerinin başka bir hasım ülke tarafından (örn. Irak) ele geçirilmesini önlemek için 1989'dan itibaren çalışma başlattığı kaynaklara yansımıştır (Mann, 2004, s.469-470).

Yanıt bekleyen sorular, Irak'ın ve Saddam Hüseyin'in yapmak istediği, çökmekte olan Soğuk Savaş rejiminin boşluğundan faydalanma isteği midir? ABD'ye İran'dan ve hatta İsrail'den daha yakın bir müttefik olabileceğini gösterme güdüsü müdür? Modern devlet tanımları içinde yer alan toprak bütünlüğünün ihlali aslında bir blöf müdür? Yoksa Soğuk Savaş öncesi çizilmiş kısmi haritaların yeniden çizilmesi ihtiyacının ortaya vurumu mudur? Saddam'ın ilk harekattan sonra uzun süre daha iktidarda kalabilmesi, Kuveyt işgalinin belki de ABD'yi bölgeye çekme stratejisinin parçası olarak da yorumlanabilir. Bunun Saddam tarafından mı başlatıldığı yoksa ABD yönetiminin içindeki bir çekirdeğin bunu zaten yıllar içinde pişirip Saddam'ı bu tuzağa çekip çekmediği ise tartışılmaya muhtaçtır.

Buna yönelik işaretler çok belirgin olmasa da İkinci Körfez Savaşı'nın kurmay kadrosunun Saddam Hüseyin'i 1980'lerden beri yakın takipte tuttuğu bilgisi mevcuttur. James Mann'a göre, 1983'te Saddam'ı ziyaret

eden Donald Rumsfeld, Irak ve ABD arasında sağlıklı ilişkiler için adım atmıştır. Saddam Hüseyin'den iç ekonomik sıkıntıları çözme sözü ya da vaadi almıştır (Galbraith, 2006, s. 496).

George Friedman'a göre ise ABD stratejisi gerçekçi ekole daha yakındır:

“Amerika'nın işgalle ilgili görüşü basitti. Birincisi, bir ülkenin başka bir ülkeyi, özellikle de ABD'yle güvenlik anlaşması olan bir ülkeyi işgali kabul edilemezdi. İkincisi Irak'ın zaten bir kısmını kontrol ettiği dünya petrolünün daha büyük bir kısmını kontrol altına alması ve bölgede gücünü arttırması ABD çıkarlarına uygun değildir. Üçüncüsü, riski paylaşmak için uluslararası bir koalisyon gücü işgale karşı koymalıdır. Sonuncu olarak, bunların hiçbiri küresel dengeler ve ekonomik büyüme gibi temel konulara zarar vermemelidir. Çöl Fırtınası, uyumlu uluslararası sistemin başarılı bir yönetimi olan ABD dış politika uygulamasında sıra dışı bir hareket olarak görülmüştür.” (Friedman, 2017, s. 65).

İttifakın hazırlanma sürecinde Ortadoğu'da birebir ikna edilmesi gereken iki ülke olmuştur. İronik şekilde bunların her ikisi de Irak'ın Kuveyt'ten çıkmasına taraftar olmakla birlikte ABD'nin daha ileri gitmesi konusunda çekincelere sahiptirler.

İsrail: Saddam'ın bölgede oluşan koalisyonu bozup İsrail'i Irak içinde bir harekate çekebileceği kaygısı ile Başkan Bush İsrail Başbakanı Yitzhak Şamir'i Washington'a çağırılmış ve İsrail'in güvenliğinin garantisini vermiştir. Şamir de Irak'a yönelik herhangi bir emrivakiye girmeyeceğini belirtirken, olası bir saldırının kendisini “içeride” sıkıntıya sokacağını altını çizmiştir (Sununu, 2015, s. 585). İsrail'in o dönemki tavrı teknik olarak “buck-passing” olarak tanımlanabilir.

Suriye: Sovyetlerin güç kaybını ve ekonomik desteğinin azalacağını hisseden Hafız Esad çok hızlı bir biçimde ABD'nin yanında yer almış ama bunun için Bush yönetimi ile çok sert ve uzun pazarlıklar yürütmüştür. Yine John Sununu'nun kayda geçirdiği üzere Hafız Esad bu süreçten kârlı çıkarak, savaş sonrası oluşan diplomasi trafiğinde büyük pay almış ve dönemin Sovyet yönetiminin de desteği ile ABD'yi bir Arap-İsrail barış sürecinin başlangıcına ikna edebilmiştir. Hafız Esad “dengeleme” siyaseti ile gücünü arttırmış ve savaş sonrası pazarlıkta masada yer almıştır.

Saddam Hüseyin'i bir şekilde etkisiz hale getirmek konusunda ABD yönetiminde de koalisyondaki ülkelerde keskin bir fikir ayrılığı yoktur. Ancak bunu müttefiklerle ve özellikle de Sovyetlerle yapmak ya da her

durumda ve her fırsatta yapmak konusunda uygulama farklılığı ortaya çıkmıştır.

Nitekim ambargo süreçlerinde Sovyetler'in devreye girmesi, saldırı için saat işlemeye başladığında Bağdat'ta çalışan Sovyet vatandaşlarının Saddam'ın iyi niyet jesti ile ülkelerine gönderilmesi Saddam Hüseyin yönetiminin bu yaklaşım farkını görmesinden kaynaklanmıştır. Saddam Hüseyin, koalisyondaki isteksiz ya da ağırdan alan ülkelerin farkında olmuş ve bunu zaman zaman lehine de kullanmıştır.

Washington yönetiminin özellikle askeri kanadı ile sivil kanatları arasında fikir ve uygulama farklılıkları olduğu anlaşılmaktadır. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal kapasitesi konusunda ABD askeri kanadından Norman Schwarzkopf ve Colin Powell arasında bir görüş farklılığı olduğu belirgindir. Sivil kanattaki fikir ayrılıkları entelektüel düzeyde olmakla birlikte daha keskindir ve Michael Mann'ın kaydettiği üzere kabine içinde neredeyse 10 yıl sürecek bazı güvensizliklerin de tetikleyicisi olmuştur (Mann, 2004, ss. 499-500).

Powell, Cheney ve Wolfowitz arasındaki Körfez Savaşı tartışmaları yıllarca sürmüştür. Körfez Savaşı'nın mirası olan bu entelektüel bölünme ve Cheney/Wolfowitz bir tarafta Powell'in diğer tarafta olduğu güvensizlik tortusu, 10 yıl sonra oğul Bush göreve geldiğinde bile yerli yerinde duruyordu.

ABD yönetiminin o dönemde özellikle korktuğu konu ise kimyasal silah kullanıma ihtimali olmuştur. Saddam, kimyasal silah üretebilme kapasitesini İran ile savaştığı dönemde geliştirmiştir. İlk kimyasal saldırıyı 1983'te İran ordusuna karşı yürütmüş daha sonra içerideki muhalifler ve Kürt gruplar da kimyasal silahların hedefi olmuştur. Bu saldırıların içinde en korkuncu ve tarihe geçmiş olanı Halepçe'ye yapılan ve 500 kişinin hayatını kaybettiği saldırdır. Irak, kimyasal silah alanına yatırım yapmaya karar verdiğinde Batı Almanya ve İspanya'dan teknik bilgi alabilmiş, 1989'da CIA Direktörü William Webster'in ABD Kongresine verdiği bilgiye göre geliştirdiği bilgi kapasitesi ile dışa bağımlı olmadan kendi kimyasal silah stoku ve cephaneliğini oluşturabilir hale gelmiştir.

Körfez Savaşı öncesinde koalisyonun özellikle kimyasal silah kullanımı ve olası hava savunma sistemleri alanlarında yetkinlik üzerine de inşa edildiğini görmek mümkündür. Nitekim, Saddam Hüseyin'in kullandığı hava savunma sistemlerinin İngiliz, Fransız Çin, İtalyan, Sovyet ve İsveç yapımı olması ve Fransız Thompson CSF tarafından entegre edilmiş olması, Fransızların da isteksiz olsalar da koalisyona

girmelerini mecbur kılmıştır (Allen ve ark., 1991, s. 49). Bir anlamda Saddam'ın silah kapasitesini arttıran bilgi birikimi aynı zamanda onu ortadan kaldırmak için de devreye girmiştir. Savunma sistemlerinin yerleri, gücü, kapasitesi, kullanan insan kaynağı gibi bilgiler bu aşamada koalisyonda kritik önem taşımıştır.

Grafik 1

Körfez Savaşı Öncesi Ortadoğu'daki Askeri Güç

Birinci Körfez Savaşı Öncesi Bölgedeki Askeri Güç					
Ülke	Asker Sayısı	Tank Sayısı	Top	Savaş Uçağı	
Bahreyn	2.300	54	20		12
Mısır	310.000	2.425	1.260		485
İran	305.000	500	800		190
İrak	955.000	5.500	3.500		665
İsrail	104.000	4.290	1.400		565
Ürdün	74.000	1.130	195		100
Kuveyt	16.000	245	70		23
Lübnan	21.000	100	95		6
Katar	6.000	24	14		18
Suudi Arabistan	40.000	550	475		154
Suriye	300.000	4.050	2.150		460
Türkiye	528.500	3.725	2.190		485
Birleşik Arap Emirlikleri	40.000	130	175		45
* Ocak 1991 Verileri					
** Kaynak: USNI Military Database					

Grafik 2

Dönemin Asker Sayısında Güç Dağılımı

Dünyanın Asker Sayısı En Fazla Olan Dört Ordusu	
Sovyetler Birliği	4.400.000
Çin Halk Cumhuriyeti	3.000.000
A.B.D.	2.050.000
İrak*	1.500.000
* Ocak 1991 itibarıyla 1 Milyon Aktif 500 Bin Rezerv	
** Kaynak: USNI Military Data	

Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde asker gücünün teknolojiye çok daha belirgin olduğu Körfez Savaşı işte bu rakamlar ve şartlar altında Körfez'e yapılan devasa yığınak ile şekillenmiştir. Öyle ki, bu denli gücü sahaya sürdükten sonra kullanılmamanın hiçbir yolu yoktur.

Yıllar sonra ABD Başkanı Donald Trump'un Savunma Bakanlığı görevini yapan James Mattis, Yarbay rütbesi ile Saddam Hüseyin'e karşı yapılan

ilk harekâta Deniz Piyadelerinin bulunduğu 1. Tabur 7. Deniz Piyade Alayı'nı yönetmektedir (U.S. Marine Corps, 2023).

Harekât kararı alındığı ve koalisyon oluşturulmaya başlandığında ABD ordusu, Sovyetlere karşı Avrupa'da konuşlandığı ve çoğunluğu Almanya'da bulunan askeri varlığından 122.000 asker ve sivili, 5.500 parça ağır ekipmanı Almanya'dan Suudi Arabistan'a yönlendirmiştir. Bir yıllık planlama ve en fazla 4 gemilik yük, bir haftalık planlama ve 115 gemi ile bölgeye intikal ettirilmiştir. Bu hazırlık sürecinde ABD Avrupa'da bulunan neredeyse bütün cephaneliğini, Sovyet tehdidi kalmadığı düşüncesi ile Ortadoğu'ya gönderebilmiştir.

Harekâtın ana merkezi ve aslında koalisyonun korumak istediği ülke Suudi Arabistan'dır ama ABD'nin bütün askeri gücü Suudi Krallığı'nın özellikle askeri yığınak konusundaki bazı şartlarını esnetmesini başta sağlayamamıştır. Özellikle yoğun askeri yığınak yapıldığı dönemde Kral Fahd'ın *"Yabancı askerlerin görünür olmaması"* şartı, ABD ordusunda yer alan kadın askerlerin çöl sıcağına rağmen koyu renkli ve uzun kollu bol kıyafetler giymesi, erkekleri üç adım geriden takip etmesi gibi kuralları ABD ordusunda sıkıntı yaratmıştır. Deniz piyadelerinin hangarlardan çıkmaması şartı üzerine Yarbay Mattis, özellikle askerin içindeki huzursuzluğu bastırmak için devreye girmiş ve siyasi karar beklemeden Suudi mevkidaşı Tümgeneral Salih Ali Aloha ile pazarlığa oturarak kendi çözümlerini yaratmış, askeri hangarlardan dışarı çıkartmış, "Çimento Fabrikası" adını verdikleri bir alana savunma hatları inşa etmek zorunda kalmışlardır (Proser, 2018, s. 213).

Bu örneğin de gösterdiği üzere, Saddam Hüseyin tehdidine karşı oluşan koalisyon da sorunsuz ya da tamamen ABD kontrolünde değildir. Özellikle Arap ülkeleri içinden koalisyona girmek otomatik olarak Saddam'ın düşmanlığını kabul etmek sayılmaktadır. Buna cesaret edebilenler içinde petrol zengini Basra Körfezi ülkeleri ve emirlikler olmakla birlikte özellikle Suriye'nin olabilmesi ABD'nin gücünü arttırmıştır. Yine aynı kaynaklara göre ABD Başkanı George H.W. Bush'un Suudi Arabistan'ı savunacağını taahhüt etmesine karşın, Saddam Hüseyin ABD'nin bu kadar büyük bir güçle Körfeze inmeyi göze alamayacağını düşünmüştür. "ABD tek bir savaşta 10.000 cenaze kaldıramaz" teorisiyle ABD'yle son dakikaya kadar pazarlık yapmaya çalışan Saddam Hüseyin, Körfez'e yığılan koalisyon "ARMADA"sı karşısında çok da fazla şansa sahip değildir (Allen ve ark., 1991, s.96).

Buradaki boşluk yine ABD yönetiminin o dönemde gerçek önceliğinin Irak ya da Ortadoğu olmamasıdır. Koalisyonun bu kadar geniş coğrafyadan

ve bu kadar kalabalık kurulmasının nedeni, her durumda yapılacak askeri operasyonun süresini, muhtemel can kaybını, maliyetini kısıtlı tutmak ve Saddam'ı kendi hattına geri itmektir.

Resme bu gözle bakıldığında aslında birinci Körfez Savaşı'nda Suudi Arabistan-ABD koalisyon ilişkisi "*Dengeleme*" ile "*Prangalama*" arasında gidip gelmektedir. ABD, kendi iç çıkarları gereği Suudi petrolerini korumaya mecbur edilmiştir. Suudi Arabistan, petrol fiyatlarında istikrar ihtiyacının ABD politik sistemi ve Beyaz Saray'ın geleceği için hayatiyeninin farkındadır ve bir anlamda da Bush yönetimini bu noktaya zincirlemiştir. ABD ise Suudi Arabistan'ı ordusu ve askeri gücü olmadığı için kendisinin kurduğu koalisyona ev sahipliği yapmaya ve faturayı ödemeye mecbur etmiştir. Suudi Arabistan, aşiret dengeleri üzerine yönetilen geleneksel yapısında toprağına çok sayıda yabancı askerin yerleşmesine müsaade etmek zorunda kalmıştır. Suudi Arabistan Krallığı ile kurulan ilişki daha sonra 11 Eylül saldırılarına kadar gidecek sürecin kapılarını da açmıştır. ABD yönetimi Saddam'a karşı savaş kararına doğru ilerlerken Kabinedeki isimler şu sorulara yanıt arayarak koalisyon oluşturmuştur.

- Amerika Savaşa bilfiil girmeli midir?
- Savaş Planı nasıl olmalıdır?
- Amerika Savaşı ne zaman bitirmelidir?
- Savaş bittiğinde ABD Saddam'ın Irak'ı yönetmesini engellemeli midir?

James Mann'ın kitabında da yer verdiği üzere, Cheney, Powell ve Wolfowitz 1990 sonbaharı ve kışında bu konuda farklı fikirlere sahiptirler ve Irak'ın 2003 yılındaki işgaline giden yol da bu sorulara verilen yanıtların değişiminin ispatıdır (Mann, 2004, s. 268).

Harekâtın Koalisyona Etkisi

1991 yılının 16 Ocak gecesini 17 Ocak'a bağlayan saatlerde, USS Wisconsin Savaş Gemisi'nden Bağdat'a atılan Tomahawk tipi Cruise füzeleri ile resmi olarak başlayan Desert Storm/Desert Shield Harekâtı, Körfez Saati ile 2:00 -2:30 arasında koalisyon güçlerine ait 700 uçağın Irak radar ve hava savunma menziline dışında toplanması ile devam etmiştir (Allen ve ark., 1991, s. 115).

9 savaş gemisinden 52 Tomahawk füzesi atılırken, F-117 olarak da bilinen hayalet uçaklar o dönem "akıllı bomba" diye tanımlanan mühimmatları

Bağdat'ın kritik noktalarına, telekomünikasyon merkezlerine, Savunma Bakanlığı, Parlamento, Saddam'ın Sarayı ve havaalanı gibi noktalara bırakmıştır (Allen ve ark., 1991, s. 118).

Yoğun hava bombardımanının ardından Irak kendisini SCUD füzeleri ile savunmaya geçmiş ve ilk hedef olarak da Tel Aviv'e 17 Ocak gece yarısı füze saldırısı gerçekleştirmiştir. İsrail, koalisyon güçlerinin içinde bilfiil yer almadığı için hava güçleri ile yanıt verme riskine girmemiş, İsrail Hava Kuvvetleri'nin koalisyon güçleri tarafından yanlışlıkla vurulma ihtimali de göz önüne almıştır. ABD bu süreçte hızla Patriot Bataryaları göndererek İsrail'e hava savunma sistemleri yerleştirmiştir.

Saddam Hüseyin daha sonra da petrol sahalarını ateşe vererek özellikle pilotların uçuş açılarını daraltmayı başarmış; sahadaki ABD askerlerinin ilerleyişini zorlaştırmıştır. Koalisyon güçleri ama özellikle ABD buna karşın Deniz Kuvvetleri'ni kullanmış ve denizden karaya ve havaya atılan füzelerle Saddam'ın Kuveyt'ten çekilmesi için baskı uygulamıştır. Koalisyon güçleri Saddam Hüseyin ve Irak ordusunun sahada derin engeller yarattığı görüşündedir. Bunu aşabilmek için de öncelikli olarak hava üstünlüğünü kurmayı ve Irak savunmasının yanıt verebilme kabiliyetini kırmayı planlamışlardır. 31 Ocak 1991'de başlayan kara harekâtı ABD savunma literatüründe "100 Saatlik Savaş" olarak geçen ve nihayetinde Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini sağlayan taarruz olmuştur.

Hazırlık ve oluşum aşaması altı aydan fazla süren Körfez Savaşı Koalisyonu sürat ve etki açısından ABD cephesinde en düşük maliyetli operasyon sayılabilir. Koalisyondaki ülkelerin bu süreçten çıkarımları ise şöyle sıralanabilir:

ABD: Ortadoğu'ya bir daha hiç tamamen çekilmemek niyetiyle girmiştir ve ABD ordusu Vietnam sendromunu, Lübnan yenilgisini üzerinden atmıştır.

Kuveyt: Kısa bir işgal sonrasında ülkenin ekonomik dengelerini bozsa da savunma alanına yatırım yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Pilot yetiştirme konusunda ABD ile işbirliğini genişleten ülke, bölgenin en kalabalık askeri ve sivil hava gücünü yetiştirmiştir.

Suudi Arabistan: Saddam'ın artan gücünü dengelemeyi başarmıştır ama tehdidi tamamen ortadan kaldıramamıştır. Topraklarını yabancı askerlerin kullanımı için açması, krallığın değişim kapılarının açılmasının ilk adımı sayılabilir.

İsrail: Aktif olarak harekâta katılmamıştır ama saldırıya hedef olunca

kendi milli hava savunma sistemini kurmak ve insansız hava araçları geliştirmek için hızla teknoloji üretmiş ve yatırım yapmıştır. Demir Kubbe'nin temellerinin bu dönemde atıldığını belirtmek mümkündür.

Ürdün: ABD ve İngiltere ile olan bağlarını kuvvetlendirmiş, bölgenin kilit aktörü olmuştur.

Suriye: En az katkı ile en fazla gücü kazanmıştır. Saddam'ın kontrol altına alınması Hafız Esad ve Suriye'yi Ortadoğu'nun kilit önemde oyuncusu yapmıştır.

Mısır: ABD Kongresi'nden en fazla yardım alan ülke statüsünü tahkim etmiştir.

Türkiye: 1980 sonrası çekildiği uluslararası arenaya kuvvetli bir giriş yapmış, ABD ile askeri işbirliğini ve özellikle F-16 projesini bu vesile ile hayata geçirmiştir. Ekonomisi bu harekâttan büyük yara almış ve terör örgütü PKK'nın oluşumu bu hareket sonrası yaratılan "Çekiç Güç" ile hızlanmıştır.

Sonuç

Dünya siyasetine önemli etkileri olan Birinci Körfez Savaşı, öncesi ve sonrası ile çok sayıda uluslararası dinamiği harekete geçirmiştir. Kuvvetli koalisyonlar kurma ihtiyacı, kolektif savunma refleksi ve ordular arası eşgüdüm arayışları NATO'dan sonra ilk kez Körfez'de denenmiştir. Sovyetler Birliği'nin çözülme ve demir perdenin yıkılma süreci ile eş zamanlı yapılan ilk büyük askeri harekât olan Birinci Körfez Savaşı / Desert Storm - Desert Shield pek çok açıdan daha da incelenmesi gereken bir harekâttir. Özellikle Rusya, Ukrayna'yı işgal sürecinde bu dönemden önemli dersler çıkarmıştır ki bu da bir başka akademik çalışma için temel teşkil edebilir.

ABD, bu harekâtle dengeleri değiştirmek niyetinde değildir. Hatta bölgedeki asıl oyuncular için potansiyel risk taşıyan Saddam Hüseyin'i belli bir hatta çekmeyi hedeflemiş, harekâtın etkisinin kısıtlı olacağını baştan da kabul etmiştir. Harekât sonrasında kurulan yaptırımlar rejimi ve 32. Paralelin güneyi ve 36. Paralelin kuzeyini uçuşa kapalı bölge ilan etmeye giden süreç, Saddam Hüseyin'in kendi hattında tecrit edilmesini, askeri varlığını artırmamasını hedeflemiştir. Clinton yönetimi de Bush yönetiminin izinden gitmiş ama zaman zaman Irak'ı havadan bombalayan gözünü bölgeden çekmediğini hissettirmiştir.

İlk savaşın en önemli ideolojik sonucu, ABD yönetimi içinde ve Irak'ta

Saddam ve benzeri rejimlere karşı bir oyun planı oluşturma hazırlıklarının başlaması olmuştur. Condoleeza Rice, Dick Cheney, Douglas Feith gibi teknokratların yanında Paul Wolfowitz ve Donald Rumsfeld gibi neocon çizgideki ideologlar Ortadoğu'da mevcut sistemin sürdürülemez olduğunu görerek yeni bir sistem arayışının altyapısını hazırlamaya başlamışlardır. Rice'in "Transforming the Middle East" başlıklı makalesi (Rice, 2003) işte bu dönüşümün ilk işaretidir ve daha pek çok dönüşümün başlangıcı olacaktır. Rusya'nın bu adımlara kuzeyden yanıt vermesi 20 yıllık bir zamana yayılmış ama bir o kadar da dramatik olmuştur. Rusya'nın Ukrayna işgalinde Irak sürecinden aldığı dersler de bir makale konusu olmalıdır. Egemenlik hakları, uluslararası meşruiyet, tarihi sınırları açısından Irak'la kıyaslanamasa da Rusya'nın Ukrayna harekâtı da bir noktada karşısında bir koalisyon yaratabildiği için araştırmaya değer bir konu olacaktır. ABD ise ilk harekâttan aldığı dersler ve yeni ittifaklarla Irak işgalini yürütmüş ve Saddam Hüseyin'in devrilmesi bölgedeki büyük dramatik değişimin başlangıcı olmuştur.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Abidi, A. H. H. (1991). Origins and dimensions of the Iraqi claim over Kuwait. *India International Centre Quarterly*, 18(1), 129–43.

Al-Khalil, S. (1990). *Republic of fear, the inside story of Saddam's Iraq*. New York: Pantheon Books, 1990.

Allen, B. T., Berry, C. F. and Polmar, N. (1991). *War in the gulf, from the invasion of Kuwait to the day of victory and beyond*. Atlanta: Turner Publishing.

Arab News. (2023). Arab news deep dive: Desert storm 30 years on. Erişim tarihi: 23.06.2023, <https://www.arabnews.com/desertstorm#group-section-INTRODUCTION-6UqHRwA8Uk>

Armaoğlu, F. (2018). *20. yüzyıl siyasi tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kronik Kitap.

Baker, P. and Glasser, S. (2020). *The man who ran Washington, the life and times of James A. Baker*. New York: Doubleday.

Batur, N. (2022). *Ortadoğu'nun şahları vezirleri piyonları*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.

Broadwell, P. (2012). *All in, the education of general David Petraeus*. New York: Penguin Press.

Friedman, G. (2018). *Amerika'nın gizli savaşı*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Galbraith, P. W. (2006). *The end of Iraq, How American incompetence created a war without end*. New York: Simon and Schuster.

Glasser, L. C., Kauffman, C. (1998). What is the offense-defense balance and can we measure it?. *International Security*, 22(4), 44-82.

Haddad H. (2023). *From shock and awe to stability and flaws: Iraq's post-invasion journey*. European Council on Foreign Relations Publication. Erişim tarihi: 20.05.2023, <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2023/05/From-shock-and-awe-to-stability-and-flaws-Iraqs-post-invasion-journey.pdf>

Jervis, R. (1978). Cooperation under the security dilemma. *Journal of World Politics*, 30(2), 167-214.

Karsh, E. (1996). Reflections on the 1990-91 Gulf Conflict", *Journal of Strategic Studies*, 19(3),303-320.

Katzman, K. and Prados A. B. (2005 Mayıs). *The Kurds in the post-saddam Iraq*. CRS Report for Congress.

Küntay, B. (2011). *Majorshift*. İstanbul: Bahçeşehir University Press.

Mann J. (2004). *Rise of the vulcans, the history of Bush's war cabinet*. New York: Viking Penguin.

Oran B. (1996). *Kalkık horoz, çekiş güç ve kürt devleti*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Öncel, R. (2021). Savunma ve uluslararası güvenlik F. Piriñçi ve M. Yeşiltaş (Ed.) *Savunma Politikalarına Giriş* kitabı içinde (s. 13-43). İstanbul: SETA Kitapları.

Özdal, B. ve Karaca K. R. (2020). *Diplomasi tarihi* (Cilt 2). Bursa: Dora Yayınları.

Prados, A. B. (1999). *Iraq: Post-war challenges and U.S. Responses, 1991-1998*. CRS Report for Congress. Erişim tarihi: 18.12.2022, <https://sgp.fas.org/crs/mideast/98-386.pdf>.

Proser, J. (2018). *No better friend no worse enemy, the life of general james mattis*. New York: Harper Collins.

Rice, C. (2003). *Transforming the middle east*. Erişim tarihi: 20.06.2023, <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/08/07/transforming-the-middle-east/2a267aac-4136-45ad-972f-106ac91e5acd/>

Risen, J. (2006). *State of war, the secret story of the CIA and the Bush administration*. New York: Simon and Schuster.

Schellnig T. C. (2008). *Arms and i nfluence*. New Haven: Yale University Press. 1996, (New edition in 2008).

Sununu, J.H. (2015). *The quiet man, the indispensable presidency of George H. W. Bush*. New York: Broadside Books.

U.S. Marine Corps. (2023). *History*. Erişim tarihi: 20.07.2023, <https://www.1stmardiv.marines.mil/Units/7TH-MARINE-REGT/1st-Battalion/History/>

Ubelejit, N. T. (2014). Operation unified protector: Collective security or collective defense. *Global Journal of Political Science and Administration*, 2(2), 24-32.

Uyar, M. (Ed.). (2021). *Savaş çalışmaları el kitabı*. İstanbul: Kronik Yayınları.

Üşümezsoy, Ş. ve Şen, Ş. (2003). *Yeni dünya petrol düzeni ve Körfez Savaşları*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Walt, S. M. (1987). *Origins of alliances*. Ithaca: Cornell University Press.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yönteminin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Alan Araştırması: Beşiktaş Belediyesi

A Field Study on the Applicability of Remote Working Method in Municipalities: Beşiktaş Municipality

Kamil ÖZASLAN

Dr.
Beşiktaş Belediyesi, Yazı İşleri
Müdürlüğü.
kamil.ozaslan@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1295-9502

Abdurrahman Muhammet BANAZILI

Dr. Öğr. Üyesi
Tarsus Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü.
muhammetbanazili@tarsus.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5088-9587

Berna KARAKALE

Dr.
Bağımsız Araştırmacı, Çalışma
Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri.
bernakarakale@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-4537-5626

Cilt / Issue: 11(1) 137-166
Geliş Tarihi: 11.05.2023
Kabul Tarihi: 19.09.2023

Atf: Özaslan, K., Banazılı, A. M. ve
Karakale, B. (2024). Belediyelerde
uzaktan çalışma yönteminin
uygulanabilirliğine ilişkin bir alan
araştırması: Beşiktaş Belediyesi. *Tesam
Akademi Dergisi*, 11(1), 137-166 [http://
dx.doi.org/10.30626/tesamakademi
1295877](http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi1295877).

Öz

Bu çalışmanın amacı esnek çalışma yaklaşımlarından birisi olan uzaktan çalışma yönteminin en önemli yerel yönetim birimleri olan belediyelerdeki uygulanabilirliğini araştırmaktır. Bu kapsamda çalışmada "uzaktan çalışma modeli belediyelerde uygulanabilir mi?" sorusunun yanıtı aranmıştır. Çalışmanın evrenini Türkiye'nin en kalabalık kenti olan İstanbul'da görev, yetki ve sorumluluk alanı kentin mülki sınırlarına kadar uzanan İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), örneklemi ise İstanbul'daki 39 ilçe belediyesinden biri olan Beşiktaş Belediyesi oluşturmaktadır. Beşiktaş Belediyesinde çalışan personel ise araştırmanın çalışma grubudur. Araştırma kapsamında 230 kişiye anket uygulanarak belediyelerde uzaktan çalışma modeline ilişkin olumlu ve olumsuz yanlar, uygulamaya geçilmeden önce yapılması gerekenler, kurum içinde yapılması gerekli yasal düzenlemeler ile bireysel alana ilişkin yapılması gerekenler olmak üzere beş farklı kategoride değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Çalışma ile belediyelerde uzaktan çalışmaya ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin yetersiz kaldığı, uzaktan çalışma yönteminin belediyelerde idari, mali, teknik ve fiziki kullanımdan kaynaklanan giderleri düşüreceği, personelin verimliliğini ise yükselteceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belediyeler, Esnek Çalışma, Uzaktan Çalışma, Beşiktaş Belediyesi

Abstract

The primary objective of this investigation is to assess the feasibility of remote work, a form of flexible work arrangement, in the context of municipalities, which are regarded as the most significant local government units. With respect to this goal, the study endeavors to answer the question, "Can the

remote working model be applied in municipalities?”. The study specifically focuses on Istanbul Metropolitan Municipality (IMM), whose jurisdiction extends to the entire city of Istanbul, the largest city in Turkey, and Beşiktaş Municipality, one of the 39 district municipalities in Istanbul, which constitutes the sample of the research. The study group consists of the personnel working in Beşiktaş Municipality. In order to obtain the necessary data, a questionnaire was applied to 230 people, and evaluations were made in five different categories: the positive and negative aspects of the remote working model in municipalities, necessary preparations before implementing the method, requisite legal regulations within the institution, and the things to be done regarding the individual area. The study concluded that the legal and administrative regulations on remote working in municipalities are insufficient and that the remote working method will reduce the expenses arising from administrative, financial, technical, and physical use in municipalities and increase the efficiency of the personnel.

Keywords: Municipalities, Flexible Working, Remote Working, Beşiktaş Municipality

Extended Abstract

“Flexibility”, a concept related to labor markets, is one of the important issues at the forefront of academic debates on industrial reforms, competition and employment policies. In general terms, flexibility is the ability to adapt to environmental changes and transformations with a short time, performance, effort, and cost. This capability is critical for organizations to maintain their power in economies with intense global competition. Looking at the studies on flexible working, it is understood that this concept is related to unconventional forms of employment, which are characterized by the flexibility of many elements that make up the working process. This new form of employment has led to the shaping of working styles in both private enterprises and public institutions and organizations. In particular, by radically transforming the forms of the working relationship between the employee and the employer, a kind of spatial flexibility has been given to the employee, the employee has been given the freedom to choose a workplace, and the working style of the employees has been tried to be individually regulated by deviating from the classical norms in their working hours. This flexibility in the field of human resources has developed in parallel with the changes in the international arena, the liberalization of trade, and the reforms made in the fields of economy and administration; thus, new working styles have emerged.

In the most general terms, remote work is defined as a form of work in which all or part of the work is carried out in an alternative work place

other than the usual work place. The fact that the work is done in an alternative place other than the assumed place is sufficient for this work to be included in the scope of remote work. There are many definitions in the literature on the concept of remote work, but there is no general definition. Teleworking is organizing business trips at least once a week, working from home for a fee, and seeing things through information and communication technologies in a structure away from the work office. Similarly, remote work is defined as "working generally done in a place far from the head office or the place of production", and states that the widespread use of information and communication technologies is the main development that reveals this way of working. Thanks to the opportunities provided by ICTs, the number of human resources working away from the offices is increasing, and factors such as income status, gender, having a child, marital status, and technical equipment of the house directly affect the remote working conditions of "knowledge workers". In some studies, it has been seen that personnel who are not satisfied with their supervisors are inclined to work remotely. In addition, approaches to remote working may differ depending on variables such as public or private organizations, the number of personnel, and having technological opportunities.

On the other hand, the teleworking model has been a method used not only in Turkey but also by the governments of many different countries. In this context, most municipalities in England, Italy, Spain, and Germany have switched to remote working or smart working methods to include all municipal personnel. Therefore, despite all the damages caused by states of emergency like the pandemic, the remote working method brought to business life, especially the municipalities, continues the public services, meeting the demands and expectations of the citizens, ensuring communication between the citizens and the local government, and easing the workload on the central government bodies. This has made significant contributions to the point.

According to the ordinary and extraordinary changes and transformations taking place in the globalizing world, public institutions and organizations, such as private enterprises, have to reorganize their organizational structures and working systems. Municipalities, which are the closest local government units to the citizens, had to incorporate new methods and techniques within the limits of the powers and opportunities given to them in order to maintain their organizational existence and to provide uninterrupted public services in the face of these developments. One of these new management approaches is remote working, which is one

of the flexible forms of work that refuses to limit the field of activity of human resources in a traditional sense within a center or office. In this way, human resources and office managers in municipalities will have the opportunity to meet their official and organizational transactions by using informatics and technological infrastructure.

The study group consists of the personnel working in Beşiktaş Municipality. In order to obtain the necessary data, a questionnaire was applied to 230 people, and evaluations were made in five different categories: the positive and negative aspects of the remote working model in municipalities, necessary preparations before implementing the method, requisite legal regulations within the institution, and the things to be done regarding the individual area. With the study, it has been concluded that the legal and administrative regulations regarding remote working in municipalities are insufficient, and the remote working method will reduce the expenses arising from physical use in municipalities while increasing the productivity of the personnel.

Giriş

1970'li yıllarla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde başlayan olumlu gelişmeler 1990'lı yıllardan günümüze kadar internetin hem kullanım alanının hem de kullanıcı sayısının artmasını sağlamıştır (Ateş ve Banazılı, 2021, s. 115). Sosyal, siyasal, ekonomik ve idari yapılarda birtakım değişimi ve hatta dönüşümü de beraberinde getiren bu gelişmeler devletleri, yönetim biçimlerini ve bireyleri de etkisi altına alarak birçok alanda mevcut düzenlerin değişmesini veya yerlerine yenilerinin kurulmasını adeta zorunlu hale getirmiştir (Taner ve Negiz, 2018, s. 558).

Bu değişim ve dönüşümlerin yaşandığı alanlardan biri de çalışma hayatına ilişkindir. Geleneksel anlamda görevin yapıldığı yeri veya çalışanın iş sözleşmesine göre çalıştığı alanı ifade eden “iş yeri” ile çalışma saatini veya iş zamanını ifade eden “mesai saati” kavramları geçtiğimiz yüzyılın sonuna doğru farklılaşmaya, çalışma hayatında yeni ve esnek çalışma biçimleri görülmeye başlanmıştır. Bunlardan biri olan “uzaktan çalışma” esnek çalışma biçimleri arasında en çok öne çıkan çalışma yöntemidir. “Tele-çalışma”, “online çalışma”, “evden çalışma”, “iş paylaşımı” olarak da nitelendirilebilen uzaktan çalışma yönteminin temelinde üretimin, hizmetin veya çalışmanın, geleneksel anlamda işin yapıldığı yer olan merkez ofisin dışında başka bir yerde ve teknolojik aygıtlarla karşılanması yer almaktadır (Di-Martino ve Wirth, 1990, s. 530).

Çalışma hayatına ilişkin gelişmeler öncelikle özel işletmelerde başlamış, ancak burayla sınırlı kalmamıştır. Özellikle bilgi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler kamu yönetiminde de çeşitli yenilikleri beraberinde getirmiş, kamu görevlilerine de esnek çalışabilmeleri için gerekli alt yapıları sunabilmiştir (Taş ve Ateş, 2020, s. 43). Bilhassa toplumsal olarak karşılaşılan olağanüstü durumlarda birçok özel işletme ile kamu kurum ve kuruluşlarında yeni çalışma biçimleri uygulanmaya çalışılmış, kurumsal işleyişin ve örgütün bu yeni duruma göre (re) organize edilmesi amaçlanmıştır (Wang vd., 2021, s. 19). Ancak gerek değişim gerekse dönüşüm, bürokratik aygıtını kamu yönetiminin oluşturduğu devletin teşkilat yapısı içerisinde hiç de kolay değildir. Bununla birlikte “merkezi yönetim” ve “yerinden yönetim” ilkelerine göre teşkilatlanan kamu yönetiminde “coğrafi” yerinden yönetim kuruluşları olan yerel yönetimler merkezi yönetim tarafından kendisine verilen yetki ve özerkliğin boyutuna göre dünyada yaşanan gelişmelerden çok daha fazla etkilenen, özel işletmelerdeki kadar olmasa da merkezi yönetim kuruluşlarına göre kendisini daha hızlı ve kolay re-organize edebilen yapılardır.

“Belli bir coğrafyadaki vatandaşların yerel ve ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kanunlar çerçevesinde yapılandırılan ve karar organı yerel halkın seçimi ile belirlenen, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri” (Oktay, 2022, s. 21) olan yerel yönetimler Türkiye’de *“il, belediye ve köy tüzel kişilikleri”* olarak üçe ayrılmaktadır. 20. yy’ nin sonu, 21. yy’nin başıyla birlikte dünyada küresel ve siyasi nedenlerle yaşanan reformist hareketlere bağlı olarak Türk kamu yönetiminde yaşanan değişim ve dönüşümlerden (Alıcı, 2016, s. 187) olumlu anlamda en fazla etkilenen yönetim birimleri yerel yönetimlerdir. 6360 sayılı Kanun’un 2014 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye nüfusunun %90’ından fazlası belediye hizmetlerinin sunulduğu kentsel alanlarda yaşar hale gelmiştir. Böylece *“belediyeler”* yerel yönetim birimleri içerisinde diğer ikisine kıyasla çok daha ön plana çıkan kamu kuruluşları haline dönüşmüştür.

Buradan hareketle birçok alanda dünyadaki gelişmelere çok daha hızlı ve rahat adapte olabilen, organizasyon yapısını mevzuatın kendisine verdiği yetki ölçüsünde daha kolay organize edebilen belediyelere odaklanan bu çalışmanın amacı özellikle son on yıldır çalışma hayatında yaşanan gelişmeler ekseninde uzaktan çalışma yönteminin ne denli uygulanabilir olduğunu ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Kavramsal ve kuramsal çerçevenin çizilmeye çalışıldığı ilk iki bölümde öncelikle esnek çalışma biçimi, ardından uzaktan çalışma modeli incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise nicel araştırma yöntemi kullanılarak belediyelerde çalışanların uzaktan çalışmaya ilişkin önermeleri ortaya konulmuştur. Alan araştırmasının bulgularına yönelik genel değerlendirmelere ise çalışmanın sonuç bölümünde yer verilmiştir.

Esnek Çalışma Biçiminin Temelleri

1970’lere kadar yaygın üretim şekli olan *“fordist üretim”*, üretimde iş bölümünü ve kitlesel üretimi, çalışma hayatında ise tam günlük standart istihdamı esas alan bir modeldir. Bununla birlikte çalışmanın tek bir biçimi yoktur. Fordist üretim modelinin çağın gereklerine cevap veremeyip geçerliliğini kaybetmeye başlamasıyla birlikte 1990’lı yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde yeni çalışma biçimlerine yönelik ilgi artmaya başlamıştır. 1997 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin ulusal çalışma stratejilerinin ortaya konulması, bu ilginin artmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır (Gozdziewska-Nowicka vd., 2020, s. 1029). Bu stratejiler geliştirilirken hem örgütlerin hem de çalışanların değişen ve dönüşen çevresel şartlara dinamik şekilde ayak uydurabilmeleri dikkate alınan konular arasında yer almıştır. Çalışma stratejilerinin, iş örgütlerinde değişiklikler getirerek çalışanların uyum yeteneklerinin

gelişimine katkı sağladığına dikkat çekilmiştir. Çalışma stratejilerinin bu kapsamdaki olumlu özellikleri ise genel olarak çalışma süreleri, yenilikçi çalışma biçimleri, iş sözleşmeleri ve serbest çalışma için motivasyon yaratımı olarak belirtilmektedir (Goetschy, 1999, s. 126). Bu yenilikçi çalışma formları arasında esnek çalışma biçimleri ise oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Emek piyasalarına ilişkin bir kavram olan “*esneklik*”, endüstriyel reformlar, rekabet ve istihdam politikalarına yönelik akademik tartışmaların başında yer alan önemli konulardan biridir. En genel ifadeyle esneklik, kısa bir zaman, performans, çaba ve maliyetle çevresel değişim ve dönüşümlere ayak uydurabilme yeteneğidir. Bu kabiliyet yoğun küresel rekabetin olduğu ekonomilerde örgütlerin güçlerini koruyabilmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Parlak ve Özdemir, 2011, s. 3). Esnek çalışmayla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında bu kavramın çalışma sürecini oluşturan birçok unsurun esnekliğiyle karakterize edilen, alışagelmışin dışındaki istihdam biçimleriyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni istihdam biçimi gerek özel teşebbüslerde gerekse kamu kurum ve kuruluşlarındaki çalışma biçimlerinin şekillenmesine neden olmuştur. Özellikle çalışan ve işveren arasındaki çalışma ilişkisinin biçimlerini radikal şekilde dönüşüme uğratarak çalışana bir tür mekânsal esneklik tanınmış, çalışana iş yeri seçme özgürlüğü verilmiş ve çalışanların çalışma sürelerindeki klasik normlardan saparak çalışma şekli bireysel olarak düzenlenmeye çalışılmıştır (Ray ve Pana-Cryan, 2021, ss. 1-3). İnsan kaynağı alanındaki bu esneklik, uluslararası alanda yaşanan değişimlere, ticaretin serbestleştirilmesine, ekonomi ve yönetim alanında yapılan reformlara paralel gelişmiş, böylece yeni çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır.

Esnek çalışma biçimlerinin temeli incelenirken, istihdam biçimlerinin esnekliğini, çalışma sürelerinin düzenlenmesini veya standart olmayan istihdam biçimlerini değerlendirmek mümkündür. Nitekim konuyla ilgili literatüre bakıldığında sıklıkla esnek çalışma biçimlerinin geleneksel çalışma yöntemlerinden farklı bir yöntem olduğuna yönelik atıflarda bulunmaktadır (Grabowska, 2012, ss. 98-99). Aslında esnek çalışma biçiminin temelinde süreli bir işte istihdam ettirilme, yarı-zamanlı bağımsız çalışma, evden veya uzaktan çalışan kişiler tarafından yapılan iş türleri yer almaktadır (Gozdziewska-Nowicka vd., 2020, ss. 1029-1030).

Esnek çalışma modelinin en önemli avantajı olarak, dinamik olarak değişebilen çevresel şartlarda faaliyet yürüten örgütlerin rekabet güçlerini artırabilmeleri gösterilmektedir. Ancak esnek çalışma biçiminin tek avantajı bu değildir. Esnek çalışma örgütlere özellikle kriz dönemlerinde

olumsuz şartlar altında düzgün işleyebilmeleri için destek sağlamaktadır (Hofacker ve Konig, 2013, s. 613). Bu noktada esnek çalışma ihtiyacını ortaya çıkartan üç teorinin varlığından söz etmek mümkündür (Eyck, 2003, ss. 7-9). Bunların ilki teknolojik yeniliklerin örgütlerin iş organizasyonundaki değişikliklerin uygulanmasına neden olmasıdır. İkinci teorinin çıkış noktasını ise dünyada artan rekabet gücü ve üretim organizasyonunda ortaya çıkan değişikliklere bağlı olarak işgücü verimliliğini artırma ve maliyetleri azaltma gereksinimi oluşturmaktadır. Üçüncü yaklaşımda ise örgütsel düzlemde yapılan değişikliklerden hükümetlerin, işletmelerin ve çalışanların maksimum fayda sağlama çabası olarak algılanan esnek çalışmanın politik doğasına vurgu yapılmaktadır.

Karmaşık örgütsel sorunların yaşanabildiği günümüzde bu sorunların giderilebilmesinde esnek çalışma biçiminin devreye konulması eskisine kıyasla daha gerekli hale gelmektedir. Örgütler, özellikle pandemi boyutlarına varan salgın hastalıkların ortaya çıktığı ya da doğal afetlerin yaşandığı dönemlerde ve çeşitlenen faaliyetlerin etkili şekilde yürütülebilmesinde esnek çalışma modellerinden istifade ederek yeni yöntem ve tekniklere başvurmuşlardır (Forbes vd., 2020, s. 9). Değişen çevresel şartlara reaksiyon gösterebilen ve esnek çalışma biçiminden yararlanabilen örgütler ekonominin yavaşladığı dönemlerde varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Öte yandan esnek çalışma modelleri hem örgütlere hem de bireylere büyük faydalar sağlamaktadır. Sabit personel maliyetlerinin azalması, verimsiz çalışma sürelerinin kısılması, makine ve üretim ekipmanlarının daha verimli ve etkin kullanılması, işgücü hareketliliğinin artması, bir işi yürütmek için gerekli olan alanın genişlemesi, örgütlerin rekabet gücünün artması ve bireysel ihtiyaçlara ve olanaklara göre istihdamın önünün açılması (De-Menezes ve Kelliher, 2011, s. 452), fiziksel olarak çalışmayı zorlaştıran durumların olması halinde dahi istihdama devam edebilme, işgücü piyasasına giriş/çıkışı kolaylaştırma, iş ve yaşam döngüsüne çözüm sunması (Kul-Parlak, 2016, s. 127) bu faydalardan sadece bir kaçıdır.

Uzaktan Çalışma Yöntemi ve Belediyeler

Belli bir işin inovatif yöntem ve tekniklerle yürütülmesini ifade eden uzaktan çalışma terimi yeni bir kavram değildir. Söz konusu kavram ilk olarak 1973 yılında İngiltere’de yaşanan akaryakıt krizi karşısında J.M. Nilles’in akaryakıt istasyonlarının temel fonksiyonlarının uzaktan çalışma yoluyla gerçekleştirebileceğini öne sürmesiyle ortaya çıkmıştır (Mitchell, 2010, ss. 195-196). İlk ortaya çıkışından günümüze kadar uzaktan çalışma yönteminin kullanım alanı gerek özel işletmelerde

gerekse kamu kurum ve kuruluşlarında büyük oranda genişlemiştir (Gozdziewska-Nowicka vd., 2020, ss. 1029-1031). Birtakım hizmetlerin giderilebilmesi için böyle bir araca olan ihtiyaç kavramsal çeşitliliği de beraberinde getirmiş, “mobil çalışma”, “tele çalışma”, “e-iş” ve “kablolu çalışan” gibi kavramlar uzaktan çalışma kavramıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Taser vd., 2022, s. 2).

En genel ifadeyle uzaktan çalışma işin tamamının veya bir kısmının alışlagelen çalışma yerinin dışında alternatif bir çalışma alanında yerine getirildiği çalışma biçimi (ILO, 2020, s. 5) olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) için çalışmanın varsayılan yerin dışında alternatif bir yerde yapılıyor olması bu işin uzaktan çalışma kapsamına girmesi için yeterlidir. Uzaktan çalışma kavramıyla ilgili literatürde de birçok tanım yapılmakta, ancak genel geçer bir tanım bulunmamaktadır. Harker ve Mac-Donnell (2012, ss. 604-605) uzaktan çalışmayı, haftada en az bir gün iş gezilerinin düzenlenmesi, evden ücretli çalışılması, işlerin çalışma bürosundan/ofisinden uzak bir yapıda, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla görülmesi olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Öztürkoğlu (2013, s. 121) da uzaktan çalışmayı “genel olarak merkez bürodan veya üretimin yapıldığı yerden uzak bir yerde yapılan çalışma” şeklinde tanımlamakta, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın şekilde kullanımının ise bu çalışma biçimini ortaya çıkaran başlıca gelişme olarak belirtmektedir. BİT’lerin sağladığı olanaklar sayesinde bürolar(ın)dan uzakta çalışan insan kaynağının sayısı artmakta ve gelir durumu, cinsiyet, çocuk sahibi olunması, medeni hal ve evin teknik donanımı gibi faktörler “bilgi işçilerinin” uzaktan çalışma koşullarını doğrudan etkilemektedir. Yapılan bazı araştırmalarda hiyerarşik olarak amirlerinden memnun olmayan personelin uzaktan çalışmaya eğilimli oldukları görülmüştür. Ayrıca uzaktan çalışma konusundaki yaklaşımlar da örgütlerin kamu veya özel olması, personel sayısı ve teknolojik imkânlarla sahip olunması gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaşabilmektedir (Tuna ve Türkmenbaş, 2020, s. 3248).

Uzaktan çalışma özellikle X, Y ve Z kuşaklarının kendilerinden önceki jenerasyonlara kıyasla motivasyon artışı, çalışanların zamanlarını daha esnek kullanabilmesi, ulaşımda geçirilen zamandan tasarruf gibi çekici faktörler ile teknolojik beceri, teknolojiye duyulan ilgi gibi bireysel nedenlerden dolayı geleneksel çalışma yöntemlerine göre daha çok tercih edilmektedir. İşveren açısından bakıldığında ise örgütsel maliyetlerin azaltılması, enerji tasarrufu, kar maksimizasyonu ve çalışanların kuruma olan bağlılıklarının artırılması gibi gerekçelerle uzaktan çalışma yöntemleri işletmelerde tercih edilebilmektedir (Serinikli, 2021, s. 282).

Literatürde uzaktan çalışma yönteminin avantajları ve dezavantajlarına ilişkin bulgular da yer almaktadır. Bu kapsamda uzaktan çalışmanın avantajları çevresel yarar ve maliyetlerin azaltılması başta olmak üzere çok çeşitli avantajları bulunmaktadır. Baines ve Gelder (2003, s. 224) & Savic (2020, s. 102) bunları daha iyi iş ve özel yaşam dengesinin sağlanması, personel arasında iş tatmininin yükselmesi, hizmette üretkenliğin ve esnekliğin artması, uzaktan eğitime vakit ayrılabilmesi ve personelin kurumsal bağlılığının güçlenmesi olarak belirtilmektedir. Ancak tüm bu avantajların hayat bulabilmesi için uzaktan çalışan personelce yapılan işin hızlı ve sürdürülebilir şekilde gerçekleşmesi gerekir. Bu da fiziksel bağlamda ele alındığında personelin öz disiplinine bağlıdır (Ingusci vd., 2022, s. 5). Bu bakımdan ele alındığında uzaktan çalışma aslında, fiziksel olarak çalışılan yerdeki işlerin bir ağ aracılığıyla farklı bir mekânda ve kontrollü biçimde gerçekleştirilmesidir. Yapılan araştırmalarda bu kontrollü çalışma ortamının kadınlar üzerindeki etkisinin çok daha olumlu olduğu ve üretkenliğin yükseldiği, kadınlar açısından kazanılan ücretin daha tatmin edici bulunduğu, aile içindeki işlere çok daha rahat zaman ayrılabilirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Angelici ve Profeta, 2020, s. 6).

Uzaktan çalışmanın avantajlı taraflarının yanı sıra sosyolojik ve psikolojik olarak yol açtığı zorluklar ve dezavantajları da bulunmaktadır. Özellikle örgütün personeli uzaktan kontrol etmesi, kişisel hırsların olması, çalışma esnekliğinin ve özerkliğinin bulunması çalışma hızının düşmesine ve bir “özerklik paradoksuna” yol açabilmektedir. Nihayetinde tüm bu hususlar çalışma saatlerinin değişmesine, iş ve özel yaşam ayrımının olmaması nedeniyle iş-çalışma çatışmalarının yaşanmasına neden olabilmektedir (Vargas-Llave vd., 2020, s. 17). Konuyla ilgili olarak uzaktan çalışmayla ilgili bazı uygulamaların ikili bir role hizmet ettiği de öne sürülmektedir: Fiziksel mesafe özerklik algısının yükselmesine yol açmasının yanı sıra örgütsel değerlere ve kültürüne bağlılık eksikliğinden dolayı personelin örgüte yabancılaşmasına ve izolasyon hissinin oluşmasına neden olabilmektedir (Molino vd., 2020, s. 2-3).

Tüm avantaj ve dezavantajlarının yanında uzaktan çalışma yönteminin birçok ülkede yasal olarak uygulanabilir hale gelmesine imkân veren uluslararası metin ise ILO tarafından 1996 yılında kabul edilen 177 sayılı Evde Çalışma Hakkındaki Sözleşme ile 184 sayılı tavsiye kararıdır. Buna göre uzaktan çalışma kişinin “(i) kendi evinde ya da işverenin işyerinin dışında ve kendi seçtiği bir mekânda; (ii) belli bir ücret için ifa ettiği; (iii) kullanılan iş ekipmanlarının, malzeme veya diğer tüm girdilerin kimin tarafından sağlandığına bakılmaksızın, işveren tarafından belirlenen bir ürünün veya hizmetin elde edilmesi ile sonuçlanan” çalışma biçimidir (ILO, 1996).

Ulusal mevzuat incelendiğinde ise uzaktan çalışma yönteminin 4857 sayılı İş Kanunu (İK) ile Uzaktan Çalışma Yönetmeliğinde ele alındığı görülmektedir. Bu kapsamda uzaktan çalışma; işçinin, işveren tarafından örgüt içerisinde verilen görevlerin işyeri dışarısında evinde veya bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılması esasına dayanan yazılı olarak kurulan iş ilişkisidir. Yine aynı kanun ve yönetmelikte uzaktan çalışmanın amaç, kapsam ve yönteminin nasıl olacağı ile iş akdi taraflarının hak ve yükümlülükleri de düzenlenmiştir (4857 Sayılı İK). Uzaktan çalışmanın personele bir hak olarak tanınması daha çok işverenin inisiyatifindedir. Ancak bu inisiyatif keyfi olarak kullanılamamakla birlikte esnek çalışma doğal afet, salgın hastalık, işe gidememe, toplu grev veya evde kalma ihtiyacı gibi olağanüstü hallerde tanınmaktadır. İşveren ve çalışan arasında yapılan iş akdi nedeniyle işverenin, evden çalışması halinde işçisi üzerinde denetleme ve yönetme hakkına sahip olmasının yanında iş güvenliğine ilişkin gerekli önlemleri alma yükümlülüğü de bulunmaktadır (Demir, 2021, s. 2502).

Gerek uluslararası gerekse ulusal mevzuatta kabul edilen bir çalışma yöntemi olmasına rağmen uzaktan çalışma yönteminin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de bilinirliği ancak 2019 yılında gerçekleşebilmiştir. Çünkü Çin’in Vuhan eyaletinde çıktığı düşünülen ve kısa süre içerisinde küresel salgına dönüşen Covid-19 salgını tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de iş hayatına ilişkin çeşitli önlemlerin ve uygulamaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Sokağa çıkma yasağı dâhil birçok tedbirin alındığı bu dönemde gerek merkezi yönetim ve taşra teşkilatları gerekse başta belediyeler olmak üzere tüm yerel yönetim kurumları hizmetlerin aksamadan devam ettirilebilmesi için örgütsel değişim ve dönüşümlere gitmek durumunda kalmışlardır. Bunlar içerisinde yerel nitelikli müşterek ve medeni ihtiyaçları karşılamak için kurulmuş olan belediyeler (Öner, 2006, s. 54) mali ve idari açıdan kendisine tanınan özerklik dolayısıyla bu değişim ve dönüşümünü belli bir ölçüde yapabilmıştır. Ancak bu noktada Türk Belediyeciliğinin personel rejimine ilişkin çok güçlü bir vesayet sisteminin işlediğini ve özerk alanın sınırlı olduğu, yine Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartnamesinde (AYYÖŞ)’de çekince koyulan maddeler arasında idari özerkliği etkileyecek ve personel politikasına negatif etki edecek çekincenin koyulduğu gerçeğinin de yadsınmaması gerekmektedir (Eryiğit, 2016, ss. 288-289).

Yerel yönetimler hizmet etmek durumunda olduğu nüfusun büyüklüğü dolayısıyla diğer yerel yönetim birimleri ile merkezi yönetime kıyasla çok daha hızlı yapmak zorunda kalmıştır. Gerek özerklik alanının sınırlı olması gerekse kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği ilkesi dolayısıyla

belediyelerin uzaktan çalışma yöntemine çok daha rahat ve hızlı geçebildiğine yönelik araştırmalar mevcuttur. Örneğin bu süreçte dijital dönüşüm alanında nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşandığına yönelik yapılan bir araştırma sonuçlarına göre kamu kurumlarının %89'unun uzaktan çalışma yöntemiyle kamu hizmetlerini yerine getirdikleri ortaya konulmuştur. Aynı çalışmada yerel yönetimlerde %81,3 oranında dijital dönüşüm yaşandığı, kamu personelinde çalışanların %57,8'inin uzaktan çalışmaktan memnun oldukları, %72,4'ünün daha az iş stresi yaşadığı, %56,1'inin işlerine daha iyi adapte olduğu, %75,6'sının ise uzaktan çalışma yöntemiyle gelecekte tükenmişlik potansiyelinin azalacağına yönelik önermelerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldırım, 2021, s. 69).

Öte yandan uzaktan çalışma modeli sadece Türkiye'de değil birçok farklı ülke hükümetleri tarafından başvurulan bir yöntem olmuştur. Bu kapsamda İngiltere, İtalya, İspanya ve Almanya'daki çoğu belediye bütün belediye personelinin kapsayacak şekilde uzaktan çalışma veya akıllı çalışma yöntemlerine geçmiştir (Önez-Çetin, 2021, s. 69). Dolayısıyla pandemi benzeri olağanüstü hallerin verdiği tüm zararlara karşın başta belediyeler olmak üzere iş hayatına kazandırdığı uzaktan çalışma yöntemi ile kamu hizmetlerinin sürdürülmesi, vatandaşların talep ve beklentilerinin karşılanması, vatandaş-yerel yönetim arasındaki iletişimin sağlanması ve merkezi yönetim organları üzerindeki iş yükünün hafifletilmesi (Bilgili, 2020, s. 230) noktasında önemli katkılar sağlamıştır.

Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yönteminin Uygulamasına İlişkin Alan Araştırması

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın metodolojisine ilişkin açıklayıcı bilgilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği

Araştırmada nicel veri toplama yöntemlerinden olan anketten yararlanılmıştır. Daha önceden hazırlanmış olan anket soruları 5'li Likert ölçeği (*hiç katılmıyorum-katılmıyorum-ne katılıyorum ne katılmıyorum-katılıyorum-kesinlikle katılıyorum*) haline getirilerek Beşiktaş Belediyesi'nde çalışan personele yanıtlanması için verilmiştir. Anket soruları oluşturulurken konuya ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmış, uzaktan çalışma ile belediyelerin görev ve yetkilerine ilişkin mevzuat ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Nitekim anket çalışmalarındaki sorular hazırlanırken konuya ilişkin kuramsal çerçevenin bilinmesi ve daha önce yapılmış olan çalışmalardan istifade edilmesi anket sorularının oluşturulmasında önemli ölçüde kolaylık sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2005, s. 137). Bu

kapsamda araştırmada Gozdziowska-Nowicka vd. (2020) tarafından yürütülmüş olan “*Teleworking and Remote Work in Local Government Administration Management in Poland*” başlıklı çalışma ile Baycık vd. (2021)’ne ait “*COVID 19 Pandemisinde Uzaktan Çalışma: Tespit ve Öneriler*” isimli çalışmalarından yararlanılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

2022 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de 30’u büyükşehir, 51’i il, 922’si ilçe, 388’i belde belediyesi olmak üzere 1.391 belediye bulunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurum (TÜİK) verilerine göre %78,05’i büyükşehir, %16,55’i ise diğer belediye sınırları içerisinde olmak üzere Türkiye nüfusunun %94,7’si kentlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2022). Bunlar içerisinde İstanbul Türkiye’nin en kalabalık kenti olmasının yanı sıra büyükşehir ve 39 ilçe belediyesi ile belediye hizmetlerinden yararlanan nüfusun en yoğun olduğu kenttir. 2022 yılı sonu itibarıyla Türkiye nüfusunun %18,8’inin yaşadığı İstanbul, Osmanlı Devleti döneminde batı tarzı ilk belediyenin kurulduğu, Cumhuriyet sonrası dönemde ise Ankara ve İzmir’le birlikte modern kent hizmetlerine ilişkin ilk uygulamaların görüldüğü kenttir. Gerek bu özelliği gerek sundukları hizmetlerin niteliği ve niceliği gerekse idari ve mali kaynakları ile teknolojik alt yapıları İstanbul’daki belediye teşkilatlarını diğer belediyeler arasında öne çıkarmaktadır.

İstanbul, sosyal bilimlerdeki birçok disiplinin olduğu gibi kent biliminin de başlıca çalışma alanlarından biridir. Çünkü İstanbul’daki belediyeler özelinde yapılacak alan araştırmalarından elde edilecek sonuçlarla hem diğer belediyelere ilişkin çıkarımlar yapmak hem de öneriler geliştirmek mümkün olabilmektedir. Buradan hareketle araştırmanın evrenini 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’na göre görev, yetki ve sorumluluk alanı İstanbul’un il mülki sınırlarına kadar uzanan İBB oluşturmaktadır. Ancak İBB’nin teşkilat yapısının büyüklüğü, görev ve sorumluluk alanının genişliği dikkate alındığında bu denli büyük bir alanda çalışmak zaman ve maliyet açısından güçtür. Bu nedenle çalışmanın amaç ve kapsamına uygun olarak kentsel yaşam kalitesi indeksinde (Şeker, 2015, s. 8) İstanbul içinde ilk sıralarda yer alan Beşiktaş’ın ilçe belediyesi olan Beşiktaş Belediyesi örneklem olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın örneklem aralığı belirlenirken sistematik örneklem seçimine başvurulmuştur. Basit tesadüfi örneklem seçim tekniğine benzeyen bu örneklem tekniğindeki aralık örnekleme eleman sayısının, evrendeki eleman sayısına oranlanmasıyla elde edilmektedir. Örneğin bu teknik aracılığıyla 50 kişilik bir evrenden 10 kişilik örneklem seçilirse evren büyüklüğünün örneklem büyüklüğüne bölünmesiyle örneklem aralığı

1/5'e karşılık gelmektedir. Bu sonuç evrendeki her beş kişiden birinin örneklem olarak seçilebileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bunu yapmanın en yalın şekli evrendeki her beşinciyi seçmektir. Örneklem aralığı 1/5'e karşılık geldiği için, ilk beş kişiden biri ilk seçilecek olan kişi olmaktadır (De-Vaus, 2001, ss. 64-66; Kaptan, 1973, s. 138). Bu açıklamalar ışığında örneklem aralığını saptamak mümkündür. Araştırmanın evrenini oluşturan İstanbul Büyükşehir Belediyesinde çalışan toplam personel sayısının (bağlı kuruluş ve iştirakler hariç) 13.929 (İ.B.B. Faaliyet Raporu, 2021, s. 25); Beşiktaş Belediyesinde çalışan toplam personel sayısının ise 1.625 olduğu göz önüne bulundurulduğunda örneklem, evrene bölünmesiyle örneklem aralığı yaklaşık olarak 0,12'ye (%12) karşılık gelmektedir. Örneklem aralığının örneklemde yer alan kişi sayısı ile çarpıldığında yaklaşık olarak 195 sayısına ulaşılmaktadır. Yani bu çalışmada asgari 195 personelle anket yapılması hedeflenmiş, ancak hedef aşılarak toplamda 230 kişiyle anket yapılmıştır. Bunların 12'si başkan yardımcısı/müdür, 32'si şef/birim sorumlusu, 154'ü memur/büro personeli, 32'si ise saha personelinden oluşmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsam ve sınırlılığının saptanması çalışmanın yürütülebilmesi için kritik öneme sahiptir. Bir araştırmanın kapsamı neyin ölçülmek veya incelenmek istendiği konusunu oluştururken, araştırmanın sınırlılığı ise araştırmadan elde edilen bulguların ve bulguların analiz edilmesinde nelerin araştırma kapsamı içerisine dâhil edilip edilmeyeceğinin belirlenmesidir (Jupp, 2006, s. 325). Dolayısıyla bu araştırmanın kapsamını belediye personelinin uzaktan çalışma yönteminin uygulanabilirliğine yönelik algılarının ölçülmesi oluşturmaktadır. Araştırma İstanbul'daki Beşiktaş ilçe belediyesiyle sınırlandırılmıştır. Bunun gerekçesi ise gerek personel sayısı gerekse hizmet alanı dolayısıyla İBB gibi büyük bir kuruluşa ulaşmanın hem zaman ve maliyet açısından külfet oluşturması hem de daha önceden bu araştırmanın kapsamına giren benzer çalışmaların sayısının görece az olması nedeniyle pilot bir sektörde uygulamaya başlanmasıdır. Çalışmanın diğer bir sınırlılığı ise saha personelinden ankete geri dönüş oranının düşük olmasıdır. Bu, alanda aktif olarak görev yapan personelin iş alanının değişkenlik göstermesinden ve her an bu kişilere ulaşabilmenin çok kolay olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle 32 saha personeline ulaşılmış, ancak bu gruptaki kişilerden daha fazla anket temin edebilmek mümkün olmamıştır. Dolayısıyla araştırma bulgularının genellenebilirlik niteliğini belirli ölçülerde sınırlayan söz konusu faktörlerin göz önüne alınarak, bu sınırlılıkların etkisini azaltacak yeni bilimsel çalışmaların ortaya konulmasında fayda bulunmaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma temel olarak “uzaktan çalışma yöntemi personel verimliliğini olumlu yönde etkiler” hipotezi üzerine kurulmuş olup, ana hipotez altındaki alt hipotezler ise aşağıda sıralanmıştır:

H₁: Uzaktan çalışma yöntemi belediye personelinin zamandan tasarruf etmesini sağlar.

H₂: Uzaktan çalışma yöntemi personel verimliliğini azaltır.

H₃: Uzaktan çalışma yöntemiyle belediye personeli daha iyi bir konuma gelir.

H₄: Belediyelerde uzaktan çalışmaya ilişkin yasal düzenlemeler yetersizdir.

H₅: Belediyelerde uzaktan çalışma modelinin uygulanabilmesi için teknik destek ekibi bulunmaktadır.

H₆: Uzaktan çalışma modelinin uygulanması belediyelere maliyeti düşüktür.

H₇: Belediyelerde uzaktan çalışma modelinde veri güvenlik riski vardır.

H₈: Belediyeler uzaktan çalışan personelin iş sağlığı güvenliği riskini azaltır.

Analiz ve Bulgular

Araştırmanın hipotezlerinin test edilebilmesi amacıyla Google anket uygulamasından yararlanılarak anketlere verilen yanıtlar yine bu uygulama aracılığıyla analiz edilmiştir. Pasta grafik halinde ulaşılan veriler araştırmacılar tarafından düzenlenerek tablolaştırılmıştır. Belediye çalışanlarının uzaktan çalışma modelinin uygulanabilirliğine yönelik sorulan sorulara vermiş oldukları yanıtlar ve bulgular şu şekildedir:

Tablo 1

Belediyelerde Uzaktan Çalışmanın “Olumlu” Yönlerine İlişkin Önermeler

ÖNERMELER	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çalışanlar açısından çalışma saatlerinde/molalarda esneme imkânı sağlar	11	4,8	27	11,7	51	22,2	99	43	42	18,3
Belediyedeki çalışma ortamına kıyasla daha az dikkat dağıtıcı bir ortam sunar	17	7,4	36	15,7	42	18,3	83	36,1	52	22,6
Trafikte kaybedilen zaman dan tasarruf edilmesini sağlar	3	1,3	21	9,1	22	9,6	68	29,6	116	50,4
Çalışma ortamından kaynaklanan stresin azalmasını sağlar	8	3,5	30	13	30	13	74	32,2	88	38,3
Çalışanların resmi izin kullanma ihtiyacını azaltır	19	8,3	50	21,7	30	13	65	28,3	66	28,7
Çalışanların resmi izne ihtiyaç duymadan özel işlerini de halledebilmesine imkân sağlar	9	3,9	44	19,1	42	18,3	70	30,4	65	28,3
Belediyenin teknolojik gelişimine katkı sağlar	13	5,7	40	17,4	47	20,4	71	30,9	59	21,7
Çalışanların çalışma motivasyonunu artırır	17	7,4	27	11,7	43	18,7	79	34,3	64	27,8
Çalışanların bilgiye erişimini kolaylaştırır	18	7,8	41	17,8	60	26,1	66	28,7	45	19,6
Çalışanlar arasındaki iletişimi geliştirir	33	14,3	63	27,4	69	30	38	16,5	27	11,7
Çalışanların verimliliğini artırır	19	8,3	35	15,2	56	24,3	63	27,4	57	24,8
Belediyenin altyapı imkânlarından daha iyi istifade edilmesini sağlar	16	7	54	23,5	55	23,9	51	22,2	54	23,5
Engelli bireylerin istihdam olanağını artırır	5	2,2	9	3,9	31	13,5	93	40,4	92	40
Belediyenin imajının gelişmesini sağlar	11	4,8	26	11,3	64	27,8	66	27,7	63	27,4

Belediyenin daha rahat <u>erişebilir</u> olmasını sağlar	11	4,8	31	13,5	66	27,7	62	27	60	26,1
Belediyenin hizmet sunumuna ilişkin diğer belediyeler ve kurumlar karşısında <u>daha iyi konuma</u> gelinmesini sağlar	11	4,8	36	15,7	57	24,8	68	29,6	58	25,2
Belediyenin fiziksel bakımından kaynaklanan <u>maliyetlerin azalmasını</u> sağlar	7	3	16	7	22	9,6	90	39,1	95	41,3
<u>Nitelikli insan kaynağının</u> istihdam edilmesine imkân sağlar	17	7,4	32	13,9	52	22,6	73	31,7	56	24,3
<u>Çalışanların belediyede daha iyi pozisyonlara</u> gelmesini kolaylaştırır	27	11,7	64	27,8	75	32,6	27	11,7	37	16,1
<u>Çalışanların bilgisayar ve yazılım kullanma yeteneğinin</u> gelişmesine imkân sağlar	12	5,2	30	13	34	14,8	87	37,8	67	29,1

Belediye çalışanları arasında uzaktan çalışma yönteminin olumlu yönlerine ilişkin temel yaklaşımların neler olduğu Tablo 1. üzerinden altı çizilerek aktarılmaya çalışılmıştır. Belediyelerde uzaktan çalışmanın olumlu yönlerine ilişkin yorum yapma imkânı da veren anket sonucuna göre uzaktan çalışma yönteminin belli avantajları öne çıkmaktadır. Bunlar ulaşım, engelli istihdamına, kurumsal maliyetlere ve personelin bilgisayar ve yazılım becerilerinin gelişimine yönelik olan avantajlardır. Öyle ki, ankete katılanların %50,4'ü uzaktan çalışma yöntemi sayesinde trafikte kaybedilen zamandan büyük oranda tasarruf sağlanabildiği önerisine kesinlikle katılırken, katılıyorum diyenlerle birlikte bu oran %80'e ulaşmaktadır. Benzer şekilde katılımcıların %80,4'ü bu esnek çalışma türünün engelli bireylerin istihdam olanağını artırdığını düşünmektedir. Bunun yanında belediyenin fiziksel bakımından kaynaklanan maliyetlerin azalacağına yönelik önermeye kesinlikle katılanların oranı %41,3, katılanların oranı ise %39,1'dir. Dolayısıyla her katılımcının onda biri uzaktan çalışma sayesinde belediyenin fiziksel giderlerinin düşeceğini değerlendirmektedir.

Diğer yandan uzaktan çalışma yönteminin bilişim ve teknoloji alt yapılarının kullanımına yönelik bilgiyi zorunlu kılması dolayısıyla olsa gerek katılımcıların %81,7'si uzaktan çalışma yöntemiyle birlikte çalışanların bilgisayar ve yazılım kullanım yeteneklerinin gelişeceğini belirtmektedirler. Bu esnek çalışma yöntemi alternatif çalışma ortamında üretme imkânı sunması dolayısıyla geleneksel çalışma ortamının sebep olduğu stresin azalacağı (%70,5) ve motivasyonun artacağı (%62,1) öngörülmektedir (%70,5). Buna karşın bu çalışma yönteminin çalışanlar

arasındaki iletişimin gelişmesine imkân veren bir durum sağlamadığı (%41,7), belediyede daha iyi pozisyona gelme imkânı sunmadığı (%39,5) değerlendirilmektedir. Bunun yanında kararsız kalınan (ne katılıyorum-ne katılmıyorum) ilk üç konu arasında ise çalışanların belediyede daha iyi bir konuma gelebilmesini kolaylaştırması (%32,6); belediye imajının gelişmesine katkı sağlaması (%27,8) ve belediyenin vatandaşlarca daha rahat ulaşılabilir olması (%27,7) yer almıştır.

Tablo 2

Belediyelerde Uzaktan Çalışmanın “Olumsuz” Yönlerine İlişkin Önermeler

ÖNERMELER	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Belediyelerde uzaktan çalışmaya ilişkin <u>yasal düzenlemeler yetersizdir</u>	9	3,9	19	8,3	60	26,1	108	47	34	14,8
<u>Veri güvenliği riski bulunmaktadır</u>	13	5,7	51	22,2	63	27,4	80	34,8	23	10
Belediyelerde uzaktan çalışma için gereken <u>araçlar yetersizdir</u>	15	6,5	29	12,6	48	21,9	102	44,3	36	15,7
Uzaktan çalışma için araç ve gereçlerin kullanımına yönelik <u>personelin bilgisi yetersizdir</u>	17	7,4	50	21,7	62	27	76	33	25	10,9
Uzaktan çalışanlara yönelik <u>tutumlarda farklılık görülebilmektedir</u>	13	5,7	27	11,7	71	30,9	93	40,4	26	11,3

Uzaktan çalışma çalışanın <u>çalışma motivasyonunu</u> azaltmaktadır	43	18,7	90	31,9	37	16,1	46	20	14	6,1
Uzaktan çalışma nedeniyle çalışanlar arasında <u>iletişim sorunu</u> yaşanabilmektedir	28	12,2	50	21,7	58	25,2	71	30,4	23	10
Yeni işe başlayanların <u>kuruma uyumunu</u> güçleştirmektedir	17	7,4	32	13,9	52	22,6	93	40,4	36	15,7
Çalışanın <u>çalışma disiplini</u> ni azaltmaktadır	34	14,8	63	27,4	59	25,7	51	22,2	23	10
Sürekli evde kalınması ve herhangi bir ortam değişikliği yaşanmaması nedeniyle <u>psikolojik sorunlara</u> sebep olabilmektedir	33	14,3	38	16,5	65	28,3	62	27	32	13,9
Çalışanlar arasındaki <u>sosyal etkileşimi</u> azaltmaktadır	22	9,6	26	11,3	50	21,7	102	44,3	30	13
Uzaktan çalışmanın <u>belediyeye maliyeti</u> yüksektir	81	35,2	92	40	39	17	12	5,2	6	2,6
Çalışanın <u>çalışma verimini</u> düşürmektedir	55	23,9	68	29,6	51	22,2	42	18,3	14	6,1
Çalışanın birim yöneticisi tarafından <u>denetimini</u> güçleştirmektedir	44	19,1	61	26,5	52	22,6	52	22,6	21	9,1
Çalışanın, ihtiyaç durumunda <u>yasal izin kullanma imkânını</u> güçleştirmektedir	49	21,3	2	35,7	54	23,5	35	15,2	10	4,3

<u>İşlerin zamanında yapılmasını engellemektedir</u>	61	26,5	86	37,4	44	19,1	30	13	9	3,9
--	----	------	----	------	----	------	----	----	---	-----

Belediyelerde uzaktan çalışmanın olumsuz yönlerine ilişkin katılımcıların (Tablo 2) üzerinde katılım sağladığı (kesinlikle katılıyorum + katılıyorum) başlıca konular yasal düzenlemeler ile uzaktan çalışma için gerekli teçhizatın yetersizliği, uyum sorunu, yetersiz sosyal etkileşim ve iletişime ilişkindir. Buna göre belediyelerde uzaktan çalışmaya ilişkin yasal düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünenlerin oranı %87,9'dur. Bunun yanında katılımcıların %80'i uzaktan çalışma için gerekli araç ve gerecin yetersiz kaldığını düşünmektedir. Bu araç ve gereçlerin etkili kullanımı için personel bilgisinin yetersiz kaldığını düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir. Uzaktan yürütülen çalışmada yeni işe başlayanların kuruma uyumunu güçleştireceğini düşünenlerin oranı ise %56,1'dir. Katılımcıların %57,3'ü ise uzaktan çalışma yönteminin çalışanlar arasındaki sosyal etkileşimi düşürdüğünü, %40,3'ü ise çalışanlar arasında iletişim sorunu yaşandığını belirtmektedir. Buna karşın katılımcıların üzerinde katılmadıkları (kesinlikle katılmıyorum + katılmıyorum) konuların başında ise uzaktan çalışmanın belediyeye maliyetinin yüksek olması (%75,2), işlerin zamanında yapılmasını engellemesi (%63,9) ve çalışma motivasyonunu (%53,5) ve verimini düşürmesine (%57,8) ilişkindir. Uzaktan çalışanlara yönelik tutumlarda farklılıkların görülmesi (%30,9); sürekli uzaktan çalışılmasından kaynaklı psikolojik sorunların yaşanması (%28,3) ve veri güvenliği riskinin olması (%27,4) katılımcıların üzerinde kararsız kaldıkları konuların başında yer almaktadır.

Tablo 3

Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yöntemi Uygulanmadan Önce Geliştirilmesi Gerekenlere İlişkin Önermeler

ÖNERMELER	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%

İş sözleşmeleri ve uzaktan çalışmaya ilişkin <u>yasal düzenlemelerde</u> değişiklik yapılmalıdır	1	0,4	6	2,6	55	23,9	121	52,6	47	20,4
Uzaktan çalışmayla işlerin görülebilmesi için yeterli miktarda ve <u>kali- tede bilgisayar</u> ile diğer ekipmanlar satın alınmalıdır	1	0,4	13	5,7	35	15,2	111	48,3	70	30,4
Daha önceki iyi <u>uygulama deneyimleri</u> örnek alınmalıdır	3	1,3	5	2,2	28	12,2	125	54,3	69	30
<u>Teknik destek ekibi</u> oluşturulmalıdır	2	0,9	4	1,7	22	9,6	120	52,2	82	35,7
Uzaktan çalışanları yönetebilmek için <u>yönetim biçiminde</u> değişikliğe gidilmelidir	3	1,3	32	13,9	53	23	92	40	50	21,7
Uzaktan çalışma sistemlerini destekleyebilmek için <u>yeni yazılımlar geliştirilmeli/satın</u> alınmalıdır	0	0	14	6,1	39	17	103	44,8	74	32,2
Uzaktan çalışmayla yapılacak hizmetlerin etkili ve verimli şekilde karşılanabilmesi için <u>personelle eğitim</u> verilmelidir	3	1,3	8	3,5	25	10,9	110	47,8	84	36,5
Uzaktan çalışacak <u>personelin sağlığı ve güvenliği</u> garanti altına alınmalıdır	0	0	9	3,9	27	11,7	119	51,7	75	32,6

<u>Elektronik belge yönetim sistemi geliştirilmelidir</u>	1	0,4	6	2,6	16	7	108	47	99	43
<u>Elektronik imza yaygınlaştırılmaktadır</u>	3	1,3	3	1,3	13	5,7	111	48,3	100	43,5
<u>Çalışana akıllı telefon verilmelidir</u>	5	2,2	21	9,1	45	19,6	89	38,7	70	30,4
<u>Kurumsal yapı bütünüyle yenilenmelidir</u>	5	2,2	19	8,3	56	24,3	90	39,1	60	26,1

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan diğeri de belediyelerde uzaktan çalışma yöntemi uygulamaya koyulmadan önce bir takım teknik ve formel düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiğine ilişkindir (Tablo 3). Belediyelerde uzaktan çalışma yöntemine ilişkin daha önceki iyi uygulama örneklerinden istifade edilmesi (%54,3); iş sözleşmeleri ve uzaktan çalışmaya ilişkin yasal düzenlemelerde değişiklik yapılması (%52,6) ve belediyelerde teknik destek ekibinin oluşturulması (%52,2) gerektiği düşüncesi belediye personelinin çoğunluğunun katıldığı konular arasında yer almaktadır. Bu konuları elektronik imzanın yaygınlaştırılması (%48,3); personelin uzaktan çalışmasını gerçekleştirebilmesi için gerekli bilgisayar ve teknik donanımların satın alınması (%48,3); uzaktan çalışmanın yapılabilmesi için personele eğitimlerin verilmesi (%47,8) ve elektronik belge yönetim sisteminin geliştirilmesi (%47) takip etmektedir. Birlikte (katılıyorum + kesinlikle katılıyorum) değerlendirildiğinde ise elektronik imzanın yaygınlaştırılması (%91,8), elektronik belge yönetim sisteminin geliştirilmesi (%90) ile teknik destek ekibinin oluşturulması (%87,9) önermesi öne çıkan üç önemli konu başlığıdır. Katılımcıların en fazla kararsız kaldıkları (ne katılıyorum ne katılmıyorum) konuların başında ise kurumsal yapının bütünüyle değişmesi (%24,3); iş sözleşmeleri ve uzaktan çalışmaya ilişkin yasal düzenlemelerde değişiklik yapılması (%23,9) ve personele akıllı telefon verilmesi (%19,6) önermeleri gelmektedir.

Tablo 4

Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yöntemine Dair Kurum İçi Düzenlemelerde Yer Verilmesi Gerekenlere İlişkin Önergeler

ÖNERMELER	n	%
<u>Çalışma saatinin</u> kayıt altına alınmasıyla ilgili ilkeler	147	63,9

Kurumsal <u>veri güvenliğine</u> ilişkin düzenlemeler	171	74,3
Kurumun <u>yazılım ve donanım araçlarının</u> kullanımına ilişkin açıklayıcı bilgiler	159	69,1
Uzaktan çalışmayla yapılacak olan <u>işlerin ne kadar süreyle</u> yapılacağı	148	64,1
Çalışanın <u>iş sağlığı ve güvenliğine</u> ilişkin düzenlemeler	159	69,1
Uzaktan çalışma yöntemiyle yapılabilecek olan <u>görevlerin kapsamı</u>	140	60,9
Kurum yöneticilerince uzaktan çalışma esnasında uyulacak <u>kurumsal ilkeler</u>	166	72,2
Uzaktan çalışma kapsamında çalışanlara verilebilecek <u>görevlerin neler olabileceği</u>	147	63,9

Araştırmada elde edilen bulgulardan bir diğeri de belediyelerde uzaktan çalışma yöntemine dair kurum içi düzenlemelerde yer verilmesi gereken hususlara ilişkin olanıdır (Tablo 4). Tablo incelenmeden önce bu kategorideki sorulara katılım gönüllük esasına dayanmasında dolayı bazı katılımcılar buradaki soruları yanıtızsız bırakmıştır. Diğer yandan katılımcılara birden fazla önermeyi seçme imkânı da verilmiştir. Bu doğrultudan hareketle söz konusu kategoride katılımın en çok sağlandığı konu başlığı kurumsal veri güvenliğine ilişkin düzenlemelerdir. Buna göre katılımcıların %74,3'ü kurumlarında uzaktan çalışmaya ilişkin veri güvenliğinin ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Öte yandan kurum yöneticilerinin uzaktan çalışma süreci boyunca uymaları gereken kurumsal ilkelerin belirlenmesi katılımcılar tarafından dikkat çekilen bir diğer konu başlığı olmuştur (%72,2). Oransal olarak sıralandığında ön plana çıkan önermeler arasında çalışanın iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemeler ile kurum tarafından yazılım ve donanım araçlarının kullanımına ilişkin açıklayıcı bilgilerin (%69,1) geldiği, bu iki önermeyi ise uzaktan yapılacak işlerin ne kadar süreyle yapılacağına (%64,1), çalışma saatlerinin kayıt altına alınmasına (%63,9) ve uzaktan çalışma ile çalışanlara verilebilecek görevlerin neler olabileceğine (%63,9) ilişkin düzenlemelerin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 5

Belediyelerde Uzaktan Çalışma Yönteminin Daha Etkili Uygulanabilmesi İçin Bireysel Alana Yönelik Yapılması Gerekenlere İlişkin Önermeler

ÖNERMELER	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Uzaktan çalışmayla yapılacak olan hizmetlerin karşılanabilmesi için <u>personelle gerekli eğitimler</u> verilmelidir	1	0,4	5	2,2	17	7,4	139	60,4	68	29,6
<u>Personel arası iletişimin</u> sağlanabilmesi için gerekli alt yapı sağlanmalıdır	2	0,9	4	1,7	18	7,8	132	57,4	74	32,2
Personele <u>bilgisayar ve diğer donanım ekipmanların</u> tedarik edilmelidir	0	0	5	2,2	21	9,1	115	50	89	38,7
Uzaktan çalışan <u>personelin sağlığı ve güvenliği</u> garanti altına alınmalıdır	0	0	10	4,3	27	11,7	114	49,6	79	34,3

Uzaktan çalışmaya ilişkin kurum içi düzenlemeler yapılmalıdır	0	0	1	0,4	15	6,5	126	54,8	88	38,3
---	---	---	---	-----	----	-----	-----	------	----	------

Belediyelerde uzaktan çalışma yönteminin daha etkili uygulanabilmesi için bireysel alana yönelik yapılması gerekenlere ilişkin bulgulara bakıldığında (Tablo 5) katılımcıların kesin olarak katılım sağladıkları önermelerin başında personele bilgisayar ve diğer donanım ekipmanların tedarik edilmesine (%38,7); uzaktan çalışmaya ilişkin kurum içi düzenlemelerin yapılmasına (%38,3) ve uzaktan çalışan personelin sağlığının ve güvenliğinin garanti altına alınmasına (%34,3) ilişkin olanlar gelmektedir. Katılımcıların üzerinde oransal olarak en çok katılım sağladıkları konu başlıklarının arasında ise uzaktan çalışmayla yapılacak olan hizmetlerin karşılanabilmesi için personele gerekli eğitimlerin verilmesi (%60,4); personel arası iletişimin sağlanabilmesi için gerekli alt yapının sağlanması (%57,4) ve uzaktan çalışmaya ilişkin kurum içi düzenlemeler yapılması (%54,8) yer almaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Küreselleşen dünyada yaşanmakta olan olağan ve olağanüstü değişimlere ve dönüşümlere göre özel işletmeler gibi kamu kurum ve kuruluşları da organizasyon yapılarını ve çalışma sistemlerini yeniden (re)organize etmek zorunda kalmaktadır. Vatandaşa en yakın yerel yönetim birimleri olan belediyeler bu gelişmeler karşısında hem örgütsel varlıklarını sürdürebilmek hem de kamu hizmetlerini kesintisiz şekilde sunabilmek için kendilerine verilen yetki ve imkânlar ölçüsünde yeni yöntem ve teknikleri bünyelerine katmak durumunda kalmışlardır. Bu yeni yönetim yaklaşımlarından birisi de insan kaynağının faaliyet alanını geleneksel anlamda bir merkez ya da büro içerisinde sınırlandırılmasını reddeden esnek çalışma biçimlerinden olan uzaktan çalışma biçimidir. Bu şekilde belediyelerdeki insan kaynağı ve büro yöneticileri resmi ve örgütsel işlemlerini bilişim ve teknolojik alt yapıyı kullanmak suretiyle karşılayabilme imkânına sahip olabilecektir.

Bu araştırmayla birlikte özellikle Covid-19 pandemisinin ortaya çıkardığı olağanüstü dönemde uzaktan çalışmayı tecrübe edinmiş olan belediyelerde, uzaktan çalışma modelinin uygulanabilirliği ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda belediyelerde uzaktan çalışma modeline ilişkin olumlu yanlar, olumsuz yanlar, uygulamaya geçilmeden önce yapılması gereken düzenlemeler, kurum içinde yapılması gereken

düzenlemeler ile bireysel alana ilişkin yapılması gerekenler olmak üzere beş kategoride incelenmiştir. Katılımcıların önceden hazırlanmış olan anket formundaki sorulara vermiş oldukları yanıtlardan yola çıkarak bu çalışmanın hipotezlerinin desteklenme durumunu aşağıdaki tabloda belirtmek mümkündür:

Tablo 6

Araştırmanın Hipotezlerinin Desteklenme Durumu

Hipotez	Açıklama	Sonuç
H ₁	Uzaktan çalışma yöntemi belediye personelinin zamandan tasarruf etmesini sağlar.	Onaylandı
H ₂	Uzaktan çalışma yöntemi personel verimliliğini azaltır.	Değerlendirme dışı
H ₃	Uzaktan çalışma yöntemiyle belediye personeli daha iyi bir konuma gelir.	Kısmen onaylandı
H ₄	Belediyelerde uzaktan çalışmaya ilişkin yasal düzenlemeler yetersizdir.	Onaylandı
H ₅	Belediyelerde uzaktan çalışma modelinin uygulanabilmesi için teknik destek ekibi bulunmaktadır.	Değerlendirme dışı
H ₆	Uzaktan çalışma modelinin uygulanmasının belediyelere maliyeti düşüktür.	Onaylandı
H ₇	Belediyelerde uzaktan çalışma modelinde veri güvenlik riski vardır.	Kısmen onaylandı
H ₈	Belediyeler uzaktan çalışan personelin iş sağlığı güvenliği riskini azaltır.	Değerlendirme dışı

Araştırmanın hipotezlerinin desteklenme durumlarının özetlenmeye çalışıldığı Tablo 6'da çalışmanın başında personel bakış açısında belediyelerde uzaktan çalışma yönteminin uygulanabilirliğine ilişkin öne sürülen birtakım iddiaların doğrulandığı, diğerlerinin ise yanlışlandığı veya halen muğlak kaldığı anlaşılmaktadır. Örneğin belediyelerde uzaktan çalışma yöntemini ele alan yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığı iddiası (H₄) doğrulanırken; uzaktan çalışmanın personelin verimliliğini

düşürdüğü iddiası yanlışlanmış (H_2); uzaktan çalışma yöntemiyle belediyede daha iyi bir konuma gelinebileceği konusunda (H_3) ise personel yanıtlarının farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla araştırmancının en başında sorulan “uzaktan çalışma modeli belediyelerde uygulanabilir mi?” sorusuna, çalışma hipotezlerinin desteklenme durumundan hareket edilerek belli bir ölçüde yanıt vermek mümkün olacaktır. Çalışmanın sınırlılıklarının, konunun daha derin incelenmesine imkân vermediği, bunun da çalışma açısından bir eksiklik oluşturabileceği belirtilmelidir. Ancak bu çalışma ile elde edilen bulgu ve sonuçların, ileriye bu konuda farklı araştırmacılar tarafından başka kentlerde ve belediyelerde gerçekleştirilecek araştırmalarla elde edilecek bulgu ve sonuçlarla mukayese edilmesi suretiyle çok daha değerli hale geleceği ve uzaktan çalışma yönteminin belediyelerde uygulanabilirliği konusuna daha da derinlik kazandırabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

4857 Sayılı İK (2003). Erişim tarihi: 19.02.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4857.pdf>.

Alıcı, O. V. (2016). Kamu yönetiminde iç denetim mekanizmasının reorganizasyonu. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 195-199.

Angelici, M. ve Profeta, P. (2020). *Smart-working: Work flexibility without constraints*. Germany: Cesifo Working Papers. No: 8165.

Ateş, H. ve Banazılı, A. M. (2021). Yükseköğretim kurumlarında e-öğretim uygulaması: Türkiye için strateji önerileri. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 8(19), 112-122.

Baines, S. ve Gelder, U. (2003). What is family friendly about the workplace in the home? The case of self-employed parents and their children. *New Technology, Work and Employment*, 18(3), 223-234.

Baycık, G., Doğan, S., Yangın-Dulay, D., ve Yay, O. (2021). COVID 19 pandemisinde uzaktan çalışma: Tespit ve öneriler. *Çalışma ve Toplum*, 3(70), 1683-1728.

Bilgili, M. Y. (2020). Merkezi yönetim, yerel yönetimler ve koronavirüs (COVID-19) salgını. *Turkish Studies*, 15(6), 219-235.

Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151.

De-Menezes, M. L. ve Kelliher, C. (2011). Flexible working and performance: A systematic review of the evidence for a business case. *International Journal of Management Reviews*, 13(4), 452-474.

Demir, K. (2021). Türk iş hukukunda uzaktan çalışma kapsamında işverenin iş sağlığı ve güvenliğini sağlama borcu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3), 2501-2543.

De-Vaus, D. (2001). *Surveys in social research*. London: Routledge.

Di-Martino, V. ve Wirth, L. (1990). Telework: A new way of working and living. *International Labour Review*, 129(5), 529-554.

Eryiğit, B. H. (2016). Yerel kalkınma bağlamında yerel yönetim birliklerinin kuruluş sürecinde uygulanan vesayet denetimi ve bir model önerisi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(1), 283-295.

Eyck, K. (2003). *Flexibilizing employment: An overview*. Geneva: International Labour Office.

Forbes, S., Birkett, H., Evans, L., Chung, H. ve Whiteman, J. (2020). *Managing employess during the covid-19 pandemic: Flexible working and the future of work*. Birmingham: University of Kent.

Goetsky, J. (1999). The european employment strategy: Genesis and development. *European Journal of Industrial Relations*, 5(2), 117-137.

Gozdziewska-Nowicka, A., Modrzynska, J. ve Modrzynski, P. (2020). Teleworking and remote work in local government administration management in poland. *European Research Studies Journal*, 23(2), 1027-1043.

Grabowska, M. (2012). Flexible employment forms as an element of flexicurity. *Journal of International Studies*, 5(2), 98-105.

Harker, B. M. ve Mac-Donnell, R. (2012). Is telework effective for organizations? A meta analysis of empirical research on perceptions of telework and organizational outcomes. *Management Research Review*, 35(7), 602-616.

Hofacker, D. ve Konig, S. (2013). Flexibility and work-life conflict in times of crisi: A gender perspective. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 33(9/10), 615-617.

ILO - 177 Sayılı Ev İşİ Sözleşmesi (1996). Erişim tarihi: 26.04.2023, <https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::N>

O::P12100_INSTRUMENT_ID:312322.

ILO (2020). COVID-19: Guidance for labour statistics data collection. *ILO technical note*. Erişim tarihi: 26.04.2023, https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_747075.pdf.

Ingusci, Emanuela vd., (2022). Development and validation of the remote working benefits & disadvantages scale. *Quality & Quantity*. 29 April, 1-25.

İ.B.B. Faaliyet Raporu (2021). Erişim tarihi: 25.02.2023, <https://ibb.istanbul/BBIImages/Slider/Image/2021-faaliyet-raporu.pdf>.

Jupp, V. (2006). *Dictionary of social research methods*. U.S.A: SAGE Publications.

Kaptan, S. (1973). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi.

Kul-Parlak, N. (2016). İş-yaşam dengesi açısından esnek çalışmanın analizi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 5(2), 109-137.

Mitchell, T. (2010). The resources of economics. *Journal of Cultural Economy*, 3(2), 189-204.

Molino, M., Ingusci, E., Signore, F., Manuti, A., Giancaspro, L. M., Russo, V., Zito, M. ve Cortese, G. C. (2020). Wellbeing costs of technology use during covid-19 remote working: an investigation using the italian translation of the technostress creators scale. *Sustainability*, 12(15), 1-20.

Oktay, T. (2022). *Yerel yönetimler*. Ankara: İdeal Kent Yayınları.

Öner, Ş. (2006). *Yeni mevzuat çerçevesinde Türkiye'de belediye yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Önez-Çetin, Z. (2021). Ülke örnekleri üzerinden covid-19 sürecinde yerel yönetim uygulamaları ve önlemleri. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 2(1), 55-80.

Öztürkoğlu, Y. (2013). Tüm yönleriyle esnek çalışma modelleri. *Beykoz Akademi Dergisi*, 1(1), 109-129.

Parlak, Z. ve Özdemir, S. (2011). Esneklik kavramı ve emek piyasalarında esneklik. *Sosyal Siyaset Konferansları* 60(1), 1-60.

Ray, K. T. ve Pana-Cryan, R. (2021). Work flexibility and work-related well-being. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 1-17.

Savić, D. (2020). COVID-19 and work from home: Digital transformation of the workforce. *Grey Journal (TGJ)*, 16(2), 101–104.

Serinikli, N. (2021). Covid-19 salgın sürecinde örgütsel değişim: Uzaktan/evden çalışma yöntemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 277-288.

Şeker, M. (2015). Quality of life index: A case study of İstanbul. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 23, 1-15.

Taner, D. ve Negiz, A. N. (2018). Kamu idarelerinde esnek çalışmaya dair kavramsal bir çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(3), 557-585.

Taser, D., Aydın, E., Targaloz, O. A. ve Rofcanin, Y. (2022). An examination of remote e-working and flow experience: The role of technostress and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 127, 1-10.

Taş, İ. E. ve Ateş, N. (2020). Kamuda bir esnek çalışma deneyimi: Vergi inceleme elemanlarının covid-19 sürecinde esnek çalışması. *Vergi Raporu*, 253, 43-63.

TÜİK (2022). Erişim tarihi: 04.05.2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2022-49685>.

Tuna, A. A. ve Türkmendağ, Z. (2020). Covid-19 pandemi döneminde uzaktan çalışma uygulamaları ve çalışma motivasyonunu etkileyen faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 3246-3260.

Wang, B., Liu, Y., Qian, J. ve Parker, K. S. (2021). Achieving effective remote working during the covid-19 pandemic: A work design perspective. *Applied Psychology*, 70(1), 16-59.

Vargas-Llave, O., Mandl, I., Weber, T. ve Wilkens, M. (2020). *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Yıldırım, A. (2021). Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm uygulamaları. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 54, 61-82.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Belediye Birliklerinin Akıllı Şehircilik Faaliyetleri: Türkiye, Almanya ve Hollanda Örneklerinin İncelenmesi

Smart Urban Activities of the Union of Municipalities: Review of samples Turkey, Germany and The Netherlands

Öz

İnternet ve bilgisayar teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler gündelik hayatımızı geri dönülmez bir şekilde değişime zorlamaktadır. Öte yandan iş, eğlence, daha rahat yaşam imkânlarının bulunuşu kentlerin çekici gücünü ortaya koymakta ve her geçen gün daha fazla nüfus artışına zemin hazırlamaktadır. Bu değişim vatandaşların kent yaşamında karşılaştıkları sorunların veya ihtiyaç duydukları değişimlerin dijital çözümlerle karşılanması aşamasına kadar evrilmektedir. Belediyeler halkın ihtiyaçlarını karşılama ve sorunlarına çözüm bulmakla mükellef kamu kurumları olarak yeni koşullara adapte olmak zorunda kalmaktadır. Bu aşamada ihtiyaç ve zorluklara çözüm olarak gösterilen akıllı şehircilik uygulamalarını benimsemek ve kullanmak bir zaruret halini almıştır. Öte yandan belediyelerin dağılık yapısı, politikaların belirsizliği ve fon kaynağı sıkıntısı gibi sorunlar belediyelerin bir birlik oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Birlikler belediyelerin üye olarak çeşitli avantajlardan faydalandığı organizasyonlardır. Bu makalede kentlerin akıllı kent sürecine geçişte belediye birliklerinin ne yönde katkı sağladığının ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda akıllı kent kavramına değinilmiş, Hollanda, Almanya ve Türkiye Belediyeler Birliği doküman analizi ve gözlem yöntemleri kullanılarak incelenmiş, akıllı kent ve belediye birlikleri ilişkisi ortaya konulmuştur. Bulgular; akıllı şehircilik bağlamında belediye birliklerinin yönlendirici ve akıllı kent sürecini hızlandırıcı etkisi olduğunu, belediyelerin akıllı kent sürecine geçişte genel olarak olumlu yönde katkı sağladığını ancak yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehir, Akıllı Şehircilik, İnovasyon, Belediye Birlikleri, Dijital Dönüşüm

Meryem ARSLAN

Doç. Dr.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi,
Daire Başkanı.
meryemrsln@gmail.com
ORCID : 0000-0002-2877-0256

Cilt / Issue: 11(1) 169-211
Geliş Tarihi: 03.11.2022
Kabul Tarihi: 13.03.2023

Atıf: Arslan, M. (2024). Belediye birliklerinin akıllı şehircilik faaliyetleri: Türkiye, Almanya ve Hollanda örneklerinin incelenmesi. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 169-211. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1198910>

Abstract

Rapid developments in the internet and computer technology force our daily lives to change irrevocably. On the other hand, the availability of work, entertainment, and more comfortable living opportunities reveals the attractive power of cities and paves the way for more and more population growth. This change is evolving to the stage of meeting the problems faced by citizens in urban life or the changes they need with digital solutions. Municipalities, as public institutions responsible for meeting the needs of the public and finding solutions to their problems, have to adapt to new conditions. At this stage, it has become a necessity to adopt and use smart urbanism applications, which are shown as solutions to needs and challenges. On the other hand, problems such as the disorganized structure of municipalities, uncertainty of policies, and shortage of funding resources have paved the way for municipalities to form associations. Unions are organizations where municipalities benefit from various advantages as members. In the context of smart urbanism, municipal unions have a guiding and accelerating effect on the smart city process. This article aims to reveal how municipal unions contribute to the transition of cities to the smart city process. In this context, the concept of smart city is mentioned, the Union of Municipalities of the Netherlands, Germany, and Turkey is examined using document analysis and observation methods, and the relationship between smart city and municipal unions is revealed. The findings reveal that municipal unions contribute positively to the transition of municipalities to the smart city process, but their activities and events are not at a sufficient level.

Keywords: Smart City, Smart Urbanism, Innovation, Municipal Unions, Digital Transformation

Extended Abstract

Rapid reflection of technological developments in our daily lives, population growth, and migration force cities to change. Urban residents demand better services and want to benefit from the possibilities of technology. They also demand solutions to problems such as climate change, the gradual decrease in green areas, parking problems, environmental pollution, etc., and support the introduction of governance mechanisms. All these developments force municipalities, which are the local government units from which the public expects service, to change. Increasing the quality of personnel, improving information and communication infrastructure, and emphasizing public participation push municipalities to make radical changes. In this direction, the smart city concept is seen as a set of alternative methods for solving existing and emerging problems and is being adopted more and more by municipalities. In this context, municipalities, which are forced

to change both the internal and external environment, are forced to update their policies and implement collaborations. Realizing that the traditional understanding of municipalism has become ineffective over time, political actors put forward visionary approaches that shape national policies in this direction.

The smart city concept is a lifeline extended to municipalities. However, using this lifeline properly and benefiting from it varies depending on the quality of the internal functioning of the municipalities and the vision of the management level. From this point of view, the different structures of municipalities cause various smart urbanism projects to come to the fore and sometimes prevent the effective use of resources. On the other hand, it is an important need for municipalities to come together within the framework of an effective vision, adopt common goals, find funding for smart urbanization projects, exchange ideas, discover learning environments at the national and international levels and apply them in cities, and have information on best practices. With this motive, municipalities need organizational clusters that work stronger and more systematically, evolving from a dispersed structure to an organized structure. Municipalities have had the opportunity to fulfill common goals, find solutions to common problems, use funding sources, access the right information from the right sources, exchange ideas, learn good practices, and receive training on smart city applications.

Smart Urbanism: In this study, which examines the activities of the Union of Municipalities of Turkey, Germany, and the Netherlands, firstly, the conceptual framework is discussed, and it is aimed to reveal what kind of studies municipal unions carry out within the scope of smart cities. What is the concept of smart urbanism, why is it needed, are its components emphasized, what kind of work Union of Municipalities of Germany and Netherlands, which stand out with their smart city practices, and the Union of Municipalities of Turkey have done on smart cities are revealed, examples of good practices among the country unions are utilized, and the deficiency in the literature in this field is tried to be eliminated.

Analysis and observation methods were used in the study. The Union of Municipalities of Germany and the Netherlands, which stand out with their smart city practices, and the Union of Municipalities of Turkey were taken as samples, and their activities in smart cities were examined.

Population growth in cities around the world, together with migration to cities, causes problems in areas such as transportation, education,

health, security, environment, energy, etc. In order to overcome these problems and ensure the effective use of resources, municipalities make use of technological opportunities. At this point, while the digitalization of municipal services is in question, municipalities that use technology for problem solving are on the way to becoming smart municipalities.

Increasing service quality, the development of cities with the use of technology, efficient use of resources, and citizen satisfaction are possible with smart city investments.

Smart city innovation studies are a collection of processes that need to be realized continuously. It is possible for municipal services to be sustainable, flexible, and adaptable to the age of innovation and its sub-component smart city applications.

The Association of German Cities, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, and Union of Municipalities of Turkey examined the smart city activities of municipal associations in three countries, and the following findings were reached in the research:

The Association of German Cities: The Association of German Cities aims to use digital technologies for urban solidarity, improving the quality of life, providing financial resources to municipalities, and overcoming the challenges faced by municipalities in service delivery. European Digital Week 2022, the Berlin Congress and Fair, and other events emphasizing the importance of innovation were organized. The Gaia-X project, legislative studies, and start-up competition were carried out to disseminate the smart city mission.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten: The main objectives of the Vereniging van Nederlandse Gemeenten are to ensure the strengthening and development of municipalities, to ensure the exchange of ideas between municipalities, to increase the quality of service, to attach importance to data security, and to ensure that citizens are involved in decision-making processes. The Netherlands Digital Conference supported the National Smart City Living Laboratory. A data center was established with the Common Municipality Application, and software support was provided. An idea competition was organized. The VNG Forum was established to support the exchange of ideas.

Union of Municipalities of Turkey: To support the use and dissemination of information technologies in municipalities and the development of e-municipalism, to support municipalities in benefiting from financing

resources, and to enable them to develop projects. Among its main objectives are to ensure the production of joint projects with national and international stakeholders and to pioneer the dissemination of good practice examples. Smart Cities Fair and World Congress 2020, training activities on smart cities and good practice examples, a Sustainable Cities Cooperation Workshop, and an Intelligent Transportation Systems (ITS) meeting were held. With EU funding support (Town Twinning) in cooperation with the Union, mutual capacity and communication between sister cities were developed, and 23 municipalities benefited from grant support in this context. The Smart Cities and Municipalities Congress and Exhibition was organized. Idea and project competitions are organized within the scope of Smart City.

In conclusion, although municipal unions have many members, their activities and events are not at a sufficient level. In order to develop and strengthen municipalities in the field of smart cities, training activities should be increased, idea sharing platforms should be expanded, the necessary infrastructure and financial resources should be provided to provide software and project support to municipalities, measures should be taken for data privacy, and good practice examples should be shared continuously using effective communication methods. In order to improve the quality of personnel, merit should be prioritized and the principle of transparency should be applied. It is essential that living lab organizations, which accelerate innovation activities and support governance, are expanded in municipalities across the country, innovation competitions are organized, and financial and organizational support is provided for the implementation of projects. The central government should take an active role in legislation. The central government should be aware of the problems faced by municipalities, and solutions should be identified and communicated in a way that includes innovation. Necessary efforts should be made to ensure that innovation becomes a culture in municipalities and thus contributes to the cultural and mental transformation of smart cities. Because the development of smart city applications requires a culture of innovation, The number of events that will bring together citizens, the private sector, public institutions, and non-governmental organizations as stakeholders should be increased. In addition, for sustainable smart city policies, the governance mechanism should be combined with an innovation culture to create an interactive municipality structure supported by open innovation. In addition, smart city applications should be tailored to the specific structures of cities, the needs of local people should be addressed within the framework of cost-benefit balance, and standard practices should not be applied to

every city. It can be suggested that planning in this direction should be carried out with a stakeholder ecosystem under the leadership of the central government and municipal unions.

Giriş

Tüm dünyada kentlerin hızlı bir şekilde büyüdüğü ve geliştiği gözlenmektedir. Nüfusun büyük bir kısmının kentlerde yoğun olarak yaşaması belediyelerin bu alanda hizmet yükünü artırmaktadır. İnternetin icadıyla birlikte hızlanan teknolojik gelişmeler kentleri de değişime zorlamaktadır. Kent sakinleri daha iyi hizmet talep etmekte ve teknolojinin olanaklarından yararlanmak istemektedir. Ayrıca nüfus artışı, iklim değişikliği, yeşil alanların giderek azalması, park yeri sorunu, çevre kirliliği vb. sorunların çözülmesini talep etmekte, yönetim mekanizmasının devreye sokulmasını desteklemektedir. Tüm bu gelişmeler halkın hizmet beklentisi içinde olduğu yerel yönetim birimi olan belediyeleri değişime zorlamaktadır. Personel kalitesinin artırılması, bilgi ve iletişim alt yapısının geliştirilmesi, halkın katılımının önemsenmesi belediyeleri köklü değişiklikler yapmaya itmektedir. Bu doğrultuda akıllı kent kavramı mevcut ve ortaya çıkmaya devam eden sorunların çözümü için bir alternatif yöntemler bütünü olarak görülmekte ve belediyeler tarafından gün geçtikçe daha fazla benimsenmektedir. Bu kapsamda hem iç çevrede hem de dış çevrede değişime zorlanan belediyeler politikalarını güncellemek ve iş birliklerini hayata geçirmek zorunda kalmaktadır. Geleneksel belediyeçilik anlayışının zamanla etkisiz hale geldiğinin farkına varan siyasi aktörler bu yönde ülke politikalarına yön veren vizyon anlayışlarını ortaya koymaktadır.

Akıllı kent anlayışı belediyelere uzatılan bir can simididir. Ancak bu can simidini usulüne uygun olarak kullanıp fayda sağlamak belediyelerin iç işleyişlerinin kalitesine ve yönetim kademesinin vizyonuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında belediyelerin farklı yapıları çeşitli akıllı şehircilik projelerinin öne çıkmasına neden olmakta bazan da kaynakların etkili kullanımının önüne geçmektedir. Öte yandan belediyelerin etkili bir vizyon çerçevesinde bir araya gelmeleri, ortak amaçları benimsemeleri, akıllı şehircilik projeleri için fon bulmaları, fikir alışverişinde bulunmaları, ulusal ve uluslararası düzeyde öğrenme ortamlarını keşfetmeleri ve bunları kentlerde uygulamaları, en iyi uygulamalar konusunda bilgi sahibi olmaları sayıca çok olan belediyeler için önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu saikle yola çıkan belediyeler oluşturdukları birliklerle daha güçlü ve sistematik çalışan, dağınık yapıdan organize bir yapıya evrilen, organizasyonel kümelenmelere ihtiyaç duymuştur. Belediyeler, birlik halinde ortak amaçları yerine getirme, ortak sorunlara çözüm bulma, fon kaynaklarını kullanabilme, doğru kaynaklardan doğru bilgiye ulaşma

imkânına kavuşmuştur.

Bu makalede akıllı kent kapsamında belediye birliklerinin ne tür çalışmalar yaptığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Akıllı şehircilik kavramının ne olduğu, neden ihtiyaç duyulduğu, bileşenleri üzerinde durulmuş, akıllı kent uygulamaları ile öne çıkan Almanya ve Hollanda Belediyeler Birliği ile Türkiye Belediyeler Birliğinin akıllı kent konusunda ne tür çalışmalar yaptığı ortaya konulmuştur.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Akıllı şehrin ne olduğuna dair literatürde birçok tanımlama yapılmıştır. Avrupa Birliği'ne göre; "akıllı şehir geleneksel hizmetler kullanılarak dijital çözümlerin yerel halk ve iş dünyası için daha verimli bir hale getirildiği platformdur" (Avrupa Birliği, 2022). İamsterdam'a (2022) göre akıllı şehir; "sosyal ve teknolojik alt yapılarında inovasyonu ve sürdürülebilirliği teşvik eden şehirdir" (İamsterdam, 2022). Smartcitiesindex'e (2022) göre akıllı şehir; "zayıf olan kent alt yapısının gelişmiş bilgi ve iletişim teknolojileri ile geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır." Bu kapsamda akıllı şehircilik, hizmetlerin dijitalleşmesi için sürdürülebilir inovasyonun aktörlerinden birisidir. Vatandaş merkezli akıllı şehircilik hizmetleri günümüzde kent rekabetinde önemli rol oynamaktadır. Akıllı kentler vatandaşın yaşam kalitesinin artırılmasını ve yeni inovatif endüstrilerin ortaya çıkmasını desteklemeyi amaçlamaktadır (Smartcitiesindex, 2022, s. 7). Birleşmiş Şehirler ve Yerel Yönetimler Kuruluşuna (UCLG) göre akıllı şehir; yeni teknolojilerin kullanılması ve inovasyonun teşviki ile daha yaşanabilir, işlevsel, rekabetçi ve modern şehirlerdir. (UCLG, 2021). Shichiyakh ve arkadaşlarına (2016) göre; İnovatif teknolojileri kullanarak modern yaşam kalitesine kavuşmak, çevre dostu ve uygun maliyetli kent yaşam destek sistemlerini güçlendirmektir (Shichiyakh vd., 2016, s. 157). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019) ise akıllı kenti, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hizmet sunumu ve alt yapıda kullanılması olarak tanımlamaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 20).

Tüm bu tanımlar akıllı kentlerin; eldeki kaynakların daha etkin kullanıldığı, maliyet ve enerji tasarrufu sağlayan uygulamaların olduğu, yaşam kalitesinin yüksek olduğu, çevre kirliliğini artıran faktörlerin azaltıldığı, yönetişime önem verilen bir kent olduğunu göstermektedir (Erkek, 2017, s. 60).

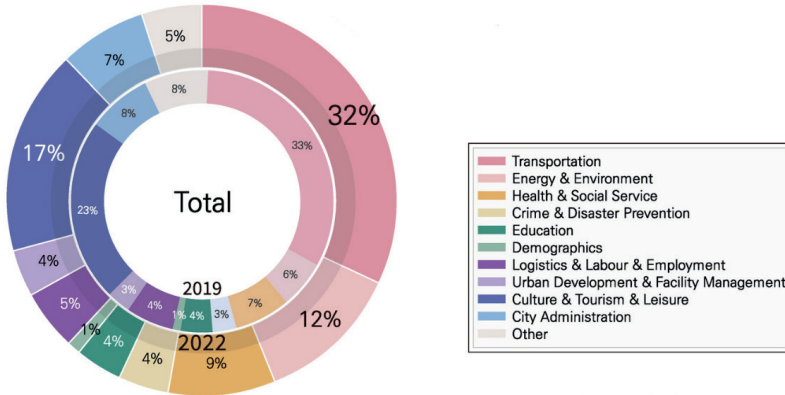
Kent yönetimleri temelde iki hedefe ulaşmak için çaba göstermektedir. Bunlar; yüksek kalitede ve sürdürülebilir bir yaşam ortamı sağlamak şeklindedir. Bu da akıllı kent uygulamalarının kent yaşamına entegre

edilmesi ile mümkün olmaktadır (Shichiyakh vd., 2016, s. 157).

Birleşmiş Şehirler ve Yerel Yönetimler Kuruluşu Dijital ve Bilgiye Dayalı Şehirler Komitesi tarafından 28 şehir üzerinde yapılan çalışma sonuçlarına göre; dünyanın giderek dijitalleştiği ve hiçbir kentin bu gelişmenin dışında kalamayacağı dile getirilmektedir. Ek olarak kentler arasında bilgi paylaşımının artırılması ve en iyi uygulama örneklerinin takip edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (UCLG, 2021). Akıllı kent bileşenleri literatürde farklı ancak birbirine yakın başlıklar halinde yer almaktadır. Şekil 1'e göre 1.489 hizmet uygulaması, 514 alt yapı uygulaması ve 31 global kent kapsamında gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre öne çıkan akıllı şehircilik uygulamaları şöyledir: Ulaşım, enerji ve çevre, sağlık ve sosyal hizmetler, suç ve afet önleme, eğitim, demografi, lojistik, işçi ve işveren, kent gelişimi, tesis yönetimi, kültür ve turizm ve kent yönetimidir (Smartcitiesindex, 2022, s. 7, Ragin, 2008).

Şekil 1

Akıllı Şehircilik Uygulamaları

Kaynak: Smartcitiesindex, 2022, s. 7 ve Ragin, 2008.

Şekil 2'de gösterildiği gibi Avrupa Birliği 28 ülke örneğinden yola çıkarak akıllı kenti altı özellik ile ele almaktadır: Akıllı Yönetişim, Akıllı İnsan, Akıllı Yaşam, Akıllı Mobilite, Akıllı Ekonomi ve Akıllı Çevre. Avrupa Birliğine göre bilgi ve iletişim teknolojileri akıllı organizasyon ve yönetim araçları ile insan, iş, alt yapı, kaynak, enerji ve mekânsal ağları birbirine bağlayan ve güçlendiren bir araç olarak görülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 15; Avrupa Birliği, 2014).

Şekil 2

Akıllı Şehir Bileşenleri

Kaynak: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 15.

Şekil 3'te gösterildiği gibi dünyada kabul görmüş bu bileşenleri çember şeklinde birleştiren ilk araştırmacı stratejist Boyd Cohen'dir. Bileşenler aşağıda özetlenmektedir. Çember akıllı şehirlerin takip etmesi gereken bir özelliğe sahiptir.

Şekil 3

Akıllı Şehirler Bileşenleri: Boyd Cohen Çemberi

Kaynak: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 15.

Avrupa Birliği 2020 yılından itibaren kent yönetiminde inovasyona ve alt bileşeni olan akıllı kent uygulamalarına önem vermektedir (Uçar, 2022, s. 12).

Şekil 4

Akıllı Kent Bileşenleri

Kaynak: Giffinger vd., 2007, s. 12.

Avrupa Birliğine göre Şekil 4'te yer alan akıllı kent bileşenleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019, s. 15):

Akıllı Yönetişim: Şeffaflık ve açık veriyi kapsayan kamu, özel, sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların katılımcı karar alma mekanizmasına dâhil edildiği bir bileşendir.

Akıllı Ekonomi: Akıllı kümelenmeler, dijital işletmeler, inovatif iş modelleri olarak tanımlanmaktadır.

Akıllı Mobilité: Temiz ve motorsuz, teknoloji destekli, bütünleşik

taşımacılık ve lojistik olarak ifade edilmektedir.

Akıllı Çevre: Yenilenebilir enerji kaynakları, akıllı enerji kaynaklarını ifade etmektedir.

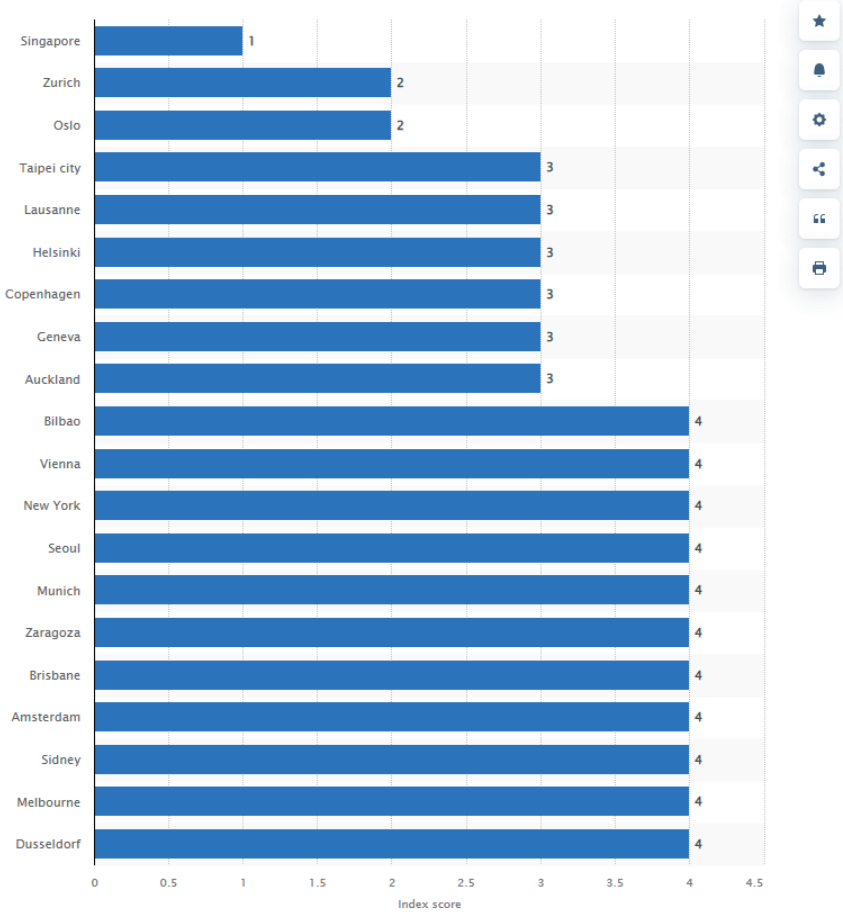
Akıllı İnsan: Yaratıcılığı geliştiren ve inovasyonu teşvik eden bir toplum yapısı kastedilmektedir.

Akıllı Yaşam: Teknoloji ile desteklenen yaşam tarzıdır.

Akıllı şehir, vatandaşlara daha verimli hizmet sunmanın dijital halidir. Belediyelerin dijitalleşmesi vatandaşlara verilen hizmeti iyileştirmekte, iş akışlarını ve iş süreçlerini hızlandırmaktadır (Alman Şehirler Birliği, 2022). Öte yandan kentler dijital dönüşüm sürecinde mali konular ve kırsalda yaşayan vatandaşların dijital hizmetlere erişimi konusunda sorunlar yaşamaktadır (Yıldırım, 2021, s. 78). Ancak günümüzde ülkelerden çok küreselleşen kentlerin rekabetinin konuşulmasına paralel olarak hangi kentin daha akıllı olduğu indekslerle ölçülmekte ve bu ölçümlere göre analizler yapılmaktadır. Çalışmada araştırmaya konu olan Almanya ve Hollanda Belediyeler Birliğine bağlı şehirler Grafik 1'de gösterilen indexte yer almaktadır.

Grafik 1

Dünya Ölçeğinde Akıllı Şehir İndeksi (ilk 20)

Kaynak: Statista, 2022.

Grafik 1'e göre 2021 yılının lider akıllı kenti Singapur'dur. Hijyen, sağlık hizmetleri, güvenlik, kamera teknolojisi açısından diğer kentlere nazaran öne çıkmaktadır. Online organizasyonlar ve güvenlik açısından diğer kentleri geride bırakmaktadır (Thormundsson, 2022).

Literatürde akıllı kent uygulamalarının tanıtılması, teşvik edilmesi yönünde birçok araştırma bulunmaktadır. Öte yandan akıllı kent yaklaşımına ilişkin bazı eleştirilerin olduğu da gözlemlenmektedir. Öncelikle akıllı kentlerle ilgili birçok tanım olmasına rağmen herkesin fikir birliği içinde

olduğu ortak bir tanım bulunmamaktadır. Akıllı kentlere ilişkin deneysel araştırmalar ise çok azdır. Verilerin korunması, gizliliği ve güvenliği ile ilgili “kurumsal ve ulusal siber güvenlik riskleri” ile “özel hayatın mahremiyeti ve kişisel verilerin riskleri” tartışılma konusudur (Gürsoy, 2022, ss. 129-138). Teknoloji firmaları da akıllı kent konusunda bir pazar yaratma yarışı içindedir ve bu durum belediyelerin plansız ve hedefsiz bir şekilde birbiri ile rekabete girmesine neden olmaktadır. Bu eleştiriler akıllı kent kavramının pazarlama odaklı bir faaliyet olduğunu ifade etmekte, kavramın olumsuz bir şekilde anılmasına neden olmaktadır. Ek olarak insan ihtiyaçlarına göre kurgulanması gereken akıllı kent sürecinin politik düzlemde ülkelerin “otokratik” veya “demokratik” olmaları ölçüsünde şekillendiği tespit edilmiştir. Akıllı kent projelerinin başarısız olması, yatırımların beklentileri karşılamaması yapılan eleştiriler arasındadır. Akıllı kent politikaları ile ilgili başarı sağlanabilmesi için kente dair politikaların net bir şekilde ortaya konulması, halkın talepleri doğrultusunda uygulamaların önceliklendirilmesi gerekmektedir (Gürsoy, 2022, s. 175, 314; Yıldırım, 2022, s. 119).

Akıllı şehircilik alanında şirket ve belediye iş birliği ile kurulan ALMANAC Akıllı Şehir Platformu bu alanda örnek olarak ele alınabilecek yenilikçi bir projedir. Bu platform ile akıllı şehircilik alanında sistemlerin birlikte çalışabilirliğini sağlamak hedeflenmekte; teknolojik düzeyde, politikalar ve yasal düzenlemeler bağlamında ortaya çıkan sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda örneğin atık yönetiminde akıllı atık sisteminin uygulanması, nesnelere internetin teknolojisi ile doluluk oranlarının tespiti söz konusu olmakta ve her şehir sakininin ürettiği atık kadar vergilendirilmesi önerilebilmektedir. Bu örnekten yola çıkarak oluşturulacak akıllı şehir platformlarının bütüncül bir bakış açısına sahip olması gerektiği savunulmaktadır (Soto vd., 2015, ss. 163-167). Akıllı şehir teknoloji yoğunluklu ve ekolojik yapıları kentlere geçişin ilk adımlarındandır. Bu akım Avrupa’da ulusal ve yerel düzeyde yayılmaya devam etmektedir. Zira şehirlerin ekolojik ve teknolojik olarak yeniden yapılandırılması için yeterli finansal kaynak, teknoloji şirketlerinin akıllı kent projelerine yatırım yapma talebi söz konusudur. Akıllı şehir söylemi yeni güç ve ahlaki değerlerin üretimini de içermekte, kent performanslarını akıllı kent indexleri ile ölçmekte, uzaktan yönetim teknolojilerini desteklemekte ve güç ilişkilerini yeniden kurgulamaktadır. Kentlerin gelişimi akıllı şehircilik söylemiyle birlikte teknolojiye özgülenmekte bu da sorunların çözümüne ilişkin farklı bakış açılarının geliştirilmesini engellemektedir (Vanolo, 2014, ss. 883-898). Akıllı kent olgusu ile birlikte bu olgunun arkasında gizlenen ideolojilerin (Hollands, 2008, s. 303) farkına vararak stratejiler üretmek gerekmektedir. “İdeal”

akıllı kent olgusu ile birlikte aslında belirli hedefler, stratejiler, ideolojiler ve siyasi tercihler “doğal” değişimler olarak sunulabilmekte ve bu da kentler için risk yaratmaktadır (Hollands, 2008, s. 316). Akıllı şehirler yerel paydaşlar arasında iş birliğini, yönetişimi vurgulamaktadır. Akıllı yönetim ile birlikte ise yerel paydaşların iş birliği gerekli olmakta ve en önemlisi “mevcut hükümet yapısının” yeniden yapılanması söz konusu olmaktadır. Yani akıllı şehir olgusu ile beraber aslında sadece şehirler değil mevcut yönetim yapısı da değişmektedir. Akıllı şehircilik sürdürülebilirlik açısından eleştirilmektedir zira akıllı şehir projeleri fonlar bittiğinde sona ermekte ve başka kaynak bulunamadığında yarım kalabilmekte veya güncellenememektedir (Nesti, 2020, ss. 20-37).

Belediye birlikleri; belediyelerin gelişmesi, çıkarlarının korunması, birçok platformda temsil edilmesine yönelik faaliyetler yürütmektedir (Akman, 2019, s. 73). Bu yönde hizmet kalitesinin iyileştirilmesi için eğitimler düzenlemek, danışmanlık desteği sağlamak, belediyeleri temsilen iş birlikleri kurmak temel faaliyetleri arasında yer almaktadır. Belediye birlikleri, Avrupa ve Amerika’da kuruluş amaçlarına uygun bir işleyişe sahiptir (Şat, 2000, s. 71, 75). Avrupa Birliği üye ülkelerinde yer alan birliklerin Avrupa Komisyonu’nun desteğini almış olması akıllı kent ile ilgili karar alma mekanizmalarında daha etkili oldukları sonucunu doğurmaktadır (Esenboğa, 2022, s. 123). Öte yandan Türkiye Belediyeler Birliği için “yetişmiş insan kaynağının azlığı, belediyeler arasındaki çatışma, belediye gündeminin hızlı değişimi nedeniyle çalışma planlarının aksaması, yasal düzenlemelerde merkezi yönetimin ağır basması”, farklı kurumlarla iletişimin azlığı, yasal düzenlemeler yapılırken belediyelerin görüşlerinin yeterli düzeyde alınmaması, eğitim ve faaliyet yürüten bir kurum imajının ağır bastığı, kurumsallaşmanın asgari düzeyde kaldığı ve daha etkin bir birlik olması gerektiği ifade edilmektedir (Akman, 2019, s. 103). Birliğin diğer belediyelerin temsilcisi olmasına rağmen karar alma sürecinde katılımın yeterli düzeyde sağlanmadığına ilişkin eleştiriler söz konusudur (Turan, 2015, s. 85). Ülkemiz belediyelerinin kurumsal yapısının gelişmemiş olması, yönetim ve örgütsel anlamda zayıf bir yapının olmasından etkilenmektedir. Ek olarak mali yetersizlikler ve merkezin kararlarına bağlılık “yönetimsel zayıflığı” ve hizmet sunumunda yetersiz olma sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Şat, 2000, s. 71, 75). Belediyelerin hizmet kapasitesinin artırılması, akıllı kent faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli maddi kaynağa ulaşılabilmesi gerekmektedir. Belediyelerin hibe ve fonlardan yararlanılabilmesi açısından Türkiye Belediyeler Birliğinin lobicilik faaliyetlerinin gerekli düzeyde olmadığı, küçük belediyelerin hibe ve teknik destek gibi yardımlardan yararlanmakta dezavantajlı konumda

olduğu görülmektedir (Esenboğa, 2022, ss. 123-124).

Akıllı Kent ve Belediye Birlikleri İlişkisi

Belediyeler yapmakla mükellef oldukları hizmetleri gerçekleştirme aşamasında mali, yönetsel, organizasyonel vb. problemlerden dolayı sorunlar yaşamaktadır. Bu kapsamda hizmetlerin etkili ve verimli görülmesi için ülkemizde ve dünyada arayışa girilmiş ve belediyeleri bir araya getiren organizasyonlar oluşturulmuştur. Belli sayıda belediyenin bir araya gelmesi ile belediye birlikleri oluşturulmuş ve yetki devri ile hizmetlerin ifa edilmesi için güç kazanılması mümkün olmuştur (Uzun, 2012, s. 102)

Belediye birlikleri ülkemizde 1982 Anayasasınının 127 maddesinde “Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.” Hükmü gereğince Anayasal dayanağı olan kamu tüzel kişileridir.

Bu çalışmada belediye birlikleri kapsamında Almanya, Hollanda ve Türkiye Belediyeler Birliğine yer verilmiştir.

Araştırmanın Metodolojisi, Yöntem ve Analiz

Araştırmanın Amacı ve Önemi: Bu çalışmada akıllı kent kapsamında belediye birliklerinin ne tür çalışmalar yaptığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışma Almanya ve Hollanda gibi iyi uygulama örneklerinin ortaya konulması Türkiye’deki birliklerin bu iyi uygulamalardan örnek alması yönünde sonuçların ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Araştırma; alan yazınında çok yer verilmeyen belediye birlikleri ve akıllı şehir ilişkisi üzerine değerlendirmeler içerdiğinden ve en iyi uygulama örnekleri üzerine yoğunlaştığından bilime teorik anlamda katkı sunmaktadır.

Evren ve Örneklem: Çalışma kapsamında akıllı kent uygulamaları bakımından öne çıkan ve Grafik 1’de Dünya Ölçeğinde Akıllı Şehir İndeksinde ilk 20’de yer alan Almanya, Hollanda ülke örneklerinden yola çıkarak belediye birlikleri ele alınmıştır. Belediye birliklerinin örnek uygulamaları araştırılmış, Türkiye Belediyeler Birliği ile benzerlik ve farklılık gösteren yönleri ortaya konulmuştur.

Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Analiz: Çalışmada nitel bir veri analizi yöntemi olan doküman analizi (belgesel tarama) kullanılarak

gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi; araştırılan konu ile ilgili basılı ve elektronik dokümana erişme, dokümanı inceleme ve değerlendirme olarak ifade edilmektedir (Bowen, 2009, s. 27). Bu doğrultuda belediye birliklerinin internet siteleri incelenmiştir. Örnek uygulamalar tespit edilerek Türkiye Belediyeler Birliğinin uygulamaları ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Türkiye Belediyeler Birliğinin örnek çalışmaları ise doküman analizi ve gözlem yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Gözlem yöntemi türü olan “Gözlemci olarak katılımcı” rolü ile Türkiye Belediyeler Birliğinin çalışma komisyonlarında çalışılmış, Akıllı Kentler Fuarı ve Dünya Kongresi 2020 Fuarına katılım sağlanmış ve birliğin eğitim faaliyetlerinde görev alınmıştır.

The Association of German Cities, Alman Şehirler Birliği

The Association of German Cities, Alman Şehirler Birliği 1905 yılında Berlin kentinde kurulmuş kentlerin sesi olarak yerel yönetimlerin bir arada toplandığı ulusal yerel yönetim birliğidir. Yerel özerklik fikrinin yerleşmesini ve kentlerin birbirleri ile dayanışmasını amaçlamaktadır. Birliğin odaklandığı alanlar birliğe üye olan şehirlerin ve şehir sakinlerinin ihtiyaçları ve menfaatleridir. Birlik 53 milyon vatandaşı temsilen bünyesinde eyalet başkentleri dâhil olmak üzere 3.200 kent ve belediye barındırmaktadır. Birlik 1905 yılında kurulmuş, 1933 yılında Nazi iktidarı döneminde federe yerel yönetim birlikleri feshedilmiş ve zorunlu bir şekilde birleştirilmiştir. İkinci dünya savaşının bitimi ile birlikte Alman Şehirler Birliği tekrar kurulmuştur. Birliğin Berlin, Köln’de merkez ofisi ve Brüksel’de çalışma ofisi bulunmaktadır (Alman Şehirler Birliği, 2022).

Birliğin amaçları aşağıda ifade edilmektedir (Alman Şehirler Birliği, 2022);

- Birliğe bağlı tüm özerk şehirlerin çıkarlarını temsil etmek
- Birliğe bağlı ilçelerin çıkarlarını temsil etmek
- Federal Hükümet, Parlamento ve Konsey ile diyalog içinde olmak
- Avrupa Birliği ve birçok kuruluş ile iş birliği içinde çalışmak
- Yasama sürecinde zorlayıcı etkide bulunmak
- Anayasada garanti altına alınan yerel özerkliği teşvik etmek
- Kent yaşamına dair fikir alışverişinde bulunmak
- Kentte yaşayan insanların yaşam kalitesini artırmak için rehberlik yapmak

- Kentlere ilişkin gelecek planı inşa etmek

Kentler gündelik hayatı şekillendiren yapılardır ve birlik içerisinde kent sorunlarına ilişkin fikir alışverişinde bulunmaktadır. Birlik bu doğrultuda yaşam kalitesinin artırılması adına rehberlik hizmetini yürütmektedir. Birlik; kentlerin içinde yaşayan insan toplulukları için yaşam ortamını şekillendirdiğini, kentleri etkileyen sorunların tartışılıp ortak bir bakış açısı ile çözüldüğünü, kentlerde neler yaşandığına dair raporlamanın yapıldığı ve bu raporların ulusal düzeyde ve Avrupa Birliği ile paylaşıldığı, kentlerin temsilcileri ile farklı konularda fikir alışverişinde bulunduğu faaliyet alanı olarak ifade etmektedir (Alman Şehirler Birliği, 2022).

Belediyeler hizmet sunumunu vatandaşların daha kaliteli bir yaşam sürdürmeleri için sağlar. Kent yaşamının sorunsuz bir şekilde sürdürülebilir olması temel hedefler arasında gelmektedir. Her zaman bir hareket döngüsünde yaşayan kentler demokrasiyi de teşvik eden yapılardır. Birlik, federal ve eyalet hükümetlerinin kentlerinin paydaş olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Kentlerin yaşanan sorunlara etkin bir şekilde çözüm üretmesi ve yeterli finansman kaynağının bulunması elzemdir. Birliğin hedef başlıkları şu şekilde sıralanmaktadır; herkes için dijital kent, sürdürülebilir kentler, yenilenebilir enerji, hayat boyu öğrenme vs. (Alman Şehirler Birliği, 2022).

Alman Şehirler Birliğinin akıllı şehirler bağlamında düzenlediği etkinlikler aşağıda sıralanmaktadır:

- Avrupa Dijital Haftası 2022 başlığı altında dijitalleşme yoluyla sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak, Dijital Almanya, Dijital Toplum, Akıllı Şehir temaları işlenmektedir. Almanya'da dijital dönüşümün durumu, gelişimi, sürdürülebilir olması için neler yapılabileceğine yönelik oturumlar düzenlenmesi planlanmaktadır. Frankfurt kentinde sanal bir etkinlik olarak düzenlenecek olan organizasyonda politika, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında faaliyet gösteren şirketler, finans kuruluşları ve inovatörler katılımcı topluluklar olarak yer almaktadır. Dijitalleşme ve inovatif projelerin sunulduğu konferanslar dizisi bu etkinlik kapsamında gerçekleşmektedir (Clabb, 2022).
- Belediyelerin inovasyona önem vermesi ve bu alanda uygulamalar üretmesi için etkinlikler düzenlenmekte, iyi uygulama örneklerine yer verilmektedir. Örneğin akıllı sensör teknolojisi ile ağaçların kurumaması için gerekli tedbirlerin alınması, çevre dostu ulaşım

araçlarının kullanımının teşviki, dijitalleşme ile belediyelerin şeffaflaşması vb. (Clabb, 2022)

- Demografik değişim, sosyal kutuplaşma ve iklim değişikliği gibi sorunlar için dijital teknolojilerin inovasyon ile birleştirilerek bütüncül ve etkili bir yaklaşım geliştirilmesi ve kent yönetim yapısında bu yönde bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım, yönetim olgusuna gereken önemin verilmesi ve operasyonel düzlemde iş akışlarının güncellenmesi gündem konuları arasındadır. Belediye hizmet sunumunda karşılaşılan zorlukların dijital teknolojiler kullanılarak üstesinden gelinmesi ana tema olarak ön plana çıkmaktadır (Clabb, 2022)
- Birlik Akıllı Şehir Index ölçümlerini takip etmekte ve analiz sonuçlarını sayfasında yayımlamaktadır.

Sanayi alanında bir sivil toplum kuruluşu olan Bitkom tarafından nüfusu 100.000'den fazla olan Alman kentlerinde (kentlerin %79'u) yapılan inceleme sonuçlarına göre akıllı kent sıralaması aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

Almanya Akıllı Kentler Sıralaması

1	→ 0	Hamburg	86.1
2	↗ +2	Münih	85.3
3	↗ +3	Dresden	81.6
4	↘ -2	Köln	79.4
5	↗ +3	Stuttgart	78.1
6	↑ +10	Nürnberg	77.6
7	↑ +10	Aachen	77,3
8.	↘ -1	Bochum	77.0
9	↑ +10	Düsseldorf	76.6
10	↘ -5	Darmstadt	75.3

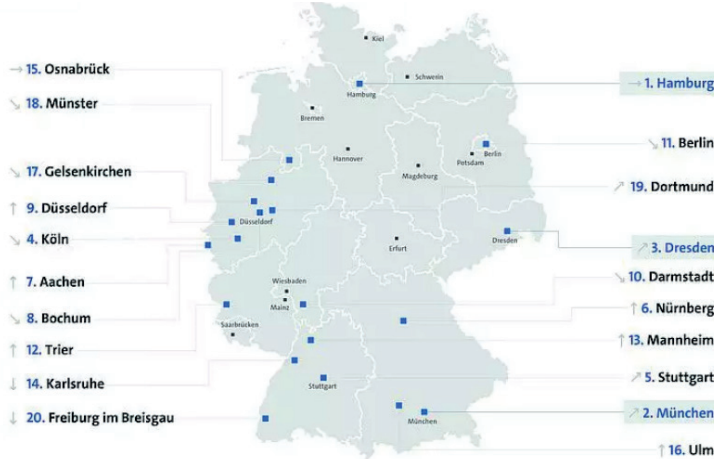
Kaynak: Bitkom, 2022.

Bitkom araştırmasına göre Tablo 1’de görüldüğü üzere Alman belediyelerinde dijitalleşme oranı olumlu bir seyir izlemektedir. Pandemi nedeniyle son iki yılda belediyelerin dijitalleşmesi süreci hızlanmıştır. Öte yandan Almanya, Avrupa Komisyonu tarafından 2022 yılında yayımlanan Dijital Ekonomi ve Toplum Indexinde 27 AB ülkesi arasında 13. sırada yer almaktadır. Dijital kamu hizmet sunumu kategorisinde ise 18. Sırada yer almaktadır. Bu da belediyelerde dijitalleşme ve akıllı şehircilik alanında önemli eksikliklerin olduğunu, ilerlemenin yavaş olduğunu

göstermektedir. (Avrupa Komisyonu, 2022, s. 66). Rapor doğrultusunda Alman Belediyelerinin %25'inin dijitalleştirme stratejisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda belediyeler hizmetlerin dijitalleşmesi, geniş bant ve WiFi ağlarının genişletilmesi konusunda çalışmıştır. Dijital stratejilerde %92 oranında yönetim, %56 oranında kamu güvenliği ve afet kontrolü, %39'unda siber güvenlik ve %46'sında veri platformları ele alınmıştır. Rapor 2024 yılı stratejilerinde iklim değişikliği ve siber güvenlik süreçlerinin ele alınmasını gerekli görmektedir. Ayrıca akıllı şehircilik alanında start-uplara daha fazla fırsat verilmesi tavsiye edilmektedir. Finansman kaynaklarının ihtiyaçlara göre tekrar dizayn edilmesi gerekmektedir. İnsan kaynaklarının yetersizliği %80 oranında en büyük zorluklar arasında sayılmıştır. Belediyelerin sadece %12'si veri platformları kullanmakta, %30'u veri platformu kurmayı planlamaktadır. %46'lık grup ise herhangi bir veri platformuna sahip olmamakla birlikte bu alanda herhangi bir planlama da yapmamaktadır. Oysa veri platformları ve bulut yapıları belediyelerin dijitalleşmesi alanında kritik başarı faktörleri arasında yer almaktadır. Paydaşlar arasında iş birliği de başarı faktörleri arasında tavsiye edilmektedir Ayrıca Gaia-X projesi¹ kapsamında ilerlemeye devam edilmeli, akıllı şehir veri platformu geliştirilmelidir (Bitkom Araştırma, 2022, ss. 1-7).

Tablo 2

Almanya'nın En Akıllı Kentleri

Kaynak: Alman Şehirler Birliği, 2022

1 Avrupa'da birleşik ve güvenli bir veri alt yapısı oluşturmak için hayata geçirilen dijital ekosistem. Veri ekosistemi oluşturarak veriler üzerinde çalışmak ve inovasyon teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 2’de gösterildiği üzere, Bitkom tarafından yapılan Akıllı Kent Endeksi sonuçlarına göre Almanya’nın akıllı kent uygulamalarında öne çıkan kentleri Hamburg, Münih ve Dresden olarak sıralanmaktadır (Bitkom Araştırma, 2022). Akıllı kent Berlin temasında akıllı mobilite ve akıllı enerji konularına odaklanılması planlanmakta ve bu yönde konferanslar düzenlenmektedir (Smartcountry, 2022). Öte yandan 2019 yılı birlik bülteninde 394 belediyeyi kapsayan bir anket sonucuna göre belediyelerin %55’inin akıllı kent projelerine başlamadığı ifade edilmektedir. Bu yönde belediyelere yol göstermek amacıyla akıllı şehircilik yol haritasının başlıkları verilmektedir. Buna göre; akıllı enerji, e-mobilite, akıllı trafik, park yeri kontrolü, akıllı atık su kontrolü, coğrafi bilgi sistemleri, IoT/ Açık veri platformu, akıllı sayaç, geniş bant, şehir portalleri, halka açık WiFi vb. şeklinde ifade edilmektedir (Staedtetag Aktuell, 2019, ss. 6-7). Alman Şehirler Birliği sürdürülebilir kalkınma için yasal çerçevenin oluşturulması için çalışmaktadır. Bu alanda akıllı ulaşım politikasının, arazi yönetiminin, çevre dostu yapı malzemeleri ile bina yapımı gibi alanlarda mevzuat çalışmalarına önem vermektedir (Staedtetag Aktuell, 2022, s. 3). Birlik tarafından pandemi sonrası Almanya’nın kamu sektörünün dijitalleşmesi, güvenli bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısı, belediyelerde dijital dönüşüm ve akıllı şehirciliğe yönelik olarak en büyük kongre ve fuarı 10.000’den fazla katılımcı ile Berlin’de yapılmaktadır. Bu kongre ve fuarda yönetim, siyaset, dijital ekonomi, sivil toplum kuruluşları ve bilim insanları bir araya gelmektedir. Dijital yönetim, enerji, hareketlilik, güvenlik, tedarik, su, eğitim, sağlık barınma gibi hizmetlerin akıllanması üzerine odaklanılmaktadır (Smartcountry, 2022).

Resim 1

Berlin Akıllı Şehir Kongresi ve Fuarı

Kaynak: Berlin Kongresi, 2022

Kongre kapsamında akıllı kent start-up yarışması düzenlenmiş ve kazananlara hediye çekleri verilmiş böylece akıllı şehircilik alanında girişimciliğin desteklenmesi söz konusu olmuştur. Smart Country Startup Ödülü; akıllı şehir ve GovTech kategorilerinde ödül vermektedir (Smartcountry, 2022).

Resim 2

Berlin Kongresi Start-Up Yarışması İnovasyon Ödülü

Kaynak: Berlin Kongresi, 2022

Hollanda Belediyeler Birliği

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, VNG, Hollanda Belediyeler Birliği 1912 yılında kurulmuştur ve bünyesinde Hollanda belediyelerini doğal üye olarak barındırmaktadır. Tüm belediyeleri temsil eden birlik, belediyelerin güçlenmesini hedeflemekte ve gelişmeleri için ön ayak olmaktadır. Birlik ayrıca belediyeler adına lobicilik faaliyetlerini de gerçekleştirmektedir (Hollanda Belediyeler Birliği, 2022).

Birliğin temel görevleri aşağıda sıralanmaktadır (Hollanda Belediyeler Birliği, 2022):

- Belediyelere aktif destek sunmak
- Hizmet sunumunu desteklemek
- Belediyelerin fikir alışverişi sağlamaları için platform görevini üstlenmek
- Ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini sağlamak

Birlik, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi, Birleşmiş Şehirler ve

Yerel Yönetimler (UCLG), Bölgeler Komitesi, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresine üyedir (VNG, 2022).

Hollanda Belediyeler Birliğinin akıllı şehirler bağlamında faaliyetleri aşağıda sıralanmaktadır (Hollanda Belediyeler Birliği, 2021; Hollanda Belediyeler Birliği, 2022):

Hollanda Belediyeler Birliği, kentlerin daha dijital hale gelmesi için politikalarından bahsetmekte inovasyona vurgu yapmaktadır, kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik iyi uygulama örneklerine yer vermektedir. Akıllı toplum yaratma yönünde demokratik katılımı önemseyerek iş dünyasının inovatif çözümlerini desteklemektedir.

- Diğer birliklerden farklı olarak dijital teknolojileri kullanırken temel hakların ve kamusal değerlerin korunmasına ilişkin olarak ilkeler belirlemiştir. Buna göre (Youtube, 2022);
- Kullanıcıların veri mahremiyetini korumak üzere yasal olarak vatandaş güvence altına alacak düzenlemeler yapılması
- Devlet kurumlarında dijital okuryazarlığa yatırım yapılması
- Bu alanda çalışma grubu ve bilgi platformu oluşturulması
- Belediyelerin deneyimlerini aktarması ve fikir alışverişinde bulunması
- Piyasa ve devlet arasında vatandaş ve veri güvenliği için güç dengesini yeniden sağlamak gerektiğini benimsemektedir.
- Birlik, farklı ülkelerle iş birliği içinde projeler yürütmektedir. Projelerde amaç; daha etkili kamu yönetimi oluşturma, çatışma, kırılabilirlik ve göçle başa çıkmak, sürdürülebilir dayanıklı şehirler ve topluluklar geliştirmek, temel hizmetlere erişimi iyileştirmek, vatandaşları karar alma sürecine dâhil etmektir. Birçok ülkenin paydaş olduğu projelerde ise; kentlerde yeşil büyümenin yönetimi, sürdürülebilir kalkınma başlıca çalışma alanlarını oluşturmaktadır (VNG, 2022).
- Birlik, akıllı kentlerin yaygınlaşmasına yönelik olarak konferanslar düzenlemektedir. Bu kapsamda Hollanda Dijital Konferansı 18-21 Mart 2019 tarihinde birçok paydaşı bir araya getirmiştir. Akıllı şehir ve akıllı toplum yaratma vizyonuyla 80 kuruluş ve 100'den fazla kurum temsilcisi ile bir araya gelinmiştir. Fikir alışverişi, akıllı toplumun desteklendiğini beyan etmek ve iş birliği içinde çalışmak konferansın çıktıları arasındadır.

Resim 3

Akıllı Kent Konferansı

Kaynak: Youtube, 2019

- Birlik, akıllı kent olma yolunda önemsenen Ulusal Akıllı Kent Yaşam Laboratuvarını desteklemekte, belediyelerin labe katılmasını ve belediyelerin akıllı kent konusunda labten destek almasını tavsiye etmektedir. Lab, belediyelere akıllı kent olma yolunda organizasyonel model sunma, mevcut ve yeni veri kaynaklarıyla sorunlarını çözmeye, sektörler arası iş birliğini teşvik etme vb. konularında belediyeleri desteklemektedir (Slimstestad, 2018).

Resim 4

Ulusal Akıllı Kent Yaşam Laboratuvarı

Kaynak: Youtube, 2019

- Birlik akıllı kent uygulamalarının geliştirilmesini desteklerken aynı zamanda güvenlik konusuna odaklanılması için üyelerini bilgilendiren faaliyetler yapmaktadır. Kentsel güvenliği kontrol altına almak temel amacıyla hareket etmekte ve Impact Coalition Safety & Security başlığı ile etkinlikler düzenlemektedir (VNG Trends, 2022).
- Akıllı kentlerde De Impact Coalitie DigiBuit organizasyonu ile dijitalleşmenin verimli bir şekilde kullanılmasını desteklemektedir (Livingineu, 2022).
- Birlik, belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla ortak belediye uygulamasını hayata geçirmiştir. VNG Realisatie, Ortak Belediye Uygulaması (GGU) ile projeler, programlar ve hizmet sunumunun desteklenmektedir. Bu uygulama portföyünde; belediyelerin ortak olarak kullanabilecekleri veri merkezi, kent haritalarının üç boyutlu olarak çıkarılabildiği uygulamalar, Microsoft'un M365 lisanslama modelini vb. içermektedir. Ortak Belediye Uygulamalarından yararlanmak için vatandaş maliyeti 3 Avro olarak tespit edilmiştir ve bu belediyelerin tek başlarına satın alabilecekleri bilgi işlem alt yapı maliyetinin %4'üne karşılık gelmektedir ve belediyelere ciddi avantaj sağlamaktadır (VNG, 2022).

- Birlik belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi için ulusal bir yarışma düzenlemektedir. Yeni fikirlerin ortaya atıldığı ve uygulanma imkânı bulunduğu bu yarışma 344 belediyenin, vatandaşların ve girişimcilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir (GemeenteDelaers, 2021).
- Belediyeler arası iletişim, belediye çalışanlarının her türlü konuda soru sorabilmesi, fikir alışverişi yapabilmesi için VNG Forumu oluşturulmuştur. Forum başlıkları, istihdam koşulları ve personel politikası, hizmetler ve bilgi politikası, belediye finansmanı ve hukuku, gençlik, yaşam ortamı, eğitim, sosyal alan, güvenlik politikası vb. şeklindedir (VNG, 2022).
- Hollanda Ulusal Akıllı Şehir Stratejisini kentlerin yaşam kalitesini iyileştirmek ve uluslararası alanda rekabet gücünü artırmak için inovasyon içeren çözümler sunmak olarak belirlemiştir. Strateji oluşturulurken iş dünyası ve bilim insanlarının görüşüne başvurulmuştur. Strateji belgesinde akıllı şehircilik alanının bileşenlerinden olan dijital alt yapının geliştirilmesi konusunda hükümetin desteğinin gerekliliği vurgulanmıştır (TheMayor, 2021)
- Hollanda Belediyeler Birliği akıllı şehircilik alanında ön plana çıkan Amsterdam'ı örnek olarak göstermektedir. 2011 yılında Avrupa Birliği tarafından Amsterdam'da bir proje başlatılmıştır. Projenin amacı Amsterdam bölgesinde yaşayan kent sakinleri ile işletmeler tarafından kullanılan enerjinin akıllı olmasını sağlamaktır. Enerji tasarrufu, karbondioksit emisyonunun azaltılması, inovasyona dayalı ekonomik büyüme hedefler arasındadır (Avrupa Birliği, 2011). Amsterdam Smart City inovasyon platformu olarak akıllı şehircilik alanında şirketleri, vatandaşları, kurumları kentsel hizmet sunumunda ortaya çıkan problemlere ilişkin olarak inovatif fikirler üretmek ve sürdürülebilir çözümleri uygulamak için kurulmuştur. Amaç, sürdürülebilir ekonomik büyüme, doğal kaynakların verimli kullanımı, yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Akıllı konut, açık veri, akıllı şebekeler, evde enerji depolama, akıllı mobilite başlıca başlıklar arasındadır. Paydaşları; şirketler, üniversiteler, halk ve kamu kurumlarındaki yetkililerdir. Kent sorunlarına yönelik fikirler ve çözümler kent sakinleri tarafından birlikte yaratılmaktadır. 100'den fazla paydaş ve 70'den fazla inovatif fikre ev sahipliği yapmaktadır (Iamsterdam, 2022). Ben Amsterdam Şehir Kartı ile müze ve ören yerleri dijital ortamda rezervasyon yapılarak gezilebilmekte, toplu taşıma, kanal gezilerinde kullanılmaktadır. Ayrıca kentin tanıtımı, konaklama bilgileri, bisiklet kiralama, restoran bilgileri, turlar ve

geziler, göçmenlik hizmetleri, iş bulmak, emlak aramak, kültürel faaliyetlerin yapılacağı topluluk bilgileri, girişim hikâyeleri, toplantı-kongre mekânları, yerel üreticiden tüketiciye yönelik ürünlerin satıldığı internet sitesi bilgileri tek bir sitede toplanmıştır.

Hollanda Belediyeler Birliği yukarıda belirtilen maddelerden anlaşılacağı üzere akıllı şehir uygulamalarının yaygınlaşması için birçok faaliyet ve proje gerçekleştirmektedir. Belediyelerin akıllı şehir olma yönünde gereksinim duyduğu alanlarda yatırım yaparak akıllı şehir olma sürecini kolaylaştırma yönünde adımlar atmaktadır.

Türkiye Belediyeler Birliği

Türkiye Belediyeler Birliği, belediyeçilik faaliyetlerini yürütmek için 1945 yılında dernek statüsünde kurulmuş, 2002 yılında ise 2002/4559 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile mahalli idare birliği statüsüne geçmiştir. Tüm belediyeler birliğe doğal üye statüsündedir. Birlik belediyeleri ulusal ve uluslararası düzeyde temsil etme yetkisine sahiptir. Birliğin görev ve yetkileri aşağıda ifade edilmektedir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021):

- Belediyelerin uluslararası ilişki ve iş birliklerini desteklemek ve uluslararası ağlara erişimini kolaylaştırmak.
- Belediyeleri ilgilendiren mevzuat hazırlıklarına görüş bildirmek ve önerilerde bulunmak. Belediyelerce bildirilen veya Birlik tarafından tespit edilen sorunların çözümü amacıyla girişimlerde bulunmak ve mevzuat önerileri geliştirmek.
- Belediyelere rehberlik etmek, danışmanlık hizmeti vermek ve uygulamada karşılaşılan sorunlarla ilgili görüş sunmak
- Belediyelere yönelik olarak eğitim faaliyeti ile konferans, seminer, panel, çalıştay gibi etkinlikler gerçekleştirmek, bilgi ve tecrübe paylaşımı ile iyi uygulama örneklerinin yaygınlaşmasını teşvik etmek, bu amaçla yurt içi ve yurt dışı geziler düzenlemek.
- Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmak, ortak projeler üretmek ve kardeş şehir ilişkilerinin gelişmesini sağlamak.
- Belediyelerde bilişim teknolojilerinin kullanımı ve yaygınlaştırılması ile e- belediyeçiliğin gelişmesine destek olmak.
- Belediyelerin finansman kaynaklarından yararlanmasına destek olmak ve proje geliştirmelerine destek olmak.

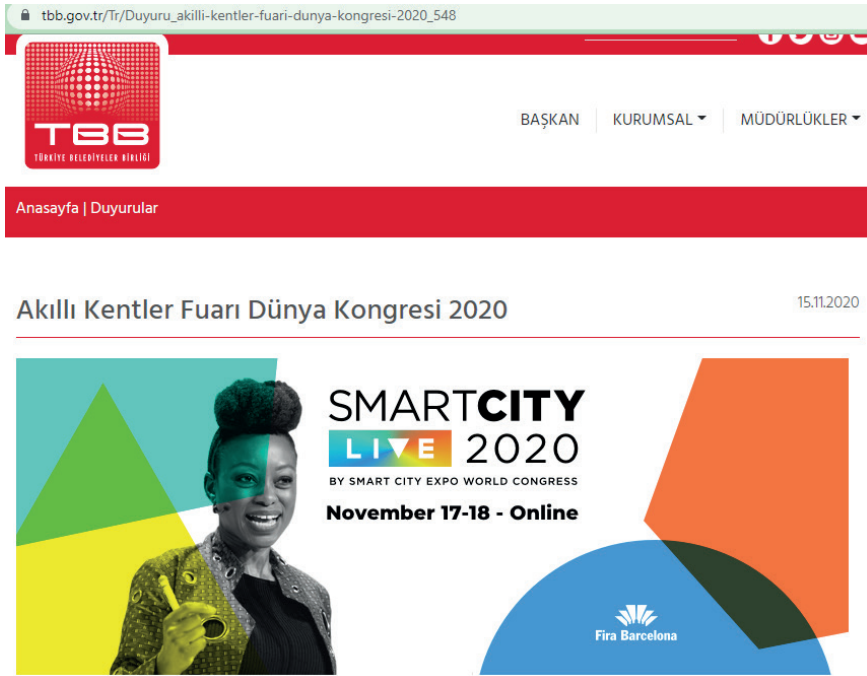
- En iyi uygulamaları takip etmek.

Birlik Akıllı Kentler konusunda aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirmektedir:

Akıllı kentler ile ilgili uluslararası faaliyetler konusunda bilgilendirme faaliyetlerinde bulunmak ve ülkemizdeki belediyelerin katılımı için öncülük yapmak. Örnek; Akıllı Kentler Fuarı ve Dünya Kongresi 2020 (Türkiye Belediyeler Birliği, 2020).

Resim 5

Akıllı Kentler Fuarı ve Dünya Kongresi 2020 Duyurusu

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği, 2020

Akıllı kent ve iyi uygulama örnekleri konusunda eğitim faaliyetleri yürütmek

Bu yönde birliğin düzenlediği eğitim başlıkları birliğin faaliyet raporunda belirtilmektedir. Buna göre akıllı şehircilik başlığı altında 2020 yılı itibarıyla eğitim alan belediye personeli sayısı 2.144 olarak tespit edilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 88). 2021 yılında ise Akıllı tarım, akıllı şehirlerde proje yönetimi, alanında eğitim faaliyeti gerçekleştirilmiş ve 405 kişi eğitim almıştır. Tablo 3 ve Tablo 4'te görüldüğü üzere, yenilikçi

eğitimler kapsamında ise inovasyon ve değişim yönetimi, inovasyon yönetimi ve kurum içi girişimcilik, belediyelerde inovasyon, siber güvenlik alanlarında eğitimler gerçekleştirilmiş ve 1.317 kişi eğitim almıştır. Akıllı şehir yoğunluklu eğitimlerden ise 2.338 kişi faydalanmıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, ss. 86-90).

Tablo 3

TBB Eğitimler

Eğitim Konusu	Eğitim Konusunun Dahil Olduğu Grup	Tarihi	Grup Sayısı	Kişi Sayısı
Akıllı Şehirlerde Akıllı Yönetişim Uygulamaları	Kent Vizyonu	23.06.2020	1	832
Belediyelerin Şehir Markalaşması ve Turizmin Geliştirilmesi		26.06.2020	1	705
Kentleşmenin Küresel Politikaları		29.06.2020	1	389
Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Şehir Yönetimine Özel Sektör Katılımı		20.08.2020	1	324
Akıllı Şehir Referans Mimarisi ve Platformu		03.09.2020	1	355
Küreselleşme, Küreyerelleşme ve Şehir Diplomasisi		03.09.2020	1	456
Dijital İkiz ile Akıllı Şehircilik		30.11.2020	1	340
Kültür ve Tarihi Değerler		15.12.2020	1	345
Osmanlı Şehir Dokusu		29.12.2020	1	339
Akıllı Şehir ve Farkındalık		30.12.2020	1	617
TOPLAM			10	4.702

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği, 2020

Tablo 4

TBB Eğitimler

Eğitim Konusu	Tarihi	Katılımcı Sayısı
Akıllı Şehir Finansman Modelleri	04.01.21	115
Akıllı Şehirlerde Yönetişim	06.01.21	132
Akıllı Şehir Planlama	11.01.21	168
Akıllı Şehirlerde Sürdürülebilirlik	13.01.21	174
Küresel Şehirler	15.02.21	435
Dijital İkiz ile Akıllı Şehircilik ve Yurtdışı Uygulamaları	31.03.21	685
Kentleşme Politikası	05.05.21	220
Küresel Vizyon Stratejileri	09.06.21	161
Akıllı Kent Yaklaşımı ve İyi Uygulama Örnekleri	29.07.21	203
Dijital İkiz ve Akıllı Şehirler	30.09.21	45
TOPLAM		2.338

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 86

Tablo 5’te görüldüğü üzere Akıllı Ulaşım Sistemleri uygulamalarına ilişkin belediyeleri bilgilendirmek amacıyla Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile iş birliği yapılmış ve 11 farklı konuda eğitim verilmesi

mümkün olmuştur. Bu eğitimlerden 2.056 kişi yararlanmıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 96).

Tablo 5

TBB Eğitimler

Eğitim Konusu	İş Birliği Yapılan Kurum	Tarih	Katılımcı Sayısı
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Akıllı Ulaşım Sistemlerine (AUS) Giriş	T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	23.11.21	223
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Akıllı Ulaşım Sistemleri Mimarisi		26.11.21	439
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - AUS Uygulamaları		30.11.21	291
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - AUS Uygulamaları		02.12.21	201
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Kooperatif AUS		07.12.21	84
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Ulaşım Talep Yönetimi		09.12.21	202
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları /Avrupa Hareketlilik Haftası: Türkiye ve Avrupa'dan İyi Uygulama Örnekleri		13.12.21	161
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Kentsel Ulaşım ve Trafik Yönetimi Prensipleri ve AUS		14.12.21	186
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planları		22.12.21	65
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Akıllı Ulaşım Sistemlerinde Yeni Teknolojiler ve Trendler		23.12.21	94
Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamaları - Büyük Veri Yönetimi ve Akıllı Hareketlilik Uygulamaları		30.12.21	110
TOPLAM			2.056

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 96

Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve 2020-2023 eylem planında yer alan birlik sorumluluğunda AUS alanında nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesi eylemi kapsamında 23 Kasım-30 Aralık 2021 tarihlerinde 57 farklı konuda 11 eğitim 624 katılımcıya verilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 134).

Birlik Boğaziçi Üniversitesi iş birliği ile 1-2 Haziran 2022 tarihinde Sürdürülebilir Şehirler İş Birliği Çalıştayı düzenlemiş ve akıllı şehir uygulamalarının tartışılmasına imkân sağlanmıştır. Ek olarak proje geliştirmek isteyen belediyelere sanal oda oluşturma imkânı sağlanmıştır

(Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 108). Birlik bünyesinde akıllı şehir iyi uygulama örnekleri toplantısı, belediyelerde yenilenebilir ve akıllı enerji uygulamaları toplantısı düzenlenmiş ve 434 kişinin katılımı sağlanmıştır. 30 büyükşehir belediyesi için gerçekleştirilen saha analiz çalışmalarının değerlendirilmesi için 1 Temmuz 2021 tarihinde akıllı ulaşım sistemleri (AUS) toplantısı gerçekleştirilmiştir. Belediyelerin enerji maliyetlerini yönetebilmesi, yol haritasının belirlenmesi amacıyla 13 Ocak 2021 tarihinde belediyelerde yenilenebilir ve akıllı enerji uygulamaları toplantısı gerçekleştirilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, ss. 110-136-138). Birlik iş birliğinde AB finansman desteği ile (Town Twinning) kardeş şehirler arasında karşılıklı olarak kapasite ve iletişimin geliştirilmesi söz konusu olmuş 23 belediye bu kapsamda hibe desteğinden faydalanmıştır. Buna göre; Çorum Belediyesi Akıllı Şehirler İçin Yol Haritası isimli projesi için Macaristan/Szarvas kenti ile ortaklık kurmuş, hibe almıştır. Akdeniz Belediyesi Sosyal İnovasyon için Kentsel Yeşil Alanlar isimli projesi için Yunanistan/Delta kenti ile ortaklık kurmuş, hibe almıştır. Çanakkale Belediyesi Geleceğin Akıllı Şehirleri için Ortaklık isimli projesi için İspanya/Tarragona kenti ile ortaklık kurmuş, hibe almıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2021, s. 144). Akıllı şehirler faaliyetleri kapsamında Cumhurbaşkanlığı himayelerinde 15-16 Ocak 2020 tarihinde Akıllı Şehirler ve Belediyeler Kongre ve Sergisi gerçekleştirilmiştir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2020, s. 158). Birlik bünyesinde fikir ve proje yarışmaları düzenlenmektedir. Örnek: Genç Dostu Şehirler Fikir ve Proje Yarışması

Sonuç

Dünya genelinde kentlerde yaşanan nüfus artışı, kente göç ile birlikte ulaşım, eğitim, sağlık, güvenlik, çevre, enerji vb. alanlarda sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunların üstesinden gelmek ve kaynakların etkin kullanımını sağlamak üzere belediyeler teknolojik imkânlardan yararlanmaktadır. Bu noktada belediye hizmetlerinin dijitalleşmesi söz konusu olurken diğer yandan teknolojiyi sorun çözme fonksiyonu ile kullanan belediyeler akıllı belediye olma yolunda ilerlemektedir. Hizmet kalitesinin artırılması, kentlerin teknoloji kullanımı ile kalkınması verimli kaynak kullanımı, vatandaş memnuniyeti akıllı şehir yatırımları ile mümkün olmaktadır. Akıllı kent inovasyon çalışmaları sürekli olarak gerçekleşmesi gereken süreçler topluluğudur.

The Association of German Cities (Alman Şehirler Birliği), Vereniging van Nederlandse Gemeenten, (Hollanda Belediyeler Birliği) ve Türkiye Belediyeler Birliği olmak üzere üç ülke belediye birliklerinin akıllı

kent çalışmalarını inceleyen araştırmada Şekil 4'te gösterilen bulgulara erişilmiştir:

Şekil 4

Almanya, Hollanda ve Türkiye Belediyeler Birliği Akıllı Kent Faaliyetleri

The Association of German Cities (Alman Şehirler Birliği): Kent dayanışması, yaşam kalitesinin artırılması, belediyelere finansman kaynağı temini, belediyelerin hizmet sunumunda karşılaşılan zorlukların aşılması için dijital teknolojilerin kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda birlik; Avrupa Dijital Haftası 2022, Berlin Kongre ve Fuarı, inovasyonun önemini vurgulayan etkinlikler düzenlemiştir. Gaia-X projesi, mevzuat çalışmaları, start-up yarışması gerçekleştirilerek akıllı kent misyonunun yaygınlaştırılması sağlanmıştır.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, (Hollanda Belediyeler Birliği): Belediyelerin güçlenmesini ve gelişmesini sağlamak, belediyeler arasında fikir alışverişini yaygınlaştırmak, hizmet kalitesinin artırılmasını sağlamak, veri güvenliğine önem vermek, vatandaşların karar alma süreçlerine dahil olmasını sağlamak temel amaçları arasındadır. Hollanda Dijital Konferansı, Ulusal Akıllı Kent Yaşam Laboratuvarının desteklenmesi faaliyetleri arasındadır. Ortak Belediye Uygulaması ile veri merkezi oluşturulmuş ve yazılım desteği sağlanmıştır. Fikir yarışması düzenlenmiştir. Fikir

alışverişini desteklemek adına VNG Forumu oluşturulmuştur.

Türkiye Belediyeler Birliği: Belediyelerde bilişim teknolojilerinin kullanımı ve yaygınlaştırılması ile e- belediyeciliğin gelişmesine destek olmak, belediyelerin finansman kaynaklarından yararlanmasına destek olmak ve proje geliştirmelerini sağlamak temel ilkelerini oluşturmaktadır. Ulusal ve uluslararası paydaşlarla ortak projeler üretilmesini sağlamak, iyi uygulama örneklerinin yaygınlaşmasına öncülük etmek temel amaçları arasındadır. Akıllı Kentler Fuarı ve Dünya Kongresi 2020, akıllı kent ve iyi uygulama örnekleri konusunda eğitim faaliyetleri, Sürdürülebilir **Şehirler İş Birliği Çalıştayı**, Akıllı ulaşım sistemleri (AUS) toplantısı gerçekleştirilmiştir. Birlik iş birliğinde AB finansman desteği ile (Town Twinning) kardeş şehirler arasında karşılıklı olarak kapasite ve iletişimin geliştirilmesi söz konusu olmuş 23 belediye bu kapsamda hibe desteğinden faydalanmıştır. Akıllı Şehirler ve Belediyeler Kongre ve Sergisi gerçekleştirilmiştir. Akıllı kent kapsamında fikir ve proje yarışmaları düzenlenmektedir.

Belediye birlikleri her ne kadar birçok üyeye sahip olsa da yürüttükleri faaliyetler ve etkinlikler yeterli düzeyde değildir. Belediyelerin gelişmesi ve güçlenmesi için eğitim faaliyetlerinin artırılması, fikir paylaşım platformlarının yaygınlaştırılması, belediyelere yazılım ve proje desteği verilmesi için gerekli alt yapı ve finansman kaynağının temin edilmesi, veri mahremiyetine yönelik tedbirlerin alınması, iyi uygulama örneklerinin sürekli olarak etkin iletişim yöntemleri kullanılarak paylaşılması gerekmektedir. Personel kalitesinin artırılması için liyakat ön plana çıkarılmalı şeffaflık ilkesi uygulanmalıdır. İnovasyon faaliyetlerini hızlandırıcı etki yapan ve yönetişimi destekleyen living lab organizasyonlarının ülke genelinde belediyelerde yaygınlaştırılması, inovasyon yarışmaları düzenlenmesi ve projelerin hayata geçirilmesi için mali ve organizasyonel destek verilmesi elzemdir. Merkezi hükümetin mevzuat çalışmalarında etkin rol alınmalıdır. Merkezi hükümetin belediyelerin karşılaştığı sorunlardan haberdar olması, çözüm önerilerinin inovasyon içerecek şekilde belirlenmesi ve iletilmesi gerekmektedir. İnovasyonun belediyelerde bir kültür halini alması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Vatandaş, özel sektör, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşlarının paydaş olarak bir araya gelmesini sağlayacak etkinliklerin sayısı artırılmalıdır. Sürdürülebilir akıllı kent politikaları için ek olarak yönetim mekanizması, inovasyon kültürü ile birleşerek etkileşimli bir belediye yapısı yaratılmalı, açık inovasyon ile desteklenmelidir. Akıllı kent uygulamalarının kentlerin kendi yapılarına göre özgülmesi, yerel halkın ihtiyaçlarının fayda maliyet dengesi çerçevesinde ele alınması, standart uygulamaların her

kente uygulanmaması gerekmektedir. Bu yönde planlamaların merkezi hükümet ile belediye birliklerinin öncülüğünde bir paydaş ekosistemi ile gerçekleştirilmesi elzemdir.

Öte yandan akıllı şehircilik projelerinin teknoloji firmalarının öncelikleri ve pazarlama politikalarına itaat ederek değil halkın ihtiyaçları doğrultusunda halkın katılımı ile belirlenmesi ve uygulanması, verilerin gizliliği ve korunması ile ilgili gerekli tedbirlerin alınması, kıt kaynaklara rağmen yapılan yatırımların halkın ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olması akıllı şehirciliğe ilişkin yöneltilen eleştirileri giderme yönünde adımlar atılmasını sağlayacaktır. Fon ve hibe kaynakları ile küresel teknolojik şirketlerin akıllı şehircilik projelerini gerçekleştirme talepleri değerlendirilirken buna karşılık verilen ödünlere, dahil olunan politikalar olumlu ve olumsuz açıdan dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Alt yapı sorunları çözülmeden akıllı şehircilik alanında projelerin uygulanması rasyonel olmadığından öncelikle bu sorunların çözümüne odaklanmak gerekmektedir. Kent sorunlarının sadece teknoloji ile akıllı şehir uygulamaları ile çözülebileceği ön yargısından bağımsız multidisipliner yaklaşımlar üretilmelidir.

Belediye birliklerinin bu doğrultuda mali, örgütsel açıdan güçlendirilmesi gerekmektedir. Belediyelerin akıllı kent alanında gelişebilmesi için; yenilikler takip edilmeli, farklı kurumlarla iş birlikleri güçlendirilmeli, akıllı kente özgülenmiş kaynakların belediyelere eşit düzeyde dağıtılması konusunda daha etkin politikalar izlenerek lobicilik faaliyetleri artırılmalıdır. Yanı sıra akıllı şehircilik alanına getirilen eleştiriler göz ardı edilmeden bu alanda politikalar, stratejiler üretilmesi ve Türkiye özelinde halkın ihtiyaçlarına hitap eden bir model geliştirilmesi için yönetim ve inovasyon odaklı çalışmalar gerçekleştirilmesi ve merkezi idareyi yönlendiren bir vizyon anlayışı ile hareket edilmesi gerekmektedir.

Araştırma; alan yazınında çok yer verilmeyen belediye birlikleri ve akıllı şehir ilişkisi üzerine değerlendirmeler içermektedir. Araştırma aynı zamanda en iyi uygulama örnekleri üzerine yoğunlaştığından ve eleştirel yaklaşımlar doğrultusunda alınacak tedbirlere yönelik öneriler geliştirdiğinden bilime teorik anlamda katkı sunmaktadır. Yapılan çalışma, dünyada akıllı kent çalışmaları yapan birliklerin tümünün incelenememesi nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bundan sonra yapılması düşünülen araştırmalar için daha fazla örnek incelenebilir.

Ek Beyan/ Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Akıllı şehir Amsterdam. (2022). *I am Amsterdam*. Erişim tarihi: 10.11.2022, <https://www.iamsterdam.com/en/our-network/municipal-government/amsterdam-smart-city>.

Akıllı Şehir İndeksi. (2022). *Smart Cities*. Erişim tarihi: 10.11.2022, <https://smartcitiesindex.org/smartcitiesindexreport2022#lg=w20220125999eb6e01a544&slide=7>.

Akman, Ç. (2019). Türkiye Belediyeler Birliği'nin İşlevselliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 3(28), 73-105.

Almanya Şehirler Birliği. (2019). *Alman Şehirler Birliği Bülteni*. Erişim tarihi: 10.10.2022.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Akıllı Kent Berlin*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.smartcountry.berlin/de/konzept/unsere-themen/>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Alman Şehirler Birliği Bülteni*. Erişim tarihi: 10.10.2022.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Almanya akıllı kentler sıralaması*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.bitkom.org/smart-city-index>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Almanya'nın en akıllı kentleri*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.staedtetag.de/ueber-uns/aus-den-staedten/2022/top-3-beim-smart-city-index-2022>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Berlin Akıllı Şehir Kongresi ve Fuarı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://press.messe-berlin.de/fotoweb/archives/5038-Smart-Country-Convention/Eigenveranstaltungen/2022/Smart%20Country%20Convention/TB0W7464.jpg.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5038-Smart-Country-Convention%2F>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Berlin Kongre ve Fuarı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.smartcountry.berlin/>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Berlin Kongre ve Fuarı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, https://press.messe-berlin.de/fotoweb/archives/5038-Smart-Country-Convention/Eigenveranstaltungen/2022/Smart%20Country%20Convention/VO6_0227.jpg.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5038-Smart-Country-Convention%2F.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *Bitkom Research*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.bitkom.org/Bitkom/Publikationen/Kommentierung-Kommunalstudie-2022-BMWK>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *GAIAX*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.data-infrastructure.eu/GAIAX/Navigation/EN/Home/home.html> 2022.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *The Association of German Cities*, Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.staedtetag.de/themen/digitale-stadt>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *The Association of German Cities*, Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.staedtetag.de/files/dst/docs/Publikationen/Imageflyer/flyer-deutscher-staedtetag-englisch-stand-september-2022.pdf>.

Almanya Şehirler Birliği. (2022). *The Association of German Cities*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://clabb.io/event/edw22>.

Avrupa Birliği. (2011). *Project*. Erişim tarihi: 10.10.2022, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/best-practices/netherlands/2115.

Avrupa Birliği. (2014). *Smart Cities*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=3>.

Avrupa Komisyonu. (2022). *Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi (DESI)*, 66. bitkom.org, 2022.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.

Erkek, S. (2017). Akıllı şehircilik anlayışı ve belediyelerin inovatif uygulamaları. *Medeniyet ve Toplum dergisi*, 1(1).

Esenboğa, A. E. (2022). The roles of national municipal associations on resource acquisition of municipalities: A case study of Turkey. (Unpublished Doctoral Thesis). The Graduate School of Sciences of Middle East Technical University. Ankara.

European Union. (2022). *What are smart cities ?* Erişim tarihi: 25.10.2022, https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en.

Giffinger R., Fertner C., Kramar H., Kalasek R., Milanović N.P., Meijers E. (2007). *Final Report: Smart Cities: Ranking of European Medium-Sized Cities*. http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf.

Gürsoy, A. (2022). Dünyada ve Türkiye’de Akıllı Kent Kuram ve uygulamalarının incelenmesi ve öneriler. (Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara).

Hollanda Belediyeler Birliği. (2018). *Ulusal Akıllı Kent Yaşam Laboratuvarı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://slimstestad.nl/>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2019). *Ulusal Akıllı Kent Konferansı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=INzO2Cpm9PA>, 2019.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2019). *Ulusal Akıllı Kent Yaşam Laboratuvarı*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=INzO2Cpm9PA>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2021). *GemeenteDelers*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://vng.nl/projecten/gemeentedelers>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2021). *Ulusal Akıllı Şehir Stratejisi*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.themayor.eu/en/a/view/netherlands-with-national-smart-city-strategy-292>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2022). *Agenda Digitale Grondrechten en Ethiek voor gemeenten*. Erişim tarihi: 10.10.2022, https://www.youtube.com/watch?v=MCT_Ds0WbAs.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2022). *De Impact Coalitie DigiBuit*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.livingineu.nl/impact-coalitie-digibuit>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2022). *Project*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.vng-international.nl/projects>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2022). *Vereniging van Nederlandse Gemeenten*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://vng.nl/artikelen/about-the-vng>.

Hollanda Belediyeler Birliği. (2022). *VNG Forum*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://vng.nl/artikelen/vng-forum-2022>.

Hollands R. (2008) Will the Real Smart City Please Stand up? Intelligent, Progressive or Entrepreneurial? *City*, 12(3), 303–320. <https://doi.org/10.1080/13604810802479126>.

<https://www.staedtetag.de/files/dst/docs/Publikationen/Staedtetag-aktuell/2019/staedtetag-aktuell-4-2019.pdf>.

<https://www.staedtetag.de/files/dst/docs/Publikationen/Staedtetag-aktuell/2022/staedtetag-aktuell-8-2022.pdf>.

IamAmsterdam. (2022). *City card*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.iamsterdam.com/en/i-am/i-amsterdam-city-card/locations>.

Nesti, G. (2020). Defining and assessing the transformational nature of smart city governance: Insights from four European cases. *International Review of Administrative Sciences*, 86(1), 20-37. <https://doi.org/10.1177/0020852318757063>.

Ragin, C.C. (2008). *Redesigning Social Inquiry*, Erişim tarihi: 10.11.2022, <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/R/bo5973952.html>.

Shichiyakh, R. A., Klyuchnikov, D. A., Balashova, S. P., Novoselov, S. N. and Novosyolova, N. N. (2016). Smart City as the basic construct of the socio-economic development of territories. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(1), 157-162. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijefi/issue/31979/352561>.

Soto, J. Á. C., Werner-Kytölä, O., Jahn, M., Pullmann, J., Bonino, D., Pastrone, C., Spirito, M. (2015). Towards a federation of smart city services. In International Conference on Recent Advances in Computer Systems. Amsterdam: Atlantis Press.

Statista. (2022). *Dünya Ölçeğinde Akıllı Şehir İndeksi (ilk 20)*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.statista.com/statistics/1233581/smart-cities->

ranking-worldwide/.

Şat, N. (2000). Türkiye’de yerel hizmetlerin sunulmasında belediye birliklerinin yeri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Akıllı Şehirler Beyaz Bülteni*. Erişim tarihi: 12.10.2022, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/akillisehirler/index.html#p=34>.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Akıllı Şehirler*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/akillisehirler/>.

Thormundsson, B. (2022). *Leading smart cities worldwide 2021*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://www.statista.com/statistics/1233581/smart-cities-ranking-worldwide/>.

Turan, H.T. (2015). 5355 Sayılı Yasaya göre Türkiye’de birlikler: Hizmet sunumunda adem-i merkezietçi ve katılımcı yaklaşım. *Strategic Public Management Journal*, 2, 72-87.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2020). *Akıllı Kentler Fuarı ve Dünya Kongresi 2020 Duyurusu*. Erişim Tarihi: 10.10.2022, https://www.tbb.gov.tr/Tr/Duyuru_akilli-kentler-fuari-dunya-kongresi-2020_548 2020.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2020). *Faaliyet Raporu*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://tbb.gov.tr/online/faaliyetraporu/2020/index.html> 2020.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2021). *Akıllı kent ve iyi uygulama örnekleri*. Erişim Tarihi: 10.10.2022, https://www.tbb.gov.tr/Tr/AkademikTakvim_akilli-kent-yaklasimi-ve-y-uygulama-ornekler_13 2021.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2021). *Faaliyet Raporu*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://tbb.gov.tr/online/faaliyetraporu/2021/index.html> , 86-96.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2021). *Kuruluş ve Görevler*. Erişim tarihi: 10.10.2022, https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_kurulus-gorevler_55.

UCLG (2021). *Birleşmiş Şehirler ve Yerel Yönetimler Kuruluşu*. Erişim tarihi: 10.11.2022, <https://www.uclg.org/en/media/news/smart-cities-study-situation-ict-innovation-and-knowledge-cities>.

Uçar, A. (2022). Akıllı kentler ve su kullanımı. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-14. DOI: 10.52539/mad.1116944.

Uzun, B. (2012). *Türkiye’de Yerel Yönetim Birlikleri: Türkiye Belediyeler*

Birliği ve Tarihi Kentler Birliği örnek incelemeleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara).

Vanolo, A. (2014). Smartmentality: The smart city as disciplinary strategy. *Urban Studies Journal*, 51(5), 883-898. <https://doi.org/10.1177/0042098013494427>

VNG Realisatie (2022). *Ortak Belediye Uygulaması (GGU)*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://vng.nl/projecten/gt-microsoft>.

VNG Trends (2022). *Innovative Trends*. Erişim tarihi: 10.10.2022, <https://vng.nl/rubrieken/onderwerpen/innovatie-en-trends>.

Yıldırım, A. (2021). Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm uygulamaları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (54), 61-82. DOI: 10.53568/yyusbed.1052373.

Yıldırım, A. (2022). Kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında akıllı kent uygulamalarının rolü. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 97-123.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

İlliberal Demokrasi ve Popülizm Bağlamında Güney Kore Siyasal Sistemi

*South Korean Political System in the
Context of Illiberal Democracy and Populism*

Öz

İlliberalizm ve popülizm günümüz siyaset anlayışının en önemli niteliklerini oluşturmaktadır. Demokrasinin siyasal seçimler boyutuna indirildiği bir ortamda, iktidarı kolaylıkla elde etmenin yolu illiberal ve popülist söylem ve araçları kullanmaktan geçmektedir. Bu durum demokrasinin özünde nasıl bir siyasal sistemi ifade ettiğini tartışmalı hale getirmekte, şekilsel olarak demokratik görünüme sahip ancak özünde otoriter olarak işleyen siyasal sistemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Günümüzde siyasal alanı domine eden popülizm çoğunlukla eklemeli ideoloji ile karakterize edilmekte, bazı durumlarda hibrid bir görünüm kazanmakta hem sağ hem de sol tabanlı söylemleri kullanmaktadır. Güney Kore örneğinde de popülizmin hibrid niteliği ve illiberal söylemler açıkça görülmektedir. Güney Kore bağlamına odaklanan bu çalışmada illiberal demokrasi ile popülist siyasete dair pratiklerin nasıl ortaya çıktığı çeşitli somut örnekler üzerinden ele alınmaktadır. Ağırlıklı olarak ekonomi odaklı söylemlerin vurgulandığı, yürütme erkinin hakimiyetinde ve popülist temalarda ön plana çıkan siyaset tarzının Güney Kore bağlamında kendine yer bulduğu anlaşılmaktadır. Asya'nın liberal demokrasisi olarak nitelenmesine rağmen Güney Kore'de otoriter eğilimlerin yer aldığı ve popülizmin hem sağ hem de sol tabanlı görünümünün yansıma alanı bulduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, İlliberal Demokrasi, Popülizm, Güney Kore

Abstract

Illiberalism and populism are the most important characteristics of today's understanding of politics. In an environment where democracy

Nurcan CEYHAN

Doktora Öğrencisi,
İstanbul Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
ceyhannurcann@gmail.com
ORCID : 0000-0002-9087-6780

Cilt / Issue: 11(1) 213-234

Geliş Tarihi: 22.02.2023

Kabul Tarihi: 17.05.2023

Atıf: Ceyhan, N. (2024). İlliberal Demokrasi ve Popülizm Bağlamında Güney Kore Siyasal Sistemi. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 213-234. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi1254761>.

is reduced to political elections, the easy way to gain political power is to use illiberal and populist discourses and instruments. This situation makes it controversial what kind of political system democracy is and it leads to the emergence of political systems that appear democratic in form but authoritarian in practice.

The populism that dominates the political sphere today is often characterised by the ideology it is articulated. In some cases, it takes on a hybrid appearance adopting both right and left-wing discourses. In the case of South Korea, the hybrid nature of populism and illiberal discourse is apparent. This study focuses on the South Korean context and uses various examples to examine how illiberal democracy and populist political practices are reflected. In the South Korean context, a mode of politics in which economy-oriented discourses are emphasized, executive power is dominant and populist themes are prominent stands out. Despite being characterised as Asia's liberal democracy, it is argued that South Korean politics exhibits authoritarian tendencies and both right- wing and left-wing manifestations of populism.

Keywords: Democracy, Illiberal Democracy, Populism, South Korea

Extended Abstract

Today, autocratic tendencies are on the rise, political systems characterized as liberal democracies are being eroded, democracy is being reduced to relatively competitive political elections, and it becomes difficult to encounter consolidated democracies. This phenomenon stems from the democratic nature of the political systems, the transcendence of executive power, and the concept of electoral democracy; it is referred to as illiberalism.

Illiberalism means a political system in which democracy is reduced to political elections and constitutional, legal, liberal and normative values are ignored. The existence of political elections has the function of legitimising the system. However, the political system and political actors are authoritarian by nature. Therefore, the inclusion of various elements recognised as the basic institutions of democracy in a political system makes it impossible for that system to be directly democratic.

Illiberalism is directly related to the phenomenon of populism. Populism is known as a polarising and marginalizing political language, an ideology that sees society as two homogeneous groups hostile to each other, and a form of politics that enables political mobilization and emphasizes charismatic authority. It has predominantly illiberal and democratic characteristics.

Illiberal and populist policies, which were initially seen only in a few

countries, have spread all over the world. While illiberal policies are most prominent in Latin America and Eastern Europe, populist, right-wing and left-wing policies have recently gained traction in Central Europe. In Asia, illiberalism and populism have been observed in many countries from the Philippines to South Korea.

Populism, which is recognized as an important feature of contemporary politics emerges depending on national and international contexts. It is known that right-wing populism stands out in a political understanding in which nationalist, nativist, anti-system and leader-oriented politics are the main determining dynamics, while left-wing populism prevails in a political understanding dominated by economic motives. In practice, right-wing populism seems to resonate more than left-wing populism.

In this study, the reflections of illiberal democracy and populism in the political sphere are discussed in the context of South Korea. In the case of South Korea, populist and illiberal politics emerge differently from the experiences of left populism and right populism in the European or American context.

Considering the characteristics of the South Korean political system, it can be observed that although left-wing issues are more influential, various issues of right-wing populism also dominate the political arena and the system has an ideologically hybrid outlook. In this context, given that democratic consolidation has not yet been fully achieved in South Korea, this study focuses on the question of what dynamics populism reflects and to what extent the country's democratic system shows illiberal characteristics.

South Korea has a long history of authoritarian rule. The traditional Confucian culture, Japanese colonial rule, past political practices and military interventions shaped South Korean politics, providing an important foundation for authoritarian rule. These authoritarian experiences undermined the emergence of a stable democratic system and political development for a long time. Even though the dominance of civilian politics began to take hold after 1987, problematic political structures continued to exist. It is difficult to classify South Korea as an ideal liberal democracy due to the lack of effective checks and balances among the three main institutions, the supremacy of the executive branch over the legislative and judicial branches, the use of populist and divisive political discourse by political actors and the persistence of corruption.

The aforementioned features of the political system make South Korea a

salient example in the context of illiberalism and populism. In particular, the presence of certain populist and illiberal themes and discourses makes it difficult to characterize the South Korean political system as a consolidated democracy.

Demokrasi ve İlliberal Demokrasi

Farklı boyutları içeren salt demokrasi -seçimsel/minimal demokrasi anlayışına tekabül etmektedir- ve liberal demokrasi kavramları genellikle aynı çerçeveye denk gelecek şekilde kullanılmaktadır. Söz konusu durum siyasal alandaki pratiği karşılama ile birlikte, güncel siyasal sorunların ifadesi ve çözümünde de muğlak kavramsallaştırmaların üretilmesine sebebiyet vermektedir. Günümüzde ulusal ve uluslararası arenada demokrasinin gelişip tüm ülkelere nüfuz ederken, liberal demokrasinin tersi bir seyir izlediği görülmektedir (Zakaria, 1997, ss. 22-23). Demokrasi ile liberal demokrasi arasındaki gerilim neticesinde “illiberal demokrasi” olgusu ortaya çıkmakta, bu nedenle kavramlar arasındaki sınırların belirginleştirilmesi önem arz etmektedir.

Yönetenlerin rekabetçi, adil ve özgür seçimler aracılığıyla seçilme yöntemi şeklinde ifade edilebilen (Mudde ve Kaltwasser, 2017, s. 80) ve seçimsel unsurlara vurgu yapan demokrasi ile liberal anayasal demokrasi arasında ayırım yapıldığında tek ve iki boyutlu olarak ifade edilebilen farklı demokrasi tanımları ile karşılaşmaktadır. Tek boyutlu demokrasi, Schumpeter’in (2003) demokrasi anlayışından yola çıkarak seçim olgusuna vurgu yapmakta; çok partili, rekabetçi, adil niteliklere sahip bir karar alma sürecine indirgenmektedir. İki boyutlu demokrasi ise tek boyutlu demokrasi anlayışına temel hak ve özgürlüklere dair anayasal metinlerin eklenmesiyle oluşan, hukuk devletine vurgu yapan, Dahl’a (2001) atıfla liberal demokrasiye tekabül etmektedir (Sözen, 2015, s. 59). Tek ve iki boyutlu demokrasi ayırımı Schumpeter ile Dahl’ın demokrasi anlayışları arasındaki ayırma paralel bir şekilde ortaya çıkan minimal ile liberal demokrasi dikotomisine de işaret etmektedir. Demokrasinin 21. yüzyılda ihtiva ettiği anlamı ve içinde bulunduğu modern krizi anlama noktasında minimal ve liberal demokrasi ayırımı önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Günümüz siyasal bağlamı dikkate alındığında demokrasinin Schumpeteryen anlayışa indirgenmeye başladığı bir durumla karşılaşmaktadır. Kabaca tek boyutlu/minimal demokrasi anlayışına temel özgürlüklerin eklenerek anayasal güvencelere bağlanması olarak ifade edilebilen, yönetimin tek boyutlu demokraside olduğu gibi niceliksel değil niteliksel özelliklerine vurgu yapan iki boyutlu liberal demokrasi anlayışı da bir ideal hâline gelmektedir. Söz konusu farklı demokrasi anlayışları arasındaki ayırmadan illiberal demokrasi olarak adlandırılan olgu ortaya çıkmaktadır.

İlliberal demokrasi kavramı siyasal sistemlerde gözlemlenen modern otoriter eğilimlerin ifadesi için kullanılmaktadır. Çoğu zaman faşizan,

aşırı sağ veya sol, radikal, popülist gibi çeşitli siyasal duruşlara karşılık gelmektedir. Kavramın Zakaria'nın 1997 yılında Foreign Affairs'de yayımlanan makalesinde kullanımının ardından yaygınlık kazanmaya başladığı bilinmektedir. Zakaria 1996 yılında Bosna'da özgür bir ortamda gerçekleşen siyasal seçimlerin ardından iktidarı elde edenlerin ırkçı ve faşist eğilimlere sahip olmasına atıfta bulunarak illiberalizm kavramını kullanmaktadır. Bu bağlamda illiberal demokrasi, siyasal seçimlerin demokratik niteliği -rekabetçi, serbest, adil olması- sayesinde iktidara gelen; ancak anayasal sorumluluk ve kısıtlamalara bağlı olmayan, hukuk devleti gereklerini ihlal eden, temel hak ve özgürlükleri görmezden gelen bir siyasal anlayışı ifade etmektedir (Zakaria, 2014, s. 17). Böylece çoğunluğun tiranlığını ve azınlıkların dışlanmasını önleyen, halk egemenliğine saygı duyulmasını ve temel hakların korunmasını sağlayan kurumların inşasını amaçlayan liberal demokrasinin göz ardı edildiği görülmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2017, ss. 80-81).

İlliberal demokrasi kavramı başlangıçta daha çok Latin Amerika ve eski Sovyet ülkelerindeki eğilimleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bu ülkelerde gerçekleşen siyasal seçimler tam olarak adil ve serbest olmasa da geniş bir halk katılımına sahip olması nedeniyle illiberal demokrasinin varlığı için yeterli görülmüştür (Zakaria, 1997, s. 23). Avrupa ülkeleri söz konusu eğilimlerden azade gibi dururken illiberalizm özellikle 2000'li yıllarla beraber bu coğrafyaya da nüfuz etmeye başlamış, Polonya ve Macaristan'da ortaya çıkan otoriter eğilimler ve hukuk devletinin aşınması durumu illiberalizmin ilk işaretleri olarak nitelenmiştir. Ardından bir yandan merkez Avrupa ülkelerinin diğer yandan Trump'ın şahsında somutlaşan çeşitli söylem ve pratikler neticesinde ABD'nin de illiberal dalgaya kapıldığı gözlemlenmiştir.

İlliberal demokrasi farklı coğrafyalarda farklı ideolojilerden ve bağlamlardan etkilenecek farklı formlarda ortaya çıkmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerindeki illiberal demokrasi pratiklerinin diğer ülkelere nitelik olarak farklılık gösterdiği bilinmektedir. Bununla birlikte illiberalizm odaklı literatürün Avrupa bağlamı ekseninde inşa edilmesi de söz konusu coğrafyanın illiberalizm çalışmalarındaki önemine dikkatleri çekmektedir.

Avrupa'da illiberal eğilimler genel olarak anayasal, hukuki kurumlara ve işleyişlere keskin bir şekilde zarar vermeden, birtakım politika ve söylemler üzerinden şekillenmektedir. Bu ülkelerdeki illiberal eğilimler sağ ve sol ideolojilere eklenen popülizmler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2016 yılı itibarıyla sağ popülizmin, ağırlıklı olarak Avrupa

Birliği ülkeleri genelinde etki doğuran göçmen krizi ve toplumsal gerilimlerin işlevsel olarak kullanımı ile siyasal alanda temsiliyet sağlamaya başladığına şahit olunmaktadır. Avrupa genelinde sağ popülist partiler liberal demokrasinin çoğulculuğuna, siyasal elitlere ve kurumlara yönelik güvensizliği öne çıkararak huzursuz halk kitlelerinin toplumsal kaygılarından faydalanmaktadır (Diamond, 2017).

Demokrasinin liberal niteliğini yitirmesi, yalnızca bir seçim sürecine -oy kullanmanın mümkün olduğunca tabana yayılmasına- indirgenmesi illiberal demokrasilerin varlığının en önemli nedenlerinden birine işaret etmektedir. Söz konusu siyasal geleneğin ortaya çıkış sürecinde, temsilinde ve çoğu zaman somut engeller ile karşılaşmamasında ise içinde bulunulan demokratik siyasal ortamın etkisinin olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte illiberal demokrasi anlayışının ağırlıklı olarak popülist siyaset tarzı ile bağdaştırıldığı ve illiberal demokrasilerin farklı ideolojilerden beslenen popülizmler şeklinde ele alınması yönünde bir eğilim ile de karşılaşılmaktadır.

İlliberal Demokrasi ve Popülizm İlişkisi

Soğuk Savaş'ın ardından küresel anlamda zaferi ilan edilen liberal demokrasinin yeni bir tehdit ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Söz konusu tehdit illiberal demokrasi diğer bir deyişle illiberal popülist siyaset şeklinde ifade edilebilmektedir. Neredeyse tüm dünyada siyasetin dili haline gelen illiberal popülizm ve onun ideolojik türevleri, liberal anayasal demokrasinin kısmen liberal daha çok ise demokratik niteliğinden yararlanarak siyasal arenada kendine yer bulmaktadır. Popülizmin demokrasi, liberal demokrasi ve illiberal demokrasi ile ilişkisi oldukça girift bir hâl alırken, özellikle illiberal ve demokratik karakteristiğinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Günümüzde dünyanın her yerinde farklı ideolojilere eklemlenen illiberal demokratik popülizmi benimseyen siyasal aktörler ile karşılaşılması olağan hâle gelmektedir. Çoğulcu toplumlara yönelik en büyük illiberal tehlikenin demokrasiye ait dili benimseyen aktörlerden, yozlaşmış demokrasi türü olarak nitelenebilecek popülizmden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Müller, 2017, ss. 18-19).

21. yüzyıl siyasal açıdan popülizm çağı olarak nitelenebilse de popülizmin tıpkı illiberalizm gibi tam olarak neye karşılık geldiğine dair bir tanım bulunmamaktadır. Kavramın ilk olarak 19. yüzyıl sonlarına doğru Rus köylüsünü ve köy komününü öne çıkararak tüm ülkede model alınmasını isteyen Rus aydınları Narodniklerin ideolojileri ile ilişkilendirildiği bilinmektedir (Müller, 2017, s. 34). 1950'li yıllara geldiğinde ise eğitimsizler, toplumdan dışlanmış olanlar, otoriter eğilimli kişiler gibi

uçta kalan toplumsal kesimlere hitap eden bir siyasal anlayış olarak algılandığı görülmektedir. Günümüzde ise halkın büyük bir çoğunluğu üzerinde etki doğuran, her kesimden vatandaşı cezbeden bir siyaset dili hâline geldiğine şahit olunmaktadır.

Popülizm genel olarak siyasal mobilizasyonu sağlayan siyaset biçimi, siyasal söylem ve ideoloji olmak üzere üç ana tema dâhilinde ele alınmaktadır (Moffitt, 2017, s. 113). Mudde (2004, s. 561; 2015) Avrupa'nın sağ popülist partilerine odaklanarak popülizmin toplumu birbirlerine düşman iki homojen grup olarak gören bir ideoloji olduğunu, toplumu gerçek halk ile yozlaşmış siyasal elitler olarak ikiye ayırdığını, illiberal demokrasi olarak kavramsallaştırılan olguya karşılık geldiğini savunmaktadır. Arditi (2005, ss. 90-91) ise popülizmi akşam yemeğine gelen sarhoş misafir benzetmesi ile açıklamaktadır. Davranışları hoş olmasa da toplumun genel problemlerini, halk egemenliğini umursamayan liberal demokrasiye dair gerçekleri doğrudan dillendirecek kişinin ancak o sarhoş misafir olabileceğini ifade etmektedir.

Popülizm özünde antagonistik bir nitelik göstermekte, iyi ve kötü yani yozlaşmış elitler ile gerçek halk arasında ayırım yapmaktadır (Mudde, 2004, s. 543). Çoğulcu toplumu öne çıkaran siyasete, siyasal elitlere ve statükoya karşı olduğu; halkı homojen bir grup olarak tahayyül ettiği (Moffitt, 2017, s. 112), toplumu kutuplaşmaya teşvik ettiği, karizmatik lider anlayışını önceleyen bir çeşit söylem siyaseti olduğu görülmektedir. Ayrıca eklemlediği ideolojilere bağlı olarak farklı nitelikler kazanabilmektedir.

Literatürde popülizmin liberal-illiberal demokrasi ile ilişkilendirilerek ele alınması yaygın bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda Müller (2014, s. 484) popülizmi illiberal, temsili demokrasinin demokratik olmayan anlayışı olarak ifade ederken; Krastev (2007, s. 60) popülizmin anti-liberal olduğunu ancak anti-demokratik olmadığını söylemektedir. Mudde (2015) popülizm ile liberal demokrasi arasındaki ilişkiyi "iyi, kötü, çirkin" sıfatları üzerinden üç boyutta ele almaktadır. İlk olarak popülizmin genellikle siyasal elitlerin tartışmak istemedikleri ama toplumun büyük bir kısmının önemseydiği meseleleri öne çıkardığını söyleyerek onun iyi yönüne vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda sağ popülistlerde göç olgusu, sol popülistlerde ise ekonomik sorunlar ve bu alandaki yetersiz politikalar gibi konulara dikkat çekmektedir. İkinci olarak kötü niteliğini öne çıkararak popülizmin monist bir ideolojiyi yansıttığını, halk tabanındaki çıkar ve fikir ayrılıklarının varlığını ve siyasal muhaliflerin meşruluklarını reddettiğini savunmaktadır. Popülistlerin yalnızca kendilerini halkın gerçek sesi olarak gördüklerini, farklı görüşe

sahip olanları siyasal elitler adına konuşan kişiler olarak yaftaladıklarını belirtmektedir. Son olarak popülizmin iktidara geldiğinde çirkin yüzünü gösterdiğini ve popülist olmayan partiler ile iktidarı paylaşması durumunda bu etkisinin daha az olacağını söylemektedir. Sonuç olarak popülizmin demokratik olmayan liberalizme yönelik illiberal demokratik bir yanıt olduğunu, toplumu kutuplaştırmaya sevk ettiğini ve azınlık haklarının zarar görmesine neden olduğunu ifade etmektedir.

Urbinati (1998, s. 112) farklı bir perspektiften yaklaşarak popülizmi mevcut ve yükselen sosyal gruplar arasında siyasal güç dağılımını yeniden dengeleme stratejisi olarak görmektedir. Liberal demokrasi ile popülizm arasındaki gerilimin halk iradesi ile temsili kurumlar arasındaki ilişkinin algılanma şekillerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Popülistlerin siyasal kurumları çoğunluk iradesini siyasal kararlara dönüştüren birer araç olarak gördüklerini ifade etmektedir. Pappas (2016, s. 20) ise liberalizm ve popülizm arasındaki ayrıma değinerek, liberalizmin toplumda birden çok grup olduğunu kabul ederken, popülizmin ise toplumu sadece gerçek halk ile elitler olarak ikiye ayırdığını belirtmektedir. Liberalizmin konsensüsü hedeflerken, popülizmin çekişmeli bir politika izlediğini; liberalizmin anayasal çoğulculuk ile popülizmin ise çoğunlukçuluk ile öne çıktığını savunmaktadır.

Görüldüğü üzere popülizmin genel olarak demokratik bir görünüm sergilediği ancak liberal demokrasi ile anlaşmazlık içinde olduğu görüşü literatüre hâkim olmaktadır. Popülizm liberal demokrasinin içsel gerilimlerinden faydalanırken ve halk iradesini kısıtlayan seçilmemiş kurumlara şüpheyle yaklaşırken, aynı zamanda demokratik bir ekstremizm formu haline gelebilmekte, bir illiberal demokrasi inşa edebilmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2017, s. 82). Popülizmin demokratik niteliği konusunda tartışmalar bulunsa da özellikle sağ ideolojiye eklenen popülizmin genellikle liberalizmin anti-tezi olarak görüldüğü bilinmektedir. Bunun yanı sıra popülizmin hem demokrasiye içsel bir tehdit hem de demokrasinin tek gerçek formu olarak ifade edildiği de görülmektedir. Sonuç olarak popülizm demokratik olabilen ancak liberal olamayan bir siyasal anlayış olarak algılanmaktadır (Pappas, 2013, s. 3).

Popülizmin liberal, illiberal ve demokratik niteliklerinin yanı sıra diğer önemli husus onun ideolojik olarak nasıl farklılaştığı ve her kesimden insana hitap ederek siyasal seçimlerde oy elde edebilmenin bir aracı hâline geldiğidir. Bu doğrultuda popülist siyasal parti ve aktörlerin etkinliklerinin içinde bulunulan siyasal sisteme ve uluslararası bağlama göre değişiklik gösterebildiğine dikkat çekilmektedir (Mudde

ve Kaltwasser, 2017, s. 93).

Zakaria (2014, ss. 62-69) günümüzdeki popülizm dalgasının 1930'lu yıllarda Almanya'da yaşananlara benzer olduğunu ifade etmektedir. 1920 ve 1930'larda yaşanan krizler Almanya'da toplumun mevcut kurumlara olan güvenini sarsınca, Hitler'in karizmasının ve Almanya'yı eski gücüne kavuşturacağı yönündeki söylemlerinin onun iktidara gelmesine neden olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla Hitler ve türevlerinin 20. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da liberalizmi yenilgiye uğrattığına şahit olunmaktadır. 1950'lerden itibaren ise popülizmin liberalizm karşısında ivme kaybettiği gözlemlenmektedir. Gelinen noktada nasıl ki 1930'larda Avrupa'da liberalizmin bertarafı için sağ kanatta faşist, solda ise komünist aktörler demokrasiyi işlevsel olarak kullandırlarsa günümüzde de popülistlerin aynı stratejiyi izledikleri görülmektedir.

Artık neredeyse her ülkede sağ veya sol ideolojilerden beslenen popülist siyasal aktör veya partiler ile karşılaşmaktadır. Genel olarak çok kültürlü/etnisiteli kültürel geleneğin yerleşmediği toplumlarda, siyasal seçimlerde oy elde edebilmenin en kolay yolu din, ırk gibi bağılıklara vurgu yapmaktan geçmektedir (Zakaria, 2014, s. 263). Özellikle sağ popülistler söz konusu durumu sıklıkla kullanmaktadır. Sol popülizm ise sağa kıyasla daha az dışlayıcı bir tutum takınmaktadır. Özünde sol ve sağ arasındaki temel ayrım, ideolojilerine ve içinde bulunulan bağlama bağlı olarak kimin veya neyin dışladığı, ötekileştirildiği noktasında ortaya çıkmaktadır (Mudde, 2015).

Popülizm sağda nativizm, solda ise daha çok sosyalizm ile kurulan ilişki üzerinden kendini göstermektedir (Mudde, 2015). Sağ popülistler etnik, kültürel, dini temeller üzerinde tanımlanan yerli halka atıf yapmakta genellikle göç olgusuna işaret eden kültürel, ekonomik ve siyasal anksiyetelerden faydalanmaktadır. Bununla birlikte sağ popülistlerin seçim başarıları ile buldukları ülkedeki göçmen sayısı arasındaki her zaman doğrusal bir korelasyon olmadığı da görülmektedir. İspanya, Portekiz ve İrlanda gibi ülkelerde göçmen sayısı yüksek iken sağ popülistlerin ya mevcut olmadığı ya da çok zayıf olduğu bilinmektedir. İtalya ve Finlandiya gibi ülkelerde ise göçmen sayısı az olmasına rağmen sağ popülist partilerin etkin olduğu görülmektedir. Diğer yandan Avusturya, Belçika ve İsveç gibi ülkelerde ise yüksek göçmen oranının sağ popülist partilerin başarılı olmasında önemli bir rol icra ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum yabancı düşmanlığının toplumsal algılara dayandığını göstermektedir (Collot, 2017).

Ana akım siyasal parti veya aktörlerin popülist meydan okumalara

yönelik alternatif görüşler ileri sürememeleri, özellikle sağ kanattan gelen popülist aktörlere siyasal desteğin artmasına neden olmaktadır (Mudde, 2017). Mouffe (2010, s. 79) son yıllarda popülist söylemleriyle öne çıkan aktörlerin yükselişlerini tesadüf olarak görmemektedir. Bu durumun nedenini ülkelerin tarihlerine veya seçmen kitlelerinin sosyo-ekonomik alandaki geri statülerine değil, ana akım partilerin artık yeterli gelmemelerine bağlamaktadır. Son olarak popülizme dair bir diğer önemli hususa daha dikkat çekilmesi gerekmektedir. Popülist siyaset tarzı genel olarak popülist aktörlerin siyasal seçim öncesi etkinliklerine ve söylemlerine atıfla ele alınsa da popülizmin kısa süreli bir siyasal kampanya veya iktidarı elde ettikten sonra sonlanan bir söylem siyaseti olarak algılanmaması önem arz etmektedir. Zira iktidarı elde ettikten sonra popülist aktörlerin söz konusu duruşlarını devam ettirdikleri gözlemlenmektedir (Müller, 2017, s. 16). Bu nedenle asıl önemli olanı iktidarın elde edilmesinin ardından siyasetin alacağı seyir oluşturmaktadır.

Güney Kore’de İliberal Demokrasi ve Popülizm Pratikleri

Popülist siyaset genellikle sağ veya sol ideolojiye eklenerek görünüm kazanmaktadır. Hangi ideolojinin benimsendiği aktörlerin içerisinde mobilize oldukları sosyo-politik bağlama paralel olarak şekillenmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2017, s. 2). Sağ ve sol popülizm bazı noktalarda birbirlerinden farklılaşmaktadır. Örneğin Latin Amerika’da sol popülizmin toplumsal açıdan kapsayıcı olduğu, farklı etnik kimlikleri ortak paydada bir araya getirdiği görülürken Avrupa’da hâkim konumda olan sağ popülizmin göçmenleri ve azınlıkları hedef alarak dışlayıcı bir tutum kazandığı bilinmektedir (Gidron ve Bonikowski, 2013, s. 4). Bunun yanı sıra hem sağ hem de sol tabanlı söylemlerin bir arada kullanıldığı hibrid nitelikte örnekler ile de karşılaşmaktadır.

Son yıllarda popülist siyasetçiler büyük rağbet görmektedir. Bu durum demokratik sisteme yönelik saldırıdan ziyade sistem kaynaklı memnuniyetsizliğin bir ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Popülist seçmenler demokratik sistem ve değerlere olan inançlarını sürdürmekte, ulusal ve uluslararası bağlamlardan temel alan gelişmeleri sorunsallaştırarak siyasetin merkezine yerleştirmektedir. Özellikle yolsuzluk ve sosyo-ekonomik sorunların Güney Amerika ve Avrupa’da popülizm için önemli bir temel teşkil ettiği görülmektedir. Bazı örneklerde ise çoğulcu toplumlara karşı çıkılarak toplumsal ötekilerin gerilim kaynağı haline geldikleri bilinmektedir (Mudde, 2017). Siyasal elitlere olan güvenin azalması ve toplumsal huzursuzlukların artışıyla beraber popülist aktörlerin söylemleri ile halkı cezbetmeleri ve onların sorunlarını dillendirmeleri

halktan biri gibi görünmelerine sebebiyet vermekte, popülist siyasetin kurtarıcı nitelik kazanmasına neden olmaktadır.

Popülizm literatürü Avrupa bağlamından hareketle inşa olduğu için, bu yöndeki argümanlar da ağırlıklı olarak ilgili coğrafya özelinde şekillenmektedir. Bu doğrultuda daha çok Avrupa ülkelerinin incelendiği ve ideolojik olarak sağ popülizme odaklanıldığı görülmektedir. Literatürde hâkim olan savların bir adım ötesine geçildiğinde tam anlamıyla ne sağ ne de sol ideolojinin belirgin olduğu hibrid örneklerle de karşılaşmaktadır. Bu noktada Asya’da hibrid örneklerin var olduğu, özellikle ilgili coğrafyanın liberal nitelik atfedilen demokrasilerinden biri olan Güney Kore’nin önemli bir örneği teşkil ettiği görülmektedir.

Güney Kore siyasal sisteminin günümüzdeki haline evrimi, ülkenin Japon himayesinden kurtulduğu 1945 yılından itibaren başlamaktadır. Ülkede 1948’den 1960 yılına kadar Rhee Syngman’ın sivil otoriter rejimi tecrübe edilirken sonraki süreçte yaşanan askeri darbeler ile beraber çeşitli otoriter sistem yapılarının inşa edildiği bilinmektedir. Cumhuriyetin ilan edildiği 1948’den 1987 yılına kadarki tarihsel aralıkta ülkenin tek adam rejimleri ile yönetildiği ve askeri müdahalelerin sistem genelinde olağanlaştığı görülmektedir. Huntington’ın (1993) formülasyonuna göre tipik bir üçüncü dalga demokrasisi olarak nitelenen Güney Kore’de 1987 yılı itibariyle demokrasinin derinleşme sürecinin yaşanmaya başlandığı, ilk sivil devlet başkanı Kim Young Sam’ın halk tarafından demokratik bir şekilde seçiminin 1993 yılında gerçekleştiği ve bu şekilde çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki siyasal sistem yapısına erişildiği ifade edilmektedir (Hwang, 2017, ss. 201-207).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte minimal demokrasi şeklinde kurgulanan sistemin otoriter bir şekilde işlediği ve ancak 1987 yılından itibaren fiili anlamda minimal demokrasiye geçişin yaşandığı görülmektedir. Sonraki süreçte siyasal sistemin liberal demokrasiye evrilmesi yönünde çeşitli girişimlerle karşılaşmaktadır. Başta devlet başkanlığı makamı olmak üzere, yerel yöneticilerden çeşitli idari mekanizmalara kadar birçok yönetsel mevkinin seçimler vasıtasıyla belirlenmesinin yanı sıra bir takım liberal kurumsal düzenlemelerin de yerleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Geline nokta Güney Kore siyasal sisteminin liberal demokrasi adı altında idealize edilecek seviyeye ulaştığı iddia edilmektedir. Bu yöndeki savunular nicel veriler üzerinden argüman üreten çeşitli kuruluşların raporlarında da yer alarak Güney Kore siyasal sisteminin liberal demokrasiye atıfla “tam demokrasi” olarak nitelendirildiği, temel hak ve özgürlükler açısından özgür ülke statüsünde yer aldığı

ifade edilmektedir (The Economist, 2022). Bununla birlikte siyasal sistem genelinde gözlemlenen çeşitli sorunsal yapıların varlığı ülkenin liberal demokrasi olarak nitelendirilmesinin hatalı bir değerlendirme olacağına, özellikle demokratik konsolidasyonun sağlanması noktasında gerilimlerin bulunduğuna işaret etmektedir. Söz konusu durum The Economist'ın 2022 demokrasi indeksinde Güney Kore'ye tam demokrasi statüsü altında yer verilmiş olmasına rağmen çatışmacı parti politikaları, siyasal aktörlerin uzlaşmaya varmak veya toplumsal ve sosyo-ekonomik sorunları çözmek yerine birbirlerini alt etmeye odaklanmaları gibi nedenlerle ülke sıralamasının birkaç basamak gerilemesinde de somut olarak gözlemlenmektedir (The Economist, 2023).

Güney Kore'de başkanlık sisteminin benimsendiği, beş yıllığına ve bir dönem için seçilen devlet başkanının yürütme alanındaki hâkimiyetinin öncelendiği bilinmektedir. Demokratik siyasal sistemlerin önemli araçlarından biri olan siyasal partiler seviyesinde ise kurumsallaşma noktasında ciddi problemler yaşanmaktadır. Özellikle başkanlık seçimleri sürecinde siyasal partilerin birbirleri ile seçim öncesi koalisyon kurmaları, birleşmeleri veya parti içi parçalanma yaşayarak yeni parti kurmaları gibi durumların sıklıkla yaşandığı görülmektedir. Siyasal parti oluşumları ve birleşimleri gibi durumların sık yaşanması ve kurumsallığın gerçekleşmemiş olması siyasal arenayı kutuplaştırıcı bir etkiye neden olmaktadır. Ayrıca siyasal partiler liderlerinin gölgesinde kalmakta, parti liderinin oy kazanabilmesi için tasarlanmış bir aracı kurumdan ibaret hale gelmektedir. Bu durum siyasetin siyasal partiler odağında ve aracılığında değil, aktör temelli olarak şekillenmesine sebebiyet vermekte; somut pratiklerde de karşılaştığı üzere özellikle popülizmin önemli bir özelliği olarak bilinen aktör odaklı söylem siyasetinin Güney Kore siyasal sistemi genelinde hâkim olmasına neden olmaktadır.

Lider siyasetinin ön planda olması sistem genelindeki kurumlar arası denge ve hesap verebilirliği de negatif yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda Latin Amerika'daki siyasal sistemlere atıfla formüle edilen delegasyoncu demokrasi anlayışının Güney Kore bağlamında da yansıma alanı bulabileceği görülmektedir. Zira O'Donnell'in (1994, s. 56) argümanını inşa ederken detaya girmeden Güney Kore'yi de delegasyoncu demokrasi kategorisi içerisine dâhil ettiği bilinmektedir. O'Donnell'in yaklaşık otuz yıl önce bahsi geçen savını inşa ettiği ve aradan geçen zamanda Güney Kore'nin siyasal açıdan uzun bir yol kat ettiği düşünüldüğünde günümüzde ülkenin tam bir delegasyoncu demokrasi olduğunu iddia etmek rasyonel olmayan bir değerlendirmeye neden olabilmektedir. Bununla birlikte, sistem genelinde delegasyoncu

demokrasi kavramına işaret eden çeşitli dinamiklerin hala mevcut olduğuna da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Delegasyoncu demokrasi anlayışı bir yandan demokrasinin asgari şartlarını diğer bir deyişle minimal demokrasiyi karşılarken diğer yandan demokrasinin olmazsa olmaz kurumsal yapıları arasındaki yatay hesap verebilirlik durumuna odaklanmaktadır. Delegasyoncu demokrasi özünde demokratik bir niteliğe sahip olmakta ancak sistemin liberal niteliğinde sorunlar gözlemlenmektedir. Kurumsallaşmış liberal demokrasilerde hesap verebilirliğin sadece dikey değil aynı zamanda yatay olarak gerçekleşmesi -yani nispeten özerk olan güçlerin birbirlerini denetlemesi- gerekmektedir. Ancak delegasyoncu demokrasi örneğinde fiili anlamda devlet başkanına yatay hesap verebilirlik dayatılmamaktadır (O'Donnell, 1994, ss. 60-62). Bu durum Güney Kore bağlamında da gözlemlendiği üzere devlet başkanının nüfuz alanını arttırmasına ve çoğu zaman tek başına kararlar alıp politika üretmesine, liberal demokrasi anlayışını aşındırarak lider siyasetini ve etkinliğini öne çıkarmasına neden olmaktadır. Son yıllarda yasamanın etkinliğinin öne çıkarılması ve yürütmenin dengelenmesi noktasında adımlar atılmakla birlikte başkanın hâkimiyetinin devam ettiği bilinmektedir. Sistem genelinde gözlemlenen problematik yapılardan ötürü Güney Kore'nin delegasyoncu demokrasinin yanı sıra mücadeleci/çekişmeci demokrasi (Cho, 2019) veya ülkenin kendine özgü değerlerinin ve konfüçyanizmin etkisine vurgu yapan Konfüçyan demokrasi şeklinde karakterize edildiği de görülmektedir (Shin, 2012). Yürütmenin aşkınlığı ve hesap verebilirlik noktasında bahsi geçen sorunlar bir liberal demokratik sistemde önem arz eden kurumsal düzenlemelerin Güney Kore bağlamındaki eksikliğini gözler önüne sermektedir.

İlliberalizm-popülizm ilişkiselliği bağlamında Güney Kore'ye dair bir diğer önem arz eden konuyu homojen toplumsal yapının varlığı oluşturmaktadır. Güney Kore, sağ varyantlı popülizmin etkisinin keskin bir şekilde hissedildiği heterojen, çok kültürlü Avrupa toplumlarına kıyasla oldukça homojen bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu nedenle Avrupa bağlamında gözlemlendiği üzere azınlıklar, göçmenler gibi öteki niteliği atfedilen kesimleri siyasal söylemlere konu etme ve heterojen toplumsal yapı üzerinden antagonistik bir söylem inşa etme durumu Güney Kore'de olası görülmemektedir. Zira Asya geneline bakıldığında popülizmin nadiren göçmen karşıtı bir duruş kazandığı ifade edilmektedir. Asya'da popülist söylemlerde ağırlıklı olarak yerel siyasal elitlerin, Bangladeş ve Hindistan'da görüldüğü üzere yerel etnik grupların veya Pakistan, Güney Kore ve özellikle Tayvan'da olduğu gibi

dış tehditlerin hedef alındığı bilinmektedir (EurasiaReview, 2019). Bu bağlamda Güney Kore’de tarihsel gelişmelerden ötürü zaman zaman Japonya’dan algılanan tehdit durumunun siyasal söylemlere konu olduğu görülmektedir. Örneğin Moon Jae In’in devlet başkanlığı döneminde partisinin milliyetçi duyguları öne çıkarıp kullandığı, Japonya ile ticari bir meseleden kaynaklanan anlaşmazlıkta bile geçmişte yaşanan olaylara vurgu yaptığı ve Japonya’ya popülist söylemlerde öteki statüsü verdiği bilinmektedir. Diğer bir öteki unsuru ise hem sağ hem de sol kanatta Kuzey Kore üzerinden inşa edilmektedir. Bu bağlamda Kuzey Kore’nin özellikle nükleer silahlardan arındırılması sorununun devamlı olarak seçim kampanyalarında dillendirildiğine şahit olunmaktadır (East Asia Forum, 2022).

Popülist söylemlerin odaklandığı dış tehditler genellikle Kuzey Kore ve Japonya odaklı gelişim gösterirken, toplumsal seviyede öteki anlayışı farklı bir boyutta üretilmektedir. Popülizmde ana tema olan, halkın gerçek ve meşru temsilcilerinin popülistlerin kendileri olduklarına dair önermenin siyasal alandaki kutuplaşma ve ötekileştirmeyi beslediği bilinmektedir (Müller, 2017, ss. 60-61). Bu durum Güney Kore örneğinde de ortaya çıkmakta, hem 2022 başkanlık seçimlerinde hem de bir önceki hükümet döneminde somut bir şekilde yansıma alanı bulduğu gözlemlenmektedir. Başkan Park Geun Hye’nin azli sonrası iktidara gelen Moon Jae In dönemine bakıldığında muhalefete yönelik “biz ve onlar” şeklindeki kutuplaştırıcı ve dikotomik söylemlerin olağanlaştığına şahit olunmaktadır. Moon’un Kore toplumuna ve siyasetine yerleşmiş olan kökleşmiş kötülükler (Shin, 2020a) olarak karakterize ettiği muhalif kesimlerle mücadele içerisine girdiği; çeşitli soruşturmaların, görevden almaların yürütmenin tek taraflı eylemi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu noktada bir diğer örneği 2022 başkanlık seçimi kampanyalarında başkan adaylarından Yoon Suk Yeol’un popülist söylemlerini feminizm karşıtlığı üzerinden inşa etmesi oluşturmaktadır. Yoon toplumsal ötekiler bağlamına ilginç bir yaklaşım getirmektedir. Seçim kampanyaları süresince farklı bir strateji benimsediği, genç erkek seçmenlere hitap ederek seçim avantajı elde edebilmek için biz-onlar ayrımını toplumu cinsiyetçi söylemlerle ikiye bölerek gerçekleştirdiği, Cinsiyet Eşitliği ve Aile Bakanlığı’nı ilga edeceğini açıkladığı bilinmektedir (Burton, 2022). Özellikle Seoul gibi metropol şehirlerdeki konut fiyatları ve ev kiralardaki artışın, yüksek işsizlik oranının kronikleştiği ülkede ekonomik alandaki sorunların müsebbibi olarak cinsiyet eşitliğinin görülmesi popülist söylemlerde yeni bir duruma işaret etmektedir (East Asia Forum, 2022).

Güney Kore’de illiberal popülizmin somut olarak gözlemlendiği bir diğer

alan ekonomik boyutta ve chaeboller ile siyasal aktörler arasındaki ilişki doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomik alandaki eşitsizliğin akut seviyede olduğu ve toplumsal yapıdaki bölünmelerin gittikçe arttığı bir sosyo-ekonomik ortamda popülist söylem ve politikalara başvurulması kaçınılmazdır. Nitekim Güney Kore'nin de bu durumdan bağışık olmadığı görülmektedir. Özellikle 2008 küresel ekonomik krizi sonrası ekonominin gidişatı, chaebol olarak bilinen büyük aile şirketlerinin ülke ekonomisini domine etmesi ve ekonomi üzerindeki asimetrik gücü, ekonomik alanın yanı sıra siyasal alanı da şekillendirmesi halk tabanında sol eğilimli popülist söylem ve politikaları tetikleyen bir duruma sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda Güney Kore bağlamında ekonomi temelli talep, söylem ve politikaların popülizm ile iş birliğine elverişli bir ortam sağladığı anlaşılmaktadır (Diamond ve Kim, 2000, ss. 16-17). Chaeboller ile siyasal alan arasındaki ilişkinin niteliği toplum nezdinde büyük rahatsızlığa sebep olsa da siyasal alanda mevcut sorunsal yapılara yönelik reformların nasıl gerçekleştirileceği noktasında bir girişim bulunmamaktadır. Konuya çözüm üretme noktasındaki sol popülist vaatler ise söylem siyaseti olmaktan öteye geçememektedir (East Asia Forum, 2022).

2022 başkanlık seçimlerinin galibinin Yoon Suk Yeol olması, toplumsal tabanda ekonominin gidişatı ve gayrimenkul fiyatlarındaki hızlı yükseliş nedeniyle oluşan endişenin bir çıktısı olarak görülmektedir. Başkanlık seçimlerinde Yoon'un rakibi olan bir diğer aday Lee Jae Myung'un da seçim kampanyası sırasında ekonomi odaklı söylemleri ön planda tuttuğu; toplumun önemli bir sorun hâline getirdiği servet eşitsizliğine, yaşam standartlarındaki düşüklüğe, sosyo-ekonomik sorunlara vurgu yaparak sol popülist bir söylem siyaseti izlediği görülmektedir. Özellikle siyasal elitler ile chaeboller arasındaki ilişkinin neden olduğu yolsuzluğun seçmen kaygısı haline geldiği, siyasal aktörlerin bu durumu devamlı olarak dillendirdikleri bilinmektedir. Bu durumun 2017 yılında Park Geun Hye'nin azli ile sonuçlanan ve hukuki sürece ivme kazandıran sokak protestolarının bir anlamda saikini oluşturduğu ifade edilmektedir. Zira Park'ın azli ile sonuçlanan 2016 ve 2017 yılında gerçekleşen protestolarda rüşvet ve yolsuzluk gibi temaların yanı sıra ekonomik alandaki sorunların da önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Burton, 2022). Bahsi geçen dönemde hükümet karşıtı protestoların ardından Moon hükümetinin iktidarı ile mevcut sorunlara somut çözümler üretileceği yönünde beklentilerin arttığı gözlemlenmektedir. Moon Jae In'in ekonomik sorunları öne çıkarması, asgari ücretin yükseltilmesine vurgu yapması ile toplumsal tabanda kendisine destek sağlamaya çalışması da sola dayanarak söylem siyaseti yaptığına işaret etmektedir. Bununla birlikte

Moon döneminde demokratik resesyon durumunun devam ettiği görülmektedir. Zira Moon'un başkanlığı öncesinde, 2013-2017 yılları arasında Park Geun Hye'nin babası Park Chun Hee dönemini andıran biçimde otoriter pratikleri benimsemesi, illiberal ve otoriter eğilimlerin ülke siyasetinde önemli bir yere sahip olması da demokratik resesyonun yeni bir durum olmadığını göstermektedir (Shin, 2022).

Gelinen noktada Güney Kore'de demokrasinin mevcut durumu her ne kadar idealleştirilse de Shin'in (2020b) deyimiyle illiberal ve popülist söylem ve politikalar ile demokratik çürümenin devam ettiği anlaşılmaktadır. Demokrasinin içinde bulunduğu durum popülist siyaset tarzının siyasal mobilizasyonu sağlayan bir siyaset biçimi ve siyasal söylem olarak araçsallaştırılması ile daha kronik hâle gelmektedir. Özellikle siyasal aktörlerin birbirlerine yönelik söylemleri, toplumsal kaygıların dillendirilerek siyasal avantaja çevrilmesi durumu Güney Kore bağlamında illiberal popülist siyasetin kendine yer bulmasını sağlamaktadır.

Sonuç

İlliberal ve popülist siyasetin gölgesi tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Söz konusu siyasal duruşu benimseyen aktörler artık mevcut siyasal sisteme ve aktörlere güvenmeyen, toplumsal ve sosyo-ekonomik açıdan sıkıntı içerisinde olan huzursuz halk kitlelerini cezbetmek, onların gerçek temsilcisi olduklarını iddia ederek siyasal iktidarı elde edebilmek adına toplumsal alanda kaygı verici her şeyi söylem hâline getirmektedir. Bu yöndeki stratejileri çoğu zaman başarılı olmakta ve dünya genelinde popülizm hâkim bir siyasal duruş şeklini almaktadır.

Artık siyasal arenayı işgal eden gerek sol gerekse sağ kanatta türeyebilen bir popülizm çağında yaşıyor olduğumuz, 21. yüzyılın önemli bir gerçeğini oluşturmaktadır. Söz konusu siyasal anlayışın temsilcileri kurumsal bir varlık kazanıp iktidara gelebilmek adına birtakım liberal değerlerden faydalanmakta, bizzat minimal/seçimsel demokrasi anlayışı sayesinde seçmen kitlelerini kendi taraflarına çekebilmektedir. Popülistler hukuk sistemini, anayasal kurumları somut ve keskin bir şekilde bertaraf edemeseler de ağırlıklı olarak söylem siyaseti yapmakta, toplumsal ve siyasal ötekilere odaklanarak kutuplaştırıcı bir dil inşa etmektedir. Bu doğrultuda Arditi'yi doğrular bir şekilde sarhoş misafirin söylem siyasetinin olağanlaştığı görülmektedir.

Popülizm benimsenen ideolojik çerçeve dâhilinde şekillense de bazı ülkelerde tek bir ideoloji ile karakterize edilemeyen popülizm

anlayışlarıyla da karşılaşmaktadır. Güney Kore bu noktada ilginç bir örneği oluşturmaktadır. Ülkede sol siyasetin ve protesto kültürünün önemli bir yere sahip olduğu, son dönemde ekonomi tabanlı sorunların ön plana çıktığı ve modern otoriter eğilimlerin özellikle yürütme alanındaki pratiklerde yansıma alanı bulunduğu görülmektedir. Toplumsal ve siyasal alanda mevcut gerilimlerin siyasal söylem hâline getirildiği ve popülizmin Güney Kore bağlamında kendine yer bulduğu anlaşılmaktadır.

Güney Kore ideolojik popülizm noktasında nispeten hibrid bir görünüm sergilemektedir. Sol tabanlı eğilimler ağırlıkta olsa da popülizmin somut görünümü ideolojik açıdan muğlak kalmaktadır. İlliberal nitelikteki popülist anlayış siyasal mobilizasyonu sağlayan bir söylemi ortaya çıkmaktadır. Güney Kore’de popülizm toplumsal kaygılara sebebiyet veren meselelerin siyasal arenaya taşınması ve dillendirilmesi noktasında bazı durumlarda “iyi popülizm” örneğini yansıtsa da bahsi geçen girişimler sığ kalmakta ve yalnızca seçim avantajı elde etmede işlevsel olarak kullanılmaktadır. Siyasal iktidarın elde edilmesinin ardından ise seçim öncesi vurgulanan sorunlara yönelik somut adımlar atılması yönünde bir girişim ile karşılaşılmamaktadır.

Bu çalışmada çeşitli örnekler üzerinden Güney Kore siyasal sisteminde gözlemlenen illiberal popülist söylem ve siyasete dikkat çekilmektedir. Güney Kore liberal demokrasi olarak nitelendirilmesine rağmen siyasal sistem genelinde otoriter eğilimlerle öne çıkan sorunsal yapılar bulunmaktadır. Siyasal sistemin kurumsal formülasyonu illiberal bir düzene olanak sağlarken, genel olarak hibrid bir görünüme sahip olan popülist siyasetin siyasal alanın otoriterleşmesi bağlamında ciddi etkilerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ek Beyan/ Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Arditi, B. (2005). Populism as an internal periphery of democratic politics. In F. Panizza (Eds.) *Populism and the mirror of democracy* (pp. 72-98). London: Verso.

Burton, J. (2022). Korean populism. *The Korea Times*. Erişim tarihi: 10.01.2023, https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2022/10/396_335578.html.

Cho, Y. H., Kim, M.S. and Kim Y. C. (2019). Cultural foundations of contentious democracy in South Korea: What type of democracy do Korean citizens prefer?. *Asian Survey*, 59(2), 272-294.

Collot, G. (2017). Understanding far right populism: Interview with Caterina Froio, *The New European*. Erişim tarihi: 01.01.2023, <http://www.theneweuropean.eu/open-society/understanding-far-right-populism-interview-with-caterina-froio-oxford-internet-institute>.

Dahl, R. (2001). Demokrasi üzerine (B. Kadioğlu, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Diamond, L. and Kim, B.K. (2000). Introduction: Consolidating democracy in South Korea. In L. Diamond and B. K. Kim (Eds.) *Consolidating democracy in South Korea* (pp. 1-21). Lynne Rienner Publishers.

Diamond, L. (2017). Is there a crisis of liberal democracy?. Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.the-american-interest.com/2017/10/13/is-there-crisis-liberal-democracy/>.

East Asia Forum (2022). South Korea's populist turn. Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.eastasiaforum.org/2022/03/07/south-koreas-populist-turn/>.

Eurasiareview (2019). Political populism: Eroding Asia's complex interdependence?-Analysis, Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.eurasiareview.com/01112019-political-populism-eroding-asias-complex-interdependence-analysis/>.

Gidron, N. and Bonikowski, B. (2013). Varieties of populism: Literature review and research agenda. *Weatherhead Working Paper Series*. Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://scholar.harvard.edu/gidron/publications/varieties-populism-literature-review-and-research-agenda>.

Huntington, S. P., (1993). Üçüncü dalga: Yirminci yüzyılın sonlarında demokratlaşma (E. Özbudun, Çev.). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Hwang, K. M. (2017). Kore tarihi (A.S. Doğru, Çev.). Feylesof Kitap.

Krastev, I. (2007). The strange death of the liberal consensus. *Journal of Democracy*, 18(4), 56-63.

Moffitt, B. (2017). Liberal illiberalism? The reshaping of the contemporary populist radical right in Northern Europe. *Politics and Governance*, 5(4), 112-122.

Mouffe, C. (2010). Siyasal üzerine, (M. Ratip, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 542-563.

Mudde, C. (2015). The problem with populism. Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/17/problem-populism-syriza-podemos-dark-side-europe>.

Mudde, C. (2017). Taking the populist signal serious. Erişim tarihi: 10.01.2023, https://www.huffingtonpost.com/entry/taking-the-populist-signalserious_us_59945cf9e4b0a88ac1bc38b7.

Mudde, C. and Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism: A very short introduction*. Oxford University Press.

Müller, J. W. (2014). 'The people must be extracted from within the people': Reflections on populism. *Constellation*, 21(4), 483-493.

Müller, J.W. (2017). Popülizm nedir? (O. Yıldız, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

O'Donnell, G. (1994). Delegative democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55-69.

Pappas, T. S. (2013). Populist democracies: Post authoritarian Greece and post-communist Hungary. *Government and Opposition*, 49(1), 1-23.

Pappas, T.S., (2016). Modern populism: Research advances, conceptual and methodological pitfalls, and the minimal definition. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Erişim tarihi: 01.01.2023, <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-17?sessionid=E412311ED506B42B7298C3615BCB0B50>.

Schumpeter, J. A. (2003). *Capitalism, socialism and democracy*. New York: Routledge.

Shin, D.C. (2012). *Confucianism and democratization in East Asia*. Cambridge University Press.

Shin, G.W. (2020a). Korean democracy is sinking under the guise of the rule of law. *Stanford University Freeman Spogli Institute for International Studies*. Erişim tarihi: 10.01.2023, <https://fsi.stanford.edu/news/korean-democracy-sinking-under-guise-rule-law>.

Shin, G.W. (2020b). South Korea's democratic decay. *Journal of Democracy* 31(3), 100-14.

Shin, G.W. (2022). In troubled waters: South Korea's democracy in crisis. *Walter H. Shorenstein Asia-Pacific Research Center, Freeman Spogli Institute*. Erişim tarihi: 01.10.2023, <https://aparc.fsi.stanford.edu/news/troubled-waters-south-korea%E2%80%99s-democracy-crisis>.

Sözen, Y. (2015). Siyasi rejimler: Demokrasiler ve diğer sistemler. S. Sayarı ve H. D. Bilgin (Ed.) *Karşılaştırmalı siyaset: Temel konular ve yaklaşımlar* kitabı içinde (s. 45-75). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

The Economist, (2022). A new low for global democracy: More pandemic

restrictions damaged democratic freedoms in 2021. Erişim tarihi: 02.02.2023, <https://www.economist.com/graphic-detail/2022/02/09/a-new-low-for-global-democracy>.

The Economist, (2023). Democracy index 2022: Frontline democracy and the battle for Ukraine. Erişim tarihi: 02.02.2023, https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/?utm_source=google&utm_medium=paid-search&utm_campaign=democracy-index-2022&gclid=CjwKCAiA_6yfBhBNEiwAkmXy52w1BliehNgCLOqPbAI2qs16eyFKZpiZ7Nnv-NCZAO_OQqY_s-fWnxoCviAQAvD_BwE.

Urbinati, N. (1998). Democracy and populism. *Constellations*, 5(1), 110-124.

Zakaria, F. (2014). Özgürlüğün geleceği: Yurtta ve dünyada illiberal demokrasi (M. Ö. Sağır ve H. S. Akıllı, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Zakaria, F. (1997). The rise of illiberal democracy. *Foreign Affairs*, 76(6), 22-43.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Jeopolitik Güç Dengesi Açısından Çin'in Orta Doğu'da İran ve Suudi Arabistan Yaklaşımı

*China's Approach to Iran and Saudi Arabia in the Middle East
in Terms of Geopolitical Balance of Power*

Orhan KARAOĞLU

Doç. Dr.
Bağımsız Araştırmacı, Uluslararası
İlişkiler.
orhankaraoglu@gmail.com
ORCID : 0000-0003-1389-5512

Seyedmohammad SEYEDI
ASL

Dr.
Bağımsız Araştırmacı, Uluslararası
İlişkiler.
mmseyedi1365@gmail.com
ORCID : 0000-0001-5237-7385

Cilt / Issue: 11(1) 237-266
Geliş Tarihi: 29.10.2022
Kabul Tarihi: 04.05.2023

Atıf: Karaoğlu, O. ve Seyedi Asl, S. (2024). Jeopolitik Güç Dengesi Açısından Çin'in Orta Doğu'da İran ve Suudi Arabistan Yaklaşımı. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 237-266. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1211827>.

Öz

Güç dengesi, uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin tartıştığı ana konulardan biridir. Teorisyenlerin her biri güç dengesinin etkilerini özellikle jeopolitik açısından açıklamaya çalışmaktadırlar. ABD ve Çin arasındaki jeopolitik mücadele küresel ve bölgesel politikalarda giderek daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Bu jeopolitik mücadelenin yaşandığı en önemli bölgelerden biri Orta Doğu'dur. ABD'nin Çin ile ticaret konusundaki stratejik ve jeopolitik rekabetindeki artış, Çin'in Körfez bölgesindeki davranışında birçok değişikliğe yol açmıştır. Pekin'in rakiplerini dengeleme ve çok taraflılığa artırmaya yönelik dış politikası, Çin'in Orta Doğu ile bağlarını derinleştirmesini sağlamıştır. Basra Körfezi, çeşitli jeopolitik, jeo-ekonomik ve jeo-stratejik nedenlerle dünya siyasetinde her zaman özel bir yere ve öneme sahip olmuştur. Diğer taraftan Suudi Arabistan ve İran'ın Çin ile işbirliği ve stratejik denklemlerindeki rolleri ve konumları her geçen gün yeni boyut kazanmaktadır. Bu çalışma Çin'in dış politika yönelimlerinde bu ilişkinin etkilerini jeopolitik güç dengesi bağlamında ele almaktadır. Zira Çin hem Suudi Arabistan ve hem İran'la stratejik ilişkiler kurmuştur ve bu ikili ilişkiler her geçen gün daha da derinleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitik, Güç Dengesi, Çin, İran, Suudi Arabistan

Abstract

The balance of power is one of the main issues discussed by international relations theorists. Each of the theorists tries to explain the effects of the balance of power, especially in terms of geopolitics. The geopolitical struggle between the USA and China has become more and more palpable in global and regional politics. The Middle East is one of the most important regions in this geopolitical struggle. The increase in the US's strategic

and geopolitical competition for trade with China has led to many changes in China's behavior in the Gulf region. Beijing's foreign policy aimed at balancing its rivals and increasing multilateralism has enabled China to deepen its ties with the Middle East. The Persian Gulf has always had a special place and importance in world politics for various geopolitical, geoeconomic, and geostrategic reasons. On the other hand, the roles and positions of Saudi Arabia and Iran in the cooperation and strategic equations with China are gaining a new dimension day by day. This study deals with the reasons and effects of this relationship in China's foreign policy orientations in the context of geopolitical power balance. China has established strategic relations with Saudi Arabia and Iran, and these bilateral relations are getting deeper daily.

Keywords: Geopolitics, Balance of Power, China, Iran, Saudi Arabia

Extended Abstract

The geopolitical struggle between the US and China has become more and more palpable in global and regional politics. The Middle East is one of the most important regions in this geopolitical struggle. The increase in the US's strategic and geopolitical competition for trade with China has led to many changes in China's behavior in the Gulf region. Beijing's foreign policy aimed at balancing its rivals and increasing multilateralism has enabled China to deepen its ties with the Middle East.

The involvement of the great powers in the Middle East makes a big difference in regional politics, whether it takes the form of competitive balancing by several states or hegemonic rule by a single great power. The competitive intervention of several great powers leads to a regional balance of power and the prevention of regional hegemony. Conversely, states may tend to act together with a global hegemon that intervenes regularly in the region.

For example, given the decline of the American presence in the Middle East and the Persian Gulf and the Biden administration's policy of balancing, China is poised to fill America's void in collaboration with the country's traditional allies. America's allies in the region, until now, believed that China could not provide security and could not replace America in this area. Therefore, China is trying to prove that it will not give up any kind of cooperation with them in the field of security and that it can be a reliable partner even in ensuring security.

Over the years, China and Iran have developed extensive ties that reflect China's energy needs and Iran's natural resources, as well as additional economic ties such as arms sales, a partnership that Riyadh doesn't quite

like. As a permanent member of the United Nations Security Council, China provides significant political support to Iran, even though the scope of oil trade between them has diminished since the US administration revoked the exemptions it granted Beijing.

On the other hand, the cancellation of the exemptions and the deepening of American sanctions against Iran led to a dramatic increase in China's oil purchases from Saudi Arabia in 2019–2018, making Saudi Arabia more important to China's Middle East oil purchases at the expense of Iranian oil purchases made it the largest oil supplier. However, China's 25-year agreement with Iran and Saudi Arabia's support for Vision 2030 increased China's power in the Middle East day by day. China also creates a balance of power in the region by increasing its geopolitical influence. In this context, this article will evaluate China's foreign policy in the Middle East against two regional powers, Iran and Saudi Arabia, using a descriptive-analytical method and in the context of geopolitical power balance. The first part of this article will focus on the concepts of geopolitics and balance of power in the theoretical framework. In my second part, by evaluating China's relations with Iran and Saudi Arabia, I will focus on how China created a balance of power in this region.

Saudi Arabia and Iran, the two largest countries in Western Asia and North Africa, are important actors in the Islamic world. China wants to take advantage of these two countries in the Belt-Road Initiative by raising its relationship with these two actors to a strategic level. According to Chinese officials, Iran and Saudi Arabia share common interests with China in the Belt-Road Initiative, a maritime corridor between Europe and China that will connect ports with the Greek port of Piraeus via the Indian Ocean-Red Sea-Suez Canal.

Recently, the attitude of the USA towards Saudi Arabia has accelerated the closeness of Saudi Arabia to China. In addition, Saudi Arabia is keeping a distance from the West at certain points by buying Chinese weapons and getting closer to China. This situation may have different consequences in terms of the power balances established in the Middle East in the future.

Likewise, the 25-year agreement between China and Iran facilitates Iran's active participation in this global project, China's big project called the "Belt and Road Initiative". The 25-year cooperation program between Iran and China is a strategic agreement between the Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China, both for bilateral relations and for global geopolitical contention. In addition, by using Saudi

Arabia and Iran against each other, China wants to achieve a balance between these two regional powers, both wanting to strengthen their hand globally and increase the influence of China in Middle East policy in the regional sense.

Giriş

ABD ve Çin arasındaki jeopolitik mücadele küresel ve bölgesel politikalarda giderek daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Bu jeopolitik mücadelenin yaşandığı en önemli bölgelerden biri Orta Doğu'dur. Orta Doğu'nun uluslararası politikasına çeşitli bölgesel çatışmalar, iç savaşlar ve dış müdahaleler hâkimdir. Büyük güçler, petrol, kilit aktörlerin stratejik konumu, resmi ve fiili ittifaklar ve önemli ekonomik çıkarlar nedeniyle bölgede yoğun bir şekilde varlık göstermektedirler. Orta Doğu'daki büyük güçlerin katılımı, birkaç devlet tarafından rekabetçi dengeleme veya tek bir büyük güç tarafından hegemonik yönetim biçimini alıyorsa, bölgesel siyasette büyük bir fark yaratmaktadır. Birkaç büyük gücün rekabetçi müdahalesi, bölgesel bir güç dengesine ve bölgesel hegemonyanın önlenmesine yol açmaktadır. Buna karşılık, devletler bölgeye düzenli olarak müdahale eden küresel bir hegemonla birlikte hareket etme eğiliminde olabilmektedir (Miller, 2004, s. 239). Örneğin Orta Doğu ve Basra Körfezi'ndeki Amerikan varlığının azalması ve Biden yönetiminin dengeleme politikası benimsemesi göz önüne alındığında, Çin, ülkenin geleneksel müttefikleriyle işbirliği içinde Amerika'nın boşluğunu doldurmaya hazırlanmaktadır. Amerika'nın bölgedeki müttefikleri şu ana kadar Çin'in güvenliği sağlayamayacağına ve bu alanda Amerika'nın yerini alamayacağına inanmaktalardı. Bu yüzden Çin, güvenlik alanında kendileriyle her türlü işbirliğinden vazgeçmeyeceğini, güvenliği sağlamada dahi güvenilir bir ortak olabileceğini kanıtlamaya çalışmaktadır (Shirgholami, 2022).

Çin ve İran, yıllar içinde, Çin'in enerji ihtiyaçlarını ve İran'ın doğal kaynaklarını ve silah satışı gibi ek ekonomik bağları yansıtan kapsamlı bağlar geliştirdiler ki bu durum, Riyad'ın pek hoşuna gitmeyen bir ortaklıktır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin daimi bir üyesi olarak Çin, ABD yönetiminin Pekin'e verdiği muafiyetleri iptal etmesinden bu yana aralarındaki petrol ticaretinin kapsamı azalmış olsa da, İran'a önemli siyasi destek vermektedir. Diğer taraftan muafiyetlerin iptali ve İran'a yönelik Amerikan yaptırımlarının derinleştirilmesi, 2019-2018 yıllarında Çin'in Suudi Arabistan'dan petrol alımında çarpıcı bir artışa yol açarak, İran'dan yapılan petrol alımları pahasına Suudi Arabistan'ı Çin'in Orta Doğu'daki en büyük petrol tedarikçisi haline getirmiştir (Guzansky ve Lavi, 2020, s. 108). Bununla birlikte Çin'in İran ile 25 yıllık antlaşması ve Suudi Arabistan'ın Vizyon 2030 için destek sağlaması Çin'in gücünü her geçen gün Orta Doğu'da artırmaktadır. Çin ayrıca jeopolitik nüfuzunu arttırarak bölgede bir güç dengesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu makale, Çin'in Orta Doğu'daki dış politikasını iki bölgesel güce yani İran

ve Suudi Arabistan'a karşı tanımlayıcı-analitik bir yöntemi kullanarak ve jeopolitik güç dengesi bağlamında değerlendirecektir. Bu makalenin ilk bölümü, teorik çerçevede jeopolitik ve güç dengesi kavramları üzerine duracaktır. İkinci bölümde Çin'in İran ve Suudi Arabistan ilişkilerini değerlendirerek Çin'in bu bölgede nasıl bir güç dengesi oluşturduğu üzerine durulacaktır.

Kavramsal Olarak Güç ve Jeopolitik Güç Dengesi

Güç, çok yönlü ve karmaşık bir kavramdır ve bu kavramın üreteceği üç kategorinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunu her zaman akılda tutarak, terimi üç başlık altında düşünmek mantıklıdır. İlk olarak *Güç bir niteliktir*: insanların, grupların veya devletlerin sahip olduğu veya erişebildiği, dünyaya yaymak için el altında bulundurduğu bir olgudur. İkinci olarak *Güç bir ilişkidir*: İnsanların veya grupların veya devletlerin dünyada kendi yollarını elde etmek için başkaları üzerinde etkide bulunma yeteneğidir. Son olarak bir yapının bir özelliği olarak görüldüğü bir *iktidar boyutu* ise realist bakış açısını yansıtmaktadır (Brown ve Ainley, 2005, s. 82). Genel olarak güç, "insanın diğer insanların zihinleri ve eylemleri üzerindeki kontrolü" anlamına gelir (Morgenthau, 1948, s. 13).

Diğer taraftan coğrafya da güçle ilgilidir. Çoğu zaman masum olduğu varsayılmasına rağmen, dünyanın coğrafyası doğanın bir ürünü değil, rekabet eden otoriteler arasındaki alanı organize etme, işgal etme ve yönetme gücü üzerindeki mücadele tarihlerinin bir ürünüdür (Ó Tuathail, 1996, s. 1). Jeopolitik, gücün kullanımını ve sonuçlarını incelemek için beşeri coğrafyanın bileşenlerini kullanmaktadır. Yerlerin doğasına ve dünyanın geri kalanıyla ilişkilerine itiraz etmek, farklı çıkarlar ve gruplar arasındaki bir güç mücadelesidir. Toplumun mekânsal organizasyonu, devlet egemenliğinin kuruluşu ve kapsamı (hem coğrafi hem de yargısal) devam eden bir jeopolitik süreçtir. Jeopolitik aktörlerin siyasi özlemleri ve projeleri, coğrafi ölçeklerin bir yapısı içinde kazanılır ve kaybedilir. Jeopolitik faktörlerin kaderi, aynı zamanda coğrafi ölçekler olarak da görülebilen bileşenlerinin bir fonksiyonudur (Flint, 2006, s. 26). Tam bir tanımla jeopolitik coğrafya, güç ve siyaset ve birbirleri ile birleşmesinden ortaya çıkan eylemlerin etkileşiminin bilimidir (Hafeznia, 2006, s. 27; Leylanoğlu ve Seyedi Asl, 2021, s. 110).

Güç hakkındaki fikirler, Friedrich Ratzel (1844–1904), Halford Mackinder (1861–1947) ve Isaiah Bowman (1878–1950) tarafından siyasi coğrafyanın (ve Jeopolitikte) erken gelişiminin merkezinde yer almıştır. Farklı şekillerde, üçü de siyasi gücün toprak ve coğrafi alanın işgali ve kontrolü ile yakından ilişkili olduğunu dile getirmişlerdir (Painter, 2008, s. 57).

Mackinder, “Yeni bir güç dengesi geliyor” diye belirtmiş ve “beş büyük dünya devleti, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve Amerika’dan bahsetmiştir. Bununla birlikte Mackinder, Britanya’nın önde gelen dünya gücü olarak konumunun, “yarı kıtaların kaynaklarına dayanan geniş güçlerin varlığı” şeklindeki “fiziksel coğrafyanın kalıcı gerçekleri” nedeniyle tehlikeye girdiğini öne sürmüştür (Sempa, 2002, s. 11). Mackinder’in stratejik vizyonu gerçekten küreseldi. Bu gerçek, onun etkisini hayatının sonuna kadar keskin bir şekilde sınırladı, çünkü İngiliz resmi izleyicileri, dünyayı çevreleyen bir imparatorluk sorumluluğuna rağmen, güç dengesine yönelik tehlikelere dar ve Avrupa merkezli bir şekilde odaklanmıştı (Gray, 1988, s. 10). Önceki jeopolitikcilere benzer şekilde, Nicholas J. Spykman dünyanın görkemli bir bölümünü öne çıkarmıştır: Avrasya kıtası, Afrika ve Avustralya’dan oluşan Eski Dünya ve Amerika’nın Yeni Dünyası. ABD, ikinci alana egemen olurken, geleneksel olarak güçler arasında bölünmüş olan Eski Dünya, birleşirse ABD’ye meydan okuyabilecektir. Spykman, ABD’ye meydan okumayı önlemek için Eski Dünya’da bir güç dengesi inşa etmek ve sürdürmek için aktif, izolasyoncu olmayan bir ABD dış politikası önermiştir. Spykman, Mackinder’in “iç hilal”ini takiben “Kenar Kuşak-Rimland”ı kilit jeopolitik arena olarak tanımlamıştır (Flint, 2006, s. 23). Rimland, uluslararası ilişkiler profesörü olan Nicholas Spykman tarafından savunulan bir kavramdır. Ona göre jeopolitik, bir ülkenin güvenlik politikasının coğrafi faktörler açısından planlanmasıdır. Spykman’a göre, Avrupa ve Doğu Asya’daki güç dengesi, yalnızca ABD anavatanının güvenliği ve emniyeti ile değil, aynı zamanda dünyadaki genel güç konumuyla da ilgilidir (Wu, 2018, s. 98).

ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, 1970’lerin sonlarında jeopolitiği, (süper güçler arasında) bir güç dengesi ihtiyacına dikkat çeken bir yaklaşım olarak tanımladı (Tuomi, 1998, s. 5). Güç dengesi düşüncesiyle birleştirmek mümkün olan bu jeopolitik akıl yürütme biçimi, özellikle realist uluslararası ilişkiler bilimi geleneğinde öne çıkmıştır. Saul Cohen’in dünyayı jeopolitik ve geo-stratejik bölgelere ayırma girişimi, yeni siyasi coğrafyanın bir göstergesidir. Çalışmalarında kullandığı iki önemli kavram bulunmaktadır: “Jeopolitik Denklem” ve “Jeopolitik Bölgeler” kavramlarıdır. Jeopolitik denklem Spykman tarafından da kullanılan ve Cohen tarafından geliştirilen ülkeler veya bloklar arasındaki güç dengesini gösteren bir terimdir. Soğuk Savaş sırasında, klasik jeopolitiğin mirası, stratejik çalışmaların çeşitli dallarında da kendini göstermiştir. Colin Gray’in Süper Gücün Jeopolitiği (The Geopolitics of Super Power) kitabı (1988) bu bağlamda örnek teşkil etmektedir. Gray büyük oranda Mackinder’in orijinal kavramsal aygıtından yararlanmıştır (Moisio, 2015, s. 222).

Güç dengesi öte yandan genellikle silah yeteneklerine veya muhtemelen insan gücü yeteneklerine atıfta bulunur. Potansiyel bir rakibi caydırma yeteneği anlamına gelir. Avrupa'daki savaşlar, tipik olarak, bir güç dengesinin yokluğu, toprak ve mal edinme arzusu ve başka bir ulusun zararına ulusal gücü arttırmanın faydalı olacağı inancı tarafından yönlendirilmiştir (Malmgren, 2015, s. 21). Güç dengesi teorisi, devletlerin bağımsız varlıklar olarak hayatta kalmaya çalıştıkları fikrine dayanır. Sonuç olarak, güç rekabeti uluslararası politikada doğal bir durum haline gelmektedir. Ancak tek bir devlet veya devletler koalisyonu üstünlük kazanırsa, sonunda iradesini diğerlerine empoze etmeye çalışacaktır. Görece daha zayıf devletler güvenliklerini kaybedebilir ve nadiren de olsa varlıkları sona erebilir. Dolayısıyla, tahakküm ve muhtemelen ortadan kaldırma ihtimaliyle karşı karşıya kalan zayıf aktörler, "*onları tehdit eden güçlü taraf olduğu için*" dengeleyici koalisyonlar oluşturmak için bir araya gelirler (Paul, 2004, s. 4). Waltz göre, güç dengesi siyaseti, iki ve yalnızca iki koşulun karşılandığı her yerde geçerlidir: düzenin anarşik olması ve içinde hayatta kalmak isteyen birimlerce doldurulması (Waltz, 179, s. 121).

Aharon Klieman (2015, s. 12) göre geleneksel Güç Dengesi yapısında altı iyileştirme gereklidir ve dikkate alınması gereken altı şartı şöyle sıralamaktadır:

- Dengelerden ziyade dengelemeye;
- Dengeleri ölçmek yerine dengeleme mekanizmalarına;
- Herhangi bir sayıda bölgesel ve yerel dengeye (yalnızca sistemik veya küresel dengeye değil);
- Sözde "*büyük*" güçler yerine daha küçük ikinci ve üçüncü kademe dengeleyicilere;
- Yukarıdan dayatılan yukarıdan aşağıya dengeleme direktiflerinden ziyade merkezi olmayan aşağıdan yukarıya dengelemeye;
- Uluslar içinde dengelemeye ve birbiriyle ilişkili iç-dış bağlantıları dengelemeye dayanmalıdır.

Jeopolitikteki denge kalıpları, bölgesel veya kıtasal yerleşimlerine göre görselleştirilir; örneğin, müttefiklerin temel konumlarda rakipler tarafından ayrılmış bir dama tahtası konfigürasyonu gibi, bunların güçle doğrudan bağlantısı çok azdır. Phil Kelly, bu jeopolitik yapılar hakkında antik Yunan Peloponnesos savaşında ve çağdaş Güney

Amerika diplomasisinde detaylı ele almıştır. Bu noktada, devletlerin bölgesel olaylara ve politikalara etki edebilecek düzenlemelerini ve yine göreceli güçlerini değil, göreceli konumlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Kelly'ye göre Avrasya kıtasının doğu ve batı uçlarında yer alan, ABD'nin her iki kenarda da açık deniz dengeleyicisi olduğu kuşatıcı dengelerin konfigürasyonu, benzer şekilde, güç vurgulandığında gerçekçilik veya konum dikkate alındığında jeopolitik olarak etiketlenilebilecektir (Kelly, 2016, s. 3). Jeopolitik alan içinde güç dengesi, bir ülkenin ve ittifakın ulusal çıkarlarına ve güvenliğine katkıda bulunacak karşıt konumlara karşı dengeli olan önemli yerleşimlerle ilgilidir (Ibid, s. 101).

Çin'in Orta Doğu Politikası

Büyük güçler, bölgesel siyasette jandarma, koruyucu, garantör, hakem, komisyoncu, uygulayıcı ve maddi destek sağlayıcı rollerini oynayabilmektedirler. Bölgesel güç dengesi özerk değildir, ancak büyük ölçüde uluslararası sistemdeki büyük güçlerin sayısına ve büyük güçlerin dâhil olduğu bölgesel katılımın türüne bağlıdır (Miller, 2004, s. 239).

Orta Doğu'daki Çin'in diplomatik kazanımları, başlangıçta adım adım ilerlemiş ve ardından iki diplomatik normalleşme dalgası halinde devam etmiştir. 1956'da Mısır ve Suriye, bölgede Çin ile diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkeler olmuştur. Ancak asıl atılım 1970'lerde, Çin'in Birleşmiş Milletlere kabulünün ve Pekin'in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Taipei'nin elindeki koltuğunu devralmasının ardından gerçekleşmiştir. İran, Kuveyt ve Lübnan, 1971'de Çin Cumhuriyeti'nden (Tayvan) Çin Halk Cumhuriyeti'ne, ardından Ürdün (1977) ve Libya ve Umman (1978) tarafından tanınmaya geçmişlerdir. 1980'lerin ortaları ile 1990'ların başları arasında Orta Doğu'da ikinci bir diplomatik başarı dalgası yaşanmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri 1984'te Çin ile ilişkilerini normalleştirdi, ardından 1988'de Katar, 1989'da Bahreyn, 1990'da Suudi Arabistan ve 1992'de İsrail izlemiştir (Scobell ve Nader, 2016, s. 4).

Diğer taraftan 2000lerin başında Çinli politikacılar, dış politikalarının en üstüne iki temel hedefe ulaşmayı koymuştur: "*güvenlik*" ve "*enerji*". Enerjiyle ilgili olarak, Çinliler dünyanın farklı bölgelerindeki enerji kaynaklarının keşfine ve çıkarılmasına yatırım yapmak için yoğun çaba sarf etmişlerdir; ancak Çinlilerin petrol kaynaklarını çeşitlendirme çabalarına rağmen, Basra Körfezi hala Çin'in en önemli enerji tedarikçisi olarak görülmektedir. Enerji tartışmasında Çinliler, Basra Körfezi bölgesinde İran ve Suudi Arabistan'a odaklanmıştır ve bu iki ülke Çin'in bölgedeki "*petrol diplomasisinin*" temelleri olarak kabul edilmektedirler. Çinlilerin 21. yüzyılda bir diğer endişesi de güvenlik olmuştur. Çin'in

Basra Körfezi'ndeki güvenlik kaygısı "*toprak güvenliği*" değil, "*enerji güvenliğidir*"; Bu nedenle Çinliler, gemilerinin ve petrol yüklerinin güvenliğini sağlamak için Basra Körfezi'nde askeri bir varlığa sahip olmak istemektedir (Mottaghi, 2013, s. 135).

Öte yandan bölge, enerji açısından zengin bir bölge olarak Kuşak-Yol Girişimi'nin inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Ayrıca, Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde güvenlik koordinasyonu, ekonomik işbirliği ve kültürel alışverişlerde yer almaktadır. Bu nedenle Çin hükümetinin Kuşak-Yol Girişimi inşası sırasında Orta Doğu'ya önem vermesinin birçok nedenleri bulunmaktadır. Orta Doğu, Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nin coğrafi merkezinde yer almaktadır. Körfez Ülkeleri, Orta Doğu'daki en etkili ülkeler oldukları için bölgenin çekirdeği olarak adlandırılabilir. Avantajlı konumu, önemli doğal kaynakları ve büyük sanayileşme potansiyeli, Körfez bölgesini Kuşak-Yol Girişimi'nin uygulanması için stratejik öneme sahip kılmaktadır. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Haziran 2014'te Çin-Arap Ülkeleri İşbirliği Forumunun 6. Bakanlar Konferansı'nda söylediği gibi, bölge ülkeleri "*Kuşak-Yol Girişimini beraber inşa etmede doğal işbirliği ortaklarıdır*" (Chaziza, 2019, s. 2). Orta Doğu'da güvenlik ayrıca Kuşak-Yol Girişimi için kritik öneme sahiptir. İlk olarak, Orta Doğu stratejik olarak kara ve deniz yollarının kesişim noktasında yer almakta ve dolayısıyla Kuşak-Yol Girişimi ile bütünleşmektedir. İkinci olarak, Orta Doğu dünyanın en büyük kanıtlanmış konvansiyonel petrol rezervlerine sahiptir ve Çin'in petrol arzının önemli bir kaynağını oluşturmaktadır. Üçüncü olarak ise, güçlü enerji bağları üzerine inşa edilen Orta Doğu, Çin için önemli bir ticaret ortağı ve Çin yatırımları için hızla büyüyen bir hedef haline gelmiştir. Çin ile Orta Doğu (Kuzey Afrika dâhil) arasındaki toplam ticaret hacmi 1992'de 3 milyar dolardan 2015'te 245 milyar dolara yükselmiştir (Yang, 2018, ss. 284-285). James Chen göre Çin'in Orta Doğu'daki faaliyetleri aşağıdaki önceliklere işaret etmektedir (Chen, 2011, s. 6):

- Enerji kaynaklarına erişimin güvence altına alınması;
- Çin'in mal ve emek ihracatı için gelişen pazarlar;
- Ayrılıkçı hareketlere yönelik terör desteğiyle mücadele;
- Tayvan'a karşı Ortadoğu hükümetlerinden diplomatik destek alınması.

Xi Jinping ayrıca Arap Devletleri Ligi'ne söylediği gibi: "*Çin, barışçıl kalkınma, bağımsız bir barış dış politikası ve kazan-kazan ilkesinde dışa açılma stratejisi izliyor. Önceliklerimizden biri, küresel yönetişimde aktif rol almak,*

karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini sürdürmek, uluslararası sorumluluklar ve yükümlülükler üstlenmek, diğer ülkelerle çıkarların yakınlaşmasını genişletmek ve insanlık için ortak bir gelecek topluluğu oluşturmaktır." Bu vizyonun rehberliğinde Çin, şu anda Orta Doğu yönetiminde aktif ve çok yönlü bir katılımcıdır. Realist ve ileriye dönük bir yaklaşım benimseyen Çin, Orta Doğu sorunlarının stratejik ve sistematik olarak ele alınması ve uzun vadeli sonuçların göz önünde tutulması gerektiğinde ısrar etmektedir (Ding ve Cheng, 2017, s. 8). Çin açısından bakıldığında, Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerin sadece ekonomik nedenlerle değil, aynı zamanda jeopolitik ve siyasi nedenlerle de derinleştirilmesi önemlidir, çünkü böylelikle Çin hükümetinin bölgedeki etkisi artarken Amerikan etkisi azaltılabilecektir. Çin bölgedeki nüfuzu artarsa, Orta Doğu ülkelerinin ABD ile işbirliği yapma olasılığının azalacağını ve bu durumda ABD'nin tek taraflı hareket etme kabiliyetini sınırlayacağını hesaplamaktadır. Bu hesaplama, Çin'in Orta Doğu'daki dış politikasının başlangıçta ABD etkisini geri püskürtmekle ilgili olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum henüz ABD etkisini, örneğin askeri bir ittifak veya blok oluşumu gibi zor yollarla dengelemekle ilgili değildir (Karaoğlu, 2022, s. 13). Bununla birlikte, Çin küresel ve bölgesel anlamda ne kadar güçlenirse ve kendisini bir dünya gücü olarak konumlandırmaya ne kadar çok çalışırsa, Çin'in dış politikasının bir parçası o kadar askeri bir denge oluşturacaktır. Çin'in Orta Doğu'daki dengeleme politikası, örneğin Suudi Arabistan gibi devletlerle daha yakın askeri ilişkiler veya Çin'in İran, Suudi Arabistan veya Suriye'ye silah satışı gibi giderek daha askeri unsurlar içermektedir. Örneğin 2016'dan 2020'ye kadar Çin, 2011-2015 dönemine kıyasla Suudi Arabistan'a silah transferini yüzde 386 ve BAE'ye yüzde 169 artırmıştır (Stanzel, 2022, s. 12).

Büyük güçler, kapasiteleri sebebiyle ve bölgesel aktörlerin daha güçlü müttefiklere bağımlılığı nedeniyle bölgesel güç dengesini etkileme yeteneğine sahiptir. Örneğin Çin'in Orta Doğu'daki artan varlığı bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bölgesel aktörler veya büyük güçler güç dengesini değiştirmeye çalıştığında, bu durumda diğer aktörlerin bölgesel ve uluslararası ittifaklar çerçevesinde işbirliği yapmasına zemin hazırlanmaktadır. Bu çerçevede İran, Suudi Arabistan, BAE, Türkiye, İsrail ve Katar devletleri ABD, Çin ve Rusya gibi güçlerden işbirliği ve yatırım çekmeye çalışmaktadır. Çin, Orta Doğu bölgesindeki güçler arasında bir denge oluşturmaktan da yararlanmaktadır ve aslında Çin'in Orta Doğu'daki bölgesel politikasının temeli, bu bölgenin karşıt ikilikleri arasındaki bölgesel güç dengesi ilkesine dayanmaktadır. Çin, Orta Doğu'da güç dengeleme politikasını uygulayarak İran, Suudi Arabistan, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar dâhil olmak üzere

kendi çıkarı doğrultusunda hamleler yaparken diğer güçlerle rekabetinde Orta Doğu'da daha iyi bir konum elde etmek için bu bölge ülkeleriyle ittifak ve işbirliği yollarına başvurmaktadır (Arkhevani Pirsalami ve Mirahmadi, 2019, s. 144).

Çin ve Suudi Arabistan İlişkileri

Çin ve Suudi Arabistan, 1990'da diplomatik ilişkiler kurmuşlardır. Çin-Suudi Arabistan ilişkileri, Ekim 1999'da, dönemin Cumhurbaşkanı Jiang Zemin'in Suudi Arabistan'ı ziyaret etmesinin ardından yeni boyut kazanmıştır. Bu, Çinli bir Devlet Başkanının Suudi Krallığına yaptığı ilk devlet ziyaret olması açısından önemlidir. Jiang ziyareti sırasında Kral Fahd bin Abdul-Aziz ve Veliht Prens Abdallah Bin Abdul-Aziz ile bir araya gelmiştir. Toplantı, "karşılıklı anlayışı geliştirmek, ortak zemini genişletmek, dostluğu derinleştirmek ve işbirliğini teşvik etmek" için bir anlaşmanın imzalanmasıyla sona ermiştir (Houlden ve Zaamout, 2019). İki ülke arasındaki ilişkilerin seviyesinin artmasıyla beraber Çin hızla Suudi petrol ihracatının önemli bir tüketicisi haline gelmiş ve Suudi Arabistan sürekli olarak Çin'e diğer tüm ülkelerden daha fazla enerji sağlamıştır. Ticaret hacim büyüdükçe, Suudilerin Pekin ile üst düzey diyalog geliştirme konusundaki ilgisi de artmıştır. Çin'in Suudi Arabistan için önemini bir yansıması olarak, Kral Abdullah'ın 2005'te tahta çıktıktan sonra yaptığı ilk yurtdışı gezisini Çin'i ziyaretiyle gerçekleştirmiş ve bu ziyaret Riyad'ın sadece Batıya değil Doğuya da baktığının bir göstergesi olmuştur. Abdullah, Ocak 2006'daki ziyareti sırasında enerji işbirliği konusunda birkaç büyük anlaşma imzalamış ve başkan Hu Jintao, Nisan 2006'da Riyad'a karşılıklı bir ziyarette bulunmuştur (Riedel, 2020).

Suudi Arabistan son yıllarda Çin ile siyasi ve ticari ilişkiler geliştirmeye devam etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla 2016 yılında Xi Jinping'in Suudi Arabistan ziyaretiyle eş zamanlı olarak ilişkilerin düzeyinin artırılması ve "**kapsamlı stratejik ortaklık**" hedeflerinin belirlenmesi yönünde bir eylem planı kabul edildiği açıklanmıştır. Ardından iki ülke başkanları, işbirliğine yön vermek üzere "**Çin-Suudi Arabistan Üst Düzey Ortak Komitesi**"ni kurmuşlardır. Bu komite halen düzenli olarak toplantılar yapmaktadır. İlk toplantı, Veliht Prens Muhammed bin Salman'ın Ağustos 2016'da G20 toplantısı için Çin'i ziyareti ile başlamış ve iki ülke arasında enerji, madencilik, konut geliştirme, kültürel işbirliği ile bilimsel ve teknolojik işbirliği alanlarında 15 muhtıra imzalanmıştır (Zolfaghari ve Emami, 2022, s. 47). Kapsamlı ve stratejik bir işbirliği belgesi imzalandıktan sonra, iki ülke arasında çeşitli anlaşmalar da imzalanmıştır. Belgenin imzalanmasından

bir yıldan kısa bir süre sonra, iki taraf Aramco'ya yatırım yapmak için 20 milyar dolarlık bir sözleşme imzalamıştır. O yılın Mart ayında petrol rafinajı, petrokimya ve elektronik gibi sektörlerde ticari işlemler için 65 milyar dolarlık bir anlaşma imzalanmıştır (Soltanzade, 2021). Ağustos 2017'de, Çin'in başkan yardımcısı olan Zhang Gaoli, Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiş ve Suudi Veliyaht Prensi ile birlikte Çin-Suudi üst düzey ortak komisyonunun ikinci toplantısını gerçekleştirmişlerdir ve enerji, posta hizmetleri, iletişim ve medya gibi konularında da anlaşmalar imzalamışlardır. 2030 Vizyonu tarafından sıralanan iddialı hedefleri gerçekleştirmek için Suudi hükümeti, ülkenin ekonomik çeşitliliğini hızlandırmak için Çin'in imalat ve turizm gibi petrol dışı sektörlerdeki yatırımlarını özellikle memnuniyetle karşılamaktadır (Chen, Shu ve Wen, 2018, s. 371). Şubat 2019'da Muhammed bin Salman'ın Çin ziyareti sırasında iki ülke Çinli şirketler ile 35 anlaşma ve dört lisans imzalamıştır. Bu sözleşmelerin toplam değeri yaklaşık 28 milyar dolar civarındadır.

Çinli inşaat şirketleri, Mekke'deki "Green Dragon" metro demiryolu hattı da dahil olmak üzere Suudi Arabistan'da altyapı inşa etmeye başlamıştır. Çinli telekomünikasyon şirketi Huawei, interneti uzak bölgelere taşımak için bulut tesisleri inşa ederek Suudi Arabistan'da da yoğun bir şekilde yer almaktadır (Freidin, 2022).

Çin'in Suudi Arabistan ile ilişkisi Çin'in Orta Doğu'da en büyük ticaret ortağı ve ham petrol ithalatının kaynağı olması açısından dikkat çekmektedir. İşbirliği, Çin'in Kuşak-Yol Girişimi ile Krallığın Suudi Vizyon 2030'u arasında eşzamanlılık yaratmak için ikili ve bölgesel koordinasyon mekanizmaları tarafından desteklenmiştir (Figueroa, 2022).

Petrolün yanı sıra Çin ve Suudi Arabistan yenilenebilir enerji alanında da işbirliği yapmaktadır. Mayıs 2020, Çin'in İpek Yolu Fonu, Suudi Arabistan'ın ACWA Power Yenilenebilir Enerji Holding Ltd.'nin yenilenebilir enerji platformundaki yüzde 49 hissesinin satın alımını tamamlamıştır. Bu, ACWA Power ile İpek Yolu Fonu arasındaki üçüncü işbirliğidir. Bundan önce, iki taraf, elektrik üretmek için temiz kömür teknolojisini kullanan Hassyan elektrik santrali kompleksi ve kompleksin dördüncü aşamasındaki güneş enerjisi projesi de dâhil olmak üzere BAE'deki iki projeye yapılan yatırıma ortaklaşa katılmışlardır (Yurong, 2020).

Son beş yılda, hem Suudi Arabistan'dan hem de Çin'den gelen genç delegasyonlar eğitim işbirliği bağlamında birçok kez ülkelere ziyaretler yapmıştır. Bunun da ötesinde turizm alanında, Krallık Çin ile ilişkileri geliştirmek istemektedir. Siyasi alanda güvenlik ve savunma bakımından Çin ve Suudi Arabistan, aşırılıkla ve terörizm ile mücadele etmeye kararlı

olduğu belirtilmektedir. Terörle mücadele alanında, her iki ülke de terörle mücadele ve terörün kökeninin ortadan kaldırılması konusunda ortak bir anlayışa sahip olduğu ifade edilmektedir. İki ülke, Kuşak-Yol Girişimi rotaları boyunca güvenliği sağlamak için güvenilir ve sorumlu ortak oldukları açıklanmıştır (Alqahtani, 2020, s. 5).

Ayrıca jeopolitik açıdan, Suudi Arabistan'ın Kuşak-Yol Girişimi için üç benzersiz özellik barındırmaktadır: önemli bir jeo-stratejik konum, enerji bakımından süper gücü ve küresel İslam'daki yeri. Coğrafi olarak, Suudi Arabistan, Kuşak-Yol Girişimi'nin deniz ve kara bağlantısı hedeflerinden yararlanmak için iyi bir konumdadır. Arap Yarımadası'nın yaklaşık %80'ini kaplayan geniş sınırları olan bir devlettir ve hem Basra Körfezi hem de Kızıldeniz'e kıyı erişimi olan tek ülkedir. Suudi Arabistan, küresel enerji piyasalarında Hürmüz Boğazı ve Bab'ül Mendeb potansiyel dar boğaz noktaları ile erişimin sınırlı veya kapalı olması durumunda yarımada boyunca olası bir alternatif geçiş rotası sunmaktadır. Coğrafi önemi, Orta Doğu'daki merkezi konumu, en çok Arap dünyasındaki sekiz devletle sınırlarını paylaşması, Suudi Arabistan'ı birçok bölgesel meselenin merkezine yerleştirmesi ve onu diplomatik olarak etkileşimde bulunulması gereken önemli bir aktör haline getirmesiyle birleşmektedir (Fulton, 2020, s. 369).

Çin ve Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu

Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu, Kuşak-Yol Girişimi'nin kalbinde yer alan bağlantı ve ekonomik entegrasyona öncelik vermektedir. Suudi Arabistan hükümeti, Çinli şirketlerin Suudi Arabistan pazarlarına girmeleri için oldukça avantajlı olan daha elverişli bir yatırım ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu, Çin hükümetinin Kuşak-Yol Girişimi'nin popüleritesini daha da artırmakta ve Suudi Arabistan'ı, Kuşak-Yol Girişimi'nin güçlü bir destekçisi haline getirmektedir. Öte yandan, krallık, hızlı modernleşme ve kentleşmenin ardından inşaat ve teknoloji altyapısına çok ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, mevcut durumda, Çin'in Kuşak-Yol Girişimi Suudi Arabistan'ın altyapı inşaatı, enerji işbirliği, teknoloji ve finans, kültür alışverişi, güvenlik ve savunma açısından Suudi Vizyon 2030'u gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır (Alqahtani, 2020, s. 4).

Çin'in Kuşak-Yol Girişimi'nin ve Suudi Vizyonu 2030'un doğal sinerjileri uyuşmaktadır. Kuşak-Yol Girişimi'nin stratejik hedefi, altyapı ve lojistik bağlantıları geliştirmek ve ticaret ve yatırım faaliyetlerini teşvik etmektir. Suudi Vizyonu 2030, petrole dayanmayan, çeşitlendirilmiş bir ekonomi inşa etmeyi hedeflemektedir. Kuşak-Yol Girişimi'nin Suudi Arabistan'da uygulanması, iyileştirilmiş altyapı ve yeni endüstriyel

gelişme gereksinimlerine katkıda bulunabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu tür çalışmalar, Krallığın Asya, Avrupa ve Afrika'yı birbirine bağlayan küresel bir merkez olarak rekabetçi hale gelmesi için çok önemlidir. Suudi Vizyonu 2030'un uygulanması, Çin'in ticaret ve yatırım faaliyetlerini geliştirmesi ve yerel endüstriyel ekonomisini yükseltmesi için muazzam fırsatlar sunmaktadır (Chen, 2021, s. 7).

Çinli enerji şirketleri, Körfez'deki Kuşak-Yol Girişimi'nin enerji potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için gerekli olan ulaşım ve diğer fiziksel altyapıyı geliştirmekle de sorumlu olmak istemektedir. 2016 yılında Sinopec, Yanbu Aramco Sinopec Rafineri Şirketi (YASREF) rafinerisini başlatmak için Aramco ile işbirliği başlatmıştır. 2012 yılında 10 milyar dolarlık fonla masaya yatırılan proje, Çin'in Suudi Arabistan'daki en büyük yatırımı ve Sinopec tarafından inşa edilen ilk deniz aşırı rafineri olma özelliğini taşımaktadır. Kral Salman'ın 2017 yılının başlarında Pekin'e yaptığı ziyaret sırasında, China North Industries Group Corp (Norinco), Aramco ile kuzeydoğu Çin'de rafineri ve kimya tesislerinin inşası konusunda bir anlaşma imzalamıştır. 300.000 varil/gün kapasiteli bir rafineri ve yıllık bir milyon ton kapasiteli bir etilen kompleksini içeren plan, tahmini 10.09 milyar \$ maliyetle geliştirilecektir (Zulfikar Rakhmat, 2019). Girişim ayrıca, korunan arazi yüzdesini, ülke başına yüzde 17 olan küresel hedefi aşarak yüzde 30'un üzerine çıkarmak için çalışmaktadır. 2030 yılına kadar Krallığın elektrik üretiminin yüzde 50'sini sağlayacak yenilenebilir enerji projeleri aracılığıyla karbon emisyonlarını küresel katkıların yüzde 4'ünden fazla azaltacaktır. Bu iki girişim, Krallığın son yıllarda desteklediği mevcut çevresel çabaları desteklemektedir. Çünkü ülke içinde çölleşme, düşük yağış ve toz fırtınaları gibi zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir (Arab News, Saudi Arabia's crown prince and China's president discuss climate change). Bu projelerin gerçekleşmesi için Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, ikili dostluk ve stratejik ilişkiler için yeni bir ufuk görüşmek üzere 2019'da Pekin'de Suudi Arabistan'ın veliaht prensi Muhammed bin Salman ile bir araya gelmiş ve iki tarafı kalkınma stratejilerinin sinerjisini güçlendirmeye ve birbirlerinin çıkarlarının entegrasyonunu güçlendirmeye çağrıda bulunarak şöyle söylemiştir (The safety4sea, China, Saudi Arabia to bolster cooperation through Belt and Road): "İki ülke, Kuşak ve Yol Girişimi ile Suudi Vizyonu 2030'u birbirine bağlamaya yönelik bir uygulama planının imzalanmasını hızlandırmalıdır".

Ayrıca Çin Büyükelçisi Chen Weiqing, ülkesinin Kuşak-Yol Girişiminin Suudi Vizyonu 2030 reform planıyla tutarlı olduğunu söylemiş ve iki ülke arasındaki iletişime övgüde bulunmuş ve şöyle devam etmiştir:

“Medeniyetler arası diyalog yoluyla bölgede ve tüm dünyada güvenlik ve istikrarı desteklemek için iki ülkede işbirliği yaparak insanlığın bütünleşik özlemi için çalışıyoruz”. Chen, “Suudi Arabistan’ın son birkaç yılda ekonomik ve sosyal reformlar uygulamasını ve hedeflerine ulaşma yolunda önemli ilerleme kaydettiğini de açıklamıştır (Arab News, China’s Belt and Road Initiative consistent with Saudi Vision 2030 reform plan, says Chinese envoy).

Tablo 1

Kuşak-Yol Girişimive Suudi Vizyonu 2030’un Entegrasyonunu Değerlendirmek İçin Kullanılan Temel Göstergeler

	Anahtar göstergeler	Kuşak-Yol Girişimi ve Vizyon 2030
1	Siyasi işbirliği	<ul style="list-style-type: none"> • Devlet ziyaretleri ve ortak açıklamalar. • İşbirliği sürecini yönlendirmek için tasarlanmış resmi anlaşmalar. • Üst düzey bölgesel veya hükümetler arası forumlar. • Uygulamada işbirliğini geliştirmeye yönelik mekanizmalar. • İşbirliğinin sonuçlarını yönetmek için gayri resmi önlemler.
2	Ticaret entegrasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • Ticaret akışlarının karşılıklı bağımlılığı. • İhracatın karşılıklı bağımlılığı. • Ticaret hacimleri. • İthalat ve ihracat yapıları. • Ticaret anlaşmaları.
3	Doğrudan yabancı yatırım entegrasyonu	<ul style="list-style-type: none"> • İki yönlü DYY akışlarının karşılıklı bağımlılığı. • İçeride doğru DYY akışlarının karşılıklı bağımlılığı. • İçeride doğru DYY akışlarının evrimi.
4	Finansal entegrasyon	<ul style="list-style-type: none"> • Bilgi alışverişini ve finansman işbirliğini kolaylaştıracak düzenlemeler. • Altyapı finansmanı. • Para birimi işbirliği

5	İnsandan insana değişim	<ul style="list-style-type: none">• İşçi göçü.• Eğitim ve öğretim değişimi.• Kültür ve turizm gelişimi.
---	-------------------------------	---

Kaynak: Chen ve Han, 2019, s. 7.

Çin ve İran İlişkileri

İki ülkenin çağdaş zamanlardaki ilişkileri 1971'de kurulmuş ve bu yıllarda Çin, İran'dan enerji ve füze teknolojisi ithal etmiştir. 1980'lere kadar özel bir gelişme göstermeyen ikili ilişkiler yeni bir döneme girmiştir. İran'daki İslam Devrimi, Çin'deki radikal bir gelişmeyle aynı zamana denk gelmiştir. Bu tesadüf üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler yeni bir aşamaya girmiştir (Dolatabadi ve Zarei, 2018, s. 61). 1979 devrimi, Çin-İran ilişkilerinde köklü bir değişim yaratmıştır. Şah'ın yerini devrimci ve Amerikan karşıtı bir Şii teokrasininin alması, İran'ı Batı kampından uzaklaştırmış; Tahran'ın dış politikası Orta Doğu'yu Amerika'dan "özgürleştirmeye" odaklanmıştır (Karaoğlu, 2021, s. 65). Ancak Tahran, Moskova'ya ve onun İran'daki ve bölgedeki komünist vekillerine karşı da temkinli olmuştur. Çin, hem Washington hem de Moskova ile rekabet eden bağımsız, devrimci ve gelişmekte olan bir güçtü ve bu nedenle İran için daha çekici bir ortak olmuştur. Komünist Çin ile İslam Cumhuriyeti arasındaki bağlar başlangıçta olumlu ilerlememiştir. İran'ın Irak'la savaşı (1980-1988), Çin-İran işbirliğini yönlendiren en önemli faktörlerden birisi olmuştur (Scobell ve Nader, 2016, s. 53).

Temsilciler Meclisi dönemin Parlamento Başkanı Haşimi Rafsancani'nin Temmuz 1985'te Çin'e ziyareti, ilişkilerinde yeni bir askeri işbirliği dönemi başlatmıştır. Rafsancani anılarında Çinli yetkililerle yaptığı görüşmelerin ana konusunun silah alımı olduğunu belirtmiştir (Dolatabadi ve Zarei, 2018, s. 62).

1992'den itibaren, Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Jiang Zemin, Çin ekonomisinin büyüme hızlanması dönemine başkanlık etmiştir. Çin ekonomisi canlanırken Çin, 1993'te net petrol ihracatçısı olmaktan çıkıp net ithalatçı konumuna geçmiş ve bu, İran'ın Çin için önemini büyük ölçüde artırmıştır. Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri, İran ve Irak'a karşı "ikili çevreleme" politikası izlemiştir. İran'ın artan izolasyonu ve Çin'in artan enerji ihtiyacı ve daha güçlü uluslararası ortaklıklar iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır (Harold ve Nader, 2012, s. 4). Pekin-Tahran ilişkileri genişlemekte ve özellikle ekonomik işbirliği her geçen gün artmaktadır. 2000'den 2007 yılına kadar İran ile Çin arasındaki ticaret

hacmi dokuz kattan fazla artmıştır. Bu süreçte Çin, İran'ın en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. Çin'in İran'a en büyük ihracatı, makine ve elektronik teçhizat ve bazı silah teçhizatı olmuştur. İran'ın Çin'e ihracatının çoğu petrol, gaz ve petrokimya ürünleridir. Görünüşe göre İran ile ticari ilişkilerin önemi büyük ölçüde İran'ın enerji kaynaklarının avantajlarına dayanmaktadır (Rashid ve Basiri, 2015, s. 74).

Çin, 2008 yılında bir önceki yıla göre %13,9 artışla 204 milyon ton ham petrol ithal etmiştir, Bu durum Çin'e 89.26 milyar dolara mal olmuştur. İran, Suudi Arabistan ve Angola'dan sonra Çin'e üçüncü en büyük petrol ihracatçısı olmuştur ve Çin'in toplam yıllık petrol tüketiminin yaklaşık %15'ini Çin'e sağlamıştır. Çin'in İran'dan petrol ithalatı 23.15 milyon ton olarak gerçekleşmiş ve yıllık %8,6 artış göstermiştir (Liu ve Wu, 2010, s. 46). Yaptırımlara paralel olarak Çin, İran'dan petrol ithalatını azaltmıştır. Çin'in İran petrol ithalatı, 2011'deki günlük 555.000 varilden 2013'ün ilk çeyreğinde 402.000'e düşmüştür. Çin, ABD'yi ek miktarlarda İran petrolü satın almasına izin veren yaptırımlardan feragat etmesi için defalarca zorlamıştır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), İran'ın 2014 yılına kadar ihracatı günde 1,32 milyon varile çıkardığını bildirmiştir. İran'dan artan petrol alımları, Çin'in katlanarak büyüyen Orta Doğu petrolüne bağımlılığını göstermektedir (Dorsey, 2016, s. 7). İran ile enerji ilişkisinin Çin'e iki temel faydası bulunmaktadır. Birincisi ekonomik olmasıdır. İran'ın Çin'in petrol ithalatındaki payı, son on yılda nispeten sabit kalmış, yüzde 9 ila 14 arasında değişmektedir. İran'ın Çin'e sağladığı diğer bir avantaj, ABD etkisine karşı stratejik bir hamle olmasıdır. Yani, Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasında olası bir sıcak çatışma olması durumunda, Çin'in ABD'nin müdahale edemeyeceği enerji ilişkilerine sahip olması gerektiği hesaplanmaktadır (Alterman, 2013, s. 5).

Resmi verilere göre 2016'nun ilk yarısında İran'ın Çin'den ithalatı 7,4 milyar dolar olmuştur. Ayrıca ikili ticaret, 2017 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine göre 18 milyar dolara ulaşmış; İran-Çin Ticaret Odası Gümrük Örgütü'ne göre, Çin'in İran'a ihracatı bu dönemde yıllık %23 artarak 7,2 milyar dolardan 8,8 milyar dolara çıkmıştır. İran'ın Çin'e ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 40 artarak 6,5 milyar dolardan 9,2 milyar dolara çıkmıştır. Petrol, İran'ın Çin'e ihraç ettiği en önemli emtia olmuştur (Jiangbo ve Zezhuang, 2020, s. 151). Xi Jinping (2016) ziyareti sırasında, çeşitli alanlarda genişleyen Çin-İran ilişkilerinin ana hatlarını çizmiştir (Wuthnow, 2016, s. 3):

- Gelişmiş Ekonomik İlişkiler: Xi Jinping, Çin'in "Kuşak-Yol Girişimi" çerçevesinde izlenecek olan enerji, altyapı geliştirme ve finans

alanlarında artan işbirliği beklentilerinin altını çizmiştir. İki devlet ayrıca AIIB (Asian Infrastructure Investment Bank) içinde daha güçlü bir işbirliği keşfetme sözü vermiştir.

- Gelişmiş Siyasi İlişkiler: İki ülke arasında “karşılıklı stratejik güveni” derinleştirmek için yıllık bir dışişleri bakanı toplantısı yapılmıştır. Çin ayrıca, İran'ın Orta Asya'da toplu güvenliği artırmaya odaklanan Şanghay İşbirliği Örgütü'ne tam üyelik hedefine verdiği desteği dile getirmiştir
- Gelişmiş Kültürel İlişkiler: İran'ın Çin'de üç yeni turizm ofisi açmasıyla sembolize edilen iki ülke arasında daha fazla turizm teşvik edilmiştir.

Şubat 2019'da Xi Jinping, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, petrol bakanı ve Parlamento Başkanı Ali Laricani'nin de aralarında bulunduğu bir İran heyetini ağırlamıştır. Xi Jinping, Laricani ile iki ülke arasındaki kalıcı dostluk hakkında konuşmuş ve Pekin'in kapsamlı stratejik ortaklıklarını geliştirme konusundaki kararlılığının küresel ve bölgesel arenalardaki değişikliklere rağmen değişmediğini söylemiştir. Mayıs 2019'da Zarif ile Pekin'de yapılan bir toplantıda Çin Devlet Konseyi Üyesi ve Dışişleri Bakanı Wang Yi, Çin'in “İran tarafını meşru haklarını ve çıkarlarını korumak için desteklediğini” söylemiştir. Ağustos 2019'da Zarif, Çinli meslektaşına İran'da 400 milyar dolarlık Çin yatırımını içeren 25 yıllık bir anlaşma yoluyla Çin-İran kapsamlı stratejik ortaklığını güncelleyecek bir yol haritası sunmuştur. Ayrıca Son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti, ticaret, enerji ve üretim kapasitesi gibi alanlarda işbirliği yaparak (henüz yürürlüğe girmemiş olan) kapsamlı stratejik ortaklıklarını resmileştirmek için ortak bir arzu dile getirmişlerdir. Birlikte çalışma istekleri, antik İpek Yolu'na kadar uzanan tarihi bağların yanı sıra tamamlayıcı ekonomik ve politik çıkarlardan kaynaklanmaktadır. Tahran ve Pekin arasındaki stratejik ortaklık, her iki ulusal çıkar grubu için de bir kazanç teşkil etmektedir (Chaziza, 2020, s. 2).

2021'in başlarında, Tahran'ın Aviation Industry Corporation of China (AVIC) tarafından pazarlanan J10C savaş uçağını satın alma konusundaki ilgisi hakkında raporlar yayınlanmıştır. Amerikalı askeri uzman Joel Wuthnow, Çin'in İran'ın konvansiyonel silah ihtiyacından faydalanması için bir fırsat gördüğünü belirtmiş, her şeyden önce, yedi tanesi dünyanın en büyük yirmi arasında yer alan Çinli silah üreticileri yeni bir pazar açabileceğini vurgulamıştır. Ancak bir tedarikçi olarak Çin, Rusya ile rekabet etmek zorunda kalacağı da belirtilmiştir. Bununla birlikte, Çin, İran ile savunma bağlarını güçlendirerek, dikkatli bir şekilde kalibre edilmiş bir şekilde ABD üzerindeki baskıyı artırabileceği ve böylece

dengeleme politikasını başarılı bir şekilde genişletebileceğinin altı çizilmiştir (Angela, 2022, s. 29).

Çin ve İran'ın 25 Yıllık Antlaşması

İran eski Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın "*Doğuya Dönüş*" politikasına dayanan Pekin ve Tahran arasındaki ilişkiler, Çin'in iddialı Kuşak-Yol Girişimi Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in yönetimi altında gelişmiştir. Çin'e göre Kuşak-Yol Girişimi, altyapı, eğitim ve teknolojiye büyük yatırımlar yaparak Asya, Orta Doğu ve Afrika'da büyük bir birleşik pazar yaratmayı hedeflemektedir. Çeşitli uzmanlar, Kuşak-Yol Girişimi dünyanın geniş bir alanı üzerinde Çin'in stratejik ve ekonomik hâkimiyetine ulaşmak için ince gizlenmiş bir çaba olarak görmektedirler. Kuşak-Yol Girişimi projesi çerçevesinde 23 Haziran 2020'de İran hükümeti İran-Çin 25 Yıllık Kapsamlı Ortaklığını duyurmuştur. 18 sayfalık anlaşmanın sızdırılmış taslağına göre, bu iki devlet arasında benzeri görülmemiş bir ekonomik, askeri ve teknolojik işbirliği yaşanacaktır (Seliktar ve Rezaei, 2020, s. 1).

Tabnak web sitesine göre; 25 yıllık İran-Çin Ortak İşbirliği Planı, İran İslam Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında, Çin'in petrol, gaz, petrokimya, ulaşım, tarım ve diğer sektörlerde büyük yatırımlar yapacağı stratejik bir anlaşmadır. Anlaşma ayrıca iki ülke arasındaki askeri, silah ve istihbarat işbirliğini de içermektedir. İran'ın çeşitli endüstrilerindeki 450 milyar dolarlık Çin yatırımının 25 yıllık anlaşmanın içeriğini oluşturmaktadır. Bu rakam Çinliler tarafından Kuşak-Yol Girişimi geliştirilmesi için düşünülen sayının yarısını içermektedir ve bu anlaşmanın özellikle İran'la işbirliği açısından önemini göstermektedir. Keza Economist Petroleum, 25 yıllık sözleşmeye göre İran'daki Çin yatırımının hacminin 280 ila 400 milyar dolara eşit olduğunu tahmin etmektedir. Bu anlaşmada önemli olan nokta, Çin yatırımının önemli bir kısmının İran ile 25 yıllık anlaşmanın ilk yılında İran'ın petrol ve gaz sektörüne enjekte edileceği, geri kalanının ise aşamalı olarak ve iki taraf arasında Pekin ile anlaşarak yapılacağıdır (Tabnak, 2020).

Ek olarak bu belge resmi olarak "*Kapsamlı İran-Çin İşbirliği Programı*" olarak tescil edilmiştir ve siyasi, güvenlik, savunma, kültürel, tarımsal, ekonomik, bilimsel, turizm, petrol ve enerji, telekomünikasyon altyapısı ve iletişim teknolojisi, ticaret, sağlık alanlarını içermektedir. Bazı maddeler yatırım ve finansmanın kolaylaştırılmasından, bazı maddeler ise uluslararası toplumda karşılıklı siyasi destekten bahsetmektedir. Askeri ve savunma alanlarında eğitim, savunma teknolojilerinin transferi, terörle mücadele ve ortak tatbikatlar gibi konular da ayrıca tartışıldığı belirtilmiştir. Belgede

ayrıca Çin'in "Kuşak-Yol Girişimi" (İpek Yolu boyunca bir proje) adlı büyük projesinden ve İran'ın ekonomik faydalar ve kredi fonundan yararlanarak bu küresel projeye aktif olarak katılabileceğinden de defalarca bahsedilmektedir. Belgelere göre Çin, İran'dan düzenli olarak petrol ithalatçısı olacak böylece İran'ın Çin'in yatırımının geri dönüşü konusundaki endişelerini gidermesi gerekecektir (Mohammadi, 2020).

24 Temmuz 2020'de yapılan bir toplantıda, anlaşma İran Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış ve Dışişleri Bakanlığına, Çin tarafı ile uzun vadeli ortak çıkarlara dayalı nihai müzakerelerde programı imzalama talimatı verilmiştir (Tasnim News Agency, Iran-China 25-year contract; Analysis of the role of "Citic Trust" in the cooperation between the two countries). Dolayısıyla stratejik düzeyde İran, bu planı hem kalkınmasını hem de bölgedeki kalkınmayı ilerletmek için bir fırsat olarak görmektedir. Ayetullah Hamaney, Çin Devlet Başkanı ile yaptığı görüşmede, ipek projesini akıllıca bir fikir olarak nitelendirmiş ve bu konuda iki ülke arasındaki işbirliğini memnuniyetle karşıladığını açıklamıştır (Shariatinia ve Azizi, 2017, s. 13). Ayrıca Ayetullah Hamaney, İran ile Çin arasında 25 yıllık stratejik ilişkiler konusunu gündeme getirerek, "İran hükümeti ve halkı her zaman Çin gibi bağımsız ve güvenilir ülkelerle ilişkileri genişletmeye çalıştığını" söylemiş ve sözlerine "İran ve Çin cumhurbaşkanları arasında 25 yıllık stratejik bu anlaşma oldukça doğru ve akıllıcadır" demiştir (MojNews, 2020).

Planı anlatan dönemin İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, "Bu işbirliği, İran ve Çin'in Büyük Kuşak-Yol projesi de dâhil olmak üzere temel projelere ve kalkınma altyapısına katılımı için bir zemindir ve endüstri, turizm, bilgi teknolojisi ve iletişim dâhil olmak üzere çeşitli ekonomik alanlara yatırım çekmek için bir fırsat olacak" demiştir (Poolnews, 2020).

Uzun vadede İran'ın Çin'e stratejik yakınlığı Tahran'ın bölgesel ve askeri gücünü artırmak ve Basra Körfezi bölgesindeki ABD gücüne meydan okumak ve zayıflatmak için "Doğuya Bak" politikasını benimsediğini anlaşılmaktadır. Çin için anlaşma, enerji güvenliğini garanti etmeye yardımcı olabilir ihtimali mevcuttur. Basra Körfezi, Çin'in enerji ihtiyacının yarısından fazlasını karşılamaktadır. Bu nedenle, Basra Körfezi boyunca seyir özgürlüğünün sağlanması Çin için büyük önem taşımaktadır (Saleh ve Yazdanshenas, 2020).

İran ile Çin arasındaki 25 yıllık stratejik anlaşmanın İran için üç önemli avantajı olduğu belirtilmektedir. Bu avantajların ilki, Çin, BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip beş üyesinden birisi olmasıdır. Dolayısıyla İran, bu anlaşmayla Güvenlik Konseyi'nin bir veto hakkına sahip üyesiyle

ilişkilerini sıcak tutmuş olacaktır. Çin ile 25 yıllık bir sözleşmenin İran için ikinci avantajı, İran'ın ülkenin üç ana alanındaki petrol ve gaz üretimini artıracak olmasıdır. Çünkü Çin, Güney Pars gaz sahasının 11. aşamasının gelişimini hızlandırmayı kabul etmiştir. İran'ın Çin ile uzun vadeli bir anlaşmanın üçüncü faydası ise, Çin'in İran'dan petrol ithalatını artırmayı kabul etmesi olmuştur (Ghozllu, 2021).

Sonuç

Küresel ve bölgesel siyasette jeopolitik mücadele günümüzde ABD ve Çin arasında yaşanmaktadır. 11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri, 2008 küresel ekonomik krizi, Arap Baharı gibi bölgesel meseleler, Rusya ve Çin'in güçlenmeye başlaması, bölgesel güçlerin küresel siyasette etkisinin daha çok hissedilir hale gelmesine kapı aralamıştır.

1980'lerden itibaren küreselleşmenin hızla yayılması, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle güçsüzleşen Rusya ve şimdiki gücünde olmayan Çin, Batı'ya küreselleşmeyle birlikte yeni alanlar açarak jeopolitik faktörlerin arka plana itilmesine neden olmuştu. Diğer bir ifadeyle sermayenin neo-liberalizmin de etkisiyle dünyada söz sahibi olduğu, "jeopolitik", "ulus devlet", "sınırlar" gibi kavramların önemini yitirdiğine dair iddiaların uçtuğu bir döneme girilmişti. 1980'li yıllarla birlikte serbest ticaret ve sermaye piyasası mantığıyla şekillenen küresel ekonomik düzen, 2008 ekonomik krizinin ardından sarsılmaya başladı. Bununla beraber, Çin'in küresel siyasette giderek artan etkisi ve uygulamaya koymak istediği "kuşak-Yol" projesinin Türkiye dâhil 65 ülkeyi ilgilendirmesi, ABD-Çin arasındaki jeopolitik rekabetin artmasına neden olmaktadır.

ABD-Çin arasındaki jeopolitik mücadelenin en çok hissedildiği yerlerden birisi de Orta Doğu bölgesidir. Küresel aktörlerin yükselişi ve düşüşüyle birlikte "koalisyonlar", "ittifaklar", "antlaşmalar", "dostluk-düşmanlık" düzeni değişmektedir ve yeni bir jeopolitik düzen oluşmaktadır. Amerikalıların Basra Körfezi bölgesine girmesinden bu yana yaklaşık bir asır geçtikten sonra, Çin gibi yükselen küresel güçler, ekonomi, teknoloji ve güvenlik alanlarındaki olağanüstü potansiyellerini kullanarak bölgenin düzenini yeniden tanımlamanın peşindedir.

ABD'nin Çin ile ticaret konusundaki stratejik ve jeopolitik rekabetindeki artış, Çin'in Körfez bölgesindeki davranışında birçok değişikliğe yol açmıştır. Pekin'in rakiplerini dengeleme ve çok taraflılığı artırmaya yönelik dış politikası, Çin'in Orta Doğu ile bağlarını derinleştirmesini sağlamıştır.

Uzun bir süre Batı Asya bölgesi, özellikle Basra Körfezi kıyıları, büyük ticaret gemilerinin Doğu'dan Batı'ya ve tersi yönde mal taşıması için ana yollardan biri olmuştur. Şimdi, efsanevi İpek Yolu'ndan yüzyıllar geçtikten sonra, Pekin bir kez daha dünyanın en büyük ekonomik merkezlerinden biri olarak Doğu'dan Batı'ya mal transferi için bir rota yaratmanın peşindedir. Orta Doğu bölgesi bu büyük ekonomik koridorun kalbidir.

Batı Asya ve Kuzey Afrika'daki iki büyük ülke olan Suudi Arabistan ve İran, İslam dünyasında ve Ortadoğu'da önemli aktörlerdir. Çin bu iki aktör ile olan ilişkisini stratejik seviyeye çıkartarak Kuşak-Yol Girişiminde bu iki ülkeden faydalanmak istemektedir. Çinli yetkililere göre, İran ve Suudi Arabistan, Çin ile Hint Okyanusu-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı üzerinden limanları Yunanistan'ın Pire limanına bağlayacak olan Avrupa ve Çin arasında bir deniz koridoru olan Kuşak-Yol Girişiminde ortak çıkarları paylaşmaktadır.

Son zamanda ABD'nin Suudi Arabistan'a karşı tavırları Suudi Arabistan'ın Çin'e yakın olmasını daha da hızlandırmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistan Çin silahları alarak Batı'ya belli noktalarda mesafe koymakta ve Çin'e daha yakınlaşmaktadır. Çin'in ayrıca enerji ihtiyacı ve Batı Asya bölgesindeki ve İslam dünyasındaki konumunu istikrara kavuşturma ihtiyacı da bu ilişkilerin Pekin'den geliştirilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle Suudi yetkililer Çin'i Riyad için "güvenilir" bir ortak, kendilerini de Pekin için "güvenilir" bir ortak olarak adlandırmıştır. Bu durum Orta Doğu'da gelecekte kurulan güç dengeleri açısından farklı sonuçları doğurabilir.

Keza Çin ve İran'ın 25 yıllık anlaşması, Çin'in "Kuşak-Yol Girişim" adlı büyük projesinden İran'ın bu küresel projeye aktif olarak katılabilmesini kolaylaştırmaktadır. İran ve Çin arasındaki 25 yıllık ortak işbirliği programı, İran İslam Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında hem ikili ilişkiler için hem de küresel anlamdaki jeopolitik çekişme için stratejik bir anlaşmadır. Ayrıca Çin, Suudi Arabistan ve İran ile ilişkisini güçlendirerek ve bu iki bölgesel güç arasında bir denge sağlayarak hem küresel anlamda elini güçlendirmek istemekte hem de bölgesel anlamda Çin'in Orta Doğu politikasında nüfuzunu artırmak istemektedir. Öte yandan Çin için bu bölgesel güç dengesi, sürdürülebilir barışı teşvik etmek, diyalog ve istişare yoluyla anlaşmazlıkları çözme yoluyla gerçekleşebilme ihtimali mevcuttur. Nitekim Tahran- Riyad ilişkilerini normalleştirmek için 6 Mart 2023'te Çin'in başkenti Pekin'de Çinli yetkililerin aracılığıyla müzakerelere başlayan İran ve Suudi Arabistanlı üst düzey güvenlik yetkilileri, anlaşmaya varmıştır. İki ülke arasında

7 yıl sonra varılan anlaşmanın Çin arabuluculuğuyla gerçekleşmesinin bölgesel ve küresel anlamda jeopolitik etkileri hissedilmesi muhtemeldir. Bu hamlenin İsrail-Arap ilişkileri kadar ABD'nin bölge politikaları üzerinde de büyük etkisi olacaktır. Bu politika ile birlikte Çin küresel ve bölgesel anlamda jeopolitik bir aktör olduğunu hissettirmek istemiştir ve ABD-Çin arasında yaşanan jeopolitik mücadelede yeni bir sayfaya geçilmiştir. Bu noktada Çin'in verdiği çok da ince olmayan mesaj, ABD'nin Körfez'deki baskın askeri gücüne rağmen, Çin'in güçlü ve yükselen bir diplomatik varlık olduğudur. Bu, Çin'in dünyada gücü ve etkisinin arttığı algısını pekiştirmekte ve ABD'nin küresel varlığının küçüldüğü anlatısına katkıda bulunmaktadır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Alqahtani, K. M. (2020). Does Saudi Arabia benefit from China's belt and road initiative?. *Journal of Management and Strategy*, 11(1), 1-6.

Al-Tamimi, N. (2022). Saudi Arabia's once marginal relationship with China has grown into a comprehensive strategic partnership China and Saudi Arabia relations. In J. Gunter and H. Legarda (Eds) *Beyond Blocs: Global Views on China and US-China Relations*, (pp.73-79). Berlin: The Mercator Institute for China Studies (MERICS).

Alterman J. B. (2013). *China's balancing act in the gulf*, Center for Strategic and International Studies: Middle East Program, Washington, DC.

Arab News. (2019, 23 May). China's Belt and Road Initiative consistent with Saudi Vision 2030 reform plan, says Chinese envoy. Erişim tarihi: 20.09.2022, <https://www.arabnews.com/node/1500941/saudi-arabia>.

Arab News. (2021, 20 April). Saudi Arabia's crown prince and China's president discuss climate change. Erişim tarihi: 20.09.2022, <https://arab.news/z4n52>,

Arkhevani Pirsalami, F. and Mirahmadi, S. (2019). Explanation of China's regional balancing policy in the Middle East. *The Quarterly Journal of World Politics*, 8, 139-176.

Bagheri Dolatabadi, A. ve Zarei, R. (2018). The Future of Iran-China relations: an Alliance or pure cooperation?. *Comparative Politics Russia*, 9(1), 60-73.

Brown, C. and Ainley, K. (2005). *Understanding international relations*, New York: Palgrave Macmillan.

Chazıza, M. (2019). The gulf states and the new silk road, *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. BESA Center Perspectives Paper No. 1,229..

Chazıza, M. (2020). China and Iran reach a new stage in their strategic partnership, *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. BESA Center Perspectives Paper No. 1,654.

Chen, D. (May 2021). China's Belt and Road Initiative and Saudi Vision 2030: A Review of the Partnership for Sustainability. *The King Abdullah Petroleum Studies and Research Center (KAPSARC)*, Saudi Arabia.

Chen, D. ve Wenke, H. (2019). Deepening cooperation between Saudi

Arabia and China, *The King Abdullah Petroleum Studies and Research Center (KAPSARC)*, Saudi Arabia.

Chen, J. (2011). *The Emergence of China in the Middle East*, National Defense University, Center for the Study of Chinese Military Affairs, SF No. 271, 2011.

Chen, J., Shu, M, and Wen, S, (2018). *Aligning China's Belt and Road Initiative with Saudi Arabia's 2030 Vision. China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(3), 363-379.

Ding, J. ve Cheng H. (2017). *China's Proposition to Build a Community of Shared Future for Mankind and the Middle East Governance. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11(4), 1-14.

Dorsey James M. *China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom*, S. Rajaratnam School of International Studies Singapore: The RSIS Working Paper NO. 296, 18 March 2016.

Dorsey, J. M. (2016, 18 March). *China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom*, S. Rajaratnam School of International Studies Singapore: The RSIS Working Paper NO. 296.

Figuroa, W. (2022, 01 January). *China and Iran Since the 25-Year Agreement: The Limits of Cooperation. the Diplomat*, Erişim tarihi:25.08.2022, <https://thediplomat.com/2022/01/china-and-iran-since-the-25-year-agreement-the-limits-of-cooperation/>.

Flint, C. (2006). *Introduction to Geopolitics*. New York: Routledge.

Freidin, E. (2022, 15 June). *Saudi Arabia and China: a blossoming friendship. The Interpreter*, Erişim tarihi, 12.09.2022, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/saudi-arabia-and-china-blossoming-friendship>.

Fulton, J. (2020). *Situating Saudi Arabia in China's Belt and Road Initiative. Asian Politics & Policy*, 12(3), 362-383.

Ghozllu, M. (2021, 21 March). *Iran-China Agreement and 25 Years of Cooperation: What Do We Know about the Iran-China Deal?. Tejaratnews*, Erişim tarihi: 01.10.2022, <https://tejaratnews.com/training/462138/>.

Gray, C. S. (1988). *The Geopolitics Of Super Power*, Kentucky: University Press of Kentucky.

Guzansky, Y. ve Lavi, G. (2020). *Saudi Arabia-China Relations: A Brave*

Friendship or Useful Leverage?. *Strategic Assessment (A Multidisciplinary Journal on National Security)*, 23(2), 108-114.

Hafeznia, M. R. (2006). *Principles and Concepts of Geopolitics*, Iran: Papoli Press.

Houlden, G. ve Zzaamout, N. M. (2019). *A New Great Power Engages with the Middle East: China's Middle East Balancing Approach*, University of Alberta: China Institute.

Jiangbo, S. ve Zezhuang, W. (2020). China's Economic Activities in Iran Under the Belt and Road Initiative: Opportunity or Challenge?. *Journal of Political Strategy*, 3(11), 149-162.

Karaoğlu, O. (2021). *Teopower Olarak Şiilik ve İran Dış Politikası*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Karaoğlu, O. (2022). *Jeopolitiği Anlamak: Uluslararası Politika Yazıları*, Ankara: Orion Yayınları.

Kelly, P. (2016). *Classical Geopolitics: A New Analytical Model*, California: Stanford University Press.

Klieman, A. (2015). Pushing Back: The Balance and Balancing of Power, Global Power Shift. In A. Klieman (Eds) *Comparative Analysis and Perspectives* (pp.11-31). Switzerland: Springer International Publishing.

Leylanoğlu, H. & Seyedi Asl, S. (2021). İran ve Suudi Arabistan'ın 2003'ten Sonra Irak'ta Çıkar Çatışmalarına Jeopolitik Bir Bakış. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(22), 107-126.

Liu, J. ve Wu, L. (2010). Key Issues in China-Iran Relations. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 4(1), 40-57.

Malmgren, P. (2015). *Geopolitics for Investors*, USA: The CFA Institute Research Foundation,

Miller, B. (2004). The International System and Regional Balance in the Middle East. In T. V. Paul, J. Wirtz, and M. Fortmann (Eds). *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* (pp.239-267). California: Stanford University Press.

Mohammadi, H. (2020, 4 June). 25 Year Document of Iran and China, from Lie to Reality. *Iranian Diplomacy*. Erişim tarihi: 01.10.2022, <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1992891/>.

Moisio Sami (2015). "Geopolitics/Critical Geopolitics", (ed.), John Agnew, Virginie Mamadouh, Anna J. Secor, Joanne Sharp, *The Wiley Blackwell Companion to Political Geography*, Wiley-Blackwell, 220-234.

MojNews. (2020, 11 June). Iran-China Cooperation Document; The Resurgence of the Silk Road. Erişim tarihi:02.10.2020, <https://www.mojnews.com/336983/>.

Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Knopf.

Mottaghi, A. (2013). Recognizing the Dimensions of China's Approach to the Persian Gulf and Iran's Future Security Scenarios. *Afaq Security Journal*, 6(21), 129-151.

Ó Tuathail, G. (1996). *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*, London: Routledge.

Osmo, T. (1998). *The New Geopolitics: the World System and Northern Europe Seen from a Modern Geopolitical Perspective*, Helsinki: National Defence College.

Painter, J. (2008). Geographies of Space and Power. In K. Cox, M. Low and Jennifer Robinson (Eds). *The SAGE Handbook of Political Geography* (pp.57-73). London: SAGE Publications.

Paul, T. V. (2004). Introduction: The Enduring Axioms of Balance of Power Theory and Their Contemporary Relevance. In T. V. Paul, J. Wirtz, and M. Fortmann (Eds). *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century* (pp.1-29). California: Stanford University Press.

poolnews.ir. (2020, 5 July). Allegations and ambiguities about the Iran-China cooperation document: A 25-year strategic agreement or a treaty like Turkmenchay?!. Erişim tarihi: 03.10.2022.[poolnews.ir/001Oqj](https://www.poolnews.ir/001Oqj).

Rashid, M. ve Basiri, M. A. (2015). Economic and Military Take off of China and its Security Impact on Islamic Republic of Iran. *Political International Researches*, 7(22), 59-83.

Riedel, B. (2020, 20 July). Saudi Arabia's relations with China: Functional, but not strategic. *The Brookings Institution*, Erişim Tarihi:21.08.2022, <https://www.brookings.edu/articles/saudi-arabias-relations-with-china-functional-but-not-strategic/>.

Saleh, A. ve Yazdanshenas, Z. (2020, 09 August). Iran's Pact With China

Is Bad News for the West. *Foreign Policy*, Erişim tarihi: 29.09.2022, <https://foreignpolicy.com/2020/08/09/irans-pact-with-china-is-bad-news-for-the-west/>.

Scobell, A. ve Nader A. (2016). *China in the Middle East: The Wary Dragon*, Calif: RAND Corporation.

Scott, W. H. ve Nader, A. (2012). *China and Iran: Economic, Political, and Military Relations*, California: RAND Corporation.

Seliktar O. ve Rezaei F. (2020, July). The Iran-China 25-Year Plan: A Preliminary Assessment, *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*: Paper No. 1,653, Erişim tarihi: 02.10.2022, <https://besacenter.org/iran-china-25-year-plan/>.

Sempa, F. P. (2002). *Geopolitics: From the Cold War to the 21st Century*, New Jersey: Transaction Publishers.

Shariatinia, M. ve Azizi H. (2017). Iran-China Cooperation in the Silk Road Economic Belt. *Quarterly Foreign Relations*, 9(4), 7-29.

Shirgholami, K. (2022, 05 January). China-Saudi Arabia Missile Cooperation: Reasons and Consequences. *Institute for Political and International Studies (IPIS)*, Erişim tarihi: 15.09.2022, <https://www.ipis.ir/portal/subjectview/663914/>.

Soltanzade, A. (2021, 05 April). China and Saudi Arabia, win-win; China and Iran, win-lose", *Independent Persian*, Erişim Tarihi: 19.09.2022, <https://www.independentpersian.com/node/135966/>.

Stanzel, A. (2022). China's Path to Geopolitics: Case Study on China's Iran Policy at the Intersection of Regional Interests and Global Power Rivalry. (SWP Research Paper, 5/2022). *Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit*.

Tabnak. (2020, 21 July). How did Iran and China agree to a 25-year contract?. Erişim tarihi:01.10.2022, <https://www.tabnak.ir/fa/news/991928/>.

Tasnim News Agency. (2020, 6 October). Iran-China 25-year contract; Analysis of the role of "Citic Trust" in the cooperation between the two countries, Erişim yarihi:02.10.2022, <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/07/15/2363428/>.

The safety4sea (2019, 26 February). China, Saudi Arabia to bolster cooperation through Belt and Road, Erişim earihi: 22.09.2022, <https://>

safety4sea.com/china-saudi-arabia-to-bolster-cooperation-through-belt-and-road/.

Waltz, K., W. (1979). *Theory of International Politics*, California: Addison-Wesley Publishing.

Wu, Z. (2018). Classical Geopolitics, Realism and the Balance of Power Theory. *Journal of Strategic Studies*, 41(6), 786-823.

Wuthnow, J. (2016). *Posing Problems Without an alliance: China-Iran Relations after the Nuclear Deal*, National Defense University Washington: *Institute for National Strategic Studies*,

Yang, H. (2018). Time to Up the Game? Middle Eastern Security and Chinese Strategic Involvement. *Asia Europe Journal*, 16, 283–296.

Yurong, C. (2020, 20 November). Graphics: How is BRI bolstering China-Saudi Arabia ties?. *China Global Television Network*, Erişim tarihi: 20.09.2022, <https://news.cgtn.com/news/2020-11-20/Graphics-How-is-BRI-bolstering-China-Saudi-Arabia-ties--VzqqKFdXSo/index.html>,

Zolfaghari, M. ve Emami, A. (2022). Saudi Foreign Policy towards Iran in the Post-JCPOA Period. *The Journal of Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 4(12), 31-59.

Zulfikar Rakhmat, M. (2019, 12 March). The Belt and Road Initiative in the Gulf: Building “Oil Roads” to Prosperity. *Middle East Institute*, Erişim tarihi: 19.09.2022, <https://www.mei.edu/publications/belt-and-road-initiative-gulf-building-oil-roads-prosperity>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

The Interaction Between the Publishing Strategy of Dabiq Magazine and the Terrorist Actions of ISIS in the Western World

Dabiq Dergisi Yayın Stratejisi ile IŞİD'in Batı Dünyasındaki Terör Eylemleri Arasındaki Etkileşim

Şeref ÇETİNKAYA

Dr. Öğr. Üyesi.
İstanbul Üniversitesi, Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat
Araştırmaları Bölümü.
serref.cetinkaya@istanbul.edu.tr
ORCID : 0000-0002-6446-2322

Ali Burak DARICILI

Doç. Dr.
Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan
ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
ali.daricili@btu.edu.tr
ORCID : 0000-0002-3499-1645

Ömer Bilen

Doç. Dr.
Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık
ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü.
omer.bilen@btu.edu.tr
ORCID : 0000-0001-7198-8421

Cilt / Issue: 11(1) 269-288

Geliş Tarihi: 28.10.2023

Kabul Tarihi: 19.01.2024

Atfı: Çetinkaya, Ş., Darıcılı, A. B. ve Bilen, Ö. (2024). The Interaction between the publishing strategy of Dabiq magazine and the terrorist actions of ISIS in the Western World. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 269-288. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1382558>.

Abstract

In recent years, the terrorist organization ISIS has come to the fore with its international terrorist attacks. However, the fact that the ISIS terrorist organization remains on the agenda as much as it is on the agenda, and that it gains new sympathizers and even new terrorist fighters is also related to its propaganda power. Because of the organization focused on propaganda activities in the visual-written media and tried to use this area professionally. One of the means used for the transmission of propaganda activities in the media is the magazines they publish in different languages. Addressing both a regional and a global audience with magazines published in Turkish, Arabic, Persian and English is also an indication of the ISIS terrorist organization's strategy to be effective in many parts of the world. In this study, the words that are frequently repeated in Dabiq Magazine, which is published in English by the terrorist organization ISIS for the purpose of propaganda against the Western world, are examined. Among these words, "violent-aggressive-negative" words and "motivational-positive" words were identified for their followers, and an attempt was made to analyze ISIS' action and propaganda strategy based on these words. In addition, the study examined the timing of terrorist attacks perpetrated by ISIS in the West and the periods when the violence-glorifying words used in Dabiq magazine increased, and determined whether there was a correlation between them.

Keywords: ISIS, Terrorism, International Security, Dabiq, Propaganda.

Öz

Son yıllarda, IŞİD terör örgütü uluslararası ölçekte gerçekleştirdiği terörist saldırılar ile gündeme gelmiştir. Ancak IŞİD terör örgütünün gündeme

gelmesi kadar gündemde kalması, yeni sempatanlar ve hatta yeni terörist savaşçılar kazanması propaganda gücü ile de alakalıdır. Bu nedenle örgüt, görsel-yazılı medyada propaganda faaliyetlerine ağırlık vermiş ve bu alanı profesyonel olarak kullanmaya çalışmıştır. Medyadaki propaganda faaliyetlerinin aktarımı konusunda kullanılan vasıtalarından biri de farklı dillerde yayınladıkları dergilerdir. Türkçe, Arapça, Farsça ve İngilizce dillerinde yayınlanan dergiler ile hem bölgesel hem de küresel çapta bir kitleye seslenmesi, IŞİD terör örgütünün dünyanın birçok bölgesinde etkin olma stratejisinin de bir göstergesidir. Bu çalışmada, terör örgütü IŞİD' in Batı dünyasına yönelik propaganda amacıyla İngilizce olarak yayınladığı Dabıq Dergisi'nde sıkça tekrarlanan kelimeler incelenmiştir. İncelenen kelimelerden takipçilere yönelik olarak kullanılan "şiddet-saldırgan-olumsuz" ve "motivasyon-olumlu" kelimeler tespit edilmiş ve bu kelimeler üzerinden IŞİD'in eylem ve propaganda stratejisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, IŞİD'in Batı'da gerçekleştirdiği terör saldırılarının zamanlaması ile Dabıq dergisinde kullanılan şiddeti yücelten sözlerin arttığı dönemler incelenmiş ve aralarında bir ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: IŞİD, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Dabıq, Propaganda.

Introduction

In recent years, ISIS has become the focus of world attention due to its brutal terrorist attacks not only in Syria and Iraq, but also worldwide. ISIS has developed and planned its terrorist attacks in Syria, Iraq, Turkey, North Africa and the Middle East, as well as in Europe, Asia, Africa, and the Americas.

As mentioned earlier, ISIS is one of the terrorist organizations operating internationally. Since mid-2013, rapid geographical gains have been one of the most important factors distinguishing ISIS, along with the conquered territories in Syria and Iraq (Do et al., 2018). The foundations of ISIS are based on Abu Mus'ab az-Zarqawi (Impara, 2018), in other words, Al-Qaeda. Although ISIS has separated from Al-Qaeda over time, both are organizations based on Salafist jihadism (Bunzel, 2015, p. 10). By the end of 2015, ISIS had more than 30 thousand foreign terrorist fighters from 85 different countries (Benmelech and Klor, 2016). Between 1980 and 2010, the number of foreign terrorist fighters in conflict zones ranged between 10 and 20 thousand (Hegghammer, 2010, p. 53). This demonstrates how effective ISIS propaganda was between 2011 and 2015. About 20 percent of foreign terrorist fighters were jihadists of Western origin (Neumann, 2015). This can be expressed as a situation that shows the ability of ISIS to influence young people in the Western world.

ISIS is one of the terrorist organizations that actively use the media

(Mirani and Sasi, 2016). In addition to using social media, it continued its propaganda activities with online magazines published in different languages. One of these magazines, Dabiq, specifically targeted Western youth and was therefore published in English (Ingram, 2016). The 15th issue, the last issue of Dabiq, whose first issue appeared in July 2014, was published in July 2016. The magazine takes its name from a village in northern Syria. Moreover, the name Dabiq is quoted in a sentence by Abu Mus'ab az-Zarqawi, who laid the foundation for ISIS, and this sentence appears on the inside cover of every issue of the magazine:

“The spark has been lit here in Iraq, and its heat will continue to intensify – by Allah’s permission – until it burns the crusader armies in Dabiq.”

As can be seen from this statement by Abu Mus'ab az-Zarqawi, the village of Dabiq is important to ISIS. However, in October 2016, the village of Dabiq was cleared by ISIS in a cross-border operation by Turkey. After this event, Dabiq magazine was no longer published, and a new magazine was established under the name Rumiya.

This study reflects the importance of the language used in ISIS propaganda materials and shows how the targeted groups are selected by motivational words both in encouraging negative violence words and positive words indicating the core aim of ISIS. The data sets used in the article also tells the story how ISIS conducting its hearts-minds approach to the English language users in worldwide youth.

Terrorist Organizations’ Outreach to their Members and Sympathizers via the Internet: The Example of ISIS

Terrorist organizations need to remind their target audience of themselves in order to survive, find the human resources they need, and make economic gains. For this reason, the most effective means they use is violent terrorism (Impara, 2018).

Terrorist organizations make use of social media for their propaganda and try to ensure that emotions such as fear, discomfort, and despair reach the masses (Kazan, 2016, p. 128). In addition, terrorist organizations that consider violence as legitimate to achieve their goals attempt to strengthen their image by promoting them through campaigns (Taşdemir, 2017, p. 732). Another goal is to increase the moral motivation of their members, to bind them more closely to the organization, and to attract new members to the organization (Demir, 2008, p. 66).

The goals ISIS seeks to achieve through its active propaganda activities

generally coincide with the propaganda goals of terrorist organizations. In this context, the goals ISIS seeks to achieve through its propaganda are as follows: (1) announcing its presence and demonstrating its power; (2) undermining the authority of the masses considered hostile; (3) exerting pressure on the public and its base by instilling fear and manipulating the targeted social structure with pressure; (4) motivating and training members, recruiting fighters, providing new financial resources, (5) creating chaos among the enemy, intimidating and neutralizing those who are not on their side (Darıcılı, 2016, p. 968).

Today, a variety of means are used for promoting propaganda. In addition to written and visual media, the increasing use of the Internet in recent years has brought social media to the forefront as a propaganda outlet. The fact that messages in written and visual media can be filtered through certain levels and the relative freedom on the Internet is another important reason why terrorist organizations focus on propaganda activities in this area (Herman and Chomsky, 2012, p. 72). Reasons such as easy access, reaching large masses in a short period of time, ensuring confidentiality in communication, and the speed of data flow also play a role in the preference for the Internet (Weimann, 2004, p. 3).

The ISIS also makes effective use of the Internet environment, especially social media (Galloway, 2016). The organization, which uses social media platforms such as Facebook, Twitter, YouTube, and chat rooms in particular, promotes its actions, instills fear in large crowds, and builds morale among its members (Purdy, 2015: 15).

ISIS has units that are engaged in propaganda. While the task of the units called Al-Furqan and Al-I'tisaam was to produce publications in Arabic, the Al-Hayat Media Center, established in 2014, prepared publications for the Western world. Another propaganda unit, Al-Ajnad, produces religious publications. (Hoffman, 2016, p.100).

The first video of ISIS was produced by Al-Hayat Media Center and released on June 19, 2014. This and subsequent videos were often directed against people living in Western countries and called for jihad. In addition to the videos produced at Al-Hayat Media Center, the center also produces digital magazines for the Western world. Most notably, this includes the electronic magazine Dabiq, which is published in English. (Ryan, 2014).

Of the electronic magazines, Dabiq magazine carries out propaganda activities that directly target people living in Western countries. After

presenting the main lines and aspects of this magazine, which is considered as the main element of this study, the existence of a relationship between the operational situation of ISIS towards the Western world and the language of the magazine will be highlighted more clearly.

Methodology

Within the scope of the study, the frequency of use of words that can incite followers to violence (negative) and words that can motivate followers (positive) used in 15 issues of the ISIS-published magazine Dabiq, published monthly between July 2014 and July 2016, is examined. Dabiq magazine was published by ISIS's propaganda unit, Al-Hayat, to bring the organization's propaganda to the international platform. Between July 2014 and July 2016, a total of fifteen issues of Dabiq magazine were published. The first issue of the magazine appeared immediately after ISIS announced the establishment of the caliphate in June 2014 (Mansour, 2018). This date was chosen intentionally. This date setting is intended to create the impression that the magazine is the mouthpiece or official publication of the so-called Islamic caliphate for the international public. In Dabiq magazine, the emphasis is on visibility. The magazine aims to reach an international readership and particularly targets Western youth. The cover of each issue of Dabiq is adorned with a special article. The covered topics indicate the issues that ISIS wanted to put on the agenda during that period.

Table 1

Dabiq Magazine Cover Stories

DABIQ MAGAZINE COVER STORIES		
ISSUE	RELEASE DATE	COVER STORY
1	July 2014	THE RETURN OF THE KHILAFAH
2	July 2014	THE FLOOD
3	November 2014	A CALL TO HIJRAH
4	December 2014	THE FAILED CRUSADE
5	January 2015	REMAINING AND EXPANDING
6	January 2015	AL-QAIDAH OF WAZIRISTAN
7	February 2015	FROM HYPOCRISY TO APOSTASY
8	March 2015	SHARI'AH ALONE WILL RULE AFRICA
9	May 2015	THEY PLOT AND ALLAH PLOTS

10	June 2015	THE LAW OF ALLAH OR THE LAWS OF MEN
11	September 2015	FROM THE BATTLE OF AL-AHZAB TO THE WAR OF COALITIONS
12	November 2015	JUST TERROR
13	January 2016	THE RAFIDAH FROM IBN SABA TO THE DAJJAL
14	April 2016	THE MURTADD BROTHERHOOD
15	July 2016	BREAK THE CROSS

Text analysis was carried out in 5 steps. Methods such as data visualization, correlation analysis and trend analysis were used in the analysis. Line charts, which are preferred for visualizing time series, were used as a data visualization technique. With the correlation analysis, the usage status and frequency of the words together were determined. With the trend analysis, the time-dependent changes and usage patterns of motivating and violent words were revealed.

Step 1: “attack, bomb, death, destruction, fear, fight, killing, terror, threat, war, enemy and devil” and “defeat, freedom, justice, martyr, support, security, victory and peace” were determined.

Step 2: Individually analyzed of the 15 used motivators and violent ones found in the study. Also, the total number of motives for a number and the word total violent were finalized.

Step 3: Analyzed by the preferred trend analysis in the total number of motivator and violent words.

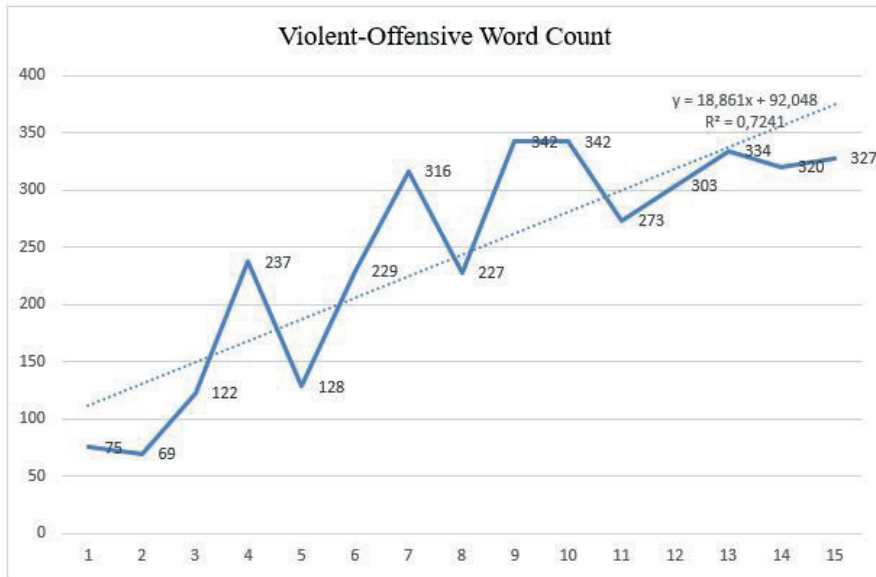
The results were analyzed and evaluated and inferences were made.

Findings

The analyzed words defined as glorifying violence are attack, bomb, death, destroy, fear, fight, kill, terror, threat, war, enemy, and shaytan. While 75 words were classified as glorifying violence in the first edition, this number increased to 327 in the fifteenth edition. The number of words glorifying violence used in the fifteenth edition is more than four times that of the first edition. It is noteworthy that the total number of profanity words increased steadily between the third and thirteenth editions. This increase is verified by trend analysis. The linear model's structure is $y=18,861*x+92,048$. This model's determination coefficient is 0,7241. The coefficient of x is significant at 99% confidence level. It

is understood that there is a significant linear trend. The direction of the trend is positive and each following edition includes nearly 18,861 more violent-offensive word than before. Expected offensive words count is nearly 92 for each edition when the time effect was ignored (See Graphic 1).

Graphic 1

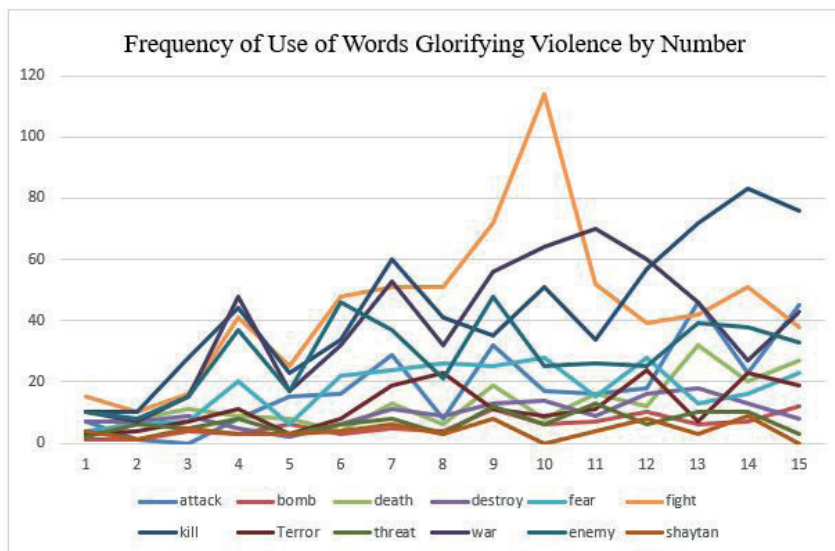

Violent-Offensive Word Count

The violent-aggressive words fight, kill and war are the most used ones which have mean more than 30 per edition. The second group of mostly used violent-aggressive words are enemy, fear and attack which have a mean between 15 and 30. Words having the highest frequency can be evaluated as associated. According to frequency graph, some of the violent-offensive words show more floating patterns than the others such as fight, war, kill and enemy. The trend of individual words doesn't show a significant increase or decrease pattern (See Graphic 2).

Graphic 2

Frequency of Use of Words Glorifying Violence by Number

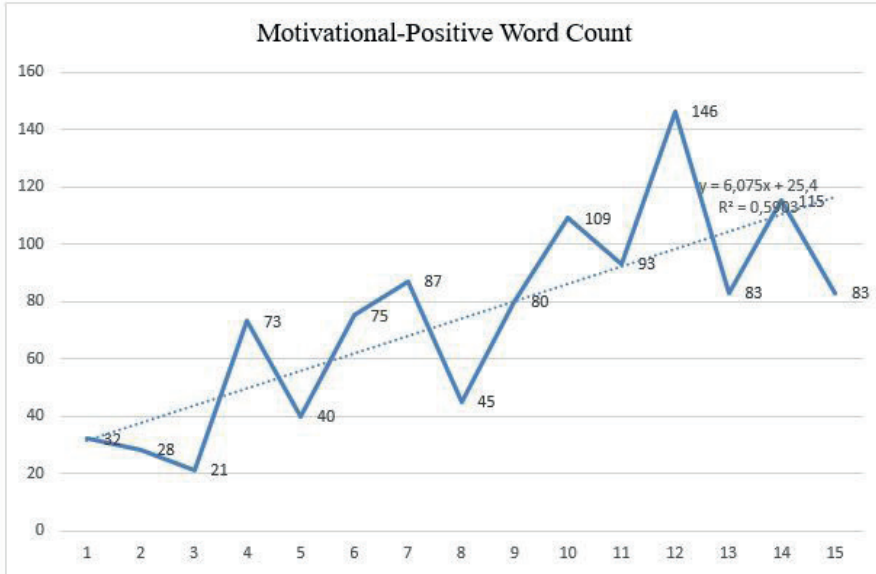

The words defined and analyzed as motivational-positive are defeat, freedom, justice, martyr, support, security, victory, and peace. It was found that motivational-positive words are numerically fewer than violent-aggressive words. However, when the temporal change of motivational-positive words is examined, it is found that the resulting change is similar to the ups and downs of violent words. This fact is confirmed by a significant, positive and very strong correlation coefficient with a 99% confidence level between the number of violent-aggressive words and the number of motivational-positive words ($r=0.82, p=0.000$). It is assumed that the magazine gives higher importance to violence and supports violent words in a balanced proportion to motivational words.

Motivational-positive word counts show an increase from the analyzed first edition to the last addition. This increase is verified by trend analysis. Linear model's structure is $y=6,075*x+25,4$. This model's determination coefficient is 0,5903. Coefficient of x is significant at 99% confidence level. It is understood that there is a significant linear trend. The direction of trend is positive and each following edition includes nearly 6,075 more motivational-positive word. The expected offensive word count was nearly 25 for each publication when the time effect was ignored (See Graphic 3).

Graphic 3

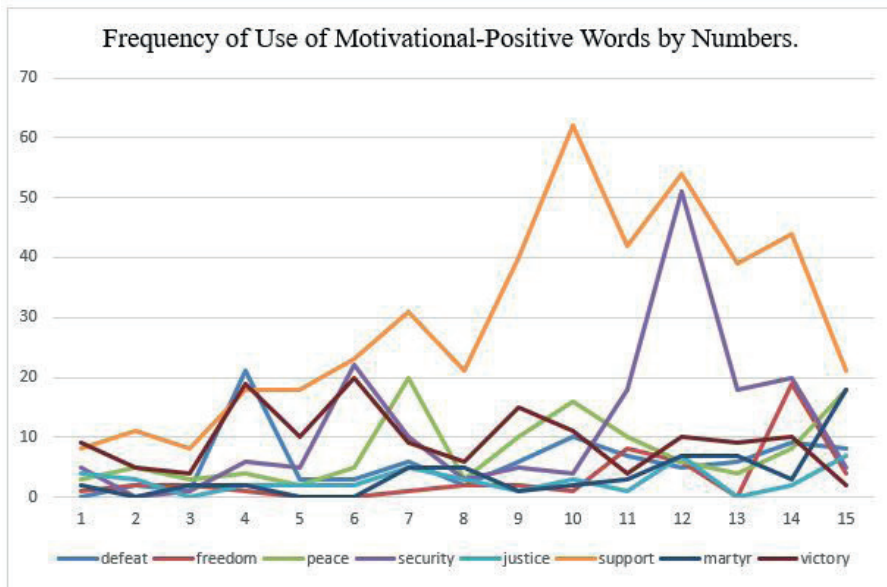
Motivational-Positive Word Count

The motivational-positive words security and support are the most used ones which have a mean of more than 10 per edition. The second group of mostly used motivational-positive words are victory, peace and defeat which have a mean between 5 and 10. The other words have mean less than 5. Words having the highest frequency can be evaluated as associated. According to the frequency graph, some of the motivational-positive words show more floating patterns than the others such as support and security. The trend of individual words doesn't show a significant increase or decrease pattern (See Graphic 4).

Graphic 4

Frequency of Use of Motivational-Positive Words by Numbers

All the relations of correlations between violent and abusive words are positive. Word pairs with significant correlations between violent and aggressive words and the strength and significance level of the correlation coefficients between these pairs are listed below (see Table 2). While 11 of these correlations are significant at the 99% confidence level, 10 of them are significant at the 95% and 11 of them are significant at the 90% confidence level. Again, the strength of one of these correlations is excessive, while the strength of 10 of them is high and the strength of the others is moderate. It is noteworthy that the level of the correlation between attack and death is excessive. Also, level of correlation between death-kill, death-bomb and death-attack is much. Other correlation levels which are noteworthy are fear-fight, attack-kill, attack-bomb, kill-terror, kill-terror, fear-terror, attack-enemy.

Table 2

Significant Correlations of Violent-Aggressive Words

		R	p	Strength	Significance level
Attack	Death	0.845	0.000	Excessively	99%

Fear	War	0.745	0.001	Much	99%
Fear	Fight	0.732	0.002	Much	99%
Attack	Kill	0.731	0.002	Much	99%
Fight	War	0.722	0.002	Much	99%
Death	Kill	0.719	0.003	Much	99%
Attack	Bomb	0.697	0.004	Much	99%
Kill	Terror	0.691	0.004	Much	99%
Fear	Terror	0.689	0.004	Much	99%
Bomb	Death	0.654	0.008	Much	99%
Attack	Enemy	0.652	0.008	Much	99%
Kill	Enemy	0.594	0.020	Moderate	95%
Destroy	Kill	0.593	0.020	Moderate	95%
Bomb	Kill	0.591	0.020	Moderate	95%
Bomb	War	0.587	0.021	Moderate	95%
Threat	Enemy	0.580	0.023	Moderate	95%
Death	Destroy	0.559	0.030	Moderate	95%
War	Enemy	0.547	0.035	Moderate	95%
Fear	Kill	0.536	0.039	Moderate	95%
Bomb	Fear	0.525	0.044	Moderate	95%
Destroy	War	0.519	0.047	Moderate	95%
Bomb	Terror	0.505	0.055	Moderate	90%
Attack	Destroy	0.502	0.056	Moderate	90%
Fear	Enemy	0.489	0.064	Moderate	90%
Fight	Enemy	0.489	0.064	Moderate	90%
Death	Threat	0.482	0.069	Moderate	90%
Death	Enemy	0.478	0.071	Moderate	90%
Kill	War	0.478	0.071	Moderate	90%
Attack	War	0.473	0.075	Moderate	90%
Destroy	Threat	0.462	0.083	Moderate	90%
Bomb	Enemy	0.456	0.087	Moderate	90%
Threat	shaytan	0.444	0.097	Moderate	90%

Word pairs with significant correlations between motivational-positive words and the strength and significance levels of the correlation coefficients between these pairs are listed below. All the correlation coefficients are positive except Martyr and victory relation. One of

the five significant correlations' significance strength is much, other significant correlations' significance strength is moderate (See Table 3). The number of significant correlations between motivational-positive words is lower than the number of significant correlations between violent words, and vice versa.

Table 3

Significant Corelations Between Motivational-Positive Words

		R	p	Strength	significance level
Justice	Martyr	0.601	0.018	Much	95%
Security	Support	0.551	0.033	Moderate	95%
Peace	Martyr	0.483	0.068	Moderate	90%
Martyr	Victory	-0.469	0.078	Moderate	90%
Peace	Justice	0.461	0.083	Moderate	90%

Correlations between positive and negative word pairs were also analyzed. According to the results 29 of the analyzed pairs are significant. All of the pairs' corelation coefficients which are significant, are positive except justice-threat. 8 of 29 correlation's' strength levels are much and others are moderate. Pairs which have noteworthy correlations are martyr-attack, martyr-kill, martyr-death, martyr-bomb and support-fight, support-war, support-destroy, support-fear (See Table 4).

Table 4

Significant Corelations Between Positive-Negative Words

Positive	Negative	R	P	signi- fiance level	Strength
Defeat	War	0.516	0.049	95%	Moderate
Defeat	Enemy	0.471	0.077	90%	Moderate
Freedom	Terror	0.548	0.034	95%	Moderate
Freedom	Shaytan	0.52	0.047	95%	Moderate
Freedom	Kill	0.477	0.072	90%	Moderate
Justice	Terror	0.518	0.048	95%	Moderate
Justice	Threat	-0.462	0.083	90%	Moderate
Martyr	Attack	0.652	0.008	99%	Much

Martyr	Kill	0.646	0.009	99%	Much
Martyr	Death	0.622	0.013	95%	Much
Martyr	Bomb	0.6	0.018	95%	Much
Martyr	Terror	0.524	0.045	95%	Moderate
Peace	War	0.566	0.028	95%	Moderate
Peace	Fight	0.545	0.036	95%	Moderate
Peace	Fear	0.542	0.037	95%	Moderate
Peace	Attack	0.533	0.041	95%	Moderate
Peace	Kill	0.495	0.061	90%	Moderate
Peace	Bomb	0.485	0.067	90%	Moderate
Security	Shaytan	0.524	0.045	95%	Moderate
Security	Destroy	0.478	0.072	90%	Moderate
Security	Terror	0.46	0.084	90%	Moderate
Support	Fight	0.786	0.001	99%	Much
Support	War	0.784	0.001	99%	Much
Support	Destroy	0.743	0.001	99%	Much
Support	Fear	0.632	0.012	95%	Much
Support	Bomb	0.561	0.03	95%	Moderate
Support	Kill	0.557	0.031	95%	Moderate
Support	Threat	0.529	0.043	95%	Moderate
Victory	Enemy	0.582	0.023	95%	Moderate

The first issue of Dabiq magazine was published in July 2014, and the second issue appeared in the same month. The cover of the first issue is "The Return of the Caliphate" and the cover of the second issue is "The Flood." The number of words glorifying violence used in these numbers is 75 and 69, respectively. By November 2014, when the third issue was published, three ISIS attacks had taken place, two in Canada and one in the U.S., in which two people lost their lives and seven were injured.

The third issue of Dabiq was published in November 2014. In this issue, published under the title "Call to Hijrah," the number of words glorifying violence increased by about 80 percent to 122 compared with previous issues. The increase in the words "kill" and "death" is particularly striking. There were no terrorist attacks in the Western world in the period between the publication of the third and fourth editions.

The fourth issue is from December 2014 and is titled "The Defeated

Crusade". In this number, the number of violently offensive words has increased almost fourfold compared to the first two numbers and twofold compared to the previous number, reaching 237. The increase in the words "fight," "kill," "war," and "enemy" is particularly striking. By the time another issue was published, four terrorist attacks had been carried out by ISIS in France - including on Charlie Hebdo - killing a total of 23 people and injuring 36.

The fifth issue of the magazine was published in January 2015 under the title "Remaining and Expanding" and the sixth issue was published in the same month under the title "Al-Qaeda of Waziristan". The number of words glorifying violence used in these numbers are 128 and 229, respectively. It can be seen that in the fifth issue, very few swear words were used, and the new number appeared in a short time and the number of swear words increased again. In the seventh issue titled "From Hypocrisy to Apostasy" published in February 2015, the increase continued and the number of swear words reached 316. During this period, ISIS attacks took place in Bosnia and Herzegovina and in Denmark, where three people lost their lives and five were injured.

The eighth issue was published in March 2015 under the title "Shari'ah Alone Will Rule in Africa." The number of words praising violence in this issue dropped to 227. In the period leading up to the next issue, an ISIS attack took place in the U.S., injuring one person.

The numbers in which the most words glorifying violence were used were the ninth and tenth numbers with 342 words. The ninth issue was published in May 2015 under the title "They Plot and Allah Plots," and the tenth issue was published in June under the title "The Law of Allah or the Laws of Men." The word "struggle" repeated 114 times in the tenth issue attracts attention. During these broadcasts, one person died and six people were injured in the ISIS attacks in France and Germany.

The eleventh issue of Dabiq magazine was published in September 2015 under the title "From the Battle of Al-Ahzab to the War of Coalitions," and the twelfth issue was published in November 2015 under the title "Just Terror." While the number of words glorifying violence in the eleventh issue was 273, this number was 303 in the twelfth issue. Again, the twelfth issue was the one in which the word "terror" was used the most (24 times). During the period in which these figures were published, 145 people lost their lives and 439 people were injured in ISIS terrorist attacks in France and the United States.

The thirteenth issue of the magazine was published in January 2016 under the title “The Rafidah from Ibn Saba to Dajjal”. In this number, the number of words glorifying violence increased to 334, and the increase in the words “attack” and “kill” attracted attention. By the next issue, 32 people lost their lives and 340 people were injured as a result of the terrorist attack carried out by ISIS in Belgium.

The title of the fourteenth issue was set as “The Murtadd Brotherhood.” The number of words glorifying violence used in this issue published in April 2016 is 320. The fourteenth number is the one in which the word “kill” is used the most (87 times). In the process, 51 people lost their lives and 53 people were injured in ISIS actions in the USA and France.

The fifteenth issue, the last issue of the magazine, was published in July 2016 under the title “Break the Cross”. The number of words glorifying violence in this issue was 327. The frequent use of the word “attack” (45 times) in this issue is striking. In the terrorist attacks originating from ISIS that took place during the publication of this issue, 87 people were killed and 457 people were injured.

ISIS terrorist attacks in the Western world during the publication of Dabiq magazine (NY Times, 2016):

Table 5

ISIS terrorist attacks in the Western world during the publication of Dabiq magazine

	Date	Country	Dead-Injured
1	20 October 2014	Canada	1-1
2	22 October 2014	Canada	1-3
3	23 October 2014	USA	0-3
4	21 December 2014	France	0-13
5	22 December 2014	France	0-3
6	7 January 2015	France	12-20
7	9 January 2015	France	5-0
8	16 January 2015	Bosnia-Herzegovina	1-0
9	15 February 2015	Denmark	2-5
10	3 May 2015	USA	0-1
11	26 July 2015	France	1-2

12	21 August 2015	France	0-3
13	17 September 2015	Germany	0-1
14	13 November 2015	France	131-413
15	2 December 2015	USA	14-24
16	7 January 2016	USA	0-1
17	11 January 2016	France	0-1
18	22 March 2016	Belgium	32-340
19	12 June 2016	USA	49-53
20	13 June 2016	France	2-0
21	14 July 2016	France	86-434
22	18 July 2016	Germany	0-5
23	24 July 2016	Germany	0-15
24	26 July 2016	France	1-3

Conclusion

Propaganda activities of today, as in the past, are undeniably an inseparable part of the activities of terrorist organizations. Parallel to the development of mass media, especially with the use of the Internet in everyday life, the influence of propaganda activities of terrorist organizations has expanded to all spheres of life.

ISIS was able to use its propaganda activities efficiently by exploiting these developments in its favor during the time it was active. ISIS's propaganda activities should be considered effective, original, and seriously standardized propaganda plans. In this context, as analyzed through specific data in this article, Dabiq magazine has an important function in sustaining ISIS's propaganda activities during the time it was actively published.

In this regard, it is noted that the number of words glorifying violence in the magazine in the first issue was 75, while in the fifteenth issue it increased to 327, and the number of words glorifying violence used in the fifteenth issue increased more than four times compared to the first issue. This situation can be taken as an indication that ISIS' propensity for violence is increasing.

The number of motivational (positive) words in the magazine is less than the number of words glorifying violence. This situation can be interpreted as an indication that the people who prepared the Dabiq magazine

deliberately give priority to violence and that the organization's ongoing acts of violence are supported in a balanced way with motivational words.

In the first two issues of Dabiq magazine, 75 and 69 words promoting violence were used, respectively. In the third issue of the magazine, the number of words glorifying violence increased by about 80 percent compared to the first two issues, reaching 122. In the fourth issue, the number of words glorifying violence increased almost fourfold compared to the first two issues and twofold compared to the previous issue, reaching 237. In line with this aggressive and assaultive broadcasting style, 23 people died and 36 were injured in the 4 terrorist attacks carried out by ISIS during this period. It is also noteworthy that one of these actions was the attack on Charlie Hebdo magazine on January 7, 2015, which is considered one of ISIS's most pervasive actions around the world.

In the seventh issue of the magazine, the number of words glorifying violence reached 316. In line with this high number, ISIS attacks took place in Bosnia and Herzegovina and Denmark during this period, in which 3 people lost their lives. The number of words glorifying violence used in the eighth edition decreased to 227. Consistent with this decrease, one ISIS attack took place in the U.S. during this period, injuring one person.

In the ninth and tenth issues, the number of words glorifying violence increased again. As a result, one person died and six people were injured in the ISIS attacks in France and Germany during this period. In the eleventh issue of Dabiq, the number of words glorifying violence was 273, which is higher than the general average. In the twelfth issue, this number is 303. The twelfth month was also the issue in which the word "terror" was used the most (24 times). This is matched by the fact that 145 people lost their lives and 439 people were injured in the ISIS terrorist attacks in France and the USA during the period in which the above figures were broadcast.

The number of words extolling violence in the thirteenth issue of the magazine rose to 334, with the increase in the words "attack" and "kill" attracting particular attention. In parallel with this broadcast strategy, 32 people lost their lives and 340 people were injured as a result of the terrorist attack carried out by ISIS in Belgium during this period.

The number of words glorifying violence in the fourteenth issue is also high, at 320. The fourteenth issue stands out as the number in which the word "kill" is used most often (87 times). In line with the stated

aggressive broadcasting style, 51 people lost their lives and 53 were injured in the ISIS attacks in the U.S. and France.

The number of words glorifying violence in the fifteenth issue, the latest issue of the magazine, is 327. The frequent use of the word “attack” (45 times) in this issue is striking. In the terrorist attacks planned by ISIS, 87 people died and 457 people were injured when these figures, written in an aggressive and aggressive style, were published.

As a result of the analysis of the frequently repeated words used by the terrorist organization ISIS in the magazine Dabiq, published specifically for the purpose of propaganda against the Western world, it can be said that there was a similar correlation between the timing of ISIS terrorist attacks against the Western world and the periods when the violent, offensive language in the magazine Dabiq was on the rise.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

References

Benmelech E. and Klor F.E (2016). What explains the flow of foreign fighters to ISIS?. *NBER Working Papers* 22190. National Bureau of Economic Research, Inc.

Brookings project on U.S. relations with the Islamic World. *Analysis Paper*, No. 19, March 2015.

Bunzel C. (2015). From paper state to Caliphate: the ideology of the Islamic State. *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper*, 15, 1-45

Darıncılı A.B (2016). *Analysis of the Use of Social Media as a Means of Information Warfare in the Framework of the Activities of the Terrorist Organization DAESH*, VIII. Uludağ Conference on International Relations (State and Non-State Actors in the Global and Regional System).

Demir C. K (2018). Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (19), pp. 57-88.

Hegghammer T. (2010). The rise of Muslim foreign fighters: Islam and the globalization of Jihad. *International Security*. 35 (3). pp. 53-94.

Herman S. E and Chomsky N. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. (Çev. Ender Abadoğlu). İstanbul: BGST Yayınları.

Hoffman A (2016). *The Islamic State: How Viable Is It?*. The Islamic State's Use of Social Media: Terrorism's Siren Song in the Digital Age. (Edt.). Yoram Schweitzer and Omer Einav (Edt.). Ramat Aviv: INSS, pp. 99-105.

Ingram J. H. (2016), An analysis of Islamic State's Dabiq magazine. *Australian Journal of Political Science*. 51 (3). pp. 458-477.

Impara E. (2018). A social semiotics analysis of Islamic State's use of beheadings: Images of power, masculinity, spectacle and propaganda. *International Journal of Law, Crime and Justice*. Vol. 53. pp. 25-45.

Kazan H. (2016). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12 (24), pp. 109-147.

Mansour S. (2018). Social Media Analysis of User's Responses to Terrorism Using Sentiment Analysis and Text Mining". *Procedia Computer Science*. 140. pp. 95-103.

Neumann P. R. (2015). Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds

20,000: surpasses Afghanistan conflict in the 1980s, The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, Retrieved from <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriaira-q-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistanconflict-1980s>.

Purdy W. (2015). Radicalization: Social Media and the Rise of Terrorism. *Homeland Security Digital Library*. Retrieved from <https://www.hsdl.org/?view&did=789039>.

Ryan M. (2014). Hot Issue: Dabiq: What Islamic State's New Magazine Tells Us about Their Strategic Direction, Recruitment Patterns and Guerrilla Doctrine. Retrieved from <https://jamestown.org/program/hot-issue-dabiq-what-islamic-states-new-magazine-tells-us-about-their-strategic-direction-recruitment-patterns-and-guerrilla-doctrine/>.

Taşdemir E. (2017). Sosyal Medyada Terör Propagandası: Deaş Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 5 (2). pp. 726-752.

Weimann G. (2004). How Modern Terrorism Uses the Internet. *USIP Special Report*. (116). pp. 1-12.

Yourish K. Watkins D. and Giratikanon T. March 22. 2016, Retrieved from <https://www.nytimes.com/interactive/2015/06/17/world/middleeast/map-isis-attacks-around-the-world.html>

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

The Virus in the Bookshop: How Has The Pandemic Affected Istanbul's Publishing Industry?

Kitapçıdaki Virüs: Pandemi İstanbul'un Yayıncılık Sektörünü Nasıl Etkiledi?

Abstract

The COVID-19 pandemic has had a significant impact on the publishing industry in Istanbul, with both positive and negative sides. It has accelerated the trend towards digitalisation and has led to significant economic gains for some actors in the industry, such as digital platforms. However, this has also caused serious losses for other actors, particularly small and independent businesses that rely on their physical presence in the workplace. Closure measures and disruptions in economic activity have caused dramatic drops in sales and revenue for these businesses, leading to financial difficulties and job losses. To understand the professional experiences of stakeholders in Istanbul's publishing industry during the pandemic, 13 interviews were conducted between May and October 2022, identifying two main components of the industry: publishers and bookstores. The interviews suggest that the pandemic has a markedly negative effect on booksellers, further accelerating existing trends towards digitalisation and monopoly. This paper concludes with a discussion of the findings and implications of this study for future research.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Creative Industries, Publishing, Digitalisation, Istanbul

Öz

COVID-19 pandemisinin İstanbul'daki yayıncılık sektörü üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri oldu. Salgın sektördeki dijitalleşme eğilimini hızlandırırken, çevrimiçi satış platformları pazardaki konumlarını güçlendirdiler. Ancak aynı dönemde faaliyetleri işyerinde fiziksel olarak bulunmalarını gerektiren küçük işletmeler süreçten çok zarar gördüler. Kapanma tedbirleri ve ekonomik faaliyetlerdeki aksamalar, bu işletmelerin

Özgür SAYIN

Dr. Öğr. Üyesi.
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Osmaneli Meslek Yüksekokulu,
Bilecik, Türkiye.
ozgur.sayin@bilecik.edu.tr
ORCID : 0000-0003-2111-6152

Cilt / Issue: 11(1) 291-311
Geliş Tarihi: 29.08.2023
Kabul Tarihi: 30.12.2023

Atf: Sayın, Ö. (2024). The Virus in the bookshop: How has the pandemic affected Istanbul's publishing industry? *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 291-311. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1352199>.

faaliyet gelirlerinin neredeyse sıfırlanmasına neden oldu. Pandeminin işgücü cephesi üzerinde de önemli bir etkisi oldu ve kayıpların önemli bir kısmını kayıt dışı ve serbest çalışanlar üstlendi. Bu çalışma İstanbul yayıncılık sektöründeki paydaşların pandemi sürecindeki mesleki deneyimlerini anlamak amacıyla nitel bir vaka çalışması olarak tasarlanmıştır. Saha çalışması Mayıs ve Ekim 2022 tarihleri arasında yapılmış ve sektörün iki ana bileşeni olan yayıncılar ve kitabevleri ile toplamda 13 mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, pandeminin kitapçılar üzerinde belirgin bir olumsuz etki yarattığını, dijitalleşme ve tekelleşme yönündeki mevcut eğilimleri daha da hızlandırıldığını gösteriyor. Makale, bulguların tartışılması ve çalışmanın gelecekteki araştırmalar için çıkarımlarıyla son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: KOVID-19 Pandemi, Yaratıcı Endüstriler, Yayıncılık, Dijitalleşme, İstanbul

Introduction

“Within every crisis, there is opportunity. The COVID-19 pandemic has been a catalyst for many changes around the world, both positive and challenging, but the survival of institutions will depend on how they can weather this emergency situation (Vecco et al., 2022, p. 47).”

The COVID-19 pandemic has significantly impacted the global creative economy, which had experienced remarkable growth in the few decades prior to the pandemic (UNCTAD, 2022). In the first year of the pandemic-related crisis, over 10 million people lost their jobs and \$750 billion was wiped out, which was higher than the GDP of countries outside the G-20 (Naylor, Todd, Moretto, and Traverso, 2021). However, the crisis had varying implications for different industry segments (Gnezdova, Osipov, and Hriptulov, 2022; Gouvea, Padovani, and Gutierrez, 2023; Khlystova, Kalyuzhnova, and Belitski, 2022). Sectors such as cinema, theatre, and music have suffered substantial losses due to the suspension of community activities (Haapakorpi, Leinonen, and Otonkorpi-Lehtoranta, 2022; Zhang, Ji, Pang, and Suo, 2022). However, digital streaming platforms and gaming industry have shown a remarkable growth (Ryu and Cho, 2022; Snowball and Gouws, 2023; Vlassis, 2021).

The crisis/opportunity dilemma was particularly marked in the publishing industry due to its multi-component nature, including a combination of high-value service jobs and labour-intensive operations, digitally flexible platforms and traditional businesses, and publishing cartels

and independent small businesses (Rivas-García and Magadán-Díaz, 2022). The pandemic did not have a devastating impact on those in the first groups (high-qualified service, digital platforms, and publishing chains), whereas small businesses with less financial and technological flexibility and relying on physical presence in the workplace have been seriously damaged, particularly by curfews and remote working orders (Guren, McIlroy, and Sieck, 2021).

Although there were interesting variations in the influence of the pandemic on the industry stemming from these differences, few studies have been conducted on its effects on the publishing sector. This is likely due to the publishing industry's relatively modest economic impact compared to other major creative industries. Nevertheless, existing research already suggests that individual experiences of the pandemic have been strongly influenced by these conflicts, resulting in similar experiences across regions. On the other hand, variations in experiences between countries have also been observed due to differences in market structure and size (Kovač and Gudiničius, 2021), technological and financial capabilities (Brinton, 2021; Done, Warner, and Noorda, 2022), institutional structure (Guren et al., 2021; Reid and Mrva-Montoya, 2022), and government support (Zhang et al., 2022).

While existing research offers some insight into pandemic industries on a global and national scale, it also suggests that strategies and solutions depend on the individual experiences of stakeholders in the industry. Therefore, more empirical research is needed to develop a nuanced understanding of how pandemics manifest in local markets. This study aims to understand the professional experiences of stakeholders in Istanbul's publishing industry during the pandemic. Istanbul was chosen as a case study due to its status as the economic and cultural capital, as well as the leading centre of the national publishing industry in Turkey, which is among the leading countries in the publishing industry in terms of both net income and number of titles (Magadán-Díaz and Rivas-García, 2022). Therefore, this research extends the empirical map of wider research by including experiences from the city and country, contributing to a generalisable knowledge construction in a bottom-up manner.

This research was designed as a qualitative case study, and the main data source was semi-structured interviews with three main groups of stakeholders (publishers, booksellers, and trade organisations) with different institutional characteristics. The fieldwork was conducted between May and October 2022 at three specific locations in the city,

and 13 interviews were conducted in total. The results suggest that the pandemic has a markedly negative effect on boutique booksellers and small-scale, independent publishers, further accelerating existing trends towards digitalisation and monopoly.

The remainder of this paper begins with a concise review of relevant literature, followed by an explanation of the methods and study designs employed in this research. The main empirical section of this study presents research insights as three headings: impacts, strategies and expectations. The paper concludes with a discussion of the findings.

Background: The Pandemic and Publishing Industry

The pandemic has suddenly and severely struck the world. As the scale of risk became apparent, governments took immediate and drastic measures to control the rapid spread of the virus (Betzler et al. 2021; Capano et al. 2020). Nationwide, curfews have been imposed in many countries, and remote working and online education have been introduced. Community and cultural events, festivals, and trade fairs have been canceled or moved online (Estanyol, 2022; Vallejo and Taillibert, 2023). With a few exceptions, businesses and institutions were forced to shut down or operate at a reduced capacity, and global trade in goods and services was almost halted (Xu, Elomri, Kerbache, and El Omri, 2020).

During the early stages of the pandemic, the implementation of these measures resulted in significant decreases in production, sales, and revenue. Within the first few months, book sales through traditional retail channels have dropped to almost zero in several countries (EWC, 2022; FEP, 2020; IPA, 2020). Losses were initially greater in larger countries than in smaller markets (Kovač and Gudiniavičius, 2021), but the sector recovered after the first shock and losses were broadly offset overall (Guren et al., 2021). The reality is that the pandemic has not had a serious negative impact on the annual sales of print books around the world (Curcic, 2023), with significant increases in many key markets, such as China (Ren and Kang, 2021), the US (NPD, 2021), and the UK (Flood, 2021). Despite the overall positive picture, there were winners and losers with marked differences between large and small publishers, physical and online retailers, and publishers and bookstores:

“Large, multinational publishers reported having to delay the production of some titles, but overall did well in book sales, thanks to titles distributed via discount department stores, chains and online retailers. In contrast, independent publishers, reliant on

distribution via independent bookshops, reported a significant impact of the COVID-19 lockdown on sales (Reid and Mrva-Montoya, 2022, p. 546)."

In addition to the sharp drop in sales, pandemic publishing has also suffered from disruptions in global logistics and supply chains. This has resulted in the scarcity of raw materials in the paper and pulp industries. Paper costs have skyrocketed, and black markets, informal trading, and stockpiling have increased (Brinton, 2021; Done et al., 2022). To cope with these difficulties, companies have adopted new solutions to reduce production costs and marketing strategies to maintain sales (Done et al., 2022; IPA, 2020; Spjeldnæs, 2022).

The number of books printed was reduced in general, with new titles postponed, and popular titles and authors prioritised in new prints (Ren and Kang, 2021). While a noticeable upsurge has been recorded in the release of children's books, fiction and classics, niche, and less popular genres and topics has been pushed into the second plan (Guren et al., 2021). In market reports, 20,000 new titles and 50 million copies of printed books were postponed or canceled throughout Europe in the first year of the pandemic, many of which belonged to young and less-established authors (EWC, 2022; FEP, 2020).

New production and delivery methods have been adopted to reduce costs. Print-on-demand technology, which reduces printing costs and paper dependency, has become prevalent (Gallagher, 2014). Subscription, lending options, and new delivery methods, such as click-and-collect and click-and-deliver, have also been developed for both digital and printed books (IPA, 2020; Magadán-Díaz and Rivas-García, 2020). More importantly, digital products such as chatbooks, e-books, and audiobooks have become low-cost alternatives for both publishers and readers, and have gained a particular popularity, though still much behind printed books (Brinton, 2021; Rivas-García and Magadán-Díaz, 2022).

Overall, large companies have been less damaged by these upheavals for several reasons: they had strong financial capabilities, lobbying, and bargaining powers, so they were more capable of managing disruptions and price fluctuations; they were less reliant on physical book production, so they were more successful in product diversification; and more importantly, they had a more diverse physical and online sales network so that they could maintain their sales turnovers during the closures (Brinton, 2021; Reid and Mrva-Montoya, 2022; Vecco et al., 2022). However, the crises were more difficult for independent publishers, as they were

more vulnerable to price ups and more reliant on physical bookstores (FEP, 2021). Production disruptions were more prevalent among small- and medium-sized publishers (FEP, 2020; Zhang et al., 2022).

The pandemic has brought about significant changes in employment and working conditions. In numerous countries, print houses, publishers, and booksellers were compelled to shut down or transition to remote work (Betzler, Loots, Prokúpek, Marques, and Grafenauer, 2021; Snowball and Gouws, 2023). However, there were no widespread layoffs in the industry dominated by high- skilled freelancers and precarious employment, mostly in the form of informal employment, part-time, and short-term contracts. In contrast, the pandemic has noticeably increased precarious work through an upsurge in freelancing and outsourcing arrangements, particularly for editorial work and content providers, such as writers and translators (EWC, 2022; Haapakorpi et al., 2022; Wall-Andrews, Walker, and Cukier, 2021; Zhukov, Barrett, and Creech, 2023). Moreover, closures have widened the gap between publishing houses and booksellers, who informally outsource work to cut costs. Independent booksellers and bookstores with limited access to online sales channels faced significant obstacles and were forced to close, leading to job losses and an increase in informal work in the physical retail sector.

There have been no radical changes in the demography of cultural productions during the pandemic (Feder, McAndrew, O'Brien, and Taylor, 2023; Guren et al., 2021; Rivas-García and Magadán-Díaz, 2022), yet the ways in which consumers access these items, that is, buying preferences, have changed with a shift from conventional channels to online shopping (Nguyen et al., 2020; Ren and Kang, 2021). The growth of online shopping has been driven by security measures and people's reluctance to congregate indoors. The number of book orders placed through e-marketplaces and publishers' websites has increased significantly in many countries, partly compensating for the initial decline in conventional book selling. The closure of physical stores and distribution networks (Guren et al., 2021; IPA, 2020) has significantly impacted independent bookstores, resulting in lost trade and income. Conversely, publishing houses and digital sales platforms have benefited from this transition by increasing online sales (Nguyen et al., 2020).

Although financial assistance and incentives were intended to reduce inequality, in some cases they had the opposite effect. The cultural industry, including publishing, is particularly vulnerable to economic shocks and requires government support that is typically contingent

on financial resources (Wall-Andrews et al., 2021; Doustaly and Roy, 2022). This need has become increasingly apparent during the pandemic. Therefore, the extent of government support had a notable impact, as state-funded sectors and companies were less affected than those without funding (Ren and Kang, 2021). However, several countries did not offer any targeted financial assistance to their cultural industries (Betzler et al., 2021; Majduchova and Bartekova, 2021). Governments have generally neglected the publishing and creative industries, failing to provide necessary financial support. Small businesses and freelance workers often cannot access employment and income support due to the widespread use of precarious work arrangements (IPA, 2020).

Methodology and Case Study Design

This research was undertaken in collaboration with the Istanbul Provincial Directorate of Culture and Tourism and Istanbul University, utilising a qualitative case study methodology that involved conducting semi-structured interviews with various stakeholders within the publishing sector. As the epicentre of Turkey's publishing industry, with an annual economic output of approximately USD 1.5 billion (Bammel, 2019), Istanbul was selected as the focal point of the study. The city is home to a substantial portion of the regulatory institutions, professional organisations, publishers, and printers in the nation, as well as the intellectual creation and consumption of printed and digital publications. Hence, although this study focuses on reflections of the pandemic in Istanbul, it can be inferred that the results obtained are indicative of the broader publishing industry in the nation.

The interviews comprised 13 questions, which were categorised into three main groups: Impacts, Coping, and Future. The first group contained four questions focusing on the economic effects of the pandemic on themselves, other stakeholders, and the industry as a whole. The second group consisted of five questions, primarily exploring the strategies adopted to mitigate the negative impacts of the pandemic, including new employment, trade, and working methods as well as sectoral solidarity. The third group examined participants' opinions on the future of the industry and the changes brought about by the pandemic, with questions formulated based on scholarly literature and media searches in the industry and tailored following the initial interviews.

A three-stage process was employed to select the potential participants. Initially, three main groups were identified and equally distributed among publishers, bookshops, and trade organisations, representing

both sectors. Subsequently, the participants were purposefully selected to ensure that they could provide the most informative responses to the research questions. Finally, some participants were selected during fieldwork to achieve a research balance. To recruit participants, initial efforts were made through media searches and researcher's personal connections. However, during the fieldwork, snowball sampling was the most effective strategy. Additionally, owing to the high number of publishing houses and bookstores in the regions where the research was conducted, some interviewees were identified by obtaining direct permission during field research.

Fieldwork was conducted between March and November 2022. Thirteen interviews were carried out in three specific neighbourhoods where the majority of publishing houses and bookshops were located. Of the 13 interviews, six were conducted with booksellers, five with publishers, and two with trade associations. The booksellers included two members of larger chains and four boutique bookstores that operated small shops with no branches. Three of the publishers were nationally recognised medium-scale publishing companies, while the remaining two could be considered independent publishing houses with a relatively small number of publications. In terms of trade associations, one covers publishers, and the second association covers both publishers and booksellers. Eleven interviews were conducted at the interviewees' workplaces, and the remaining two were conducted remotely via online platforms. Conducting interviews in person enabled on-site observation, which facilitated snowballing in addition to achieving the primary research objectives.

The average duration of the interviews was 47 minutes, yielding a total of 612 minutes of audio recordings. Using online resources, audio recordings were transcribed and subsequently transformed into a text file comprising 66,340 words. Subsequently, the interview data were imported into an analysis software and classified according to pre-existing and newly developed topics during the fieldwork, with the aim of detecting shared patterns among the participants' experiences. Upon analysing the frequency of word usage in the interviews, two prominent themes emerged, namely "book" and "pandemic," which are in alignment with the study's overarching topic. Sub-themes such as sales, production, internet, traditional, digital, and change were found to be closely associated with these two main themes. The analysis was conducted in accordance with this pattern to a significant extent.

The Pandemic and the Book: A Novel Change?

When questioned about the impact of the pandemic on the sector, the majority of participants concurred that it did not generate a novel issue but rather amplified pre-existing problems and evolutions. Despite initially causing panic, publishing houses reported that measures, such as social distancing, curfews, and business closures, led to increased online orders, benefiting the industry. However, after the first three to four months, Internet orders did not completely compensate for the loss of sales of publishing houses but changed the ongoing competition between traditional and digital sales platforms in favour of the latter.

Small businesses, particularly those without access to online sales platforms, experience greater financial difficulties. According to several respondents, these challenges led to the closure of smaller publishers in the sector. Traditional independent bookshops have also been adversely affected by these measures. Specifically, the closure of physical stores and reluctance to be in enclosed spaces resulted in bookstores entirely losing their income for an extended period.

“As I guessed at the beginning of the pandemic, the sales dropped about 90-95 percent. Istiklal Street was a ghost town, similar to a scene from a horror movie. The first three to four months of the pandemic had a similar impact on anyone (M8, Bookstore Representative).”

In addition to changes in demand, disruptions in global supply chains and cost increases caused by the pandemic have had a significant impact on the sector. Disruptions in global trade, particularly at the onset of the pandemic, present a significant challenge to printed book production, which relies heavily on imported raw materials. According to publishers, there was an increase in stockpiling and black-market activity in the supply of raw paper during this period, and appropriate measures were not taken. In addition, excessive volatility and appreciation of the exchange rate made raw materials more expensive for domestic producers who had already experienced problems with their supply chains. According to the figures provided, the cost of raw paper, which was around 500\$ - 600\$ per ton of first-grade paper prior to the pandemic, has risen to 1,600\$. In addition, transport and freight expenses were significant. The considerable rise in shipping fees has led to higher book production expenses. Several publishers reported that their book-printing costs quadrupled, and they had to adjust their prices accordingly. Increases in energy prices, rents, and other expenses have affected costs, with

physical space, particularly bookstores, being disproportionately affected.

In short, this period has led to a reduction in the production and distribution channels, on the one hand, and to a steady increase in the price of books, on the other. The long duration of the pandemic and the increase in the cost of books have had a negative impact on consumption preferences, especially among people who do not prioritise reading (according to a representative of the M5 Publishing House). As a result, the initial upward momentum eventually loses over time, leading to a decline in sales figures. Digital sales platforms managed to sustain their financial turnovers, whereas others faced a substantial decrease in sales.

"There's been a change in shopping habits, that's for sure. Physical bookstores have suffered significant losses and declines, while e-commerce stores have grown rapidly (M9, Professional Organization Representative)."

The interviews also emphasised the rise of national and global e-marketplaces, which gradually increased their market position prior to the pandemic, and that publishing cartels, which had long dominated the sector, emerged even stronger from this process and expanded their positions vis-à-vis their competitors. However, for bookshops and niche publishers catering to a relatively narrow readership, the process has been rather unfavourable. Based on their personal observations and rumours, interviewees mentioned that there were redundancies in the sector and that some small-sized publishers and bookshops had ceased to trade. Despite not being specifically underlined during the meetings, precarious and uninsured workers and independent content producers, such as writers and translators, were mentioned to be more severely affected by this economic turbulence.

The New Ways Out of the Crisis

Regardless of their position in the sector, the pandemic's direct and indirect effects compelled firms to implement tactical changes and devise novel strategies. Certain strategies aim to establish alternative working and trading methodologies, whereas others pertained to marketing and sales. First, we may consider a necessary shift in the strategy. Restrictions have been imposed on the closure of workplaces, with the exception of certain areas of work. Before the pandemic, homework and freelancing were widely used in the skilled service sector, including writing, translation, editing, and layout. Therefore, publishing houses can easily adapt to new work rules.

However, this was a serious challenge for bookstores that were unable to switch to remote working. The ban on redundancies has further added to the financial burden on bookshops that already suffer losses from closures. To compensate for these losses, bookstores, particularly those without the option of accessing digital marketplaces, had to change their range by offering non-book products such as coffee, souvenirs, and electronic devices in their shops:

“I mean, you inevitably gravitate towards things that you can sell easily. For example, I have electronic devices in my stores. It is much easier to sell them than books are. With these costs, it is difficult to sell books in retail (M7, Bookstore Representative).”

The pandemic has also brought about changes in conventional trade methods in the industry. Owing to supply issues, paper expenses have increased, payment terms have become more stringent, and maturities have shortened. This has resulted in the emergence of black markets, where prices significantly exceed market rates—a phenomenon previously unheard in the publishing sector. Although financially stable corporate publishing houses were unaffected, small publishers and booksellers reported that they could weather this process by depleting their savings.

“Honestly, each of us has sacrificed a bit of ourselves. Everyone in this sector. Patrons endeavoured to avoid laying off staff to the best of their abilities. If they had savings at work, they spent it either to prevent staff layoffs or to keep their shops or business afloat. If he owned a house, he sold it. If he owned a car, he sold it. We have heard numerous examples of this type (M12, Bookstore Representative).”

Another strategy employed by publishing companies during the pandemic was to delay the publication of new books, decrease the number of reprints, and focus on popular products (IPA, 2020; Reid and Mrva-Montoya, 2022). All the publishers surveyed stated that they did not release new titles except those they were fairly sure about returns and that they were satisfied with the reprints of some of their best-selling books. Another issue discussed in the context of the shift in approach was that certain large publishing firms and digital sales platforms in the industry have transitioned to the ‘print-on-demand’ method of printing, which entails printing as orders are received, as opposed to large print runs.

(Lack of) Sectoral Solidarity and Hope(lessness)

In countries with a well-established and robust institutional structure in the publishing industry, the sector has maintained healthier internal cooperation and lobbied effectively to persuade governments to allocate more resources to support pandemic needs (EWC, 2022; IPA, 2020). In our case, however, it was a serious source of complaints that there was no solidarity or cooperation with the pandemic in mind, except for the spontaneous and partial efforts of professional organisations. Most interviewees stated that the lack of effective collaboration between stakeholders was the most significant obstacle to developing a comprehensive response to the challenges posed by the pandemic.

Moreover, as one bookseller aptly pointed out, this situation reflects a general pattern of behaviour within the industry, which also manifests itself in other areas beyond the pandemic, such as the fight against piracy and unfair competition:

“When UBER came to Turkey, there was an uproar [mention about the protests of taxi drivers against UBER], right? However, nothing happened when Amazon entered the book market (M12, Bookstore Representative).”

In reality, organisations beyond a few selected publishing corporations with their own printing, distribution, and sales channels were unable to influence public opinion or address their challenges during the pandemic. This was primarily due to the complex organisational structure of the sector and its lack of a well-established, institutionalised industrial nature. Currently, the four main components of the publishing sector - publishers, distributors, printers, and booksellers - operate in different professional chambers, each with its own agenda, preventing them from acting collectively to protect their interests. Furthermore, publishing companies in Turkey tend to be small and short-lived enterprises that operate based on particular worldviews rather than a strictly capitalist approach driven solely by profit motives.

“There are few major publishing firms in Turkey; could count on the fingers of one hand. Most of these are small-scale operations, if there are 300-350 publishers in Turkey. These are small publishing firms managed by one or two individuals (M6, Publishing House Representative).”

However, the process of transformation, which began some time ago

and was accelerated by the pandemic, is directing the sector towards a capitalist, consumption-centric approach that caters to popular culture. Digitalisation, which has gained momentum in terms of presentation and consumption but not yet for production, appears to serve this agenda. The existence of financially strong and highly competitive e-commerce businesses operating globally in this sector weakened the position of conventional players in the publishing industry, particularly independent publishers and bookstores.

As per the interviews, expectations for the future of the publishing sector are influenced by this transformation. The interviewees displayed pessimism regarding the future of the sector for several reasons. Along with pandemic-induced financial losses, depleted reader quality, intensified market competition and monopolisation, and insufficient legal infrastructure for the publishing sector were the primary causes of despair. In brief, all interviewees expressed unanimous agreement that the future of the sector would be influenced by the indirect consequences of the pandemic, market imbalances, and increasing inequalities rather than by the pandemic itself.

There was an emphasis on the urgent need for competition law reforms and implementation of the fixed price law, which limits the pricing ability of online sales platforms. Cooperation among industry players is deemed crucial in this process, yet it seems unattainable. Therefore, without new regulatory measures, existing competition will strengthen digital platforms, leading to monopolies dominating the publishing, distribution, and sales networks. Consequently, boutique publishing and small bookstores would inevitably continue to withdraw from the sector.

In summary, until now, there have been no notable bankruptcies in Istanbul's publishing sector. While some areas have experienced substantial growth, others have faced increasing challenges that have been ongoing for some time. However, most interviewees believed that independent businesses would eventually abandon their positions on monopolistic publishers and online sales platforms, leading to many closures in the near future. This is why one interviewee's statement, "*We survived this one, but we spent all our savings*" is particularly relevant. "*We do not know what we will do for the next one*" stated M1, a representative from the bookstore, conveying his anxiety and hopelessness about the future. This sentiment was echoed by the majority of interviewees and reflected the overall mood.

Discussion and Concluding Remarks

This study sought to understand the professional experiences of stakeholders in Istanbul's publishing industry during the pandemic and found that the pandemic has had a markedly negative effect on boutique booksellers and small-scale, independent publishers, speeding up the ongoing trend towards digitalisation and monopolisation. In essence, the experiences of Istanbul's publishing industry were largely consistent with those of the global context, albeit with unique nuances.

The first punishments of the pandemic in the publishing industry were production supply and costs. The disruption of global logistics and supply chains has caused a scarcity of raw materials in the paper and pulp industry, leading to price fluctuations and production shortages (Brinton, 2021; Done et al., 2022). In Turkey, where the publishing industry is heavily dependent on the import of raw materials, the rising exchange rate has further increased the cost of raw materials and shipping, quadrupling the total cost of books in a short period of time. Regardless of market size, this first shock manifested as a sudden drop in book sales through traditional retail channels (Betzler et al., 2021; Capano et al., 2020). However, the industry exhibited resilience and rebound after the initial setback, albeit with marked disparities across segments (Guren et al., 2021).

The publishing industry was initially confronted with challenges of production supply and costs during the onset of the pandemic. The disruption of global logistics and supply chains has caused a scarcity of raw materials in the paper and pulp industry, leading to price fluctuations and production shortages (Brinton, 2021; Done et al., 2022). In Turkey, where the publishing industry relies heavily on the import of raw materials, these were further exacerbated by the dramatically rising exchange rates, so that printing and shipping costs quadrupled in a very short period of time. The second shock of the pandemic manifested as a sudden drop in book sales through traditional retail channels regardless of market size (Betzler et al., 2021; Capano et al., 2020). However, the industry demonstrated resilience and rebounded after the initial setback, albeit with notable disparities across segments (Guren et al., 2021).

In general, larger corporations with robust financial and institutional resources fared better than smaller ones during the pandemic, as they were able to effectively diversify their product offerings and sales networks, enhance their lobbying activities, and possess greater bargaining power and inventory management capabilities (Reid and

Mrva-Montoya, 2022). The impact was more severe for independent publishers and small- to medium-sized enterprises, particularly those dependent on physical bookstores (FEP, 2021). Despite being considered one of the leading markets, the publishing industry in Turkey primarily consists of small, mostly short-lived enterprises, with only a few major corporations. This holds true in both the publishing and bookselling sectors. As understood from the interviews, these companies struggled to maintain their operations during the pandemic and often relied on personal savings to stay survive.

Shortly after the pandemic erupted, educational institutions, libraries, and book fairs were either canceled or transitioned online, while lockdown measures compelled businesses to either cease operations or shift to remote work (Betzler et al., 2021; Snowball and Gouws, 2023). In the long run, the dichotomy between physical and online retail has become more pronounced, reflecting changes in buying preferences and the shift from conventional channels to online shopping (Ren and Kang, 2021). In many cases, the mandatory closure of workplaces led to the shuttering of bookstores, which, unlike other businesses, could not pivot remote operations (IPA 2020).

In Istanbul, as in other cases, this development has worsened the gap between publishing houses and booksellers, resulting in more dismissals and informal work in the physical retail sector, especially among small booksellers who do not have access to online sales platforms. However, it is worth noting that small businesses in Istanbul have adapted well to online trading platforms. Some have chosen to use their own web pages, while others have turned to e-markets and specialised platforms for selling used books. Despite this diversification, physical bookstores still remained the primary channel for book purchases. However, there were serious concerns and complaints regarding the growing share of e-commerce in the retail book market.

Government support has emerged as a critical component for mitigating the adverse effects of the pandemic on the publishing industry. Research indicates that companies and sectors receiving government funding exhibit greater resilience than those without such support (Doustaly and Roy, 2022). Nonetheless, the cultural sector, including publishing, remains particularly susceptible to the pandemic's economic impact, with numerous governments neglecting to provide targeted financial aid during these challenging times (Betzler et al., 2021).

In Istanbul, vulnerability and the need for government support were

particularly acute, as a large portion of the sector comprised small enterprises with limited financial resources and informal employment was more prevalent in the city than in other developed markets. In the pandemic, these small businesses and freelance workers often encountered difficulties in accessing employment and income supports, leading to a rise in freelancing and outsourcing arrangements, particularly for editorial work and content providers. This trend has also exacerbated existing precariousness in the retail sector.

Further empirical investigation is necessary to gain a comprehensive and general understanding of the pandemic's impact on the publishing industry. However, this study's findings suggest that Istanbul's pandemic experience is not only local but also global. Similar to other regions, the pandemic has presented both opportunities and challenges to the publishing industry in Istanbul. During the pandemic, e-commerce platforms and financially and technologically strong publishing corporations emerged as winners. However, niche and independent publishers, as well as small physical bookstores, suffered significant losses. This was likely due to a combination of cost increases, lockdowns, and changes in customer behaviour.

Declaration

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

References

- Bammel, J. (2019). *Kağıttan Dijitale Yayıncılık: Fikri Mülkiyet ve Dijital Devrim*. Istanbul: YAYFED.
- Betzler, D., Loots, E., Prokúpek, M., Marques, L., & Grafenauer, P. (2021). COVID-19 and the arts and cultural sectors: investigating countries' contextual factors and early policy measures. *International Journal of Cultural Policy*, 27(6), 796–814.
- Brinton, J. (2021). The impact of COVID-19 on the UK publishing industry: Findings and opportunity. *Learned Publishing: Journal of the Association of Learned and Professional Society Publishers*, 34(1), 43–48. <https://doi.org/10.1002/leap.1363>.
- Curcic, D. (2023). Global Book Sales Statistics 2023. Retrieved from <https://wordrated.com/global-book-sales-statistics/>.
- Done, R., Warner, R., & Noorda, R. (2022). Publishing Distribution Practices: New Insights About Eco-Friendly Publishing, Sustainable Printing and Returns, and Cost-Effective Delivery in the U.S. *Publishing Research Quarterly*, 38(2), 364–381. <https://doi.org/10.1007/s12109-022-09882-5>.
- Doustaly, C., & Roy, V. (2022). A Comparative Analysis of the Economic Sustainability of Cultural Work in the UK since the COVID-19 Pandemic and Examination of Universal Basic Income as a Solution for Cultural Workers. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(5), 196. <https://doi.org/10.3390/jrfm15050196>.
- Estanyol, E. (2022). Traditional Festivals and Covid-19: Event Management And Digitalization in Times of Physical Distancing. *Event Management*, 26(3), 647–659. <https://doi.org/10.3727/152599521X16288665119305>.
- EWC (2022). *One year of crisis: The economic impact of COVID-19 on writers and translators in the European book sector 2020-2022*.
- Feder, T., McAndrew, S., O'Brien, D., & Taylor, M. (2023). Cultural consumption and Covid-19: evidence from the Taking Part and COVID-19 Cultural Participation Monitor surveys. *Leisure Studies*, 42(1), 38–55. <https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2088831>.
- FEP (2020). *Consequences of the COVID-19 crisis on the book market*. Brussels.
- FEP (2021). *One Year After: Consequences of the COVID-19 crisis on the book*

market - An overview of 2020. Brussels.

Flood, A. (2021). UK book sales soared in 2020 despite pandemic. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/books/2021/apr/27/uk-book-sales-soared-in-2020-despite-pandemic>.

Gallagher, K. (2014). Print-on-Demand: New Models and Value Creation. *Publishing Research Quarterly*, 30(2), 244–248. <https://doi.org/10.1007/s12109-014-9367-2>.

Gnezdova, J. V., Osipov, V. S., & Hriptulov, I. V. (2022). Creative Industries: A Review of the Effects of the COVID-19 Pandemic. In V. S. Osipov (Ed.), *Post-COVID economic revival* (pp. 159–171). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-83566-8_10.

Gouvea, R., Padovani, F., & Gutierrez, M. (2023). The Impact of Covid-19 on the Global Creative Economy. *Modern Economy*, 14(04), 407–419. <https://doi.org/10.4236/me.2023.144023>.

Guren, C., McIlroy, T., & Sieck, S. (2021). COVID-19 and Book Publishing: Impacts and Insights for 2021. *Publishing Research Quarterly*, 37(1), 1–14. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09791-z>.

Haapakorpi, A., Leinonen, M., & Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2022). Time, Space and Agency in the Finnish Cultural Sector at the Time of COVID-19. *Challenges*, 13(1), 4. <https://doi.org/10.3390/challe13010004>.

IPA (November, 2020). *The impact of COVID-19 on the global publishing industry*. International Publishers Association.

Khlystova, O., Kalyuzhnova, Y., & Belitski, M. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on the creative industries: A literature review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 139, 1192–1210. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.09.062>.

Kovač, M., & Gudiniavičius, A. (2021). Publishing under COVID-19 in small book markets. *Knygotyra*, 75, 17–37. <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2020.74.58>.

Magadán-Díaz, M., & Rivas-García, J. I. (2020). The Publishing Industry in Spain: A Perspective Review of Two Decades Transformation. *Publishing Research Quarterly*, 36(3), 335–349. <https://doi.org/10.1007/s12109-020-09746-w>.

Magadán-Díaz, M., & Rivas-García, J. I. (2022). Publishing Industry: A

Bibliometric Analysis of the Scientific Production Indexed in Scopus. *Publishing Research Quarterly*, 38(4), 665–683. <https://doi.org/10.1007/s12109-022-09911-3>.

Majduchova, H., & Kmety Bartekova, M. (2021). Impact of Covid-19 on the Creative Industries in Slovakia: Evaluation and Elimination. *SHS Web of Conferences*, 129, 1020. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202112901020>.

Naylor, R., Todd, J., Moretto, M., & Traverso, R. (2021). *Cultural and creative industries in the face of COVID-19: An Economic Impact Outlook*. Paris.

Nguyen, H. V., Tran, H. X., van Huy, Nguyen, X. N., Do, M. T., & Nguyen, N. (2020). Online Book Shopping in Vietnam: The Impact of the COVID-19 Pandemic Situation. *Publishing Research Quarterly*, 36(3), 437–445. <https://doi.org/10.1007/s12109-020-09732-2>.

NPD (2021, July 1). After a Slow Start, U.S. Print Book Sales Rose 8.2 Percent in 2020, The NPD Group Says. *NPD*. Retrieved from <https://www.npd.com/news/press-releases/2021/after-a-slow-start-u-s-print-book-sales-rose-8-2-percent-in-2020-the-npd-group-says/>.

Reid, G., & Mrva-Montoya, A. (2022). The Impact of COVID-19 on Primary Educational Publishers in Australia. *Publishing Research Quarterly*, 38(3), 544–557. <https://doi.org/10.1007/s12109-022-09903-3>.

Ren, D., & Kang, Z. (2021). How COVID-19 Has Affected China's Publishing Industry. *Publishing Research Quarterly*, 37(3), 494–502. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09829-2>.

Rivas-García, J. I., & Magadán-Díaz, M. (2022). An Overview of the Audiobook Marketplace in Spain. *Publishing Research Quarterly*, 38(1), 168–179. <https://doi.org/10.1007/s12109-022-09862-9>.

Ryu, S., & Cho, D. (2022). The show must go on? The entertainment industry during (and after) COVID-19. *Media, Culture & Society*, 44(3), 591–600.

Snowball, J. D., & Gouws, A. (2023). The impact of COVID-19 on the cultural and creative industries: determinants of vulnerability and estimated recovery times. *Cultural Trends*, 32(3), 207–230.

Spjeldnæs, K. (2022). Platformization and Publishing: Changes in Literary Publishing. *Publishing Research Quarterly*, 38(4), 782–794. <https://doi.org/10.1007/s12109-022-09912-2>.

UNCTAD (2022). *Creative Economy Outlook 2022: Pathway to Resilient Creative Industries*. Geneva, Switzerland.

Vallejo, A., & Taillibert, C. (2023). Finding Allies in Pandemic Times: Documentary Film Festivals and Streaming Platforms. In M. de Valck & A. Damiens (Eds.), *Framing Film Festivals. Rethinking Film Festivals in the Pandemic Era and After* (1st ed., pp. 101–127). Cham: Springer International Publishing; Imprint: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14171-3_6.

Vecco, M., Clarke, M., Vroonhof, P., Weer, E. de, Ivkovic, E., Minichova, S., & Nazarejova, M. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on cultural industries, cultural institutions, education and research.

Vlassis, A. (2021). Global online platforms, COVID-19, and culture: The global pandemic, an accelerator towards which direction? *Media, Culture & Society*, 43(5), 957–969. <https://doi.org/10.1177/0163443721994537>.

Wall-Andrews, C., Walker, E., & Cukier, W. (2021). Support Mechanisms for Canada's Cultural and Creative Sectors during COVID-19. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(12), 595.

Xu, Z., Elomri, A., Kerbache, L., & El Omri, A. (2020). Impacts of COVID-19 on Global Supply Chains: Facts and Perspectives. *IEEE Engineering Management Review*, 48(3), 153–166. <https://doi.org/10.1109/EMR.2020.3018420>.

Zhang, R., Ji, H., Pang, Y., & Suo, L. (2022). The impact of COVID-19 on cultural industries: An empirical research based on stock market returns. *Frontiers in Public Health*, 10, 806045. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.806045>.

Zhukov, K., Barrett, M. S., & Creech, A. (2023). The impacts of Covid-19 lockdowns on professional and personal lives of freelance creative collaborative musicians. *Research Studies in Music Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/1321103X231186952>.

Interview Information

Anonymous Name	Position	Interview Date	Type of Interview	Interview Duration
M1	Bookshop	1.07.2022	Face to face	00:41:23
M2	Publisher	30.06.2022	Face to face	00:38:45
M3	Publisher	4.08.2022	Face to face	00:29:30
M4	Bookshop	4.07.2022	Face to face	00:29:16
M5	Publisher	29.06.2022	Face to face	00:45:15
M6	Publisher	4.08.2022	Face to face	01:10:03
M7	Bookshop	30.06.2022	Face to face	00:47:40
M8	Bookshop	1.07.2022	Face to face	00:17:54
M9	Professional Organization	29.06.2022	Face to face	01:04:22
M10	Publisher	23.11.2022	Face to face	00:55:58
M11	Professional Organization	19.11.2022	Online	01:01:10
M12	Bookshop	4.08.2022	Face to face	00:49:58
M13	Bookshop	1.07.2022	Face to face	00:49:37

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Türkiye'deki Suriyeliler: Seçkinci ve Seçici Politik Aidiyete Doğru Bir İnceleme

Syrians in Turkey: A Study Towards Elite and Selective Political Belonging

Pelin SÖNMEZ

Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler
Bölümü.
pelinsonmez11@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4899-6826

Pınar ÜZMEZ

Öğr. Gör.
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi,
Çaycuma MYO Mülkiyet Koruma
ve Güvenlik Bölümü/ Kocaeli
Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler
ABD, Göç Çalışmaları BD Doktora
Öğrencisi.
pnrkus@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8833-4010

Cilt / Issue: 11(1) 313-341

Geliş Tarihi: 08.05.2023

Kabul Tarihi: 14.11.2023

Atf: Sönmez, P. ve Üzmez, P. (2024).
Türkiye'deki Suriyeliler: Seçkinci
ve seçici politik aidiyete doğru bir
inceleme. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1),
313-341. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1294305>.

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, politik aidiyet kavramını Türkiye'deki Suriyeliler üzerinden analiz etmektir. Politik aidiyet, temel anlamda siyasal aktörlerce inşa edilen bir projedir. Böylesi bir proje, yasalar ya da politikalarla mümkün kılınabildiği gibi siyasal söylemlerle de inşa edilebilmektedir. Çalışmada politik aidiyetin görünür unsurları olarak, Türkiye'nin göç ve vatandaşlık mevzuatı ile Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum politikaları incelenmiştir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik geçmiş saha çalışmalarının bulgularına yer verilmiştir. Söylem boyutunda ise Türkiye'de göç yönetiminde etkili olan aktörlerin Suriyelilerle ilgili Anadolu Ajansında yer alan demeçleri eleştirel söylem analiziyle değerlendirilmiştir. Çalışmanın analizleri, politik aidiyetin İslam dini temelli ortaklık ve kültürel yapı ortaklığı üzerinden kurulduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan varlığı öne sürülen politik aidiyetin Türkiye'deki uzun soluklu "güvenlik" hassasiyetleri ile bir arada geliştirildiği tespit edilmiştir. Güvenlik eksenli bu yaklaşımda günümüze kadar herhangi bir sapma bulunmamaktadır. Bir diğer bulgu, söz konusu güvenlik kaygılarının devamı niteliğindedir ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik seçkinci yapıda bir politik aidiyet projesi oluşturduğu neticesine götürmektedir. Çalışmanın özgünlüğü, politik aidiyet kavramlaştırması ve buna dayalı literatürü Türk siyasi alanı ve Türkiye'de yaşamakta olan Suriyeliler özelinde incelemesidir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli, Mülteci, Politik Aidiyet, Söylem Analizi, Vatandaşlık.

Abstract

The main aim of this paper is to analyse the concept of political belonging

through Syrians living in Turkey. Political belonging is a project constructed by political actors in a general sense. Such a project can be possible through laws or policies, or it can be built with political discourses. The paper has discussed Turkey's migration and citizenship legislation, in line with the harmonization policies of the Presidency of Migration Management as the salient elements of political belonging. The past fieldworks on Syrians living in Turkey were addressed. In the discourse dimension, the statements about the Syrians in Anadolu Agency of the actors who are effective in migration management in Turkey are evaluated with critical discourse analysis. The analysis of the study indicates that political belonging is constructed on the basis of a commonality based on the Islamic religion and a commonality of cultural structure. Moreover, another finding leads to the conclusion that political belonging is developed together with long-term "security" sensitivities in Turkey. There has been no deviation from this security-oriented approach until today. The other finding is related to the previous one and it ascertains an elitist political belonging project for Syrians living in Turkey. The originality of this paper lies in its specific analysis on conceptualisation of political belonging and the literature on Turkish political sphere for Syrians living in Turkey.

Keywords: Syrian, Refugee, Political Belonging, Speech Analysis, Citizenship.

Extended Abstract

This article questions political belonging as a special political project for the Syrian people living in Turkey since 2011. Unlike the spatial and emotional belonging of the individual to the place or community where he or she lives, political belonging can be defined as a project constructed by political actors in general. Such a project can be possible through laws or policies, or it can be built with political discourses. Today, establishing a general framework for the concept of political belonging and determining the policies to be implemented in this context is very important, especially for the governments of states that are the target of migration. It is well known that Turkey has moved from being a transit country to a destination country in recent years and continues to be the world's largest refugee host country. In this respect, the policies implemented by the government to manage these migrations, migration legislation, admission and integration policies, and the political discourses that are effective in their sustainability are becoming increasingly important. Against this background, the main research questions of this paper were designed over a possible political belonging project for Syrians, and it asked what determinants can form a common ground for promoting those people to take part in one huge society- the determinants that basically eliminate the distinction of us and them. While doing so, the literature of past field research on Syrian people residing in Turkey was screened. Field research in the literature

focuses on the elements through which Syrians can develop a sense of belonging during their stay in Turkey and whether this is possible. The results of the studies are based on the findings that Syrians develop a sense of belonging through the religion of Islam and that they want to continue their lives in Turkey for the reasons of being safe and preserving their Muslim identity. In addition, there are field research studies that seek answers to whether cultural belonging is possible with reference to the historical commonality of destiny. As a result of literature research, two facts became apparent to create a "belonging zone" for Syrian and Turkish people and those are revealed as the religion, which is depicted as Islam and the common culture, referring specifically to the common history that comes from the Ottoman past. Based on religious and cultural similarities, this article, unlike the field studies in the literature, analyzed the search for "us" in the practices and discourses of the Turkish political authority, which is the most effective in managing migration processes. In the practices section studied Turkey's migration legislation beginning from the 1934 Settlement Law in line with the harmonization policies of the Presidency of Migration Management. The Citizenship Law was examined and the special concern for Citizenship Law was how it was amended after the 1980's, in response to changes with globalisation and post 2011 situation- when millions of Syrian people started to live in Turkey. In addition, the potential of the conditions for acquiring Turkish citizenship, which are part of the political belonging project and have been relaxed with new regulations despite public debate, to gain the support of Syrians is discussed. Finally this section includes the emphases of the Harmonization Strategy Document and National Action Plan created by the Presidency of Migration Management as the implementer of migration processes, as well as the topics on which the titles of the projects realized and carried out by the Agency are focused. In the discourse section, the statements about the Syrians in Anadolu Agency were screened. In this process, the speeches of high-level political figures such as the President, the Prime Minister and the Minister of Interior, who are influential in migration management in Turkey, were screened and analyzed with a thematic analysis. After clarifying the prominent themes in the speeches as "ensar- muhacir", "Syrian brother" and "Syrian Citizen", all Anadolu Agency news were screened since the year of 2011 and the findings were analysed on a yearly basis up until 2022. The prominent discourses with these themes were interpreted through critical discourse analysis, which aims to reveal and interpret the implicit relationship between discourse and power within the historical and ideological background of the discourse. As a result, the analysis

of this research points to a political belonging project for the Syrians living in Turkey, as the Laws are amended to welcome more Syrians and political discourse turned out to favour Syrian's presence, especially in the first year of their stay in Turkey. However, the practices also reveal securitised and multicultural tendencies towards Syrians, whereas an elitist impulse is observed when talking about Citizenship Law and the extensional citizenship clauses that it involves. Moreover, the discourse analysis shows that the politicians began to articulate their discourse for Syrians from brotherhood in the same country to brotherhood in the same geography lately.

Giriş

Politik aidiyet kavramının kapsamı ve hükümetlerin bu kavrama referansla yürüttüğü göçmen politikaları, özellikle yoğun göç etkisi altındaki devletlerin gelecekleri için son derece önemlidir. Çünkü ev sahibi topluluklar ile göçmenlerin birlikte yaşamları neticesinde oluşan gerilimler, toplulukların kendilerine has talepleri veya topluluklar arası dayanışma, olası bir politik aidiyet projesinin göçmen topluluk üzerindeki olumlu ve olumsuz yansımalarını ortaya koyar. Göç neticesinde, çok farklı kültür ve etnik yapıların bir arada yaşaması söz konusu olduğunda, göç edenlerin kendi özlerine ait kimlik arayışları ve ev sahibi toplumla olan sosyal bütünleşme veya çatışmaları kendi kimliklerini kabul ettirme gerilimlerini beraberinde getirebilir (Akıncı vd., 2015, s. 76). Diğer yandan ev sahibi topluma görece yüksek düzeyde bir aidiyetle bağlı olan göçmen toplulukların varlığı, toplumun geneli için uyum ve barışa; siyasi otorite için ise yürüttüğü siyasetin meşruiyetini artırmaya karşılık gelebilir. Buradan hareketle siyasi otorite, kimi zaman göçmen gruplarının aidiyetlerini yükseltme eğilimine girer ve gerçekleştirdiği politik eylemlerle bu gruplara yönelik tanıma ve toplumsal sürecin bir parçası olarak katılımlarını artırma gibi ikna yöntemlerini dener.

Bu makalede, politik aidiyet kavramı Türkiye'de yaşayan Suriyeliler üzerinden ve Hükümetin eylem ve söylemleri baz alınarak analiz edilecektir. Bu noktada, Suriyelilere yönelik bir politik aidiyet projesi, Türkiye'nin vatandaşlık mevzuatındaki yeni düzenlemeler, Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum konusundaki çalışmaları ve özellikle hükümet temsilcilerinin Suriyelilere yönelik geliştirdikleri siyasi söylemler, eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenecektir.

Kavramsal Çerçeve: Aidiyet ve Politik Aidiyet

Makaleye konu olan tartışmaya başlamadan önce aidiyet ve politik aidiyet kavramları arasındaki ayrışma üzerinden geliştirilen literatüre değinmek yerinde olacaktır. İlk olarak, aidiyet kavramının bireyin duygularına, kendi iç dünyasına ve bu dünyada kodladığı "güvenli" mekanlar, alanlar ve/veya topluluklar ile ilişkilendirildiğini vurgulamak gerekir. Nitekim Yuval Davis (2006, s. 197), aidiyet ve politik aidiyet ayrımını yaptığı ünlü makalesinde, ait olmayı duygusal bağlılık, evde hissetme veya güvende hissetme ile açıklamış; politik aidiyeti ise, özellikle 2005 yılında Londra'daki bombalamaların ardından yaratılmış bir sınır üretme siyaseti üzerinden ifade etmiştir. Buradan hareketle literatürde aidiyet kavramını güvende olma durumu üzerinden kimlik ve vatandaşlık (Ehrkamp ve Leitner, 2006; Yuval Davis, 2006; Crowley, 1999; Delanty,

2000) ile ilişkilendiren incelemeler olduğu gibi; özel olarak aidiyeti evde ve güvende olma hissiyatına dayalı yer/coğrafi alan üzerine kurgulayan çalışmaların (Antonsich, 2010) da bulunduğunu belirtmek gerekir.

Politik aidiyet kavramı, yukarıda belirtilen aidiyet tanımlamalarından farklı bir şekilde, önceden tespit edilmiş gruplar için inşa edilen özel siyasi projelerdir ve Yuval Davis'in Crowley'e (1999) yaptığı göndermeyle böylesi bir politika, "sınırları korumanın kirli işi" olarak tanımlanmaktadır (Yuval Davis, 2006, s. 204). Burada ifade edilen sınır kavramı, bir toplumda "biz" ve "onlar" olma durumunu belirleyen düşünsel ayrımlar üzerinden oluşturulan politik topluluklara ait sınırlardır. Örneğin McNevin (2006), Vestfalyan devlet sisteminde politik aidiyetin devlet, vatandaş ve coğrafi alan arasında sabitlenmiş bir ilişki ağına bağlı olduğunu belirtir. Bu yapı içerisinde düzensiz göçmen, devletin onayı olmadan onun sınırlarını geçen ve vatandaşlık hakkı olmayan kimsedir, bu nedenle de her ne kadar kayıt dışı neoliberal işgücü piyasalarında ekonomik olarak topluluğa dâhil edilseler de topluluğun dışında görülürler (McNevin, 2006, s. 136). Meseleye kimlik kavramı üzerinden bakan Kastoryano (2000) "kimlik pazarlığı" olarak ifade ettiği kavramla, devletin halen tek tanınma ve siyasal meşruiyet çerçevesi olduğunu hatırlatarak kolektif kimliklerin bizzat devletler tarafından yaratıldıklarını ifade eder. Her ne kadar devletler, her tür cemaat örgütlenmesini kimi zaman ulusal topluluğun bir düşmanı olarak görüyorlarsa da çevresinde bir cemaatin olduğu kimliklerin tanımlanmasında yine devletlerin belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla pazarlığa tabi olacak kimlikler bizzat devletler tarafından tespit edilmektedir (Kastoryano, 2000, s. 12).

Bu örnek ve açıklamalardan hareketle politik aidiyet; ait olmaya neyin dahil olacağına, diğer bir tanımla, topluluk üyeliğinin nasıl olacağına dair tartışmayı da içinde barındırır ve Yuval Davis, ortak köken, ortak kültür, din veya dil gibi unsurların aidiyet inşasındaki "biz" olma durumu için kullanıldığını ifade eder (2006, s. 209). Bunu destekleyici bir şekilde Ayvazoğlu vd. (2020, s. 559), göçmenler arasında istenilen veya daha az istenilen grupların oluşmasının arka planında kamu kurumları ve kanaat önderleri tarafından çizilmiş aidiyet sınırlarının bulunduğunu söylerler ve bu noktada dinin, özellikle mültecilerin akültürleşme deneyimlerini etkileyerek mükemmel sınırlar çizdiğini ifade ederler (Ayvazoğlu vd., 2020, s. 561). Akültürleşme olgusu, bu noktada bir süreç olarak açıklanarak farklı kökenden olanların bir arada yaşamalarıyla oluşan ve öğrenilen uyum olarak tanımlanabilir (Berry vd., 2006, s. 307). Tanımdan hareketle, farklı gruplar arasında ortaklık veya farklılıklardan ortaya çıkan değerler ve algılar akültürleşmenin lokomotif

unsurlarını da belirleyecektir. Bu noktada din olgusu, göçmenin kendi topluluğunu birleştirerek ötekenden ayırt edilmesine yardımcı bir unsur olduğu gibi; bu makalede tartışacağımız üzere, göçmen olan “öteki” ile ev sahibi toplum arasında bir aidiyet bağı kurulması veya politik aidiyet projesinin çıkış noktası niteliğini taşıması adına fonksiyonel bir karaktere de sahiptir.

Politik aidiyet kavramının içinde barındırdığı sınır inşası konusunu İngiltere'nin son 70 yıllık geçmişinde farklı politika yapımcılar tarafından üretilen politik aidiyetlerle son derece net bir biçimde açıklayan Yuval Davis, bu süreci üç döneme ayırır. İngiltere'nin ilk döneminde politik aidiyet ırka dayalı unsurlar üzerinden kurgulanırken; Margaret Thatcher'in Başbakanlığı ile “kriket oynama testi” olarak adlandırılan ve kültürel özellikleri barındıran unsurlar üzerinden ait olma nosyonu getirilmiştir. Üçüncü dönemde ise Tony Blair'in İşçi Partisi, çokkültürlülüğün (multiculturalism) öldüğünü ilan ederek, sosyal ve topluluk entegrasyonunu ön plana çıkartmıştır. Bu yeni politik aidiyet döneminde artık duygusal ve kimliğe dayalı özelliklere ek olarak demokratik vatandaşlığı iyi bir şekilde yürütmeye ilişkilendiren belli siyasi ve etik değerlere sahip olmak “biz” olma inşasına dâhil edilmiştir. Yuval Davis, böylesi bir politik aidiyet projesinin demokrasi ve insan haklarına yaptığı vurgu ile yalnızca kendi sınırlarında değil (İngiliz aidiyetinin ötesine geçen, dünyada edinilmiş bir misyon olarak), diğer ülkelerdeki savaşlara da (örneğin Kosova, Afganistan, Irak Savaşı) müdahil olabilmeyi meşru gösterdiğini ifade eder (2006, s. 210-212).

Türkiye'de Yaşayan Suriyeliler İçin Politik Aidiyet Projesinin Kavramsal Sınırları

Suriye'de 2011 yılından bu yana görülen iç savaş, milyonlarca Suriyelinin ülkesini terk etmesine yol açmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

nin (BMMYK) her yıl yayınlanan Küresel Eğilimler Raporu'na¹ göre, Türkiye, dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke unvanını elinde tutmaya devam etmektedir (BMMYK Global Trends Forced Displacement Report, 2021). Göç İdaresi Başkanlığının yayınladığı² rakamlarla da belirtmek gerekirse, 15 Eylül 2022 itibariyle kayıt altına

¹ BMMYK tarafından yıllık olarak yayınlanan “Global Trends Forced Displacement” 2021 yılı Raporuna erişim için bkz. <https://www.unhcr.org/publications/brochures/62a9d1494/global-trends-report-2021.html>

² İlgili tablo için bkz. Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

alınan 3 milyon 656 bin 157 geçici koruma altındaki Suriyeli ile dünyada en fazla Suriyeli nüfusu barındıran ülke niteliğindedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Peki Suriyelileri bu yoğunlukta Türkiye'ye göç etmeye sevk eden faktörler nelerdir? Bu konuda, öncelikle aşağıda adı geçen ve mevcut saha çalışmalarıyla desteklenmiş olan literatürün açıklayıcı bir yanının bulunduğunu ifade etmek gerekir. Diğer yandan sorunun cevabı olarak ilk akla gelenler arasında Türkiye'nin bir dönem uyguladığı açık kapı politikası, Suriye ile Türkiye arasında 911 km'lik bir sınırın varlığı, Türkiye'nin göç edenlerin bir kısmı açısından Avrupa'ya açılan bir transit ülke olarak düşünülmesi, topluluklar arası tarihsel ve kültürel ortaklıklarla akrabalık bağlarının bulunması sıralanabilir. Ancak makalemiz politik aidiyet tartışmasına odaklandığı için, Türkiye'nin Suriyeli mülteciler³ tarafından tercih edilmesinin nedenleri politik aidiyet kavramıyla ilişkilendirilerek analiz edilecektir.

Muhtemel bir politik aidiyet projesinin kavramsal sınırlarını ortaya koyabilmek için meseleye ilk olarak ev sahibi toplumun siyasi otoritesinin tutumu ve ikinci olarak mültecinin tutumu olmak üzere iki taraflı bakarak, bu iki grubun tutumlarındaki kesişen noktaları tespit etmek gerekir. Bu anlamda, aşağıdaki saha çalışmalarında da görüldüğü üzere, Suriyelileri Türkiye'ye göç etmeye ve burada bir yaşam kurmaya yönelten en önemli aidiyet unsurlarının başta din unsuru olmak üzere, ortak mirasın ve ortak tarihin sonucu olan kültür etkeni olduğu görülmektedir⁴. Diğer yandan İslam ile sınırlanan Müslümanlık unsuru ve kültürel ortaklık kapsamında lanse edilen Osmanlı miras ve tarihinin Türkiye'de siyasi otorite tarafından Suriyelilere dönük eylem ve söylemlerde sıklıkla kullanılması göz ardı edilemez. Dolayısıyla iki grubun tutumunda kesişen noktalar din ve ortak miras ile tarih unsurlarını içine alacak şekilde kültürdür.

Din, toplulukların yakınlığının ispatı için önemlidir ve örneğin dini bayramlar gibi kültürel pratiklerin de iki toplum için benzerliğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle din, kimi zaman kültürel alana da

³ Savaş sonrası kitlesel göçle Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyeliler, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesine istinaden 22.10.2014 tarihinde yayımlanan 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında "geçici korunanlar" statüsünde bulunmaktadır (6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği, md. 3(1)f). Bu makalede, bu statülerinin bilincinde olarak "geçici korunanlar" yerine, sosyolojik açıdan "mülteci" ya da günlük yaşamda sıklıkla kullanılan "Suriyeli" ifadesi kullanılmaktadır.

⁴ Türkiye'nin daha önce kabul ettiği göçmenlerde (Bulgaristan, Bosna Hersek, Ahıska Türkleri gibi) de soydaşlık, din, ortak miras gibi unsurların etkili olduğu söylenebilir.

sirayet ederek toplumlar arası yakınlaşmayı artırır ve siyasi irade bu fonksiyonu kullanma becerisine sahiptir. Yılmaz'ın (2019, s. 16) belirttiği gibi devletin nazarında din, mültecilerin kabulünü ortaya koyan politik tercihin kaynağı olarak önemli bir yerdedir. Bu anlamda, iki toplum arasında söylemlerle yürütülen uyum çalışmaları içerisinde din faktörü, işlevsel anlamda benzerlik kurmaya yönelik bir fonksiyona sahiptir (Yılmaz, 2019, s. 18). Diğer yandan, Türk ve Suriyeli toplumlar arasında kültürel benzeşme de ortak miras ve tarih üzerinden şekillenen kültür ortaklığına atıfla tanımlanmaktadır. Ancak, Suriyelilere yönelik bir saha çalışmasında (Çiftçi, 2019) Türkler ile kültürel benzerliğin birçok alanda bulunmadığı ve bu nedenle aidiyetin düşük olduğu; iki toplum arası kültürel farklılıklardan dolayı Suriyelilerin bulunduğu şehirlerde diğer Suriyelilerle birlikte yaşama, birbirinden alışveriş yapma davranışları geliştirerek dayanışma gösterdikleri tespit edilmiştir (Akın ve Bozbaş, 2020, s. 64). Ayrıca, kültürel bir perspektiften bakıldığında, Türk toplumunda genel olarak Arap kimliği ile eşanlamı sayılan bir "Suriyeli" profilinden bahsetmek mümkündür. Çevik ve Buz'un (2022, s. 523) araştırmasında da yer aldığı gibi, Suriyelilerin kendileri de bu yönde bir tanımlamaya dair bir kabulleniş sergilemektedir.

İki toplum arasındaki ortak miras veya tarih dışındaki kültürel farklar, olası bir politik aidiyet projesinde siyasi otoritenin «biz» arayışına çözüm olarak kültürlerarasılık (interculturalism) nosyonunu eylem ve söylemlerinde kullanmasına neden olabilir. Nitekim son 20 yıllık süreçte dünya genelinde çokkültürcü politikaların benimsendiği ülkelerde, özellikle de marjinalleşmenin artması nedeniyle kültürlerarasılık yeni bir alternatif yaklaşım olarak görülmektedir (Taşçı ve Kara, 2019). Örneğin, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, 2008 yılında yayınlanan Kültürlerarası Diyalog Hakkındaki Beyaz Kitap belgesini onaylayarak Avrupa kimliğinin temelinde kültürlerarasılık olduğunu ilan etmiştir (Kastoryano, 2018, s. 2). Kavramın tanımına bakıldığında, Bouchard'ın ifadesiyle (2011), "bir arada yaşamının yeni formülü" vurgulanmaktadır. Böylesi bir yeni formülün ardındaki temel düşünce olarak ise bireyler, gruplar ve halklar için çoğulcu ve karmaşık bir aidiyet anlayışını bir araya getirmek suretiyle bir siyasi kimlik inşa etmek vardır. Bu formülleştirme içinde kültürlerarasılık, çokkültürcülükten net bir biçimde ayrılır, çünkü ikincisinde ulusal düzeye odaklanılarak ulusal kimlik sorgulanır. Oysaki kültürlerarasılık, diyalogu ve kültürel değişimi kolaylaştıran gruplar arası coğrafi ve fiziksel yakınlığı kullanarak yerel düzeye odaklanır (Kastoryano, 2018, s. 2, 6). Buradan hareketle Türkiye örneğini düşünürsek, kültürlerarasılık söylemi üzerine şekillenen ortak kültür vurgusunun Suriyelilerin aidiyetine ilişkin olumlu bir etki yaratacağı düşünülebilir.

Konuya mültecilerin gözünden bakarken Türkiye’de yaşayan Suriyeliler üzerine yapılan saha araştırmaları ve anketleri içeren çalışmaları (Çevik ve Buz, 2022; Sönmez ve Eriş, 2021; Akın ve Bozbaş, 2020; Çiftçi 2019; Akçapar ve şimşek, 2018; Kaya, 2016; Balcıoğlu, 2018) incelemek gerekir. Bu araştırmalar özellikle din faktörünün, yani Müslüman olmanın, diğer taraftan da Osmanlı İmparatorluğu’ndan gelen ortak miras faktörünün Suriyeliler tarafından Türkiye’yi seçmek ve burada yaşamak için oldukça önemli olduğuna işaret etmektedir. Bunların ortak noktası, Suriyelilerin Türkiye’yi Müslüman bir ülke olmasından ötürü özel olarak tercih etmelerinin din faktörü üzerinden bir güvende olma hissi ve aidiyet duygusu yarattığı üzerinedir. Örneğin, Çevik ve Buz’un araştırmasında (2022) Suriyelilerin tarihsel ortak kader vurgusunu sıklıkla kullandıkları vurgulanmaktadır. Araştırmanın bulguları arasında Suriyelilerin Arap etnik kimliğine yüklenen olumsuz algının farkında olarak, aynı coğrafyadan geldiğini ve ortak bir tarihe sahip bulunduğunu sıkça belirtmeleri, esasen bu grupların, var olan önyargılara rağmen, Türk toplumu ile aralarındaki kültürel benzerliğe verdikleri önemi gözler önüne sermektedir (Çevik ve Buz, 2022, s. 526).

Diğer yandan söz konusu araştırmalar içerisinde güvende olma hissi Avrupa gibi Müslümanların azınlıkta olduğu bölgelere göç etmekten çekinmelerinden (Akın ve Bozbaş, 2020, s. 58) ve özellikle de çocuklarının geleceği için “Müslüman” bir ülke olan Türkiye’de yaşamayı tercih etmelerinden (Sönmez ve Eriş, 2021) anlaşılabilir. Araştırmalara konu Suriyeliler, kimlik siyasetini de içeren bir şekilde, çocuklarının “Müslüman” kimliklerinin Türkiye’de yaşamak suretiyle güvence altında olduğunu, bu nedenle Avrupa’daki istihdam olanaklarının görece daha avantajlı olmasına rağmen Türkiye’yi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Sonraki başlıklarda bu ikili yapı taşı üzerine inşa edilen politik aidiyet projesinin somut olarak görüldüğu alanlar, hukuki çerçeveye dayalı eylemler ve politikalar ile hükümet yetkililerinin bu konudaki söylemleri analiz edilecektir.

Suriyelilere Yönelik Politik Aidiyet Projesinin Eylemleri

Türk hukuk sisteminde zorunlu veya gönüllü göç akışlarına ilişkin düzenlemeler, özellikle Türk (soylu) olmak üzerine kurgulanmış bir dizi çekinceyi içeren bir göç yönetimini ortaya çıkarmaktadır. 1934 İşkân Kanunu ile başlayan süreçte göç ile ilgili kanunlarda, Türk olmak veya Türk soyundan olmak göçmene kanun nazarında ayrıcalıklı bir yer edindirmektedir. Nitekim bu Kanunda Türk menşeli ve Türk kültürüne ait olan göçmenlerin ülkeye göç ve entegrasyonlarını kolaylaştırmak,

tam tersi duruma sahip olanların ise mülteci sıfatıyla ülkeye girişlerini engellemek amaçlanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 171). Devam eden süreçte Türkiye, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme ve 1967 Protokolü'ne taraf olmasına rağmen, Avrupa'dan gelmeyenlere mülteci statüsü vermemeye dönük coğrafi çekince şartını koymuştur. Üstelik söz konusu çekince Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile korunarak 61. maddede mülteci tanımı yapılmış ve yine "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ifadesi maddeye eklenmiştir (Baykal ve Yılmaz, 2020, s. 644). Dolayısıyla Türkiye'nin klâsik ve ana hatları değişmeyen göç politikasını tanımlarken, göçmenlere yönelik güvenlik odaklı ve korumacı bir yapı inşa ettiği ve bunu günümüzde de korumak istediği söylenebilir (Baykal ve Yılmaz, 2020; Zihnioğlu ve Dalkıran, 2022; Üstübcü, 2018).

Ancak küreselleşme ile hareketliliğin artması ve Türkiye'nin yakın çevresinde yaşanan gerilimler, Türkiye'yi göç kanunları ve hukuki yapı konusunda değişime zorlamıştır. Gerçekleştirilen en köklü değişiklik, 2013 yılında çıkarılan YUKK olarak görülebilir. Bu kanun ile Türkiye göç alanında kapsamlı ve bütüncül bir yasal çerçeveye erişmiştir. Örneğin, 1950 yılında yürürlüğe giren Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, YUKK sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır (Baykal ve Yılmaz, 2020, s. 643). Ayrıca, savaş sonrası Türkiye'de yaşamaya başlayan Suriyelilerin yasal statülerini belirlemek amacıyla YUKK 91. maddesi "kitleli akın" durumlarına karşı yeni bir uygulama niteliğinde olan "Geçici Koruma" statüsünü ortaya çıkarmıştır. Bu maddeye dayanarak, Eylül 2014'de benimsenen "Geçici Koruma Yönetmeliği" ne göre, Suriye vatandaşlarına, vatansız kişilere, 2011'de başlayan olaylar nedeniyle Suriye'de yerinden edilen mültecilere (Zihnioğlu ve Dalkıran, 2022, s. 2461) ve 2016 yılında Yönetmelik'te yapılan değişiklikle Nisan 2011 sonrasında Türkiye'ye gelmiş ve 20/3/2016 tarihinden sonra Türkiye üzerinden düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarından, Türkiye'ye geri kabul edilenlere koruma talep etmeleri halinde (2014/6883 Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici Madde 1(6)) geçici koruma sağlanmaktadır. Bunların yanı sıra, YUKK 103. madde kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Genel Müdürlüğün kurulmasındaki temel amaç, başta Suriyeliler olmak üzere Türkiye'de yaşayan zorunlu göçmenlerin hukuk tarafından tanınarak statülerinin belirlenebilmesi için bir temel başvuru mercii oluşturulması, bu kişilerin barınma ve istihdam gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve ev sahibi toplumla kültürel farklılıklardan dolayı ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesidir (Baykal ve Yılmaz, 2020, s. 645). Çalışmanın devam eden başlıklarında olası bir aidiyet projesinin somut eylemleri

olarak 2011 sonrası Vatandaşlık Kanunu kapsamında gerçekleştirilen değişiklikler ve Göç İdaresi Başkanlığının “uyum” nosyonu incelenmiştir.

Vatandaşlık Verilmesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana vatandaşlık rejimi incelendiğinde, karşımıza etnik köken bağına gözetilen eski politika ve sonrasında bu bağın gevşetilmeye çalışıldığı yeni bir politika çıkmaktadır. Eski politikanın en önemli kanıtı olarak 1928 ve 1964 tarihli Vatandaşlık Kanunlarında Türk vatandaşlığı kan bağı ilkesi üzerine şekillenmektedir (Akçapar ve Şimşek, 2018, s. 179). Ancak 2000'li yıllar, yeni politikanın sinyalleri olarak vatandaşlık statüsü bakımından Türkiye'de önemli hukuki değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Türk vatandaşlık rejimindeki değişimin ilk önemli sinyalleri 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve bu kanunu 2016 yılı itibarıyla fesheden 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'dur. Bu Kanun, işgücü göçünde seçiciliğe vurgu yapmaktadır. Nitekim bu Kanunla çıkarılan Turkuaz Kart uygulamasıyla “nitelikli” yabancılara stratejik öneme haiz alanlarda -ki çoğu zaman bu alanlar yüksek eğitim düzeyi, profesyonel deneyim ve Türkiye'ye yatırımlar ile sınırlanmıştır- kalıcı çalışma izni verilmesi mümkün kılınmıştır. Vatandaşlık rejiminde değişimlerin yolunu açan bir diğer hukuki dönüşüm 2006 yılında benimsenen yeni İskân Kanunu'dur. Söz konusu Kanun, göçmenler için resmi iskân yolunu kolaylaştırarak kısa sürede vatandaşlığa giden yolu da açmıştır. Ancak şurası kesindir ki, bu yol tüm göçmenlere açık bir yol değildir ve yeni İskân Kanunu ile Türk köken ve kültürünü öncelikli tutarak belirli grupları hukuki bakımdan ayrıcalıklı tutma eğiliminde bir değişiklik gerçekleşmemiştir (Çetin, Aras ve Mencütek, 2018, s. 657).

5901 sayılı Vatandaşlık Kanunu'nun 5. maddesine göre Türk vatandaşlığı doğuştan ya da sonradan elde edilebilir. Doğuştan vatandaşlık alınmasının akrabalık veya doğum yeri kuralı olmak üzere iki yolu bulunur. Kural gereği, bir çocuğun Türk bir anne veya babasının olması, o çocuğu Türk yapar. Çünkü bu durum, Anayasa'nın 66. maddesinde de belirtildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olmanın bir yoludur. Her ne kadar doğum yeri, vatandaşlık alınması açısından etkili bir unsur olsa da Türkiye coğrafyasında doğmak her zaman vatandaşlığı otomatik olarak getirmez. Dolayısıyla doğum yeri ile ilgili hüküm, ülkede vatansız çocuklar olmasının önüne geçmek amacıyla getirilmiş ve Türkiye'de doğarak annesi ya da babası üzerinden vatandaşlık alamayan çocuklar için geçerli kılınmıştır (Çetin, Aras ve Mencütek, 2018, s. 658). 5901 sayılı Vatandaşlık Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin

usul ve esasları düzenleyen 2010/139 sayılı Yönetmelik ile vatandaşlık ve Türk soylu olma arasındaki bağın daha da gevşetildiği söylenebilir. Örneğin, Madde 11(1) gereği kendi ailelerinin vatandaşlığını alamama durumunda vatansız çocuklara koruma sağlamak ve Madde 14(1-b) gereği istisnai durumlarda vatandaşlık vermek mümkün hale gelmiştir (Akçapar ve Şimşek, 2018, s. 180).

Vatandaşlık Kanunu'ndaki son düzenlemeler, ülkede yaşayan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusu ile yakından ilgilidir. Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi hakkında ilk siyasi söylem, 2016 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Kilis'te dile getirilmiş ve bu sürecin ardından oluşan milliyetçi korkuları yatıştırmak adına Hükümet yetkilileri, Suriyelilere verilecek olan vatandaşlığın başvuruda bulunanların istisnai düzeydeki yüksek becerileri ve yüksek eğitim düzeyleri üzerinden belirleneceğini açıklamışlardır (Akçapar ve Şimşek, 2018, s. 177). Aralık 2016'da çıkarılan ve Suriyelilerin de vatandaşlık alabilmesinin yolunu açabilecek "istisnai vatandaşlık" kriterleri 5901 sayılı Kanun'un 12. maddesine getirilen hükümler uyarınca açıkça ifade edilmiştir. Bu madde gereğince istisnai hükümler üç kategoride ele alınmaktadır. Bunlardan ilkinde Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunan kişiler istisnai vatandaşlık hakkına sahiptir. İkinci kategoride 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 31. maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu istisnai vatandaşlık alabilir. Son kategoride ise vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler bu tarz bir hakka sahiptir.

Diğer yandan 2010/139 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik incelendiğinde, 20. maddede, "Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanılması, başvuru için gerekli belgeler ve yapılacak işlemler" başlığında devletin ve vatandaşlığa aday olan kişinin karşılıklı iktisadi çıkarları etrafında şekillenecek bir vatandaşlığa kabul politikasının çerçevesi çizilmektedir.

Suriyelileri de kapsamına alan istisnai vatandaşlık kriterlerini içeren hükümler, Rottmann'ın ifadesiyle (2021, s. 255-256), kesin süreç veya gereklilikler bakımından net değildir. Daha açık bir ifadeyle, Suriyelilerin Türk vatandaşlığı elde etmeleri için kesin süreç veya değerlendirme gereklilikleri net olarak bilinmemektedir. Benzer bir değerlendirme Akçapar

ve Şimşek (2018) tarafından da dile getirilmekte ve düzenlemelerin seçici bir nitelik taşıdığı; kültürel ve ekonomik sermaye sahibi ve çoğunlukla da Sünni arka plana sahip Suriyelilerin vatandaşlığını hedeflediği öne sürülmektedir. Bunu gerekçelendirirken Hükümetin Türk vatandaşlığı ile ilgili başvuru kabul etmediği ama vatandaşlığa kabul edilecek kişileri görüşmeye çağırma yoluyla karar verdiğini ifade eden Akçapar ve Şimşek (2018), bireysel görüşmelerden önce bilgilerin Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve Göç İdaresinden alınarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Buradan hareketle çoğunluğu Sünni Müslüman olan Türkiye'deki Suriyelilerin sahip oldukları dini arka plandan ötürü vatandaşlığa kabul için "uygun" göçmenler olduğu ifade edilmektedir (Akçapar ve Şimşek, 2018, s. 180).

Vatandaşlık hususuna sadece kanun yapıcı ve hükümet gözüyle değil, göçmen veya mülteci gözünden de bakmak, başka bir ifadeyle- madalyonun öteki tarafını incelemek, meseleyi bütüncül olarak analiz etmek ve aidiyetin sınırlarını çizmek bakımından önemlidir. Bu noktada, Türkiye'de yaşamakta olan Suriyelilere yönelik yakın zamanda gerçekleştirilen çalışmalar Suriyelilerin Türk vatandaşlığı almak istediklerini gözler önüne sermektedir (Mülteci-Der, 2017; Akçapar ve Şimşek, 2018; Rottmann, 2021; Dost, 2015). Ancak bu araştırmaların bir kısmı, söz konusu isteğin temel gerekçesinin Türkiye'ye aidiyetle ilgili olmadığını, geleceği daha iyi görebilmek ve daha fazla güvende olmak üzerinden bir vatandaşlık talebinin bulunduğunu vurgulamaktadır (Akçapar ve Şimşek, 2018; Rottmann, 2021). Nihayetinde, resmi anlamda mülteci statüsü alamayan bu kişiler için "vatandaş" olmak, hiçbir politik baskı veya zorlama olmadan ülkede kalmayı güvence altına almak, ait olmadan da sisteme dâhil olmak anlamına gelebilir. Bu yönüyle politik aidiyet projesinin muhatapları olan Suriyelilerin, esasen sistemin içinde bir yer edinebilmek amacıyla böylesi bir projeyi destekleyecekleri söylenebilir.

Göç İdaresi Başkanlığının Yapısı ile Uyum Alanındaki Eylem ve Politikası

YUKK 103. maddesi gereğince 2013 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak Genel Müdürlük statüsünde kurulan ve 2021'den bu yana adı Göç İdaresi Başkanlığı olan bu kurum, göç alanına ilişkin mevzuat ve idari kapasiteyi geliştirmek, politika ve stratejileri uygulayıp koordine etmek ve uyum süreçlerine ilişkin işleri yürütmekle görevlidir. YUKK 96. maddesinde uyum, "yabancılara ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak

bilgi ve beceriler kazandıracak faaliyetler” olarak tanımlanmıştır.

Göç İdaresi Başkanlığının uyum felsefesi kapsamında, YUKK 96. maddesine uygun olarak yürüttüğü uyum faaliyetlerinin ülke genelinde kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından faydalanarak kurumlar arası iş birliğine dayalı olması amacı, kurumun web sitesinde dile getirilmiştir. Aynı şekilde, kurumun uyum felsefesinin diğer bileşenleri, gönüllülük ve karşılıklı hareket etme ilkeleri olarak belirtilmiştir. Bu ilkelerin ise uyum sürecine dâhil olan tüm aktörlerin aktif katılımlarını sağlamak ve aktörler arası etkileşimi dinamik tutarak süregiden bir diyalog oluşturmak amacıyla oluşturulduğu öne sürülebilir.

Uyum alanında Göç İdaresi Başkanlığının günümüze kadar oluşturduğu en önemli belge, 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'dır. Planda belgeye konu göçmenlerden kastın İskân Kanununda kullanılan anlamından farklı olarak yasal kalış imkânına sahip yabancı, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi kişiler ile geçici korunan Suriyeliler olduğu giriş bölümündeki ilk dipnotta belirtilmiştir (Uyum Strateji Belgesi, s. 11). Belge'nin hazırlanması aşamasında uyuma yönelik geliştirilmesi gereken tematik alanlar toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası sosyal hizmet ve yardımlar olarak belirlenmiş ve bu alanlara yönelik stratejik önceliklere, yapılması gereken faaliyetlere ve beklenen sonuçlara yer verilmiştir.

Belge'nin sunuş kısmında “Ülkemize uyum sağlayan kişilerin marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeni ve güvenliğine dolaylı olarak destek olunacaktır” (Uyum Strateji Belgesi, s. 9) ifadeleri esasen uyum faaliyetlerine güvenlikçi bir zemin üzerinden yaklaşıldığını göstermektedir. Diğer yandan Belge, çokkültürcü pratikleri destekler şekilde göçmenin dil, din ve kültür gibi farklılıklarının tanınmasını desteklemekte ve çeşitliliğin toplumsal kabulünü uyum faaliyetlerinin kapsamına dâhil etmektedir (Uyum Strateji Belgesi, s. 12).

Belge'nin benimsediği ilkeler arasında yer alan katılımcılık ve ayrımcılık yapmama ilkeleri politik aidiyet projesinin nüvelerini aramak bakımından önemlidir. Bu noktada, özellikle katılımcılık ilkesinin açıklamasında Belge'de, hazırlık çalışmalarının ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve göçmenlerle düzenlenen toplantılarla desteklendiği belirtilmiştir (Uyum Strateji Belgesi, s. 17). Dolayısıyla toplantılarda hem bahse konu kurum ve kuruluşlardan hem de göçmenlerden görüş alınmış ve Belge'ye aktarılmıştır. Ancak Belgede görüşülen göçmenlerin kimler olduğu

veya hangi ulusal, etnik ve dinsel kimliklere sahip olduklarına ilişkin bir geri plan bilgisi verilmemiştir. Türkiye’de yaşamakta olan uyuma konu göçmenlerin kültürel, dinsel veya mezhebe dayalı olarak homojen bir yapıda bulunmadıkları göz önünde tutulursa, görüşme yapılan göçmen grubunda böylesi heterojen bir seçim yapıp yapılmadığı belli değildir.

Göç İdaresi Başkanlığının eylemleri kapsamında incelememize konu olan bir diğer alan, kurulduğu günden bu yana gerçekleştirilen projelerdir. Projelerin fon kaynaklarının genel itibariyle Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Göç Örgütü gibi uluslararası örgütler ya da ikili iş birliği kapsamında İsviçre, Hollanda, İngiltere gibi münferit ülkelerden geldiğini belirtmek gerekir. Kuruluşundan Ekim 2022 dönemine kadar Göç İdaresi Başkanlığının tamamlanmış olan 74 projesi bulunmaktadır. Başkanlığın web sitesi üzerinden gerçekleştirilen incelemede projelerin büyük bir çoğunluğunun detaylarına ulaşılammakla birlikte, ilgili projelerin büyük bir çoğunluğunun gönüllü ya da destekli geri dönüş konusuna yönelik olduğu söylenebilir. Diğer yandan, Ekim 2022 itibariyle, Göç İdaresi Başkanlığının devam eden 19 projesi incelendiğinde, konuların düzensiz göçün önlenmesi, yabancıların ve insan ticareti mağdurlarının insan hakları açısından haklarının korunması, sosyal uyum, düzenli göçün teşviki ve göç yönetimi politikalarının kalkınmaya dönük uygulanması başlıklarında toplandığı söylenebilir. Yürütülmekte olan toplam 2 sosyal uyum projesinde, sosyal uyum ve yaşam alanında kısa süreli eğitimler gerçekleştirilmesi ve yabancıların hak ve hizmetlere erişimlerinde bilgilendirmenin iyileştirilmesi; bununla birlikte bilgilendirme mekanizmalarında yenilikçi araçların kullanılması gibi amaçlar gözetilmektedir.

Suriyelilere Yönelik Politik Aidiyet Projesinin Söylemleri

Çalışmanın önceki başlıklarında olası bir politik aidiyet projesinin kavramsal sınırları ile; Türkiye’nin göç alanındaki yasal mevzuatında vatandaşlıkla ilgili önemli değişikliklerine ve göç politikasının uygulayıcısı konumunda olan Göç İdaresi Başkanlığının faaliyetlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ise politik aidiyet projesinin girişimcisi ve uygulayıcı niteliğinde olan hükümet nazarında, politika yapıcılarının Suriyelilere yönelik söylemleri eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edilecektir⁵.

Yöntem

⁵ Türkiye’de yaşayan Suriyeliler üzerinden geliştirilen söylemlerin eleştirel söylem analizi yöntemiyle analiz edildiği benzer çalışmalar için bkz. Livberber, 2021; Devran ve Özcan, 2016; Gölcü ve Dağlı, 2017; Çağlar ve Özkır, 2014.

Söylemler, toplumsal olaylar, kurumlar ve toplumsal yapılar tarafından şekillendirilen ve aynı zamanda bunları şekillendiren analitik yapılarıdır: Olayları, bilginin nesnesini, insanlar arasındaki ilişkileri ve toplumsal kimlikleri oluştururken toplumsal statükonun devamına, yeniden üretilmesine veya onu dönüştürmeye de katkıda bulunurlar (Fairclough vd., 2011, ss. 357-358). Söylemler, günlük konuşmalar, parlamento tartışmaları, basında çıkan haberler, akademik makaleler, reklamlar ve daha birçok türde karşımıza çıkmaktadır (Van Dijk, 2011, s. 5). Söylem analizinin “eleştirel” biçimi, söylem ve güç/iktidar arasındaki ilişkiyi ele almaktadır (Van Dijk, 2001, s. 363). Bu görüşü destekler biçimde, Fairclough vd.’ne (2011) göre iktidar ilişkileri söyleseldir. Eleştirel söylem analizi, sosyal sorunları ele alır ve bu görüşe göre söylem, metnin ötesinde toplumu ve kültürü inşa eder, aynı zamanda tarihsel ve ideolojiktir; söylem analizi de bu çerçevede yorumlayıcı ve açıklayıcıdır (Fairclough vd., 2011, s. 367-373). Üstü örtülen ve gizlenen iktidar ilişkilerini ortaya çıkarmaya ve sonra pratik açıdan da geçerli olan sonuçlara ulaşmaya çalışır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 20).

Makalenin bu bölümünde, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyelilere ilişkin politik aidiyet söylemleri, devletin resmî haber ajansı olan Anadolu Ajansının (AA) haber metinleri üzerinden incelenmiştir. Araştırmaya konu haberlerin zaman aralığı, Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göçün başlangıcı olan Nisan 2011’den Kasım 2022 dönemine kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu zaman aralığında bulunan tüm haber metinleri içerisinde, politik aidiyetin unsurları göz önünde bulundurularak belirlenen anahtar sözcüklere göre tarama yapılmış ve ilgili kelimelerin bulunduğu haber metinleri araştırmaya dahil edilmiştir. Buna göre politik aidiyetin kavramsal sınırları kapsamında, din ve kültürel benzerliğe karşılık gelen “ensar-muhacir” ile “Suriyeli kardeş” anahtar kelimeleri tespit edilmiş ve haber metinlerinde taranmıştır. Politik aidiyet projesinin eyleme dönük girişimleri kapsamında da vatandaşlık yasasındaki değişikliklere karşılık gelecek şekilde “Suriyeli vatandaş” anahtar kelimesi taranmıştır. Belirlenen anahtar kelimeler, aynı zamanda politik aidiyet temasının birer alt temasını teşkil etmektedir.

Politik aidiyet projeleri genel olarak hükümetler tarafından inisiyatif alınarak uygulanan projelerdir. Keza Türkiye için de durum farklı değildir. Bu nedenle incelenen haberlerde, ilgili dönemi içerecek şekilde, cumhurbaşkanı ve yardımcısı, başbakan ve yardımcısı, içişleri bakanı, dışişleri bakanı, milli savunma bakanı ve diğer bakanların; ana muhalefet ve diğer muhalefet partilerinin temsilcilerinin, diyanet işleri başkanının, nüfus ve vatandaşlık işleri genel müdürünün, belediye başkanlarının,

Kızılay ve AFAD gibi kurum temsilcilerinin açıklamalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin göç yönetiminde en etkili olan, karar verme ve siyasa üretme bakımından temsiliyetin en üst kademelerinde yer alan, cumhurbaşkanı ile içişleri bakanının ve Haziran 2018 seçimleri öncesinde başbakanın konuşmalarının yer aldığı toplam 55 haber metni eleştirel söylem analizi yoluyla incelenmiştir. Buna göre, politik aidiyet ile ilgili söylemler, seçilen araştırma yönteminin olan arka plan, dönemin konjonktürü ve özellikle önceki bölümlerde irdelenen yasal ve kurumsal boyutlarla ilişkisi göz önünde bulundurularak yorumlanmış ve olası bir politik aidiyet projesinin izi sürülmüştür.

Bulgular ve Analiz

Anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucunda “ensar-muhacir”in 118 haberde; “Suriyeli kardeş”in 389 haberde ve “Suriyeli vatandaş”ın 212 haberde yer aldığı tespit edilmiştir. Böylece anahtar kelimelerin bulunduğu toplam 729 habere erişilmiştir. Her bir haber içeriği tek tek incelenmiş olup, hazırlanmış olan tabloyla haberlerin anahtar kelimelere ve yıllara göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 1

Haber metinlerinin dağılımı

Yıl	Ensar-Muhacir	Suriyeli Kardeş	Suriyeli Vatandaş
2011	-	-	1
2012	-	10	2
2013	7	23	14
2014	13	27	14
2015	6	14	7
2016	22	57	29
2017	20	53	35
2018	23	73	36
2019	14	64	33
2020	7	31	21
2021	-	24	7
2022	6	13	13

Toplam	118	389	212
---------------	------------	------------	------------

Tabloya göre her üç temada 2016-2018 yılları arasında gözle görülür bir artış olmakla birlikte; 2018 sonrasında bu temalara dayalı haberlerde yine belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir. Bunun muhtemel sebeplerinden biri, 2016 yılında Avrupa Birliği ve Türkiye arasında imzalanan Mutabakatın Türk Hükümeti için yarattığı sorumluluklar olabilir. Nitekim Mutabakat gereği Türkiye topraklarını kullanarak Avrupa'ya giren düzensiz göçmenlerin iadesi sorumluluğunu üstlenen ve her iade için bir Suriyeliyi Avrupa'ya göndermeyi beyan eden bir siyasi iradenin Suriyelilere yönelik söylemlerinde daha seçici ve kontrol odaklı davranması beklenir. Bu tutumun politik aidiyet projesine yansımaları, din ve kültürel ortaklık vurgularıyla Suriyelilerin bizden olduğu ve dolayısıyla, "seçilmiş" Suriyelilerin vatandaş olabilecekleri mesajlarının sıklıkla verilmesidir. Diğer yandan 2016-2018 yıllarında Türkiye'de Suriye kaynaklı terör saldırılarının artması, Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığının yükselmeye başlaması ve Suriye'nin kuzeyine yönelik hareketlerin başlatılması gibi gelişmeler, bu temalı haberlerin artışındaki olası etkenlerdir.

Temaları tek tek ele almak gerekirse, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinin ilk yıllarında (2011-2013) ensar-muhacir temalı haberlerin görece az olduğu görülmektedir. Bunda Türkiye'ye gelen Suriyelilerin henüz sayıca az olmaları etkili olmuş olabilir. Gelenlerin sayısı ve görünürlükleri arttıkça ensar-muhacir temalı haberlerin sayısı da artmaktadır. 2018 seçimlerinden sonra temanın kullanımında azalış görülmektedir. Koca (2022, s. 53) bu azalışı, iktidarın ensar-muhacir eksenindeki din kardeşliği söyleminin halkta artık karşılık bulmamasına ve halkın Suriyelileri ötekileştirmeye başlamasına bağlamıştır.

"Suriyeli kardeş" vurgusu, 2013 yılı itibarıyla bariz bir şekilde artmıştır. Bu artışta, Mayıs 2013'te Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde gerçekleşen iki ayrı terör saldırısının etkili olduğu haber içeriklerinden anlaşılmaktadır. Kardeşlik vurgusu, Suriye kaynaklı söz konusu saldırılar sonrasında, halkın Suriyelilere karşı muhtemel tepkisinin önüne geçebilmenin bir aracı işlevini görmüştür. Bu amaçla haberlerde terör unsurları lanetlenerek, Türkiye'deki Suriyeliler ile bu terör unsurlarının bağdaştırılmaması gerektiği belirtilmiştir. Temanın 2016-2019 dönemindeki artışı, yine haber başlıklarından yola çıkılarak, Türkiye'nin güneydoğu sınırındaki terör unsurlarına yönelik gerçekleştirilen askeri hareketlerle açıklanabilir. Bu haberlerde, hareketlerin o bölgedeki terör örgütlerini hedef aldığı ve Suriye halkına yönelik olmadığı dile getirilirken, kardeşlik vurgusunun

öne çıktığı gözlenmiştir.

“Suriyeli vatandaş” teması, 2016 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusundaki açıklamaları sonrasında ön plana çıkmıştır. Bu konu, Tablo 1’de de görüldüğü gibi, seçim dönemlerinde (örneğin, 2018-2019 seçimleri) sıklıkla gündeme getirilmiştir. Muhalefet partilerinin vatandaşlık verilerek Suriyelilere oy kullandırılacağı yönündeki açıklamaları ve iktidarın buna yönelik yanıtları güncel siyasetin polemik konusu olmaya devam etmektedir.

"Ensar-muhacir" söylemi, 11 Mayıs 2013 tarihinde, Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde meydana gelen bombalı saldırılar sonrasında ilk olarak dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından gündeme taşınmıştır. Ardından dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kilis’in Elbeyli ilçesinde Suriyelilerin konakladığı bir merkezde “*Aslında bizler aynı coğrafyanın çocuklarıyız ama devletlerimiz ayrı. ... Siz Suriyeli kardeşlerinize kucak açtınız, evinizi açtınız. Bu, İslam tarihindeki ensar-muhacir olayını hatırlatır.*” (AA, 05.12.2013) şeklinde benzer bir açıklama yapmıştır. Gül’ün bu açıklaması yalnızca dini saiklerden yola çıkan bir anlayışı ön plana çıkarmakla kalmayıp Suriye ile coğrafi ortaklığımızın bulunduğu bir kader birliğini de dile getirmiştir.

2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında bu söylemin cumhurbaşkanı, başbakan ve içişleri bakanından ziyade, dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç (2014) ve Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak (2016) tarafından yer yer dile getirildiği görülmüştür. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun 2019 yılında Arap dünyasından gazetecilerle bir araya geldiği bir toplantıda “*Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan, hiçbir zaman mantığını, aklını ve davranış biçimini bizim kendi kodumuz olan ensar ve muhacir kavramının dışına çıkarmadı.*” (AA, 13.07.2019) açıklamasından yola çıkarak söylemin yeniden gündeme getirildiği söylenebilir. Bakan Soylu’nun başka açıklamalarında da Suriyelilerden söz ederken tarihi ve dini bağların, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin varlığı ile ensar-muhacir ruhundan vazgeçilmediğine ilişkin ifadeler yer almıştır (AA, 23.07.2019; 28.07.2019).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2019 yılında Mevlid-i Nebi Haftası Açılış Programı’nda “*Cihanşümul İslam kardeşliğinin sınırı yoktur. Hiç kimse bizim aramıza ayrılık tohumları ekemez. ...Hani birileri diyor ya ‘Suriyeliler gitsin.’ asla biz bunlara eyvallah edemeyiz. ... Şimdi Allah bizlere ensar olmayı nasip etti. Bombalardan kaçan Suriyeli kardeşlerimize de muhacir olmayı nasip etti.*” (AA, 08.11.2019) demiştir. Eylül 2022’de yaptığı açıklamada ise “*... biz hicret kültürünü iyi biliriz. Muhacir kimdir, bunu çok çok iyi*

biliyoruz. Aynı zamanda bir muhacir olan sevgililer sevgilisi Peygamberimiz yanındaki sahabelerle Medine'ye hicret etmişti. Biz ensar-muhacir ilişkisini en iyi şekilde anladık, yaşadık." (AA, 09.09.2022) açıklamasında bulunmuştur. Cumhurbaşkanı'nın sözü edilen son iki açıklaması, Suriyelilere yönelik ensar ve muhacir söyleminin en net ifadeleridir.

"Suriyeli kardeş" söylemi, incelenen üç tema arasında en fazla sayıda dile getirilendir. Haber içeriklerinden yola çıkılarak kardeşlik vurgusunun ortak miras-tarih ve kader birliğine referansla dile getirildiği görülmektedir. Bu söyleme yönelik Erdoğan'ın, "Bu coğrafyanın, dağınık, zayıf, birbirine karşı husumet içindeki halkları, bir araya geldikçe güçleniyor, refah ve huzurlarını artırıyor, kardeşçe yaşıyor ve tarihin en büyük medeniyetlerini inşa ediyorlardı. Şunu bilin ki, dünya tarihinin en büyük medeniyetlerinden olan Endülüslü Medeniyeti ve Osmanlı Medeniyeti, işte bu kaynaşmanın, dayanışmanın, birliğin, en önemlisi de kardeşliğin eseridir. Bu bölge ne zaman kucaklaştıysa ne zaman birbirine kardeşçe muamele ettiyse, o zaman büyümüş ve büyük medeniyetler inşa etmiştir." (AA, 31.08.2013) açıklaması ile Davutoğlu'nun "Biz onları kardeş bildik. O coğrafyaları kardeş bildik. ...Aramıza nifaklar sokmak isteyenler oldu. ... ama onlara karşı biz, hep kardeşliği, hep beraberliği, hep dirliği öne çıkardık ve hamdolsun bütün bu zorlukları aştık." (AA, 05.02.2016) şeklindeki açıklamaları bu savı destekler niteliktedir.

Kardeşlik üzerinden vurgulanan bu ortaklıklar, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi söylemleri için de destekleyici bir unsur olarak kullanılmıştır. Erdoğan'ın 2016 yılında Kilis'teki "... Suriye'den gelen kardeşlerime diyorum ki; biz sizi kardeşimiz olarak görüyoruz, siz de bizi kardeşiniz olarak görüyorsanız, vatanınızdan uzak değilsiniz; sadece evinizden, toprağınızdan uzaksınız. Türkiye sizin de vatanınızdır. ...Kardeşlerimizin içerisinde inanıyorum ki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak isteyenler var. Konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığımızın bu konuda attığı adımlar var." (AA, 02.07.2016) sözleri buna örnek oluşturmaktadır. Bu makalenin "Vatandaşlık" başlığında ifade edildiği gibi bu konuşma, incelenen haberler arasında vatandaşlık verilmesi konusunun dile getirildiği ilk resmi ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

İçişleri Bakanı Ala, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kilis'te dile getirdiklerini birkaç gün sonra "... bu aşamadan sonra da Suriye'deki gelişmeler dikkate alınarak, oradaki iyileşmenin zorluğu dikkate alınarak, zaman alacağı dikkate alınarak çifte vatandaşlık konusunda düzenlemeler yaptık, değişiklikleri de yaptık ve çalışmalara İçişleri Bakanlığı olarak, Türkiye'nin bütün o göçmenlerin olduğu bölgelerinde daha da hız verdik. Türkiye, dosya dosya ele alıyor. Her bir vatandaşın ailesiyle birlikte dosyası ele alınarak, herhangi bir suça bulaşmamış

olan, Türkiye için bir tehlike, tereddüt olmayan, kendileri için de bizim için de yararlı olacak olan yani toplumsal entegrasyonda da bir sorun olmayan, bizim de ensar anlayışımızı yansıtacak biçimde..." (AA, 12.07.2016) açıklamasıyla vatandaşlık konusunu detaylandırmış ve burada güvenlikçi tutumu açık bir şekilde ifade etmiştir.

"Yarar görülenleri vatandaşlığa alma" politikasının sonuçları, Ala'nın açıklamalarından üç yıl sonra İçişleri Bakanı Soylu'nun "Bunların önemli bir özelliği var. Öğretmen, doktor, mühendis, iş adamı, esnaf, bilim adamı, öğretim üyesi, başarılı öğrencileri listeledik, bunları vatandaş yaptık. Seçiciliğimiz aynı şekilde devam ediyor." (AA, 29.12.2019) ifadelerinde açıkça görülmektedir. Bu ve benzeri haberlerde dikkati çeken bir husus, Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda dile getirilen kurumlar arası eşgüdümlü çalışmanın söylem boyutunda belirgin veya açıklayıcı nitelikte bir karşılığının olmadığıdır. Bu sözler, aynı zamanda çalışmamızda vurguladığımız, Suriyelilerin seçkin bir politik aidiyet projesinin muhatapları olduğu savını da net bir biçimde desteklemektedir.

Sonuç

Bu makalede, politik aidiyet kavramı, Türkiye'de yaşayan Suriyeliler üzerinden analiz edilmiştir. Analiz çerçevesinde, göç mevzuatına, Göç İdaresi Başkanlığı'nın politika ve faaliyetlerine, ayrıca göç yönetiminde etkili olan siyasal aktörlerin söylemlerine yer verilmiştir. Mevzuatta yapılan vatandaşlık kazanımının istisnai durumlarına ilişkin açılımlar, Suriyelilerin bu konuda önünü açmaktadır ancak bu süreç şeffaf bir niteliğe sahip olmadığından siyasal iktidarın etki ve yönlendirmesine açık bir alan yaratmıştır. İktidarın Suriyelilerin vatandaşlık kazanmasına yönelik söylemlerinden yola çıkarsak, zaruri görülenler konusunda seçkin bir yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın Suriyelileri kapsamına alan ve göç alanındaki en önemli belge olan Eylem Planı'nın henüz sunuş kısmında yabancıların topluma uyumu ile ilgili güvenlikçi bir yaklaşımı öne çıkardığı görülmüştür. Bu tutum, bulgular ve analiz başlığında ifade edildiği gibi, siyasetçilerin söylemleriyle de desteklenmektedir. Diğer taraftan söz konusu belge, çokkültürcü pratikleri destekleme ve çeşitliliğin toplumsal kabulüne ilişkin vurgusuyla uyum perspektifinin çokkültürlülük üzerinden okunabileceğini düşündürmektedir.

Söylem boyutunda politik aidiyet inşasına ilişkin, göç yönetiminde söz sahibi olan siyasetçilerin konuşmalarına dayalı haberler referans alınmıştır. Bu konuşmalarda yer verilen ve dini ortaklığı öne çıkaran "ensar-muhacir" ifadesi hem dini hem de kültürel ortaklığa vurgu yapan

“Suriyeli kardeş” ifadesi ve politik aidiyet projesinin en somut araçlarından biri olan “Suriyeli vatandaş” ifadesi üzerinden eleştirel söylem analizi yapılmıştır. Buna göre, söylemlerde Suriyelilerin Türkiye'ye gelmeye başladıkları ilk yıllarda din kardeşliği üzerinden “Suriyeli kardeş” ve yine İslami içerikli “muhacir” vurgusu belirgin olmakla birlikte, 2018 yılı sonrasında her iki söylem arasında özellikle “ensar-muhacir” ifadesine eskisi kadar yer verilmediği fakat haberlerin birkaçından yola çıkılarak, bu söylemin alt tonlarda hala mevcut olduğu tespit edilmiştir. “Suriyeli kardeş” ifadesi ise son yıllarda muhalefet partilerinin “gidecekler”, iktidar partisinin “zorla gönderemeyiz” tartışmaları ekseninde, ortak bir coğrafyayı paylaşma üzerinden dile getirilen bir hitap unsuruna dönüştüğü görülmektedir. “Suriyeli vatandaş” söylemi, 2016 yılında iktidar partisi tarafından resmi olarak gündeme getirilmiştir. Devamında gelen açıklamalarsa, bize, Suriyelilerle ilgili kamuoyunda süren “geçicilik-kalıcılık” tartışmalarının kalıcılık boyutunun seçilerek “verilen” bir vatandaşlık uygulamasıyla yanıtlandığını göstermiştir.

Tüm bunlar bize Suriyelilere ilişkin güvenlik ekseninden şaşmayan, toplumu bir arada yaşanır kılma yollarını arayan; ancak konjonktüre göre değişen bir yaklaşıma götürmektedir. Buradan hareketle Suriyelilerin nitelik bazında “fonksiyonel” oldukları müddetçe Türk vatandaşlığına kabul gördükleri ve tümüyle göçü yönetenlerce inşa edilmeye çalışılan seçkinci bir politik aidiyet projesinin parçası olduklarını söylemek mümkündür.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Akçapar, Ş. K. ve Şimşek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176–187.

Akın, M. H. ve Bozbaş, G. (2020). Suriye'den Türkiye'ye göçün sosyolojik sonuçları: Suriyeli göçmenler üzerine uygulamalı bir saha araştırması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 47-65.

Akıncı, B, Nergiz, A ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.

Anadolu Ajansı (2019, 23 Temmuz). İçişleri Bakanı Soylu: Herkes oturum belgesinin tarif ettiği vilayette hayatını devam ettirecek. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-herkes-oturum-belgesinin-tarif-ettigi-vilayette-hayatini-devamettirecek/1539225>.

Anadolu Ajansı. (05.12.2013, 5 Aralık). Gül'den Suriyelilerin kaldığı konaklama merkezine ziyaret. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/gulden-suriyelilerin-kaldigi-konaklama-merkezine-ziyaret/199609>.

Anadolu Ajansı. (2013, 31 Ağustos). Bu coğrafyadaki kardeşlerimize barış telkin ediyoruz. Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bu-cografyadaki-kardeslerimize-baris-telkin-ediyoruz/221856>.

Anadolu Ajansı. (2016, 12 Temmuz). İçişleri Bakanı Ala: Yarar gördüğümüz aileleri Türk vatandaşlığına alacağız. Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-ala-yarar-gordugumuz-aileleri-turk-vatandasligina-alacagiz/606329>.

Anadolu Ajansı. (2016, 2 Temmuz). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriyeli kardeşlerimize vatandaşlık imkanı vereceğiz. Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-suriyeli-kardeslerimize-vatandaslik-imbani-verecemiz/601836>.

Anadolu Ajansı. (2016, 5 Şubat). Başbakan Davutoğlu: Bütün çukurlar kapatılacak. Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/basbakan-davutoglu-butun-cukurlar-kapatilacak/516991>.

Anadolu Ajansı. (2019, 13 Temmuz). Bakan Soylu, Arap dünyasından

gazetecilerle buluştu. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bakan-soylu-arap-dunyasindan-gazetecilerle-bulustu/1530753>.

Anadolu Ajansı. (2019, 28 Temmuz). İçişleri Bakanı Soylu: Geçici koruma statüsündekilerin sınır dışı edilmesi söz konusu değil. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-gecici-koruma-statusundekilerin-sinir-disi-edilmesi-soz-konusu-degil/1543632>.

Anadolu Ajansı. (2019, 29 Aralık). İçişleri Bakanı Soylu: Narko terör kapsamında bu yıl 43 milyon kök kenevir yakaladık. Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/icisleri-bakani-soylu-narko-teror-kapsaminda-bu-yil-43-milyon-kok-kenevir-yakaladik/1687136>.

Anadolu Ajansı. (2019, 8 Kasım). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Hiç kimse bizim aramıza ayrılık tohumları ekemez. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-hic-kimse-bizim-aramiza-ayrilik-tohumlari-ekemez/1639512>.

Anadolu Ajansı. (2022, 19 Ağustos). İçişleri Bakanı Soylu: 2023'te içeride hiçbir terörist kırsalda kalmayacak. Erişim tarihi: 27.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-2023te-iceride-hicbir-terorist-kirsalda-kalmayacak/2664605>.

Anadolu Ajansı. (2022, 9 Eylül). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yunanistan'ın anlayacağı dil neyse o dille konuşuyoruz. Erişim tarihi: 04.11.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-yunanistanin-anlayacağı-dil-neyse-o-dille-konusuyoruz/2680999>.

Antonsich, M. (2010). Searching for belonging an analytical framework. *Geography Compass*, 4(6), 644–659.

Ayvazoğlu, A. Ş., Küniroğlu, F., Van De Vijver, F. ve Yağmur, K. (2020). Acculturation of Syrian refugees in the Netherlands: Religion as social identity and boundary marker. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 555-578.

Balcioğlu, Z. (2018). Sultanbeyli, Istanbul, Turkey a case study of refugees in towns. Tufts University Feinstein International Center. Erişim tarihi: 22.09.2022, <https://fic.tufts.edu/publication-item/sultanbeyli-istanbul-refugees-in-towns/>.

Baykal, S. ve Yılmaz, L. (2020). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile Göç İdaresi bağlamında Türkiye'nin yeni göç siyaseti. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 633-652.

Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. and Vedder, P. (2006). Immigrant

youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2021). Global trends forced displacement 2021 raporu. Erişim tarihi: 21.09.2022, <https://www.unhcr.org/publications/brochures/62a9d1494/global-trends-report-2021.html>.

Bouchard, G. (2011). What is interculturalism?. *McGill LawJournal*, 56(2), 435-468.

Crowley, J. (1999). The Politics of belonging: Some theoretical considerations. Andrew Geddes and Adrian Favell, (Eds.) *The politics of belonging: migrants and minorities in contemporary Europe* (pp. 15- 41). Aldershot: Ashgate.

Çağlar, İ. ve Özkır Y. (2014). Suriyeli mültecilerin Türkiye basınında temsili. *Ortadoğu Yıllığı*, 485-501.

Çetin, E., Öztürk, N. Ö., Gökalp, N. E. ve Şahin Mencütek, Z. (2018). Turkey-country report: Legal and policy framework of migration governance. RESPOND Multilevel Governance of Mass Migration in Europe and Beyond Project (#770564, Horizon2020) Report Series. Erişim tarihi: 18.10.2022, https://www.researchgate.net/publication/328809770_Turkey_Country_Report_Legal_Policy_Framework_of_Migration_Governance.

Çevik, H. ve Buz, S. (2022). Sosyo-kültürel enterasyon ve aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin deneyimleri bağlamında bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509-536.

Çiftçi, H. (2019). Suriyeli sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne aidiyetleri bakımından adaptasyon ve iletişim sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 153-176.

Delanty, G. (2000). *Citizenship in a global age society, culture, politics*. Buckingham: Open University Press.

Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin dilinden Suriye sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, (25), 35-52.

Dost, S. (2015). Ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların Osmanlı Devleti veya Hatay Cumhuriyeti vatandaşlığı yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması mümkün mü?. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 33-78.

Ehrkamp, P. and Leitner, H. (2006). Rethinking immigration and

citizenship: New spaces of migrant transnationalism and belonging. *Environment and Planning A*, 38(9), 1591–1597.

Fairclough, N., Mulderring, J. and Wodak, R. (2011). Critical discourse analysis. In T. A. Van Dijk (Eds.) *Discourse studies: A multidisciplinary introduction*, 2nd Edition, (pp. 357-378). Londra: SAGE Publications.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2022). Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, Erişim tarihi: 15.09.2022, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

Gölcü, A. ve Dağlı, A. N. (2017). Haber söyleminde “öteki’yi aramak”: Suriyeli mülteciler örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 11-38.

Independent Türkçe. (2022, 17 Mart). Kılıçdaroğlu’ndan Erdoğan’a: Sığınmacılara vatandaşlık verip oy mu kullandıracak? Erişim tarihi: 13.11.2022, <https://www.indyurk.com/node/485756/siyaset/k%C4%B1l%C4%B1%C3%A7daro%C4%9Flundan-erdo%C4%9Fana-s%C4%B1k%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lara-vatanda%C5%9Fl%C4%B1k-verip-oy-mu-kulland%C4%B1racak>.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2013). Turkish migration policies: A critical historical retrospective. *Perceptions*, 18(3), 167- 190.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 2018-2023 uyum strateji belgesi ve ulusal eylem planı. Erişim tarihi: 18.10.2022, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/UYUM-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>.

Kastoryano, R. (2000). Kimlik pazarlığı- Fransa ve Almanya’da devlet ve göçmen ilişkileri (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kastoryano, R. (2018). Multiculturalism and interculturalism: Redefining nationhood and solidarity. *Comparative Migration Studies*, 6(17).

Kaya, A. (2016). *Syrian refugees and cultural intimacy in Istanbul: I feel safe here!*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper. No. RSCAS 2016/59. Erişim tarihi: 22.09.2022. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2870516.

Koca, B. (2022). Kendi şehrimizde yabancı hale geldik: Kilis’te Suriyeliler karşısında yerliler. B. Koca ve D. Altınoluk (Der.), *Suriyeliler her yerde! yerliler ve göçmenler kitabı* içinde (s. 47-74). İstanbul: İletişim.

Livberber, T. (2021). Suriyeli sığınmacıların Türk basınında temsili: Haberler üzerine eleştirel bir analiz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 1003-1028.

McNevin, A. (2006). Political belonging in a neoliberal era: The struggle of thesans-papiers. *Citizenship Studies*, 10(2), 135-151.

Mülteci-Der. (2017). Remedy for perpetual temporariness: What Syrian refugees think about citizenship of Turkey? 2017. Erişim tarihi: 15.10.2022, <https://multeci.org.tr/en/2021/07/14/remedy-for-perpetual-temporariness-what-syrian-refugees-think-about-citizenship-of-turkey-2017/>.

Rottmann, S. B. (2021). Geçici koruma altındaki kişilerin entegrasyonu. A. Kaya, S. B. Rottmann, N. E. Gökalp Aras ve Z. Şahin Mencütek (Der.), *Koruma, kabul ve entegrasyon Türkiye’de mültecilik* (A. Çağlar Deniz, Çev.) kitabı içinde (s. 191-276). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sönmez, P. ve Eriş, Ö. Ü. (2021). Securitisation of migration revisited: European Union policies through the lens of Syrian refugees living in Turkey. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 30(2), 225-241.

Taşçı, Ö., Kara, A. (2019). Türkiye’de oluşturulan yeni uyum politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 260-313.

Üstübcü, A. (2018). *The governance of international migration irregular migrants’ access to right to stay in Turkey and Morocco*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Van Dijk, T. A. (2001). Critical discourse analysis. In D. Schiffrin, D. Tannen ve H. E. Hamilton (Eds.) *The handbook of discourse analysis* (pp. 352-371). Massachusetts: Blackwell.

Van Dijk, T. A. (2011). Introduction: The study of discourse. In T. A. Van Dijk (Eds.) *Discourse studies: a multidisciplinary introduction*, 2nd Edition, (pp. 1-8). Londra: Sage.

Wodak, R. and Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory, and methodology. In R. Wodak, and M. Meyer (Eds.) *Methods for critical discourse analysis* (pp. 1-33). Londra: Sage.

Yılmaz, Z. (2019). Din ve kadın ilişkisinin kesişiminde Türkiye’deki göçmenlerin entegrasyon politikaları. *Fe Dergi*, 11(1), 9- 22.

Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns Prejudice* 40(3), 197-214.

Zihnioğlu, Ö. ve Dalkıran, M. (2022). From Social Capital to Social Cohesion: Syrian Refugees in Turkey and the role of NGOs as Intermediaries, *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 48(11), 2455-2472.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Doğu Bloku Ekseninden Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerde Ekonomik Değişim

Economic Change in Countries Membership of the European Union from the Eastern Bloc Axis

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünyada ekonomi ve siyaset alanında değişimler başlamıştır. 1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisi ve siyaseti iki kutuplu hale dönüşmüştür. Bu kutuplar kapitalist ve sosyalist sistemlerden oluşmuştur. Sosyalist sisteme Sovyetler Birliği öncülük yaparken, kapitalist sisteme ise ABD öncülük yapmıştır. Sovyetler Birliği'nin öncülük yaptığı sistem Doğu Bloku ve Bloka üye ülkeleri de kapsamaktadır. Doğu Bloku varlığı yaklaşık 40 yıl sürmüştür, 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona ermiştir. Gelişmiş Batı ülkeleri ve kapitalist sistemle rekabet edemeyen Blok, 1980'li yılların sonunda dağılma sürecine girmiştir. Doğu Blokunun dağılması sosyalist veya merkezi kumanda ekonomik sistemin son bulmasına neden olmuştur. Eski Doğu Blokuna üye olan ülkeler piyasa ekonomisine geçme kararı almışlardır. Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloku ülkeler kısa sürede piyasa ekonomisine geçiş reformlarını başarıyla tamamlamışlardır. Netice olarak Avrupa Birliği (AB) ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmuşlardır. Günümüzde eski Doğu Bloku ülkeleri AB'nin ekonomi adına önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bir zamanlar merkezi planlı ekonomik sistem ile yönetilen, sistemin dağılmasıyla piyasa ekonomisine geçiş kararı alan bazı ülkelerin ekonomileri incelenmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş sonrasında AB'ye entegre olan bu ülkelerin ekonomilerindeki değişim ele alınmış ve yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda, Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerin makroekonomik yapılarındaki önemli değişimlerin olduğu bulguları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Bloku, Avrupa Birliği, Ekonomik Değişim, Sosyalist Sistem

Remzi BULUT

Dr. Öğr. Üyesi.
Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, İktisadi Ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.
rbulut@mehmetakif.edu.tr
ORCID : 0000-0003-1169-2949

Cilt / Issue: 11(1) 343-374
Geliş Tarihi: 12.06.2023
Kabul Tarihi: 09.11.2023

Atıf: Bulut, R. (2023). Doğu Blok'u Ekseninden Avrupa Birliği'ne Üye Olan Ülkelerde Ekonomik Değişim. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 343-374. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429472>.

Abstract

With the end of the Second World War, changes began in the world economy and politics. After the 1950's, the world economy and politics became bipolar. These poles are known as capitalist and socialist systems. While the Soviet Union pioneered the socialist system, the USA pioneered the capitalist system. The system pioneered by the Soviet Union also includes the Eastern Bloc and its member countries. The Eastern Bloc continued its existence for approximately 40 years. Unable to compete with developed Western countries and the capitalist system, the Bloc entered the process of disintegration at the end of the 1980's. The dissolution of the Eastern Bloc led to the end of the socialist or centralized control economic system. Former Eastern Bloc countries have decided to switch to a market economy. The former Eastern Bloc countries located in Central and Eastern Europe have successfully completed their transition to market economy reforms in a short time. As a result, they have become members of important organizations such as the European Union (EU) and NATO. Today, the former Eastern Bloc countries constitute an important part of the EU's economy. In this study, the economies of countries that were once in a centrally planned economic system and then transitioned to a market economy with the dissolution of the system were examined. The change in the economies of these countries integrated into the EU after the transition to a market economy is discussed. As a result of the study, findings were obtained that there were significant changes in the macroeconomic structures of the former Eastern Bloc countries that were members of the European Union.

Keywords: Eastern Bloc, European Union, Economic Change, Socialist System

Extended Abstract

At the beginning of the twentieth century, the world economy and politics began to be reshaped. Significant changes have occurred in Russia and China. The Soviet Union was established as a result of Russia's expansionist policies. After the Second World War, it moved to different dimensions in terms of world economy and politics. The Eastern Bloc was established under the leadership of the Soviet Union. With the establishment of the Eastern Bloc, the world became bipolar in terms of military, politics and economy. Many countries in Central and Eastern Europe became part of the Eastern Bloc. The Eastern Bloc existed for approximately 44 years, between 1947 and 1991.

Many reasons, especially economic and social crises, led to the disintegration of the Eastern Bloc and the Soviet Union. Mikhail Gorbachev, who came to power in the Soviet Union in 1985, implemented policies such

as Perestroika (restructuring) and Glasnost (openness) to prevent the disintegration process. These policies, in a way, meant a softening of the socialist regime, which had been governed by strict rules and regimes for many years. From now on, M. Gorbachev constantly emphasized the need for peaceful coexistence in his discourses. However, by the end of the 1980's, it became uncompetitive with the USA and Western European countries in the military, political and economic fields. The Eastern Bloc, which was established on March 12, 1947, ended with the dissolution of the Soviet Union on December 26, 1991.

With the collapse of the Eastern Bloc, the “Cold War” period ended and the world, especially the economy, became unipolar. With the disintegration of the centrally planned economic system, economic crises began to occur in the former Eastern Bloc countries. Economic crises have brought about social and community crises. In these countries, excessive increases in the prices of goods and services that disrupt the macroeconomic structure, decreases in the production of basic consumer goods, or dysfunction of quality and control mechanisms have led to an increase in economic crises. Due to the economic crisis, there has also been an increase in social events such as an increase in crime rates, smuggling, black marketeering, ill-gotten gains and suicide.

With the dissolution of the Eastern Bloc, the member countries of the Bloc decided to transition from the centrally planned economic system to the free market economy. In order to transition to a market economy, some reforms had to take place. Countries that have implemented reforms to transition to a market economy have resolved social and economic problems. The central and eastern European countries, which completed and implemented the transition reforms, and the Baltic Republics that left the USSR, became members of the European Union and NATO.

The transition from a centrally planned economy to a market economy in Central, Eastern Europe and the Baltic republics took approximately 10 years. In terms of economy, there are important differences between the beginning of the transition to a market economy and the period in which reform practices are completed. The economic and social crises experienced in the first years of the transition to a market economy were replaced by a welfare economy. The macroeconomic structure, which was disrupted due to the lack of system in the first years of the transition, was improved with the completion of the reforms in the transition to a market economy. In particular, there were increases in GDP, national income, foreign trade and economic growth, and decreases in inflation

and unemployment rates. Social problems experienced in these countries have decreased to minimum levels.

CEE and the Baltic republics are in a more advantageous position than other former Eastern Bloc countries in the implementation of reforms in the transition to a market economy. Some of these advantages; Geographical and cultural proximity to developed European countries, easy entry of foreign investors and capital, highly qualified workforce and developed industrial sector. Developed European countries continued their financial and technical support to these countries from the beginning to the end of the implementation process of transitional reforms.

With the membership of the countries in the former Eastern Bloc, the European Union has moved to different dimensions in terms of politics and economy. European Union; While it has become richer in terms of economy, politics, military, population and culture, it has also expanded in terms of surface area. Approximately 25% of the European Union in terms of economic and social power consists of former Eastern Bloc countries. It is expected that the former Eastern Bloc countries joining the European Union will act as a bridge between Asia and Europe, especially in the economy, political, and cultural contribution to world peace.

This study generally consists of two parts. In the first part, the dissolution of the Eastern Bloc, the search for a system by the member countries and their transition to a market economy are discussed. In the second part, the economies of the former Eastern Bloc countries that are members of the European Union are discussed and examined. According to the findings, it has been observed that the changes in the economic structures of the former Eastern Bloc member countries were noticeable after they became members of the European Union. The same situation is also reflected in social life. In the study, the former Eastern Bloc countries that are members of the European Union are divided into two groups, and these are considered as the Baltic countries and the Central and Eastern European countries.

Giriş

Çarlık Rusya'sında, 1917 yılının şubat ayında gerçekleşen ve tarihi kayıtlara "Rus Devrimi" olarak geçen devrimle birlikte Çarlık Rusya'sı sona ermiştir (Çernov, 2007, s. 178). Çarlık rejiminin sona ermesiyle birlikte siyasi egemenlik ve yönetim geçici hükümete bırakılmıştır. Devrim sonrasında Sovyetler Birliği'nin kurulması çalışmalarına başlanmış olup, 30 Aralık 1922 tarihinde başta Rusya Federatif Cumhuriyeti olmak üzere Ukrayna, Beyaz Rusya, Kafkasya Cumhuriyetleri ve Orta Asya Cumhuriyetlerinin birleşmesiyle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuştur (Bulut, 2014, s. 9). Bu dönemlerde Çin'de de benzer durum yaşanmakta olup, 1912 yılında Milliyetçi Partinin iktidara gelmesiyle binlerce yıldan beri devam eden hanedanlık dönemine ve yönetimine son verilmiştir. 1912 ile 1949 yılları arasında yönetimde olan Çin Milliyetçi Parti ile Çin Komünist Parti arasında sürekli gerilimler ve iç savaşlar yaşanmıştır. 1949 yılında iç savaşı kazanan Mao Zedong yönetimindeki ordu milliyetçi yönetime son vermiş ve komünist yönetim 1 Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkeleri tarafından kısa sürede tanınmıştır (Bulut, 2023, s. 189). Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve Doğu Blokunun kuruluşu arasında yakın bir benzerlik olmuştur.

Doğu Bloku kavramı, soğuk savaş döneminde başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan müttefik ülkeleri tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır. Doğu Bloku kavramı yerine zaman zaman Varşova Paktı ve Comecon gibi kavramlar da kullanılmıştır. 1947 yılında başta Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Doğu Almanya gibi Avrupa'da yer alan ülkelerin sosyalist rejim altına girmesiyle Moskova'dan yönetilen bir blok haline gelmiştir (Tunç ve Türkoğlu, 2007, s. 1114). Soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ve müttefiki olan Doğu ve Merkezi Avrupa ülkeleri için Doğu Bloku, Demir Perde ve Sovyet Bloku kavramları sık sık kullanılır hale gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya ekonomi ve siyasetinde köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası "Soğuk Savaş" olarak nitelendirilen dünya siyaseti ve ekonomisi Sovyetler Birliği ve ABD çevresinde şekillenen "iki kutuplu" hal almıştır. Bu kutuplar kapitalist ve sosyalist sistemlerden oluşmaktadır (CVCE, 2023). Sosyalist sisteme Sovyetler Birliği öncülük yaparken, kapitalist sisteme ise ABD öncülük yapmıştır. Doğu Bloku içinde yer alan ülkeler "Halk" veya "Sosyalist" ülke olarak adlandırılmışlardır. Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (YFSC) ise istisnai bir durum sergileyerek

komünist ve sosyalist ülke olmasına rağmen, hiçbir zaman Doğu Bloku veya Varşova Paktı'nın bir parçası olmamıştır.

Doğu Bloku ülkeleri Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikaları sonucu 1947 ila 1991 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Geçen 44 yıllık süre içinde Bloku oluşturan ülkeler başta ekonomik ve politik açıdan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) etkisi ve kontrolü altında kalmışlardır. SSCB tarafından kontrol altına tutulan bu ülkelerde sosyalist sistem ve ideoloji (düşünce planında) uygulanmıştır. Doğu Blokunu oluşturan bu ülkelerde başta sıkı ideolojik kontrollerin yapılması ve özgürlüklerin kısıtlanması beraberinde güçlü bir devletçilik anlayışını ve yapısını getirmiştir. Her alanda (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) kontrollerin sağlandığı Doğu Bloku ülkeleri Sovyet ekonomisi ve politikasının bir parçası olarak tanımlanır hale gelmiştir. Doğu Bloku ülkeler ile SSCB arasında başta mal ve hizmet olmak üzere her çeşit sermaye dolaşımı kolay hale gelmiştir. Sovyetler Birliği tarafından dünya çapında sosyalist ideolojiyi yaymak ve ABD'ye gözdağı vermek amacıyla bazı ülkeler (Küba vb. ülkeler) pozitif ayrımcılığa uğramıştır.

Dünyada ve gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde rekabetin artmasıyla birlikte Doğu Bloku ülkelerde 1980'li yılların sonunda ani değişimler yaşanmaya başlamıştır. İlk 1989 yılı sonunda Berlin duvarının yıkılmasıyla Doğu ve Batı Almanya birleşmiştir (Saidov, 2020, ss. 42-45). Sovyetler Birliği son lideri olan Mihail Gorbaçov'un uygulamaya koyduğu Glasnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden yapılanma) politikalarının başarısız olması ve merkezi planlı ekonominin güncel sorunlara ve gereksinimlere yeterince cevap verememesi Doğu Blokunun ve sosyalist sistemin yıkılmasını hızlandırmıştır (Gorbachov, 1988, s. 47). İki kutuplu dünya düzeninin birini oluşturan Sovyetler Birliğinin 1991 yılı sonunda yıkılması eski Doğu Bloku ülkelerini yeni sistem arayışlarına sürüklemiştir (Golovchenko, 2009, s. 182).

Doğu Blokunu oluşturan ülkelerin birer birer sosyalist sistemden ayrılmasıyla Avrupa Birliği'ne yakın olan ülkelerde piyasa ekonomisine geçiş reformları hız kazanmıştır. Reform çalışmalarının ilk etabında bu ülkelerden bazı ülkeler yeni anayasa kabul ederken bazı ülkeler ise yeni anayasa yerine eski anayasa üzerinde düzenlemeler yapmayı tercih etmişlerdir. Hukuk ve anayasa alanlarındaki düzenlemeleri ekonomi alanındaki reformlar takip etmiştir. Avrupa Birliği normlarını ve piyasa ekonomisine geçiş reformlarını yerine getiren eski Doğu Bloku ülkeler AB ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmuşlardır.

Günümüzde, Birleşik Krallığı'nın (İngiltere) Avrupa Birliği'nden

ayrılmasıyla Avrupa Birliği'nin 27 üyesi bulunmaktadır. Birliği oluşturan 11 ülke ise eski sosyalist rejim ile yönetilen ülkelerden oluşmaktadır. Bu ülkeler Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Doğu Bloğunun dağılması, üye ülkelerin sistem arayışları ve piyasa ekonomisine geçişi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerin ekonomileri ele alınmış ve incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, eski Doğu Bloku üyesi olan ülkelerin Avrupa Birliğine üye olmalarıyla ekonomik yapılarındaki değişimlerin hissedilir şekilde olduğu görülmüştür. Çalışmada Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku üye ülkeler, Baltık ülkeleri ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri olarak iki gruba ayrılmış ve incelenmiştir.

Doğu Bloğunun Sonu

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomi ve siyasetinde önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1985 yılında Sovyetler Birliği'nde yönetime gelen Mihail Gorbaçov, sosyalist sistemin ve Doğu Bloğunun dağılma sürecine girdiğini belirtmiş ve dağılmayı önlemek amacıyla uygulanan katı politikaların yerine daha esnek ve yumuşak politikalar uygulamaya çalışmıştır. Her ne kadar birtakım ekonomik ve sosyal politikalar uygulamaya konulmuş ise de başarılı olunamamıştır. Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkelerin gelişmiş Batı ülkelerine olan özentileri hızla artmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği Merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan sosyalist ülkeler üzerindeki etki ve kontrollerinin zayıfladığı görülmüştür. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması sonucunda iki Almanya birleşmiş ve Blokun dağılması hız kazanmıştır. 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılması, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın da dağılmasını beraberinde getirmiştir (Orallı, 2021, s. 346). Doğu Bloğunun sona ermesiyle Balkanlarda, Merkezi ve Doğu Avrupa'daki ülkeler sistemden ayrılmış, Baltık Bölgesinde, Kafkaslarda ve Orta Asya'da eski sosyalist cumhuriyetler SSCB'den bağımsızlığını ilan etmişlerdir (Bistrova, 2005, ss. 38- 55).

Doğu Bloku oluşturulan ülkelerin toplam yüzölçümü 23 milyon 580 bin kilometrekareyi bulmuştur. Toplam yüzölçümün yaklaşık % 95'ini Sovyetler Birliği oluştururken kalan %5'lik kısmını Blokun diğer ülkeleri oluşturmuştur. Nüfus olarak incelendiğinde 1950 yılında Blokun toplam nüfusu yaklaşık 289 milyon iken, 1985 yılı sayımlarına göre 410 milyonu bulmuştur. Toplam nüfusun %65'lik kısmını Sovyetler Birliği oluşturmuştur. Bundan dolayı denilebilir ki Sovyetler Birliği'nin coğrafi

ve demografik kriterler açısından diğer Doğu Bloku ülkeler üzerinde güç ve kontrolü söz konusu olmuştur. Aynı durumun ekonomi, siyasi ve askeri alanlarda da olduğunu söylemek mümkündür.

Doğu Blokunun Dağılması ve Sistem Arayışları

Yirminci yüzyılda dünya ekonomi ve siyasetinde birçok değişimler meydana gelmiştir. Kuşkusuz bunlardan en önemlileri arasında Rusya İmparatorluğu'nda yaşanan devrimler sonucunda Çarlık Rusya'sının sona ermesi ve yerine Sovyetler Birliği'nin kurulması olmuştur. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte ekonomi ve ekonomik faaliyetler devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Toplumun mal ve hizmet arz ve talebi merkezi ekonomik planlama ile karşılanır hale gelmiştir. Kısaca ekonominin tüm alanlarında merkezi planlama söz konusu olmuştur.

Planlı ekonomi döneminde mal ve hizmet üretimi yapan özel sektör ve kuruluşların varlığı yok denecek kadar az olmuştur. Sosyalist sistemde mal ve hizmet üretim araçlarının mülkiyeti sürekli devlet kontrolünde gerçekleşmiştir. Hangi malın, kimin için, ne kadar ve hangi metotla üretiminin yapılma kararları merkezi otoriterler tarafından karar verilmiştir. Merkezi planlı sistemde rekabetin olmamasından kaynaklı olarak reformlara ve değişimlere kapalı kalmıştır. Dolayısıyla mal ve hizmet üretimdeki kalite, Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Tüketim malları üretim kalitesi ikinci plana bırakılmış ve endüstriyel üretimlere önem verilmiştir (Karadeniz, 2018, s. 17). Endüstriyel ve ağır sanayiye verilen önem kısıtlılara ve halkın refah seviyesinde gerilemelere neden olmuştur. Özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerindeki üretim ve ekonomik faaliyetler bu bölgeye yakın olan sosyalist ülkeler tarafından ciddi şekilde takip edilmiştir.

Doğu ve Merkezi Avrupa ülkelerinde siyasi ve ekonomik gelişimler Sovyetler Birliği'nin dağılmasını ve merkezi planlı ekonomik sistemin çözülmesini hızlandırmıştır. Doğu ve merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkelerde Batı Avrupa'daki ülkeler gibi serbest piyasa ekonomik düzenin kurulması yönünde önemli girişimlerde bulunulmaya başlanmıştır. İlk etapta serbest piyasa ekonomisine geçiş fikir ve modelleri kabul edilse de bu ülkelerde piyasaların düzenlenmesi, uygulamaya konulması ve devlet-piyasa ilişkileri açısından önemli farklılıklar göstermiştir (Yüce Dural, 2007, s. 22). Ancak serbest piyasa ekonomisine yönelen bu ülkeler geçiş reformlarının gerçekleştirilmesi adına zemin hazırlıklarına başlamışlardır. Geçişin ilk aşamasında kurumsal yapının oluşturulması büyük önem arz etmiştir. Devlet-piyasa ilişkilerinde olumsuzlukların yaşanmaması reform sürecine pozitif olarak yansımaları beklenmiştir.

Doğu Avrupa Ülkelerinin Sosyalist Sistemden Ayrılması

Sosyalist sistem içinde yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin gelişmiş Avrupa ülkeleri ile bütünleşmesi coğrafi yakınlıktan ve ortak değerlerden kaynaklı olarak oldukça kolay olmuştur. Doğu Blokunu oluşturan Çekoslovakya ve SSCB'nin dağılması ve sosyalist sistemle yönetilen Yugoslavya'nın parçalanmasıyla yeni kurulan devletlerin jeopolitik açıdan önemi Avrupa Birliği ülkelerinin dikkat ve ilgisini artırmıştır. Gelişmiş Avrupa Birliği ülkeleri daha bağımsızlığın ilk yıllarında eski Doğu Bloku ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Avrupa Birliği, bölgesel stratejik çıkarılardan kaynaklı olarak piyasa ekonomisine geçiş reformlarının gerçekleşmesi adına bu ülkelere önemli ölçüde moral ve motive desteği sağlamıştır. Avrupa Birliği tarafından ilk etapta demokrasi ilkelerinin benimsenmesi ve merkezi planlı ekonomik sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş çalışma ve çabaları için büyük ölçüde teknik ve mali yardımlar yapılmıştır (Hüseynov, 2001, s. 248).

Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılmasıyla "Birleşik Avrupa" fikri tekrar gündeme gelmiş olup Avrupa Birliği ile Doğu Avrupa'da yer alan eski Doğu Bloku ülkeleri arasında yakınlaşma başlamıştır (Hüseynov, 2001, s. 283). Daha 1990'lı yılların başından itibaren Avrupa Birliği genişleme kapsam ve programına yakın çevresinde bulunan eski sosyalist ülkeleri dâhil etmiştir.

Piyasa Ekonomisinin Benimsenmesi ve Geçiş Süreci

Kavram olarak "Geçiş Ekonomisi", bir dönem devlet kontrollü ekonomi sistemden (planlı ekonomi) serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmakta olan ülke ekonomilerine verilen genel ve teknik bir ad olarak nitelendirilmiştir. Geçiş ekonomileri kavramı sistem arayışında olan Doğu Blokunun dağılmasıyla ve yaygın olarak da Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. En kapsamlı ve kabul gören geçiş ekonomileri terimi, merkezi planlamayı terk ederek, piyasa ekonomisi sistemini kurmaya çalışan eski sosyalist ülkeleri ifade etmek için kullanılmıştır (Jantsan, 2013, s. 10).

Eski Doğu Bloku üye olan ülkeler sosyalist sistemin dağılmasıyla birlikte sistem arayışına girmiş olup piyasa ekonomisine geçmeyi benimsemişlerdir. Bu ülkeler geçiş ülkeleri, ekonomileri ise geçiş ekonomileri olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ayrıca geçiş ekonomileri terimi IMF tarafından 1990'lı yıllardan sonra sistem değiştiren eski sosyalist ülkeler için kullanılmaktadır (Aksel, 2019, s. 21)

Tablo 1

Geçiş Ekonomileri Ülkelerinde Demokrasi ve Reform Süreci

Reformcu ülkeler	İlimli Reformcu Ülkeler	Sınırlı Reformcu Ülkeler
Macaristan	Azerbaycan	Beyaz Rusya
Slovakya	Bulgaristan	Özbekistan
Litvanya	Ermenistan	Tacikistan
Letonya	Gürcistan	Türkmenistan
Polonya	Kazakistan	
Estonya	Kırgızistan	
Çek Cumhuriyeti	Moldova	
	Romanya	
	Rusya Federasyonu	
	Ukrayna	

Kaynak: Yüce Dural, 2007.

Geçiş ülkeleri her ne kadar farklı coğrafyalarda yer alsada ilk etapta Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDA) ve Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler akla gelmiştir. Özellikle MDA ve Baltık ülkeleri gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri ile coğrafi ve kültürel yakınlıktan kaynaklı olarak piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamışlardır. Geçişin ilk yıllarında tüm eski Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi MDA ve Baltık ülkelerinde de makroekonomik yapılarda birtakım sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Özellikle işsizlik, enflasyon ve ekonomideki daralma oranları önemli ölçüde artış göstermiştir. Kısaca ekonomik dengeler alt üst olmuştur.

Avrupa Birliği'ne Üye Olan Doğu Bloku Ülkelerde Ekonomik Değişim

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan sosyalist ülkeler üzerinde olumsuz etki etmiştir. Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın dağılması, Doğu Avrupa'da yer alan ülkeler Avrupa ile bütünleşme adına dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği ve kontrolündeki olan Doğu

Blokunun dağılmasıyla dünyadaki iki kutupluluk sona ermiş, dünya ekonomisi ve siyaseti tek kutuplu hale gelmiştir.

Uzun yıllar merkezi planlı ekonomik sistem ile yönetilen ve uluslararası pazarlara kapalı olan bu ülkelerin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve yeni benimsedikleri düzene adapte olabilmeleri için Avrupa Birliği birtakım kriter ve hedefler belirlemiştir. Piyasa ekonomisine geçiş reformu olarak da bilinen hedeflenen kriterleri yerine getiren ülkeler, serbest piyasa ekonomisine kısa sürede geçiş yapmışlardır. Özellikle Doğu ve Merkezi Avrupa'da yer alan ülkeler piyasa ekonomisine geçmekle kalmayıp Avrupa Birliği ve NATO gibi önemli kuruluşlara da üye olmayı başarmışlardır.

Avrupa Birliği, kuruluşundan günümüze kadar altı kez genişleme sürecini yaşamıştır. Eski Doğu Blokunu oluşturan ülkeler ise AB'ye beşinci ve altıncı genişleme sürecinde dâhil olmuşlardır. Beşinci genişleme süreci olarak bilinen 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihlerinde AB'ye 12 yeni ülke katılmıştır. Bu 12 yeni üye ülkenin 10'u eski Doğu Bloku ülkeleri olmuştur. 1 Mayıs 2004 tarihinde eski Doğu Bloku üyesi ülkeleri olan Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın AB üyelikleri kabul edilmiştir. 1 Ocak 2007 tarihinde ise Romanya ve Bulgaristan AB'nin yeni üyesi olmuştur (Dinç, 2011, s. 204). Doğu Blokunun dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaşının sona ermesi Avrupa açısından bir dönüm noktası olmuştur. Beşinci genişleme süreciyle AB'nin nüfusunda yaklaşık 100 milyon gibi bir artış yaşanmıştır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB ile bütünleşmesi ekonomik hayatta önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. 2013 yılında altıncı genişlemeyle birlikte Hırvatistan AB'ye üye olmuştur (TC. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023). Hırvatistan'ın AB'ye üye olmasıyla Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku üye ülkenin sayısı 11'e yükselmiştir.

Esasında ilk etapta MDA ülkeleri Avrupa Birliği'nden sadece mali ve teknik yardım almakla kalmamışlar ve AB'nin bir parçası olmayı başarmışlardır. Tarihten gelen birliktelik, bağlar ve coğrafi yakınlık bu istek ve arzularını haklı çıkarmıştır. AB'nin genişleme toplantılarında bu ülkelerin "Avrupa Birliği" içinde olmaları gerekliliği sürekli savunulmuştur.

Avrupa Birliği'ne Üye Olan Doğu Bloku Ülkelerin Ekonomik Yapıları

Doğu Blokunun dağılmasıyla birlikte üye ülkelerde ekonomik krizler başlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetler arasında mal ve hizmet dolaşımının zorlaşması ve birliği oluşturan

cumhuriyetlerin makroekonomik yapıları sistemsizlikten kaynaklı olarak bozulmuştur. Kısa süre içinde yüksek oranlı enflasyon ve işsizlikle karşı karşıya kalınmıştır. Aynı durum Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. Ancak, MDA ve Baltık ülkeleri olan Bulgaristan, Romanya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Slovakya, Slovenya, Estonya, Litvanya ve Letonya serbest piyasa ekonomisine geçiş için daha reformcu politikalar uygulamışlardır.

Baltık Ülkeleri

Baltık Denizinin kıyısında yer alan Estonya, Letonya ve Litvanya “Baltık Ülkeleri” olarak adlandırılmaktadır (Gürler, 2018, s. 54). Nüfus (ülkelerin yaklaşık toplam nüfusu 7 milyon) ve alan olarak (toplam alan 175.118 km²) oldukça küçük olan bu ülkeler 1991 yılı içinde birer birer Sovyetler Birliği’nden bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsızlık sonrası Avrupa Birliği ile yakınlaşan bu ülkeler kısa süre içinde piyasa ekonomisine geçiş reformlarını tamamlamışlardır.

Tablo 2

Baltık Cumhuriyetlerini Oluşturan Ülkeler Hakkında Genel Bilgiler

Ülkeler	Başkent	Yüzölçümü km ²	Nüfus (Milyon)	SSCB’den Ayrılış
Estonya	Tallinn	45.226	1,34	20 Ağustos 1991
Letonya	Riga	64.589	2,28	21 Ağustos 1991
Litvanya	Vilnius	65.303	3,37	11 Mart 1991
Toplam		175.118	6,99	

Kaynak: DEİK Raporlarından yazar tarafından derlenmiştir.

Ekonomik Yapı:

Baltık ülkeleri, bağımsızlığın ilk yıllarında sistem değişikliğinden kaynaklı olarak diğer Doğu Bloku ülkelerinde olduğu gibi ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. 1992 yılında GSYH ve reel GSMH’de önemli ölçüde düşüşler yaşanmıştır. Reel GSMH’deki düşüş Estonya’da %-14,2, Litvanya’da %-21,3 olurken Letonya’da %-34,9’u bulmuştur. Baltık ülkeleri küçük ülke olma avantajını kullanarak ve serbest piyasa ekonomisine geçiş reformlarına hız vererek 1995 yılından itibaren ekonomide büyüme rakamları ve dolaylı olarak da reel GSMH’de pozitif yönlü büyümeler

yaşamıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında mal ve hizmet fiyat artışları yüksek enflasyon oranlarını beraberinde getirmiştir. Bu ülkeler 1997 yılından itibaren enflasyon sorununu çözüme kavuşturmuşlardır (Balci, 2022, ss.15- 16). Yabancı yatırım ve yatırımcılara önem veren bu ülkeler; dolaylı ve dolaysız tüm yabancı yatırım ve yatırımcıların önündeki hukuki ve bürokratik engelleri kısa sürede kaldırmışlardır.

Tablo 3

Piyasa Ekonomisine Geçişin İlk Yıllarında Geçiş Ülkelerinde Bazı Makroekonomik Göstergeler

Ülkeler	Reel GSMH Artış Oranı (%)			Tüketici Fiyat Artış Oranı (%)			Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)			Dolaysız Yabancı Yatırımlar (Milyon Dolar)		
	1992	1997	2002	1992	1997	2002	1992	1997	2002	1992	1997	2002
Estonya	-14,2	10,5	7,2	23	18,3	4,8	-90	-1125	-1089	80	130	153
Letonya	-34,9	8,3	6,4	951,2	8,4	1,9	-40	-848	-1444	-	515	374
Litvanya	-21,3	7	6,8	1020,5	8,9	0,3	101	-1518	-1337	-	328	715

Kaynak: EBRD, Transition Report 2004.

Bağımsızlık sonrası serbest piyasa ekonomisine geçme kararı alan Baltık cumhuriyetleri, piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamışlardır. İlk etapta ekonomik faaliyetlere önemli ölçüde önem vermiş olup kamu kontrolündeki üretim faaliyetlerinin büyük kısmı özelleştirmiştir. 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye katılımı birlikte önemli ölçüde yabancı yatırımcılar gelmeye başlamıştır. Yabancı yatırımcılar genel olarak ilk etapta hizmet sektörüne odaklanmışlardır. En önemli yatırım yapılan alanlar arasında inşaat, emlak, otelcilik, bankacılık, eğitim ve sağlık gibi kuruluşlar yer almıştır. Yatırımların artmasının önemli nedenleri arasında dış kredi kaynaklarına ulaşımın kolaylığı, Avrupa Birliği'ne üye olmanın avantajları ve istikrar beklentilerinin güçlü olmasından kaynaklanmıştır. Baltık ülkeleri, 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmasından itibaren dış ticarete AB mevzuatı uygulamaya başlamışlardır (Türker, 2021, s. 3). Sosyalist sistemden piyasa ekonomisine hızlı şekilde geçiş yapan Baltık ülkeleri, 2015 yılından itibaren Avro bölgesine dâhil olmuşlardır.

Tablo 4

2022 Yılı AB üyesi Baltık Ülkelerinin ekonomik yapıları

Ülke	GSYİH (milyar USD Doları)	KBGSYİH	Reel Büyüme %	Enflasyon %	İşsizlik %
Estonya	39,4	45.700	0,3	20	5,6
Letonya	43	22.830	2,1	21,5	6,7
Litvanya	70,2	24.874	1,9	21,7	5,9

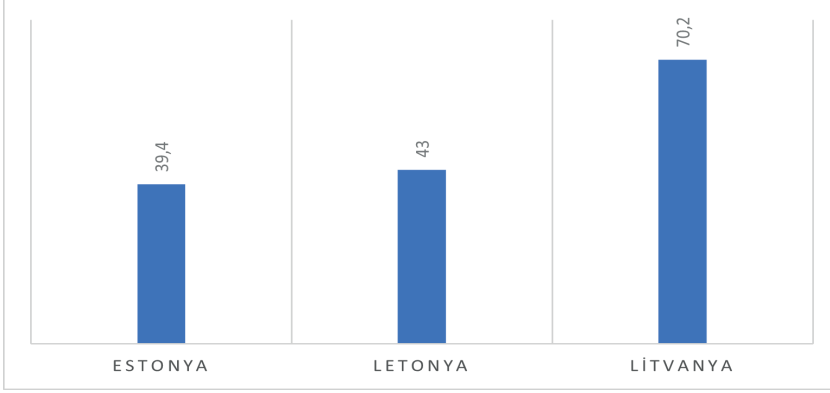
Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

Baltık ülkelerinin 1992 ila 2022 yılları arası GSYH'leri incelendiğinde sürekli artışların yaşandığı görülmektedir. 2022 yılı verilerine göre GSYH'leri ele alındığında, Estonya 39,4 milyar, Letonya 43 milyar ve Litvanya'nın ise 70,2 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Makroekonomik büyüklüklerden reel büyüme oranları, enflasyon, işsizlik ve satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH gibi veriler tablo 4'te görülmektedir. Özellikle Covid-19 salgını Baltık ülkelerinde mal ve hizmet fiyatlarında artışa neden olmuş ve %21'lik enflasyonun yaşanmasına neden olmuştur.

Bölge ülkelerini, kendi aralarında ekonomi açıdan karşılaştırması yapıldığında 2022 yılı verilerine göre toplam GSYH 152 milyar doları aşmaktadır. GSYH'den en büyük payı %46 ile Litvanya almıştır. Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH'de 45.700 dolar ile Estonya ilk sırada yer almıştır. Diğer makroekonomik veriler incelendiğinde aşırı farklılıklar görülmemiştir.

Grafik 1

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı GSYH'nin Ülkelere Göre Dağılımı (% Olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dış Ticaret:

Baltık ülkelerinin en önemli dış ticaret partnerleri arasında bölge ülkeleri başta olmak üzere, İsveç, Rusya Federasyonu, Almanya ve Polonya ilk sıralarda yer almıştır. İhraç ettiği ürünler arasında makine ekipmanları, ahşap ürünleri, mobilya, deniz ürünleri ve metal yer almıştır. İthal edilen ürünler arasında ise kimyasallar, yakıtlar, tıbbi malzemeler, tekstil ve gıda maddeleri ilk sıralardaki yerini korumuştur.

Tablo 5

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı Dış Ticaret Verileri

Ülke	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
Estonya	25,6	28,1	53,7	-2,5
Letonya	23,5	29,2	52,7	-5,7
Litvanya	55,8	47,1	102,9	+8,7
Toplam	104,9	104,4	209,3	+0,5

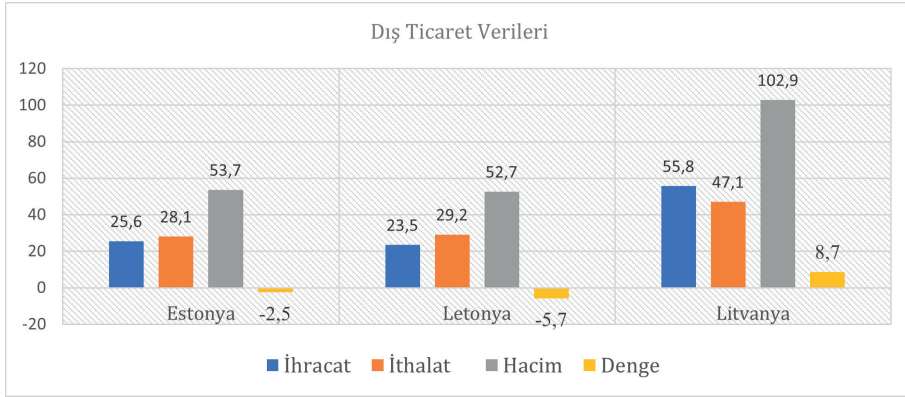
Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022.

Baltık ülkelerinin 2022 yılı verilerine göre toplam ticaret hacmi 210 milyar dolar seviyesine yaklaşmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçme kararının alındığı 1992 yıllarında ihracatın ithalatı karşılama oranının oldukça

düşük olduğu görülmüştür. 2022 yılı dış ticaret verileri incelendiğinde bölge ülkeleri bir bütün olarak ele alındığında dış ticaret dengesinin artı verdiği tablo 5'den anlaşılmaktadır. GSYH'de olduğu gibi dış ticarete de Litvanya'nın grafik 2'de açık ara önde olduğu görülmektedir.

Grafik 2

Baltık Ülkeleri 2022 Yılı Toplam Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (% olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Batı Avrupa Ülkeleriyle Bütünleşme:

Baltık ülkeleri, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla eski SSCB ülkeleri tarafından kurulan "Bağımsız Devletler Topluluğu" (BDT) içerisinde yer almayı reddetmişlerdir. BDT ülkeleri ile önemli ölçüde ekonomik ve ticari bağlantılarını sınırlandırması gelişmiş Avrupa ülkeleri ile yakınlaşması dikkat çekmiştir. Özellikle Baltık Denizi kıyılarındaki yer alan ülkelerle ticari ilişkileri artırarak, Almanya ve Polonya'ya yakınlaşarak, Atlantik ittifakına girme istek ve arzuları ve Amerika Birleşik Devletleri ile her alanda ilişkileri geliştirmek en büyük hedefler arasında yer almıştır. Ciddi hedefler arasında yer alan NATO ve AB üyelikleri kısa sürede gerçekleşmiştir. Ancak, NATO'ya üye ülkeler tarafından, Baltık ülkelerinin üyelikleri gerek finansal gerek stratejik açıdan kaygıyla karşılanmıştır. Finansal kaygıdan anlaşılan; piyasa ekonomisine geçiş reformlarının gerçekleştirilmesi için Avrupa Birliği tarafından verilen maddi ve finansal desteklerin Avrupa Birliği bütçesini az da olsa etkilemesi söz konusu olmuştur. Stratejik kaygı ise, Avrupa Birliği ülkelerinin Rusya Federasyonu ile ekonomik ve politik ilişkilerinin gerginleşmesine yol

açabilme ihtimalinin olması olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Ekonomi bakımından zayıf olan Baltık ülkelerinin 2000'li yıllara kadar gelişmiş Avrupa ülkelerine yakınlaşma çabaları sıkıntılı geçmiştir. 2002 yılından itibaren Balkan ülkeleri olan Bulgaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya ile aynı dönemde Baltık ülkelerinin de NATO'ya üyelik müzakerelerinin başlaması için davet edilmiştir. İki yıllık müzakere sürecinin tamamlanmasından sonra 2004 yılında Balkan ülkeleri ile birlikte Baltık ülkeleri de NATO'ya üye olmuşlardır. Türkiye, NATO'ya üyelik konusunda Balkan ülkelerini desteklediği gibi Baltık ülkelerini de NATO'ya üye olmasını sürecin başından sonuna kadar desteklemiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023).

Baltık ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üyelik çabaları bağımsızlığın hemen ardından 1991 yılında kurulan diplomatik ilişkilerle başladığını söylemek mümkündür. Avrupa Birliği ve Baltık ülkeleri arasında 1994 yılında serbest ticaret anlaşması ve 1995 yılında ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır. 1995 yılında Baltık ülkeleri Avrupa Birliği'ne resmen üyelik talebinde bulunmuşlardır. Ancak, Baltık ülkelerinin birliğe üyelik şartlarını 1999 yılı Helsinki Zirvesine kadar yerine getirmeleri istenmiştir (İBB AB İlişkileri Müdürlüğü). 2002 yılında Avrupa Birliği komisyonunun birliğin beşinci genişlemesi adına aldığı kararla Baltık ülkelerinin de diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte 1 Mayıs 2004 tarihinde resmen Avrupa Birliği'ne üye olmaları kabul edilmiştir. Artık Rusya Federasyonu'nun Baltık ülkeleri üzerinde stratejik, politik, ekonomik ve psikolojik baskısı tamamen sona ermiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) Ülkeleri

Doğu Bloku sistemselsel olarak dağıldıktan sonra sistem arayışlarına giren MDA ülkeleri buldukları coğrafyaya göre ekonomik ve politik yönden şekillenmeye başlamıştır. 1990'lı yılların başında MDA ülkelerine gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinden piyasa ekonomisine geçiş için teknik ve mali yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Doğu Blokunun dağılmasının ilk yıllarında piyasada oluşan ekonomik boşluk ve kriz kısa sürede aşılmıştır.

Tablo 6'da belirtildiği gibi Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkelerden MDA ülkeleri nüfus bakımından 100 milyonu aşarken, alan itibarıyla 959 bin 786 kilometrekareyi bulmaktadır. Kısaca, Avrupa Birliği'nin nüfusu ve yüzölçümü bu veriler kadar daha genişlemiştir.

Tablo 6

Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Hakkında Genel Bilgiler

Ülke	Başkent	Nüfus (milyon)	Alan (km ²)	Bağımsızlık veya Doğu Blok'undan Ayrılma Tarihi
Çek Cum.	Prag	10,3	78.866	1 Ocak 1993
Macaristan	Budapeşte	10,06	93.030	1989
Polonya	Varşova	38,64	312.683	1989
Slovakya	Bratislava	5,40	49.037	1 Ocak 1993
Slovenya	Ljubljana	2,02	20.273	25 Haziran 1991
Bulgaristan	Sofya	7,68	110.912	1989
Romanya	Bükreş	21,57	238.391	1989
Hırvatistan	Zagreb	4,40	56.594	19 Mayıs 1991
Toplam		100,07	959,786	

Kaynak: DEİK ülke raporlarından yazar tarafından derlenmiştir.

Doğu Avrupa'da yer alan Macaristan, Polonya, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler 1989 yılından itibaren serbest piyasa ekonomisine geçme ve gelişmiş Avrupa ülkeleri ile bütünleşme adına gayret ve çaba içinde bulunmuşlardır. Ancak, ekonomide yapısal reformların yetersiz kalmasından kaynaklı olarak 10 yıl gibi buhranlı dönem yaşamışlardır. Sosyalist sistemin son bulmasıyla bu ülkeler yurt dışı pazarlarını kaybetmiş, mal ve hizmet üretiminde aşırı düşüşler, halkın refah düzeyinde büyük kayıplar ve ulusal para birimleri önemli ölçüde değer kaybetmiştir.

Bulgaristan'da, 1997 yılında ekonomik istikrar programı kabul edilmiş olup, hükümetin para ve döviz politikaları üzerinde sınırlandırması gerçekleştirilerek para politikası kurulu oluşturulmuştur. Döviz politikasında ise 1 Bulgaristan Levası 1 Alman Markına eşit değerde sabitlenmiştir. Bankacılık sistemi üzerinde de düzenlemeler yapılarak Merkez Bankası özerk bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu süreç içinde Bulgaristan hükümeti sıkı maliye ve para politikaları uygulamış, 2008 küresel krize kadar geçen 9-10 yıllık süre içinde ekonomi istikrarlı şekilde büyüme kaydetmiştir (T.C. Sofya Büyükelçiliği, 2021, s. 37).

Macaristan daha Doğu Bloku yıkılmadan 1989 yılında parlamenter demokrasi rejimine geçiş yapmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş amacıyla ekonomide önemli dönüşüm süreçleri başlatılmıştır. 1990'lı yılların başında dış ticaret ile ilgili bürokratik ve idari engeller

kaldırılmıştır. Yabancı yatırımcıların önü tamamen açılmış olup, döviz ile ticari işlemler serbest hale gelmiştir. Geçiş sürecinde özelleştirme ve istikrara yönelik politikalar hükümetin öncelikleri arasında yer almıştır. Macaristan 31 Mart 1994 tarihinde Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Macar ulusal para birimi olan Forint 1996 yılında konvertibl hale gelmiştir (ETO Ülke Raporu, 2019). Macaristan kısa sürede serbest piyasa ekonomisine geçiş kriterlerini tamamlamış olup 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

Polonya, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmasıyla birlikte ekonomide ve bürokraside önemli ölçüde değişimler yaşanmıştır. Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Polonya'nın ekonomi politikası arasında, ekonomide hızlı büyüme, istihdamı artırma ve işgücü piyasasını canlandırma yer almaktadır. Kalkınma adına bu politikaları gerçekleştirmek için Avrupa Birliği fonlarını etkin ve etkili şekilde kullanılmasına odaklanmıştır. İlk etapta, girişimciliğin geliştirilmesi ve artırılması, yenilik, altyapının düzeltilmesi, kırsal kesimin kalkınmasına öncelik verilmesi, merkezi yönetimin yerle devredilmesi ve devlet kontrolündeki işletmelerin özelleştirilmesi olmuştur (ETO Ülke Raporu, 2019). Polonya piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ve Avrupa Birliği'ne üyeliğini izleyen dönemlerde ekonominin istikrara kavuşması, modernizasyonu, refah düzeyi ve hayat şartlarının yükseltilmesi, işsizlik ve enflasyonla mücadelede önemli gelişmeler kaydetmiştir. Kısaca makroekonomik yapıda istikrar ve ekonomik büyümede istenen hedeflere ulaşılmıştır. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulanması ve güven ortamının oluşmasıyla birlikte yabancı yatırımın ve sermayenin girişini hızlandırmıştır.

Romanya 1989 yılına kadar merkezi planlı ekonomik sistemle yönetilmiştir. Doğu Bloğunun yıkılmasıyla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçmeyi benimsemiştir. Piyasa ekonomisine geçiş süreci geçiş reformlarının yerine getirilmesi uzun zaman almıştır. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulamaya konulmasıyla tarım ve sanayi sektörlerinde daralmalar hizmet sektöründe ise artış ve büyüme kaydedilmeye başlamıştır. İlk olarak sosyalist sistemden kalma eski ve hantal sanayi kuruluşlarının bir kısmı kapatılmış bir kısmında modernleşmeye gidilmiştir. Piyasa ekonomisine geçişten kaynaklı geniş çapta özelleştirmeler yapılmaya başlanmıştır (OKA, 2011, s. 2). Geçiş sürecinin başlamasıyla birlikte halkın %25'lik kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamıştır. Romanya her ne kadar Avrupa standartlarına uyum sağlasa da bürokratik yapının yavaş işlemesi ve yolsuzluk gibi sorunlar iş ortamı üzerinde olumsuz etki oluşturmuştur (CIA Factbook, 2011).

Slovakya, merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişi kısa sürede tamamlamış olup, Avrupa Birliği'ne entegre olmuştur. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Slovakya'dan Avrupa ülkelerine çalışmak amaçlı geçici işgücü göçleri olmuştur. Piyasa ekonomisine geçişle birlikte Avrupa ülkelerine giden işgücü ülkeye geri dönüş yapmışlardır. 1 Mayıs 2004 tarihinde diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte AB'ye üye olmuştur. AB'ye üye olduktan kısa süre sonra NATO'ya katılımı gerçekleşmiştir. Ekonomi ve sosyal hayatta tam Avrupa standartlarını yakalayan Slovakya, 2009 yılı başından itibaren Avrupa Birliği ortak para birimi olan Avroyu kullanmaya başlamıştır (CIA Factbook, 2011).

Çek Cumhuriyeti küçük ülke olmasına rağmen kişi başı milli geliri ve refah düzeyi oldukça yüksek seviyede olan bir Orta Avrupa ülkesi olmuştur. AB'ye üye olan eski Doğu Bloku ülkelerden Estonya'dan sonra en fazla kişi başı milli gelire sahip ülke konumunda olmuştur. Ayrıca piyasa ekonomisine geçiş reformlarını titizlikle gerçekleştirmeyi başaran ülkeler arasında yer almıştır. Sıkı ekonomik programlar uygulayan Çek Cumhuriyeti 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmuştur. Avrupa Birliğine üye olduktan sonra Birliğe yeni üye olan 10 ülke içinde en fazla yabancı yatırımcı ve sermaye çeken ülke olmuştur. Ekonomik gelişme açısından önemli potansiyeli barındıran Çek Cumhuriyeti makroekonomik istikrarı yakalamıştır. Bunun en önemli göstergesi ise AB ülkeleri içindeki konumu, dış ticaret yapısındaki kökten değişimler, nitelikli işgücüne sahip olma, yatırım ortamının uygun hale gelmesi ve doğrudan yabancı sermayenin girişi olarak saymak mümkündür (Türker, 2018, s. 2).

Slovenya 1991 yılına kadar eski Doğu Bloku ülkelerinden Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturmuştur. Gelişmiş Avrupa ülkelerine komşu olan Slovenya piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede yerine getirmiş olup 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Eski Yugoslavya'yı oluşturan ülkelerden Slovenya, ekonomisini kısa sürede düzeltebilen NATO, AB, Avro bölgesi, Schengen bölgelerine dâhil olan ve 2010 yılında da OECD'ye katılmıştır. Orta Avrupa'da önemli stratejik konumu barındıran Slovenya, bağımsızlıktan günümüze kadar makroekonomik yapısında büyük değişimler yaşamıştır (Kılınc, 2020, s. 102). Özellikle kişi başı düşen milli gelir ve refah düzeyindeki değişimler kayda değer ölçüde olmuştur. Son yıllarda yaşanan ekonomik büyüme birçok AB üyesi ülkeleri geride bırakmıştır. Ekonomik büyümenin temelinde ücretlerdeki artışlar, iç tüketimin büyümesi, işsizliğin azalması, istihdamın artması, enflasyonun düşmesi ve gelişen tüketici güvenine bağlı olmuştur. Ayrıca ülke nüfusunun az olması da bir başka neden

olarak gösterilmiştir. Ülke ekonomisinin lokomotif görevini dış ticaret gelirleri üstlenmiştir. Slovenya ekonomisi kırılğan bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak dünyadaki fiyat ve döviz dalgalanmaları ülke ekonomisine kolaylıkla etki yapabilmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022, s. 14).

Hırvatistan, bağımsızlık sonrası makroekonomik yapıda istikrarlı bir ekonomi politikası takip ederek, son 30 yılda önemli kazanımlar elde etmiştir. Daha bağımsızlığın ilk günlerinden itibaren, işsizlik ve enflasyon oranlarında kontrolün sağlanmasıyla düşük oranların yaşanması ve istikrarlı büyüme oranının gerçekleşmesi sağlanmıştır. Hırvatistan, merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ve günümüzde hala devlet kontrolündeki işletmelere dayanan yapısal sorunları tam anlamıyla çözdüğü söylenemez. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının uygulanmaya konulduğu dönemlerde ilk olarak iletişim ve bankacılık sektörleri özelleştirilmiştir. Fakat başta enerji olmak üzere demir-çelik, demiryolları ve gemi inşa sanayi gibi önemli sektörlerde yeniden yapılanma ve özelleştirme gibi faaliyetler istenilen ölçüde gerçekleşme gösterememiştir. Özelleştirme faaliyetlerinin bu denli yavaş ilerlemesinde başta yasal ve hukuki sorunlar olmak üzere kamu idaresinin yavaş işleyişi, bürokratik engeller ve yatırımcıların ilgisiz kalması olarak sıralanabilir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020, s. 5). Hırvatistan'ın en önemli ekonomik politikalarından biri mal ve hizmet üretim sürecinde devlet tarafından yapılan yardımlar olmuştur. 2005 yılı sonunda "Devlet Yardımları Kanunu" yasallaşarak yürürlüğe girmiştir. Devlet yardımlarının büyük kısmı gemi inşa, demir-çelik, alüminyum ve demiryolları sektörlerine sağlanmıştır. AB'ye katılım öncesi Ekonomik Program çerçevesinde demir-çelik ve gemi inşa sanayilerine sağlanan devlet yardımlarının azaltılması ve hazırlanan projelerle bu sektörlerde yeniden yapılanmaya gidilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020, s. 3).

Ekonomik Yapı:

Avrupa Birliği'ne üye Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin 2022 yılı verilerine göre toplam GSYH'si 1 trilyon 737 milyar dolar seviyesinde olup, en büyük payı %39'luk oran ile Polonya almıştır. Polonya'yı %16'şarlık pay ile Romanya ve Çek Cumhuriyeti takip etmiştir. Satın alma gücü paritesine (SAGP) göre ortalama kişi başı GSYH ise 34 bin dolara yaklaşmıştır. SAGP'ne göre kişi başı GSYH en fazla 44 bin 653 dolar ile Çek Cumhuriyeti'nde görülürken en az 27 bin 926 dolar ile Bulgaristan'da görülmüştür. Reel ekonomik büyüme ülkelere göre %8,2 ile %2,3 arasında değişim göstermiştir. Son yıllarda Covid-19

salgınından kaynaklı olarak enflasyon oranları dalgalı seyir izlemiştir. İşsizlik oranlarında ülkeler arasında karşılaştırma yapıldığında bir paralelliğin olduğu görülmüştür.

Tablo 7

2022 Yılı AB üyesi MDA Ülkelerinin ekonomik yapıları

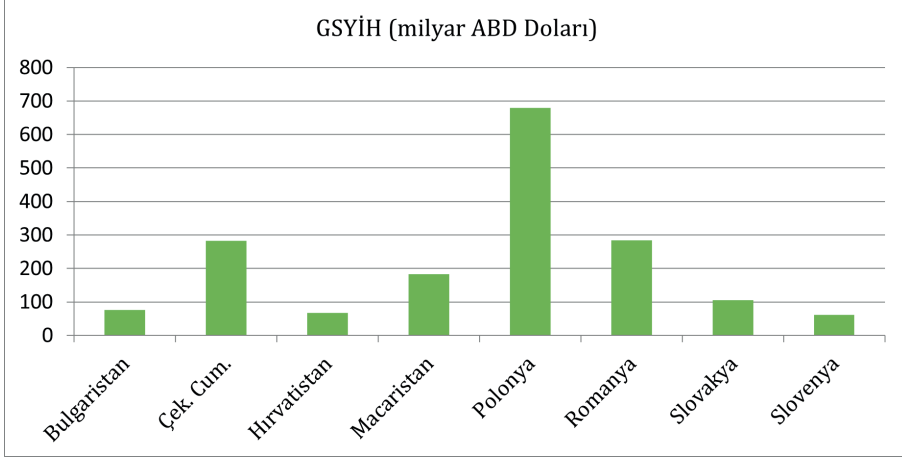
Ülke	GSYİH (milyar USD Doları)	KBGSYİH	Reel Büyüme %	Enflasyon %	İşsizlik %
Bulgaristan	75,4	27.926	4,2	16,9	4,4
Çek. Cum.	282,2	44.653	3,3	3,8	2,8
Hırvatistan	67,8	32.942	4,7	13,1	6,7
Macaristan	182,3	36.873	7,1	7,3	3,6
Polonya	679	33.200	5,9	5,1	3,4
Romanya	284	32.738	5,9	16,7	5,5
Slovakya	105	33.889	2,3	3,2	5,0
Slovenya	61,8	29,298	8,2	1,9	4,8

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

MDA ülkeleri bir grup olarak düşünüldüğünde Polonya, ekonomi bakımından grubun lokomotifi görevini üstlendiği tablo 7'de görülmektedir. Coğrafi kriterlere göre Romanya'dan oldukça küçük olan Çek Cumhuriyeti, Romanya ile rekabet edebilecek duruma gelmiştir. Ekonomik bakımdan Çek Cumhuriyeti'nin gelişmesinde sanayi sektörünün payı oldukça büyüktür. Çekoslovakya döneminde önemli sanayi alanındaki yatırımların Çek Cumhuriyeti bölgesine yapıldığı bilinmektedir.

Grafik 3

MDA Ülkelerinin 2022 Yılı GSYH'nin Ülkelere Göre Dağılımı (Milyar Dolar)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bulgaristan 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye katılmasından sonra ekonomideki büyüme trendi istikrarlı şekilde devam etmiştir. 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 75 milyar ABD dolarını bulmuş olup reel büyüme %4,2 olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen GSYH ise 27.926 ABD doları kadar olmuştur. Toplam dış ticaret hacmi ise 80 milyar dolara yaklaşmış olup, ülkede dış ticari dengenin sağlandığı söylenebilir. Bulgaristan'da 2022 yılı enflasyon oranı ise %16,9 olup, işsizlik oranı ise %4,4 olarak ölçülmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). 2022 yılı enflasyon oranının yüksek olması Covid-19 salgınından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Çek Cumhuriyeti'nin 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 282 milyar ABD dolarını aşmıştır. Reel büyüme oranı ise %3,3 olarak gerçekleşme göstermiştir. İşsizlik ve enflasyon oranları oldukça düşük seviyelerde olmuştur. Toplam dış ticaret hacmi 435 milyar ABD doları seviyesinde seyretmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Hırvatistan'ın 2022 yılı verilerine göre GSYH'si 67,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Reel büyüme oranı ise %4,7 olarak gerçekleşme göstermiştir. İşsizlik oranı %6,7 gerçekleşirken, enflasyon oranı %13,1 seviyelerde seyretmiştir. Toplam dış ticaret hacmi 50 milyar ABD dolara yaklaşmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Macaristan'ın GSYH'si 2022 yılı verilerine göre 182,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Reel ekonomik büyüme oranı %7,1 olarak ölçülmüştür. Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) göre kişi başı GSYH ise 36 bin 873 ABD dolarına ulaşmıştır. Enflasyon ve işsizlik oranı beklenenin altında olup, sırasıyla %7,3 ve %3,6 olmuştur. Toplam dış ticaret dengeli olup 280 milyar doları bulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Polonya, Avrupa Birliğine üye olan eski Doğu Bloku ülkeleri içinde en fazla GSYH'ye sahip olan ülke olmuştur. 2022 yılı verilerine göre Polonya'nın GSYH'si 679 milyar doları bulmuştur. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı düşen GSYH 33 bin 200 dolar seviyesine ulaşmıştır. Aynı yıl reel ekonomik büyüme oranı ise %5,9 olmuştur. Enflasyon oranı %5,1 olurken işsizlik %3,4 olarak gerçekleşmiştir. Toplam dış ticaret hacmi 650 milyar doları aşmış durumdadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Romanya, piyasa ekonomisine geçiş döneminde devlet kontrolünde bulunan kuruluşları kısa sürede hızlı ve şeffaf şekilde özelleştirme yoluna gitmiştir. Vatandaşların satın alma gücünde iyileşme ve yaşam standartlarının yükseltilmesi adına ciddi politikalar uygulamıştır. Reform sayılabilecek bu politikalar başta Avrupa Birliği olmak üzere IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş reformlarının tamamlanması ve ülke ekonomisinde istikrarın yakalanması 1 Ocak 2007 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmayı beraberinde getirmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olmakla kalmayıp Romanya cazip ülke konumuna dönüşmüştür (Çelik, 2018, s. 3). Romanya tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde kullanılmak üzere Avrupa Birliği fonlarından önemli miktarda yararlanmışır.

Romanya ekonomisi AB'ye katılımın etkisiyle şaha kalkmıştır. 2022 yılı verilerine göre ülkenin GSYH'si 284 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH'si diğer Polonya, Slovakya ve Hırvatistan ile benzerlik göstermiştir. Reel ekonomik büyüme Polonya ile aynı seviyede olup %5,9'dur. Covid-19 salgınından kaynaklı olarak enflasyon oranının yüksek olduğu %16,7 olduğu görülmüştür. İşsizlik oranı ise %5,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Çekoslovakya, 1992 yılında yapılan genel seçimler sonrası Çekya ve Slovakya'da iktidara gelen liderler Çekoslovakya'dan ayrılarak bağımsız devlet olma kararı almışlardır. Slovakya 1 Ocak 1993 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Slovakya kısa sürede piyasa ekonomisine geçiş şartlarını tamamlamış olup 29 Mart 2004 tarihinde NATO'ya üye olmuş ve 1 Mayıs 2004 tarihinde de Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Slovakya, eski Doğu Bloku üyesi Çekoslovakya'dan bağımsızlığını kazandıktan

sonra özellikle ekonomide kararlı bir planlama faaliyetine girmiş ve piyasa ekonomisine geçiş reformlarına ağırlık vermiştir. İlk etapta özelleştirme, uluslararası ticaret, yabancı yatırımlara açılma ve serbest piyasa uygulamaları alanlarında köklü ve kalıcı reformlar yapmıştır. Bundan dolayı da Slovakya AB'ye üye eski Doğu Bloku ülkeleri arasında örnek bir tutum sergilemiştir (CIA Factbook, 2011).

Slovakya ile Çek Cumhuriyeti ekonomileri arasında bir karşılaştırma yapıldığında Slovakya'nın daha geride kaldığı istatistiki verilerden anlaşılmaktadır. 2022 yılı verilerine göre Slovakya'nın GSYH'si 105 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH ise 33 bin 889 dolar olduğu görülmüştür. İşsizlik, enflasyon ve reel ekonomik büyüme oldukça düşük seviyelerde kalmıştır (TİM, 2022).

Slovenya'nın GSYH'si 2022 yılı verilerine göre, 62 milyar dolara yaklaşmıştır. Satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH ise 29 bin dolar seviyelerindedir. 2022 yılında ekonomik büyümede atak yapan Slovenya'da enflasyon ve işsizlik oranları oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir.

Dış Ticaret:

Avrupa Birliğine üye eski Doğu Blokunda yer alan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri bir bütün olarak düşünüldüğünde piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarından 2000'li yıllara kadar dış ticaret oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengelerinde sürekli dalgalanmalar yaşanmış, ticaret hacmi potansiyelinin çok aşağılarında kalmıştır. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında ihracatın ithalatı karşılama oranı bazı MDA ülkelerinde (Bulgaristan, Hırvatistan, Polonya, Romanya ve Slovenya) düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. 2000'li yıllardan itibaren sürekli artan dış ticaret; 2022 yılı verilerine göre toplam dış ticaret hacmi 2 trilyon doları aşmıştır. Toplam ihracat 983 milyar dolara yaklaşırken, toplam ithalat 1 trilyon 27 milyar doları bulmuştur. İhracatın ithalatı karşılama oranı yaklaşık %95 civarında olup dış ticaret dengesi yaklaşık 45 milyar dolar açık vermiştir. Polonya, toplam GSYH'de olduğu gibi dış ticaret verilerinde de açık ara önde yer alırken, Çek Cumhuriyeti ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 8

MDA Ülkeleri 2022 Yılı Dış Ticaret Verileri (milyar ABD doları)

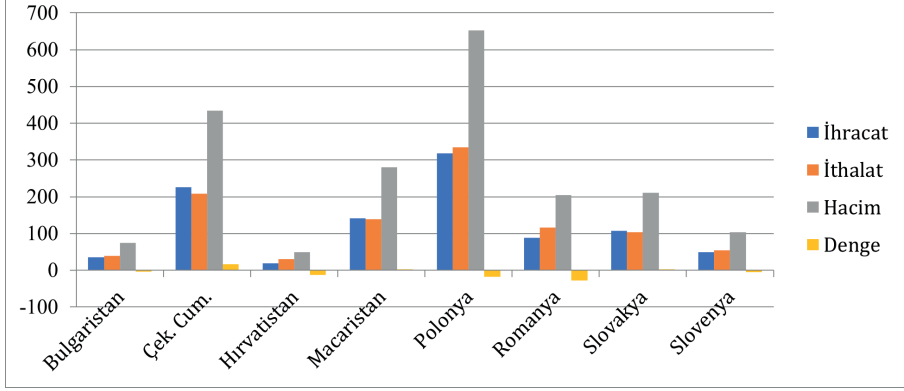
Ülke	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
Bulgaristan	35	39,2	74,2	-4,2
Çek. Cum.	225,5	208,9	434,4	+16,6
Hırvatistan	18,7	30,9	49,6	-12,2
Macaristan	141	139	280	+2
Polonya	318	335	653	-17
Romanya	88	116	204	-28
Slovakya	107	104	211	+3
Slovenya	49,6	54,1	103,7	-4,5
Toplam	982,8	1027,1	2009,9	-44,3

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2022.

MDA ülkeleri genel olarak Akdeniz ülkelerinden bölgeye özgü tarım ürünleri olan başta narenciye, zeytin, zeytinyağı ve benzeri ürünler ithalat etmiştir. Akdeniz ülkelerine tahıllar ve canlı hayvan ihracatı gerçekleştirmiştir. MDA ülkelerinin en önemli ihracat kalemleri arasında makineler, mekanik cihazlar, elektrikli aletler, otomobiller, kara taşıtları, petrol yağları ve minerallerden oluşmaktadır. İthal ettiği ürünler arasında; enerji kaynakları, petrol gazları, makine ve ekipmanları, petrol gazları, gıda ürünleri, tekstil, tıbbi malzemeler ve mineraller en önemli ithal ürünler arasında yer almıştır.

Grafik 4

2022 Yılı MDA Ülkeleri Dış Ticaret Karşılaştırmaları (milyar ABD doları)

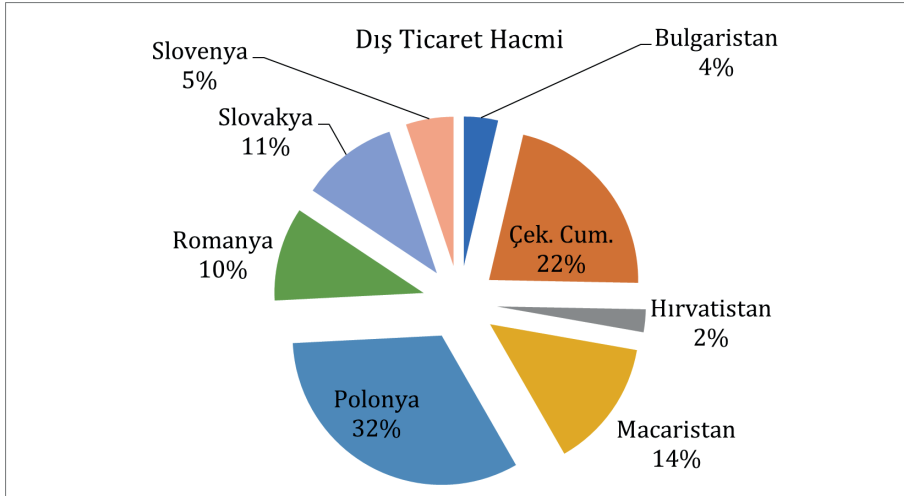

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

MDA ülkelerinin dış ticaret ortakları arasında başta komşu ülkeler olmak üzere, Almanya, İtalya, Çin, Hollanda, Fransa, İngiltere, Rusya Federasyonu ve Türkiye yer almıştır.

Grafik 5

MDA Ülkelerinin 2022 Yılı Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (% Olarak)

Kaynak: T.C. Dışişleri ve T.C. Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

oluşturulmuştur.

MDA ülkelerinin dış ticaret hacmi kendi aralarında karşılaştırma yapıldığında diğer verilerde olduğu gibi Polonya'nın %32 ile açık ara önde olduğu görülmektedir. Polonya'yı sırasıyla %22 ile Çek Cumhuriyeti izlerken, Macaristan %14 ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Doğu Blokundan ayrılmalar, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla 74 yıllık Sovyet rejimi son bulmuştur. Merkezi planlı ekonomik sistemden ayrılan ülkeler birer birer serbest piyasa ekonomisine geçmeye yönelmişlerdir. Eski sosyalist ülkelerde hayat standartlarındaki düşüşler ve sosyal tatsızlığın artması geçiş reformlarının gerçekleştirilmesini hızlandırmıştır. Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Doğu Bloku ülke ekonomilerinde istikrarsızlıklar başlamıştır.

MDA ve Baltık ülkeleri gelişmiş Avrupa ülkelerine yakın coğrafyalarda olmasına rağmen, farklı şartlarda piyasa ekonomisine geçiş reformlarıyla karşılaşmışlardır. Bu ülkelerden her biri piyasa ekonomisine geçişin başlangıç yıllarından itibaren sahip olduğu gelirler, yeraltı ve üstü kaynaklar sonraki yıllardaki büyüme performanslarını doğrudan etkilemiştir. Merkezi planlı ekonomik sistemin uygulandığı yıllarda benzer ekonomik yapıya sahip olan bu ülkeler, piyasa ekonomisine geçiş sonrası farklı makroekonomik yapılar oluşmuştur.

Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren altı kez genişleme sürecine girmiştir. Beşinci genişleme dönemi olan 1 Mayıs 2004 ve 1 Ocak 2007 tarihlerinde 10 eski Doğu Bloku ülkesi Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Avrupa Birliği'nin toplam üye sayısı 27'ye ulaşmıştır. Avrupa Birliği'nin altıncı genişleme süreci olan 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın da Avrupa Birliği'ne dâhil olmasıyla eski Doğu Bloku ülke sayısı 11'e yükselmiştir.

Coğrafi ölçüt ve veriler ele alındığında 2022 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerinin toplam nüfusu 440 milyonu bulmuştur. Avrupa Birliği içinde eski Doğu Bloku ülkelerinin nüfusu ise 107 milyon ile %24'ü bulmuştur. Avrupa Birliği'nin toplam yüzölçümü ele alındığında 4 milyon 142 bin kilometrekareyi bulmuştur. Eski Doğu Blokunun payı ise yaklaşık 1 milyon 135 bin kilometrekare ile %27'lik kısmını oluşturmuştur.

İncelenen ülkelerin ekonomik yapıları ele alındığında büyük bir pazar payının olduğu saptanmaktadır. Bu ülkelerin gelişmiş Batı Avrupa

ülkeleri ile eski SSCB kontrolü altında bulunan ülkeler arasında köprü görevi gördüğü düşünülmektedir. Bundan dolayı da Avrupa Birliği'ne üye olan eski Doğu Bloku ülkeler ekonomik ve ticari açıdan geniş bir yelpazeye sahiptir.

Piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında Avrupa Birliği'ne üye eski Doğu Bloku ülkelerde ekonomik istikrarın sağlanabilmesi adına, hayat standartlarının iyileşmesi, satın alım gücünün artması ve rekabet ortamının gerçekleşmesi için serbest piyasa mekanizmasının gerekliliği tartışılmaz kabul edilmiştir. Geçiş sürecindeyken bu ülkeler batı ülke ekonomilerinin sağladıkları teknik ve mali yardımlar sayesinde piyasa ekonomisine geçiş sürecini daha kısa zaman diliminde tamamlamışlardır.

MDA ve Baltık ülkelerinde devlet kontrolündeki üretim tesislerinin kısa sürede özelleştirilmesi makroekonomik yapı üzerinde olumlu etkiler oluşturmuştur. Avrupa Birliği'ne üyelikle birlikte ekonomik ve sosyal istikrar sağlanmıştır. Piyasa ekonomisine geçmekle, AB ve NATO'ya üye olmakla Orta ve Doğu Avrupa'da, Balkanlarda ve Baltık bölgelerinde güven koridoru oluşmuştur.

MDA ve Baltık ülkelerinin piyasa ekonomisine geçiş reformlarını kısa sürede tamamlamaları ve AB ve NATO gibi önemli kuruluşlara üye olmalarının önemli nedenlerinden biri de merkezi planlı ekonomi sisteminde daha kısa süre (44 yıl diğer BDT ülkeleri 73 yıl) kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı MDA ve Baltık cumhuriyetleri diğer eski sosyalist ülkelere göre daha avantajlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu avantajlardan bazıları; gelişmiş Avrupa ülkelerine coğrafi yakınlık, yabancı sermayenin kolay girişi, nitelikli işgücünün diğer eski sosyalist ülkelere göre fazla olması ve ana ekonomik sektörlerden sanayi sektörünün daha fazla paya sahip olması olarak sayılabilir.

Çalışma neticesinde piyasa ekonomisine geçiş reformlarını uygulayan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarında istikrarın yakalandığı, hayat standartlarında ilerlemelerin kaydedildiği ve refah düzeyinin yükseldiği bulguları elde edilmiştir. Ayrıca merkezi planlı ekonomik sistemin topluma yeterince adil davranmadığı anlaşılmıştır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Aksel, E. (2019). Piyasa ekonomisine geçiş süreci ve sonrasında Türkiye-Rusya Federasyonu ekonomik ilişkiler (T.C. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Burdur).

Balcı, M. (2022). AB ve NATO üyeliğinin Üç Baltık ülkesine getirdikleri. *Uluslararası Afro- Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 7(14).

Bistrova, N. E. (2005). *Образование восточного блока, Российская история*. Erişim tarihi: 07.07.2023. <https://российская-история.рф>.

Bulut, R. (2014). SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda serbest piyasaya geçiş. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) İİBF Dergisi*, 1(2), 7 – 19.

Bulut, R. (2017). Sovyetler Birliği sonrası Baltık ülkeleri, ekonomik yapısı, Avrupa'ya entegrasyonu ve Türkiye ile ilişkileri. *Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi "Ayrıntı"*, 5(53), 53-57.

Bulut, R. (2023). İktisadi ve idari bilimlerde araştırma ve değerlendirmeler. *Kuruluşundan Günümüze Çin Ekonomisinin Büyüme Dönemleri ve Türkiye ile Ticari İlişkiler*, 11, 189-210.

Çelik, O. (2018). *Romanya ülke raporu*. İzmir Ticaret Odası, Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü.

Çernov, V. M. (2007). *Великая русская революция*. М.: Центрполиграф, 178.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2022). Erişim tarihi: 01.08.2023. <https://www.deik.org.tr>.

Dinç, C. (2011). Avrupa Birliği'nin beşinci genişlemesi: Ana temalar ve faktörler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 6(2), 201-233.

Golovchenko, V. I. (2009). *Party-ideological factor of transformation of modern Russia*. Saratov. Nauka.

Gorbachjov, M. S. (1988). *Perestroika: new thinking for our country and for the world*. Moscow. Politizdat.

Gürler, A. Y. (2018). Rusya Federasyonu'nun diaspora politikası (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

Hüseyinov, F. (2001). Avrupa Birliği – BDT Ülkeleri İlişkilerinin Hukuki Çerçevesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(2001).

Jantsan, S. (2013). Geçiş ekonomilerinde Reform sürecinin Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı).

Karadeniz, D. (2018). Doğu Avrupa ülkeleri'nin demokratikleşmesine Avrupa Birliği'nin etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Anabilim Dalı).

Kılınç, E. (2020). İnsani gelişme raporuna göre gelişmiş ekonomiler içerisinde yer alan (Rusya, Slovenya ve Malta) ülke incelemeleri. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 8(2), 95-114.

Orallı, L.E. (2021). Doğu Blok'unun yıkılması ve Avrupa bütünleşmesinde Ortak Avrupa Evi tezi. *Tesam Akademi Dergisi*, 8(2), 343-369.

Saidov, Z. (2020). *Rusya Tarihi*. Душанбе.

Tunç, H. & Türkoğlu, K. (2007). Doğu Blok'unun yıkılması sonrasında (Post – Komünist) devletlerde Anayasa yapım yöntemleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1133-1164.

Türker, H. (2021). *Letonya Cumhuriyeti ülke raporu*. İzmir Ticaret Odası, İş Geliştirme Müdürlüğü.

Türker, H. (2018). *Çekya ülke profili*. Uluslararası İlişkiler Müdürlüğü Avrupa Birliği Şefliği.

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2022). Bulgaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri (2020- 2021). Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://ticaret.gov.tr>.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2022). Slovenya Ülke Profili, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://www.sutso.org.tr>.

T.C. Ticaret Bakanlığı, (2020). Hırvatistan Ülke Profili, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. Erişim tarihi: 12.08.2023. <https://ticaret.gov.tr>.

Yüce Dural, B. (2007). Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Planlı Ekonomiden Piyasa Ekonomisine Geçişleri ve Bu Sürece Avrupa Birliği'nin Katkıları (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uluslararası İktisat ve İktisadi Kalkınma Anabilim Dalı, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

OKA (Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı). (2010). *Romanya ülke raporu*. Erişim tarihi: 10.08.2023. <https://oka.ka.gov.tr>.

CIA Factbook (2011). Erişim tarihi: 08.08.2023. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

Le Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe (CVCE). (2022). Erişim tarihi 08.08.2023. http://www.cvce.eu/obj/the_cold_war_1945_1989_full_text-en-6dfe06ed4790-48a4-8968-855e90593185.html.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Bulgaristan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/bulgaristan-ekonomisi.tr.mfa>

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Çek Cumhuriyeti'nin ekonomik görünümü*. Erişim tarihi: 29.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cek-cumhuriyeti-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Hırvatistan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/hirvatistan-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Macaristan'ın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/macaristan-ekonomisi.tr.mfa>.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Polonya'nın ekonomisi*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.mfa.gov.tr/polonya-ekonomisi.tr.mfa>.

Eskişehir Ticaret Odası (ETO). (2019). *Ülke raporları*. Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.etonet.org.tr/ulke-raporlari>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2023). Erişim tarihi: 22.08.2023. <https://www.tccb.gov.tr>.

Eskişehir Ticaret Odası (ETO). (2019). *ABB Bilgi Merkezi*. Erişim tarihi:

22.08.2023. <https://www.etonet.org.tr/ABBilgiMerkezi/>.

T.C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). Erişim tarihi:
08.08.2023. <https://www.ab.gov.tr>.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi AB İlişkileri Müdürlüğü. (2021). Erişim
tarihi: 08.08.2023. <https://ab.ibb.istanbul>.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

"Krimigrasyon" Yaklaşımının İtalya'nın Düzensiz Göç ile Mücadele Politikasına Yansımaları

*The Reflections of the "Crimmigration" Approach to
Italy's Irregular Migration Policy*

Öz

Tarih boyunca ekonomik, siyasi, dini-kültürel ve çevresel nedenler ile ortaya çıkan göçler kimi zaman gönüllü, kimi zaman ise zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Göçler farklı nedenler ile meydana gelse de çoğu zaman benzer sonuçlar doğurmaktadır. Düzensiz göç ile karşı karşıya kalan hedef ülkeler, düzensiz göçmenleri kontrol altına alacak bir takım politik araç ve enstrümanlar geliştirmektedir. Düzensiz göçü yönetme stratejisinin bir parçası olarak yirmi birinci yüzyılın başlarında krimigrasyon yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Öte yandan jeopolitik konumundan dolayı İtalya, yoğun düzensiz göç akışlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın temel amacı, İtalya'nın 2000 ile 2015 yılları arasındaki düzensiz göç ile mücadele politikasını ele alarak, bu politikanın krimigrasyon yaklaşımı özellikleri taşıyıp taşımadığını ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmada literatür taraması yoluyla elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Ortaya konulan bulgulara göre, çalışmanın kapsadığı yıllar arasında İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele kapsamında yürürlüğe koyduğu yasalar ve bu yasaların içerdiği göç kontrol araçları, krimigrasyon yaklaşımın temel karakteristikleriyle benzeşmektedir. Bu anlamda çalışmanın da ortaya koyduğu üzere, krimigrasyon yaklaşımı araçlarının uluslararası hukukun çizdiği ilkeler çerçevesinde ve demokratik anayasalar zemininde uygulanması durumunda, düzensiz göç ile mücadele eden ülkelere önemli fırsatlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Krimigrasyon, İtalya, Düzensiz Göç, Göçmen

Abstract

Migration, which has emerged due to economic, political, religious-cultural and environmental reasons throughout history, is sometimes

Salih TURGAY

Dr.
United Nations Mission in South
Sudan, Police Advisor.
salih.turgay@un.org
ORCID : 0000-0002-5823-6986

Cilt / Issue: 11(1) 377-398
Geliş Tarihi: 20.03.2023
Kabul Tarihi: 07.01.2024

Atıf: Turgay, S. (2024).
Krimigrasyon" yaklaşımının
İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele
politikasına yansımaları. *Tesam
Akademi Dergisi*, 11(1), 377-398.
<http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1429479>.

voluntary and sometimes compulsory. Although migrations occur for different reasons, they often lead to similar results. The target countries, which are faced with irregular migration, are developing a number of political tools and instruments to control irregular migrants. In this framework, as a part of the irregular migration management strategy, the “crimmigration” approach emerged at the beginning of the twenty-first century. On the other hand, due to its geopolitical position, Italy is faced with intense irregular migration flows. In this context, the main purpose of our study is to examine Italy’s policy of combating irregular migration between 2000 and 2015, and to reveal whether this policy has the characteristics of a “crim-migration” approach. For this purpose, the findings obtained through literature review and archive research were analyzed. According to the findings, the laws enacted by Italy within the scope of combating irregular migration between the years covered by the study and the immigration control tools included in these laws are similar to the basic characteristics of the “crimmigration” approach. In this sense, as the research shows, if the tools of the “crimmigration” approach are implemented within the framework of the principles drawn by international law and on the basis of democratic constitutions, it offers important opportunities to countries struggling with irregular migration.

Keywords; Crimmigration, Italy, Irregular Immigration, Migration

Extended Abstract

Migrations throughout history have not only affected the migrating communities but have also caused radical changes in the geography where they are migrated. After the formation of modern society and the emergence of nation states, the phenomenon of migration gained an international character. The international migration movements that have continued to this day will probably continue after this and will make their effects felt at the level of individual, society, country and international system. In Europe, during the Cold War period, which started after the end of the Second World War, migrations took place mostly when Western European countries demanded guest workers from the countries close to Europe or from the former colonial countries in order to close the labor shortage. At the end of the 1980s, when the Cold War ended, changes in the international system also changed the cycle of migration.

The fact that the European Continent is the primary target of millions of migrants fleeing the turmoil caused by the Arab Spring that started in 2011 has led to the creation of a climate of fear among the citizens of EU member states and the management of irregular migration has

become one of the top priorities for EU member states. Under intense immigration pressure, governments have sought control mechanisms to prevent unwanted migrants from crossing borders without permission and to deter their intention to remain in the country without government permission.

Due to its geographical location between the European and African continents, Italy is also located on the Central Mediterranean Migration Route, which extends from sub-Saharan Africa to the countries of Northern Europe. Italy, which was a country that gave immigration until the 1980s, has demonstrated a sustainable economic growth by using the advantages provided by EU membership and has become a country that gradually receives immigration since the end of the 1980s. In addition to its long maritime borders, many islands, large and small, in the Mediterranean make it difficult to control Italy's maritime borders.

Although border controls are an important tool in the policy of combating irregular migration, they are not an adequate instrument alone. Indirectly, the receiving countries are developing a number of political tools and instruments in order to break the will of irregular migrants to migrate. At this point, the crimmigration approach, which expresses the dynamic interaction between different areas of criminal, administrative and migration laws in migration management in its simplest form, emerges.

Crimmigration; It can include components such as criminalizing immigrants, keeping them in custody for a long time with an administrative decision, deporting them without a judicial decision, deporting the immigrant who has committed a crime, excluding them, securitizing them, taking extraordinary measures at border controls, and ensures that the administrative decisions taken are accepted by the public. It therefore offers states that face intense irregular migration flows the opportunity to use more instruments to control migration. The detention and deportation of migrants in irregular positions also deter other migrants who aspire to migrate to these countries. Therefore, the measures taken with respect to international law contribute to the diversification of migration management tools and the policy of combating irregular migration.

In this sense, Italy's policy of combating irregular migration between 2000 and 2015 is discussed in the article and it is tried to reveal whether this policy has the characteristics of a crimmigration approach. The hypothesis of the article is that Italy's policy to combat irregular migration between 2000 and 2015 shows typical features of the crimmigration

approach. In order to test the hypothesis of the study, the findings obtained from the migration law and other legislation texts of Italy were discussed through literature review and archive research, and it was tried to reveal whether these findings included the tools expressed in the crimmigration approach.

When the legislation enacted by Italy within the scope of its policy to combat irregular migration is considered within the scope of the krimmigration approach; It is seen that the measures taken in the laws enacted on the prevention of irregular migration are being toughened day by day. Entering the country illegally was first criminalized, and then the way for those who entered illegally were arrested and tried with the accelerated trial model and deportation was opened. Penalties against migrant smuggling and human traffickers have been increased, and landlords who rent houses to irregular migrants have been sanctioned. The Italian Navy is authorized to return a ship suspected of carrying irregular migrants to Italy, even if it carries the flag of another state. Immigrants who do not comply with the deportation order or are caught in an irregular situation are allowed to be prosecuted with up to five years in prison. Governors were given the power to deport irregular migrants, making it possible to deport migrants by administrative decision. Therefore, when Italy's policy on combating irregular migration is considered holistically, it is clear that the laws enacted and the migration control tools contained in these laws show the typical features of the crimmigration approach.

Giriş

İnsanlık var olduğundan beri çeşitli nedenlerle süre gelen göç olgusu, bu süreçte kimi zaman hayatta kalabilmek için zorunlu yer değişikliği, kimi zaman ise daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için gönüllü bir insan hareketliliği olarak karşımıza çıkmıştır. Tarih boyunca yaşanan göçler sadece göç eden toplulukları etkilemekle kalmamış, göç edilen coğrafyada da köklü değişikliklere neden olmuştur. Modern toplumun oluşmaya başlaması ve ulus devletlerin ortaya çıkmasının ardından ise göç olgusu uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Günümüze kadar devam eden uluslararası göç hareketleri muhtemelen bundan sonra da devam edecek ve birey, toplum, ülke ve uluslararası sistem düzeyinde etkilerini hissettirecektir.

Avrupa'da yaşanan göç hareketlerini ele alındığında ise, İkinci Dünya Savaşı göç olgusu üzerinde önemli bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş ile birlikte göç olgusu yeni bir boyut kazanmış ve savaş sırasında Avrupa'da yerinden edilen 20 milyon insan mülteci konumuna düşmüştür. Savaştan sonra meydana gelen sınır değişiklikleri ise, zorunlu göçleri gündeme getirmiştir. Diğer taraftan savaşın neden olduğu ekonomik istikrarsızlık ve işsizlik, ekonomik temelli göçlere neden olmuştur (Mutluer, 2003, s. 31).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra başlayan Soğuk Savaş sürecinde göçler, daha çok Batı Avrupa ülkelerinin işgücü açığını kapatmak amacıyla Avrupa'ya yakın çevre ülkelerden veya eski sömürge ülkelerinden misafir işçi talep etmesiyle gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1980'lerin sonunda, uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler göç olgusunun döngüsünü de değiştirmiş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca bloklar içerisinde yaşanan göçler, bu yıllardan sonra kuzey güney ekseninde gerçekleşmeye başlamıştır. Diğer taraftan Doğu Bloku ülkelerinden Batı Blokuna yönelik seyahat kısıtlamalarının kaldırılması ile iletişim ve ulaşım ücretlerinin düşmesi, kıta Avrupa'sında yoğun göç hareketlerini beraberinde getirmiştir.

2011 yılında başlayan Arap Baharı'nın neden olduğu kitlesel göç hareketlerinin hedefinde Avrupa'nın olması, Avrupa Birliği (AB) üyesi ülke vatandaşları arasında bir korku iklimi oluşmasına neden olmuş ve AB üyesi ülkeler için düzensiz göçün yönetilmesi en öncelikli konu haline gelmiştir (Gökalp Eras, 2014, s 72).

Yoğun göç baskısı altında kalan hükümetler, istenmeyen göçmenlerin sınırlardan izinsiz olarak geçmesini önlemek ve hükümet izni olmadan

ülkede kalma niyetlerini caydırmak için birtakım kontrol mekanizmaları arayışı içerisine girmiştir. Schengen Antlaşması'nın ulusal iç sınırların önemini azaltması, dış sınırları oluşturan ülkelerin istenmeyen göçü kontrol etmek için yeni alternatifler aramaya başlamasını zorunlu hale gelmiştir. Zira kıta Avrupası üzerinde her geçen yoğun bir göç baskısı oluşmaya başlamış, bu baskı Avrupa'nın güney sınırlarını oluşturan Akdeniz ülkeleri üzerinde derinden hissedilmiştir.

Avrupa ve Afrika kıtaları arasında yer alan coğrafi konumundan dolayı İtalya, aynı zamanda sahra altı Afrika'dan başlayıp Kuzey Avrupa ülkelerine kadar uzanan Orta Akdeniz Göç Rotası üzerinde bulunmaktadır. 1980'li yıllara kadar göç veren bir ülke olan İtalya, AB üyeliğinin sağlamış olduğu avantajları da kullanarak sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ortaya koymuş ve 1980'lerin sonundan itibaren giderek yeni göç destinasyonlarından biri haline gelmiştir. 7.600 km deniz sınırlarının yanı sıra Akdeniz'de bulunan irili ufaklı birçok ada, İtalya'nın deniz sınırlarının kontrol edilmesini güçleştirmektedir. Özellikle Tunus deniz sınırları içerisinde yer alan Lampedusa Adası İtalya'ya açılan düzensiz göç kapısı niteliğindedir. Zira Kuzey Afrika ülkelerinden yola çıkan düzensiz göçmenler bu adayı İtalya ve Avrupa'ya ulaşmak için adeta bir sıçrama tahtası olarak kullanmaktadır.

Düzensiz göç ile mücadele politikasında sınır kontrolleri önemli bir araç olmakla birlikte tek başına yeterli bir enstrüman değildir. Entegre sınır yönetimi modeli bağlamında, sınır yönetiminin tek merkezden koordine edilmesinin yanı sıra kaynak ve transit ülkeler ile ilişkilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan hedef ülkeler, düzensiz göçmenlerin göç etme iradelerini kırabilmek amacıyla bir takım politik araç ve enstrümanlar geliştirmektedirler.

Bu noktada en yalın haliyle göç yönetiminde cezai, idari ve göç yasalarının farklı alanları arasındaki dinamik etkileşimi ifade edilen krimigrasyon (crimmigration) yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda iki bölümden oluşacak olan çalışmamızın birinci bölümde krimigrasyon yaklaşımının ortaya çıkışı ve akademik çalışmalara konu olmasının ardından, düzensiz göç ile mücadele eden ülkelerce hayata geçirilme pratikleri üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise, İtalya'nın 2000 ile 2015 yılları arasındaki düzensiz göç ile mücadele politikası ele alınarak bu politikanın krimigrasyon yaklaşımı özellikleri taşıyıp taşımadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu anlamda çalışmamızın hipotezi, İtalya'nın 2000 ile 2015 yılları arasındaki düzensiz göç ile mücadele politikasının krimigrasyon yaklaşımının tipik özelliklerini gösterdiği şeklindedir.

Çalışmanın hipotezini test edebilmek amacıyla literatür taraması yoluyla İtalya'nın göç kanun ve diğer mevzuat metinlerinden elde edilen bulgular ele alınacak, bu bulguların krimigrasyon yaklaşımında ifade edilen araçları içerip içermediği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Değişen Tehdit Algılamaları ve Düzensiz Göç

Bilindiği üzere göç, tarihin her döneminde sürekliliğini muhafaza eden bir olgu olarak varlığını toplum ve devlet düzleminde hissettirmiş bir fenomendir. Çok katmanlı dinamik bir süreç olan göç, günümüzde farklı niteliklere bürünmüş, ülkeler arasındaki gelir dağılımı eşitsizlikleri, savaş ve iç çatışmalar gibi nedenlerden dolayı yoğunluk kazanmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle artan iletişim ve ulaşım olanakları, göçlerin sadece ülkeler arası değil, kıtalar arası boyutta gerçekleşmesini olanaklı hale getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ülkelerinin gerçekleştirdiği ekonomik sıçrama ve işgücü ihtiyacı için teşvik edilen göç, Avrupa kıtasını göçmenlerin ana göç destinasyonlarından biri haline getirmiştir. Ancak 1974 yılında yaşanan "Petrol Krizi", Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerinde durgunluğa neden olmuş ve bu ülkeler kendi vatandaşlarına dahi istihdam sağlayamayacak bir süreç içerisine girmiştir. Dolayısıyla bu tarihten sonra Batı Avrupa ülkeleri göç teşvikini önce durdurulmuş daha sonra ise mevcut göçmenlerin menşe ülkelerine geri gönderilmesi için bir takım geri dönüş programları uygulamıştır.

Soğuk Savaş döneminin son yıllarından itibaren güvenlik algısı önemli ölçüde evrim geçirmiş, göç ve göçmenlerin toplumun sosyal ve ekonomik yapısına yönelik tehdit olarak algılanmaya başlanmış ve bu değişen güvenlik perspektifinde vurgulanır hale gelmiştir. Bu durum, güvenlikle ilgili konuların giderek daha fazla göç bağlamında ele alınmasına ve bu konuların güvenlik alanına taşınabilir hale gelmesine neden olmuştur (Uygun, 2021).

11 Eylül terör saldırılarına kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal anlamda tehdit olarak algılanan göçmenler, artık bu tarihten sonra iç güvenliği de tehdit eden bir unsur olarak toplumsal bellekte yerini almıştır. 11 Eylül terör saldırısının ardından Madrid ve Londra'da meydana gelen terör saldırılarının faillerinin de göçmen oluşu, AB ülkelerinde göçmenlere yönelik toplumsal bakışı daha da negatif hale getirmiştir. Bu saldırılar göçmen kimliğinin suçlu kimliği olarak algılanmasına neden olmuş, göç ve göçmenlere karşı uygulanan politikalarda belirgin bir değişim yaşanmıştır. Bu kapsamda gerek AB üyesi ülkelere düzensiz durumda bulunan göçmenler ile mücadele etmek, gerekse sınır güvenliğini sağlayarak daha fazla düzensiz göçmenin AB üyesi ülkelere girişini

önlemek maksadıyla birtakım düzenlemeler yapılmış ve yeni mekanizmalar geliştirilmiştir. Bu anlamda dış sınırların operasyonel yönetimi amacıyla 2004 yılında kurulan FRONTEX ile dış sınırların gözetlenmesi amacıyla 2013 yılında Avrupa Komisyonu'nun aldığı kararla hayata geçirilen EUROSUR oldukça dikkat çekicidir. Diğer taraftan göçmenlerin gözetim altında tutulması AB hukuku kapsamına alınarak iltica prosedürlerini bekleyen sığınmacıların ve sınır dışı edilecek düzensiz göçmenlerin gözetim altında tutulması için yönerge hazırlanmıştır (Directive of The European Parliament and of The Council, 2008).

Göçmenlerin ekonomik ve toplumsal olarak bir sorun olarak algılanıp iç güvenliği tehdit eden bir olguya dönüşmesi, akademik çevrelerce de dikkate alınmış ve konuyla ilgili farklı disiplinler tarafından çalışmalar yürütülmüştür. Kriminoloji, uluslararası ilişkiler, sosyoloji ve coğrafya; göç, vatandaşlık ve gözetim çalışmaları gibi disiplinler-ötesi alanlarda sosyo-hukuki araştırmalarda bulunmuştur (Huysmans, 2006; Buonfino, 2004, Karyotis, 2007, Yalçın, 2004).

Düzensiz Göç ile Mücadelede Yeni Bir Yaklaşım: Krimigrasyon

Göç üzerine çalışmalar yürüten bilim adamları, uzun zamandır dikkatlerini ceza kanunu ile göç kontrol sistemleri arasında artan bariz yakınlaşmaya odaklanmıştır. Akademik çevreler, özellikle idari ihlallerin ceza hukukuna dahil edilme eğilimine ve bu iki ayrı alana ait uygulama ve söylemlerin iç içe geçtiğine işaret etmiştir. Bu ilişki, daha sıkı göç politikalarından göçün suçlulukla birleştirilmesine, vatandaş olmayanlara yönelik olumsuz kamuoyu algısından yabancı düşmanlığına kadar, göçmenler üzerinde çoğu zaman olumsuz etkiler bırakmıştır (Majcher, 2013, s. 3).

Göç politikalarının ceza hukuku ile ilişkisine dikkat çekmek amacıyla ilk kez Juliet Stumpf tarafından 2006 yılında kullanılan krimigrasyon kavramı, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1980'lerden bu yana göçmenlerin suçlulukla birleştirilmesi sürecini anlamının bir yolu olarak ortaya atılmıştır. Bu kavramın özünü, ABD'de göçmen ve suç politikaları arasındaki uyum, düzensiz göçmenler için ceza kanununun sertleştirilmesi ve göçmenlik kanunu ihlallerinin ceza kanunu ihlali olarak düzenlenmesi oluşturmaktaydı (Hernandez, 2014). Krimigrasyon, ABD'de ortaya çıkan bir kavram olmakla birlikte günümüzde Avrupa ve Avustralya'da da ceza hukuku mekanizmalarına başvurularak düzensiz göçü yönetme stratejisinin bir parçası olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Siyasi tartışma ve karar alma süreçlerinde suç ve göçmenlik giderek daha fazla bir araya getirilmekte, siyasi ve kamusal söylem düzeyi artırılmakta, ceza hukuku ve göçmenlik yasaları daha fazla birleştirilerek prosedür ve uygulama

birliği sağlanmaktadır (van der Woude and van Berlo, 2015, s. 63).

Öte yandan Provera'ya göre krimigrasyon; düzensiz göçmenlere yönelik gözaltı ve ceza hukuku tedbirlerinin yanı sıra, medeni hukuka dayandırılacak cezaların belirlenmesini de içerir. Göçün suç sayılması, göçmenlik uygulamasında ceza hukuku özelliklerinin benimsenmesi ve ceza hukuku ihlalleri için düzensiz göçmenlik durumunun da kabul edilmesi anlamına gelir (Provera, 2015, s. i).

Krimigrasyon kavramının ceza, idari ve göç yasalarının farklı alanları arasındaki dinamik etkileşimi içerisinde, iki farklı eğilim ön plana çıkmaktadır. "Göçün kriminalize edilmesi" olarak da adlandırılan ilk eğilim, göç yasasının ihlal edilmesi durumunda cezai müeyyidelerin kullanılmasına atıfta bulunur, en uç biçimi düzensiz göçü hapisle cezalandırmak olan bu müeyyideler arasında, para cezası, göz altına alma ve sınır dışı etme seçenekleri bulunmaktadır. Diğer eğilim ise, göç kanunlarında sınır dışı etmeyi gerektiren durumlara cezai suçların da eklenmesidir. Böylece belirli suçları işleyen göçmenleri sınır dışı edebilmenin yolu açılmaktadır. Ancak daha geniş anlamda, bu eğilim ceza hukukunun işlevlerinin, önceliklerinin ve tekniklerinin göç kanunlarına (idari) dahil edilmesini ifade eder. Ancak burada göç kanunu, ceza hukukunun gerektirdiği koruyucu unsurları göz ardı ederken, ceza hukukunun uygulanmasının katı özelliklerini aynen kabul eder. Böylelikle yasal garantilerinin gözetilmesini gerektirmeyen idari hukuk çerçevesinde hareket edilirken ceza hukuku metodolojileri uygulanabilir (Majcher, 2014, ss. 1-2).

Göçün kriminalize edilmesi göçmenler açısından ele alındığında ise göçmenlerin temel insan haklarının ihlal edebileceği endişeleri ortaya çıkmaktadır. Bu endişeler, suç normlarının ve uygulamalarının ilkeli ceza hukuku standartlarına uygunluğu, bu norm ve uygulamaların göçmenlerin temel hakları üzerindeki etkileri bakımından karşımıza çıkmaktadır. Açıkçası, bu iki kaygı birbiriyle yakından bağlantılıdır. Ceza hukuku üzerindeki temel kısıtlamalar, temel insan haklarını ("cezai güvenceler" olarak adlandırılır) koruma ihtiyacına dayandığından, bu temel ilkelerden sapma, temel insan haklarının ihlal edilmesine yol açabilir. Buradaki can alıcı nokta, demokratik anayasal çerçeveler altında şekillenen ceza hukukunun meşruiyetinin, büyük ölçüde kapsayıcı olmasına (cezanın suçlunun rehabilitasyonu/yeniden sosyalleştirilmesinin bir aracı olarak ortaya çıkmasına) bağlı olmasıdır. Krimigrasyon ise tamamen dışlayıcıdır ve işlevi tam olarak istenmeyen göçmenleri dışlamaktır. Onları, devletlerin egemenlik haklarının bulunduğu bölgesel alandan

sınır dışı etme krimigrasyonunun nihai amacıdır. Bir diğeri ise, oturma izni iptali ve vatandaşlık hakkı tanımama gibi gerekçelerle düzenli göçmenlerin kendilerini devletin bir parçası olarak görme arzularına engel olmaktır (Marin and Spena, 2016, s. 150).

Krimigrasyon, başka bir ifade ile göçün kriminalize edilmesi süreci dört ana adımda gerçekleştirilmektedir. İlk adım genellikle söylemsel olarak göçmenlerin suç şüphelileri olarak yaratılmasıyla ve “mülteci” teriminin söylemsel olarak silinmesiyle atılır. Diğer bir ifade ile göçmenler güvenlikleştirilir. Göçmenlerin güvenlikleştirilmesi sürecinde, aktörler genellikle ülkelerin tarihsel geçmişlerini, vatandaşlık kavramını ve kültürel özellikleri vurgulayarak yaklaşır. Bu bağlamda, kültürel kimlik, gelenekler, ekonomik kalkınma ve refah devleti gibi kavramlar sıkça öne çıkarılır. Göçmenler, sosyal devlet sisteminde dengeleri bozucu bir faktör olarak algılanır ve sosyal haklardan yararlanmalarına karşı çıkılabilir. İç güvenlikle ilgili olarak, göçmenler genellikle terör, kaçakçılık ve adi suçlarla ilişkilendirilir (Mandacı & Özerim, 2013).

Göçün kriminalize edilmesi sürecinde ikinci adım, vize veya diğer geçerli seyahat belgeleri olmadan ülkeye girenlerin göç kanunlarında “yasadışı” olarak tanımlanmasıyla atılır. Daha sonra “yasadışı olmak” ikincil hukukta bir tür suç haline getirilir ve bu suçun sonuçlarına göçmen katlanmak zorunda kalır. Bu süreç, ülkeye izinsiz gelen kişilerin kriminalize edilmesi için yasal bir dayanak olmasa bile gerçekleşir. Göçmen yoğunluğu ile suçların artması arasında bir bağ olmamasına rağmen üçüncü adımda, göçmenler bir bütün olarak ikinci adımdaki yatkınlık nedeniyle kriminalize edilir ve “suçlu göçmen” veya “suçlu yabancı” profili yaratılır. Son olarak, bu politikalar kademeli olarak tüm nüfus üzerinde kontrol sağlarken, yalnızca insan kaçakçılığı eylemlerini suç haline getirmek ve cezalandırmakla kalmaz, aynı zamanda göçmenlere temel yardım (örneğin, barınma, işe yerleştirme, vb.) gibi dayanışma eylemlerini de suç kapsamına alınır. Dolayısıyla göçün kriminalize edilmesi, öncelikle yabancıları, idari ve ceza hukuku hükümleriyle yurttaslardan açıkça ayırmaktadır ve yabancıyı suçlama olmadan tutuklama, yargılama veya mahkumiyet gibi vatandaşlara uygulanamayacak tedbirlere tabi tutmanın yolunu açmaktadır (Jalušič, 2020, s. 3).

Krimigrasyon sürecinin odak noktasını düzensiz göç ve düzensiz göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenlerin siyasal ve kamusal söylemde tehdit olarak nitelendirilmesi ve göç kanunlarında yasadışı olarak sınıflandırılmaları, göçmenlik durumlarının belgesizlikten belgeliye doğru geçişini zorlaştırmaktadır. Bu durum, kimi göçmen gruplarının

kriminalize edilmesi sürecini destekleyen bir döngü yaratmaktadır. Çünkü düzenli göçün zor olması ve göç edilen ülkedeki çekici faktörler, insanların yasadışı bir şekilde göç etmeye devam etmesine neden olmaktadır. Devletler ise, özellikle düzensiz yollardan gelen göç akışlarını kontrol edemediklerinden dolayı, daha fazla göçmenin gelmesini engellemek için düzensiz göçmenleri kriminalize etme eğilimi göstermektedirler. Bir bakıma sınırların gözetlenmesi ve korunması gibi polisiye tedbirlerle sağlanması gereken ulusal güvenlik, düzensiz göçün suç olarak nitelendirilmesiyle korunmaya çalışılmaktadır (Alves, 2017, s. 491)

Krimigrasyon, göçmenler için ceza kanununun sertleştirilmesinden, göç kanunu ihlallerinin ceza kanunu ihlali olarak nitelendirilmesine kadar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Böylece göç kanunu kapsamında hızlandırılmış işlemlerle, tutukluluk bile gerçekleşmektedir (Hernandez, 2014). En sık kullanılan yöntemler ise; düzensiz giriş ve düzensiz ikamet etme, düzensiz giriş ve ikamete yardım etme, düzensiz göçmenleri istihdam etme ve bu göçmenlere ikamet sağlama, düzensiz göçmenleri yetkili makamlara bildirmeme fiillerine karşı para ve hapis cezası uygulanması şeklinde sıralanabilir. Yanı sıra sınır dışı edilecek düzensiz göçmenler ile iltica prosedürlerini bekleyen sığınmacıların göz altında tutulması krimigrasyon yöntemleri arasında yer almaktadır (Alves, 2017, s. 491).

Bu yöntemlerden en dikkat çekici olanı, düzensiz göçmenler ile iltica başvurusunda bulunan sığınmacıların idari kararlarla özgürlüklerinin kısıtlanarak göz altında tutulmalarıdır. Geleneksel olarak, göçmenlerin gözaltına alınması idari bir prosedür olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü idari karar, devletlerin ceza yargılamasının usule ilişkin bileşenlerini göz ardı etmesine olanak tanır. Ancak göçmenlerin idari kararlarla göz altına alınması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında göçmenlere ve cezai tutuklulara sağlanan korumalarla çelişmektedir.

Kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma en yaygın olarak ceza hukukunun uygulanması sırasında ortaya çıkar. Gözaltının temel haklar üzerindeki etkisi nedeniyle, tutuklulara çeşitli usuli güvenceler verilir. İlk olarak bir kişi, bir suç işlediği şüphesiyle tutuklandığında, AİHS'nin 5(3) maddesi uyarınca derhal bir hakim veya yargı yetkisini kullanmaya kanunen yetkili başka bir görevlinin önüne çıkarılmalıdır. Aynı hüküm, bir suç isnat edilirse tutuklunun makul bir süre içinde yargılanma hakkına sahip olduğunu veya tutuksuz yargılanmak üzere salıverilmesini şart koşar. AİHS'nin 6(2) maddesinde güvence altına alınan masumiyet

karinesi ile bağlantılı olarak bu hüküm salıverilmeyi desteklemektedir ve yetkililer tutukluluk halinin alternatiflerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Kaçma riskinin kefaletle veya diğer tedbirlerle önlenemediği durumlarda, sanık serbest bırakılmalıdır (AHİS, 2022).

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu idari gözaltı kararını; devlet yetkilileri tarafından ceza hukuku kapsamı dışında, düzensiz göçmenlerde dahil olmak üzere bireylerin terörizm gibi güvenlik nedenleriyle, önleyici gözaltının bir biçimi olarak tutuklanması ve gözaltına alınması olarak tanımlamaktadır. Ayrıca idari gözaltı uygulamasıyla tehlike arz eden bir kişinin gözaltına alınmasının önleyici bir tedbir olduğu, böylece toplumu ve devleti güvence altına aldığı inancıyla gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (Majcher, 2013, s. 6-7).

Ceza hukuku kapsamındaki gözaltından farklı olarak idari gözaltı, tipik olarak cezai kovuşturma veya yargılama olmaksızın, yargı organı yerine yürütme organı tarafından emredilen, özgürlükten yoksun bırakılma anlamına gelir. Bununla birlikte idari gözaltı uluslararası hukukta yasaklanmasa da yargı güvencesi olmaksızın özgürlükten yoksun bırakmayı içerebileceğinden ve dolayısıyla yürütmeye geniş bir takdir yetkisi sunabileceğinden, hukukun üstünlüğü ilkesi ile çelişmektedir. Dolayısıyla idari gözaltının yaygın olarak kullanılmasını önleyecek tedbirlerin alınması ve süresinin makul bir süre ile sınırlandırılması temel insan haklarının korunması bağlamında önem arz etmektedir. Aksi takdirde idari göz altı kararı normal ceza adaleti sisteminin yerini alabilir.

İtalya ve Düzensiz Göç Sorunsalı

Kıtalararası göç yolları üzerinde bulunan İtalya, tarih boyunca çeşitli uygarlıkların çatışma, zaman zaman da birleşme noktalarından biri haline gelmiştir. Avrupa ve Afrika kıtaları arasında yer alan coğrafi konumu, İtalya'ya benzersiz fırsatlar sunduğu gibi birtakım tehditleri de beraberinde getirmiştir. İtalya'da göç ile ilgili istatistik verilerin tutulmaya başlandığı 1876 yılından 1973 Petrol Krizine kadar olan süreç ele alındığında, İtalya'nın göç veren bir ülke olduğu dikkat çekmektedir. 1876 yılından 1980'li yılların başına kadar yaklaşık 26 milyon kişi İtalya'dan göç etmiştir (Bonifazi, 1998, ss. 71-78-79).

1980'li yıllardan itibaren ise, İtalya kaynak ülke konumundan çıkıp hedef ülke konumuna gelmiştir. 20. yüzyılın son yirmi yılında ekonomik statüsü ve işgücü piyasası koşullarındaki atılım, İtalya'yı göçmenler için çekici hale getirmiştir. Ekonomik kalkınma ve işgücü piyasasının

gelişmesi, İtalya'ya yönelik yasal göçmen akışlarını da önemli ölçüde etkilemiştir. 1980'lerin başında yaklaşık 300 bin olan yasal göçmen sayısı, 1990'da 800 bine yükselmiştir (Melotti, 2004). İtalya'nın Euro bölgesine girmek amacıyla kamu harcamalarını sınırlandırarak sıkı önlemler almak zorunda kalması ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına rağmen yeni göçmen akışları durmamış, aksine artış kaydetmiştir. Yasal göçmenlerin sayısı 2000 yılında 1 milyon 700 bine, 2003 sonunda ise milyon 600 bine ulaşmıştır. 2009 sonuna gelindiğinde ise 3 milyon 900 bin yasal göçmen, toplam nüfusun %6.5'ini oluşturur hale gelmiştir (Caritas/Migrantes, 2009). 2015 yılı nüfus verilerine göre mülteci ve göçmenler dahil toplam yabancı nüfus 6 milyona dayanarak toplam nüfusun %9.9'una erişmiştir. (International Migration Stock, 2019).

İtalya'nın göç politikalarını önemli ölçüde etkileyen düzensiz göçmenlerin türü ve boyutu 1990'lı yıllarda önceki yıllarla kıyaslanamayacak derecede artmış ve göç, İtalya toplumu ve siyasetinde sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Özellikle Arnavutluk'ta meydana gelen büyük ekonomik ve sosyal çalkantılar, İtalya'ya yönelik düzensiz göçlere neden olmuştur. 2000'li yıllardan sonra ise İtalya, büyük ölçekli düzensiz göç akışları ile karşı karşıya kalmıştır. 2008 yılından 2015 yılına kadar İtalya'da 300 binden fazla düzensiz göçmen yakalanmış, yasalara aykırı olarak ülkeye girmeye çalışan yaklaşık 500 bin düzensiz göçmen de engellenmiştir (Turgay, 2022, s. 252).

Öte yandan yukarıda ifade edilen istatistikler yalnızca yakalanan veya başka bir şekilde tespit edilen düzensiz göçmenleri kapsamaktadır. Başka bir ifade ile İtalya'da bulunan toplam düzensiz göçmen sayısı hakkında bir ölçü niteliğinde değildir. Buna karşın birçok kuruluş tarafından İtalya'da bulunan düzensiz göçmenler hakkında tahminler yürütülmektedir. ISMU Foundation isimli araştırma merkezinin tahminlerine göre belirli yıllarda değişkenlik gösterse de 2008 ile 2015 yılları arasında İtalya'da ortalama 500 bin düzensiz göçmen bulunmaktadır (Cesareo, 2016, s. 4).

Krimigrasyon Yaklaşımının İtalya'nın Düzensiz Göç ile Mücadele Politikasına Yansımaları

Krimigrasyon yaklaşımı açısından İtalya'nın göç mevzuatı ve düzensiz göç ile mücadele politikası ele aldığımızda ise şöyle bir tablo ile karşılaşmaktadı. 1980'li yıllara kadar göç, toplumun ve siyasal yapının dikkatini yeterince çekmediğinden yabancıların kabulü ve sınır dışı edilmesine ilişkin sistemli bir göç kontrol mevzuatı oluşmamıştır. Göç kontrol sisteminin ilk unsurlarını barındıran düzenlemeler İçişleri, Dışişleri veya Çalışma Bakanlığı tarafından yayımlanan geçici genelgeler aracılığıyla yürütülmüştür.

İtalya göç kontrol sistemini karakterize eden bu genelgelerin en önemli özelliği, standart bir uygulama sağlayamamaları ve polis güçlerine geniş bir takdir yetkisi vermesidir (Nascimbene, 2004, s. 9)

1986 yılında, 943/1986 sayılı yasa olarak adlandırılan kanunun kabul edilmesiyle İtalya siyasi tarihinde göç ile ilgili sistematik ilk yasa yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile bir göçmen işçinin İtalya'ya kabul edilme şekli ve çalışma koşulları açıkça tanımlanmıştır. Yasanın temel amacı, İtalya'da yasal olarak ikamet eden Avrupa Topluluğu dışındaki tüm göçmenlerin ve ailelerinin İtalyan işçilerle eşit muamele ve eşit haklara sahip olmalarını sağlamaktır. Yasa ayrıca düzensiz göçmenlere yönelik geniş bir af imkânı sağlamış ve yasada yer alan af hükmünden yararlanan yaklaşık 105 bin düzensiz göçmen yasal oturma izni elde etmiştir (Bonifazi and Heins, 2009, s. 51).

Artan göç yükü karşısında 943/1986 sayılı yasanın yetersiz kalması üzerine 1998 yılında göç ile ilgili daha kapsamlı hükümler içeren Turco-Napolitano isimli yeni bir göç kanunu yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu kanun kriminigrasyon yaklaşımı özellikleri taşıması bakımından son derece önemlidir. Zira Turco-Napolitano Kanunu ile belgesiz göçmenlerin zorunlu sınır dışı etme türlerini tanımlanmış, düzensiz göçmenlerin sınır dışı prosedürlerinin tamamlanması için gereken süre içerisinde otuz güne kadar gözaltında tutulacakları "geçici barınma merkezleri" kurulmuştur (Zincone and Caponio, 2005, s. 4). Ayrıca ülkeye yasa dışı giriş ve yasa dışı ikamet ile mücadele, düzensiz göç ile mücadele stratejisinin önemli bir parçası haline getirilmiştir. Düzensiz göçmenlerin sınırlarda reddedilmesi, ülkelerine geri gönderilmesi ve takip eden beş yıl boyunca ülkeye yeniden girişlerinin yasaklanmasına ilişkin hükümler yer almıştır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı belirli bir süre cezaevinde yatmak zorunda kalan göçmenler veya geçerli kimliği olmayanlar hakkında yaptırım uygulama hükmü getirilmiştir (Einaudi, 2007, s. 217).

Turco-Napolitano Kanunu'nun ceza hukuku ile etkileşimini göstermesi bakımından 10. maddesi son derece dikkat çekicidir. Kanunun 10. maddesine göre; "bu kanun hükümlerine aykırı olarak yabancıların ülkeye girişini kolaylaştırmaya yönelik faaliyetlerde bulunan kişiye, fiil daha ağır bir suç teşkil etmedikçe, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir." Böylelikle düzensiz olarak ülkeye girmeye çalışan kişilere yardım etmek suç kapsamına alınmıştır. Ayrıca kanun, ulaşım aracı sahiplerinin ülkeye giriş için gerekli belgeleri taşımayan yolcuları araçlarına almamalarını, bu yolcuların sonradan tespit edilmesi durumunda ise polis teşkilatına

bildirilmesini zorunlu kılmıştır. Yukarıdaki yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda, ulaşım aracı sahiplerine taşıdıkları her bir yolcu için bir milyon ile beş milyon lire arasında idari yaptırım cezası uygulanır. Çok fazla yasa dışı yolcunun tespit edildiği ciddi durumlarda ise; yolcu taşıma yetkisi, lisansı veya imtiyazı geçici süreyle askıya alınır veya tamamen iptal edilir. Diğer taraftan kanun, valiye ülkeye düzensiz olarak giren veya ikamet eden göçmenleri sınır dışı etme yetkisi tanımıştır (Turco-Napolitano Kanunu, 1998).

11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından Avrupa'da meydana gelen korku iklimi ve yabancı karşıtlığı İtalya kamuoyunu da etkilemiş ve göçün bir güvenlik sorunu olarak ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu korku iklimi altında Temmuz 2002 de kabul edilen Bossi-Fini Kanununun temel amacı, düzensiz göçe ilişkin sıfır tolerans yaklaşımıyla, düzenli giriş kanallarının daha sıkı denetlenmesi, sınır dışı edilenlerin sayısının artırılması ve düzensiz girişle mücadele etmektir (Zincone and Caponio, 2005, s. 4). Bu amaca ulaşabilmek için oturma izinlerinin geçerlilik süreleri kısaltılarak düzenli göçmenlerin kontrolleri daha kısa sürelerde yapılmaya başlanmış ve daimî oturma izni başvurusunda bulunmak için gereken ikamet süresi altı yıla çıkarılmıştır (Cillo, 2009, s. 4)

Diğer taraftan Bossi-Fini Kanunu ile göçmen kaçakçılığı suçuna verilen cezalar daha da ağırlaştırılmıştır. Göçmenlerin yasalara aykırı olarak ülkeye girişini sağlayan kişiye üç yıla kadar hapis ve her bir kişi için 15.000 euroya kadar para cezası verilmesi bu fiilin dolaylı da olsa kazanç elde etmek amacıyla yapılmış olması halinde, faile dört yıldan on iki yıla kadar hapis ve her bir kişi için 15.000 euro para cezası verilmesi hüküm altına alınmıştır. İnsan ticareti yapan kişilere ise beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ve her bir kişi için 25.000 euro para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır (Bossi-Fini Kanunu, 2002).

Krimigrasyon yaklaşımının İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele politikasındaki en görünür yönlerinden birisi Bossi-Fini Kanunu'dur. Zira krimigrasyon yaklaşımının en uç biçimi olarak adlandırılan göç yasasının ihlal edilmesi durumunda cezai müeyyidelerin uygulanması, başka bir ifade ile düzensiz göçün hapisle cezalandırılması hükmü, Anayasa Mahkemesi tarafından sonradan iptal edilmiş olsa da Bossi-Fini Kanunu'nda bulunmaktadır. İlgili kanun maddelerine göre; oturma izni olmadan veya süresi geçmiş bir izinle ülkede buldukları tespit edilen ve ülkeyi terk etme emrine uymayan göçmenler zorunlu olarak hapsedilebilmekte ve herhangi bir duruşma veya savunma yapılmaksızın, basit bir yargılamanın ardından tutuklanarak sınır dışı edilmektedir

(Zincone and Caponio, 2005, s. 4).

Bir diğer dikkat çekici madde ise, düzensiz göç ile mücadele kapsamında deniz polisi ve sahil güvenlik gibi kolluk kuvvetlerinin yanı sıra İtalya Donanmasına da düzensiz göç ile mücadele etme yetkisinin tanınmasıdır. Bossi-Fini Kanunu'nun 11. Maddesine göre; İtalya Donanması, düzensiz göçmen taşıdığına inanılan bir gemiyi durdurabilir, denetime tabi tutabilir ve geminin göçmen kaçakçılığına karıştığını belgeleyen kanıtlar elde ederse, o gemiye el koyabilir. Ayrıca kanun, İtalya Donanmasına başka bir devletin bayrağını taşısa bile İtalya'ya düzensiz göçmen taşıdığından şüphelenilen bir gemiyi menşe ülkesine geri gönderme yetkisi tanımıştır (Bossi-Fini Kanunu, 2002).

İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele politikasındaki krimigrasyon yaklaşımı, 2008 ve 2009 yıllarında yasalaştırılan "Güvenlik Paketi" ile daha da güçlendirilmiştir, 2008 tarihli Güvenlik Paketiyle, düzensiz göçmenlik statüsü bir suçun ağırlaştırıcı koşulu haline getirilmiştir. İtalyan Ceza Kanunu'nun 61. Maddesine eklenen yeni bir hükme göre "bir suç işlediğinden dolayı hüküm giyen ve ülkede düzensiz statüde bulunan bir kişi, üçte bir oranında daha uzun hapis cezalarıyla karşı karşıya kalacaktır". Ancak bu hüküm İtalya Anayasası'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Göçün kriminalize edilmesine ilişkin bir diğer hüküm, düzensiz göçmenlere ev kiralayan ev sahiplerine daha sert yaptırımlar uygulanmasına yöneliktir. Yasalara aykırı olarak İtalya'da ikamet eden bir yabancıya konaklama sağlayan kişi, 6 aydan 3 yıla kadar hapis ile cezalandırılarak kiraya verilen mülk müsadere edilebilmektedir (Merlino, 2009, s. 5).

2008 tarihli Güvenlik Paketi aynı zamanda suç işleyen göçmenlerin sınır dışı edilebileceğine ilişkin hüküm de içermektedir. AB vatandaşları dahi dahil olmak üzere suç işlediği için iki yıldan fazla hapis cezasına çarptırılan kişiler sınır dışı edilmektedir (Provera, 2015, s. 20).

Düzensiz göçmenlerin geçici barınma merkezlerinde göz altında tutulacağı maksimum süre 2009 tarihli Güvenlik Paketiyle önce 6 aya, 2011 yılında yapılan değişiklik ile 18 aya çıkartılmıştır. Ayrıca sınır dışı etme kararına uymayan veya usulsüz bir durumda yakalanan göçmenlerin beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilmesi hüküm altına alınmıştır (Turgay, 2022, ss. 273-274).

2009 tarihli Güvenlik Paketi'nin krimigrasyon yaklaşımı ile ilgili en dikkat çeken yönü, İtalya topraklarına yasalara aykırı olarak girişin suç

haline getirilmesidir. İlgili maddeye göre, yasalara aykırı olarak İtalya'ya girenler altı aydan dört yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca bu kişiler tutuklanarak hızlandırılmış yargılama modeli ile yargılanmakta ve sınır dışı edilmektedir (Merlino, 2009, s. 9).

Sonuç

Krimigrasyon; göçmenleri kriminalize etme, idari kararlar uzun süre göz altında tutma, yargı kararı olmaksızın sınır dışı etme, suç işleyen göçmeni sınır dışı etme, dışlama, güvenlikleştirme, sınır kontrollerinde olağanüstü tedbirler alma gibi bileşenleri içerebilmekte ve alınan idari kararların kamuoyunda kabul görmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla yoğun olarak düzensiz göç akışlarıyla karşı karşıya kalan devletlere göçü kontrol edebilmek için daha fazla enstrüman kullanma fırsatı sunmaktadır. Düzensiz konumda bulunan göçmenlerin göz altına alınarak sınır dışı edilmeleri, bu ülkelere göç etme arzusunda olan diğer göçmenleri de caydırmaktadır. Bundan dolayı uluslararası hukuka saygı gösterilerek alınan önlemler göç yönetimi araçlarının çeşitlendirilmesine ve düzensiz göç ile mücadele politikasına katkı sağlamaktadır.

İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele politikası ele alındığında; düzensiz göçün önlenmesine ilişkin yürürlüğe konulan yasalarda alınan tedbirlerin her geçen gün sertleştirildiği görülmektedir. Düzensiz göçmenlerin göz altında tutulduğu geçici barınma merkezlerindeki kalış süresi 1998 tarihli Turco-Napolitano Kanunu'nda 30 gün ile sınırlı iken, bu süre sonraki yıllarda uzatılarak 2011 yılında 18 aya çıkartılmıştır.

Ülkeye yasalara aykırı olarak giriş öncelikle suç kapsamına alınmış, daha sonra ise yasalara aykırı olarak girenlerin tutuklanması ve hızlandırılmış yargılama modeli ile yargılanarak sınır dışı edilmelerinin yolu açılmıştır. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti yapanlara karşı verilen cezalar artırılmış, düzensiz göçmenlere ev kiralayan ev sahiplerine yaptırım uygulanmaya başlanmıştır. İtalya Donanmasına başka bir devletin bayrağını taşısa bile İtalya'ya düzensiz göçmen taşıdığından şüphelenilen bir gemiyi menşe ülkesine geri gönderme yetkisi tanınmıştır. Sınır dışı etme kararına uymayan veya usulsüz bir durumda yakalanan göçmenlerin beş yıla kadar hapis cezası ile yargılanmalarının yolu açılmıştır. Valilere düzensiz göçmenleri sınır dışı etme yetkisi verilerek idari kararlar göçmenleri sınır dışı etmek olanaklı hale getirilmiştir.

Krimigrasyon yaklaşımının en uç biçimi olarak adlandırılan düzensiz göçün hapis cezası ile cezalandırması ve düzensiz göçmenlik statüsünün bir suçun ağırlaştırıcı koşulu haline getirilmesi İtalya kanunlarında yer

bulmuş, ancak daha sonra bu hükümler Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Dolayısıyla İtalya'nın düzensiz göç ile mücadele politikası bütünsel olarak ele alındığında, yürürlüğe konulan yasaların, bu yasaların içerdiği göç kontrol araçlarının, krimigrasyon yaklaşımın tipik özelliklerini gösterdiği açıktır.

Yoğun düzensiz göç akışlarıyla karşı karşıya kalan ülkelerin salt sınır kontrol sistemleriyle düzensiz göçleri kontrol altına alması mümkün değildir. Dolayısıyla sınır güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra farklı enstrümanların kullanılmasına da ihtiyaç vardır. Bu anlamda ülke içinde alınabilecek tedbirler bağlamında krimigrasyon yaklaşımı ve bu yaklaşımın önem atfettiği araçlar akıllara gelebilmektedir. Krimigrasyon yaklaşımı araçlarının uluslararası hukukun çizdiği ilkeler çerçevesince ve demokratik anayasalar zemininde; temel insan haklarının korunması ile kamu güvenliğinin sağlanması arasındaki hassas denge gözetilerek uygulanması durumunda, düzensiz göç ile mücadele politikasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Öte yandan düzensiz göç ile mücadele edilirken alınan zorlayıcı tedbirlerin zenofobik özellikler taşımaması gerekmektedir. İtalya örneğinde görüldüğü üzere, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kanun hükümleri göz önüne alınmalı, uluslararası hukukça garanti altına alınmış eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağını zedeleyecek düzenlemelerden kaçınılması son derece önemlidir.

Bu bağlamda, göçmenlerin gözaltına alınması sürecinde idari önlemler alınırken, bu önlemlerin cezai bir karakter taşımamasına özen gösterilmelidir. Gözaltına alma, bir yaptırım ya da ceza değil, daha çok idari bir prosedür olarak kabul edilmelidir. Bu noktada, göçmen tutukluların haklarına saygı gösterilmesi amacıyla, hukuki durumlarına uygun bir program oluşturulmalı ve fiziki koşullar sağlanmalıdır. Bu şekilde, göçmenlerin güvende olmaları ve haklarına saygı gösterilmesi sağlanarak adil bir süreç yürütülmüş olacaktır. Yabancılar yasası çerçevesinde özgürlükten mahrum bırakma, her durumun titizlikle ve bireysel olarak incelenmesinden sonra ancak son çare olarak başvuru bir tedbir olmalıdır. Ayrıca, bu tedbirin devam etme gerekliliği düzenli olarak denetlenmelidir. Alternatif, özgürlükten mahrum etmeyen tedbirler geliştirilmeli ve mümkün olduğu kadar kullanılmalıdır.

Sığınmacılarla ilgili alınan tedbirler konusunda ise çok daha hassas davranılmalıdır. Sığınmacılar, başvurularının sonuçlarını beklerken özgürlükleri istisnai bir önlem olarak kısıtlandığında, statüleriyle uyumlu olarak yasa dışı göçmenlere verilen güvencelerin ötesinde bir dizi güvence sağlanmalı ve uluslararası koruma başvurusu yapmamış

olan yabancı uyruklulardan ayrı tutulmalıdırlar.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Alves, L. A. (2017). Crimmigration in Brazil and the Netherlands: How the Phenomenon of Securitization can be a Fuel to These Processes? In F. Tilbe, E. Iskender, I. Sirkeci, (Eds.) *The Migration Conference 2017 Proceedings*. London: Transnational Press London.

Aras, E. G. (2014). Biyopolitik bir nüfus politikası olarak Avrupa Birliği'nin düzensiz göç rejimi ve sınırlarda ölüm siyaseti. *Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal of Population Studies*.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (2022). Erişim tarihi: 11.08.2022. [aihs_tr.pdf](https://www.aicr.org/tr/) (anayasa.gov.tr).

Bonifazi, C. (1998). *L'immigrazione straniera in Italia* (Foreign immigration in Italy), Bologna.

Bonifazi, C. and Heins, F. (2009). Italy: The Italian transition from an emigration to immigration country. *IDEA Working Papers*, 5.

Bossi-Fini Act. (2002). Erişim tarihi: 13.08.2022. <https://web.camera.it/parlam/leggi/021891.htm>.

Buonfino, A. (2004). Between unity and plurality: The politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe. *New Political Science*, 26(1), 23-49.

Caritas/Migrantes. (2009). Dossier statistico immigrazione 2009. *XIX Rapporto*. Roma: IDOS.

Cesareo, V. (2016). *The Twenty-first Italian Report on Migrations 2015*, Milano, McGraw-Hill Education.

Cillo, R. (2007). Italy Country Report. *Undocumented Worker Transitions EU Sixth Framework Programme*.

Directive 2008/115/Ec of The European Parliament and of The Council. (2008). Erişim tarihi: 06.01.2024 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj>.

Einaudi, L. (2007). *Le politiche dell'immigrazione in Italia dall'Unità a oggi*. Roma.

Hernández, G. and Cuauhtémoc, C. (2014). Creating Crimmigration. *Brigham Young University Law Review* 1457, U Denver Legal Studies Research Paper No. 14-12.

Huysmans, J. (2000). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*. London: Routledge.

International Migration Stock. (2019). Erişim tarihi: 13.08.2022. International Migrant Stock | Population Division (un.org).

Karyotis, G. (2007). European Migration Policy in the Aftermath of September 11. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, XX(1), 1-7.

Jalušič, V. (2020). Less Than Criminals: Crimmigration "Law" and the Creation of the Dual State. In: N. Kogovšek Šalamon (Eds.) *Causes and Consequences of Migrant Criminalization*. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, 81.

Majcher, I. (2013). Crimmigration In the European Union through the Lens of Immigration Detention. *Global Detention Project Working Paper No 6*.

Majcher, I. (2014). Crimmigration in the European Union: The case of Immigration Detention. Erişim tarihi: 10.08.2022. <http://crimmigration.com>.

Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013). Uluslararası göçlerin bir güvenlik konusuna dönüşümü: Avrupa'da radikal sağ partiler ve göçün güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 105-130.

Marin, L. And Spina, A. (2016). Introduction: The criminalization of Migration and European (Dis)Integration. *European Journal of Migration and Law* 18.

Melotti U. (2004). Globalizzazione, migrazioni internazionali e culture politiche, in M. Delle Donne, U. Melotti, (Eds.) *Immigrazione in Europa. Strategie di inclusione-esclusione sociale*. EDIESSE, Roma.

Merlino, M. (2009). The Italian (in)security package security vs. rule of law and fundamental rights in the EU, *Changing Landscape of European Liberty and Security, Research Paper 14*.

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye: Kuramsal ve ampirik bir alan araştırması- Denizli/Tavas*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Nascimbene, B. (2004). *Diritto Degli Stranieri*. CEDAM.

Provera, M. (2015). The criminalization of irregular migration in the European Union. *CEPS Paper on Liberty and Security in Europe, No. 80/*

February. Erişim tarihi: 11.08.2022. <https://www.ceps.eu/publications/criminalization-irregular-migration-european-union>.

Provera, M. (2015). The criminalisation of irregular migration in the European Union. *CEPs Paper in Liberty and Security in Europe*.

Turco-Napolitano Act. (1998). Erişim tarihi: 13.08.2022. <https://web.camera.it/parlam/leggi/980401.htm>.

Turgay S. (2022). 1990-2015 Yılları arasında Avrupa Birliği'nin göçü güvenikleştirme politikası "İtalya Örneği" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli).

Uygun, A. G. (2021). Uluslararası Göç- Güvenlik ilişkisi: İtalya'da göçün güvenikleştirilmesi ve dışsallaştırılması. A. Bağbaşlıoğlu (Ed.), *Uluslararası Güvenlik ve Uluslararası Örgütler. Kavramlar, Yaklaşımlar ve Kurumlar* içinde (s. 151-173). Ankara: Nobel Yayınevi.

Woude, M.A.H. and Van Berlo, P. (2015). Crimmigration at the Internal Borders of Europe? Examining the Schengen Governance Package. *Utrecht Law Review*, 11(1), 61-79.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Zincone, G. and Caponio, T. (2005). Immigrant and immigration policy-making: The case of Italy. *IMISCOE Working Paper: Country Report*.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımı ve Beş Ülke Örneği

*A Multidimensional Approach to Poverty
and the case of Five Countries*

Öz

Yoksulluk, yaşamı idame ettirecek temel gereksinimlerden yoksun olma durumudur. Yoksulluk tüm evreni ilgilendiren önemli bir sorundur. Bu nedenle, dünyadaki birçok ülke bu sorunla mücadele etmek için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Çalışma, Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımının uygulanmasını beş ülke örneği üzerinde incelemektedir. Çalışmanın yöntemi, betimleyici araştırma yönteminin hem nicel hem de nitel gözlemlerinden yararlanmaktadır. Çalışma çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını beş ülke örneği üzerinden betimlemektedir. Çalışmayı oluşturan sorular, Dünya Bankası ve Avrupa Birliğinde uygulamakta olan yoksulluk yaklaşımları nelerdir? Çok boyutlu yoksulluk yaklaşımı nedir? Malezya, Hindistan, Amerika, Brezilya ve Polonya ülkelerindeki yoksulluğun boyutu ve çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının uygulanması nasıldır? Bu çalışmanın amacı, tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen bu beş ülkede uygulanmakta olan çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının ele alınış biçimini ve yoksulluk oranları üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Yoksullukla etkili mücadele edebilmek ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını geliştirmek ve ülkeye özgü model oluşturmak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yoksulluk, Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Çok Boyutlu Yoksulluk.

Abstract

Poverty is the state of being deprived of essentials for a certain standard of living. Poverty is an important issue that awaits the entire universe. Therefore, many countries implement various policies to combat this problem. The study examines the effects of the multidimensional poverty approach on five countries. This paper aims to provide an overview of

Tülay BATUR

Dr.
Bağımsız Araştırmacı, Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi.
baturtulay@gmail.com
ORCID : 0000-0003-1700-6663

Cilt / Issue: 11(1) 401-421
Geliş Tarihi: 19.09.2022
Kabul Tarihi: 14.09.2023

Atıf: Batur, T. (2024). Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımı ve Beş Ülke Örneği. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 401-421. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1177393>.

using and assessing qualitative and quantitative research methods. The study describes the multidimensional assurance approach through five country examples. Europe Questions constituting the study, Is there an evidence-based nutrition approach in the World Bank and the Union? What is the multidimensional poverty approach? How to apply the privacy dimension and multidimensional poverty coating in Malaysia, India, America, Brazil, and Poland? The purpose of this study is to reveal the threshold rates' variables and the multidimensional bedding approach used in these five countries. It is necessary to develop a multidimensional basic approach and create a country-specific model in order to combat poverty and eliminate propertylessness effectively.

Keywords: Public Administration, Poverty, World Bank, European Union, Multidimensional Poverty.

Extended Abstract

Poverty is a state or condition in which a person lacks the financial resources, necessities of life, food, clean water, shelter, clothing, and essentials for a minimum standard of living. While many political actors are successful in the fight against poverty, the most important political actors are the policies implemented by the World Bank and the European Union. The problem of poverty is not only a problem in underdeveloped countries but has become one of the biggest problems in developed countries. Poverty is not just a financial problem; it is also a multidimensional problem like education and health. Many different criteria are used to measure poverty according to the development index of the countries. Poverty is both a quantitative and a qualitative problem. There are many different approaches to the point of anti-poverty policies. In the first part of the study, the policies of the World Bank and the European Union, which are effective actors in the fight against poverty, are discussed. In the second part of the study, Malaysia, India, America, Brazil, and Poland were selected to set an example with different poverty dimensions and distinct poverty alleviation policies. Over time, the World Bank has adopted an income-based understanding of human poverty. Although the World Bank aimed to eliminate poverty, it was not successful in this regard. The study examines the World Bank's efforts to combat poverty over the years. According to the World Bank, to combat poverty, it is necessary to develop employment opportunities, increase financial support, develop the private sector, and continue the micro-credit program. The study examines the efforts of the European Union to combat poverty over the years. According to the European Union, social assistance is vital to fighting poverty. The types

and durations of the social assistance applied vary. What strategies do the World Bank and the European Union implement to fight against poverty? What are the anti-poverty policies of Malaysia, India, America, Brazil, and Poland? The study aims to answer the questions that make up the study and develop methods of combating poverty to provide better solutions. In this article, the policies implemented by countries such as Malaysia, India, America, Brazil, and Poland in the fight against poverty will be analyzed. Distinct geographical structures, political structures, population structures, economic structures, and education levels of countries are closely related to poverty. The most important reason for choosing these countries as examples is that they have adopted different strategies in the fight against poverty and set an example in terms of economic development. This paper concludes that Malaysia has been effective in its anti-poverty policies compared to many other countries. The programs to combat poverty, which are implemented in different ways at the regional and local levels in America, cause regional differences to occur and be less successful. Brazil is a country that cannot cope with the problem of poverty and has high income inequality. Contrary to European countries, Poland is insufficient in its policies to combat poverty. India is among the countries that cannot find a solution to the problem of poverty. The anti-poverty policies in India cannot reach the poor. This paper found that, although countries differ, poverty remains a common problem. The most significant way to solve the problem of poverty is to eliminate the factors that cause it. It is necessary to fight against poverty to a great extent by struggling against unemployment, unregistered employment, population growth, imbalance in income distribution, migrations, economic crises, lack of social security, anti-effects of the international economy, war, terrorism, civil war, and epidemics. While fighting against poverty, it is important to increase cash transfers, meet fundamental minimum needs, eliminate income inequalities, develop anti-poverty services, and facilitate everyone's access to these services. Social assistance for poor and needy individuals is a requirement of human rights, and it is a significant tool in the fight against poverty. Issues in social aid practices should be resolved with a properly functioning aid control mechanism. Social assistance is a temporary solution to the poverty problem, and it can be turned into permanent solution by improving job and employment opportunities. There will be a social assistance recipient for every period. The important thing is to reduce the number of these social assistance recipients and not have them consist of the same individuals. The study concluded that although the World Bank and the European Union are significant

actors in the fight against poverty and play an important role, the policies and programs they carry out could not reveal the expected success. As can be seen in the examples of the five countries included in the study, countries implement different anti-poverty policies according to their economic structure. While Malaysia was partially more successful in its anti-poverty policies, America, Brazil, Poland, and India could not put forward their anti-poverty policies at the desired level.

Giriş

İnsanoğlu hayatta kalmak için gerekli yaşam mücadelesini vermektedir. Yaşam mücadelesinin önündeki en büyük engellerden biri yoksulluk sorunudur. İnsanlık tarihi başladığından beri yoksulluk sorunu var olmuş olmaya da devam etmektedir. Yoksulluk sorununu azaltacak ya da ortadan kaldıracak bir çok yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımların en kapsamlısı olan çok boyutlu yoksulluk, insanların yaşamını idame ettirecek, yaşam standardı, sağlık, eğitim, ekonomik durum, yaşanılan semt, yaşanılan konut gibi hepsini içine alan kapsamlı bir yaklaşımdır. Çok boyutlu yoksulluk insanların karşı karşıya kaldıkları yoksunlukların hem etkisini hem de yoğunluğunu göstermektedir. İnsanlar tek bir nedenden ötürü yoksul olabildiği gibi birçok nedenin sonucu olarak da yoksul olabilmektedir.

Çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını benimsemeyen önce mutlak yoksulluk anlayışını benimseyen Dünya Bankası yoksulluğu parasal, gelir yetersizliği sorunu olarak görmekteydi. 2018 yılından itibaren çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını benimseyen Dünya Bankası eğitim, sağlık, sosyal ve siyasi yoksunlukları da dahil etmiştir. Avrupa Birliğinin yoksulluk sorununa yaklaşımı, uygulanan yoksulluk programları ile yoksullukla mücadele edilmektedir. Lizbon ve Leaken Zirvesinde yoksulluk sorunu ele alınmıştır. 2020 ve 2030 Avrupa Stratejisinde yoksulluğu ortadan kaldıracak hedefler belirlenmiştir.

Örnek olarak seçilen ve çalışmanın konusunu oluşturan bu ülkeler yoksullukla mücadelede çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını uygulaması nedeni ile çalışmaya katkı sunmaktadır. Çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını benimsemeyen önce Malezya, Brezilya ve Hindistan mutlak yoksulluğun sorun olduğu düşük-orta gelir grubunda yer alırken, Avrupa Birliği üyesi olan Polonya yoksulluğun görece olarak ele alındığı ve Amerika mutlak yoksulluk yaklaşımını kullanan liberal anlayışa sahip refahın yüksek ancak eşitsizliklerinde yüksek olduğu bir ülkedir. Ülkeler toplum yapısına ve yerel kuruluş yapısına uygun olan yöntemleri oluşturmaya çalışmaktadır. Yoksullukla mücadelede örnek teşkil edecek politikalara sahip ülkelerden biri olan Malezya, çok kültürlü bir yapıya sahip olmayı avantaja dönüştürerek ve belirledikleri doğru politikalarla yoksullukla başarılı bir şekilde mücadele etmektedir. Dünyanın en kalabalık ikinci nüfusuna sahip çok kültürlü, çoklu dil ve çoklu inancın hâkim olduğu Hindistan'da yoksulluk büyük bir sorun oluşturmaktadır. Hindistan hükümeti yoksullukla mücadele edebilmek için birçok politika oluşturmaya rağmen bu politikaların varlığından bile

haberi olmayan birçok yoksul bulunmaktadır. Hindistan’da çok boyutlu yoksulluk anlayışını benimsenmesi ile yoksullukla mücadelede başarılı sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır. Amerika’da yoksullukla mücadele politikaları eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Amerika’da çok boyutlu yoksulluk altı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; yaşam standardı, eğitim, sağlık, ekonomik durum, konut kalitesi ve yaşanan semttir. Brezilya’da yoksulluk nüfus artış hızı, hanehalkı yapısı, hane büyüklüğü, hanehalkının yaş ve eğitim durumu ile yakından ilişkilidir. Hem büyük bir nüfusa hem de yüksek gelir eşitsizliklerine sahip olması nedeniyle Brezilya yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. 2011 sonrası yaşanan ekonomik büyüme ile yoksulluk oranında düşüş olmuştur. 1970’lerde büyük yoksulluk oranına sahip olan Polonya’da çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının benimsenmesi ile yoksullukla mücadelede önemli oranda azalma görülmüştür.

Çok boyutlu yoksulluk anlayışına göre her ülkenin yoksulluk nedenleri değişmektedir. Örneğin, yoksulluğun nedeni gelir yetersizliği ise buna yönelik politikalar üretmeyi ya da yoksulluğun nedenleri, eğitimsizlik ve altyapı yetersizliği ise buna yönelik politikaların üretilmesinin yoksullukla mücadelede önemli rol oynayacağını vurgulamaktadır.

Dünya Bankası ve Avrupa Birliğinin Benimsediği Yoksulluk Anlayışı

Yoksulluğu parasal anlayışa (mutlak yoksulluk) dayandıran Dünya Bankası, gelir ve tüketimi yoksulluğun göstergesi olarak kabul etmektedir. Dünya Bankasının küresel yoksulluk anlayışı gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk anlayışı iken yoksulluğun sadece parasal olmayan ve birçok faktörü barındıran “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksini” 2018 yılında geliştirmiştir. Bu endekse göre küresel düzeyde yoksulluğun görünümünü değiştirmektedir. Dünya Bankasının çok boyutlu yoksulluk anlayışı, parasal yoksulluk, eğitim, temel altyapıya erişim, sağlık ve beslenme, hanehalkı güvenliği olmak üzere beş tanedir (Yüksel Arabacı, 2019, s. 133).

Avrupa Birliği yoksulluk anlayışını sosyal dışlanma temeli üzerine kurmuştur. Yoksulluk nedeni ile sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada yoksunluk çeken bireyler toplumun ekonomi, siyasi, sosyal, kültürel bütünleşmeyi gerçekleştiremediğini ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını vurgulamaktadır (Aydın, 2019, s. 14).

Yoksulluk

Yoksulluk tek bir tanımı olamayan karmaşık bir kavramdır. Yoksulluğu ölçmenin ve tanımlamanın birçok farklı yönü bulunmaktadır. Benimsenen

bakış açısına göre farklı yoksulluk analizleri yapılmaktadır. Bunlar; nesnel-özel yoksulluk, mutlak ve görel yoksulluk, insani yoksulluk, kırsal yoksulluk, kentsel yoksulluk, kadın yoksulluğu şeklindedir (Oktik, 2008, s. 25). Yoksulluk, açlığa, barınma sorununa, hastalığa, yetersiz beslenmeye neden olmaktadır. Yoksullar kontrol edemedikleri olaylara karşı savunmasızlardır (Azariadis ve Stachuriski, 2004, s. 10). Küreselleşmenin öteki yüzü olan yoksulluk, gerekli günlük besin miktarını alamama, sağlık ve eğitim imkanına sahip olamama, altyapı, ulaşım, gelir eksikliği durumudur. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin hepsi bugün yoksulluk sorunu yaşamaktadır (Şenses, 2017, s. 13). Yoksulluk maddi manevi eksiklikleri, yoksunlukları içinde barındırmaktır.

Çok Boyutlu Yoksulluk

Yoksulluğu algılamada ve ölçmede farklı yaklaşımların olması aynı soruna farklı bakış açısı kazandırmaktadır. Dünya literatürü incelendiğinde çok boyutlu yoksulluk yaklaşımı 2000'li yıllardan itibaren gereken ilgiyi görmeye başlamıştır. Çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını diğer yaklaşımlardan ayıran yönü değişkenler arasındaki ilişkilendirmede modellemenin farklı yollarını araştırması ve alternatif aksiyonlar geliştirmesidir. Yoksulluğun ortaya çıkması tüm eksikliklerin bir arada olması anlamına gelmez. Tek bir nedenin mevcut olması da yoksulluk olarak tanımlanmaktadır (Aeberge ve Brandolini, 2015, s. 142). Yoksulluk iç içe geçmiş birçok boyuttan oluşmaktadır. Yoksulluk nadiren tek bir şeyin eksikliği ile ilgili olsa da ilk olarak esas mesele yiyecek eksikliğidir. İkincisi, yoksulluğun fizyolojik boyutu, örneğin güçsüzlük, sessizlik, bağımlılık, utanç ve aşağılanma... Üçüncüsü, yoksul insanlar temel altyapıya (ulaşım, taşıma ve temiz su) erişimden yoksundur. Dördüncüsü, yoksullar eğitimi yoksulluktan kaçış olarak görmektedir. Beşincisi, kötü sağlık ve hastalık neredeyse her yerde yoksulluk kaynağı olarak görülmektedir. Sonuç olarak, yoksul insanlar nadiren gelirden söz ederler bunun yerine savunmasızlıklarıyla baş edebilmek için fiziksel, insani, sosyal ve çevresel varlıkları yönetmeye odaklanmaktadır (Narayan vd., 2000, ss. 4-5).

2022 küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi gelişmekte olan bölgelerdeki 111 ülke için akut çok boyutlu yoksulluğu karşılaştırmaktadır. Bu ülkeler, dünya nüfusunun dörtte üçü olan 6,1 milyar insana ev sahipliği yapmaktadır. Rapor, bu insanlardan 1,2 milyarın (%19,1) çok boyutlu yoksul olarak tanımlanmaktadır (Global MPI, 2022). 2022 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, yoksulluğun büyük oranda azaltılabileceğini ve

yoksulluğun birbiriyle bağlantılı yönlerini ortaya koyabilmek için yeni “yoksulluk profilleri” ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Oxford Üniversitesi Yoksulluk ve İnsani Gelişme İnsiyatifi tarafından insanların günlük olarak yoksulluğu hangi boyutta yaşadığını, eğitim ve sağlığa erişim, konut, içme suyu, sanitasyon ve elektrik gibi gelirin ötesinde yoksulluk sorununa bakılmaktadır. Rapor, dünyada çok boyutlu yoksulluk yaşayanların mahrumiyetlerini ve yoksulluk örüntülerini göstermektedir (UNDP, 2023).

Dünya Bankasının Yoksulluk Yaklaşımı

Dünya Bankasının temel misyonu olan yoksulluğu ortadan kaldırma fikri 1970 yılına kadar önemli olmamıştır. Yoksulluğun tanımlanma biçimi Dünya Bankasının kalkınma politikalarını ve içeriğini etkilemiştir (Konkel, 2014, ss. 276-277). 1980'lerle kalkınmanın önünde büyük sorun teşkil eden yoksulluk kavramı ön plana çıkararak Dünya bankası'nın Dünya Kalkınma Raporunda ana konu olarak yoksulluğu işlemesi ile dikkatleri üzerine çekmiştir (Taş ve Özcan, 2012, s. 3). Dünya Bankası 1990'da küresel yoksulluk sınırını günde 1 ABD doları olarak belirleyerek kalkınmanın en önemli tek göstergesinin gelire dayalı olduğunu vurgulamıştır (Konkel, 2014, s. 277). 1990 yılındaki Dünya Kalkınma Raporu ile birlikte geleneksel yoksulluk algısı değişerek gelir yoksunluğu dışında eğitim, sağlık, sosyal ve siyasi hak konuları da dahil edilmiştir (Coşkun ve Tireli, 2008, s. 35). 2000'li yıllarda Dünya Bankası yoksulluğu insanların yaşamlarını sürdüreceği yeterli gelire sahip olamama, yeterli gıda, barınma ve sağlık güvencesinin olmayışı, eğitim imkanlarından yoksun olma olarak tanımlamaktaydı (Aksan, 2012, s. 11).

Birleşmiş Milletler, yoksul ile zengin arasındaki uçurumun büyüdüğünü ifade ederek yoksulluğu temel ihtiyaçlardan mahrum olmak, sağlık, özgürlük, saygınlık gibi boyutlarıyla ele almaktadır (Özgenç, 2015, s. 116). Birleşmiş Milletler tarafından 2000 yılında kabul edilen Bin yıl Kalkınma Hedeflerinde yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, herkes için eğitim eşitliğinin sağlanması, cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, çocuk ölümlerinin engellenmesi, anne sağlığının iyileştirilmesi ve salgın hastalıklarla mücadele edilmesi amaçlanmıştır (Çelik, Çelik ve Fisunoğlu, 2016, s. 337). Dünya Bankası, 2000 yılında benimsenen *Binyıl Kalkınma Hedefleri* ve bunun sağladığı başarı ile 2010 yılında Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi geliştirilmiştir. Bu endeks, belli bireyleri, hanehalklarını veya grupları yoksul olarak tanımlamaktadır. 2015 yılında kabul edilen “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri”nin etkisiyle yoksulluğa yönelik bakış açısında önemli bir dönüşüm yaşamıştır. 2018

yılında uluslararası yoksulluk sınırı olarak kabul ettiği satın alma gücü paritesine (SAGP) göre günlük kişi başı 1,9 ABD Doları olan yoksulluk sınırına ilave iki yoksulluk sınırı daha kabul etmiş, toplumsal yoksulluk sınırı olarak adlandırılan zayıf görelî bir yoksulluk sınırını kabul etmiş ve çok boyutlu bir yoksulluk endeksi geliştirmiştir. Küresel aşırı yoksulluk 1990'dan 2015'e kadar yaklaşık olarak %1 oranında düştü, 2015 ile 2017 yılları arasında %0.5 puana düştü. UNDP, yoksulluğu çok boyutlu olarak kabul etmesine rağmen Dünya Bankası 2018 yılına kadar tek boyutlu bir yaklaşımı benimsemiştir. Dünya Bankası 2018 yılında yoksulluğun sadece parasal bir sorun olmadığını kabul eden "Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksini" kabul etmiştir. Dünya bankası'nın yayınladığı son verilere göre, Covid-19, iklim krizi ve çatışmalar yaşam standartlarını yükseltmede yirmi yıllık ilerlemeyi tersine çevirerek, 2022 yılının sonuna kadar 150 milyon kişinin aşırı yoksullaşmış olacağını belirtmektedir (Yüksel Arabacı, 2019, ss. 124-133; Worldbank, 2021).

Avrupa Birliğinin Yoksulluk Yaklaşımı

1974 yılından itibaren Avrupa yoksulluk sorunu ile ilgilenmeye başlamıştır. "1975-1981 Yoksulluk 1 Programı, 1985-1989 Yoksulluk 2 Programı, 1989-1994 Yoksulluk 3 Programı" takip edilmiştir. Yoksulluk programlarında istenen başarı elde edilemeyince 1994-1999 yıllarını kapsayan yoksulluk programı iptal edilmiştir (Coşkun ve Tireli, 2008, s. 105). 2000 yılı Mart ayında yapılan Lizbon Avrupa Komisyonunda yoksulluk çalışmalarına destek verilmiştir. 2001 Laeken Zirvesinden itibaren Avrupa söyleminde yoksulluk kavramı "risk altında yaşayanlar" olarak yer almıştır (Decancq vd., 2013, s. 3). Lizbon Zirvesinde yoksulluk çizgisi altında yaşayan insan sayısının "kabul edilemez" olduğunu ve bununla mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (European Parliament). 2001 yılında yapılan Leaken Zirvesinde 2010 yılına kadar yoksulluğun ortadan kaldırılması hedeflenmiştir (Coşkun ve Tireli , 2008, s. 115).

İnsanlığın karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan biri yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır. 2010 yılında Avrupa Birliği Komisyonunda tanımlanan "2020 Beşinci Avrupa Hedefi" ile önümüzdeki on yıl içinde yoksulluk ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalan 20 milyon kişiyi azaltmayı hedeflemiştir (Decancq vd., 2013, s. 16). 2020 Avrupa Stratejisinde "Yoksulluğa karşı Avrupa platformu" ile ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumun sağlanmasıyla yoksulluk içinde yaşayan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin iyi şartlarda yaşamaları ve toplumda aktif yer almaları öngörülmektedir (Akbaş ve Apar, 2010, s. 6). 2030 Avrupa Stratejisinde AB-27 Üye Devleti, yoksulluğun tüm biçimiyle her yerde

sona erdirilmesini, sosyal yatırım en önemli öncelik haline getirilerek, eğitim, öğretim, yaşam boyu öğrenme, çalışma şartları, sağlıklı ve uzun süreli yaşam, sosyal içerme ve azınlık hakları, cinsiyet eşitliği, kırsal gelişim hedeflenmektedir (European Commission, 2019, ss. 1-2).

Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımını Benimseyen Beş Ülke Örneği

Yoksulluk sosyal bilimlerde giderek daha fazla tartışılan bir konu olurken farklı kavramlar, farklı yöntemler, ölçüm ve göstergelerle bazı bireylerin yoksul olarak tanımlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Toplumsal ihtiyaçlar parasal gereksinimlerin ötesine geçtiği için bireysel özgürlükleri genişletecek ve daha iyi yaşam koşullarını sunan çok boyutlu yoksulluk yaklaşımı benimsenmiştir. Çok boyutlu yoksulluk, düzeyi ve birleşimlerindeki farklılıklardan dolayı ülkesel ve bölgesel olarak değişiklik göstermektedir. Bu değişikliklerin temel nedeni, ekonomik yapı, istihdam yapısı, sosyal yapı, coğrafi yapı, nüfus, din, kültür, norm ve değerlerdir. Bu çalışmada, çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını benimseyen Malezya, Hindistan, Amerika, Brezilya ve Polonya farklı yoksulluk düzeyleri ve yoksullukla mücadelede kullanılan yöntemler nedeniyle incelenmiştir.

Malezya

Malezya gelire dayalı yoksulluk anlayışının yerine resmi olarak 2015 yılından bu yana çok boyutlu yoksulluk endeksini benimsemiştir. Çok boyutlu yoksulluk endeksi on ikinci Malezya Planında ve plandaki politikalarda önemli rol oynamaktadır. Malezya Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ve 2030 Refah Vizyon Gündeminde yoksulluğu tüm yönleriyle sona erdirmeyi hedeflemektedir. Çok boyutlu yoksulluk tanımlanırken ekonomik olan (gelir ve tüketime dayalı yoksulluk) ve ekonomik olmayan gerekçeler mevcuttur. Örneğin, eğitim hem araçsal hem de içsel bir değerdir. İyi eğitim almış birinin vasıflı ve daha iyi ücretli işlerde çalışma imkanı bulması araçsal iken eğitim almanın kendi başına faydalı olduğu hayatı yaşamamanın daha iyi olduğu fikrinden doğması içseldir. İnsan hakları ve doğası gereği çok boyutludur. Çok boyutlu ölçümler genellikle parametrik ölçümlerin sağlayamadığı insan refahı unsurlarını yakalama fırsatını sağlamaktadır (World Bank, 2021, ss. 4-5).

ÇBYE (Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi), Malezya İstatistik Dairesinden istatistikçiler (DOSM) ve Oxford Yoksulluk İnsani Gelişme Girişimi (OPHI) danışmanları tarafından teknik girdiler ile desteklenen Başbakanlık Ekonomik Planlama Birimi personelleri tarafından geliştirilmiştir. ÇBYE için kullanılan ana veri kaynağı Malezya İstatistik Dairesinden

istatistikçiler tarafından her 2.5 yılda bir gerçekleştirilen hanehalkı geliri ve temel olanaklar araştırması ve gelir yoksulluğunu ölçmek için kullanılan aynı kaynaktır. Malezya'nın ÇBYE'si dört boyutu kapsamaktadır. Bunlar; eğitim, sağlık, yaşam standartları ve gelirdir. ÇBYE'nin tanıtıldığı On birinci Malezya Planının 2016-2020 tarihinde neredeyse tüm Malezyalılar yoksunlukların üstesinden geldikleri için göstergelerin çoğu sıfıra yakındı (World Bank, 2021, ss. 6-9).

Tablo 1

Malezya 2016-2019 Çok Boyutlu Yoksulluk Oranı ve Endeksi

	Çok Boyutlu Yoksulluk Oranı %		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi %	
	2016	2019	2016	2019
Ulusal	3.66	2.64	1.52	1.10
Kentsel	1.28	0.94	0.49	0.36
Kırsal	12.33	9.38	5.26	4.01

Kaynak: Department of Statistics, Malaysia (2020)

Malezya hanehalkının büyüklüğüne, ayrıntılı demografik bileşimine, hanehalkının bulunduğu eyalet ve kentsel/kırsal alandaki referans yoksulluk paketindeki mal ve hizmet fiyatlarına göre değişen geniş bir yoksulluk sınırı kullanılmaktadır. Haneye özgü bu yoksulluk sınırlarının ortalamasına “yoksulluk sınırı” denmektedir (World Bank, 2021, s. 12).

Hindistan

Hindistan'daki yoksulluğun tarihi, Dadabhai Naoroji'nin ülkedeki yoksulluğu bir kişinin günlük besin miktarını tahmin ettiği 1901 yılına kadar uzanmaktadır. 1938'de Ulusal Panama Komitesi yaşama dayalı yoksulluk sınırının tahmininin yapılmasını önermiştir (NITI Aayog, 2021, s. 2).

1990 ile 2015 yılları arasında parasal yoksulluğu azaltma ve bin yıl kalkınma hedefleri doğrultusunda yoksul insanların sayısının azaltılması hedeflenmiştir. Birleşmiş Milletler genel kurulunun 25 Eylül 2015 tarihli kararı ile 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi belirlenmiştir. Yoksulluk doğası ve tanımı bakımından çok boyutludur. Sürdürülebilir kalkınma hedefinin amacı yoksulluğu her yerde tüm biçimleriyle sona erdirmektir (NITI Aayog, 2021, s. 1).

Tablo 2

Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Yapısı

Çok Boyutlu Yoksulluğun Üç Boyutu		
Sağlık	Eğitim	Yaşam Standardı
<ul style="list-style-type: none"> • Beslenme • Çocuk Ölümü 	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim Yılı • Okula Devam Durumu 	<ul style="list-style-type: none"> • Ocak yakıtı • Sanitasyon (temizlik işleri, sağlık önlemleri, kanalizasyon... vb.) • İçme Suyu • Elektrik • Konut • Varlık

Kaynak: HDRO ve OPHI

Bir ülkede ÇBYE'yi oluşturmak için gereken tüm göstergeler aynı hanehalkı anketinden alınması gerekmektedir. Her gösterge (sağlık, eğitim, yaşam standardı) kendi boyutunda eşit ağırlıktadır (UNDP, 2022, s. 1).

Tablo 3

Hindistan 2019-2021 Yılları arası Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

ÇBYE (MPI)	Kişi Sayısı %	Yoksunluklar Yoğunluğu %	Nüfus Oranı%			Yoksunluğun Çok Boyutlu Yoksulluğa Katkısı %		
			Kırılğan Çok Boyutlu Yoksulluk	Aşırı Çok Boyutlu Yoksulluk	Yoksulluk Sınırının Altında Gelir	Sağlık	Eğitim	Yaşam Standardı
0.069	16.4	42.0	18.7	4.2	22.5	32.2	28.2	39.7

Kaynak: UNDP (2022)

Tablo 3, Hindistan'daki 2019/2021 yılları arasında kamuya açık yapılan "Tahmini Çok Boyutlu Yoksulluk" anket verilerini referans almaktadır. Bu veriler, Hindistan'daki çok boyutlu yoksulluğun tüm boyutlarını kapsamlı bir şekilde göstermektedir. Hindistan nüfusunun % 16,4'ü (2020'de 228.907 bin kişi) çok boyutlu yoksulluk kapsamına girerken, 18,7'si kırılğan çok boyutlu yoksul (2020'de 260.941 bin kişi), ortalama yoksunlukların yoğunluğu oranı 42'dir. Çok boyutlu yoksul olan nüfusun yoksunlukların yoğunluğuna göre düzeltilmiş payı olan çok boyutlu yoksulluk değeri 0,069'dur (UNDP, 2022, s. 2). Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi raporuna göre Hindistan'da yoksulluk büyük ölçüde azaldı. Yıllar geçtikçe, ülkenin ÇBYE değeri 2005-2006'da 0,283'ten 2015-2016'da

0,122'ye, 2019-2020'de 0,069'a düştü. Hindistan'daki ekonomik büyüme ile yoksulluk oranında azalma olduğu görülmektedir (Aytaç ve Hatipler, 2013, s. 63).

Amerika Birleşik Devletleri

1960'lı yıllardan itibaren yoksulluk en hassas sosyal konulardan biri olarak ABD'de ele alınmıştır. Gelir esaslı ölçülen yoksulluğun temel refah göstergeleri ile alakalı olduğu ortaya konmuştur. 1980'li yıllarda 40 milyon yoksulun olduğu ve 25 milyon kişinin de yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Yoksulluk beraberinde barınma sorununu, kötü sağlık ve yetersiz beslenmeyi, sosyal izolasyonu ve sosyal dışlanma sorununu ortaya çıkarmıştır (Şenses, 2017, s. 19). Amerika'da mutlak yoksulluğun bir başka yorumu da, yaşam standartları değiştikçe değişmeyen yoksulluk eşiğidir (Bradshaw ve Mayhew, 2010, s. 175). Amerika'nın mutlak yoksulluk yaklaşımı, daha düşük bağıl eşikler ve sosyal yardım/asgari gelir planlarına bağlı eşiklerdir (Bradshaw ve Mayhew, 2010, s. 182).

Çok boyutlu yoksulluk endeksi maddi temellere dayanan yoksulluk ölçümlerinden farklıdır. ABD Sayım Bürosu, 2017 yılında resmi gelire dayalı yoksulluk ölçütlerini değiştirmeden tamamlamayı amaçlayan "Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi" (MDI) adı verilen yenilikçi, çok boyutlu bir yoksulluk ölçüm çalışması içeren bir rapor yayınladı. Yayımlanan Amerikan topluluğu araştırma raporuna göre çok boyutlu yoksulluk altı boyutta ölçülmektedir; yaşam standardı, eğitim, sağlık, ekonomik durum, konut kalitesi ve yaşanılan semttir (Glassman, 2019, s. 5).

Tablo 4

Amerika'da Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Tanımlanması

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Tanımlanması	
Boyutlar	Boyutların Ölçülmesi
Yaşam Standardı	Resmi yoksulluk ölçüsüne göre yoksulluk içinde olanların belirlenmesidir.
Eğitim	19 yaş üstü olup lise diploması olmayan; 19 yaşın altındakiler için hane halkı eğitim düzeyinin tespit edilmesidir.
Sağlık	Öngörülen kötü sağlık durumu; 65 yaş ve üzeri bireyler için.

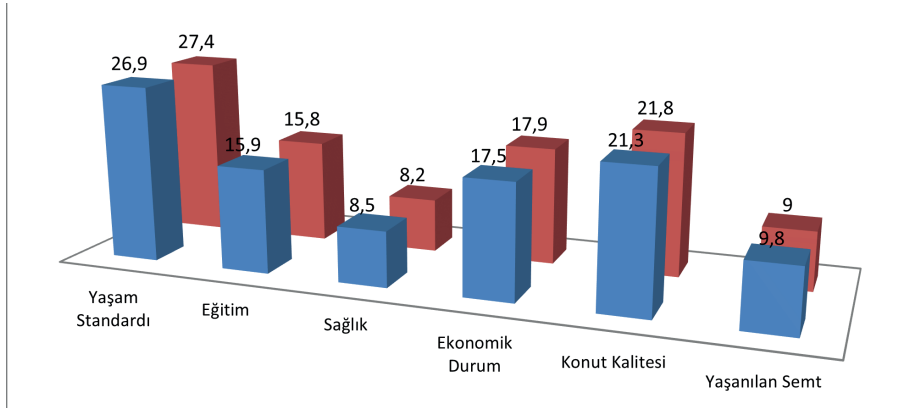
Ekonomik Durum	Aşağıdaki koşullardan en az ikisi varsa; <ul style="list-style-type: none"> • Sağlık sigortasının olmayışı, • Son 12 ay boyunca işsizlik, • Hane halkı için haftada toplam çalışılan saatin 35 saatten az olması ve hanede emeklilik veya sosyal güvenliğin olmayışı,
Konut Kalitesi	Aşağıdaki koşullardan en az ikisi varsa; <ul style="list-style-type: none"> • Mutfağın olmaması, • Tam sıhhi tesisatın olmaması, • Aşırı kalabalık konut, • Yüksek maliyet,
Yaşanılan Semt	Aşağıdaki koşullardan en az ikisinin olduğu bir semtte yaşamak; <ul style="list-style-type: none"> • Yüksek suç oranı, • Kötü hava koşulları, • Sağlıksız beslenme ortamı,

Kaynak: Glassman, 2019, s. 5.

Çok boyutlu yoksulluk endeksinin iki ya da daha fazla boyutunu yaşayan kişiler yoksul olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 1

2016-2017 Amerika'daki Çok Boyutlu Yoksulluk Verileri

Kaynak: U.S. Census Bureau.

Şekil 1'de gösterildiği gibi, 2016 ve 2017'nin her iki yılında da yaşam standardı ve konut kalitesi en yüksek orana sahip iken sağlık en düşük

orana sahiptir. Bununla birlikte, yaşam standardı, ekonomik durum ve konut kalitesi yıllar içinde daha fazla katkıda bulunurken, eğitim, sağlık ve yaşanan semt yıllar içinde daha az katkıda bulunmuştur (Glassman, 2019, s. 14).

Brezilya

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, Birleşmiş Milletler Kalkınma programı tarafından kabul edilmiş ve Oxford Yoksulluk İnsani Gelişme Girişimi tarafından 2010 yılından beri yoksulluğun yeni uluslar arası analitik paradigma doğrultusunda geliştirilmiştir. Brezilya'da Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin 2002'de %6,97 iken 2013'te %1,95'e ulaşarak yıllar içinde düşüş eğilimine girmiştir (Fahel, Teles ve Caminhas, 2016, s. 1). Brezilya'da yoksulluğun ölçümü ve analizi yapıldığında Dünya Bankasına göre hayatta kalan insanların oranı günde 1,9 ABD doları olarak hesaplandığında 1990'da %20,6'dan 2012'de %3,7'ye düşmüştür. Ancak 2019'da orta ve üst gelirli ülkeler için bu oran günlük 5,50 ABD doları olarak değiştirilmiştir. 2018 ve 2019'da 5,50 ABD doları ile ölçülen yoksulluk %25,3'ten %24,7'ye düşerken, aşırı yoksulluk %6,5'te kalmıştır. Brezilya'da 2012'den 2014'e kadar yoksulluk analiz edildiğinde ekonomik büyüme nedeniyle yoksulluk azalmıştır (Marcelino ve Cunha, 2023, s. 2). Tek boyutlu yoksulluk ölçümü Brezilya'da kalori yetersizliğini dikkate alan parasal olarak tanımlanan yoksulluk sınırı esasına dayanmaktaydı. 2011 yılından itibaren Brezilya hükümeti, "Brasil Sem Miséria Programı" aracılığıyla çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını yeniden yapılandırarak sosyal politikaları tasarlamışlardır (Fahel, Teles ve Caminhas, 2016, s. 3).

Tablo 5

Brezilya 2015 Yılı Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

ÇBYE (MPI)	Kişi Sayısı %	Yoksunluklar Yoğunluğu %	Nüfus Oranı%			Yoksunluğun Çok Boyutlu Yoksulluğa Katkısı %		
			Kırılgan Çok Boyutlu Yoksulluk	Aşırı Çok Boyutlu Yoksulluk	Yoksulluk Sınırının Altında Gelir	Sağlık	Eğitim	Yaşam Standardı
0.016	3.8	42.5	6.2	0.9	1.7	49.8	22.9	23,7

Kaynak: UNDP (2022).

Brezilya 2015 yılındaki "Tahmini Çok Boyutlu Yoksulluk" anket verilerini referans almaktadır. Bu veriler, Brezilya'daki çok boyutlu yoksulluğun tüm boyutlarını kapsamlı bir şekilde göstermektedir. Anketten çıkan

verilere göre Brezilya'daki nüfusun % 3.8'i (2020'de 8,191 bin kişi) çok boyutlu yoksulken, % 6,2'si kırılmalı çok boyutlu yoksul (2020'de 13,241 bin kişi), ortalama yoksunlukların yoğunluğu % 42,5'dir. Çok boyutlu yoksul olan nüfusun yoksunluklarının yoğunluğuna göre çok boyutlu yoksulluk değeri 0,016'dır (UNDP, 2022, s. 2). Çok boyutlu yoksulluğu ölçmeye yönelik metodoloji, yoksulluğun iki farklı boyutunu analiz etmektedir: görülme sıklığı ve yoğunluktur. Yoksulluğun görülme sıklığı, yoksul insanların toplam nüfusa oranını (niceliksel olarak) göstererek çok boyutlu yoksulluğun akut bir perspektifini kapsar. Buna karşılık yoğunluk, çok boyutlu yoksul bireyler arasında paylaşılan yoksunlukların ortalamasını ve bunların şiddet derecesini gösterdiğinden, kronik yoksulluğun daha iyi karakterize edilmesi için bir ölçüdür (Fahel, Teles ve Caminhas, 2016, s. 18).

Polonya

1978'de Polonya'da yaşanan ekonomik kriz ile yoksulluk %10'dan %20'ye yükselmiştir. 1980'lerde yaşanan yoksulluk dalgası ile 1987-1988'de yoksulluk sınırı altında yaşayanların sayısı 3,5 milyondan 7 milyona çıkmıştır (Milanoviç, 1991, s. 15). 2000-2005 yılları arasında Avrupa'da istihdam oranı artarken Polonya %52,8'lik bir oran ile Avrupa ülkeleri içerisinde en düşük istihdam oranına sahip olmuştur (Coşkun ve Tireli, 2008, s. 163). 2006'da Polonya'da yoksul kişi %20.4'tür (Karadağ ve Saraçoğlu, 2015, s. 152). Yapılan sosyal yardımlar ile Polonya'da yoksulluk kısmen azalmıştır (Yaşar, 2010, s. 118). Polonya'da yapılan sosyal yardımların yarısından fazlası yoksul kesime ulaşmamıştır. Bu yardımlar düzgün dağıtılmış olsaydı yoksulluk ortadan kalkabilirdi (Paci, Sasin ve Verbeek, 2004, s. 17).

Çok boyutlu yoksulluk, yoksul olan nüfusun yüzdesini oluşturmaktadır. Çok boyutlu yoksulluk endeksinde yoksulluğun boyutları sağlık, eğitim ve yaşam standartları ele alınmaktadır. Çok boyutlu yoksulluk endeksi kaç kişinin ortalama kaç yoğunlukla karşılaştıklarını belirlemektedir (UNDP, 2014). Polonya 2010 yılındaki yoksulluk seviyesi tüm zamanların en üst seviyesine ulaştığı yoksul kişi sayısı 27.800 iken bu çok boyutlu yoksul sayısı 2019'da 18.200 ve 2020 yılında 17.300'e gerilemiştir (World Bank, 2021). Avrupa ülkeleri arasında Polonya yoksulluğu sürekli olarak azaltan tek ülkedir. Polonya tüm dönemlerde göreceli katkısını azaltan tek ülkedir. Ayrıca, nüfustaki değişikliklerle, ülkeler arasında demografik kaymalardan kaynaklanabilecek çok boyutlu yoksulluktaki değişiklikleri ayırtmak mümkündür (Alkire, Apablaja ve Junk, 2014, ss. 37-38). Polonya Yoksullukla ve Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Yeni

Ulusal program ve 2020 Avrupa Stratejisi doğrultusunda Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini imzaladı. Polonya 2030 yılına kadar yoksulluğu tüm yönleriyle yarı yarıya azaltmayı hedeflemektedir (EAPN Polska, 2020, s. 7).

Sonuç

Yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak için ülkesel ve bölgesel olarak çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının altı boyutunun; yaşam standardı, eğitim, sağlık, ekonomik durum, konut kalitesi ve yaşanan semtin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın vardığı sonuç, yoksullukla mücadelede etkili aktörlerden olan Dünya Bankası ve Avrupa Birliği önemli rol oynamasına rağmen yürütmüş olduğu politika ve programlar beklenen başarıyı ortaya koyamamıştır. 2000'li yıllardan itibaren yoksulluğun neden ve sonuçlarının çok yönlü olması nedeni ile çok boyutlu yoksulluk yaklaşımı benimsenmeye başlamıştır. Çalışmada yer verilen beş ülke örneğinde de görüldüğü gibi ülkeler iktisadi, ekonomik ve coğrafik yapısına göre farklı yoksulluk boyutuna sahiptir. Malezya uygulamış olduğu çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının yoksullukla mücadele politikalarında başarılı olurken, eğitim, sağlık, yaşam standartları ve gelir boyutu olarak ele almaktadır. Hindistan geçmişte uygulamış olduğu yoksullukla mücadele politikalarında başarısız olurken, çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının benimsenmesi ile yoksulluk büyük ölçüde azalmıştır. Amerika'da yoksul kesim yaşlı, engelli, çocuk ve kadınlardan oluşmaktadır. Amerika'da çok boyutlu yoksulluk altı boyutta ölçülmektedir; yaşam standardı, eğitim, sağlık, ekonomik durum, konut kalitesi ve yaşanan semttir. Her yıl, altı göstergeden iki veya daha fazlasından yoksun olan kişi çok boyutlu yoksul olarak tanımlanmaktadır. Çok boyutlu yoksulluğun benimsenmesi ile yoksulluktaki oran yıllar içerisinde kademeli olarak azalmıştır. 2015 yılından sonra çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını benimseyen Brezilya'da ekonomik büyüme ile birlikte yoksulluk oranında azalma görülmüştür. Polonya 2010 yılında yüksek olan yoksulluk oranı 2018 yılında ve 2019 yılında önemli oranda azalmıştır. Polonya çok boyutlu yoksulluk yaklaşımının uygulanması ile yoksulluk oranının yarı yarıya düşürülmesi hedeflenmektedir. Örnek olarak seçilen beş ülke çok boyutlu yoksulluk yaklaşımını uygulaması ile yoksulluk oranlarında ciddi oranda düşüş gözlenmiştir.

Çok boyutlu yoksulluk gelirin ötesinde yoksunluğu yakalayan göstergeler kullanılarak değerlendirilmesi gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Gelir esaslı yoksulluğu azaltmaya yönelik politikalar

gelir yoksulu olarak nitelendirilmeyenleri engellemektedir. Çok boyutlu yoksulluk yaşayan insanların yoksulluklarını giderecek etkili ve çok boyutlu politikaların oluşturulması gerekmektedir.

Ek Beyan/ Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Aaberge, R. ve Brandolini, A. (2015). Multidimensional poverty and inequality. *Handbook of Income Distribution*, 2, 141-216.

Akbaş, G. ve Apar, A. (2010). Avrupa 2020 stratejisi: Akıllı sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için Avrupa stratejisi. *T.C. Başbakanlık Avrupa Genel Sekreterliği, Sosyal, Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı*, 1-7.

Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünümü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 9-19.

Alkire, S., Apablaza, M. ve Jung, E. (2014). Multidimensional poverty measurement for EU-SILC countries. *OPHI Research in Progress 36c*, Oxford University.

Aydın, K. (2019). Avrupa Birliği ve Türkiye'de yoksulluk riski ve sosyal dışlanma. *KOSBED*, 38, 13-31.

Aytaç, A. ve Hatipliler, M. (2013). *Dünya'da ve Türkiye'de yoksulluğun özgün yapısı ve yoksullukla mücadele*. (İkinci Baskı). Ankara: Sonçağ Matbaacılık,

Paradigma Kitabevi Yayınları.

Department of Statistics, Malaysia (DOSM). (2020). Household income and basic amenities survey report 2019. *Putrajaya: Department of Statistics, Malaysia.*

Azariadis, C. ve Stachurski, J. (2004). Poverty traps. *The University of Melbourne Department of Economics, Research Paper Number 913*, 1-102.

Bradshaw, J. ve Mayhew, E. (2010). Understanding extreme poverty in the European Union. *European Journal of Homelessness*, 4, 171-186.

Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde yoksullukla mücadele stratejileri ve Türkiye.* (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın.

Çelik, H., Çelik, A. D. ve Fisunoğlu, M. (2016). 1990-2015 yılları arasında bin yıl kalkınma hedefleri ve yoksulluk: Türkiye örneği. *International Conference on Eurasian Economies*, 336-341.

Decancq, K., Goedeme, T., Bosch, K. V. ve Vanhille, J. (2013). The evolution of poverty in the European Union: Concepts, measurement and data. *Methodological Paper No. 13/01*, 1-43.

European Commission. (2019). *Reflection paper: Towards a sustainable Europe by 2030.* Erişim tarihi: 22.06.2023, commission.europa.eu.

European Parliament. *Lisbon European Council 23 and 24 march 2000 presidency conclusions.* Erişim tarihi: 21.06.2023, www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#a.

EAPN Polska. (2020). Poverty watch 2020 Poland, 1-29.

Fahel, M., Teles, L.R. ve Caminhas, D.A. (2016). Para além da renda uma análise da pobreza multidimensional no Brasil. *Revista Brasileira De Ciências Sociais*, 31(92), 1-21.

Glassman, B. (2019). Multidimensional deprivation in the United States: 2017. *American Community Survey Report*, 1-23.

Global MPI. (2022). *Smart data and targeted interventions- speakers discuss deprivation bundles to inform integrated policies at 2022 global MPI launch.* Erişim tarihi: 23.06.2023, www.mppn.org.

Karadağ, M. A. ve Saraçoğlu, B. (2015). Çok boyutlu yoksulluk analizi: Türkiye-AB karşılaştırması, *Amme İdaresi Dergisi*, 48(4), 129-159.

Konkel, R. (2014). The monetization of global poverty: The concept of poverty in World Bank history, 1944-90. *Journal of Global History*, 9, 276-300.

Marcelino, G. C. ve Cunha, M. S. (2023). Multidimensional poverty in Brazil: Evidences for rural and urban areas. *Revista de Economia e Sociologia Rural*, 62(1), 1-20.

Milanoviç, B. (1991). Poverty in Poland. *Policy, Research, and External Affairs, Working Papers, Office of the Vice President Development Economics The World Bank, March, WPS 637*, 1-30.

Narayan, D., Chambers, R., Shah, M. K., Petesch, P. (2000). *Voices of the poor: Crying out for change*. The World Bank and Oxford University Press.

NITI Aayog. (2021). India national multidimensional poverty index baseline report, 1-414.

Oktik, N. (2008). *Türkiye’de Yoksulluk çalışmaları*. (Birinci Baskı). İzmir: Yakın Kitabevi.

Özgenç, N. (2015). Sürdürülebilirlik temelinde yoksulluk kavramının yeniden yorumlanması: Yoksulluk düğümü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15(35), 101-136.

Paci, P., Sasin, M. J. and Verbeek, J. (2004). Economic growth, income distribution and poverty in poland during transition. *WPS3467 ABCDE conference in Washington DC*, 1-18.

Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk*. (Sekizinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Taş, H.Y. ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da yoksulluk üzerine bir araştırma. *International Conference on Eurasian Economies*, 2-9.

UNDP. (2014). *Çok boyutlu yoksulluk endeksi (ÇBYE)*. Erişim tarihi: 10.05.2023, undp.org.tr.

UNDP. (2022). *Multidimensional poverty index 2022 Brazil*. Erişim tarihi: 10.05.2023, undp.org.tr.

UNDP. (2023). *2022 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)*. Erişim tarihi: 02.05.2023, undp.org.tr.

World Bank. (2021). *Poverty*. Erişim tarihi: 01.03.2022, worldbank.org.

Yaşar, M. R. (2010). Yoksullukla mücadelede yerel bir deneyim: Elazığ

yoksulluk haritası projesi. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, 1, 115-132.

Yüksel Arabacı, R. (2019). Dünya Bankasının yeni uluslararası yoksulluk sınırları ve küresel yoksulluğun yeniden değerlendirilmesi, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.

DÜZELTME

CORRECTION

Bu makalenin ilk hali 2022-2 sayısında yayımlandı.

Söz konusu makalenin "Extended Abstract kısmının üçüncü cümlesinde yer alan "We see civic participation and social trust are subjects that are studied sufficiently older adults nor older migrants" ifadesi "We see that civic participation and social trust are subjects that are not studied sufficiently regarding older migrants" olarak değiştirilmiştir.

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Sivil Katılımın ve Ulusötesi Yaşlanmanın Sosyal Güvene Etkisi: Avrupa Örneği¹

The Effect of Civic Participation and Transnational Aging on Social Trust: The Case of Europe

Ferhan Saniye PALAZ

Dr.,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
ferhanpalaz@gmail.com
ORCID : 0000-0002-1729-1364

Murat ŞENTÜRK

Doç. Dr.,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
murat.senturk@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9628-6300

Cilt / Issue: 11(1), 423-458

Geliş Tarihi: 10.04.2022

Kabul Tarihi: 19.07.2022

Atf: Palaz, F. S. ve Şentürk, M.(2022). Sivil katılımın ve Ulusötesi yaşlanmanın sosyal güvene etkisi: Avrupa örneği. *Tesam Akademi Dergisi*, 11(1), 423-458. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1164111>

¹ Bu makale, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde Doç. Dr. Murat Şentürk'ün danışmanlığında Ferhan Saniye Palaz tarafından hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

Öz

Avrupa'da hem yaşlanan hem de ulusötesi yaşlanan nüfus artmaktadır. Ulusötesi yaşlanma çalışmaları, 2000'lerden itibaren hız kazanmışsa da sağlık ve emeklilik ön plana çıkmakta, sosyal boyutlar arka planda kalmaktadır. Bu araştırma yaygın literatürden farklı olarak, 50 yaş ve üzeri nüfusun sosyal sermayesini (sivil katılım ile sosyal güven ilişkisine odaklanarak) ele almakta ve bunu yaparken yerli ve göçmen ayrımını incelemektedir. Kuramsal olarak sivil katılımın sosyal güveni olumlu etkilemesi beklenmiştir. Nicel veri kaynağı Avrupa Sağlık, Yaşlanma ve Emeklilik Araştırması'dır (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe). Örnekleme 9 ülkeden 30067 kişi vardır. Hiyerarşik çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sosyal güvenin tek soru ile ölçülmesi ve makro faktörlerin ele alınmaması çalışmanın sınırlılıklarıdır. Çalışmanın ulaştığı bulgular üç açıdan önemlidir. Birincisi, yaşlı ve yaşlanan nüfus için sivil katılım çeşitliliğinin sosyal güveni olumlu etkilediğini göstererek sosyal sermaye kuramını desteklemiştir. İkincisi, sosyodemografik özellikler kontrol edildikten sonra bile ulusötesi yaşlanan kişilerin sosyal güveninin (göçmen olmaktan) negatif etkilendiğini ortaya çıkarmıştır. Üçüncüsü, birinci ve ikinci nesil göçmenler arasında fark olmaksızın sosyal güvenin yerlilerden düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusötesi Yaşlanma, Sosyal Sermaye, Nicel Araştırma, Avrupa Sağlık, Yaşlanma ve Emeklilik Araştırması.

Abstract

Migrants hold a progressively larger share of older adults in many European countries, but transnational ageing experience has hardly been examined by scholars outside of health and economic dimensions. The present research addresses the question of how civic participation and

sociodemographic factors including migration status effect social trust of older adults drawing on Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe data wave five. There are 30067 respondents age 50 and over in the sample from nine European countries. Our results support the theoretical perspective that the more civic participation types older adults were involved, the more social trust they had. The results of hierarchical regression also showed that being a first and second generation migrant effected social trust negatively, even after controlling for sociodemographic factors and health. This is surprising giving the fact that there were differences between migration generations in civic participation according to Poisson regression analysis: In reference to natives, while being a first generation migrant affected civic participation negatively, there were no significant effect of being a second generation migrant.

Keywords: Transnational Ageing, Social Capital, Quantitative Method, Survey of Health, Aging and Retirement in Europe.

Extended Abstract

Although transnational ageing is a topic that cut across migration and aging studies, it remains understudied (Ciobanu, Fokkema, and Nedelcu, 2017). Migrants hold a progressively larger share of older adults in many European countries, but the transnational aging experience has hardly been examined by scholars outside of health and economic dimensions. We see that civic participation and social trust are subjects that are not studied sufficiently regarding older migrants (Serrat et al, 2020). The present research addresses the question of how civic participation and sociodemographic factors including migration status affect the social trust of older adults drawing on Survey of Health, Aging, and Retirement in

Europe data wave 5.¹ There are 30067 respondents age 50 and over in the sample from 9 European countries that have rather strict immigration rules and nationality laws (Sweden, Denmark, the Netherlands, Belgium, France, Germany, Austria, Spain, and Italy).²

Methods and Analysis

Dependant variable, social trust was measured by asking the respondents “Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can’t be too careful in dealing with people?” with 11 discrete options ranging from 0 (You can’t be too careful) to 10 (Most people can be trusted).

For civic participation, we used a number of civic engagements that respondents participated in for the last 12 months. There were four options (*a*) taking part in a sport, social or another kind of club, *b*) educational or training course, *c*) voluntary or charity work, *d*) activities in a political or community-related organization) those respondents were assigned a value of 1 if they were involved in the activity and 0 if not. The score for this measure was the total number of options selected 1. Responses were summed up to create a discrete variable ranging from 0 to 4, where 0 refers to that respondents involved none of these activities and 4 that they were a participant for all types.

Respondents born abroad were classified as the first generation. Respondents

¹ This paper uses data from SHARE Waves 1, 2, 4, and 5 (DOIs: 10.6103/SHARE.w1.800, 10.6103/SHARE.w2.800, 10.6103/SHARE.w4.800, 10.6103/SHARE.w5.800) see Börsch-Supan et al. (2013) for methodological details. The SHARE data collection has been funded by the European Commission, DG RTD through FP5 (QLK6-CT-2001-00360), FP6 (SHARE-I3: RII-CT-2006-062193, COMPARE: CIT5-CT-2005-028857, SHARELIFE: CIT4-CT-2006-028812), FP7 (SHARE-PREP: GA N°211909, SHARE-LEAP: GA N°227822, SHARE M4: GA N°261982, DASISH: GA N°283646) and Horizon 2020 (SHARE-DEV3: GA N°676536, SHARE-COHESION: GA N°870628, SERISS: GA N°654221, SSHOC: GA N°823782, SHARE-COVID19: GA N°101015924) and by DG Employment, Social Affairs & Inclusion through VS 2015/0195, VS 2016/0135, VS 2018/0285, VS 2019/0332, and VS 2020/0313. Additional funding from the German Ministry of Education and Research, the Max Planck Society for the Advancement of Science, the U.S. National Institute on Aging (U01_AG09740-13S2, P01_AG005842, P01_AG08291, P30_AG12815, R21_AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG_BSR06-11, OGHA_04-064, HHSN271201300071C, RAG052527A) and from various national funding sources is gratefully acknowledged (see www.share-project.org)

² We excluded Czech Republic, Estonia, Slovenia, Luxemburg, Switzerland, and Israel from the sample due to their immigration histories and practices (for details see Hunkler, Kneip, Sand, and Schuth (2015b, s. 201).

were born in the survey country but have at least one parent who was born abroad as a second generation. When both the respondent and the parents were born in the survey country, we classified the respondent as native. Other control variables were age groups as 50-64, 65-74, and 75+ (Erlinghagen & Hank, 2006), partnership status (Sand, 2018), level of education (low, medium, high) (Lanari and Bussini, 2012), economic status (good/bad), general health status (good/bad), and gender.

Results and Discussion

This study provides empirical evidence on older people's social capital, which is measured through civic engagement and social trust. Resting on Putnam's (2000) theoretical perspective, we included civic engagement types that creates social capital to assess civic participation. Our results support the hypothesis that the more civic participation types older adults are involved, the more social trust they have (Appendix 1).

This study reveals that in terms of older adults' social trust, there are differences between natives and migrants. The results showed that being first and second generation migrant effected social trust negatively, even after controlling for sociodemographic factors and health (Appendix 1). This is surprising giving the fact that based on our Poisson regression model (Appendix 2), we see differences between migration generations in civic participation: In reference to natives, while being a first generation migrant affected civic participation negatively, there were no significant effect of being a second generation migrant. This finding can be interpreted by Uslaner and Conley's (2003) "particularized trusters". This refers to first generation migrants' lack of civic participation and lower level of social trust. When it comes to interpret second generation migrants' "high civic engagement but low social trust", Putnam (1995) gives an explanation by comparing racial differences in USA. He concludes that even though black people join to civic engagement as much as whites, their social trust is lower because of the negative experiences they had over generations. In a nutshell, our findings suggest that both first and second generation migrants face a hardship when it comes to generate social trust to the wider community that people they do not know in person which is what social trust means substantially.

Even though using micro data from individuals is a strong indicator to examine civic participation instead of using associations' official membership data, there are strong limitations of this study. First of all there is no causality: It is not possible to say if higher levels of social trust is a consequence of having more civic participation or vice versa. We

also did not add macro factors in our model such as migration policies, civic culture, and level of democracy of countries. These are factors that are known to effect both social trust and civic engagement (Anheier and Kendall, 2002; Berchet and Sirven, 2014; Delhey and Newton, 2003; Levels et al, 2015). Future studies that use multilevel analysis methods based on these factors can contribute to our understanding on how transnational ageing shapes social capital. Additionally, measuring social trust by only one question which is hardly sufficient (Lolle and Torpe, 2011) and also not neutral in terms of question wording for women and older people (OECD, 2017) is a significant limitation of this study.

Giriş

Ulusötesi Yaşlanma

Avrupa’da nüfusun yaşlanması ve göç, demografik yapıyı şekillendiren temel faktörler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada yer alan Avrupa ülkelerinde bugün kayda değer sayıda yaşlı ya da yaşlanmakta olan göçmen kökenli nüfus vardır ve göç tecrübeleri de oldukça çeşitlidir. Avrupa’daki yaşlı ve yaşlanan nüfusta Warnes ve Williams (2006, s. 1263) göçmenleri üç gruba ayırmaktadır: 1) İş göçü ile gençken göç ettikleri göç ülkesinde yaşlananlar, 2) Emeklilik döneminde göç edenler, 3) Yaşlandıktan sonra köken ülkelerine geri dönen işçi göçmenlerdir. Bu göçler hem göç motivasyonu (ekonomik nedenler ve sığınma) hem de göçmenlerin köken ülkeleri (Avrupa kökenliler, sömürge ülkelerden gelenler ve çevre ülkelerden gelenler) bakımından oldukça heterojen bir nüfusu Avrupa’ya taşımıştır.

Güncel çalışmalar etnik köken ve kültürün yaşlanma tecrübesini etkilediğini göstermektedir (Polacsek ve Angus, 2016, s. E1). Bununla birlikte ulusötesi yaşlanma, her ne kadar disiplinler arası çalışılması gereken bir konu olsa da, birçok alanda marjinal kalmıştır (Ciobanu, Fokkema ve Nedelcu, 2017, s. 166). Doğulan yerin dışında yaşlanmanın yorumlanmasında merkezi bir yere sahip olan “ulusötesilik” kavramının, yaşlılık araştırmalarında kullanımının geciktiği görülmektedir (Phillipson ve Ahmed, 2005; Torres, 2013’ten akt. Horn ve Schwegge, 2017, s. 335).

Göç ve yaşlanmayı kesiştiren “ulusötesi yaşlanma” araştırmalarının akademik ve politik çalışmalarda görünürlük kazanması, 1960 ve 70’lerde Avrupa’ya göç eden işçilerin 2000’lerin başından itibaren emeklilik yaşına erişmesiyle birlikte ülkelerin sosyal sistemlerinin karşılaştığı yeni zorlukları anlama çabasının sonucudur (Patzelt, 2017, s. 219). Ulusötesi yaşlanmaya dair mevcut literatürde sağlık ve emeklilik boyutlarına

ağırlık verilmektedir. Bu araştırmada olduğu gibi sivil katılım ve sosyal güven gibi meselenin sosyal yönüne odaklanan çalışma sayısı ise sınırlıdır. Halbuki Avrupa Komisyonu'nun (UNECE/European Commission, 2019, s. 60), oldukça yakın zamanlı bir raporunda aktif yaşlanmada göçmenlikten kaynaklanan eşitsizlikler üzerine daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Sivil katılım, aktif yaşlanmanın bir kategorisidir.

Ulusötesi yaşlanmada sosyal boyutların incelenmesindeki eksiklik, meselenin göç boyutu dışarıda bırakılıp sadece yaşlanma çalışmalarına odaklanıldığında da görülmektedir. Bui, Coyle ve Freeman (2020, s. 6), yaşlı ve yaşlanan nüfusun sivil katılımı üzerine olan çalışmaların sınırlı olduğu ifade etmektedir. Bu grubun sivil katılım üzerinden sosyal bütünleşmeye olan aktif katkısı ihmal edilen bir alandır (Kruse ve Schmitt, 2015). Literatüre daha yakından bakıldığında, Serrat ve arkadaşları (2020, s. e41, 3), yaşlıların sivil katılımını konu alan ilk İngilizce makalenin 1963'te yayınlandığını, 2006 itibari ile çalışmaların hız kazandığını ve 1963'ten 2018'e kadar geçen sürede toplam 429 makale yayınlandığını ortaya koymaktadır. Baskın olarak ABD örneği ele alınmakta, Avrupa örneği ise nadiren çalışılmaktadır (Serrat vd., 2020, s. e41, 4). Bu araştırma, ulusal düzeyde temsil edici ve çok uluslu analize imkan tanıyan bir veri kaynağı olan SHARE'i kullanarak yaşlı ve yaşlanan nüfusta sivil katılımın az çalışılmış olduğu 9 Avrupa ülkesini (Fransa, Belçika, İsveç, Danimarka, Hollanda, Almanya, Avusturya, İspanya, İtalya) incelemektedir.

Sivil Katılım

Yaklaşık son 50 yıldır, sivil katılımın kapsamına hangi aktivitelerin dahil edileceği yoğun olarak tartışılmışsa da hala fikir birliği yoktur³. Kavramın tarihine bakıldığında, 1940'larda akademik tanımının oy verme davranışı ile sınırlı olduğu, Batı'da eğitim ve refah seviyesinin 1950'lerden itibaren yükselmesiyle birlikte toplumsal hareketlerde rol alma ve politik kampanyalarda çalışmanın da 1970'lerde sivil katılım kavramına eklendiği görülmektedir. Erken 2000'lerde ise kavramın içeriğinde bir sıçrama olmuştur. Putnam, *Bowling Alone: The collapse and revival of American community* başlıklı çalışmasında gönüllülük ve yardım davranışı da dahil olmak üzere sosyal sermaye doğuran her tür eylemi sivil katılım kapsamına alarak, kavramın akademik çalışmalardaki tanımını değiştirmiştir (Serrat, Scharf ve Villar, 2021, s. E2).

³ Serrat, Scharf ve Villar (2021, s. E7), yaşlanma literatüründe sivil katılımın nasıl kavramsallaştırıldığını gerontoloji disiplinindeki çalışmalar üzerinden analiz ettikleri araştırmalarında 52 farklı tanıma erişmişlerdir.

Araştırmanın temel bağımsız değişkeni sivil katılım çeşitliliği olup “gönüllü olma ya da hayır işlerinde çalışma”, “eğitsel ya da mesleki kursa katılma”, “spor, sosyal veya diğer kulüplere gitme”, “politik ya da cemaat-tabanlı bir örgütte rol alma” olmak üzere dört tipte katılım yer almaktadır. Sivil katılımın ölçümünde kullanılan bu dört aktivitenin önemli bir özelliği sosyal sermaye üretme kapasitesine sahip olmalarıdır (Putnam, 2000, s. 95). Sivil katılımın üç temel özelliği vardır: Kamusal yarar üretme kapasitesine sahiptir, ilişkiler yataydır, katılım aktif olarak gerçekleştirilmektedir.

Seçilen dört sivil katılım tipi, sosyal değil sivil ağlarda gerçekleşmektedir. Arkadaşlık ilişkileri gibi birey seviyesinde ağlar olmayıp grup seviyesindedirler ve formal/enformel örgütlerde veya yapılanmış ilişkilerde gerçekleşmektedirler (Salamon ve Sokolowski, 2004’ten akt. Scrivens ve Smith, 2013, s. 28). Putnam’ın (2000, s. 149) “enformel kitap okuma grupları” örneğinde verdiği gibi bireylerin “kendilerini ifade etmesini, sosyal meseleler üzerine farkındalık geliştirmesini, entelektüel, kişisel ve politik bağlar kurmasını ve sosyal konuları tartışabilecekleri bir zemin bulmasını” sağlayan aktivitelerdir.

Sosyal Güven

Sosyal sermaye kuramına göre, sivil katılım sosyal güveni yükseltmektedir (Stolle ve Lewis, 2002, s. 2; Van Londen, Phalet ve Hagendoorn, 2007, s. 1204). Bu yaklaşımda “sivil katılım, bireylerin ilişkilerinde başlayan ama toplumsal sonuçları olan kamusal bir kaynak” olarak yorumlanmaktadır (Putnam, 2000, ss. 19-20). Sivil katılımın içinde yer aldığı yatay ilişkiler, güçlü güven ilişkilerinin kurulması için önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Putnam vd., 1993, ss. 171-174).

Sosyal güven, yabancılarla olan ilişkilere işaret etmektedir (Torche ve Valenzuela, 2011, s. 189). Arkadaş, komşu ve sosyal kurumların dışında kalan ve insan doğasına yönelik genel bir iyiliğe işaret eden sosyal güvenin nesnesi olan “genelleştirilmiş diğerleri”, doğrudan tanınmamaktadır (Paxton, 2007, s. 48). Putnam da (2000, ss. 136-138) çalışmasında, 1) hakkında fikir sahibi olunan birine yönelik güven, 2) genelleştirilmiş diğerlerine yönelik sosyal güven ve 3) sosyal sistemlere yönelik güven olmak üzere üç farklı güven kategorisi oluşturmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, diğerlerine yönelik sosyal güven ile politik kurumlara yönelik güvenin ampirik olarak ilişkilendirilebilse de aslında ayrı şeyler olduklarıdır (Putnam, 1995, s. 665).

Bu çalışmada sosyal sermaye kuramından yola çıkılarak sivil katılımın

sosyal güvene etkisi incelenmektedir. Ek olarak, bireylerin sosyodemografik özellikleri ve genel yaşam tecrübesinin sosyal güvende oynadığı rol ele alınmaktadır. Araştırma, ulusötesi yaşlanmayı ele aldığı için “güvenecek öznenin” bireysel özelliklerinin anlaşılması önemli bir yere sahiptir. Zira, “güvenilecek nesne” hakkında yeterli bilgi olmadığında -ki zaten sosyal güven, hakkında kesin bilgi sahibi olunmayan kişilere yönelik güvendir- “güvenecek öznenin” bireysel özellikleri önemli hale gelmektedir. Söz gelimi dezavantajlı bir çevrede büyümüş olmak kişinin “dünyanın tahmin edilebilirliğine” yönelik kabulünü ve dolayısıyla sosyal güvenini düşürmektedir (Putnam, 2000, s. 138, Uslaner ve Conley, 2003, s. 335).

Kuramsal arka plan ve literatür değerlendirmesi sonucunda araştırmanın önermesi “Yaşlıların sosyodemografik farklılıkları, sivil katılımın sağladığı sosyal kaynaklardan biri olan sosyal güven üzerinde rol oynamaktadır” şeklinde belirlenmiştir. Böylelikle “yaşlıların sosyodemografik farklılıklarının, sivil katılımdan fayda sağlama (sosyal güvenlerini yükseltme) tecrübelerine etkisini ortaya koyma” noktasında literatürde dikkat çekilmiş bir eksiğin tamamlanmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Nicel veri kaynağı olarak Avrupa Sağlık, Yaşlanma ve Emeklilik Araştırması (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, SHARE) verisi kullanılmıştır. SHARE kapsamında 2021 yılına kadar geçen on yedi senede 28 Avrupa ülkesi ve İsrail’de 50 yaş ve üzeri 140,000 kişiden nicel veri toplamıştır. SHARE uluslararası mukayeseye imkan sağlayan ve kamu sağlığı ve sosyo-ekonomik yaşam şartları hakkında boylamsal mikro veri sunan kapsamlı bir sosyal bilimsel panel araştırmadır. SHARE’in hedef evreni, örneklemin oluşturulduğu yılda 50 yaş ve üzerinde olan, araştırmanın yapıldığı ülkede düzenli ikameti bulunan kişilerdir. SHARE’de en sık kullanılan örnekleme tasarımı çok aşamalı tabakalı örnekleme tasarımıdır (Bergmann, Bethmann, ve De Luca, 2019, ss. 81-83).

Araştırma, ilişkisel bir tarama çalışması yürütmektedir. Tarama çalışmaları; bir araştırma evreninin (9 Avrupa ülkesindeki 50 yaş ve üzeri, yerli, birinci nesil göçmen ve ikinci nesil göçmen nüfus) eğilim, tutum ya da görüşlerini bu evrendeki bir örnekleme çalışarak nicel ya da sayısal olarak tanımlamaktadır. Örneklemden evrene genelleme yapmak amacıyla, veri toplamada anket kullanan kesitsel ve boylamsal çalışmalar tarama çalışmalarıdır (Fowler, 2008’den akt. Creswell, 2016, s. 13). İlişkisel araştırmalar bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektedir.

Veri Toplama

SHARE’de araştırma soru kağıdı anketörlerin dizüstü bilgisayarlarına yüklenerek CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing/ Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Görüşme) yöntemi ile uygulanmaktadır (Das, Vis ve Weerman, 2005, s. 12). Çok uluslu bir araştırma olan SHARE verisinin geçerli ve güvenilir olması için araştırma ülkelerinin kendileri tarafından gerçekleştirilen çeviri süreci, SHARE genel merkezi tarafından oluşturulan bir rehberle yürütülmektedir (Jürges, 2005, s. 82).

Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örnekleme oluşturulurken 1) çalışmanın kuramsal arka planını ölçümlemek için gereken soruların hangi dalga(larda) soru formuna dahil edildiği, 2) ilgili soruların kesitsel mi yoksa boylamsal olarak mı veri topladığı, 3) ilgili soruların tüm katılımcılara mı yoksa belli bir alt örnekleme mi yönlendirildiği bilgisi dikkate alınarak SHARE’in mevcut yedi dalgasının⁴ soru formları ve uygulama yöntemi incelenmiştir. Yapılan değerlendirmenin ardından 5. dalga verisi ile çalışılmasına⁵ ve bu dalgaya katılan ülkelere göç geçmişleri benzer olan 9’unun⁶ (Hunkler, Kneip, Sand ve Schuth, 2015b, s. 201) örnekleme dahil edilmesine karar verilmiştir.

Örnekleme hangi ülkelerin yer alacağına karar verildikten sonra, 50 yaşın altında olan kişiler ve “hane halkı yanıtlayıcısı” olmayan katılımcılar örneklemden çıkarılmıştır. SHARE’de, bir hanede birden fazla kişiyle görüşme yapıldığında belli sorular ilgili hanedeki tek bir kişiye yöneltilmekte yani hane halkı düzeyinde veri toplanmaktadır. Örneklem, temel değişkenlerde birey seviyesinde veri toplanmış olmasına uygun olarak daraltılmıştır. Neticede örnekleme 30067 kişi bulunmaktadır, bunların 25481’i (%86,3) yerli, 2310’u (%7,8) birinci nesil göçmen ve 1746’sı (%5,9) ikinci nesil göçmendir . Tablo 1’de örneklemin sosyodemografik özellikleri görülmektedir:

Tablo 1

Örneklemin Sosyodemografik Özellikleri (n=30067)

⁴ SHARE 8. dalga verisi bu çalışmanın analizleri tamamlandıktan sonra araştırmacıların kullanımına açılmıştır. Bu nedenle incelemeye dahil edilmemiştir.

⁵ Bu araştırmanın dayandığı doktora tezinde sosyal güvene ek olarak genelleştirilmiş müteakabiliyet algısı ve yaşam kalitesi de bağımlı değişken alınmaktadır. Araştırmanın tüm soruları dikkate alınarak hangi dalga(lar) ile çalışılacağına karar verilmiştir.

⁶ Örneklemden çıkarılan ülkeler İsrail, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya, Slovakya, Lüksemburg, İsviçre ve İsveç’tir.

		Yerli (n=25481, %86,3)	1. Nesil Göçmenler (n=2310, %7,8)	2. Nesil Göçmenler (n=1746, %5,9)
		% (n)	% (n)	% (n)
Cinsiyet	Erkek	43,0 (10964)	44,4 (1025)	41,4 (723)
	Kadın	57,0 (14517)	55,6 (1285)	58,6 (1023)
Ekonomik Durum	Kötü	27,4 (6762)	38,3 (855)	26,2 (443)
	İyi	72,6 (17951)	61,7 (1378)	73,8 (1251)
Medeni Durum	Eşi Var	61,7 (15712)	59,5 (1371)	55,6 (970)
	Eşi Yok	38,3 (9754)	40,5 (935)	44,4 (774)
Eğitim Seviyesi	Düşük	43,8 (11113)	34,4 (778)	30,2 (526)
	Orta	31,9 (8091)	30,2 (682)	41,3 (718)
	Yüksek	24,3 (6162)	35,4 (799)	28,5 (495)
Algılanan Sağlık	İyi	29,0 (7371)	26,2 (603)	28,1 (491)
	Kötü	71,0 (18075)	73,8 (1699)	71,9 (1254)

Not: n= örneklem sayısı

Örnekleme yerlilerin yaş ortalaması 68, birinci nesil göçmenlerinki 65 ve ikinci nesil göçmenlerinki de 66'dır:

Tablo 2

Örnekleme Göçmenlik Statüsüne Göre Yaş

	Yerli (n=25481, %86.3)		1. Nesil Göçmenler (n=2310, %7.8)		2. Nesil Göçmenler (n=1746, %5.9)	
	Ortalama (SS)	Min-Max	Ortalama (SS)	Min-Max	Ortalama (SS)	Min-Max
Yaş	67,68 (10,59)	50-104	65,21 (10,13)	50-101	66,15 (10,22)	50-97

Not: n = örneklem sayısı, SS= standart sapma

Bağımlı Değişken

Araştırmanın bağımlı değişkeni sosyal güvendir. SHARE'in tüm dalgaları incelendiğinde sosyal güvenle ilgili tek bir soru olduğu görülmektedir. SHARE'de kullanılan ve Putnam'ın (2000, s. 148) çalışmasında da karşılaşılan bu soru, "Sizce, genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken hiçbir zaman

dikkati elden bırakmamak mı gerekir?”⁷ şeklinde formüle edilmiştir. 0-10 arası puan alan ve “0” en düşük güven ve “10” en yüksek güven olan bu değişkenin ortalama değeri 5,92 olup standart sapması 2,39’dur.

Rosenberg’un 1957 tarihli çalışmasına dayanan bu soru, Avrupa Sosyal Anketi (European Social Survey, ESS), Avrupa Yaşam Kalitesi Araştırması (European Quality of Life Survey, EQLS) ve Dünya Değerler Anketi (World Value Survey, WVS) gibi pek çok araştırmada yaygın olarak kullanılmaktadır. Rosenberg güven sorusu, 1990’ların sonuna kadar dikotomik yanıtlandıktan sonra, 0-10 nümerik puan ölçümü haline getirilmiştir (OECD, 2017, s. 96).

Bağımsız Değişkenler

SHARE, bu çalışmada sivil katılım çeşitliliğini ölçmek için ele alınan dört katılım tipini katılım yapmama “0” ve katılım yapma “1” olarak ikili kategorik değişkenle ölçmüştür. Sivil katılım çeşitliliği, katılımcının son bir yıl içerisinde bu dört katılım tipinden kaçına katıldığını gösteren, 0-4 arası değer alan ve sayıma dayalı olan bir değişkendir. Literatürde bu çeşitlilik ölçeğinin örnekleri vardır. Haslam, Cruwys ve Haslam (2014, s. 60) İngiltere Boylamsal Yaşlanma Araştırması (English Longitudinal Study of Ageing/ELSA)⁸ verisini kullandıkları ve 50+ nüfusun sosyal gruplara katılımını ölçtükleri araştırmalarında 0-8 arası değer alan bir çeşitlilik ölçeği kullanmaktadır.

SHARE’de katılımcıların, anne ve babalarının doğdukları ülke ISO 3166-1 temel alınarak kodlanmaktadır (SHARE Release Guide 7.0.0, 2019, s. 29). Araştırmada katılımcının hem kendisi hem de ebeveynlerinin her ikisi de araştırma yapılan ülkede doğmuşlarsa 1 “yerli” kategorisinde kodlanmıştır. Katılımcı, araştırma ülkesinde doğmamışsa 2 “birinci nesil göçmen”; katılımcı araştırma ülkesinde doğmuş ama ebeveynlerinden en az biri başka bir ülkede doğmuşsa 3 “ikinci nesil göçmen” olarak kodlanmıştır (Hunkler, Kneip, Sand ve Schuth, 2015b, s. 201). Bu kodlamada Doğu ve Batı Almanya’da doğan kişiler Almanya’da doğmuş olarak kabul edilmiştir.

SHARE 5. dalga verisinin toplandığı 2013 yılında 50 yaş ve üzerinde olma şeklinde kodlanmıştır. Yaş grupları 1 “50-64 yaş grubu”, 2 “65-74 yaş grubu” ve 3 “75 yaş ve üzeri grup” olarak belirlenmiştir (Erlinghagen

⁷ İngilizce’den Türkçe’ye çeviri için Aytaç, Çarkoğlu ve Ertan’ın (2017, s. 10) çalışması referans alınmıştır.

⁸ SHARE ve ELSA gibi yaşlanma araştırmalarının yöntemsel ayrıntıları için Şentürk’ün (2021) editörü olduğu *Dünyada Yaşlanma Araştırmaları* başlıklı kitap Türkçe kaynak oluşturmaktadır.

ve Hank, 2006, s. 577; Hank ve Erlinghagen, 2010, s. 173).

Cinsiyet, 1 “erkek” ve 2 “kadın” olmak üzere ikili kategorik değişkendir. Medeni durum Sand’in (2018, s. 76) doktora tezine referansla 11 “eşi var” (evli/birlikte yaşıyor) ve 12 “eşi yok” (ayrı/boşanmış; dul; hiç evlenmemiş) olarak ikili kategorik değişken haline getirilmiştir. SHARE katılımcılara medeni durumlarını temel soru formunda sormakta, boylamsal formda sadece medeni durumda değişiklik olduysa bu yeni bilgiyi veri setine eklemektedir. Bu nedenle 5. dalgadaki boylamsal katılımcılardan medeni durum bilgisi eksik olanların verisi 1. dalgadan itibaren takip edilerek tamamlanmıştır.

Eğitim değişkeni üç kategori olarak yeniden kodlanmıştır: 1 “Düşük (0, 1 ve 2 seviyeleri)”, 2 “orta (3 ve 4 seviyeleri)” ve 3 “yüksek (5 ve 6 seviyeleri)” (Hank ve Erlinghagen, 2010; Lanari ve Bussini, 2012). 0 “okul öncesi eğitim”, 1 “ilköğretim”, 2 “orta okul”, 3 “lise”, 4 “yükseköğretim kapsamına girmeyen lise sonrası eğitim”, 5 “birinci kademe yükseköğretim”, 6 “ikinci kademe yükseköğretim” olarak sınıflandırılmaktadır (UNESCO, 2006).

SHARE’de ekonomik durum hanenin geçim zorluğu ve kolaylığı üzerinden sorulmuş olup; büyük zorlukla geçinme ve zorlukla geçinme kategorileri 0 “kötü ekonomik durum” ve yeterince kolay geçinme ve kolaylıkla geçinme kategorileri 1 “iyi ekonomik durum” olarak yeniden kodlanmıştır (Sand ve Gruber, 2018, s. 85).

Katılımcıların algılanan genel sağlık durumu SHARE’de 0 “iyi veya çok iyi sağlık” ve 1 “iyinin altında sağlık” olmak üzere ikili kategorik değişken halinde yer almaktadır (Mehrbrodt vd., 2019, s. 12). Çalışmada anlaşılabilirlik sağlanması adına, literatürdeki “iyi sağlık durumu” ve “kötü sağlık durumu” ifadeleri kullanılmıştır (bkz. Adena ve Myck, 2014; Reus-Pons vd., 2018).

Veri Analizi

Veri analizi için Statistical Package for Social Science (SPSS 21 ve 23) paket programı kullanılmıştır. Araştırmacı, 2018 yılında SHARE’in kayıtlı kullanıcısı olmuş ve mikro veriyi bilgisayarına indirerek analiz etmiştir. SHARE verisi, referans verilmesi şartı ile araştırmacıların kullanımına ücretsiz olarak açıktır. $p < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Araştırmanın örnekleme son halinin verilmesinin ardından, ilk olarak ölçek güvenilirliği Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiş, sayısal değişkenlerin dağılımına Q-Q plot, P-P plot, basıklık ve çarpıklık,

Kolmogorov-Smirnov test sonuçlarına göre karar verilmiştir. Sayısal değişkenler normal dağılıyorsa ortalama ve standart sapma ile, aksi halde medyan ve çeyrekler açıklığı ile özetlenmiştir. Kategorik değişkenler frekans ve yüzdeler ile özetlenmiştir. Normal dağılıma sahip sürekli değişkenler için parametrik testler yapılmıştır.

Sosyal güvene hangi faktörlerin nasıl etki ettiğinin açıklanması için standart çoklu regresyon ve hiyerarşik çoklu regresyon kullanılmıştır. Kayıp veri için “*exclude cases pairwise*” seçilmiştir. Hiyerarşik modelin seçilme nedeni, bağımsız değişkenleri kendi içinde gruplandırarak modele girmelerini sağlamasıdır. Böylelikle faktörlerin modele katkısı aşama aşama görülmüştür. Bağımsız değişkenlerin her birinin tahmin yetisi, diğer bağımsız değişkenlerin etkileri kontrol altında tutularak test edilmiştir (Pallant, 2015, s. 187). Hiyerarşik çoklu regresyon modellerinde bağımsız değişkenlerin her biri için varyans şişirme faktörünün 10’dan küçük olmasına (çoklu doğrusallık varsayımının ihmal edilmemesine), Hosmer ve Lemeshow uyum iyiliği testine ($p>0,05$) ve Durbin-Watson değerine (1,5-2,5) bakılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın amacı, yaşlı ve yaşlanan nüfusta sosyodemografik farklılıkların, sivil katılımın sağladığı sosyal bir kaynak olarak sosyal güvendedeki rolünü ortaya çıkarmak ve sivil katılım ile sosyal güven arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırma sorularından ilki “Dokuz Avrupa ülkesinde yaşayan 50 yaş ve üzeri nüfusta göçmenlik statüsü sosyal güveni nasıl etkilemektedir? Sosyodemografik özellikler ve algılanan sağlık durumu kontrol edildikten sonra göçmenlik statüsü anlamlı bir yordayıcı olmaya devam etmekte midir?” şeklinde belirlenmiştir. Sosyal güvende göçmenlik statüsünün etkisinin açıklanması için standart çoklu regresyon kullanılmıştır (Tablo 3). Öncül analizler normallik ve doğrusallık varsayımlarının ihlal edilmediğini görmek için yürütülmüştür. VIF değerleri (<10) çoklu ortak doğrusallık probleminin bulunmadığını; Durbin-Watson değeri ($DW=1,78$) ise ilişkili hata değerinin bulunmadığını göstermektedir. Birinci nesil göçmen olma ve ikinci nesil göçmen olma modele girmiş ve bu değişkenler sosyal güvendedeki varyansın %0,1’ini açıklamıştır, R kare değişim=0,001; $F(2, 28871) = 18,60$; $p<0,001$. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında modele giren bağımsız değişkenlerin tümü $p<0,001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sonuçlara göre birinci nesil göçmen olma, yerlilere kıyasla sosyal güvende azalmayı yordamaktadır. İkinci nesil göçmen olma, yerlilere kıyasla sosyal güvende

azalmayı yordamaktadır.

Tablo 3

Sosyal Güvende Göçmenlik Statüsünün Rolünü Gösteren Standart Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı	B (SH _B)	Beta	t
Sabit	5,95 (0,02)		393,03
Birinci Nesil Göçmen Olma	-0,24 (0,05)	-0,03***	-4,51
İkinci Nesil Göçmen Olma	-0,26 (0,06)	-0,03***	-4,42

Not: B= Standart hale getirilmemiş katsayı, SH_B= Standart hale getirilmemiş katsayının standart hatası, Beta=Standart hale getirilmiş katsayı, *** $p<0,001$

Standart çoklu regresyonda görülen göçmenlik statüsünün sosyal güven üzerindeki etkisinin sosyodemografik özellikler ve algılanan sağlık durumu kontrol edildikten sonra devam edip etmediğini görmek amacıyla hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 4, Sütun 1, 2, 3, 4). Birinci modele sosyal güvende rol aldığı düşünülen sosyodemografik özellikler (eğitim seviyesi, ekonomik durum, cinsiyet, medeni durum ve yaş grupları) ve algılanan sağlık durumu girmiştir. İkinci modele göçmenlik statüsü (birinci ve ikinci nesil göçmen olma) eklenmiştir. Sosyodemografik farklılıkların, sosyal güvenden fayda sağlama tecrübesine etkisi ortaya konulmuştur.

Öncül analizler normallik ve doğrusallık varsayımlarının ihlal edilmediğini görmek için yürütülmüştür. VIF değerleri (<10) çoklu ortak doğrusallık probleminin bulunmadığını; Durbin-Watson değeri (DW=1,87) ise ilişkili hata değerinin bulunmadığını göstermektedir. Eğitim seviyesi, ekonomik durum, cinsiyet, medeni durum, yaş grupları ve sağlık durumu modele ilk adımda girilmiş ve bu değişkenler sosyal güvendeki varyansın %7,3'ünü açıklamıştır, $F(8, 28631) = 280,64; p<0,001$. İkinci adımda göçmenlik statüsü girilmiş ve bir bütün olarak sosyal güvendeki varyansın %7,4'ünü açıklanmıştır, R kare değişim= 0,001; $F(10, 28629) = 229,21; p<0,001$.

Sosyodemografik özelliklerin ve algılanan sağlık durumunun girdiği birinci modelde yaş grupları hariç tüm bağımlı değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 4, Sütun 1). İkinci modelde sosyodemografik özelliklerin ve sağlık durumunun sosyal güvene etkisi kontrol edildiğinde, yerlilere kıyasla birinci nesil göçmen ve ikinci nesil göçmen olmanın sosyal güven üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak

anlamli olduğu görölmektedir (Tablo 4, Sütun 2).

Birinci modele göre kötü sağlık sosyal güvendedeki azalmayı, iyi ekonomik durum sosyal güvendedeki artışı yordamaktadır. Eğitim seviyesi düşük olanlara kıyasla eğitim seviyesinin orta ve yüksek olması sosyal güvendedeki artışı yordamaktadır. Kadın olma sosyal güvendedeki artışı yordamaktadır. Eşi olmama sosyal güvendedeki azalmayı yordamaktadır. Yaş grupları ise istatistiksel olarak anlamsızdır (Tablo 4, Sütun 1). İkinci model; sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu kontrol edildiğinde bile birinci ve ikinci nesil göçmen olmanın, yerlilere kıyasla sosyal güvende azalmayı yordamaya devam ettiğini göstermektedir (Tablo 4, Sütun 2).

İkinci araştırma sorusu sivil katılımın etkisini anlamaya yöneliktir ve “Katılımcıların tüm sosyodemografik özellikleri, algılanan sağlık durumları ve göçmenlik statüleri kontrol edildikten sonra sivil katılım çeşitliliği sosyal güvende anlamlı bir yordayıcı mıdır? Son olarak, tüm bağımsız değişkenler kontrol altında tutulduğunda göçmenlik statüsü ve sivil katılım çeşitliliği etkileşimi sosyal güveni yordamakta mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Göçmenlik statüsü dahil tüm sosyodemografik özellikler (eğitim seviyesi, ekonomik durum, cinsiyet, medeni durum, yaş grupları ve göçmenlik statüsü) ve sağlık durumu kontrol edildikten sonra sivil katılımın sosyal güvene etkisinin görölmeye amacıyla üçüncü aşamada hiyerarşik çoklu regresyon modeline sivil katılım çeşitliliği eklenmiştir (Tablo 4, Sütun 3). Dördüncü modele sivil katılım çeşitliliği ve göçmenlik statüsü etkileşimi eklenmiştir (Tablo 4, Sütun 4).

Öncül analizler normallik ve doğrusallık varsayımlarının ihlal edilmediğini görmek için yürütölmüştür. VIF değerleri (<10) çoklu ortak doğrusallık probleminin bulunmadığını; Durbin-Watson değeri ($DW=1,87$) ise ilişkili hata değerinin bulunmadığını göstermektedir. Üçüncü modele sivil katılım çeşitliliği eklenmiş ve model sosyal güvendedeki varyansın %8,5’ini açıklamıştır, R kare değişim= $0,01$; $F(11, 28628) = 243,22$; $p<0,001$. Dördüncü model sosyal güvendedeki varyansın %8,5’ini açıklamıştır, R kare değişim= $0,00$; $F(13, 28626) = 205,80$; $p<0,001$.

Üçüncü modelde göçmenlik statüsü dahil tüm sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu kontrol edildikten sonra sivil katılım çeşitliliğinin sosyal güvene etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görölmektedir (Tablo 4, Sütun 3). Dördüncü modelde göçmenlik statüsü ve sivil katılım çeşitliliği arasındaki etkileşimin sosyal güven için istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı olmadığı görölmektedir (Tablo 4, Sütun 4).

Üçüncü modelde elde edilen sonuçlara göre, göçmenlik statüsü dahil tüm sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu kontrol edildiğinde bile sivil katılım çeşitliliğindeki artış sosyal güvendedeki yükselmeyi yordamaktadır (Tablo 4, Sütun 3). Dördüncü modele göre sivil katılımın sosyal güvene etkisi ile göçmenlik statüsü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir etkileşim söz konusu değildir (Tablo 4, Sütun 4).

Tablo 4

Sosyal Güvenin Belirleyicilerini Gösteren Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
	B (SH _B)	Beta	t	B (SH _B)	Beta	t	B (SH _B)	Beta	t	B (SH _B)	Beta	t
Sabit	6,47*** (0,33)		19,70	6,42*** (0,33)		19,57	6,21*** (0,33)		19,03	6,21*** (0,33)		19,03
Orta Seviye Eğitim	0,26*** (0,03)	0,05	7,96	0,28*** (0,03)	0,05	8,34	0,20*** (0,03)	0,04	5,93	0,20*** (0,03)	0,04	5,92
Yüksek Seviye Eğitim	0,70*** (0,04)	0,13	19,06	0,72*** (0,04)	0,13	19,52	0,54*** (0,04)	0,10	14,28	0,54*** (0,04)	0,10	14,26
Ekonomik Durum ¹	0,69*** (0,03)	0,13	21,87	0,68*** (0,03)	0,13	21,55	0,62*** (0,03)	0,12	19,63	0,62*** (0,03)	0,12	19,63
Sağlık Durumu ²	-0,76*** (0,03)	-0,15	-24,16	-0,76*** (0,03)	-0,14	-23,96	-0,68*** (0,03)	-0,13	-21,53	-0,68*** (0,03)	-0,13	-21,52
Cinsiyet ³	0,13*** (0,03)	0,03	4,62	0,13*** (0,03)	0,03	4,64	0,13*** (0,03)	0,03	4,71	0,13*** (0,03)	0,03	4,71
Medeni Durum ⁴	-0,09** (0,03)	-0,02	-3,02	-0,08** (0,03)	-0,02	-2,79	-0,08** (0,03)	-0,02	-2,72	-0,08** (0,03)	-0,02	-2,72
65-74 Yaş Grubu	0,07 (0,03)	0,03	2,00	0,06 (0,03)	0,01	1,84	0,07* (0,03)	0,01	2,11	0,07* (0,03)	0,01	2,11
75+ Yaş Grubu	0,03 (0,04)	0,04	0,76	0,02 (0,04)	0,00	0,47	0,09* (0,04)	0,02	2,42	0,09* (0,04)	0,02	2,42
Birinci Nesil Göçmen Olma				-0,21*** (0,05)	-0,02	-4,11	-0,18*** (0,05)	-0,02	-3,51	-0,19** (0,06)	-0,02	-2,91
İkinci Nesil Göçmen Olma				-0,32*** (0,06)	-0,03	-5,48	-0,32*** (0,06)	-0,03	-5,58	-0,30*** (0,08)	-0,03	-3,99
Sivil Katılım Çeşitliliği							0,30*** (0,02)	0,12	18,84	0,30*** (0,02)	0,12	17,68
Sivil Katılım Çeşitliliği X Birinci Nesil Göçmen										0,01 (0,06)	0,00	0,19
Sivil Katılım Çeşitliliği X İkinci Nesil Göçmen										-0,02 (0,06)	0,00	-0,37

Not: B= Standart hale getirilmemiş katsayı, SH_B = Standart hale getirilmemiş katsayının standart hatası, Beta=Standart hale getirilmiş katsayı.

¹ Referans kategori: Kötü ekonomik durum.

² Referans kategori: İyi sağlık durumu.

³ Referans kategori: Erkek.

⁴ Referans kategori: Eşi var.

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p < 0,001$

Tartışma

Ulaşılan bulgulara göre, dokuz Avrupa ülkesindeki 50+ nüfusta eğitim seviyesinin düşük olmasına kıyasla orta ve yüksek olması, ekonomik durumun kötü olmasına kıyasla iyi olması, algılanan sağlık durumunun kötü olmasına kıyasla iyi olması, eşin olmamasına kıyasla eşin olması ve erkeklere kıyasla kadın olma sosyal güveni yükseltmektedir. Yaş grupları sosyal güvenin belirleyicisi olarak anlamlı role sahip bulunmamıştır⁹. Göçmenlik statüsüne gelindiğinde, göçmenler arasında nesil farkı olmaksızın, göçmen olmanın sosyal güveni negatif etkilediği görülmektedir. Üstelik, sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu kontrol edildiğinde dahi bu durum (yerlilere kıyasla birinci ve ikinci nesil göçmen olmanın sosyal güvene negatif etkisi) devam etmektedir. Sivil katılımı ile ilgili ulaşılan sonuçlar, sivil katılım çeşitliliğindeki artışın sosyal güveni yükselttiğini ortaya koyarak kuramsal arka planı desteklemiştir. Bununla birlikte sivil katılımın sosyal güvene pozitif etkisinin, göçmenlik statüsü ile anlamlı bir etkileşime sahip olmadığı görülmüştür.

Ulaşılan bulgular etki büyüklükleri bakımından değerlendirildiğinde; sağlık durumunun, ekonomik durumun, eğitim seviyesinin ve sivil katılım çeşitliliğinin sosyal güvende öne çıkan yordayıcılar olduğu görülmektedir. Cinsiyet, medeni durum, birinci ve ikinci nesil göçmen olma sosyal güvene anlamlı katkı yapsalar da daha arka planda kalan belirleyiciler olmuşlardır.

Sosyodemografik Özellikler ve Sağlıkın Sosyal Güvene Etkisi

Araştırma sonuçları ilgili literatürle kıyaslandığında, iyi sağlık durumunun sosyal güvene olumlu etkisinin desteklendiği görülmektedir. Berchet ve

⁹ Yaş grupları regresyon analizinde modele anlamlı katkı sağlamadığı gibi, varyans analizinde de gruplar arasındaki anlamlı farklılığın etki değerinin sifıra yakın olduğu görülmüştür (EK 1. Sosyal Güvenin Yaş Gruplarına Göre Kategoriler Arasında Karşılaştırılması, Tek Faktörlü Gruplar Arası Varyans Analizi Sonuçları).

Sirven'in (2014, s. 172), Avrupa'daki 50+ nüfusla yaptıkları araştırmaları da iyi sağlık durumunun sosyal güvende yükselmeyi yordadığını bulmuştur. Yaşlı yetişkinlerde sağlık ile sosyal güven arasında neden pozitif ilişki olduğunu anlamaya çalışan Glass ve Balfour (2003), arka planında sosyal izolasyon riskinin rol aldığını iddia etmektedir (akt. Abbott ve Freeth, 2008). Buna göre, sosyal güveni düşük olan kişilerin sosyal izolasyon riskinin artması, sağlıklarının kötü olmasının esas nedenidir.

Ulaşılan bulgulara göre eğitim seviyesinin düşük olmasına kıyasla orta ve yüksek olması, sosyal güvendeki artışı yordamaktadır ve etki büyüklüğü açısından da öne çıkan bir yordayıcıdır. Benzer şekilde Putnam (1995, s. 667) da eğitimle birlikte sosyal güvenin yükseldiğini bulmuştur. Berchet ve Sirven (2014, s. 172) de, Avrupa'daki 50+ nüfusta yüksek eğitimin ve ücretli işte çalışıyor olmanın daha yüksek sosyal güveni yordadığını ortaya koymaktadır. Sonuçlara göre iyi ekonomik durumun yanı sıra kadın olma ve eş olma sosyal güvendeki artışı yordamaktadır. Bu bulgular Putnam'ın çalışmasını desteklemektedir. Buna göre ABD'de finansal zorluk yaşayanlar yaşamayanlardan, boşananlar bu tecrübeyi yaşamayanlardan daha az sosyal güvene sahiptir (Putnam, 2000, s. 138). Yine, kadın olmanın sosyal güvene etkisi Hooghe ve arkadaşlarının (2009, s. 209) Avrupa Sosyal Anketi (ESS) verisini kullandıkları araştırmasında da olumlu bulunmuştur.

Sonuçlar, yaşla ilgili kesin bir şey söylenmesini mümkün kılmamaktadır ve bu durum literatürde de benzerdir.¹⁰ Berchet ve Sirven'in (2014, s. 172) çalışması da 50+ nüfusta yaşın, sosyal güven üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Öte yandan genç yaş gruplarını içeren örneklerle yapılan çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmaktadır. Li ve Fung'un (2013, s. 353) yaşla birlikte sosyal güvenin nasıl değiştiğini

¹⁰ Ek 1'de tek faktörlü gruplar arası ANOVA testi sonuçları görülmektedir. 50-64 yaş grubu ile 65-74 yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık yokken, 75+ yaş grubunun sosyal güveninin bu gruplardan düşük olduğu fakat etki değerinin sifıra yakın olduğu görülmektedir. Regresyon analizinde ise yaş grupları önce anlamlı bulunmamış, sivil katılımın eklendiği modelde ise 65-74 yaş grubunda olmak ve 75+ yaş grubunda olmak sosyal güveni olumlu etkilemiştir. Hiyerarşik çoklu regresyonda modele yeni bir değişken eklendikten sonra anlamsız olan bir değişkenin anlamlı hale gelmesine bastırma etkisi (*suppression effect*) denilmektedir. Bastırma etkisi ile elde edilen anlamlılık, ancak güçlü bir kuramsal açıklama söz konusu olduğunda "yapay bir sonuç" olmaktan kurtulmaktadır (Crede, Gelman ve Nickerson, 2016'dan akt. Lenz ve Sahn, 2021, s. 1). Araştırmacıların bastırma etkisi ile istatistiki anlamlılık elde ettiklerini açıklıkla beyan etmeleri beklenmektedir. Bununla birlikte bastırma etkisi olan yayınların bu durumu büyük çoğunlukla paylaşmadığı görülmektedir (Lenz ve Sahn, 2021, s. 3).

araştırdıkları ve 38 ülkeyi dahil ettikleri araştırma sonuçlarına göre yaşla birlikte sosyal güven artmaktadır. Araştırmalarının örnekleminde onlu yaşların sonundan başlayarak tüm yaşlar yer almaktadır.

Göçmenlik ve Sosyal Güven

Göçmenlik statüsüne geldiğinde yaşlı ve yaşlanan bir göçmen olmanın sosyal güveni, nesil farkı olmaksızın yerlilere kıyasla negatif etkilediği ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar etki büyüklüğü açısından göçmenlik statüsü arka planda kalan bir yordayıcı olsa da, sosyodemografik özellikler ve sağlık durumu kontrol edildiğinde bile etkisinin devam etmesi kayda değer bir sonuçtur. Hatırlanacağı üzere sosyal güven, kişinin tanıdığı kişilere duyduğu güvenden farklı olarak genelleştirilmiş ötekilere yönelik güvenidir ve güveni tanıdıklarının ötesine taşımaktadır (Putnam, 2000, s. 136). Bulgular, yaşlı ve yaşlanan bir göçmen olmanın -nesil farkı olmaksızın- güveni, tanıdıkların ötesine taşımayı olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Bu durum, göç ülkesindeki sosyal hayatta tecrübe edilen pek çok faktörden etkileniyor olabilir. Zira Phillipson ve arkadaşları (2000), yaşlılarla yaptıkları çalışmalarında güvenleri üzerinde “komşularına selam verebilme” gibi “zayıf” ilişkilerin dahi belirleyici rol oynadığını ortaya çıkarmışlardır (akt., Scharf vd., 2001, s. 307). Bu çalışmada ülkeler arası farklılıklar analize dahil edilmemiş, Avrupa’da benzer göç geçmişlerine sahip dokuz ülkede *yabancıların*¹¹ sosyal sermayesi bütün olarak yorumlanmıştır. Ülkelerin oynadığı rol konusunda fikir verici bir çalışma Berchet ve Sirven’e (2014) aittir. Göçmenlerin sosyal güven ve sosyal katılımını ele alan araştırmaları, ikisi (sosyal katılım ve sosyal güven) arasındaki ilişkiyi konu almasa da, Avrupa’da ülkeler arası farklılıkları “sosyal mesafe” bağlamında incelediği için önemlidir. Sosyal mesafe ile işaret ettikleri olgu, göçmenlerin yerli toplumdan farklı norm ve değerlere sahip olmalarının sosyal güven ve katılımlarını olumsuz etkilemesidir. Sonuçlara göre sosyal mesafenin olumsuz etkisi Kuzey Avrupa ülkelerinde diğer Avrupa ülkelerinden daha zayıftır (Berchet ve Sirven, 2014, s. 177).

¹¹ Yabancı tartışması, bu araştırmanın üretildiği doktora tezinde yürütülmüştür. Özetle yabancı, göç ülkesine “en başından beri”, “kökeninden beri”, “ezelden beri” ait olmayandır (Bauman, 2014, s. 89). Yabancı ile göçmen eş anlamlı düşünülebilir. Castles ve Kosack (1973, s. 12-13) göçmen ve yabancı terimlerinin sıklıkla birbiri yerine kullanıldığının altını çizmektedir. Bu durumun bir nedeni göçe dair tanımların nesnel olmaması, kamusal eğilimlere yanıt olarak geliştirilmesidir. Yabancı-göçmen kavramlarındaki benzerlik Türkçe literatür için yeni bir mesele değildir. Sunata (2013, s. 199) çalışmasında göçmen işçi ile Simmel’in yabancıları arasında benzerlik kurmaktadır.

Bu araştırmadaki birinci nesil göçmenlerin hem sosyal güvenlerinin hem de sivil katılımlarının yerlilerden düşük olması¹², özelleştirilmiş güven sahibi olma (*particularized trusters*) tartışmasını akla getirmektedir. Uslaner ve Conley'e (2003, s. 335) göre, özelleştirilmiş güven sahibi kişiler, kendi gruplarının dışında kalan insanlarla paylaştıkları ortak değerler olduğuna kuşkuyla bakmaktadırlar ve iç gruplarıyla sınırlı bir sosyalleşmeyi tercih etmektedirler. Bu kişiler için "diğerleri" onların çıkarlarına zıt düşmüyorsa bile onlarla çok az ortak noktaları vardır. İkinci nesil göçmenlerin sosyal güveni tartışılırken, birinci nesilden farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır çünkü sivil katılımları yerlilerle benzer olmasına rağmen sosyal güvenlerinin yerlilerden düşük olduğu görülmektedir. İlk bakışta şaşırtıcı olan bu bulgu, Putnam'ın sonuçlarını desteklemektedir. Putnam (1995, s. 672) çalışmasında ABD örneği için siyahi ve beyazların sivil katılımı arasında kayda değer fark olmadığını fakat sosyal güvenin iki grup arasında oldukça farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumu, nesillerdir süregelen negatif deneyimin bir sonucu olarak yorumlamaktadır. Putnam'ın yorumunun bu araştırma için de geçerli olduğu düşünülebilir. İkinci nesil göçmenler, sivil katılım yapsalar bile sosyal güvenleri yerlilerden düşük kalmaktadır. Benzer bir sonuca Berchet ve Sirven'in (2014) araştırmasında ulaşılmıştır: Göç ülkesinde yaşanan süre arttıkça sosyal katılım artmakta fakat sosyal güvene etkisi olmamaktadır (Berchet ve Sirven, 2014, s. 172).

Sivil Katılımın Sosyal Güvene Etkisi

Araştırmanın sivil katılımın sosyal güven üzerindeki etkisi için ulaştığı sonuç, kuramsal arka planı desteklemiştir. Sivil katılım çeşitliliğindeki artış, sosyal güvendeki yükselmeyi yordamaktadır. Üstelik etki büyüklüğü açısından da ekonomik durum, eğitim seviyesi ve sağlık durumu gibi öne çıkan belirleyiciler arasındadır. Tüm sosyodemografik özellikler ve sağlık kontrol edildiğinde sivil katılım çeşitliliği sosyal güven üzerindeki etkisini devam ettiği görülmektedir. Putnam da (1995, s. 665-6) sosyal güven ve sivil katılım arasında cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve ırktan bağımsız olarak güçlü bir ilişki bulmaktadır. Ona göre birlikte olan insanlar, birbirine güvenen insanlardır. Dahası bu ilişki, farklı ülkeler ve gruplar için de doğrudur (Putnam, 1995, s. 665-6). Bu bulgu, genel olarak sosyal sermaye kuramının "sivil örgütlere katılımı olan kişilerin

¹² Sivil katılımında göçmenlik statüsünün etkisi EK 2'de "Sivil Katılım Çeşitliliğinde Etkili Olan Faktörler (Poisson Regresyon Modeli)" görülmektedir. Özetle, sosyodemografik özellikler ve sağlık kontrol edildikten sonra birinci nesil göçmen olmanın sivil katılımı olumsuz etkilediği, ikinci nesil göçmen olmanın anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir.

daha fazla sosyal güvene sahip olduğu” (Nummela, 2015, s. 192; Van Londen, Phalet ve Hagendoorn, 2007, s. 1204) iddiasını desteklemektedir.

Literatürde yaygın bir kabul, sivil katılım gerçekleştiren bireylerin sivil katılıma gömülü sosyal kaynakların ortaya çıkmasını sağladığı şeklindedir (bkz. Paxton, 2007; Putnam vd., 1993; Putnam, 2000; Stolle ve Lewis, 2002; Van Londen, Phalet ve Hagendoorn, 2007). Bu yaklaşımda sosyal sermaye “sosyal bağların üretici değerine” işaret etmektedir (Scrivens ve Smith, 2013, s. 9). Putnam ve arkadaşları (1993, s. 171) günümüz toplumunda sosyal güvenin doğması için sivil katılımın önemli bir kaynak oluşturduğunu iddia etmektedir. Paxton (2007, s. 54) kapsamlı literatür değerlendirmesinde Shah’ın (1998), Pahn’ın (1997) ve Glanville’in (2001) araştırmalarını inceleyerek “sivil katılımın sosyal güvenin nedeni olduğu” varsayımının daha güçlü biçimde desteklendiği sonucuna ulaşmaktadır. İlişkiselliği iki yönlü araştıran çalışmalar da vardır. Claibourn ve Martin’in (2000, s. 267) bulguları sosyal güvenin sivil katılımı ortaya çıkardığını desteklememekte fakat sivil katılımı olan kişilerin daha fazla sosyal güvene sahip olduğunu doğrulamaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma, literatürde yeterince çalışılmamış bir konuyu ele alması ve ulusal düzeyde temsil edici bir nicel veri kaynağı kullanması gibi güçlü yanlara sahip olmakla birlikte önemli sınırlılıklara da sahiptir. Sınırlılıklardan ilki, araştırmada ülkeler arası farklılıkların değerlendirmeye alınmamış olmasıdır. Sosyal güvenin ülkeler arasında fark gösterdiği bilinmektedir (Delhey ve Newton, 2003). Ülkelerin sivil kültürleri ve demokratik kurumsallaşma seviyeleri temelinde kategorilere ayrıldığı bir araştırma ile sivil katılımın sosyal güvene etkisini daha iyi açıklayan bir tablo ortaya çıkacaktır. Anheier ve Kendall (2002, s. 355), sivil katılımın sosyal güveni yükseltmesi için hem gerçekleştirilen sivil katılım tipinin hem de sivil kültürün sosyal güvenin üretilmesini destekleyici bir alt yapı sağlamasının önemine işaret etmektedirler. Yine, demokratik kurumsallaşma seviyesi de etkilidir. Levels ve arkadaşları (2015, s. 776), eski Doğu Almanya’da yaşayan insanların gönüllülüğe ve politik örgütlere de daha az katıldıklarını görmüşlerdir. Fakat güvenle anlamlı bir ilişki bulmamışlardır. Araştırmacılar bu sonucu, demokratik kurumsal geçmişin güven üzerindeki etkisinin zaman içinde azaldığı fakat sosyal sermayenin davranışsal biçimleri (sosyal ağlar ve sivil katılım gibi) üzerindeki etkisinin daha kalıcı olduğu şeklinde yorumlamışlardır (Levels vd., 2015, s. 776). Göçmenleri ele alan araştırmalarda göç politikalarına dayalı bir kategorileştirme sosyal güvende makro unsurların etkisinin

daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Berchet ve Sirven, 2014). Güncel literatürde etnik çeşitlilik seviyesinin sosyal güvene etkisi araştırmalarda yer alsa da (Putnam, 2007), tek başına etnik çeşitliliğin ele alınmasının yanıltıcı olduğunu ve buna ek olarak ekonomik çeşitlilik seviyesinin de ele alınması gerektiği görülmektedir (Lancee ve Dronkers, 2011).

İkinci sınırlılık, boylamsal değil kesitsel veri ile çalışılmasıdır. Kesitsel veri ile ilişkisellik gösterilebilse de nedensellik incelenememektedir. Bununla birlikte, sosyal sermaye araştırmalarında boylamsal çalışmanın kesin olarak nedenselliği ortaya çıkarabileceği düşünülmemelidir. Nitekim Putnam (2000, s. 137), sivil katılım ile hem sosyal güven hem de mütekabiliyet arasındaki olası nedenselliğin “ancak dikkatli hatta deneysel bir araştırma” ile kesin sonuçlara ulaşabileceğinin altını çizmektedir. Birlikteliğin (yani bu çalışmadaki örneği ile sivil katılımın) mi güvene yoksa güvenin mi birlikteliğe neden olduğu sorusunun yanıtı Putnam’a (1995, s. 665-6) göre hem kuramsal hem metodolojik olarak karışıktır. Sosyal sermayeyi araştıran boylamsal çalışmaların karşılaştığı bir zorluğu Bekker’in (2012), Hollanda’da sosyal güveni konu alan çalışmasında görmek mümkündür. Ulaştığı sonuçlar, gönüllülüğün sosyal güveni “üretmediğini” göstermektedir. Fakat çalışma boylamsal olmasına rağmen önemli bir sınırlılığı bulunmaktadır: Dört yıllık bir değişimi ele aldığı için ancak kısa bir dönemi kapsamaktadır. Sosyal güvenin değişimi ise zaman almaktadır ve dört yıl, değişimin olup olmadığını kesin olarak ortaya koymak için yeterli bir süre değildir (Bekkers, 2012, s. 242, 3). Boylamsal araştırma için veri kaynağının geniş bir dönemi kapsamaması gerektiği görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü sınırlılığı, göçmenler arasında nesil ayrımı yapabilmesine rağmen göçmenleri köken ülke temelinde inceleyememiş olmasıdır. SHARE, soru seti bu bilgiyi sağlasa da örnekleme bu kategorilerin oluşturulması için yeterli değildir. SHARE verisini kullanan diğer çalışmalarda da göçmenlerin köken ülkelerine göre ayrılması örnekleme göçmenlerin temsilindeki yetersizlik nedeni ile mümkün olmamıştır (bkz. Arsenijevic ve Groot, 2018, Bordone ve De Valk, 2016; Lanari, Bussini ve Minelli, 2018; Sand ve Gruber, 2018).

Son olarak, ölçüm aracının sınırlılıklarından bahsedilmelidir. Sosyal güvenin bu araştırmada olduğu gibi tek soru ile ölçülmesi yeterli olmadığı gibi (Lolle ve Torpe, 2011, s. 194), kullanılan sorunun kadınlar ve yaşlılar gibi gruplar tarafından nötr algılanmadığı da bilinmektedir (OECD, 2017, s. 94). Bu araştırmada sadece 50 yaş ve üzeri nüfusun ele alınması ve sosyal güvenin tek bir soru ile ölçülmesi, yaşın sosyal güvene

etkisinin anlaşılmasında bir sınırlılık oluşturmuş olabilir. Sosyal güvenin daha güçlü bir ölçüm aracı ile ölçülmesini sağlayan veri kaynakları ile yapılacak yeni araştırmalar yaş konusunda bu araştırmanın sınırlılıklarını aşabilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada olduğu gibi literatürde de sivil katılım ile sosyal güven arasında pozitif ilişki bulunsa da ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir (Delhey ve Newton, 2003, s. 108).¹³ Sosyal bilimsel literatürde sivil katılımın sosyal güven, müteakabiliyet ve dürüstlük gibi iş birliği normlarını ürettiği fikri sağlam bir şekilde yerleşmiştir fakat sivil katılımın güven ve “sosyal-olarak-kullanışlı normları” nasıl ürettiğine dair çok az bilgi vardır (Scrivens ve Smith, 2013, s. 30). Literatürdeki bu eksikliğin nedenleri arasında sosyal güvende rol oynayan sivil kültür, sosyal politikalar, demokratik kurumsallaşma ve refah rejimleri gibi makro unsurların araştırmalara dahil edilmesinin kolay olmaması ve sosyal güveni boylamsal olarak ölçecek veri kaynaklarındaki yetersizliktir.

Bu araştırma sosyal güveni tek soru ile ölçmesine ve ülkeler arası farklılıklar başta olmak üzere sosyal güvende etkili olduğu düşünülebilecek makro faktörleri ele almamasına rağmen; 1) yaşlı ve yaşlanan nüfus için sivil katılım çeşitliliğinin sosyal güveni olumlu etkilediğini, 2) sosyodemografik özellikler kontrol edildikten sonra bile ulusötesi yaşlanan kişilerin sosyal güveninin (göçmen olmaktan) negatif etkilendiğini, 3) göçmenler arasında sivil katılım için nesiller arası fark olmasına rağmen sosyal güvenin nesil farkı olmaksızın yerlilerden düşük olduğunu ortaya çıkarması yaşlı ve yaşlanan nüfusun sosyal güvenini ve sivil katılımını ele alan ilgili literatüre katkı sağlamaktadır. Yeni çalışmalarla bu araştırmanın sınırlılıklarının aşılması sosyal güvenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

¹³ Delhey ve Newton'ın (2003) bulguları 1) Sivil katılım ile sosyal güven arasındaki ilişkinin her ülke için istatistiki anlamlılığa ulaşmadığını göstermesi ve 2) Anlamli olanlarda da ilişkinin küçük ve orta bulunması açısından önemlidir. Bu klasikleşen araştırmalarında en yüksek sosyal güven Güney Kore'de (katılımcıların %60'ı) görülmüştür, bu oran İsviçre'de %43, Doğu Almanya'da %35, Batı Almanya'da %32, İspanya'da %28, Macaristan'da %18 ve Slovenya'da %14'tür (Delhey ve Newton, 2003, s. 103). Sivil katılımı sosyal güven arasındaki ilişkiye gelindiğinde ise; Güney Kore, Batı Almanya, İspanya ve Slovenya'da ilişki anlamsız bulunmuştur. Regresyon analizinin sonucuna göre bu ilişki anlamlı bulunduğunda da etki büyüklüğü İsviçre ve Doğu Almanya'da orta (>0,033), Macaristan'da ise düşüktür (<0,033) (Delhey ve Newton, 2003, s. 108).

Son Notlar

Bu makalede SHARE 1, 2, 4 ve 5. dalga verisi kullanılmaktadır (DOI: 10.6103/SHARE.w1.800, 10.6103/SHARE.w2.800,10.6103/ SHARE.w4.800,10.6103, 10.6103/SHARE.w5.800). Yöntemsel ayrıntılar için bkz: Börsch-Supan vd. (2013). SHARE araştırması Avrupa Komisyonu tarafından FP5 (QLK6-CT-2001-00360), FP6 (SHARE-I3: RII-CT-2006-062193, COMPARE: CIT5-CT-2005-028857, SHARELIFE: CIT4-CT-2006-028812), FP7 (SHARE-PREP: GA N°211909, SHARE-LEAP: GA N°227822, SHARE M4: GA N°261982); Horizon 2020 (SHARE-DEV3: GA N°676536, SERISS: GA N°654221) ve DG Employment, Social Affairs ve Inclusion çerçevesinde fonlanmıştır. German Ministry of Education and Research, the Max Planck Society for the Advancement of Science, the U.S. National Institute on Aging (U01_AG09740-13S2, P01_AG005842, P01_AG08291, P30_AG12815, R21_AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG_BSR06-11, OGHA_04-064, HHSN271201300071C) ve diğer çeşitli fon kaynakları da vardır (bkz. www.share-project.org).

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Abbott, S. and Freeth, D. (2008). Starting to make sense of the role of generalized trust and reciprocity. *Journal of Health Psychology*, 13(7), 874-883.

Adena, M. and Myck, M. (2014). Poverty and transitions in health in later life. *Social Science & Medicine*, 116, 202-210.

Anheier, H. and Kendall, J. (2002). Interpersonal trust and voluntary associations: examining three approaches. *Br J Sociol*, 53(3), 343-62.

Arsenijevic, J. and Groot, W. (2018). Lifestyle differences between older migrants and non-migrants in 14 European countries using propensity score matching method. *Int J Public Health*, 63, 337-347.

Aytaç, S.E.; Çarkoğlu, A. ve Ertan, G. (2017). Türkiye’de kişilerarası sosyal güven ve bireysel belirleyicileri. *METU Studies in Development*, 44(1), 1-25.

Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve müphemlik*. (Ç. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı.

Bekkers, R. (2012). Trust and volunteering: selection or causation? evidence from a 4 year panel study. *Polit Behav*, 34, 225-247.

Bergmann, M., Bethmann, A. and De Luca, G. (2019). Sampling design in SHARE wave 7. M. Bergmann, A. Scherpenzeel, ve A. Börsch-Supan içinde, *SHARE wave 7 methodology: panel innovations and life histories* (pp. 81-88). Munich: MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy.

Berchet, C. and Sirven, N. (2014). Older migrants’ social capital in host countries: a pan-european comparison. *Eastern Economic Journal*, 40, 166–180.

Bordone, V. and De Valk, H. A. G. (2016). Intergenerational support among migrant families in Europe. *Eur J Ageing*, 13, 259-270.

Börsch-Supan, A. (2022). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 1. Release version: 8.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w1.800.

Börsch-Supan, A. (2022). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 2. Release version: 8.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w2.800.

Börsch-Supan, A. (2022). Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) Wave 4. Release version: 8.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w4.800.

Börsch-Supan, A. (2022). Survey of health, ageing and retirement in Europe (SHARE) Wave 5. Release version: 8.0.0. SHARE-ERIC. Data set. DOI: 10.6103/SHARE.w5.800.

Börsch-Supan, A., M. Brandt, C. Hunkler, T. Kneip, J. Korbmacher, F. Malter, B. Schaan, S. Stuck and S. Zuber. (2013). Data resource profile: the survey of health, ageing and retirement in Europe (SHARE). *International Journal of Epidemiology*. DOI: 10.1093/ije/dyt088.

Bui, N. B., Coyle, C. E. and Freeman, A. (2020). Promoting self-advocacy among older adults: lessons from boston's senior civic academy. *Journal of Applied Gerontology*, 1–7.

Castles, S. and Kosack, G. (1973). *Immigrant workers and class structure in western Europe*. London: Oxford University Press.

Ciobanu, R. O., Fokkema, T. and Nedelcu, M. (2017). Ageing as a migrant: vulnerabilities, agency, and policy implications. *Journal of ethnic and migration studies*, 43(2), s. 164-181.

Claibourn, M. P. and Martin, P. S. (2000). Trusting and joining? an empirical test of the reciprocal nature of social capital. *Political Behavior*, 22, 267–291.

Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (İkinci Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

Das, M., Vis, C. and Weerman, B. (2005). Developing the survey instruments for SHARE. A. Börsch-Supan, ve H. Jürges içinde, *The Survey of Health, Aging, and Retirement in Europe: methodology* (pp. 12-23). Mannheim: Mannheim Research Institute for the Economics of Aging (MEA).

Delhey, J. and Newton, K. (2003). Who trusts? The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, 5, 93–137.

Erlinghagen, M. and Hank, K. (2006). The participation of older Europeans in volunteer work. *Ageing and Society*, 26(4), 567-584.

Hank, K. and M. Erlinghagen. (2010). Volunteering in 'old' Europe – patterns, potentials, limitations. *Journal of Applied Gerontology*, 29(1), 3-20.

Haslam, C., Cruwys, T. and Haslam, S. A. (2014). "The we's have it":

Evidence for the distinctive benefits of group engagement in enhancing cognitive health in aging. *Social Science & Medicine*, 120, 57-66.

Hooghe, M.; Reeskens, T.; Stolle, D. and Trappers, A. (2009). Ethnic diversity and generalized trust in Europe: A cross-national multilevel study. *Comparative Political Studies*, 42(2), 198-223.

Horn, S. and Schweppe, C. (2017). Transnational aging: toward a transnational perspective in old age research. *Eur J Aging*, 14, 335-339.

Hunkler, C.; Kneip, T.; Sand, G. and Schuth, M. (2015a). Identifying second-generation migrants and naturalized respondents in SHARE. In Malter, F. & A. Börsch-Supan (Eds.). *SHARE wave 5: innovations & methodology* (pp. 43-48). Munich: MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy.

Hunkler, C.; Kneip, T.; Sand, G. and Schuth, M. (2015b). Growing old abroad: social and material deprivation among first- and second-generation migrants in Europe. In Börsch-Supan, A.; Kneip, T.; Litwin, H. et al. (Eds.), *Ageing in Europe- Supporting Policies for an Inclusive Society* (pp. 199-208). Berlin, Boston: De Gruyter.

Jürges, H. (2005). Interview, module, and question length in SHARE. A. Börsch, ve H. Jürges içinde, *The Survey of Health, Aging, and Retirement in Europe: Methodology* (pp. 82-87). Mannheim: Mannheim Research Institute for the Economics of Aging.

Kruse, A. and Schmitt, E. (2015) Shared responsibility and civic engagement in very old age, *Research in Human Development*, 12(1-2), 133-148.

Lanari, D. and Bussini, O. (2012). International migration and health inequalities in later life. *Ageing & Society*, 32, 935-962.

Lancee, B. and Dronkers, J. (2011). Ethnic, religious and economic diversity in Dutch neighbourhoods: explaining quality of contact with neighbours, trust in the neighbourhood and inter-ethnic trust. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(4), 597-618.

Lenz, G. and Sahn, A. (2021). Achieving statistical significance with control variables and without transparency. *Political Analysis*, 29(3), 356-369.

Levels, M., Scheepers, P., Huijts, T. and Kraaykamp, G. (2015). Formal and informal social capital in Germany: The role of institutions and ethnic diversity. *European Sociological Review*, 31(6), 766-779.

Li, T. and Fung, H. H., (2013). Age differences in trust: an investigation across 38 countries. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68(3), 347–355.

Lolle, H. and Torpe, L. (2011). Growing ethnic diversity and social trust in European societies. *Comparative European Politics*, 9(2), 191-216.

Mehrbrodt, T., Gruber, S. and Wagner, M. (2019). *SHARE scales and multi-item indicators*. MEA.

Malter, F. and Börsch-Supan, A. (Eds.) (2015). *SHARE Wave 5: Innovations & methodology*. Munich: MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy.

Murtin, F., Fleischer, L. and Siegerink, V. (2018). *Trust and its determinants: Evidence from the trustlab experiment*. Paris: OECD Statistics Working Papers.

Nummela, O. (2015). Social capital and self-rated health among ageing people in urban and rural locations in Finland and in Europe. in *Social capital as a health resource in later life: the relevant of context*. (Eds. Nyqvist, F., Forsman, A. K. Dordrecht), (pp. 191-205). London: Springer.

OECD. (2017). *OECD guidelines on measuring trust*. Paris: OECD Publishing.

Pallant, J. (2015). *SPSS kullanma klavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. (S. Balcı ve B. Ahi) Ankara: Anı.

Patzelt, A. (2017). 'A totally new world has been opening up for me'-experiences of older German migrants who are actively involved in the German-speaking community in Ottawa, Canada. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(2), 218-234.

Paxton, P. (2007). Association memberships and generalized trust: a multilevel model across 31 countries. *Social Forces*, 86(1), 47-76.

Polacsek, M. and Angus, J. (2016). Making themselves at home: support needs of older Germans in Australia. *Australian Journal on Ageing*, 35(3), E1-E5.

Putnam, R. D., Leonardi, R. and Nanetti, R. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R. D. (1995). Tuning in and tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *Political Science and Politics*, 28(4), 664-683.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone*. New York: Simon & Schuste.

Reus-Pons, M., Mulder, C. H., Kibele, E. U. B. and Janssen, F. (2018). Differences in the health transition patterns of migrants and non-migrants aged 50 and older in southern and western Europe (2004–2015). *BMC Medicine*, 16(57). 1-15.

Sand, G. (2018). *Migration and well-being of older people in Europe*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mannheim Üniversitesi.

Sand, G. and Gruber, S. (2018). Differences in subjective well-being between older migrants and natives in Europe. *J. Immigrant Minority Health*, 20, 83-90.

Scharf, T., Phillipson, C., Kingston, P. and Smith, A. E. (2001). Social exclusion and older people: Exploring the connections. *Education and Ageing*, 16, 303- 320.

Scrivens, K. and Smith, C. (2013). *Four interpretations of social capital: an agenda for measurement*. OECD Statistics Working Papers, Paris: OECD Publishing.

Serrat, R., Scharf, T. and Villar, F. (2021). Mapping civic engagement in later life: a scoping review of gerontological definitions and typology proposal. *Voluntas*.

Serrat, R., Scharf, T., Villar, F. and Gomez, C. (2020). Fifty-five years of research into older people's civic participation: recent trends, future directions. *Gerontologist*, 60(1). e38-e51.

SHARE Release Guide 7.0.0. (2019) Erişim tarihi 14.02.2021 http://www.share-project.org/fileadmin/pdf_documentation/SHARE_release_guide_7-0-0.pdf.

Stolle, D. and Lewis, J. (2002). Social capital: an emerging concept, in B. Hobson, J. Lewis and B. Siim Key. *Concepts in gender and European social politics*. Cheltenham: Edward Elgar Press.

Sunata, U. (2013). Göçmen işçinin sıla hasreti: bir yabancılaşma hikayesi. *Sosyoloji Dergisi*, 27(3), 197-218.

Şentürk, M. (2021). *Dünyada Yaşlanma Araştırmaları*. Ankara: Nobel.

Torche, F. and Valenzuela, E. (2011). Trust and reciprocity: A theoretical distinction of the sources of social capital. *European Journal of Social Theory*, 14 (2), 181-198.

UNESCO. (2006). *International standart classification of education: ISCED 1997*. ISBN 92-9189-035-9.

UNECE/European Commission. (2019). *2018 active ageing index: analytical report*. Erişim tarihi 26.12.2021, http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/ECE-WG-33.pdf.

Uslaner, E. M. and Conley, R. S. (2003). Civic engagement and particularized trust - The ties that bind people to their ethnic communities. *American Politics Research*, 31(4), 331-360.

van Londen, M., Phalet, K. and Hagendoorn, L. (2007). Civic engagement and voter participation among Turkish and Moroccan minorities in Rotterdam. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(8), 1201-1226.

Warnes, A. and Williams, A. M. (2006). Older migrants in Europe: An innovative focus for migration studies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), 1257-1281.

Ek 1

*Sosyal Güvenin Yaş Gruplarına Göre Kategoriler Arasında Karşılaştırılması
(Tek Faktörlü Gruplar Arası Varyans Analizi Sonuçları)*

Yaş Grupları	M (SS)*	F**	p***	Etki Büyüklüğü****
50-64 Yaş Grubu (n=13077)	6,00 (2,40) ^a	43,20	<0,001	0,003
65-74 Yaş Grubu (n=8893)	5,97 (2,34) ^b			
75+ Yaş Grubu (n=7390)	5,69 (2,41) ^{a, b}			

* Tamhane's T2 post-hoc testi yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi yapılmış p değerlerinin karşılaştırılmasında aynı harfe sahip olan grupların anlamlı biçimde birbirinden farklı olduğu anlamına gelmektedir.

** Brown-Forsythe düzeltilmiş F değeri.

*** Brown-Forsythe ANOVA test p değeri.

**** Eta kare değeri.

Not: n = örneklem, M =Ortalama, SS = standart sapma.

Yapılan tek faktörlü gruplar arası varyans analizi, yaş gruplarına göre sosyal güvende gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Katılımcılar yaş gruplarına göre üç gruba ayrılmıştır (Grup 1: 50-64 yaş; Grup 2: 65-74 yaş; Grup 3: 75+ yaş). Varyansın homojenliği varsayımı ihlal edildiği için Brown-Forsythe testi dikkate alınmıştır ve düzeltilmiş F değeri verilmiştir, $F(2; 27980) = 43,20, p < 0,001$. İstatistiksel anlamlılığa ulaşmasına rağmen, gruplar arasında ortalama puanlardaki gerçek farkın sıfıra yakın olduğu görülmektedir. Eta kare ile hesaplanan etki değeri büyüklüğü 0,003'tür. Tamhane's T2 testi kullanan Post-hoc kıyaslamalar, 50-64 yaş grubu için elde edilen ortalama puanın ($M=6,00; SS=2,40$), 75+ yaş grubu için elde edilen ortalama puandan ($M=5,69; SS=2,41$) anlamlı bir biçimde yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,001$). Yine, 65-74 yaş grubu için elde edilen ortalama puanın ($M=5,97; SS=2,34$), 75+ yaş grubu için elde edilen ortalama puandan ($M=5,69; SS=2,41$) anlamlı bir biçimde yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0,001$). 50-64 yaş grubu için elde edilen ortalama puan ile 65-74 yaş grubu için elde edilen ortalama puan arasında ise istatistiksel olarak farklılık yoktur ($p=0,776$). Ayrıntılar için bu makalenin üretildiği doktora tezi incelenebilir.

Ek 2

Sivil Katılım Çeşitliliğinde Etkili Olan Faktörler (Poisson Regresyon Modeli)

Sivil Katılım Çeşitliliği İçin Olası Belirleyiciler	B (IRR)	%95 GA	
		Alt	Üst
Göçmenlik Statüsü (ref=Yerli)	0,02 (1,02)	0,97	1,08
İkinci Nesil	-0,12*** (0,88)	0,84	0,93
Birinci Nesil			
Eğitim Seviyesi (ref=Düşük)	0,80*** (2,22)	2,14	2,31
Yüksek	0,48*** (1,61)	1,56	1,68
Orta			
Ekonomik Durum (ref=Kötü) İyi	0,35*** (1,41)	1,36	1,47
Cinsiyet (ref=Erkek) Kadın	-0,01 (0,99)	0,96	1,02
Medeni Durum (ref=Eşi Var) Eşi Yok	-0,02 (0,98)	0,95	1,01
Yaş Grupları (ref= 50-64 Yaş Grubu)	-0,41*** (0,66)	0,64	0,69
75+ Yaş Grubu	-0,02 (0,98)	0,95	1,01
65-74 Yaş Grubu			
Sağlık Durumu (ref=İyi) Kötü	-0,29*** (0,75)	0,73	0,77

Not: ref= referans kategori, B= kat sayı, IRR= insidans oranı, GA= güven aralığı, ** p<0,01; *** p<0,001.

Sivil katılım çeşitliliğinde göçmenlik statüsünün rolünü incelemek amacıyla Poisson regresyon analizi yapılmıştır. Uyum iyiliğine göre model, veriye uymaktadır (aşırı yayılım kontrol edilerek negatif binom yerine Poisson regresyonu uygulanmasına karar verilmiştir). Sonuçlara göre sivil katılım çeşitliliği, yerlilere göre birinci nesil göçmenlerde 0,88 katına çıkmaktadır (B=-0,12; p < 0,001; IRR=0,88; %95 GA: 0,84-0,93). Yorumu kolaylaştırmak için ihtimal oranı tersine çevrilecek olunursa, birinci nesil göçmenlerin sivil katılım çeşitliliği yerlilerden 1,14 kat daha

azdır. İkinci nesil göçmen olmanın ise yerlilere kıyasla sivil katılım çeşitliliği üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür ($p=0,420$). Ayrıntılar için bu makalenin üretildiği doktora tezi incelenebilir.

Appendix 1

Hierarchical Regression of Predictors of Social Trust

Predictors	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
	B (SE _B)	Beta	t	B (SE _B)	Beta	t	B (SE _B)	Beta	t	B (SE _B)	Beta	t
Constant	6.47*** (0.33)		19.70	6.42*** (0.33)		19.57	6.21*** (0.33)		19.03	6.21*** (0.33)		19.03
Medium Level Education	0.26*** (0.03)	0.05	7.96	0.28*** (0.03)	0.05	8.34	0.20*** (0.03)	0.04	5.93	0.20*** (0.03)	0.04	5.92
High Level Education	0.70*** (0.04)	0.13	19.06	0.72*** (0.04)	0.13	19.52	0.54*** (0.04)	0.10	14.28	0.54*** (0.04)	0.10	14.26
Economic Status ¹	0.69*** (0.03)	0.13	21.87	0.68*** (0.03)	0.13	21.55	0.62*** (0.03)	0.12	19.63	0.62*** (0.03)	0.12	19.63
Health Status ²	-0.76*** (0.03)	-0.15	-24.16	-0.76*** (0.03)	-0.14	-23.96	-0.68*** (0.03)	-0.13	-21.53	-0.68*** (0.03)	-0.13	-21.52
Gender ³	0.13*** (0.03)	0.03	4.62	0.13*** (0.03)	0.03	4.64	0.13*** (0.03)	0.03	4.71	0.13*** (0.03)	0.03	4.71
Partnership Status ⁴	-0.09** (0.03)	-0.02	-3.02	-0.08** (0.03)	-0.02	-2.79	-0.08** (0.03)	-0.02	-2.72	-0.08** (0.03)	-0.02	-2.72
65-74 Age Group	0.07 (0.03)	0.03	2.00	0.06 (0.03)	0.01	1.84	0.07* (0.03)	0.01	2.11	0.07* (0.03)	0.01	2.11
75+ Age Group	0.03 (0.04)	0.04	0.76	0.02 (0.04)	0.00	0.47	0.09* (0.04)	0.02	2.42	0.09* (0.04)	0.02	2.42
First Generation Migrant				-0.21*** (0.05)	-0.02	-4.11	-0.18*** (0.05)	-0.02	-3.51	-0.19** (0.06)	-0.02	-2.91
Second Generation Migrant				-0.32*** (0.06)	-0.03	-5.48	-0.32*** (0.06)	-0.03	-5.58	-0.30*** (0.08)	-0.03	-3.99
Number of Civic Participation							0.30*** (0.02)	0.12	18.84	0.30*** (0.02)	0.12	17.68
Number of Civic Participation X First Generation Migrant										0.01 (0.06)	0.00	0.19
Number of Civic Participation X Second Generation Migrant										-0.02 (0.06)	0.00	-0.37

Notes: B= Unstandardized beta, SE_B = Standart errors of beta values, Beta=Standardized beta values, t= *t*-test.

Notes: $R^2= 0.073$ for Model 1, $R^2= 0.074$ for Model 2, $R^2= 0.085$ for Model 3, $R^2= 0.085$ for Model 4.

Notes: Multicollinearity was checked using VIFs and independent errors by Durbin-Watson test.

¹ Reference category: Bad economic status

² Reference category: Good health status

³ Reference category: Male

⁴ Reference category: Having partner

* $p<0,05$

** $p<0,01$

*** $p<0,001$

Appendix 2

Poisson Regression of Civic Participation

Independent Variable	B (IRR)	95% Confidence Intervals	
		Lower	Upper
Migration Status (ref=Native)	0,02 (1,02)	0,97	1,08
Second Generation	-0,12*** (0,88)	0,84	0,93
First Generation			
Level of Education (ref=Low)	0,80*** (2,22)	2,14	2,31
High	0,48*** (1,61)	1,56	1,68
Medium			
Economic Status (ref=Bad) Good	0,35*** (1,41)	1,36	1,47
Gender (ref=Male) Female	-0,01 (0,99)	0,96	1,02
Partnership Status (ref=Having Partner) No Partner	-0,02 (0,98)	0,95	1,01
Age Groups (ref= 50- 64)	-0,41*** (0,66)	0,64	0,69
75+	-0,02 (0,98)	0,95	1,01
65-74			
Health Status (ref=Good) Bad	-0,29*** (0,75)	0,73	0,77

Notes: ref= reference category, B= beta values, IRR= incidence rate ratios.

Significance levels: ** p<0.01, *** p<0.001

YAZARLARA BİLGİ

AMAÇ VE KAPSAM

Tesam Akademi Dergisi, TESAM Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin sosyal politika, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanında orijinal ve özgün çalışmalarla hazırlayıp yılda 2 kez (Ocak ve Temmuz) yayınladığı hakemli bir dergidir.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğu takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Tesam Akademi Dergisi, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Tesam Akademi Dergisi'nin makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri TESAM Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Makale Değerlendirme Kabul Şartı

Derginin Yazarlara Bilgi metninde açıklanan ilke ve kurallara uymayan ve Yazıların Hazırlanması başlığı altında belirtilen şartları taşımayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve gerekli düzenlemelerin tamamlanması için makale yazara iade edilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale

konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

TESAM Akademi Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Dergi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir

zorlama altında olmamalıdır.

- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.

- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.

- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.

- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.

- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle ilgili materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda "yazar" yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler "teşekkür / bilgiler" kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

GENEL BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Yazı Tipi

Bütün metinde 11 punto Cambria yazı karakteri kullanılır. Tablo ve şekillerin nasıl hazırlanacağına dair ilgili bölüme bakınız.

Sayfa Yapısı

- A4 boyutlarındaki kâğıda üst, alt, sağ ve sol boşluk 2,5 cm (0.98 inç) bırakılarak, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz şekilde olmalıdır.

- Çalışmalar tek sütun olarak hazırlanmalıdır.
- Paragraflarda ve başlıklarda girinti ve çıkıntı olmamalıdır.
- Çalışmalar 4500 - 8500 sözcük arasında olmalı ve sayfa numaraları sayfanın altında ve ortada yer almalıdır.

Paragraf Yapısı

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- önce ve sonra alanı 0,6 nk
- satır aralığı 1,5 olmalıdır.

ÇALIŞMA BÖLÜMLERİ

Başlık

Makale başlığı, büyük harfli, bold ve sayfaya ortalı olmalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. giriş başlığının sonuna (!) dipnotu konularak açıklama yapılmalıdır.

Yazar İsimleri

Yazar isimleri italik olmalıdır. Yazarın/yazarların tam adları, unvanları, çalıştıkları kurumlar ve elektronik posta bilgileri belirtilmelidir.

Öz

Öz 150-180 kelime arasında olmalıdır. Özde atıf kullanılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler ve Genişletilmiş Özet

Dergimize gönderilen Türkçe makalelerde Giriş bölümünden önce 150-180 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden Türkçe ve İngilizce öz (abstract) ile Türkçe makalelerde 750-1000 kelime içeren İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. İngilizce makalelerde ise, yalnızca İngilizce öz (abstract) yer almalıdır. İngilizce ve Türkçe özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 İngilizce, 3-5 Türkçe anahtar kelime yer almalıdır.

Ana Metin

Nicel ve nitel çalışmalar Giriş, Yöntem, Bulgular ve Tartışma bölümlerini içermelidir.

Derleme türü çalışmalar problemi ortaya koymalı, ilgili literatürü yetkin bir biçimde analiz etmeli, literatürdeki eksiklikler, boşluklar ve çelişkilerin üzerinde durmalı ve çözüm için atılması gereken adımlardan bahsetmelidir.

Diğer çalışmalarda konunun türüne göre değişiklik yapılabilir, fakat bunun okuyucunun metinden faydalanmasını güçleştirecek detayda alt bölümler şeklinde olmamasına özen gösterilmelidir.

Kaynakça

Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayımlanan Publication Manual of American Psychological Association (APA) (6. baskı) adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır.

TABLO, ŞEKİL VE EKLER

Tablo ve Şekiller

Tablo, Şekil, resim, grafik vb. unsurlar metin içerisinde yer almalıdır. Çalışmanın sonunda ayrıca verilmemelidir.

Tablo ve Şekillerde genel Őablonun dışında 10 punto Cambria yazı karakteri kullanılır.

Kaynak kısmı ise tablonun altında olup, 9 punto Cambria ve standart yazı karakteri kullanılır.

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- nce ve sonra alanı 0 nk,
- satır aralığı tek olmalıdır.

Başlıklar sola dayalı, bold ve rakam ile sıralanarak yazılmalı. (“**Tablo 1**” veya “**Şekil 5**” gibi...)

Tablo ve Şekiller sola dayalı olmalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır.

Ekler

Her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir.

Başlıkları 11 punto Cambria, bold ve sola dayalı yazılmalıdır. (“**EK 1**” gibi...)

BAŞLIK SİSTEMİ

Başlık Oluşturma

Her düzeydeki başlığı oluşturun kelimelerin ilk harfi büyük yazılmalıdır (ve, ile, de, mi gibi ekler her zaman küçük harfle yazılmalıdır.)

Tablo ve Şekil başlıkları da bu kurala göre düzenlenmelidir.

Temel Başlıklar

Çalışmanın başlığı büyük harflerle ortalı ve bold yazılmalıdır.

Birinci Düzey Başlık

Sola dayalı ve bold yazılmalıdır. Kendinden nceki paragraftan bir satır boşluk ile ayrılmalıdır.

İkinci Düzey Başlık

Sola dayalı bold ve italik yazılmalıdır. Kendinden nceki paragraftan satır

boşluğu ile ayrılmalıdır.

Üçüncü Düzey Başlık

Sola dayalı, bold ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmalıdır.

Dördüncü Düzey Başlık

Sola dayalı ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmamalıdır.

Beş düzeyden daha fazla başlık oluşturulması önerilmemektedir.

Tablo ve Şekil Başlıkları

Tablo ve Şekil ifadeleri (**Tablo 1**, **Şekil 1** gibi) bold kullanılmalıdır, başlıklar ise ifadelerin altında düz şekilde yazılmalıdır.

REFERANS KULLANIMI

Metin İçi Referans Gösterimi

Atıflarda yazarlar arasında & işareti değil ve ibaresi kullanılmalıdır.

Örnek;

Arpacı ve Kuyu'nun (2000) çalışması... (Kesme işaretini parantezli ifadeye koymayınız)

(Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 72)

(Arpacı, Kuyu ve Huysuz, 2000, ss. 12-13)

Detaylar için **Temel Atıf Biçimleri** tablosuna başvurunuz.

Atıfların Sıralanması

Parantez için atıflar alfabetik olarak dizilmelidir.

Örnek;

(Arpacı, 2013; Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut ve Karpata, 2013)

Aktarılan Kaynak

Bir referansın içindeki bir başka referanstan yapılan aktarma aşağıdaki gibi gösterilmelidir.

Örnek;

(Torgerson, 1958, ss. 1-8'den akt., Baykul, 2000; Zengin, 1957'den akt., Pınar, 1999)

DİĞER HUSUSLAR

Vurgu

Başlıklar, tablo ve şekillerde yer alan temel değişkenler haricinde metin içerisinde bold kullanılmamalıdır. Vurgulanmak istenen hususlar açma kapama tırnak imi [“ ”] veya italik kullanımı ile yapılmalıdır.

Doğrudan Alıntılar

Doğrudan alıntılar normal metne göre soldan ve sağdan girintili ve 11 punto italik olarak yazılmalıdır.

Temel Atf Biçimleri

Atf Türü	Metin İçinde İlk Atf	Metin İçi Müteakip Atflar	Parantez İçi İlk Atf	Parantez İçi Müteakip Atflar
Tek Yazarlı	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
İki Yazarlı	Walker ve Allen (2004)	Walker ve Allen (2004)	(Walker ve Allen, 2004)	(Walker ve Allen, 2004)
Üç Yazarlı	Bradley, Ramirez ve Soo (1999)	Bradley ve arkadaşları (1999)	(Bradley, Ramirez ve Soo, 1999)	(Bradley ve ark., 1999)
Dört Yazarlı	Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh (2006)	Bradley ve arkadaşları (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh, 2006)	(Bradley ve ark., 2006)
Beş Yazarlı	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo (2008)	Walker ve arkadaşları (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo, 2008)	(Walker ve ark., 2008)
Altı ve Daha Fazla Yazarlı	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)
Kurum (Kısaltması yaygın kullanılan)	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2003)	MEB (2003)	(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2003)	(MEB, 2003)

Temel Kaynakça Öğeleri

Kitap

Türkçe Kitap

Bozkurt, M. İ. (2015). *İnhiraf-Kırılma- 2: İslam mezheplerinin analizi*. (İkinci Baskı). Bursa: Revizyon Medya.

Türkçe'ye Çevrilmiş Kitap

Morris, C. (2002). Psikolojiyi anlamak (A. Erkuş, D. Batıgün ve B. Ayvaşık, Çev.). Ankara: TPD Yayınları.

Türkçe Editörlü Kitap

Gleave, R. (2011). Şiilik. Y. M. Choueiri (Ed.), *Ortaoğu Tarihi kitabı* içinde (s. 103-124). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Kurban, D. ve Tsitselikis, K. (2010). *Bir mütakabiliyet hikayesi: Yunanistan ve Türkiye'de azınlık vakıfları*. İstanbul: TESEV.

Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Öktem, E. (2008). Yeni Vakıflar Kanununun cemaat vakıflarına ilişkin hükümleri hakkında uluslararası hukuk açısından bazı gözlemler. S. Yazıcı, K. Gözler ve E. Göztepe (Ed.), *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a armağan, Cilt II: Anayasa Hukuku kitabı* içinde (s. 547-377). Ankara: Yetkin Yayınları.

İngilizce Kitap

Gurr, T. R. (1993). *Minorities at risk*. Washington, D.C.: USIP Press.

İngilizce Editörlü Kitap

Aoi, C. and Coning, C. (2017). Conclusion. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.) *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

Çok Yazarlı İngilizce Kitap

Pruitt, D.G., Kim, S.H. and Rubin, J.Z. (2004). *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*. New York: McGraw-Hill.

İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Kjeksrud, S. and Vermeij, L. (2017). Protecting government from insurgencies. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.), *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

<p>Makale</p>	<p>Türkçe Makale Taşdemir, H. ve Saraçlı, M. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye perspektifinden azınlık hakları sorunu. <i>Uluslararası Hukuk ve Politika</i>, 2(8), 25-35.</p> <p>İngilizce Makale Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305.</p> <p>Online Edinilmiş Makale Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305. Retrieved from https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf</p>
<p>Tez</p>	<p>Yüksek Lisans Tezi Ateş, T. (2016). <i>Azınlık hakları bağlamında Türkiye’de gayrimüslim cemaat vakıfları</i> (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara)</p> <p>Doktora Tezi Türkel, R. (2013). <i>Vehhabilik ve arka planı (Başlangıçtan II. Suûd Devleti’ne kadar)</i> (Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı, İzmir.)</p>
<p>Kongre / Sempozyum Bildirileri</p>	<p>Tanrısever, O. (2017, Kasım). <i>Turkey’s migration diplomacy and the migration trends in its neighbouring regions: Opportunities and risks</i>. Quo Vadis Türkiye? – Ekonomik, Siyasal, Sosyal ve Güvenlik Boyutları ile Türkiye’nin Gelecekteki Konumu, II. Uluslararası TESAM Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri, Bursa.</p> <p>Ateş, H. ve Bektaş, M. (2016). Suriyelilerin toplumsal, kültürel ve sosyal entegrasyonu. Y. Deniz ve F. Bilgin (Ed.), <i>TESAM Uluslararası sosyal bilimler sempozyumu ekonomik siyasal ve sosyal boyutları ile göç bildiri kitabı</i> içinde (s. 17-42). Erişim tarihi: 09.11.2017, http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumbildirikitabi.pdf.</p>
<p>İnternet Kaynakları</p>	<p>T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2017). Yunanistan’daki Türk Varlığı. Erişim tarihi: 01.01.2017, http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa.</p> <p>Hürriyet Gazetesi. (2015, 20 Kasım). Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle patlattı. Erişim tarihi 04.10.2017, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-sahilguvenlik-multeci-botunu-boyle-patlatti-40016425.</p> <p>Brookings Institution. (2014). <i>Syrian refugees and Turkey’s challenges: going beyond hospitality</i>. Erişim tarihi: 23.11.2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf.</p>

INFORMATION FOR AUTHORS

AIM AND SCOPE

TESAM Academic Journal is a refereed journal covering original and genuine studies on the areas of social policy, economy, foreign policy, sociology and published biannually (January and July) by TESAM Economic, Politic and Strategic Research Centre.

Besides hypothetical and analytical genuine studies, the Journal provides genuine compilations, short assertions, translations, and letter to the editor like writings and also it provides notes that examine current events under the name of agenda.

The main objective of the TESAM Academy is, to prepare an academic ground for both scientific studies about published issues and to create new opportunities by enabling relevant views to be shared. Also to be able to contribute to the domestic and abroad social sciences literature with the synergy composed of the ideas of writers who think differently in social sciences.

Without any compromising on quality and reliability, and with its persistency, TESAM Academy Journal claims to be the one of the chief publications in the academic community.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author. The

copyright of the published articles and pictures belong to the Journal.

Open Access Statement

Journal of TESAM Academy is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Journal of TESAM Academy are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en/>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by TESAM Economic, Politic and Strategic Research Centre. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Condition of Acceptance For Evaluation

Manuscripts which do not comply with the principles and rules defined in the Information for Authors and which do not meet the requirements stated in the Manuscript Preparation section in below are not taken into consideration and will be returned to the corresponding author for the completion of the necessary arrangements.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal's scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious beliefs or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and the publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for the final decision for the publication of the manuscripts in the Journal. Reviewers' judgments must be

objective.

Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Journal of TESAM Academy is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication,

fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The journal adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subjects, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is the authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that the

submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in “conceptualization and design of the study”, “collecting the data”, “analyzing the data”, “writing the manuscript”, “reviewing the manuscript with a critical perspective” and “planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it”. Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in the acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author’s obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed. Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for the final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective. Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process. The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

THE GENERAL FORMAT FEATURES

Font

11 point Cambria font is used for all text. Look at the related section about how to prepare the tables and figures.

Page Setup

- You should leave 2.5 cm (0.98 inch) blank to the top, bottom, left and right margins of the A4 size paper. It should be fully justified. There should not be a hyphen at the end of the lines
- Studies should be prepared as a single column.
- There shouldn't be recesses and protrusions in the paragraphs and headings
- The manuscripts should contain between 4500 and 8500 words and the page numbers must be at the bottom and in the middle.

Paragraph Structure

In paragraph tab, indents section;

- 0.6 pt before and after
- Line space should be 1.5.

SECTIONS of the STUDY

Title

Article's title should be uppercase, bold and centered on the page. If the study has already been submitted or it is made from a project or thesis, etc, an explanation should be made by placing * a footnote at the end of the title.

Author Names

Author names should be italicized. Author's / authors' full names, academic degrees, institutions in which they work and e-mail information should be specified.

Abstract and Extended Abstract

Submitted manuscripts in Turkish must have before the introduction section, the abstract both in Turkish and English, between 150 and 180 words and an extended abstract in English between 750-1000 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used. Underneath the abstracts, 3 to 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in Turkish and in English. If the manuscript is written in English, it must include an abstract only in English.

Main Text

Quantitative and qualitative studies should contain Introduction, Methods, Results and Discussion sections. The sample / Working Group, Data Collection Tools and Process subdivisions should necessarily be situated in method section. Subdivision of the model should exist only if the model is original.

Compilations should reveal the problem, analyze relevant literature in a competent way, should concentrate on the deficiencies, gaps and contradictions in the literature and should mention the steps to be taken for the solution.

The changes can be made according to the type of issue in the other studies. But you should be careful that it doesn't have many subsections or else so many details cause the reader to have difficulties taking advantage of the text.

Bibliography

The writing rules that are specified in a book, Publication Manual of the American Psychological Association (APA) (6th edition) published by American Psychological Association, should be applied both in the text and bibliography.

TABLES, FIGURES AND APPENDIX

Tables, Figures

Elements like tables, figures, pictures, graphics etc. should be included in the text. They shouldn't be placed additionally at the end of the study.

10 point, Cambria and regular font are used in the tables and figures except general template.

The resource section is under the chart, 9 point Cambria font is used.

In paragraph tab, recess section;

before and after space 0 pt,

line spacing should be single.

The titles should be left justified, bold and written by putting in order with numbers. (For instance “**Chart 1**” or “**Figure 5**” ...)

Tables and figures should be left justified and text scrolling feature should be turned off.

Appendices

Each annex should be on separate pages and given after the bibliography.

Titles should be written left justified, 11 point, Cambria and bold (like “**Annex 1**”)

TITLE SYSTEM

Title Formation

All title words’ initials should be capitalized. (words like and, with, also should be written in small letters all the time)

Tables and figure’s titles should be arranged according to these rules.

Basic Titles

The title of the study and basic headings (Methods, Results, Discussion) should be written in the justified and bold.

First Level Title

It should be written left justified and bold. It should be separated with a one-line gap from the previous paragraph.

Second Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Third Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . There should be a colon at the end of it and the paragraph should continue from the title’s alignment. It should be separated with a one-line gap from the previous paragraph.

Fourth Level Title

It should be written left justified and italicized. There should be a colon at the end of it and the paragraph should continue from the title’s alignment. It should be separated with a one-line gap from the previous paragraph.

It isn’t recommended that you create more titles than five levels.

Tables and Figures' Titles

Tables and Figures' statements (like **Table 1**, in **Figure 1**) should be bold.

The titles of tables and figures should be italic.

USE OF REFERENCE

Reference Display Inside of the Text

You should use "and" instead of & symbol between authors in citations.

For Instance;

Arpacı and Kuyu's (2000) study... (Do not use the apostrophe in parenthetical statement)

(Arpacı and Kuyu, 2010, p. 72)

(Arpacı, Kuyu and Huysuz, 2000, p. 12-13)

Look at table of **Basic Citation Format** for details.

Ordering Citations

Citations in parenthesis should be in alphabetical order

For Instance;

(Arpacı, 2013; Arpacı and Kuyu, 2010, p. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut and Karpat, 2013)

Resources Transferred

A transfer made from a reference that is in another reference should be indicated as follows:

For Instance;

(Torgerson, 1958, from pp.1-8 Baykul, 2000; Zengin, from 1957, Pınar, 1999)

OTHER ISSUES

Emphasis

Bold shouldn't be used in the text except for basic variables in titles, tables and figures. The points that required to be highlighted should be italicized or you should use opening and closing quotation marks [""].

Direct Quotes

Direct quotes should be written 11 point,italics, left and right indented as regards normal text.

Basic Citation Format

Reference Type	The first reference in the text	Following references in the text	The first reference in the parenthesis	Following references in the parenthesis
Single Author	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
Two Authors	Walker and Allen (2004)	Walker and Allen (2004)	(Walker and Allen, 2004)	(Walker and Allen, 2004)
Three Authors	Bradley, Ramirez and Soo (1999)	Bradley et al. (1999)	(Bradley, Ramirez and Soo, 1999)	(Bradley et al., 1999)
Four Authors	Bradley, Ramirez, Soo and Walsh (2006)	Bradley et al. (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo and Walsh, 2006)	(Bradley et al., 2006)
Five Authors	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo (2008)	Walker et al., (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo, 2008)	(Walker et al., 2008)
Six and more Authors	Wasserstein et al. (2005)	Wasserstein et al., (2005)	(Wasserstein et al., 2005)	(Wasserstein et al., 2005)
associations, government agencies etc. (commonly used abbreviation)	Ministry of Education (MOE, 2003)	MOE (2003)	(Ministry of Education[MOE], 2003)	(MOE, 2003)

References Examples

Books

Book in Turkish

Bozkurt, M. İ. (2015). *İnhiraf-Kırılma- 2: İslam mezheplerinin analizi*. (İkinci Baskı). Bursa: Revizyon Medya.

Book Translated in Turkish

Morris, C. (2002). Psikolojiyi anlamak (A. Erkuş, D. Batıgün ve B. Ayvaşık, Çev.). Ankara: TPD Yayınları.

Edited Book

Gleave, R. (2011). Şiilik. Y. M. Choueiri (Ed.), *Ortadoğu Tarihi kitabı* içinde (s. 103-124). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Turkish Book with Multiple Authors

Kurban, D. ve Tsitselikis, K. (2010). *Bir mütakabiliyet hikayesi: Yunanistan ve Türkiye’de azınlık vakıfları*. İstanbul: TESEV.

Book Chapter in an Edited Book in Turkish

Öktem, E. (2008). Yeni Vakıflar Kanununun cemaat vakıflarına ilişkin hükümleri hakkında uluslararası hukuk açısından bazı gözlemler. S. Yazıcı, K. Gözler ve E. Göztepe (Ed.), *Prof. Dr. Ergun Özbudun’a armağan, Cilt II: Anayasa Hukuku kitabı* içinde (s. 547-377). Ankara: Yetkin Yayınları.

Book in English

Gurr, T. R. (1993). *Minorities at risk*. Washington, D.C.: USIP Press.

English Edited Book

Aoi, C. and Coning, C. (2017). Conclusion. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.) *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

English Book with Multiple Authors

Pruitt, D.G., Kim, S.H. and Rubin, J.Z. (2004). *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*. New York: McGraw-Hill.

Book Chapter in an Edited Book in English

Kjeksrud, S. and Vermeij, L. (2017). Protecting government from insurgencies. In C. Cedric, C. Aoi and J. Karlsrud (Eds.), *UN peacekeeping doctrine in a new era* (pp. 221-226). New York: Rutledge.

<p>Article</p>	<p>Article in Turkish Taşdemir, H. ve Saraçlı, M. (2007). Avrupa Birliği ve Türkiye perspektifinden azınlık hakları sorunu. <i>Uluslararası Hukuk ve Politika</i>, 2(8), 25-35.</p> <p>Article in English Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305.</p> <p>Online Magazine Article Galtung, J. (1990). Cultural violence. <i>Journal of Peace Research</i>, 27(3), 291-305. Retrieved from https://www.galtung-institut.de/wp-content/uploads/2015/12/Cultural-Violence-Galtung.pdf</p>
<p>Thesis</p>	<p>Master's Thesis Ateş, T. (2016). <i>Azınlık hakları bağlamında Türkiye'de gayrimüslim cemaat vakıfları</i> (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara)</p> <p>Doctoral Dissertation Türkel, R. (2013). <i>Vehhabilik ve arka planı (Başlangıçtan II. Suûd Devleti'ne kadar)</i> (Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü Ana Bilim Dalı, İzmir.)</p>
<p>Meetings and Symposium</p>	<p>Tanrısever, O. (2017, Kasım). <i>Turkey's migration diplomacy and the migration trends in its neighbouring regions: Opportunities and risks. Quo Vadis Türkiye? – Ekonomik, Siyasal, Sosyal ve Güvenlik Boyutları ile Türkiye'nin Gelecekteki Konumu</i>, II. Uluslararası TESAM Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri, Bursa.</p> <p>Ateş, H. ve Bektaş, M. (2016). Suriyelilerin toplumsal, kültürel ve sosyal entegrasyonu. Y. Deniz ve F. Bilgin (Ed.), <i>TESAM Uluslararası sosyal bilimler sempozyumu ekonomik siyasal ve sosyal boyutları ile göç bildiri kitabı</i> içinde (s. 17-42). Erişim tarihi: 09.11.2017, http://tesam.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/gocsempozyumbildirikitabi.pdf.</p>
<p>Internet</p>	<p>T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2017). Yunanistan'daki Türk Varlığı. Erişim tarihi: 01.01.2017, http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa.</p> <p>Hürriyet Gazetesi. (2015, 20 Kasım). Yunan sahil güvenlik mülteci botunu böyle patlattı. Erişim tarihi 04.10.2017, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-sahilguvenlik-multeci-botunu-boyle-patlatti-40016425.</p> <p>Brookings Institution. (2014). <i>Syrian refugees and Turkey's challenges: going beyond hospitality</i>. Erişim tarihi: 23.11.2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf.</p>

